

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:

DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:

NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

Budapest

XXIII. évfolyam, 1. szám.

1941. október 1.

LEHÁR-SZÁM

TARTALOM

✱

Lehár Ferenc élete. — Képek Lehár életéből (Lehár és Heuberger. — Viszontagságok a Víg özvegy körül). — A Strauss-család. — Gondolatok a Szabados Béla emlékhangverseny után. — Mozart-hét Párisban. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

Bérlethirdetés

a Székesfővárosi Zonekar
hangversenyeire.

Nagyzenei esték

10 hangverseny a Magyar Művelődés Házában hétfői napokon este 8 órai kezdettel.

X. 20.	MOZART-EST Vez.: Csilléry—Karvaly Közp.: Károlyi Gyula és a Szfv. Énekar
-------------------------	--

I. 26.	BRAHMS: IV. Rimski—Korakov: Zongoraverseny Vezényel: Fricsay Közp.: Anda G.
-------------------------	--

XI. 10.	CSAJKOVSKY-EST Vezényel: Csilléry Közp.: Zathureczky Ede
--------------------------	---

II. 9.	MUSSZORGSKY: Képiállítás Veress: Hegedűverseny Vezényel: Csilléry Közp.: Végh S.
-------------------------	--

XII. 15.	HAYDN: D-MOLL MISE Ottó; Aratónap (Illyés Gy. költ.) Vezényel: Berg Ottó Közp.: Bodó E., Palló Imre és a belvárosi t. énekkara
---------------------------	--

II. 23.	LISZT: FAUSZT SZIMF. Vezényel: Forray M. Közp.: Pataky K. és az Egyetemi Énekar
--------------------------	---

XII. 29.	BEETHOVEN: V. Bartók, Dohnányi, Rossini Vezényel: Ferencsik Közp.: Szabó Pál
---------------------------	--

III. 16.	MAGYAR SZERZŐK BEMUTATÓ-ESTJE Vezényel: Kenessey
---------------------------	--

I. 5.	WAGNER-EST Vezényel: Csilléry Közp.: Huszka R.
------------------------	---

IV. 13.	HONEGGER: DAVID KIRÁLY Bach: Kantáták Vezényel: Bárdos L. Közreműködik: Az egyesített Palestrina és Cecilia kórus
--------------------------	--

A nagyzenei esték bérleti egész éven át ingyen kapják a műveket magyarázó műsort és a ZENE c. folyóiratot.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kr. 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. főlem. 2
Telefon: 384—529

LEHÁR FERENC ÉLETE

Nemrég ünnepelték a világhírű magyar zeneszerző, Lehár Ferenc hetvenedik születésnapját. Lehár-hangversenyek, sőt Lehár-hetek hangzotak el Európaszerte. Ünnepelték a mestert, aki úgy el tudta bűvölni muzsikájával az embereket s akinek több évtizedes dallamai a huszadik század zenei forradalmának forgatagában sem merültek el, hanem ma üdében zengenek, mint valaha.

Bár az osztrák császárvárosban, a Straussok hazájában élte le élete javát s a bécsi operett feltámasztója s legmagasabb fokra emelője lett. — magyar hazájától mégsem szakadt el soha. Magyarorságot mindenütt és mindenkor vallotta és vallja. De zenéjéből sem hiányzanak a magyar benyomások, a magyar levegő, melyet gyermekkorában, majd később magábaszívott, különös tüzet élesztett műveiben.

Lehár zenéje örökzölden virul, de ugyanilyen fiatal testben és lélekben a hetvenéves zeneszerző is. Pedig nem henyléssel töltötte életét. Anyit alkotni, amennyit ő, csak folytonos, megalkuvás nélküli munkával lehet. Mi a titka akkor a fiatalságának? Éppen ez a szakadatlan dolgozás.

„Ha nem csinállok semmit, fárasztom magam. És mivel az én koromban nem szabad kifáradni, dolgozom...” — Így vallott Lehár nemrégiben egy újságírónak. Lehár dolgozott mindig és dolgozik ma is állandóan, akár Párizsban a Grand Hotelben tartózkodik, akár Ischlben, a Traun melletti kétemeletes, szalugáteres kastélyában, akár bécsi otthonában, a Schikander-palotában.

Lássuk azt a munkában gazdag életet, mely a komáromi Nádorutcai bölcsőtől a Varázsfuvola szövegírójának bécsi kastélyáig vezet.

A család őse Le Harde márki. Francia katonatiszt, akit Austerlitznél elfogtak az osztrákok. Morvaországban megszönik s egy parasztlány

veszi oltalmába könyörületből. A könyörületből csakhamar szerelem lesz. A márkí feleségül veszi a parasztlányt s ő maga is paraszti sorba áll. Nevét megváltoztatja s a Le Harde-ból Lehár lesz.

Lehár Ferenc atyja trombitás, majd katonakarmester volt. 1868-ban kerül a komáromi ezredhez. Itt született két év múlva a későbbi világ-hírű zeneszerző. Élete első 12 évét szakadatlan vándorlással tölti. Atyját minduntalan áthelyezik a monarchia legkülönbözőbb helyére. Pozsony, Sopron, Károlyváros, Kolozsvár, Prága, Bécs, Szarajevo, majd kétízben Pest az egyes állomáshelyek. Ezek a vándorévek döntő befolyással voltak

Lehár édesanyjával féléves korában.

a fogékonylelkű gyermekekre. Megismeri a magyar, szláv és német népmuzsikáját. Ekkor issza föl lelke azt a sok színt, mely oly kaleidoszkópszerűen színpompássá teszi később zenéjét. Pesten 10 éves korában a Piaristákhoz iratkozik. De csakhamar Prágába küldik a gyermeket, hogy németül tanuljon. Ekkor 12 éves. Ráeszmél elhivatására. Atyja szomorúságára kijelenti: muzsikus lesz. Szülei ugyanis orvosnak szánták. Az is lett: a lélek orvosa.

Prágai évei keservesen indultak. Ugyan beiratkozik a konzervatórium hegedű-tanszakára, de közben sokat kell nélkülöznie. Kísjövedelmű atyja bizony szerény összeget tudott csak fiára fordítani, úgyhogy a kis Ferenc tél idején néha naphosszat ágyban kényszerült maradni s úgy gyakorolni, mivel fűtésre már nem tellett.

Paradicsomi boldogságot jelentett neki, mikor atyja ezredét áthe-

lyezték Prágába s ismét érezhette a szülői ház képletes és valóságos melegét.

A konzervatóriumban megismerkedett a cseh mesterekkel és később magával Dvorakkal, aki meglátta a fiúban a rendkívüli zeneszerzői adottságot. Ajánlatára kezdett el Lehár zeneszerzést tanulni. Ez a titkos vágy már rég ott settenkedett tudata alatt. Dvorak végleg megvilágította előtte a követendő útát.

Még egy nagy mester ítéletét hallhatta Lehár: Brahmsét. Két szoná-

Az osztrák-magyar haditengerészeti karnagya 1895-ben.

tát mutatott a nagy német szimfónikusnak. Brahms véleménye Dvorákéval egyezett.

Tizennyolc éves, mikor megszerzi oklevelét és Bremen-Elberfeldbe hívják színházi karmesternek. 150 márka ellenében azonban tizennyolc órai napi munkára is szorították. Tíz hónap múlva szabadul ebből a pokolból és Bécsbe kerül, hol atyja zenekarába szerződtek hegedűsnek. Itt újból tanulni kezd. Csodálkozva állapítja meg, hogy mennyit kell tanulni még az embernek, mikor már nem jár iskolába. Boldog, harmonikus év újra a szülői otthonban.

Húsz éves korában ismét visszatér Magyarországra: a losonci 25. gyalogezred karmesterévé nevezik ki. Fizetése havi 17 forint. A feszülő halványzöld dolmány zsebei üresek voltak rendszerint. A zeneélet központja lett. Dirigált bálokon és templomi hangversenyeken egyaránt. Itt

írja első operakísérletét (Rodrigo) egy barátjával és megszületik számos kisebb műve.

Losoncról egy felettesével történt, tettelességgig fajult incidense miatt kellett eltávoznia. Pólába utazik, hol 120 pályázó közül elnyeri a tengerészenekar karmesteri állását. Adria csodás partjai elbűvölik. Felálgolnak zeneszerzői vágyai. Egy szonátájával szép pénzt is keres már: egy kiadó megveszi 30 forintért. (Óriási összeg, ha elgondoljuk, Losoncon 17 forint volt a havi fizetése.) Ismét kísértésbe hozza az opera írása. Egy sorhajóhadnaggyal, a velencei származású Falzarival megírja a Kukuska című operáját. 1896-ban művét Lipcsében nagy tetszés mellett bemutatják. Elkápráztatja a siker, otthagyja állását, mert sehogy sem tudja a szabad alkotásra teremtett énjét a katonai életformákba belekényszeríteni.

Atyja Pesten van. Aggódva veszi a hírt fia cselekedetéről. S mikor nemsokára halálos betegen fekszik, csak a fia jövőjéért való rettegés tölti el. Ferenc haldokló atyjához siet s halkan eljátssza neki legújabb kompozícióit. Az andalító muzsika hangjai mellett örök álomba merül a megnyugodott atya.

Rövid ideig Pesten ismét katonakarmester. Ezalatt a magyar fővárosban is előadják a Kukuskát. A siker itt is nagy. Ezután Bécsbe hívják. A 26. gyalogezred karmestere lesz.

Bécs Lehár művészi pályájának „finis“-e. Vezényli a bécsi operett dicsőséges színházának, a Theater an der Wien-nek kitűnő zenekarát. Egy évszázad előtt a csodálatos salzburgi mester, Mozart állt ugyanazon a helyen, Varázsfuvoláját vezényelve. Vajjon tudta-e már ekkor Lehár, hogy abban a kastélyban fogja későbbi műveit írni, amelyben a Varázsfuvola szöveggönyvét készítette el szerzője, Schikaneder?

Az út a Vig özvegyhez már rövid volt. Egy véletlen összehozta Leon Viktorral, a Karltheater igazgatójával és híres librettistával. Leon megírja számára a Drótosztót szöveggönyvét. De előbb még egy később kapott librettót zenésít meg, a Bécsi nők-et, s csak azután írja meg a Drótosztót. Ezekkel jut be Lehár az egyenesbe, dacára egyes újságok lesújtó kritikáinak. „Lehár túl szláv ahhoz, hogy elsajátíthassa az igazi bécsi operett titkait“ — írja például az egyik jós.

Annyiban igaza volt azonban ennek a kritikusnak, hogy Lehár nem ír tiszta bécsi zenét. Hiszen benne francia vér is folyik és magyar földről származott Bécsbe. Művészetében éppen az a jellemző, hogy harmonikusan egyesíti a francia könnyedséget a bécsi álmodozást, a szláv érzelembőséget és a magyar tüzes temperamentumot. Ez az összegezés legnagyobb mértékben a következő s egyben legnagyobb sikerű művében, a „Vig özvegy“-ben nyilvánul meg. Szövegét szintén Leon Viktor írta. 1905. december 30-án volt a bemutató. A siker minden eddigit felülmúlt, csak a színházigazgató volt bizalmatlan az operett jövőjével szemben.

„Ez nem az a zene, melyet a mi közönségünk szeret” — volt az igazgatói vélemény.

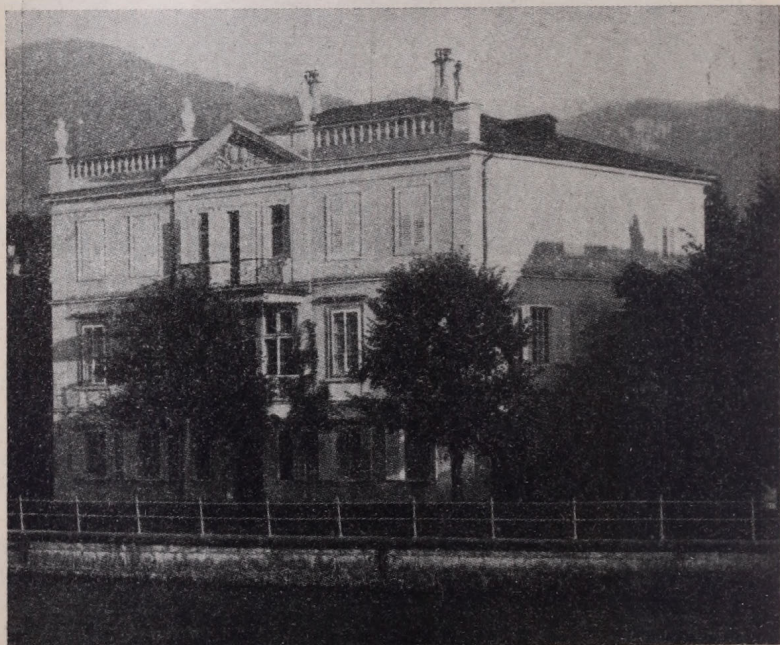

Lehár dolgozószobájában a bécsi kastélyában.

Szerencsére a közönség jobban tudja mint az igazgatók, hogy ő maga mit szeret. A Víz özvegy, csak színpadon, túl van a húszezredik előadáson. Hangosfilm-változatában pedig szinte megállapíthatatlan az előadások száma.

Ettől kezdve a Lehár-zene világmárka lett — Kínától Amerikáig játsszák a magyar mester műveit.

Bámulatos bőségben következnek ezután az újabb alkotások. Ezek: „Péter és Pál a lusták országában“, gyermekoperett (1906), „Mitiszláv, a modern“ egyfelvonásos (1907), „Három feleség“ (1908), „A hercegkisasszony“, „Luxemburg grófja“ (1909), „Cigányszerelem“, „A rózsza és a havasi gyopár“ (1910), „Éva“ (1911), „Zenélő óra“ (1912), „Az eszményi feleség“ (1916), „Pacsirta“ (1918), „Kék mazur“ (1920), „Tangókirálynő“

Lehár villája Ischlben.

(1921), „A tavasz“ (1922), „Frasquita“ (1922), „Három grácia“ (A „Csillagok bolondja“ átdolgozása) (1922), „A sárga kabát“ (1923), „Cloclo“ (Apu-kám) (1924), „Paganini“ (1925), „Cárevics“ (1923), „Friderika“ (1928), „Szép az élet“ (A „Végre egyedül“ átírása) (1930), „A mosoly országa“ (a „Sárga kabát“ átdolgozása) (1930), „A hegyek ura“ („A hercegkisasszony“ átdolgozása) (1931), Legutolsó művei a „Boldogság dala“ és a „Guiditta“. Ez utóbbi ismét opera, mint Lehár első két színpadi alkotása. A mester legtöbbre becsüli művei között.

Imé Lehár életének tüneményes íve. Katonakarmesterből világhódító zeneszerző. A francia márki leszármazottjából a zene márkija.

KÉPEK LEHÁR ÉLETÉBŐL

LEHÁR ÉS HEUBERGER

Lehár élete három évtizeden át szakadatlan vándorlás. Katonakarmester apja a monarchia legkülönbözőbb területein teljesített szolgálatot. Huszonkét alkalommal szedte fel a család sátorfáját, hogy új tartózkodási helyére utazzon. A fiú élete szintén apja vágányain indult. Ő is katonakarmester lett s harminc éves koráig őt is dobálta a hivatalos szeszély egyik helyről a másikra. A század elején Bécs volt otthona. Ott jól érezte magát. Ott valóban otthon volt: a zeneművészet otthonában. Csak a „dolmány“ szorította már. Szűk volt számára a katonakarmesteri munkakör. Nagyobb alkotásokat vezényelni, nemcsak indulókat — ez volt a vágya. És végül egy helyben maradni, ne kelljen néha évenként új városba költözni. Így a dolgozás sem lehetett jól, ilyen zaklatott légkörben nem születhetnek meg azok a nagy alkotások, melyeket lelke mélyén érzett. Már megízlelte a siker gyümölcsének ízét. Első nagy alkotását Kukuska című operáját már bemutatták Lipcsében (1896), majd Budapesten és Bécsben. Az alkotási láz égette, a siker szomjúsága kínoztá. Elhatározta ezért, hogy otthagyja a hadsereget s mint „civil“ keresi a boldogulását.

Kapóra jött egy karmesteri állás megüresedése. Nemrég alapították a császárvárosban a Wiener Konzertverein-t, mely mintegy kiegészítette a Filharmóniát. Az együttes élén két karmester állt: Löwe Ferdinánd, a bécsi zeneakadémia későbbi igazgatója és Müller Adolf, a Magyarországról származott daljátékkomponista. Az előbbi a komoly részt, az utóbbi pedig a népszerű, vegyes műsorokat vezényelte. Müller halálával pályázatot hirdettek az állás betöltésére. Lehár is pályázott s hitte, hogy eredményesen. Hiszen ő már egyszer győzött egy pályázaton, amikor Pólába került a tengerészenekar élére. Most sem fogja elhagyni a szerencse-istenasszony. Csakhogy ezúttal a szerencse-istenasszony helyett Heuberger Richard kezében volt a döntés.

Heuberger érdekes egyéniség volt. Mint Strauss József, János öccse, ő is mérnöknek készült, de huszonhat éves korában átpártolt a zenéhez. Nagyon termékeny zeneszerző volt, írt operákat, száznál több dalt, karművet, stb. Ő írta a világsikert ért Operabál című operettet, mely hangosfilm változatában napjainkban újból bejárta a világot. Ezenkívül zenekritikus és professzor is volt, ami neki különös tekintélyt szerzett.

Tehát az akkor ötven éves Heuberger volt a bírálóbizottság elnöke, tőle függött a harmincéves Lehár további sorsa, és talán egész művészi karrierje. Valóban tőle függött — amint ezt látni fogjuk.

A pályázóknak próbát kellett dirigálni. A nagy küzdelem színtere a Volksgarten volt. Lehár, mint igazán gyakorlott karmester, természetesen kitűnően szerepelt és bizonyára kimagaslott a többi közül. Heuberger azonban más véleménnyel volt a magyar katonakarmester teljesítményéről. Úgy vélte, hogy Lehár talán klasszikus zenét jól dirigálna, de valcert nem tud. Úgy hangzik ez az ítélet, mintha a sors gúnyt akarna űzni a kritikusokból. Lehár, aki alkalmatlan a könnyű zenére — hallatlanul mulatságos! De talán mégis volt valami igaza Heubergernek. Lehár tényleg alkalmatlan volt arra a könnyű zenére, amelyre Strauss epigonjai elsekélyesítették a bécsi valcert és operettet. Lehár zenéje visszatért az élethez, az érzelmek levetették magukról az álszemérmeket. Dallamai őszintén buzognak színgazdag lelkéből. Zenéje úgy aránylik azokéhoz, mint a való élet alakjai a panoptikum viasz-

figuráihoz. Ez volt az, ami a zeneszerző Lehár útját oly nehézre tette s ez lehetett most is a rossz vélemény okozója. Lehár mint karmester is ugyanolyan volt mint zeneszerző. Vezénylése túl „vad“ lehetett Heuberger „bécsi“ ízlésének.

Lehár nem kapta meg az állást. Így végül teljesen állás nélkül maradt. Ugyanis ezredét újból elhelyezték, mégpedig Győrbe. Bécs után Győr pedig nem eszményi hely egy muzsikusk számára. Lehárban a zeneszerzői vér végleg fellázadt, beadta a hadsereghez lemondását. Így Bécsben maradt, abban a városban, ahol a francia talajból átültetett operett olyan csodálatos virágzásnak indult, amely virágnak Lehár lett a leghívatottabb kertésze.

Tehát Lehár végül is Heuberger kedvezőtlen döntésének köszönhetette, hogy állás nélkül maradt s minden idejét az alkotásnak szentelhette. Ha elnyerte volna az állást, a katonaságot akkor is otthagyt volna, de az új munkakör még jobban lekötötte volna minden idejét mint az előbbi s az alkotásra még kevesebb idő maradt volna. Maga Lehár is kijelentette később, hogy szerencse volt számára, Heuberger ítélete, mert mint a Koncertvereim karmestere, alig lett volna ideje a komponálásra.

Heuberger életgörbéje még egyszer kereszteződik Leháréval. De ezúttal Leháré vágja el Heubergerét. Ekkor mindketten a Vig özvegy felé kanyarodtak. Viktor Leon az Operabál librettistája új szövegkönyvét, a Vig özvegvet is Heubergernek adta megzenésítésre. A Theater an der Wien igazgatósága szerződést is kötött Heubergerrel és Viktor Leonnal még mielőtt a zene elkészült volna. Mikor a zene egy része már megvolt, a komponista eljátszotta a szövegírónak. Leon sehogysem volt megelégedve a zenével. Túl egyszerű, színtelen volt. A szöveg hangulata zenében nem fejeződött ki, pedig a zenének még ki kell domborítani a hangulatot. Persze Leon már a Lehár-zene varázsának hatása alatt állt. A Drótosztót című operettjét már bemutatták Lehár zenéjével. Már látta hogyan lehet a zenének hozzásimulni a cselekmény millieujéhez. A Drótosztót igazi szláv hangulatú. Ide is ilyen zene kell. A hangoknak, melódiáknak Glavari Hanna délszláv lelkivilágát kell vibrálniok. Ezt a zenét csak Lehár írhatja meg.

Leon felbontotta Heubergerrel a szerződést, kárpótlásul három egyfelvonásos szövegkönyvet nyújtott át neki s a Vig özvegy Lehárnak jutott.

Lehár és Heuberger második összeütközése tehát Lehár győzelmével végződött. A világ kapui már Lehár számára nyíltak meg s bezárultak az előtt az ember előtt, aki éppen Lehárt akarta a kapun kívül rekeszteni.

VISZONTAGSÁGOK A VIG ÖZVEGY KÖRÜL

Az 1903-as és 1904-es év már aratás volt Lehár számára. Egymásután írta operettjeit, melyeket sikerrel bemutattak. A Drótosztót, a Bécsi nők, az Istenférj (az Amphitryon-monda feldolgozása) és a Tréfaházasság előadásait hirdették a bécsi plakátok. Strauss János, Millöcker és Zeller művei mellett mind nagyobb tért hódítottak a Lehár-operettek. De az igazi világhírnév csak ezután indult el: a Vig özvegygel. Az elindulás azonban nem ment minden akadály nélkül. Sőt, mintha minden összejátszott volna, hogy a Vig özvegy kudarcba fulladjon.

1905. őszutója volt akkor, mikor Lehár hat hónapi lázas munka után befejezte a Vig özvegy partitúráját. A Theater an der Wien kö-

tötte le az új operettet. Az új évadot, mely az év végén kezdődött, akarták megnyitni vele. Tradicionalis volt a színház számára, ahol minden nagyobb operett, köztük a Denevér is kezdte pályafutását, hogy a téli évadot mindig valamilyen szenzációval kezdje. A Vig özvegy lett volna az 1906-os téli szenzációs megnyitó darabja. De nem csak lett volna, hanem az is lett. Csakhogy ezt éppen azok nem gondolták, akiknek a siker a legnagyobb anyagi hasznot eredményezte: Karczag és Wallner, a Theater an der Wien igazgatói.

A két igazgató mindent elkövetett, hogy a Vig özvegy ne kerüljön színre, és ha már színre kerül, hogy megbukjon. Szerződésileg ugyan lekötötték a művet, de akkor még a zenéből semmi sem volt készen és Leon és Stein szövegkönyve a legnagyobb sikerrel kecseltette őket. De mikor meghallották a készülő zene egy részét, a reményeik szertefoszlottak és a legnagyobb pesszimizmussal néztek a jövő elé. Már az első taktusok után felháborodással jelentették ki, hogy „ez nem zene”. Ők bécsi operettmuzsikát akartak, olyat amilyent Heuberger írt volna, s helyette valami vad szlávós, fülsértő zenét kaptak, mintha nem is Bécsben volnának, hanem valahol az ázsiai szteppéken.

Az igazgatók tehát elhatározták, hogy bármily későn van már, mégis új operettet keresnek. De Leon Viktor sem hagyta annyiban a dolgot. Szerződésileg biztosított joguk volt az előadáshoz. Ugyvédnek adta át az ügyet. Végül is az igazgatóság kényszerült a szerződést betartani.

A Vig özvegy útja tehát nyitva volt. De milyen keskeny kis ösvényt hagytak számára. Az igazgatóság semmit sem engedélyezett, ami pénzbe került. Úgy gondolkozott, hogy ha már bukni kell, minél kisebbet bukjanak. Az előadás csak fillérekre kerülhet. Diszlelezésről, kiállításról szó sem lehet. Propaganda, reklám teljesen kidobott pénz.

Leon ezekért a legélesebb ellentétbe került az igazgatókkal. Ismét kétséges lett a bemutatás. Karczag és Wallner már-már úgy határoztak, hogy legyen akármi, de a Vig özvegy bemutatása nem lehet meg, amikor a szereplők álltak a sarkukra. Ragaszkodtak a már kiosztott határos szerepekhez. Minden áldozatra készen voltak, még arra is, hogy az esti előadás után próbáljanak.

Úgy is történt. Éjfél után fél háromig tartott a próba. Másnap délelőtt kapta Lehár az egyellen zenekari próbát. Egy óraker volt a főpróba. Diszletekről és kosztümökről Leonnak kellett gondoskodni. A két igazgató a fiasokt, kudarcot elkerülhetetlennek látta. A nagy izgalom közepette csak Lehár volt nyugodt. Aprólékosan próbált, javíttatott. A hangulat sötét voltát még fokozta az is, hogy a szereplők is panaszkodni kezdtek, nehezeknek minősítették szólamaikat. Érthető volt részükről ez a lehangolódás, mert az éjjeli izgalmas próba az esti előadás után, végleg kimerítette őket.

Elérkezett a bemutató. 1905 december 30-án este hangzott el először a Vig özvegy. A siker olyan óriási volt, amilyen nagy kudarcra számított az igazgatóság. A közönség felfogta a mű forradalmi jelentőségét, megértette azt, hogy a bécsi operett új virágkorához érkezett. Megfogta a hallgatóságot az operett újszerűsége. Lehár már nem elégszik meg azzal, hogy keringők láncolatával töltson ki egy mesekeretet. Nála minden él, a zene karakterizál, tájat fest, életet varázsol. A zenekara gazdagabban, színesebben szól, mint elődjeié. Mestere a zenekari hangfestésnek. Kibővíti ehhez mérten az operett szokásos zenekari együttesét. Előtte az operett-zenekar nyolc hegedűből, két-két brácsából, gordonkából és gordonból, három kürtből, végül egy-egy oboából, fa-

gottból, puzónból és üstdobból állt. Lehár több vonóst, teljes fafúvó-együttest, négy kürtöt kíván és igénybeveszi a hárfát és tubát is. Zenekara minden szín létrehozására képes. Muzsikája az egész érzelmi skálát átfogja, az öröm, tréfás jókedv mellett a trágikumot is hűen kifejezi.

A bemutató közönsége nem ismert határt a lelkesedésben. És ez a lelkesedés nem lankadt a többi estén át sem. A mai napig megőrizte a Vig özvegy frissességét, báját, hatását és bizonyára így lesz még sok idő múlva is.

Érdekes még megemlíteni, hogy másutt is kételkedéssel és vonakodással fogadták először a Vig özvegyet. Hartmann, a lipcsei operett-színház igazgatója például nem volt hajlandó előadni. Nikisch Artur mutatta is be végül Licsében, óriási sikerrel, Hartmann nagy bosszúságára. Bonn Ferdinánd, a Berliner Theater igazgatója is kételkedve fogadta Monti hamburgi társulatának vendégjátékát a Vig özvegygel. Berlinben is rácafolt az élet az igazgató véleményére: hatszázszor adták a Vig özvegyet egyfolytában.

A Strauss család

A 19. század elején született a keringő, ez a szenvedélyes bécsi tánc, melynek forgásában résztvett az egész világ, annak minden polgára, a fejedelemtől a kispolgárig egyaránt. A keringőző világ első koronázatlan királya *id. Strauss János*. A köznyelv is valcerkirálynak hívta. 28 tagú zenekarával beutazta csaknem egész Európát. Magyar-, Német-, Franciaországban és Angliában keringőivel lázba hozta a táncoló milliókat. 1849-ben halt meg Bécsben negyvenöt éves korában.

A valcerkirály utódja legidősebb fia lett: *ifj. Strauss János*. A fiú apja hírnevét öregbítette. Ő már továbbjutott apjánál mind művészeti-
leg, mind területileg. Megteremti Weber kezdeményezésére (Felhívás a keringőre c. zongoradarab) a szimfónikus hangversenykeringőt. Ezek keringősorozatok, melyeket lassú drámai bevezetés előz meg s melyeknek végén az összes dallamokat összefoglaló finálé van s ismét visszatér az első keringődallam. Legragyogóbb valcere a Kék Dunakeringő, mely megszületése után rövidesen még Ausztráliába is eljutott. Legnagyobb alkotásai, operettjei, melyek ma már ennek a műfajnak klasszikus példái. Leghíresebb operettje a Denevér és a Cigánybáró (Jókai novellája nyomán). Pázmány lovag c. magyar tárgyú vígoperáját (Dóczy Lajos szövegére) nemrég mutatta be Operaházunk.

Ifj. Strauss Jánost rajongva ünneplik zenekara élén egész Európában. Éveken át hangversenyezik Oroszországban is. Éppen az első orosz út előtt, 1853-ban vált szükségessé, hogy Bécsben is fennmaradjon a Strauss-zenekar, mert az osztrák császárvárost el sem lehetett kép-

zelní enélkül. Ekkor lép a dobogóra János két évvel fiatalabb öccse, József. A 26 éves *Strauss József* műegyetemet végzett mérnök, feltaláló (utcaseprőgépét megvette Bécs városa). Bátyja kérésére „átképzí” magát karmesterré, hegedűssé és zeneszerzővé. Hihetetlen energiával dolgozik. Nemsokára már vezeti a Strauss-zenekart és megírja első művét, mely után még 221 következett. Leghíresebb keringője a „Falusí fecskék”. 1870-ben zenekarával Varsóba utazik, hol agyvérzés következtében meghal.

Közben már szükségessé vált a Strauss-üzem kibővítése, megegy Strauss-zenekarra volt szükség Bécsben. Ekkor (1859) lép az új zenekar élére a diplomatának készülő 24 éves Eduard, a legfiatalabb Strauss-testvér. *Strauss Eduard* csaknem haláláig, 1916-ig vezette a zenekart. Mint zeneszerző messze elmarad két bátyja és apja mögött.

Ifj. Strauss János élete második felében már csak az udvari bállokat vezette és főleg operettek írásának élt. 1899-ben halt meg Bécsben.

Gondolatok a Szabados Béla emlékhangverseny után

A Híszkegy-pályázat huszadik évfordulója alkalmából kegyeletos emlékhangversenyt rendezett a rádió szeptember 15-én *Szabados Béla* legjobb műveiből, *Miklóssy Irén*, *Palló Imre* és *Laczkovich János* közreműködésével, az Operaház zenekarának élén *Unger Ernő*vel.

A hangversenyt *dr. Gál Endre* előadása vezette be.

Melegen daloló, igazi szívzene *Szabados Béla* költészete; figyelmébe ajánljuk fiatal előadó nemzedékünknek! A műsorból kiemelkedett a most először előadott „Magyar szerenád” és „A bolond” című opera templomjelenete, melynek hatalmas érzelmi felfokozódása az opera-irodalom leghíresebb jeleneitől vetekedhetik.

Allandóan halljuk a panaszt, hogy Operaházunk magyar műsortára azért olyan sovány, mert kevés a jó új magyar dalmű. Tudomásunk szerint több opera van keletkezésben ezidő szerint, de értéküket természetesen nem ismerjük. Ezért felvetjük a kérdést: miért nem tekint az igazgatóság egy kissé visszafelé is, a múltba? Például miért nem

újíttják fel éppen A bolond-ot? Vagy miért nem vizsgálják át azt a gazdag anyagot, amelyet *Farkas Ödön*, *Mihalovich*, *Zichy Géza* gróf, *Dohnányi* és *Hubay* képviselnek, hogy csak a közismert neveket említsük? És miért nem gondolnak *Erkel*-re, megfelelő prozódiai átköltéssel?

Miért kell hagyni porosodni a külföldi remekműveket? Az öt év előtt oly féltve felújított „Bűvös vadász” állandósult sikere eléggé igazolja élethez való jogukat! Miért kell a tengelybarátságot mai szerzők műveivel ápolni, csupán azért, mert újdonságnak számítanak? Operaénekesekünk szavallatása oly természetellenesen hat, mintha a prózai színészekkel énekeltetve mondatnók szerepüket! Ma a műsornak legfeljebb egyharmadát tölti ki a valóban énekelt opera, a többi operett, hangverseny, szavalat, ballet, keverékműfajokkal kísérletezés és szenírozási divathóbort.

Vajjon nemzedékünk meg fogja-e érni azt a boldog napot, melyen *Pataky Kálmán* a „Szerelmi bájital” teljes tenorszerepét elénekli,

nemcsak a megkapóan szép áriát, „A sevillai borbély” éneklecké betétként?... mindennapossá fog-e újra egyszer még válni az az igazi, fűszeres operai légkör, melyből ez az énekleckejelenet némi ízelítőt ad? A néhány előadás után végleges fedésbe süllyedő próbálkozások helyét vissza fogják-e valaha foglalni az időálló kantilénás operák, több

Mozart, több Verdi s még egy egész sora azoknak a régi mestereknek, akiknek már nevét is alig merjük kiejteni sok zenészlársaságban?

Mert ha a fejlődés iránya a hanyatlástól nem fordul el, hovatovább el fogjuk felejteni, hogy az opera fő hangszerének eredetileg az éneket szánták!

V.

Mozart-hét Párisban

Mozart-hét Párisban. A nyár folyamán a francia fővárosban nagyszabású Mozart-hetet rendezett a párisi Német Intézet. Német és francia művészek, zenekarok és kamaraegyüttesek egyaránt kivették részüket Mozart emlékének való hódolásban. A jubiláris hét emléktábla leleplezésével kezdődött. Köztudomású, hogy a csodagyerek Mozart egy ideig Párisban tartózkodott euópai hangversenykörútja során. Szüleivel együtt a „Hotel de Beauvais”-ba lakott, melyre most ünnepelesen emléktáblát helyeztek.

A megnyitóhangverseny a Louvre közelében lévő Pa'ais Royal udvarán volt. Szerenádokat adott elő a Berliner Kammerorchester Benda

János vezénylesével abban a palotában, amelyben lakott egykor XIV. Lajos és Orleansi Fülöp. Még egy hangversenyt adott a berlini együttes a Conservatoireban. Egy estén a Societé des Instruments à Vent (fuvós együttes) játszott a Louvreban Fernand Oubradous vezetésével, majd eggyen Marius François Gaillard népszerű zenekara. A kamarahangversenyeken résztvett a salzburgi Mozarteum-kvartett, a Pasquier-trio, továbbá még több francia vonósnégyes, Biaritz, Nantes, Angers, Poitiers és Reims városokból.

Dr. Valentin Erich, a salzburgi Mozarteum professzorának előadása zárta be a párisi Mozart-hetet.

A RÁDIÓ ZENEI TERVEI

...

Október 19-én *Anda Géza* zongorázik. Műsorán egyellen szám szerepel: a Paganini-változatok. Este a Székesfővárosi zenekart *Csilléry Béla dr.* vezényli. Műsora következő: Rossini: Olasz nő Algirban, nyitány; Veress Sándor: Szvit; Csajkovszky: Romeo és Julia nyitány-fantázia.

Október 20-án az Operaházi zenekart *Rajter Lajos* vezényli a következő műsorral: Weber: Euryanthe nyitány; Csajkovszky hegedűverseny (Albert Ferenc játssza); Mozart: Kis éji zene; Bartók: Magyar képek; Liszt: Mefisztó keringő.

Október 21-én, Liszt Ferenc születésének 130 éves fordulóján a Rádiózenekar ad elő Liszt-műveket.

Október 22-én operaházi kapcsos-

lás szerepel a tervek között, 23-án pedig egy Bach-hangverseny. A műsorszám címe: „A Bach-család”. Bemutatásra kerül néhány Bach János Sebestyén, János Kristóf és Fülöp Emánuel mű, kamarazenekar előadásában. A zenekart *Nagy Olivér* vezényli, bevezető előadást *Toronyjai Rigó Csaba* ír.

Október 24-én *Máthé Jolán*, az Operaház tagja énekel. Érdekes műsorán Stradella „Irgalmaz Istenem”, egy Gluck-ária, továbbá Brahms, Schumann és Rieger dalok szerepelnek. Ifj. Banda Ede Eccles, Kerpely, Bazalaire, Polgár és Casado műveket ad elő gondolkán.

25-én *Veress Endre* Liszt és Kodály dalokat visz a mikrofon elé.

27-én *Ákom Lajos* orgonál a Kálvin-téri templomból.

28-án *Solymos Péter* játszik Debussy és Ravel műveket. Ugyanezen a napon lesz egy figyelemreméltó műsorszám is. Címe: „Egy óra Lisztnél.” *Szávai Nándor* állítja össze.

Október 29-én a Filharmónikus hangversenyt kapcsolja a Rádió. A hangversenyt *Herbert Karajan* vezényli.

30-án Beszkárt zene- és énekkar hangversenye szerepel a tervek között. Műsoruk egyik részében Bartók, Bárdos és Noszeda népdalfeldolgozásokat adnak elő.

31-én *Gáli István* játszik mélyhegedűn, Hubay versenyművét adja elő. Ugyanezen a napon a *Mengelberg* hangversenyt kapcsolja a Rádió, melyen a Székesfővárosi zenekar és *Végh Sándor* működik közre. Kamarazenét hanglemezről hallunk ezen a napon.

KÜLFÖLDI HÍREK

A német házi muzsika napja. Németország minden évben megrendezi a házi muzsika napját. A háború nem gátolja abban, hogy a házi muzsikálás népmesítő mozgalmát mindjobban elmélyítse. A tavalyi — Schubert jegyében megtartott — házi muzsika napja minden eddigit felülmúlt. Az ideit, melynek időpontja november 18-ika, — még szélesebb keretek közt készülnek megtartani. Ezidén a kamarazene utolérhetetlen mestere, Mozart áll a muzsikálás középpontjában, tekintettel halálának 150. évfordulójára. Dr. Peter Raabe, a német birodalmi zenekamara elnöke, ez alkalomból felhívást intézett a német muzsikuskhoz és a házi muzsikálást irányító szervezetekhez, hogy a háború alatt fokozatosan dolgozzanak a házi muzsikálás minél szélesebb rétegekben való elterjedéséért, hangsúlyozva, hogy a létért és a jövőért folyó küzdelemben a legnélkülözhetetlenebb forrása a házi muzsika a belső megerősödésnek és felemelkedésnek.

Németország hódol Mozart emlékének. December 5-én lesz Mozart halálának 150. évfordulója. Az egész művelt világ áldoz ez alkalommal a zeneművészet egyik legnagyobb mestere emlékének. Természetesen az ünnepségek zöme Németországban lesz. Talán nincs olyan német zenekar, kamaragyűttes vagy opera, mely ne rendezne ünnepi heteket Mozart műveiből. A legnagyobb hódolattal azonban Bécs városa adózik Mozart emlékének, Bécs, ahol 150 évvel ezelőtt mindenkitől elhagyatottan, a legnagyobb anyagi gondokkal küzdve távozott el a 36 éves mester az élők sorából. November 28-tól december 5-ig tartják Bécsben a Mozart-hetet. Előadják Mozart műveinek olyan szemelvényét, mely keresztmetszetét adja a nagy teremtő szellem egész alkotóművészetének. Az operaházban

színre kerül a Szóktetés, a Così fan tutte, a Figaro házassága, az Idomeneo és Strauss Richárd átdolgozásában a Varázsfuvola. Az operaesetekkel és hangversenyekkel párhuzamosan előadásokkal és kongresszus tartásával igyekeznek Mozart csodálatos művészlelkének titkait kikutatni. Ezeken kívül még emlékkiállítás rendezését is tervezik, hasonlólt a nemrég megnyílt frankfurti Mozart-kiállításához. Az ünnepi hetet a Requiem előadása zárja le, melyet Furtwängler vezényel az állami operaházban.

Kodály Háy-szvitje Regensburgban. Kodály világhírű Háy János szvitjét Németországban legújabbban Regensburgban mutatják be a Városi Zenekar előadásában. Dr. Rudolf Kloiber vezényletével.

Üdvözetek Berlinből. Berlinből nagyobb német művészcsoport utazott Dániába, hogy a megszálló német katonaság részére hangversenyeket rendezzen. A hangversenyek gazdag programjának élén ez a mondat áll: Üdvözet Berlinből.

Kodály zenekari variációinak berlini bemutatója. A berlini Filharmonikusok nyolc hangversenyt hirdetnek az 1941—1942. évadra. A hangversenyek közül hatot Furtwängler és egyet-egyet Clemens Krauss és Ernest Ansermet vezényel. Ansermet műsorán olvassuk Kodály zenekari variációit, mely mű — mint ismeretes — Csikágóban hangzott el először az ottani filharmonikusok ötven éves jubileumán. Örömmel tapasztaljuk, hogy a nálunk még ismeretlen mű közeledik Budapesthez s remélhetjük, hogy végre el is érkezik a budapesti bemutatójához.

Párisban Mozart-társaság alakult, melynek célja a nagy salzburgi mester művészetének népszerűsítése Franciaországban, évenként Mozart-ünnepélyek rendezése és a legszorosabb szellemi kapcsolat létesítése a salzburgi Mozarteummal.

BELFÖLDI HÍREK

♦♦♦

Úr és paraszt a magyar élet egységében. A Magyarságtudományi Intézet több mint egy éve előadásorozatot rendezett, melyben a magyar nép tudósai a történelmi és népi magyarság összefüggéseit tárgyalták, a magyar élet alapját világították meg. A sorozat előadásait *Bálint Sándor, Keresztury Dezső, Kodály Zoltán, Mendöl Tibor, Ortlay Gyula, Sinkovics István, Szabó István és Viski Károly* tartották. *Kodály* a népzene és műzene kapcsolatairól szólott. Az előadások a közelmúltban megjelentek „Úr és paraszt a magyar élet egységében” gyűjtőcímmel *Eckhardt Sándor* szerkesztésében, a Magyarságtudományi Intézet kiadásában. A rendkívül értékes kötethez *Eckhardt Sándor* írt előszót.

Baranyai magyar néphagyományok. Az 1940. évben jelent meg Pécssett Baranya vármegye közönsége kiadásában a „Baranyai magyar néphagyományok” című háromkötetes, több mint 1800 oldalas munka. A hatalmas alkotás dr. Berze Nagy János kitartó munkájának eredménye. A szerző Fischer Béla, Baranya vármegye volt aljegyzője felkérésére gyűjtötte össze hat évi munkával a vármegye már feledésbe menő néphagyományait: népi játékeit, dalszövegeit, dallamait, balladáit, tájszólásait és közmondásait. A gyűjtés 64 község területéről való s felölel 4500 adatot, úgy mint 55 alakoskodó játékot és misztériumot, 151 balladát, 850 dalszöveget, 500 prózai szöveget, kezen 1400 tájszót, szólást és közmondást, végül — ami minket különösen érdekel 700-at is meghaladó számban népi dallamot. Ezeknek a néphagyományoknak feljegyzése azért is igen nagy érték, mert éppen Baranya megye az a terület, ahol a magyarság száma veszedelmesen csökken és népünk pusztulásával örökre elveszett volna a fel-

jegyzett népdalkines és egyéb néphagyomány.

A munka részletes ismertetésére később visszatérünk.

Geszler Ödön: Petőfi-dalok. A Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola nagynevű zeneszerző-igazgatója, *Geszler Ödön* Petőfi-dalai évekkel ezelőtt jelentek meg Rozsnyai kiadásban. A dalok csakhamar igen népszerűek lettek s az énekesek kedvelt műsorszámává váltak mind a Rádióban, mind a hangversenyeken. Ennek folytán az első kiadás rövidesen elfogyott s a Rozsnyai-cég az énekesek közös kívánságának tett eleget, amikor most megjelentette *Geszler Ödön* Petőfi-dalainak második kiadását.

Az Énekes ABC ötödik kiadása jelent meg az iskolaév megnyitásával. Ez azt jelenti, hogy immár 18.000 példányszámban forog közkézen *dr. Kerényi György* és *dr. Rajeczky Benjamin* által szerkesztett kitűnő iskolai énekeskönyv. De a magyar népi zene terjedését is jelenti a városi lakosságban, ami a legkívánatosabb nemzeti szempontból, mert az énekeskönyv a legtisztább és legszebb magyar népzene anyagát öleli fel. Ha felnő a mai ifjúság, erősebb lesz a magyarság.

A Zeneművészeti Főiskola új tanára. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Végh Sándor*t, a Székesfővárosi Zenekar kitűnő hangversenymesterét meghívta a Zeneművészeti Főiskola egyik megüresedett hegedűtanári tanszékére.

A Magyar Zenei Szemle szeptemberi számának tartalma: *Veress Sándor*: Hallásképzés és zenekultúra. (Fejleszthető-e a gyermek zenei hallása?); *Dr. Vajtkai Aurél*: Antonin Dorak (Születése 100. évfordulójára); *Szentjóbí Miklós*: Népzenei gyűjtés Baranya vármegyében (dr. Berze Nagy János „Baranyai magyar néphagyományok” c. munkájának ismertetése.)

Idegennyelvű rádióelőadások a magyar népdalgyűjtésről. *Balogh Pál*, a Rádió rendezője ruszinyelvű előadást tartott szeptember hó 18-án Bp. I. hullámhosszon a magyar népdalgyűjtésről. Előadását a hó végén még két alkalommal közvettelte a Rádió rövidhullámon, egyszer spanyol nyelven Délamerika, egyszer pedig angolul Észak-Amerika részére.

Befejeződött a visszaesatolt területek zenepedagógusai részére rendezett tanfolyam. Nagyon szép eredménnyel fejeződött be a Zeneművészeti Főiskolán az a tanfolyam, melyet a kultuszminiszter a hazaiért országgrszéek zenepedagógusai részére rendezett tanulmányaik magyarvonatkozású részének kiegészítésére. A tanfolyamot hatvanhat tanár végezte. A záróünnepélyen D'Isos Kálmán számolt be a tanfolyamon végzetkekről.

Költészet és zene. A Népművelési Bizottság a legnagyobb feladatra vállalkozott, amikor irodalmi estek keretében foglalkozik a mai magyar költők művészetével. Természetesen a legszigorúbban a „mai” költője még *Ady*, *Babits*, *Kosztolányi*, *Juhász Gyula*, *Tóth Árpád*, *József Attila*, *Harsányi Lajos* és *Sértő Kálmán* is, bár egyikük sincs már az élők sorában, de verseik a mai lélek mélységéből szólnak. Élő költőink közül sorra kerül *Illyés Gyula*, *Erdélyi József*, *Sinka István*, *Kocsis László*, *Pusztai Sándor* és a legfiatalabb nemzedék. Kitűnő gondolatnak találjuk, hogy az irodalmi estek hangversenyekkel zárulnak. Minden egyes est befejezésekképpen legkiválóbb művészeink szemelvényt énekelnek az est költőinek verseire írt dalokból. Így kidomborodik az a benső összefüggés, mely a költészet és a zene között van. Az első irodalmi est (október 21-én a Zeneművészeti Főiskola nagytermében) *Ady* Endrével foglalkozik. Zenei részében *Basilides Mária* és *Koréh Endre* énekelnek *Bartók*, *Kodály*, *Hodula*, *Lányi*, *Clement* és

Horusitzky Ady-dalaiból. Novemberben pedig Kosztolányi-émlékest lesz, melyen *Basiledes Mária* és *Keresztessy Mária* működik közre. A többi est zenei szereplői és műsora még kialakulóban van.

A Székesfővárosi Énekkar Breslauba utazik. Breslau város polgármestere meghívására a Székesfővárosi Énekkar november második felében Breslauba utazik, ahol két hangversenyt ad: egy a cappella estet (november 18-án) és egyet zenekari kísérettel (november 19-én). Ezt a capella estet *Karvaly Viktor* vezényli s műsorán *Liszt*, *Kodály*, *Harmat* és *Deák-Bárdos* művek szerepelnek. Második fellépése alkalmával az énekkar az ottani filharmóniai hangversenyek keretében, *Philipp Wüsst* főzeneigazgató vezényletével *Verdi Requiem*-t és *Kodály* Psalmus Hungaricusát adja elő. A Psalmus tenorszólamát *Rösler Endre* énekli.

Tanulmányok az énekművészet-ről. *Georg Armin* német énekpedagógus két tanulmánya jelent meg Rózsavölgyi kiadásában *Noiret Lujza* magyar fordításában. Az egyik tanulmány az ó-olaszok mezzadívojáról, a másik pedig a legátó-éneklés művészetéről szól.

Népdal-szeminárium. A Magyar Zenei Szemle az 1941/42. évadban népdal-szemináriumot rendez a Zeneművészeti Főiskola XVIII. sz. tantermében. A tíz előadásból álló tanfolyam keretében *Veress Sándor* ismerteti a magyar népzene, előadásait gramofon-bemutatókkal kísérve. A tanfolyam október 7-én kezdődik.

A Múzeumi Matiné ötödik évadja lesz ezidén. Ismét 6 zenei matiné rendez a Nemzeti Múzeum Barátság Egyesülete. Az első matiné Schubert művészetével, a második az új és régi olasz kamarezenével foglalkozik s a harmadikkal Mozart emlékének hódolnak. A továbbiakon ritkán hallható kamaraművek

hangzanak el. Magyar bemutató is lesz: *Veress Sándor* vonósnézenekari szvitje. A malinck szólistái: *Basilides Mária*, *Báthy Anna*, *Durigó Ilona*, *Ditrói Csibý József*, *Károlyi Gyula*, *Kresz Géza*, *Szervánszky Péter* és *Langs Richard* (német).

Prahács Margit egyetemi előadásai. Dr. Prahács Margit egy. magántanár, kiváló zeneesztétánk, a Tudományegyetemen folytatja előadásait. Ezévi előadásainak tárgyát „A zenei stíluskutatás faji problémái” témakörből meríti. Továbbvezeti *Bujdosó Ilona* tanárnő társaságában a Collegium Musicumot is, melynek keretében a bölcsész-hallgatók aktív zenei nevelésben részesülnek.

Pálóczi Horváth Lajos: Népiük dalai. A magyar népzene mentő és megismertető mozgalom rendkívül értékes tanulmánnyal gazdagodott, Pálóczi Horváth Lajos most megjelent komoly és lelkes könyvével, mely dúis dallamközléssel fejtegeti az ázsiai rokonnépekkel való zenei kapcsolatainkat és előkelőbb helyet követel a magyarságnak nemzetközi viszonylatban. A mű alapgondolata abban csúcsosodik, hogy nem elég ápolnunk nyelvi magyarságunkat, hanem ápolnunk kell zenei magyarságunkat is. Ezt a mély nemzeti felelősségérzetet látjuk az egyik oldalon, a másikon pedig azt a fellelőtlen, manák élő üzleti vállalkozást, melyet egy Margit-körúti sarokház tányér nagyságú betűkkel éktelenkedő hirdeteménye képvisel: „Zongorázás cigányosan, kotta nélkül, itt e házban.” Lesz-e átütő, egyetemes sikere népzene-küzdelmünknek addig, amíg szabadon burjánozhat az útszéli kontárzene?...

A Zene megjelenik évente 16-szor. Előfizetési díj évi 8 pengő. Egyes szám ára 50 fillér. Kapható és előfizethető Budapest Székesfőváros Népművelési Bizottságánál, Budapest, IV., Szép-utca 5., félemelet 2.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma. Brüsszel nagyarány, Grand Prix Médaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

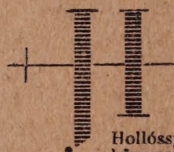
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

Hollóssy János
könyvnyomtató

Budapest, VII.
Jósika-utca 20

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

Budapest

XXIII. évfolyam, 2. szám

1941. október 15.

MOZART-SZÁM

TARTALOM

Bándó Gyula dr.: Mozart. — Horusitzky Zoltán:
Mozart egyházzenei útja. — Prahács Margit: Ta-
kács Menyhért: Liszt Ferenc érzelmi világa. —
Megjegyzések egy német statisztikához. — Mozart-
események a Rádióban. — A Rádió zenei tervei. —
Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

Bérlethirdetés

a Székesfővárosi Zenekar
hangversenyeire.

Nagyzenekari esték

10 hangverseny a Magyar Művelődés Házában hétfői napokon este 8 órai kezdettel.

X. 20.	MOZART-EST Vez.: Csilléry—Karvaly Közz.: Károlyi Gyula és a Szífv. Énekkar
-----------	---

I. 26.	BRAHMS: IV. Rimski—Korzakov: Zongoraverseny Vezényel: Fricsay Közreműködik: Wehner T.
-----------	---

XI. 10.	HANDEL: Concerto grosso Schubert: h-moll befejezetlen szimfónia Dohnányi: Gordonkaverseny Vezényel: Ferencsik Közreműködik: Szabó Pál
------------	--

II. 9.	CSAJKOVSZKY-EST Vezényel: Csilléry Közz.: Zathureczky Ede
-----------	---

XII. 15.	BEETHOVEN, VERESS, TÓTH D. Vezényel: Csilléry Közreműködik: Végh S.
-------------	--

II. 23.	LISZT: FAUSZT SZIMF. Vezényel: Forray M. Közz.: Pataky K. és az Egyetemi Énekkar
------------	---

XII. 29.	HAYDN: D-MOLL MISE Ottó; Aratónap (Illyés Gy. költ.) Vezényel: Berg Ottó Közz.: Bodó E., Palló Imre és a belvárosi t. énekkara
-------------	---

III. 16.	MAGYAR SZERZŐK BEMUTATÓ-ESTJE Vezényel: Kenessey
-------------	--

I. 5.	WAGNER-EST Vezényel: Csilléry Közz.: Huszka R.
----------	--

IV. 13.	HONEGGER: DAVID KIRÁLY Bach: Kantáták Vezényel: Bárdos L. Közreműködik: Az egyesített Palestrina és Cecilia kórus
------------	---

A nagyzenekari esték bérlei egész éven át ingyen kapják a műveket magyarázó műsort és a ZENE c. folyóiratot.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

BÁNDÓ GYULA DR.:

MOZART

Tünemény volt.

Vakítóan égő meteor, amilyen csak ezredévenként villan fel pillanatra a csillagos égbolton.

Még emberi történelemmel mérve is csak pillanat volt 35 éves földi élete, de ezer évekig ragyog az az ív, amit gényusza szemeink előtt leírt.

Olyan világból jött közénk, ahol isteni béke napja süt és mennyei harmóniai nyelvén beszélnek az élők — de embernek kellett lennie, törekény testén a szenvedések, csalódások, megaláztatások sajgó sebeit neki is viselnie kellett.

Királyi örökséget hagyott az emberiségre — de közös sírban porladó csontjaihoz senki sem zarándokolhat...

*

Zenei fejlődése szempontjából nem születhetett volna kedvezőbb körülmények közé. Atyja, Leopold Mozart, neves muzsikus és pedagógus, (korszakalkotó hegedűiskolája még ma is értékes forrás) korán felismerte fiának rendkívüli zenei adottságait és sokoldalúan fejlesztette azokat. Már 4—5 éves korában zongorázott, hegedült, komponált, 6 éves korában pedig utazásai során csodálatbaejtette a linzi, passau-i, pozsonyi zeneértőket, sőt magát Bécsset és a császári udvart. 7 éves korában már — több nevezetes nyugatnémetországi zenei központ meglátogatása után külföldre: Brüsszelbe, Párisba, majd Londonba utazott nővére és atyja kíséretében, zongorajátékával és kompozícióival mindenütt rendkívüli sikereket aratva. Közel három éves külföldi tartózkodása után változatos és értékes zenei impresziókkal gazdagon tért vissza salzburgi otthonába. Gényuszának tavaszi nedvettől duzzadó fáján csodálatos rügyek fakadtak, most már operát, daljátékot, ünnepi misét, hegedű- és trombitaversenyt komponált. 13 éves korában hosszú olaszországi körútra indult, melynek minden állomása fényes diadal volt. Megismerkedett korának vezető művészeivel és pedagógusaival, teljesülésbe mentek az olasz ég, az olasz életformák és művészi megnyilatkozások utáni (minden germán lélek mélyén ott szunnyadó) vágyai. Életének legboldogabb korszaka volt ez az olasz út, amely külső és belső eseményeivel egyaránt egész életre szóló benyomásokat hagyott a serdülő ifjú lelkében.

Hihetetlenül gazdag termésű periódus következett ezután, amely alatt

egyre nagyobb figyelemmel fordul az olasznál mélyültebb, differenciáltabb német hangszere zene megnyilatkozásai felé. Közben egyre nyomasztóbbnak érezte annak a megkötöttségnek súlyát, amit Hieronymus salzburgi érsek szolgálata jelentett szabadságra vágyó szelleme számára, s 21 éves korában otthagya állását és szülővárosát s elindult, hogy életét tehetségének és szabadságvágyának megfelelő keretben élhesse tovább.

Utjának célja Páris. Itt érik életének első nagy csalódásai. Nem tud belekapcsolódni a párisi zeneélet sodrába, néhány jelentéktelen sikeren kívül mindenütt közönnnyel találkozok. Anyagi helyzete egyre rosszabb — végre atya tanácsára újra hazajön és Hieronymus érsek szolgálatába lép, mint dóm-organista. Kis idő múlva azonban újra — és most már végleg szakít a zsarnokoskodó érsekkel és Bécsbe költözik, ahol a remekművek egész sorát írja. Itt írja meg első igazi sikert elért operáját is: a »Szöktetést«. Megnősül, hangversenyeivel és szerzeményeivel a bécsi zeneélet gyújtópontjába kerül, a bécsi közönség kedvence lesz. 30 éves korában mutatják be ugyancsak rendkívüli sikerrel a »Figaró lakodalmát« — amely azonban az első 9 előadás után lekerült a színpadról, mert a közönség inkább az olasz opera könnyebb fajsúlyú alkotásait fogadja kegyeibe.

Családi körülményei és anyagi gondjai súlyosbodnak — négy gyermeke közül csak egy marad életben, forrón szeretett atya meghal. Szomorúan, betegben, összetörten írja meg a világirodalom egyik legkiemelkedőbb remekét, a »Don Juant«, amelyet Prágában saját vezényletével mutat be, óriási sikerrel. Ugyanaz a »Don Juan« azonban félév múlva a bécsi bemutatón megbukott.

Ugy látszott, hogy a közönség ízlése teljesen elfordul szimfónikus műveitől is. Túlságosan bonyolultnak, elvontnak találták utolsó éveinek muzsikáját, úgy, hogy 3 legutolsó szimfóniáját (a »nagy« szimfóniáit, melyeket 1788 nyarán írt) nem is mutathatta be életében.

Három utolsó életének külső körülményei, anyagi helyzete katasztrófálisak. Egészsége megrendül, érzi, hogy közel a vég. A »Don Juan« balsikere után — hogy a bécsi közönséget újra meghódítsa — könnyű fajsúlyú szövegre komponálta utolsóelőtti operáját, a »Cosi fan tutte-t«, (»Így csinálnak mindannyian«), amely nem is tévesztette el hatását, bár a sekélyes szöveget mélyértelmű muzsikába öltöztette. Halála éve szeptemberének utolsó napján mutatta be saját vezényletével élete főművét, a »Varázsfuvolát«, amelyet, bár kezdetben langyos fogadtatásra talált, kis idő elteltével az öntudatra ébredő német szellem legsajátosabb mesterműveként ünnepelelték.

Requiemjének komponálása közben éri utol a sokszor várt és megnyugvással fogadott halál. 1791 december 6-án, hóviharos esőben, mint számkivetett koldust közös sírba temették a legtisztább muzsika fölött fejedelmét...

»Legtisztább muzsika« — a mozarti génusz nagyságát ez a két szó fejezi ki legtalálóbban. Mert, hogy 600-nál több művet írt életének rövid 35 éve alatt; hogy a zeneművészet minden ágában a remekművek tömegének adott életet alkotó zsenije; hogy hihetetlen memóriája volt; hogy varázslatos gyorsasággal dolgozott; hogy tündöklő hangszerjátszó tehetsége volt: mindezek — bár ragyogó és önmagukban is kivételes — de csak mellérendelt szerepet játszó jelenségei isteni tehetségének. Hiszen a muzsikálás, zenében élés és zenén át való gondolkodás olyan természetes volt számára, mint minden más halandó részére a közönséges beszéd, vagy a járás. Az a könnyedség, amivel a legnagyobb mesterműveket papírra vetette, már transzcendentális összekötöttségre, földöntúli médiumitásra vall. De mind-

ezezen felül áll az a tény, amely neki a zenetörténelem legnagyobbjai között is egyedülvaló helyet biztosít: hogy muzsikája a legtisztább muzsika. Muzsika a muzsikáért és muzsikán keresztül. A költői tartalom, a kifejező eszközök és a szigorúan zenei forma eszményi harmóniában való találkozása.

Bár isteni küldetése volt — itt lenn közöttünk ő is ember volt, muzsikája ember voltán átszűrve el hozzánk. Mindazonáltal — bár minden hangja mélyén — mintegy fátyol mögött — ott remeg ember volta, ember voltának öröme, reménye, bánata, személyes érzéseit úgy tudta a zene nagy személytelen végtelenségébe önteni; hogy csak sejtjük létezését, mint az előttünk álló ragyogó műemkek halvány-szerény árnyékát. Beethoven emberi mivoltának rendelte alá a zenei kifejezés eszközeit — Mozart ember-volta a muzsika alázatos szolgáloja. Pedig tudjuk róla, hogy lelke legtitkosabb rejtekén öserejű víziók, csapongó szenvedélyek tanyáztak. Mindezek azonban az alkotás olvasztókohóján keresztül kristályossá forrott művészi formában nyertek életet — s ha a tündöklő vonalú, kecses kristályt nézzük, már nem gondolunk többé azokra az erőkre — a föld méhének évmilliók gigászi forrongására — amelyek azt létrehozták. Mozart melódiai, Mozart formái ilyen remek fényű, makulátlan szögű kristályok, amelyek önmagukért és önmagukban tökéletes befejezettséggel léteznek, mint a legtisztább zeneiség kiteljesülései. Csak Bachnál találjuk meg ugyanezt a legmagasabb művészi törvények pecsétjével lezárt, tökéletességében változhatatlan, abszolút zeneiséget.

Mint minden zseni, Mozart is korának jelképe, összefoglalója és határköve. Végzetsszerű elrendelést kell látnunk abban, hogy már kora ifjúsága éveiben művészi körútjai alkalmával módjában volt az egész akkori zenei világot jelentő olasz, francia, német muzsikával szoros ismertségbe lépni, annak lényegébe behatolni és azt géniuszán keresztül szublimálni. A francia racionalizmust, az olasz érzéki szépet, a germán miszticizmust és elvontságot mind magábaszívta, leegyszerűsítette, feloldotta és így jelenhetett meg univerzálisan és egyértelműen, mint a muzsika. Zenéjében megtalálhatjuk korának, a barokktól szabadulni óhajító rokokónak valamennyi elemét: a kecsességet, az áttekinthetőséget, a közvetlenséget, de ezeken felül és messze túlmenően, a harmonikus, motívikus és formai nyelv utólérhetetlen tökéletességét, az alkotóelemek architektonikus kiegyenlítettségét és földi mértékkel már alig-alig mérhető összhangját.

*

Az elmondottakból következik, hogy Mozartot interpretálni a legmagasabbrendű, de egyszersmind a legnehezebben megvalósítható művészi feladat. Csak természetes, hogy az előadó művésznek tökéletesen át kell éreznie a mozarti szellemiség minden kis rezdülését és képesnek kell lennie arra, hogy a megértettet híven vissza is adja. Olyan rádiókészülékhez kell hasonlítani, amelynek nemcsak felvevőantennája van tökéletes precizitással a leadó hullámhosszára beállítva, hanem hangszórója is zörejtelenül működik. Ez a hangszóró: a technikai felkészültség. Mozartot énekelni, hegedülni, zongorázni stb. csak tökéletes technikai felkészültséggel lehet, ez az alfája a mozarti interpretálásnak. Magának az — énekes vagy hangszeres — hangnak speciálisan moztartinak kell lennie (pl. hegedűnél egy bizonyos fajta, nem túlgyors és nem is lassú, de intenzív vibrátón és bizonyos fajta vonókezelésen alapuló hangképzés, zongoránál a billentés puha szépsége, éneknél ugyancsak a vibrálás frekvenciájának egy bizonyos rezgés-száma való beállítása). Éneknél különösen kerülendő az a nálunk oly sajnálatos burjánzó — talán keleti eredetűnkre visszanyúló — portamento alkalmazása, azaz a kis hangközöknek is még kisebbeknek való kitöltésének

vágya, az *espressivo* téves értelmezése által, valamint a hangokra való rácsúszás és az azokról való elcsúszás. Szinte azt lehetne mondani, hogy Mozart-interpretáláshoz külön hegedű, zongora stb. szükséges — mint ahogyan vannak speciális Wagner-, Verdi- stb. énekesek, akiknek hangszínbeli adottságuk és előadói intenzitásuk egy bizonyos fajta muzsika tolmácsolására a legalkalmasabb. Valóban: Beethoven nem veszít beethoveniségeből, ha pl. nem is játsszák olasz hegedűn. De Mozartot játszani, hogy Mozart legyen, igazában csak Stradiváriuson lehet.

Mint mondtuk, a tökéletes technikai és hangképzésbeli felkészültség csak *alfája* a Mozart-játéknak: az olasz elem Mozart muzsikájában; az érzéki szép és virtuóz befejezettség. De érvényre kell juttatni a francia elemét is: a zenei beszédnek plasztikus megformálását, valamint a német differenciáltságot: a polyfónia szövevényes-tünneményes játékának értelmes kielemezését. A legkomplexebb Mozart-interpretátor tehát a karmester. Sokszor halljuk erről, vagy arról a karmesterről, hogy speciális Mozart-interpretátor, de a teljesítmények vajmi ritkán igazolják ezt a címet. Mert bizonyos kecses mozdulatok és könnyed pálcatechnika még nem elegendők ahhoz, hogy a zenekarból igazi Mozartot varázsoljanak elő (bár kétségtelen, hogy a vezénylő mozdulatainak nem szabad hasonlítaniok pl. egy Beethoven-mű előadásánál alkalmazott taglejtésekhez). A mozartzi zenekar elsősorban a vonószekari effektusok és lehetőségek kiaknázásán alapszik, egy Mozart-karmesternek tehát — ha talán nem is kell föltétlenül vonóshangszertjátszónak lennie — csalhatatlan biztonsággal kell mozognia a vonóshangszerek technikájának és szellemének birodalmában. Tudnia kell, hogy a mozartzi szimfónikus zene is kamaramuzsika, sőt kamaramuzsika a mozartzi opera is. Azt pedig mindnyájan tudjuk világhírű együttesek példájából, hogy a kamarazenében minden hang pontosan meg van határozva vonásnem, ujjrend, erősség, szín stb. szempontjából, mert csak így lehet tökéletes egységet és világosságot elérni. A zenekari kamarazenénél ez az egybehangolás, meghatározás, az akusztikus síkok egymás mellé, vagy fölé helyezése a dolog természeténél fogva még nagyobb szerepet játszik. Elismerjük, hogy óriási munkát jelent pl. a Varázsfuvola zenekari szólamainak illetően kidolgozása — de, ha elgondoljuk, hogy a középkorban egy életet töltött el némelyik szerzetes valamelyik neves írás művészi lemásolásával, akkor nem szabad sajnálnunk néhány heti munkát egy-egy isteni Mozart-mű művészi előkészítésétől sem. Az ilyen kidolgozás természetesen még mindig csak egy része a Mozart-interpretálásnak. A karmesternek tudnia kell, hogy a Mozart-muzsika, különösen az utolsó opuszokban, polyfón, sőt egyes ütemei már a mai lineáris szerkesztési módokra emlékeztetnek. A szólamok és motívumok szövevényének megértését még egy bizonyos — különösen Beethovennél található — szabályos periódikusság sem könnyíti meg, a karmester dolga tehát, hogy ezeket frazirozással, hangsúlyokkal, szín- és árnyékhatásokkal kidomborítsa, hogy a Mozart-partitúra az élő hang által való újraszületésében a maga sokszerűségében tudjon megjelenni. Mindezeket felül a karmesternek át kell éreznie és a zenekarba kell szuggerálnia (hogy az viszont a közönséggel érzékeltethesse) a hangok mélyén rejlő univerzális rezdüléseket, mert enélkül a Mozart-mű csak csillogó akusztikai jelenség, belső sugárzás nélkül. Pedig ember által írt zene emberi szív és szellem rezdülésein keresztül kell, hogy emberhez szőljön.

*

Mozart géniusza már nagyon régen meghódította a magyar zeneszerető közönséget, amely annak azóta is odaadó csodálója. Szeretnők hinni, hogy Mozart-előadásaink a művek szellemében való elmélyülés által a jövőben is egyre több hívőt szereznek a Mozart-kultusznak.

HORUSITZKY ZOLTÁN:

MOZART EGYHÁZZENEI ÚTJA

A 17. század vallási felbuzdulása után a 18. a vallási élet szétlazulását jelentette. A felvilágosodás mint valami óriási erejű szellemi sirokkó, végigszáldult Angliából kiindulva egész Európán s tüze átjárta a kontinens egész szervezetét. A vallás is útjába került ennek a nagy áramlásnak. A mindenhatóvá kikiáltott ész vádat emelt a hittételek ellen. Amint a renaissance korában, úgy most is bizonyos kiegyenlítődése következett be a világi és vallási életnek. A (főurak és főpapok életformái egy síkra kerültek. Csakhogy amíg a renaissance alatt a klasszikus ideáloktól megrészegült világ életigenlése volt a kiegyenlítő erő, addig a 18. században a racionalizmus formálta egyggyé az egyházi és világi életet.

Ez az egygyéformálódás természetesen nem a világi élet közeledését jelentette az egyházihoz, hanem az egyházi elvilágiasodását. A papság részben maga is áldozatul esett ennek a folyamatnak. Az egyházi művészt sem kerülhette el sorsát. A tridenti zsinat határozatai már csak történelmi dokumentumok voltak. Az egyházi zene épületefalai omladoztak s a réseken behatolt a világi élet minden vígsága és tragédiája.

Az elvilágiasodás elsősorban azt jelentette, hogy az akkor vezetőszerepet játszó nápolyi operastílus jutott be a templomok falai közé is. A szent zene elvesztette áhítatos, átszellemült jellegét. A mély zenei gondolatok helyét sokszor triválisak, pathétikusak vagy érzélgősek foglalták el. A misztikus elmerülés, a hittételek metafizikai világának benső szemlélete helyébe bizonyos hétköznapi zenei terefere vagy a világi ünnepélyek hangulatát kifejező virtuóz muzsika került.

A világi hangulattal a világi zene kifejező eszközeit és formáit is átvették az egyházi zenészek. A kórus erősen háttérbe szorul s a művekben vezetőszerepet kap a szólóének. De ez is nélküli az egyházi zene által megkövetelt áhítatot. A nápolyi operák bravúráriáinak hatása alatt az egyházi zene szólói is virtuóz jellegűek, koloratúrákkal kicifrázottak és érzélgősek lesznek. A kórusrészek pedig sekélyesekké válnak. Polifóniát úgyiszlólván csak a misék glóriáinak és credóinak tradicionális zárófugáiban találunk.

A kóruszene elhanyagolásával összefügg a templomi énekkarok szétzülése is. Alig van templom, mely rendelkezett nagyobb énekkarral. Voltak olyanok is, ahol teljesen beszüntették a karéneklést s csak szólóműveket adtak elő az istentiszteleteken. Ezzel szemben nagy becsük volt a szólistáknak s különösen az olasz kasztrált diszkantistáknak, kiket igen nagy fizetésekkel alkalmaztak.

A világi formák, úgymint a két- és háromrészes áriaforma és a hangszereszene szonátaformája is átkerült az egyházi zenébe. Azelőtt a misetételek formája a szöveg szerint alakult, a zene és szöveg a legbensőbb kapcsolatban volt. A 18. században a hangszeresforma lesz az uralkodóelem. A szöveg és zene elkülönül egymástól és sokszor a zene semmi tekintettel nincs a szöveg értelmére. Különösen a műveket záró „dona nobis pacem” részek voltak feltűnő ellentétben a szöveg tartalmával.

A szólóének mellett a hangszereszene előtérbejutása jellemzője még a nápolyi stílusú egyházi zenének. A hangszeres számát is növelik és a zenekar mind önállóbb részt kap a kórusal szemben.

Önálló zenekari művek sem ritkák istentiszteletek alatt. Ez ugyan nem új szokás, mert a régi sonata da chiesa és concerto ecclesiastico

már Corelli idejében része volt a templomi zenének, de most ez a zene is elveszti egyházi jellegét. Úgyszólván bármilyen hangszeres zene megfelelt erre a célra. Például Haydn szimfóniáit is játszották istentiszteletek alatt.

A nápolyi stílusú egyházi zenének, melynek *Hasse*, korának leghíresebb operakomponistája volt legjelentősebb művelője, voltak ellenzői is. Elsősorban a bolognai *Padre Martini*, aki nagy hatással volt Mozart egyházi zenéjére is.

Volt azonban egy-két olyan érsekség, ahol őrizték némileg a régi tradíciókat és megtartották a régi nagy együtteseket. Ezek közé tartozott Salzburg, Mozart szülővárosa és egyházi zenei működésének fő területe. Mozart gyerekkorában Zsigmond érsek idejében hatalmas együttes állt az istentiszteletek szolgálatára. A karmesterek, mint *Eberlin* és *Haydn Mihály* műveikben őrizték ezt a régi szellemet, mely a többszólamú karéneket tette az egyházi zene középpontjává.

A salzburgi szellemben nevelődött a gyermek Mozart. De természetesen korának művészetszemlélete alól ő sem tudta kivonni magát. Egyházi műveinek nagyobb részében követi a nápolyiakat. Ezekben a világias egyházi zeneművekben is azonban felülkerekedik helyenként a helyes útra találó lángész. Különösen a Qui tollis és Et incarnatus részek azok a helyek, amelyekben már a gyermek Mozart is megüti azt a hangot, amely a keresztény vallás legbensőbb átéléséből fakad. Mozart lelkét mély vallásosság töltötte be és egész életére kihatottak gyermekéveiben a salzburgi liturgiában szerzett benyomások. A salzburgi örökséget hordja egész életén át lelkében. Korának minden áramlásával szemben érzi, hogy milyennek kell lennie az igazi szent zenének. De az, aki az árral szemben úszva akarja elérni a forrást, lehetetlenre vállalkozik. Mozart végül is elérte ezt a célt: a Requiemben. Csodával határos genialitása erőt adott neki ahhoz, hogy elérje árral szemben is a forrást. Útja azonban nem egyenes haladás, el-elkapja az ár, vissza-visszaesik a nápolyiak misestílusába, de újra és újra szembe fordul az általános folyamiránnyal.

Kövessük végig ezt a nehéz utat!

*

Mozart 12 éves korában írja első miséjét. Maga vezényli Bécsben, 1768 december 7-én, egy árvaházi kápolna felszentelésén. Míg ez elveszett, addig a két következő (G-dur és D-moll) megmaradt. Mindkettő stílus a salzburgi hagyományokat követi: végigvezetett kontrapunktikájú, rövid (Salzburgban ugyanis az egész misének nem szabadott háromnegyedóránál továbbtartania) nincs benne szövegismétlés és a zenekar nem kap önálló szerepet.

Két következő művében, az 1769-ben írt *Veni sancte*-ben és főleg a *Pater Dominicanus* misében már erősen közeledik *Hasse* irányához. Különösen a Credo basso ostinatiója, a basszusban a kezdő dallamrész folytonos visszatérése mutat *Hasse* hatására.

Az egész mise szelleme már a nápolyi operastílus levegőjét árasztja. 1769 december 13-án kezdi Mozart első olaszországi körútját. *Hasse* ajánlatával indul és a legnagyobb ellenfele, *Padre Martini* művészetének vonzkörébe kerül. Bolognában élt ez a rendkívüli művész és tudós. Kora egyik legnagyobb tekintélye. Kitűnő zenetörténész, kontrapunktista, pedagógus. Művészi elvei teljesen ellentétben voltak a kor divatos elveivel. Az egyházi zenében tisztaságot, kontrapunktikus szigorúságot, a szöveggel való teljes egyezést követelt.

Mozart közeli kapcsolatba került a ferencrendi szerzetessel. *Martini* komoly kontrapunktikus munkára fogta a csodagyereket. Ennek a munkának nyomait mutatja a sok kontrapunktikus gyakorlat, fúgatóredék, mely Bolognában készült. Egy gyönyörű *Miserere* 1770-ből pedig már *Martini* tanításának nagyszerű eredményét mutatja. Ez a *Miserere* csúcspontja addigi egyházi zenéjének. Nemcsak stílusban kialakult, s kontrapunktikában mesteri, hanem egyéni kifejezőerőben is gazdag.

Martini hatása 1770-től írt misetöredékein érezhető leginkább. Ezek a töredékek bizonyítják legjobban azt a küzdelmet, melyet a fiatal zeneköltő önmagában vívott. *Martini* nagy perspektívára lebbentette fel a fátylat. Mozart érezte, hogy még távol áll az eszménytől s új és új munkával kísérlete meg a közelebbrejutást. Legjobban kiütözik ez a küzdelem a Sanctus elejéig írt *C-dur miséjéből* (1770 nyarán írta, azután, hogy felvették a bolognai Accademia filarmonica tagjai közé). A Kyrie szinte Palestrinára emlékeztet. Az Et incarnatus est pedig egyenesen a Requiem világába vezet. Az *F-dur* töredék szintén *Martini* stílusában tartott, kivéve a zenekari kőzjátékokat, melyek a nápolyiaknak tesznek engedményeket. Szintén ebben az időszakban írt egy *requiem-töredéket* Mozart, melyből csak a Kyrie, egy szövegnélküli háromszólamú útel és a Lacrimosa maradt ránk. Itt is *Martini* által megvilágított úton halad.

Mozart azonban olasz utazásai alatt sokkal jobban ki volt téve az opera, mint az egyházi zene hatásának. Rendkívüli befolyással volt ugyan rá *Martini* és átélte Rómában a nagyhét egyházi zenéjét, hallotta, sőt le is írta *Allegri* híres *Miserere*-jét — de mindez kevés volt ahhoz, hogy felvértezze az opera ellen. Az az operamámor, amiben tobzódott akkor egész Itália és főleg Nápoly, ahol Mozart szintén volt, végül is olyan energiákkal telítette meg Mozart lelkét, amelyeknek előbb-utóbb ki kellett törniök egyházi zenéjén keresztül is. Ez a kitörés az 1772. évben történt. Mozart megírja *C-moll misa sollennisét*, mely olyan kilengés volt a nápolyi operisták irányában, mint amilyen mértékben visszatért *Martini* Palestrina-ideálja felé a töredékes *C-dur* mise. Itt megint elkapta az ár és vitte teljes sebességgel a maga irányában. Mozart itt teljesen a nápolyi misék területére lép. De genialitása mindezek dacára elemi erővel kirobban. Az emberi lét sötét oldalait monumentálisan kidomborítja. Egyik miséjében sincsenek úgy kiélezve a dramatikus végletek, mint ebben. A Quoniam táncszerűsége, az Et incarnatus pastórális jellege (az Ige megtestesülését ugyanis a nápolyiak Jézus születésének jászoljelenetével szokták ábrázolni) és a sok koloratura stb. azonban a nápolyiak felé történt teljes behódolását mutatja.

Ugyanez a behódolás érződik az ebben a kritikus időben írt két *Litániából* is. Míg az 1771 májusban komponált *B-dur* Márialitánia tisztán követi *Martini* irányát, addig az egy év múlva írt *Litaniae de venerabili altaris sacramento* párja a *C-moll* misének. Mind a két nápolyi stílusú mű elárulja azt a forrongást is, amely a 16 éves ifjú lelkében végbement.

A behódolás azonban nem végleges. Mozart végső célja a Requiem magaslatára emelkedni, megtalálni saját egyéni stílusát, melyben összegezi az eredményeket a szent-zene kifejezőerejének legmagasabb fokra emelésére. Következő miséi fokozatos visszatérést jelentenek *Martini* ideáljához. Az 1773 júniusában írt *C-dur* misével (*Missa in nonorem sanctissimae Trinitatis*), bár lemond a kórusról, mégis közeledik a szigorúbb stílushoz. Mozart ismét nagy gondot fordít a szöveg kifejezésére és a tételek motívikus egységére. A Credo rondóformája pedig úttörő

kezdeményezés. A 1774-ben írt *F-dur miséjével* pedig Mozart elérkezett ifjúkori miséinek tetőfokához. *Padre Martini* szelleme diadalmaskodott. De világi zenei élményei is megtermékenyítették képzeletét. Mondhatjuk, hogy az *F-dur mise* az eddigi eredmények összefoglalása. Ezzel szemben az 1774-ben alkotott *D-dur mise* már ismét közeledés a nápolyi felé.

Az ebben az időszakban írt összes többi egyházi zeneművet, köztük a miséket is felülmúlja fenkölt szellemével, nemes stílusával a *Misericordias* motetta, melyet Mozart maga is oly jónak ítelt, hogy elküldte a kor legszigorúbb bírálójának, Martininak.

Hieronymus érsek szolgálatában eltöltött első időszak utolsó három salzburgi éve igen gazdag volt egyházzenei termésben. 6 mise (5 C- és 1 B-durban), egy litánia és több kisebb egyházzenei mű született ezalatt. Mozart stíluskeresése és ingadozása ezekben a művekben talán az eddigieknél még szembetűnőbb. Míg az egyik részről ismét az opera árnyéka kísért, mint az 1775-ben írt *C-dur misében* vagy különösen az *Ész-dur litániában*, addig a másik részről a legszigorúbb és gazdagabb ellenpontozó technikával jelennek meg művei, ilyen például a második (1776) vagy az utolsó *C-dur mise*, mely különösen kifejezi *Martini* szellemét. De a német „Lied” hangját is megszólaltatja stíluskeresése közben (pl. a harmadik *C-dur misében*). Az 1775–1777. közötti évek utolsó miséje (B-dur) végül a homofon kórustételek és a szólók hegemóniája mellett tör lándzsát.

1779 elején a németországi és párisi útja után, rengeteg új benyomással gazdagodva visszatért Mozart az érsek szolgálatába, Salzburgba. Ez újabb egyházi zeneműveket eredményezett: két *C-dur misét* (második a „Koronázási”), két vecsernyét, egy *Regina coelit* és három *Kyrie-tördéket*.

Mindezen művekben a saját kifejezési módját kereső örök elégedetlen lángész nyilatkozik meg. A stíluskeveredés mellett azonban olyan mesteri és költői részek, sőt tételek vannak (mint például a B-dur mise *Agnusa*, vagy a Müncheni *Kyrie*), melyek Mozartot már teremő gényusza teljes ragyogásában mutatják. Ahhoz azonban, hogy végleg elérkezzen egyházi zenéje legnagyobb magaslatára, még egy nagy lelki forradalmon kellett átesnie.

Ez a forradalom akkor rázkódtatta meg Mozart művészi énjét, amikor 1781-ben végleg szakított Hieronymus érsekkel és Bécsbe költözött, hogy szerencsét próbáljon.

Az osztrák főváros felső újezrének társadalmi életébe csakhamar belekerült a huszonöt éves Mozart. A sors összehozta Bécs egy érdekes alakjával: *Swieten* báróval. Ez az összetalálkozás döntő jelentőségű Mozart művészi életében. *Swieten* ugyanis évekig Berlinben tartózkodott s ott megismerte az északnémet zeneművészetet, *Bach János Sebestyént*, *Bach Fülöp Emanuelt* és *Händelt*, akinek műveit még akkor Bécsben nem ismerték. A kitűnő ízlésű diplomata, aki maga is komponált és foglalkozott zeneesztétikával is, rajongója lett *Bach* és *Händel* költött stílusának s mikor Bécsbe visszakerült, palotájában rendszeresen rendezett hangversenyeket, melyeken kizárólag a két nagy mester műveit adták elő.

Mozart szintén tagja volt ezeknek a vasárnapi zenei összejöveteleknek. *Swieten* felismerve Mozart lángeszét, minden tekintélyt latba vetette, hogy pártfogoltját „jó útra térítse.” Mozarttra rendkívüli mértékben hatott *Bach* és *Händel* zenéjének megismerése. Ugy érzi, hogy amit eddig alkotott mind selejtes, értéktelen.

A lángész azonban nem törik le, nem veszti el önbizalmát. A nehéz-

ségek csak megedzik, a kiábrándulások csak energiát termelnek, az ellobbanó lángok nagyobb tüzeket gyujtanak. Mozart dolgozik, ír műveket gyakorlatképpen szigorú bachi stílusban. Ezt a szenvedélyes munkát sok félbenmaradt mű bizonyítja. Egész bezárkózik a két nagy barokk mester művészetének templomába és mikor kikerül onnan, már az új Mozart jön ki a teljesebb, a szentebb, az egyházból. Az új Mozart első nagy műve, mely ezek alatt a „lelkigyakorlatok“ alatt ért meg lelkében: a nagy C-moll mise.

Bach H-moll miséje és Beethoven Missa sollemnisa mellé állíthatjuk Mozartnak ezt a gigantikus torzóját. Sajnos nem fejezte be, teljesen csak a Kyrie, Gloria, Sanctus és a Benedictus készült el. A Credónak csak első tételét hagyta ránk Mozart, annak is csak a kórusrészét s a zenekarnak csak a basszus-szólamát és a fontosabb helyek vázlatos hangszerezését, továbbá az Et incarnatus est-et, melyből körülbelül szintén csak ennyi maradt ránk.

A nagy C-moll misében Mozart lerázta magáról — bár még nem teljesen — az olasz operastílus hatását. A világi hang helyét a legbensőségesebb és vallásos áhitat hangja foglalja el. De Martini stílusától is eltávolodott a monumentalitás felé. Ilyen méretek csak előtte és utána voltak, Bachnál, Händelnél és Beethovenénál. A Gloria maga hét külön tételre oszlik. Az egész mű monumentális méretei mellett az együttes is rendkívül megnövekedett: a zenekar megnagyobbodott és az eddigi négyszólamú kórus helyébe többnyire 5 és 8 szólamú (kettőskar) lép. A többszólamú részek kontrapunktikája mesteri, de néha érezni rajta erősen Bach hatását.

Minden monumentalitás, genialitás, drámaiság, elmélyülés és mesteri kontrapunktika mellett azonban nem egységes mű a nagy C-moll mise. A tételek nem egyenlő értékűek és stílusöréseket még találunk benne. Bach és Händel közelsége, az élmények frissesége még nem engedték Mozart egyéniségének teljes kibontakozását. Ahhoz még idő kellett. Hihetetlenül rövid idő alatt hihetetlenül sok benyomás vésődött lelkébe. Még csak huszonhat éves, de már beutazta egész Európát, Olaszországban a nápolyi opera, Martini, Bach János Keresztély, Németországban főleg a mannheimi iskola, Franciaországban az opera comique stílusát ismerte meg. És ezekhez járult most Bécsben Bach és Händel művészetének felfedezése.

Mindennek a sok benyomásnak még össze kellett érni saját egyéni művészetével. Ehhez pedig idő kellett.

Ez az idő csaknem tíz évet tett ki. Közben Mozart nem ír egyházi zenét. (Az *Ave verum* is kb. tíz év múlva született a Requiemet megelőzőve.) Az egyházi zene számára Bécsben akkor különben is mostoha idők jártak. II. József reformjai még a katolikus liturgiába is bele nyultak. De meg Mozart közben nagy operáit írta: a Don Giovannit, a Figarót, a La Clemenza di Tito-t és a Varázsfuvolát.

1791-ben nemcsak életének szomorú befejezéséhez érkezett el, hanem egyházi zeneművészetének végleges kiteljesüléséhez is. Az árral szemben való nagy küzdelem végetért. Megszületett a *Requiem*.

Amint Mozart egész élete, úgy a Requiem is esonka maradt. Csak a Requiem és a Kyrie készült el teljesen, míg a Dies irae-ből csak az ének-szólamok és a számozott basszust dolgozta ki Mozart, a zenekart csak vázlatosan írta le. A Lacrimosa közben fejezte be a zeneköltő életét.

Ebben az egyedülálló műben Mozart minden eddigi egyházi művét felülmúlta. Már nem vergődik a stílusok Scyllája és Charybdise között, rátalált a veszélytelen útra, melynek kezdete lelkében van, vége pedig

Istennél. Megtalálta a legtisztább egyházi zenét. Művészeete egéről eltűnik a nápolyi opera bolygója, mely annyi napfogatkozást idézett elő egyházi zenéjében. Stíluskereséséből származó egyenlőtlenségnek, az operaszerű vagy világi hangszeres jellegű részek összevegyítésének a liturgikus zenével, az ingadozásnak, a homofónia és polifónia között — már nyoma sincs. A formák nem boltoznak be üres tért s a zene és szöveg a legmetafizikább egységben élnek.

A Requiem a legmagasztosabb szent zene. Mozart egyházzenei útjának fenséges elérézése a forráshoz: Istenhez.

PRAHÁCS MARGIT:

TAKÁCS MENYHÉRT: LISZT FERENC ÉRZELMI VILÁGA

Lelektani adalékok a romantikus zene esztétikájához.

Musicologia Hungarica IV., Bpest 1941. Orsz. Széchenyi Könyvtár kiadása. Németnyelvű kivonattal együtt 233 l.

Ezelőtt 20 évvel jelent meg a nagy magyar gondolkodó, Pauler Ákos tollából egy mélyenjáró, finom kis tanulmány „Liszt Ferenc gondolatvilága” címen. Hálás téma volt ez Pauler számára: a rendelkezésre álló forrásokból: levelekből, írásokból megrajzolni annak a muzsikusnak szellemi portréját, aki romantikus szellemében, mély vallásosságában sóvárgó istenkeresésében olyan közel állt hozzá. Előszava valóságos apotheozisa a zeneművészetnek, a legszebb sorok, amiket valaha is magyar nyelven a zenéről írtak. Nem csoda, ha ez a különös melegséggel és lelkeséggel megírt mű ösztönzésül szolgált egy fiatal magyar Liszt-kutató számára, hogy hasonló módszerrel, azaz eredeti források alapján, most már Liszt érzelmi világához próbáljon közelebb férkőzni.

De ez a feladat hasonlíthatatlanul nehezebb volt a Paulerénél. Annyi bizonyos, hogy az érzelmek pszichológiája mindenkor a legérdekesebb problémákat rejti magában a zenei érzéssel és műveltséggel rendelkező kutató előtt. Zeneesztétika és pszichológia elválaszthatatlanok egymástól s éppen a zene esztétikusa hivatott elsősorban arra, hogy az érzelmek pszichológiáját kimélyítse. De az is tudvalevő, hogy a lelki élet vizsgálatának nincs még egy olyan területe, amely oly kevés kész és szilárd eredményeket tudna felmutatni, mint az érzelmeké. Bonyolultságuk és nehéz hozzáférhetőségük ezt a tényt könnyen magyarázzák. Az érzelmek, amikor átéljük őket, kisiklanak a megfigyelés alól, mert mihelyt szembeállítjuk önmagunkkal a szubjektív élmény tárgyi tartalommal, gondolatlátá szűrűl: aktuális, közvetlen jellege megszűnik.

Még nehezebb a probléma, ha ezt az érzelmi világot egy olyan nagy művészegyenység lelkén keresztül akarjuk analizálni, mint Liszt Ferenc. Zenéje kincseshányája ennek az érzelmi világnak, de mit tud a kutató ebből a titokzatos, tudattalan, szavakban kifejezhetetlen világból megragadni, mikor egyetlen eszközei erre a szavak, az értelemmel megközelíthető, a mindent tipizáló, egyetemesítő fogalmak világa.

Mégis nagy elismerés illeti Takács Menyhért vállalkozását, hogy ezeknek a nehézségeknek teljes tudatában megkísérelte ezt az egyellen, soha nem ismétlődő gazdag érzelmi életet legalább erről a fogalmi oldaláról megközelíteni. Talán abban értette meg a legjobban a romantika lelkét, hogy Őt is annyira vonzza az irracionális, a megfoghatatlan megismerése. Értetni, tudni akar, bár érzi, hogy az ösztönösen nyugvó

érzelmi élet nagy vonalából csak töredékeket tud megragadni; mintegy tudatosan racionalizálja ezt a világot.

Módszere is természetesen ennek megfelelően teljesen racionális. A legújabb érzelempszichológiai vizsgálatok eredményeit, egy bizonyos érzelmeleméletet, az érzelmi világ törvényeit 5 pontban megállapítva mutatja be a konkrét példán, a jellegzetesen érzelmi típusú művész, Liszt Ferenc példáján. Mint igazi variációs alaptémák térnek újra vissza ezek az érzelmi törvények az egymásután következő fejezetekben. Liszt egyéniségének és hangulatvilágának szentelt fejezet alkalmat ad szerzőnek az idevonatkozó általános esztétikai és pszichológiai fogalmak igen tanulságos tisztázására. Liszt ösztönös személyszeretétét D'Agoult grófnő iránt érzett szerelmén, hozzáírt levelein keresztül dokumentálja, ami a szerelem pszichológiájához is értékes adalékokkal szolgál. Szellemi személyszeretetének vizsgálata alkalmat ad a barátság, ebben az esetben Wagner—Liszt híres barátságának érzelmi analizisére. Szellemi értekszeretetének tárgyalásában Liszt szépségideálja kerül a szerző bonckése alá, amellyel kapcsolatban előadói és komponáló stílusának igen érdekes és szellemes, sokban újszerű tárgyalását kapjuk. A levelek és frások mellett sor kerül szerzeményeinek is abból a szempontból való vizsgálatára, vajjon miben nyilvánultak meg ezekben érzelmi életének jellegzetes vonásai? Az utolsó fejezet Liszt vallásos érzelmeiben mutatja ki a Mester igazi nagyságát, hogyan nyilvánult ez meg abban a fáradhatatlan keresésben, forró istensóvárgásban és öntökéletesedési törekvésben, amely Őt végül a mély és igazi katolikus hithez vezette.

Takács Menyhért műve értékes és szép munka. Azzá teszi nagy, széleskörű anyagismerete, őszinte tárgyszeretete és magasszínvonalú etikája. A mindénáron való kategorizálás, bizonyos skatulyázó, schematikus jelleg veszélyét azonban nem tudta elkerülni: ez már a módszerében bennrejtett. Olyan tárgyszerelemtől fűtött írófél talán nem is lehet rossznéven venni, ha ellenmondásokba keveredését észre sem veszi. Például racionalizáló szenvedélyében már olyan értelemben beszél Liszt szerzeményeiben logikai műveletekről — fogalom, ítélet, következtetés stb. —, ahogy ezek csak logikai igazságokra vonatkozhatnak. S mindezt azért, hogy Lisztet akit előzőleg mint érzelmi típusú művészt ismertett, a programmenéjében értelmi egyértelműsége törekvő, vagyis első sorban logikai és nem esztétikai követelményeket megvalósító alkotót mutasson be. Vagy többek között azért, hogy az érzelmei állítószembeállító természetét Liszt példáján kimutathassa, a tetszetősség, az érzékiség kategóriájába szorítja azt, ami Lisztnél a végtelenbetörés kifejezésének legfőbb eszköze volt: a nagy harmonikus feszültségű harmóniák alkalmazását. A lelki feszültség, a folytonos feljebb-törés ezen eszközeit csak egyoldalúan materiális felfogással — amitől tudjuk, hogy szerző távol áll, — lehet az érzékek számlájára írni.

Amit még erősen hiányoltunk Takács Menyhért könyvében, az a szellemtörténeti szempontok elhanyagolása. Minden műalkotás két lényeges tényezőre vezethető vissza; az egyéniség és a korszellem együttműködésére. Takács Menyhért az utóbbival pár oldalon át végez s különben mindazokat a vonásokat, amelyek kifejezetten a romantika szelleméhez tartoztak, mint Liszt jellegzetesen egyéni sajátosságait mutatja be. Ha nemcsak pár lexikális adatból, hanem alaposabb szellemtörténeti tanulmányokból merítette volna idevonatkozó tudását, ez nagyon megóvta volna az egyoldalú beállításoktól. Liszt misztikus, rajongó, eszményítő szerelme a romantikusok szerelme, stílusának töredezettsége, rögtönző jellege, festőisége, a tektonikus elemek elhanyagolása a romantika nyugtalan szellemében gyökeredzik, az egész mindenséget magába-

ölelő, a végtelenbetörő lendülete és expansivitása, amely mindenben áttöri az elhatároló kereteket, ismét csak a romantika fő ismérvei, amelyek minden korabeli művészetben egyformán felismerhetők. Liszt esztétikai írásainak, kritikáinak egész stílusa, az érzelmekre való hivatkozása, nagyszerű lendülete ismét csak a romantikus esztétika, kritika legfőbb példái, amely nem az értelemre akar hatni, hanem a szavak útján is a zene érzelmi nyelvét akarja megközelíteni. S amit szerzőnk oly előszeretettel hangsúlyoz, Liszt jellegzetes variációs formaépítkezését, mint ami annyira megfelelt volna Liszt szenvedélyes, mozgalmas, rögtönző, érzéki-érzelmi típusának, erre vonatkozóan az ellenkezőt is lehetne állítani. Tudvalevő, hogy a variációs forma épp azért volt a 18. század kedvenc zenei formája, mert az értelmet folyton foglalkoztató játék volt a témával, amiből teljesen racionálisan, adott sémák szerint kellett kibontani a bennerejlő zenei erőket. Itt tehát legalább is rá kellett volna mutatni a klasszikus-racionális és a romantikus-érzelmi variációtípus különbségeire. Az egyoldalú beállítást itt is a kortörténeli háttér hiánya okozza.

Mindezek az észrevételek azonban abból az őszinte érdeklődésből fakadnak, amely egy értékes szerző értékes művének a tárgyilagos és jószándékú kritika részéről kijár. Most már, hogy a nagy magyar mester lelki világának ilyen szép esztétikai méltatásával gazdagodott a magyar Liszt-irodalom, még inkább várjuk egy kimerítő, teljes magyar Liszt-biográfia megjelenését.

Megjegyzések egy német statisztikához

A Die Musik szeptemberi száma statisztikát közöl az 1940/41-es évadban Németországban előadott művekről. A statisztika a zenekari hangversenyek kivételével részletesen közli, hogy egy-egy műfajból hányat adtak elő és az előadottak hogyan oszlanak meg nemzeti hovatartozásaik szerint. Természetesen minket elsősorban az érdekel, hogy hány magyar zeneművet adtak elő az év folyamán. Az is érdekelne, hogy kiknek a művei hangzottak el és melyek. Ezt sajnos a statisztika nem közli. Amit közöl azonban az is elég ahhoz, hogy gondolatokat ébresszen bennünk s kérdéseket tegyünk fel.

Lássuk tehát, mik a statisztikának ránk vonatkozó adatai.

A zongorahangversenyeken elhangzott három magyar mű összesen tízszer. (Vajjon melyik lehetett ez a három mű? Liszté mindezenetre nem, mert ő a német szerzők között szerepel 52 művel és 82 előadással). A hegedűművek között is találunk öt magyart (ille-

tőleg 5 előadást, mert a művek száma a statisztikából nem tűnik ki). Ugyiszintén egy magyar gordonkamű is szerepel egyszer. Még rábukkantunk egyetlen magyar népdal előadására és ezzel készen is vagyunk a statisztika magyar részével.

Tehát: nem adtak elő magyar kamaraművet, műdalt, karművet (a zenekarkíséreteket kivéve, mert pl. Kodály Te-Deumát előadták Berlinben). Ezen a hármastényen igazán csodálkozunk. A magyar kamaraműzenei irodalom, nyugodtan állíthatjuk — vezet a mai európai zenében. Bartók vonósnégyesei, Kodály kvartettjei, triója és duói Dohnányi vonós és zongorás kamaraműve és a fiatalabb komponisták kamaraművei hogyan panghatnak az ország határain belül? Mi akadályozhatja németországi érvényesüléseiket? A cseh, japán, orosz, finn és holland vonósnégyesek mellett igazán helyet kaphatott volna a magyar is. A dalstatisztika még megdöbbentőbb. A páratlanul szép és

egyedülálló népdalaink és népbaldalaink Kodály mesteri feldolgozásában bizonyára nagy élvezetére szolgálnának a német közönségnek. Ezek s a nagy magyar mester többi dala mellett még hány olyan magyar műdal van, mely méltón képviselné a magyar kultúrát külföldön. Hol bujkálnak? Íróasztalfiókokban vagy kottakereskedések pinceraktáraiban? A magyar karirodalom pedig olyan méretű, mely aránytalanul nagyobb, mint amilyent egy ilyen kis nemzet-től várható volna. A német kar-kultúra pedig egyedülálló egész Európában. Miért nem ér el a magyar kardal a német kórusokhoz?

Mindezek olyan kérdések, melyekre csak egy felelet lehet: **nincsen megszervezve a magyar zeneművészet külföldi propagálása.** A magyar művek nagy része kiadatlanul hever; tehát nem is kerülhet a külföldi „fogyasztókhoz”. Megfelelő hivatalos szerv gondoskodhatna a magyar művek kiadásáról, amely rentabilissé válna azáltal, ha a mű-

vek propaganda folytán elterjednének az ország határain túl. A nagy magyar meslerék és a többi kitűnő zeneszerzők kiadott alkotásai pedig minden nehézség nélkül kijuthatnának külföldre, ha erről hivatalos gondoskodás történné. Igazán érthetetlen, hogy például a kis Finnország 27 dalelőadással szerepel és Magyarország eggyel sem. És méltán kelt csodálkozást az a tény, hogy egy vegyeskar népdalestjén 30 mű hangzott el, köztük Ukrajná-ból, Balkánról, Spanyolországból, Portugáliából, Délamerikából, sőt Havaiból is — és Magyarországból egy sem. Képtelenség az, hogy a Csendes-óceán közepéről el tud jutni Európa szívébe egy népdalmű és a Németországgal szomszédos hazánkból nem.

Ezek olyan feltűnő egyenlőtlenségek, melyeknek okát csak magunkban kereshetjük. A híres magyar vendégszerel mellett már igazán itt volna az ideje annak, hogy saját létérdekünk után is nézzünk.

Mozart-események a Rádióban

Mozart halálának 150 éves évfordulója alkalmával a Rádió is kiveszi részét, hogy a nagy zene-költő emlékének hódoljon. A Mozart-események csúcspontjában az összes Mozart zongoraversenyek bemutatása áll **Dohnányi Ernő** előadásában és az Operaházi zenekar kíséretében. Hasonlóan a zongoraversenyek bemutatásához, sor kerül néhány hegedűversenymű előadására is. Ezeken és más hangszere versenyművek hangversenyen fiatal művészek szerepelnek, s a Rádió mindent elkövet, hogy ezeknek a hangversenyeknek egyike-másika a nemzetközi műsorcsere formájában külföldnek is jusson. A magyar Rádió három ízben kapcsol külföldi Mozart-hangversenyt. Egyet Párisból, ennek műsora a következő: „Les petits riens” balettzene, a fuvola-hárfa versenymű egyik rész-

lete és D-dur, párisi szimfónia. Bécsből két kapcsolás szerepel a tervek között. Az elsőn a C-dur vonósnégyes és a C-moll mise egyik részlete, a másikon a Requiem kerül előadásra.

További tervek között szerepel a Rádiózenekar hangversenysorozata, amelyen 1—1 kamaraszimfónia hangzik el. Irodalmi vonatkozásban néhány előadás Mozart műveit és életét méltatja. A tervek például a következő című előadások gondolatával foglalkoznak: „Hogyan dolgozott Mozart”, „Mozart a független művész” stb. **Váczy Péter** egyetemi tanár előadásának címe: „Mit jelentett Mozart a művészetnek”.

A Mozart-események rádióbeli sorozatára néhány operaházi kapcsolás tesz pontot, melyen Mozart színpadi művei hangzanak el.

A RÁDIÓ ZENEI TERVEI

Mindszent ünnepén az *Operaházi zenekar* műsora a következő: Gluck: „Alceste” nyitány, Liszt: „Szent Ferenc prédikál a madaraknak”, Volkmann—Rajter: Zeneváltozatok a „Visegrád” c. sorozatból, Schubert—Dohnányi: „Moments musicaux”, Beethoven: „Coriolan”, nyitány. Hanglemmezről halljuk Berlioz: „Lear király” nyitányát és Strauss Richárd: „Imigyen szóla Zarathusztara” című művét. A Waldbauer vonósnégyes Dohnányi Ernő közreműködésével Mozart és Beethoven műveket játszik. *Bartha Dénes dr.* „Századok zenéje” című előadás-sorozatát kezdi meg „A gregorián zene” címmel. Végül az Operaházat kapcsolja a Rádió, ahonnan ezután Verdi: Requiemét hallja a közönség.

November 2-án a *Székesfővárosi zenekar* műsora a következő: Vincze Ottó: „Falun” szvit, Zakál: „Virágok közt” szvit, Siklós: Elégia és Liszt: Consolations. A Beszkárt Budai Dalegylet Kodály, Bartók és Koudela karműveket tűzött műsorára.

November 3-án *Zsámboki Miklós* gondonkázik és *Szakolczai-Rigler Ernő* orgonázik. Az *Operaházi zenekar* Halottak napján a következő műsorral szerepel a rádióban: Brahms: „Tragikus nyitány”, Schubert: IV. szimfónia, Liszt: „Tasso gyászünnepe”, Mosonyi: „Gyászhangok Széchenyi István emlékére”, Mikus—Csák: Elégia, Aggházy: a Rákóczi kantátából a „Bujdosók”.

November 4-én *Adám Jenő* tart előadást „Ismerjük meg a magyar népdalt” címmel és este japán hangverseny lesz. Késő este hanglemmezről Brahms B-dur vonóshatosa (op. 18.) kerül lejátszásra.

November 5-én *operaházi kapcsolás* szerepel a tervek között. 6-án *Comenoli Mária* és *Szotlyori Nagy Jolán* kézzongorás hangversenyt ad. Műsorukon Mozart D-dur szonátája szerepel (K. 448.)

7-én közvetítést ad a Rádió a Bu-

dapesti Finn követség palotájából. A hangversenyen *finn szerzők művei* hangzanak el. A tervek szerint *Kóréh Endre* és *Warga Livia* működik közre, egy énekkar és egyik fiatal zongoraművész. A műsor érdekessége Kuula triója lesz, melynek egyik tételét a Rádió is közvetíti.

November 8-án *Else Bett* zongorázik a magyar-német művészcsere keretében.

9-én lemezzel halljuk Ravel: „La valse” című művét, majd *Réthy Eszter* hangversenyt közvetítik.

10-én Bolgár hangverseny szerepel a tervek között. A Székesfővárosi zenekar *Ikomonov* vezényli, közreműködik *Dorita Boneva*.

11-én *Sohár Vilma* játszik zongorán. Műsora a következő: Debussy: „Arabeszk”, Liszt: „Szerelmi álom”, Weber: „Táncrahívás”. *Zalánffy Aladár* az óbudai ev. templomból orgonázik: Buxtehude: „Praeludium, fuga és intermezzo”, J. S. Bach: „G-dur orgona-korál”, és „Fantázia és fuga”.

November 12-én az egyik hanglemmez-műsor keretében Debussy: „Egy faun délutánja” című műve hangzik el. Este pedig *operaházi közvetítés* lesz.

14-én este a *Filharmóniai hangversenyre* látogat el a mikrofon.

Ditrői Csibý József november 15-iki műsorán Liszt-művek szerepelnek: „Vallée d'Obermann” és „Mefisztó-keringő”.

KÜLFÖLDI HÍREK

Uj gramofón-lemezek. Strauss Richard: Festmusik nagyzenekarra. (A japán császári dinasztia 2600 éves fennállásának jubileumára írt mű.) (Grammofón.) Mozart: Versenymű kúrtre. A kúrtszólamot Zimolomg Max játssza a szász állami zenekar kíséretével. Vezényel: Böhm Karl (Elektrola). Bach: C-moll fan-

tazia és fuga. Előadja a wiesbadeni Collegium musicum. Mozart Leopold: Divertimento militare sive simfónia. Előadja a berlini városi zenekar Gmeindl Walter vezényletével.

A Berlini Filharmonikusok szeptember 9—23-ig hangversenykörúton voltak, mely közben Breslau, Krakó, Beuthen, Zágráb és Pozsony városokat érintették. A zenekart Zágrábban Matacic Lovro, a többi városokban Knappertsbusch vezényelte.

Strauss Richard új operái. A nagy német zeneszerző új operát fejezett be, az egész estét betöltő „Danae”-t. Már is írja következő operját, mely csak egyfelvonásos lesz.

Meghalt Bülow özvegye. Bülow Hans özvegye 84 éves korában Berlinben meghalt. Tőle származik Bülow nyolc kötetre terjedő levelezéseinek kiadása, azonkívül megírta férje életrajzát 1925-ben.

Kodály-mű Németországban. Kodály zenekari művei közül talán a legnépszerűbb a „Galántai táncok”. Ezt bizonyítja a sok külföldi előadás és különösen a legutóbbi, mely szeptember 21-én volt Chemnitzben. A városi zenekar vasárnapi koncertjén kimondottan népszerű műveket adtak elő s köztük a Galántai táncokat. A zenekart *Leschetizky* vezényelte. A világhírű zenekari mű következő előadása Németországban 1942 február 16-án lesz a meklenburgi Schwerinben, Gahlenbeck Hanz vezényletével.

Dvorak-est Bonnbán. A legnagyobb cseh zeneszerző, Antonin Dvorak születésének centenáriuma alkalmából Bonnbán Dvorak-estet rendeztek.

Dohnányi-szerenád Dortmundban. 1942 március 23-án az Enzen-kvartett Dortmundban előadja Dohnányi szerenádját, (op. 10.) hegedűre, brácsára és gordonkára.

Német-olasz zeneünnepély Münsterben. 1942 május 14—19-ig Münsterben német-olasz zeneünnepély lesz. A műsor középpontjában *Wolf-Ferrari*, a német-olasz zeneszerző „La vita nuove” c. oratóriumának előadása lesz. Egy kamarakoncerten közreműködik a Quartetto di Roma.

BELFÖLDI HÍREK

Végh Sándor külföldi hangversenyei. A kitűnő hegedűművésznök Németországba utazott, ahol nyolc hangversenyt ad különböző városokban. Januárban olaszországi hangversenykörútra megy, márciusban pedig ismét hangversenyezik Németországban, továbbá Hollandiában és Svédországban.

Ifjúsági zenei lap indult. *Kelemenné Péterffy Ida* kezdeményezésére ifjúsági zenei lap indult *Kerényi György dr.* szerkesztésében és a Magyar Kórus kiadásában. Az új lap címe *Éneklő Ifjúság*. Már ez a patinás cím is elárulja a lap irányát és célkitűzéseit. A zenélő és éneklő iskolásgyerekeknek, akik az „éneklő ifjúság” hangversenyeken oly lelkesen zengik az új magyar karműveket, a Kodály-kórusokat és a capella stílus klasszikusainak remek alkotásait — azok kapnak vezető lapot kezeihez. Erre nagy szükség van és bizonyára az ifjúság nagy szeretetébe fogadja. A lap fõmunkatársai K. Péterffy Ida, Forrai Miklós, Rajeczky Benjámin, Veress Sándor és Volly István. Tárgyköre: A zenehallgatás művészete, önképzõköri zenei élet, zene-történeti olvasmányok, magyar népzene, stb. A lap szerkesztésében az ifjúság is tevékeny részt vesz. Az első szám *Kodály* beköszöntőjével kezdődik. További tartalma: Nem értem a komoly zenét! — Hány dal van egy erdélyi faluban? — Unus musicus, nullus musicus. — A Hány

János zenéjének elemzése. — A magyar Mária-síralom dallama. — Pozsony magyarul énekel. — A szolmi-zálás ábécéje, stb.

A Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola új tanára. Budapest székesfőváros polgármestere meghívta *Hajdu Mihály* zeneszerzőt és zongoraművészt a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolán elméleti és énekgyakorlati órák ellátásával. *Hajdu Mihály* eddig a szolnoki városi zeneiskola igazgatója volt és úgy szerzeményeivel, mint rádióhangversenyeivel kitűnő nevet szerzett magának.

Meghalt *Zsizsmann Rezső*. A kolozsvári állami zenekonzervatórium igazgatója, *Zsizsmann Rezső* a közelmúltban hirtelen elhunyt. *Zsizsmann* értékes munkása volt a magyar zenekultúrának. Kiválóan képzett muzsikusz és nagyműveltségű ember. Okleveles gimnáziumi tanár (mathematika-fizika szakos), orgonaművész és karnagy. Zenei tanulmányait a Zeneművészeti főiskolán, majd Berlinben végezte. Tanulmányúton volt Német- és Franciaországban. Mint orgonaművész olaszországi hangversenykörútján aratott sikereket. 1910–1925-ig a marosvásárhelyi zeneiskolában tanított és vezényelt az oltani szimfónikus zenekart. 1929-től kezdve Kolozsvár munkássága helye. A katolikus zeneiskola igazgatója és egyházi karnagy lesz. Hervadhatatlan érdemeket szerzett a román megszálás alatt. Kórusa adta elő többek közt a Kolozsvári Magyar Zenekonzervatórium 120 éves jubileumának ünnepi hangversenyén Kodály *Te Deum*át s ezzel erősítette azokat a kapcsolatokat, melyek Erdélyt az anyaországgal minden elszakítás ellenére szorosan összekötötték. A kultuszmi iszter ösmrégi-ben nevezte ki a Kolozsvári állami zenekonzervatórium igazgatójává. Váratlan halálát az egész ország muzsikuszvilága nagy részvéttel kíséri.

A Magyar Zenei Szemle októberi száma érdekes cikket közöl *Bartha Dénes* tollából, amelyben a szerző a zene és faj problémájával foglalkozik *Blume Fr.*: „Das Rassenproblem in der Musik” c. könyvének bírálatában. Szintén *Bartha Dénes* foglalkozik a Magyar Nemzeti Múzeum zenei kéziratának jegyzékével. *Bartók János Kiss Géza* „Ormányság” c. könyvét és *Domokos Pál Péter* „Mert akkor az idő napkeletre fordul” c. csángó népdalokról szóló tanulmányát ismerteti. *Koch Lajos* Butyka-cikke és *Lakatos László* erdélyi zeneirodalom — bibliográfiája található még az új számban.

Rádió-páholy az Operában. Régi óhaja a Rádióknak, hogy az Operaházban helyiséget kapjon a közvetítések céljaira, ahonnan a színpadot is látni. Most végre teljesült ez az óhaj és nyáron építettek a Rádió költségén egy páholyt a III. emeleti büffé fölé. Ebben a páholyban közvetítések alatt egy műszerész foglal helyet és a Rádió zenei osztályának a kiküldötte. A zenei szakember útbaigazításai szerint történnik a „keverés” és minden bizonynyal tökéletes közvetítéshez fog vezetni. Az Opera színpadán ugyan is 4 mikrofón van elhelyezve. A mikrofónok szabályozása pedig a rádió-páholyból történik, ahonnan a színpadot kitűnően látni. Az opera hangszóróból hallható, de a színpadi cselekményt ablakon át lehet figyelni. A közvetítésekhez esetenként kiküldött szakemberek között helyet foglalnak a Rádió karnagyai és rendezői, így *Fridl Frigyes*, *Rajter Lajos*, *A. Balogh Pál*, *Böhm László* és *Kiszely Gyula*.

Molnár Imre előadás-sorozata. Dr. *Molnár Imre* zeneművészeti főiskolai tanár a Nemzeti Színház művészszeremélyzete számára előadás-sorozatot tart a szép magyar kiejtésről és a beszéd mechanizmusáról.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŐ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmel nyerték az első díjat. Anvers, Páris, Róma. Brüsszel nagyarány, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések,

Telefon 389—199

Részletfizetés.

42 éves cég

Díjtalan árjegyzék.

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

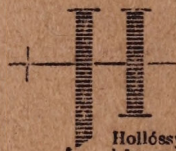
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

Hollósy János
könyvnyomtató

Budapest. VII.
Jósaika-utca 20

300182

9

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:

DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:

NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

Budapest

XXIII. évfolyam, 3. szám.

1941. november 1.

TARTALOM

Kereszty István: Helyreigazítás és ami ebből következék. — Bartók János: Magyar népdalok gram-mofónlemezeken. — Gaál Endre dr.: Emlékezés Szabados Béláról. — Hangszerek— hangszínek. Sik-lós Albert könyve. — Események a hangverseny-életből. (Japán karmester a Székesfővárosi Zenekar élén. Veress Sándor szimfóniájának bemutatója.) — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Bel-földi hírek.

Bérlethirdetés

a Székesfővárosi Zenekar
hangversenyeire.

Nagyzenekari esték

10 hangverseny a Magyar Művelődés Házában hétfői napokon este 8 órai kezdettel.

X. 20.	MOZART-EST Vez.: Csilléry—Karvaly Közp.: Károlyi Gyula és a Szfv. Énekkar
-----------	--

I. 26.	BRAHMS: IV. Rimski—Korzakov: Zongoraverseny Vezényel: Fricsay Közreműködik: Wehner T.
-----------	---

XI. 10.	CSAJKOVSKY-EST Vezényel: Csilléry Közp.: Zathureczky Ede
------------	--

II. 9.	BEETHOVEN, VERESS, TÓTH D. Vezényel: Csilléry Közreműködik: Végh S.
-----------	--

XII. 15.	HÄNDEL: Concerto grosso Schubert: h-moll befejezetlen szimfónia Dohnányi: Gordonkaverseny Vezényel: Ferencsik Közreműködik: Szabó Pál
-------------	--

II. 23.	LISZT: FAUSZT SZIMF. Vezényel: Forray M. Közp.: Palaky K. és az Egyetemi Énekkar
------------	---

XII. 29.	HAYDN: D-MOLL MISE Ottó; Aratónap (Illyés Gy. költ.) Vezényel: Berg Ottó Közp.: Bodó E., Palló Imre és a belvárosi t. énekara
-------------	--

III. 16.	MAGYAR SZERZŐK BEMUTATÓ-ESTJE Vezényel: Kenessey
-------------	--

I. 5.	WAGNER-EST Vezényel: Csilléry Közp.: Huszka R.
----------	--

IV. 13.	HONEGGER: DAVID KIRÁLY Bach: Kantáták Vezényel: Bárdos L. Közreműködik: Az egyesített Palestrina és Cecilia kórus
------------	---

A nagyzenekari esték bérlei egész éven át ingyen kapják a műveket magyarázó műsort és a ZENE c. folyóiratot.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 381—529

HELYREIGAZÍTÁS ÉS AMI EBBŐL KÖVETKEZZÉK

Nem a szerkesztőség igazít helyre — ez itt egyéni akció, „A Zene” idei 2. számát, már mint saját példányomat, javítottam ki töltőtollal három helyen, amiről tudomást szereznem, meggyőződésem szerint, lapunk összes olvasóinak, főleg a „felső tíz(ezer)nek”, legfőképpen pedig kormányzatunk illetékeseinek, érdemes.

A „Megjegyzések egy német statisztikához” nagyon derék cikk, amellyel nagyon elszomorító. Hozzászoktunk ugyan, de mindig fogvicsoritva gondolunk rá, hogy a külföldi — ezáltal német — kultúrvilág alig vesz rólunk tudomást: hiába írt például Révai Mór János, a nagynevű könyvkiadó, — talán 20 évvel ezelőtt vastag könyvet arról: hogyan érvényesüljünk — azaz dehogy: hogyan érvényesítsük magunkat a kultúránkat; a derék könyv „kiültő szó a pusztában” maradt; társadalmunk és hatalmi tényezőink ugyan tettek egyet s mást, de mint a „Die Musik” statisztikája mutatja: még mindig csak statiszták vagyunk a világműveltség színpadán. Egyik helyreigazításom „A Zene” cikkének jámbor „és” kötőszavát törölte el; a mondat helyesbített alakjában így szól: „a kis Finnország 27 előadással szerepel, de (ezt az ellentétes költőszót mellán indulatos lábdobbantással tessék odagondolni) Magyarország eggyel sem, pedig nekünk félszázad óta sokkal több dalköltőnk van”. Kibővítettem a mondatot, odaértvén, hogy dalköltőink „kvalitása” egyáltalán nem megvetendő!

Másik helyreigazításom arra a jámbor óhajásra vonatkozik: „ha a művek propaganda folytán elterjednének az ország határain túl”. Eszembe jut, hogy egy jó magyar nevű zeneszerzőnk (nomina sunt odiosa) elvitte operáját egy kisebb német Residenz-Theaterhez; itt a partitúrát átnézték, aztán előkérték a magyarországi siker kritikáját. Komponistánk pirulva bevallotta: művét nálunk nem adták elő... „Ha ön otthon nem tud érvényesülni, mit várhat idegenben?” — felelték, s persze szépen visszacsomagolták a művet. Tanulság: a minapi cikk mondata helyesebb volna így: „propaganda folytán elterjednének az ország határain belül és túl”. Ugyanígy értelműen javítottam — közel 60 évi tapasztalatom jogán! — ezt is: „Hol bujkálnak (a magyar zeneművek)? Iróasztalfiókokban vagy kótakereskedések pinceraktáiraiban?” Itt a „vagy” helyett az „alig-alig” kifejezés felel meg a tényeknek. Hiszen még Lisztnek is

hevernek kiadatlan művei kéziratban! És hány más nagyságunknak a „*dii minorum gentium*“-ot nem említve! Aggházy kamaraművei, Horváth Attila zongora- és kamaraművei, Szendy Árpád dalai, zongora-concertója, (operáját nem említve, hiszen Erkelnek hét operája kiadatlan!) Székely Imrének egykor ünnepelt vonósnégyese kiadatlan, Buttykay, Zsolt Nándor stb., stb. kisebb-nagyobb művei — nem akarok egész litániát ideírni, mind kézirat-krözsusok.

Nem „keresve-keresek bűnbakot“, mikor nagy zenei értékeink ilyen elvesztésének, mondhatom: eltemetésének okozójául elsősorban a zene-mű-kiadóvilágot vádolom. Hatvanöt éve áll fenn például Zeneakadémiánk — ámbár zeneszerzést a Nemzeti Zenede, meg a Budai Zeneakadémia is tanított és nem eredménytelenül! — statisztikát kellene összeállítani arról, hogy 1. hány növendék tanult itt zeneszerzést? 2. ezek közül hányanak műveit (értem csak magasabb színvonalú szerzeményeit) adták ki hazai kiadóink? Szörnyen fűresállom azt a szarvas- (vagy szürkébb állatról nevezem el?) okoskodást, hogy a kiadók az első (bármily érett) műveivel jelentkező zeneszerzőt elutasítják, mert „csak már ismert nevűtől érdemes kiadni!“ (Kérdem: hogyan legyen ismertté, ha művei nem látnak napvilágot?) — de hiszen az imént elsorolt féltucat név eléggé „ismert“; nem nagyszerű viselőjükön mult, hogy a nagyvilág nem tud tehetségükről — hanem a közvetítők, a kiadók lelkiismeretén!

A „Die Musik“ adatán minapi cikkünk mellán csodálkozik, hogy egy németországi nagy népdal-esten 30 nemzet dalai közt még hawaii-beli is felhangzott, de magyar nem! Hát én ezt is a zeneműkiadóink rovására írom; vannak kiadóink, akik népdal- (helyesebben nótá-) kiadványokból gazdagodtak meg, s bár tudják — nemcsak Brahms és a Liszt-rapszódiaik óta, — hogy a cigánybandák a nóták édes szavával hódítják meg a külföldet is: kiadóink ezeknek az előadókknak művészetét könnyelműen elhangzani engedik, ahelyett, hogy a kinyomtatott kótákat német stb. címlappal és szövegmagyarázattal útnak indítanák, hogy a külföld szép emlékül, az emlék felújításául megszerezze az érdekes kótákat. Egyetlen megbukott kiadónk, a kiskoronautcai „Nemzeti Zeneműkereskedés“ feje, a Liszt-rajongó s végül öngyilkos Táboraszky Nándor, állított össze az 1870-es évek elején a párizsi világkiállítás számára 25 válogatott szép Szentirmai-nótát — már nem emlékszem milyen szöveggel, de bizonyos, hogy nem emiatt került csödbe...

Hír szerint a lipcsei Breitkopf és Härtel zeneműkiadó világcég annak köszönheti virágzását, hogy egyik alapítója végrendeletileg meghagyta utódainak: évente bizonyos számú ezermárkásokat fordítsanak értékes új művek kiadására — így mindig friss vér csurog a vállalat ereiben, mindig friss érdeklődés fordul a cég felé. Ilyen magánintézkedés — buzgó cikkíróknak szerint egyéni akció — hiányában nálunk valamely hatósági úton kellene kötelezni zeneműkiadóinkat művészi értékű szerzemények rendszeres kiadására. Nem vagyunk tehetségtelen nemzet — bizonyosan jeles, ihletett munkákkal gazdagodnék zeneirodalmunk; rendeleti úton már sok jót értünk el.

Uraim — és legfőbb uraim! akik szellemi erejüknél fogva jutottak olyan polcra, ahol kezükben hatalmi eszközök vannak — gondolkozzanak mindezen! De ne maradjanak meg a pusztá gondolatoknál: cselekedjenek is!

Legfőbb ideje.

KERESZTY ISTVAN.

BARTÓK JÁNOS:

MAGYAR NÉPDALOK GRAMMOFONLEMEZEKEN

»A néprajz leginkább a kis nemzeteknél virágzik, mert azok korán felfedezték benne a nemzeti önismeret forrását és a létért való küzdelem hatalmas fegyverét. A XIX. század második felében nálunk is érdeklődéssel követte a nagyközönség a néprajz kezdő lépéseit. Azután ez az érdeklődés esőkkent. A millennium táján az a meggyőződés alakult ki a magyarságban, hogy léte most már újabb ezer évre biztosítva van.

Ebből az illúzióból a háború és minden következménye katasztrófálisan magához térítette legalább a nemzet gondolkodóbb részét. Most a néprajz iránti érdeklődés újra emelkedőben van.

Ha elgondolom, a művelt svájci vagy angol mennyivel tájékozottabb a magyarnál saját néphagyományai felől s mily meggyőződéssel vesz részt a hagyományos népszokásokban, azt kell mondanom, hogy ez a növekvő érdeklődés sem sokkal több a közönségnél és hogy nálunk a néprajz még soká nem foglalhatja el az őt megillető helyet a nemzet művelődésében. Mégis azt kell hinnünk, jó úton van s bizhatunk benne, hogy a Néprajzi Társaság munkája előbb-utóbb meghozza gyümölcsét.

(Kodály: Néprajz és zenetörténet, Ethnographia — Népelet 1933. évi 1—2. szám.)

Még mindig változatlanul kevesen tudnak arról a nagyjelentőségű és tudományos hitelű népzenei munkáról, amely kisebb-nagyobb megszakításokkal öt éve folyik a budapesti rádió felvételi termében. Az ország különböző vidékeiről jóhangú énekesek jönnek ide azzal a céllal, hogy dalaikat a grammofonfelvevő-készülék mikrofonjába énekeljék. Igazi, eredeti magyar népdalokat tudnak, amelyekből a magyar népzene szaktudósai választják ki a grammofon-felvételek anyagát. Ezt a legvalószínűbb magyar zenét — amint tudjuk — a város lakó magyarság és a vidéken élő értelmiség csak most kezdi megismerni. Napjainkban is sokan vannak még olyanok, akik hiszik, hogy a cigányok által játszott és terjesztett „magyar nóták”-ból áll a magyar népzene. Nagynevű népzene kutatóink alapvető munkái tisztázzák ezt a kérdést; ma már tudjuk, hogy a cigányok által terjesztett „magyar nóták” és a néphagyományban élő eredeti magyar zene között nincsen számottevőbb kapcsolat. Két különféle magyar zene ez, amelyek értékben és eredetiségben nem állíthatók egymás mellé. A nóták szerzőit gyakran ismerjük: vidéki magyar urak ezek a szerzők (Simonffy, Kralovánszky, Pecsényánszky, Bánffy, Szentirmay, Fráter stb.), akikkel kezdetben a legnemesebb szándékok vezettek. Munkájukkal a magyar zene ügyét kívánták szolgálni, „népdal”-okat írtak, mivel nem tudták, hogy vannak csakugyan eredeti magyar népdalok.

Az igazi magyar népzene megismerése óta *népies magyar műzenének* nevezzük az előbb említett szerzők és ugyanebben a stílusban dolgozó szerzőtársak és utódok dalait, amelyek zenei különbségeken kívül főként abban térnek el a *magyar népzenétől*, hogy mindössze százéves multjuk van és egy társadalmi réteg: az úri osztály zenei szükségletét elégítették ki. Ezzel szemben a magyar népzene, annak legrégebbi dallamcsoportja legalább másfélezer esztendő és ha ma nem is, valamikor az *osztatlan magyar közösség* zenéje volt. Ezt a zenét a magyar néphagyomány tartotta meg napjainkig és most van az utolsó alkalom arra, hogy eredeti előadásmódját grammofonlemez útján megörögzítsük, mert falvaink elproletarizálódása elpusztítja, vagy elváltoztatja a népi hagyományokat és azon belül a magyar népzenét is.

Az első tudományos értékű magyar népzenei grammofonlemez-felvételeket az Országos Magyar Történeli Múzeum Néprajzi Tára és a

Magyar Tudományos Akadémia népzenei bizottsága együttesen végezte. A felvételeket egyes személyek és intézetek áldozatkészsége tette lehetővé, ide csatlakozott a Magyar Rádiótársaság is azért, hogy a felvételekhez szükséges technikai berendezéseket és a helyiséget díjmentesen bocsátotta a felvételek szolgálatába.

Az első felvételesorozat négy lemezt tölt meg; rajtuk többségben régi stílusú gazdagon ékesített dunántúli dallamok és hosszúfurulyán előadott dallamok vannak. A felvételek zenei részét *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán* irányították Lajtha László és Seemayer Vilmos segítségével, amennyiben ők válogatták ki a lemezre került dallamokat és állapították meg azok helyes sorrendjét. Ez az első nyolc lemezoldal azóta is a legsikerültebb

2 B c

12. $\text{♩} = 240$

1. R - rö - pülj pá - va, rö - pülj $\text{♩} = 232$

$\text{♩} = 220$

Vár - mē-gye há - zá - ra,

A szé-gény ra - bok-nak

Sza - ba - du - lá - sá - ra.

felvételek közé tartozik. A dallamok eredetisége és helyes előadásmódja, továbbá a felvételkészítés körüli gondosság mintát adott a további felvételek számára. Dallampéldáink is ebből a sorozatból valók, igen jól mutatják a magyar népzene legjellemzőbb sajátosságait: a pentaton hangrendszert, az első két sornak egy kvinttel lejjebb való ismétlését és az ereszkedő dallamvonalat. Bartók és Kodály újabb időkől való lejegyzésmódja is ez alkalommal került nyilvánosságra első ízben.¹

E jó kezdés után a munka anyagi nehézségek miatt egy időre megakadt. Eközben történt, hogy Kozma Miklós, a Magyar Rádiótársaság volt elnökgazdátja felismerte e munka felbecsülhetetlenül nagy kultúr-

¹ Bartók Béla: A magyar népdal, 1924. V. VII. old. — Kodály Zoltán: A magyar népzene 1937. 10. 34. old.

rális jelentőségét és intézkedéseivel megteremtette a további felvételek anyagi alapjait. Az anyagi fedezet lehetővé tette a munka kereteinek jelentős növelését. Nagyarányú tervezet készült, amely több száz lemezre való felvételt tűzött ki feladatául. A népzenei felvételek tervezetében szerepel a magyar népzene összes műfajainak grammofónlemezre való felvétele. Enekeseken kívül dudások, hegedűsök, tamburások stb. népi előadók játékát is felveszik és ezek mellett a zenés népi játékok is lemezre kerülnek. A felvételezések ez új nekilendülésekor felkérésre ismét a zenefolklor legnagyobb egyéniségei siettek észrevételeikkel és tanácsaikkal a felvételek segítségére. Egyideig Bartók Béla és Kodály Zoltán, később Kodály Zoltán és Lajtha László vezették a felvételeket.

25. Rubato parlando 4 B b

♩ = 252

1. U - gat a ku - tyám a Raj - na,

Gyün a sze - re - tőm a ba - r - na

Ha bar - na ji - zs, de nē - m cigány.

♩ = 216

Sze - ret az en - gēm i - ga - zán.

A rádióban folyó felvételi munka a néphagyomány prózai részére is kiterjed; sorra kerülnek általában mindazok a műfajok, a néphagyományok mindazon formái, amelyek grammofónlemez útján való megörögzítésre alkalmasak, legyen az dal, dudaszó, mese, játék, vagy más egyéb.

A munka többfelé ágazó és egy-egy felvétel sokirányú és alapos előkészítést igényel. Például egy zenei felvételt a következő munkák előznek meg. Először is fel kell kutatni a megfelelő népi előadókat, akik értékes dallamokat tudnak és felvételre alkalmas hangjuk van, vagy jó hangszerjátékosok. A munkának ez az anyagi kockázattal is járó része kétféleképpen történhet. Vagy Bartók és Kodály régi helyszíni tapasztalatai adnak útmutatást a keresőknek vagy pedig külön gyűjtő-kutató utak szükségese a felvételek érdekében. Ha már ki vannak szemelve a népi előadók, akkor a felvételezés időpontjának kijelölése és az előadók

Budapestre hozatala a következő feladat. A rádió felvételi termében megkezdődik a dallamok kiválogatása. Ugyanekkor a munkát vezető szak tudósok gondot fordítanak arra is, hogy a dallam életét jellemző összes körülményeket a dallamok előadójától kikérdezzék, mert ezeket az adatokat a dallamok lejegyzéseit és szövegeit tartalmazó úgynevezett kísérőfüzetekben mind közzéteszik.² A végleges lemezrevétel előtt próbafelvételek folynak, amelyek az előadók „mikrofónláz”-át tüntetik el.

Már az eddigi felvételek is igen változatosak, mennyiségben is kedvező eredményt mutatnak. Dallamokat tartalmazó lemezeken 250-nél is több dallam van, közöttük régi és újabb stílusú dallamok mellett hosszabb balladák (Bodor Katalina, Fehér László), egyházi népdénekek stb. vannak. Számos hangszeres felvétel egészíti ki a zenei részt. Igen tanulságosak azok a lemezek, amelyeken ugyanazon dallam énekelve és utána hangszeren előadva hallható. A felvételek zenei részéhez tartoznak még az egyes szokások dallamai; az ú. n. alkalomhoz kötött dallamok (siratódénekek, gyermekjátékok dallamai, lakodalmasak stb.). Rövidebb-hosszabb meséket tartalmazó lemezek között néha „dalbetétes” mese is van.

Az újabban elkészült lemezek közül már most ki kell emelnünk a Kőrösfőről való előadók által énekelt dallamokat tartalmazó lemezeket. A régi stílushoz tartozó dallamokkal együtt feledésbe menő régies előadásmódot sikerült e felvételekkel megmenteni a szűlesebbkörű megismertetés számára. Nem tartozik szorosan a tárgyunkhoz, de mégis már most megemlíjük, hogy a népi zenélés módja, helyesebben a népi előadóművészet ugyanolyan fontos alkotórésze a népi zenének, mint maguk a dallamok. A népi zenét csak nyomtatványokból vagy műzenei feldolgozásokból ismerőknek igen szokatlan vagy talán egyes esetekben majdnem érthetetlen vagy legalább is élvezhetetlen lesz első hallásra a népi dallamok eredeti előadása. Kíváncsú lenne, hogy az ilyen érdeklődők a népi dallamokat nem népi előadóktól hallják meg elsőízben. A lemezeknél sem mindegy, hogy melyikről hall elsőízben népi zenét a stílusban járatlan egyén. A felvételek előadásmódjában is elég sokfélék, a technikai kivitelezésük is eltérőek. Az egyes lemezek részletesebb ismertetésére különben egy más alkalommal még visszatérünk.

Az eddig elkészült lemezek etnikai szempontból is változatosak. Dunántúlról és Erdélyből régi stílusú dallamok, Zaborvidékről lakodalmas énekek, Nógrádból hegedűszólók, Szentseről tamburások stb. képviselik a különböző etnikai egységeket. Az elkészült lemezek jórésze már üzleti forgalomban is megszerezhető.³

A néprajzi lemezek tudományos és gyakorlati célt egyformán szolgálnak. A néphagyományoknak ily módon való megőrzése igen nagy mértékben könnyíti meg a zenefolkloristák munkáját, noha a grammofoonlemez felvétel sem pótolja a közvetlen helyszíni megfigyelést. Mégis zenei és fonétikai tanulmányokra igen alkalmas eszköz a grammofoonlemez; általa érzékelhetővé és lemérhetővé válnak olyan finomságok, melyek emberi fül számára egyéb úton hzzáférhetetlenek. Ezenkívül népzenei és annak hiteles előadását a lemezek segítségével távoli országok szak- és laikus érdeklődőinek megmutathatjuk.

² A kísérőfüzetekből eddig csak egy füzet jelent meg, az első négy lemezhez tartozó kótiák, megjegyzések, szövegek és képek.

³ Kelen Péter Pál »Pátria« lemezei.

Az élőszóbeli néphagyomány megismertetésének általában egyik kiváló eszköze a néprajzi grammofónlemez. Magyar önmegismerés és öntudatnevelés szempontjából felbecsülhetetlenül értékes szolgálatokat tehet megfelelő előadó segítségével az iskolában, népművelő előadásokon és mindenhol, ahol még nem eléggé vagy sehogyan sem ismerik a magyar néphagyomány gazdag kincseit.

Tudjuk azt, hogy a városi magyar beszéd romlott változata a magyar beszédnek és hanglejtésünknek eredeti gondolatszerkesztésünknek idegen hatások veszélyeztetik. A meséket tartalmazó lemezek jó szolgálatot tehetnek ezen a téren; tanulók, tanítók egyaránt bőven okulhatnak belőlük: hogyan kell szépen és helyesen magyarul beszélni.

A magyar népzeneének zenei köznyelvünkkel való alakításában a grammofónlemezes felvétel jó segítőeszköz. Gondoskodni kell arról, hogy a lemezek útján is mindenki megismerje a magyar népzeneét. A rádió a hivatása magaslatán állna, ha a sok cigányzenés közvetítés helyett hetenkint 2—3 alkalommal népzenei grammofónlemezes műsort adna. Változatosságot a felvételek nagy száma biztosítja. Iskolákban, társadalmi egyesületekben, népművelési előadásokon most már csakugyan megkezdődhetne a zenei honfoglalás munkája. Akinek csak egy csepp gyakorlati szociális érzéke van, meg kell, hogy értse, mekkora nemzetalkotó, társadalmi osztályhatárokon felül összekapcsoló ereje lehetne Magyarországon egy olyan dallamstílusnak, amely mindenkinek szól, mindenkinek: az alföldi nyomorgó kubikusé éppúgy, mint a csiki, háromszéki vagy moldvai magyaré; — amikor ugyanez a dallamstílus a történet tanusága szerint 500—600 év előtt nemcsak a faluc volt, hanem mindenkié, az egész osztatlan magyarságé.

EMLEKEZÉS SZABADOS BÉLÁRA

— Felolvasta a Rádió 1941 szeptember 15-én tartott Szabados ünnepi hangversenyén dr. Gaál Endre. —

Húsz évvel ezelőtt, 1921 május 21-én a szokottnál jóval nagyobb sürgés-forgás vette körül a Zeneakadémia fénybenúszó palotáját. Az impozáns főbejárat elé egymásután robogtak a járművek, a lépcsőkön szakadatlanul özönlött fölfelé a díszbeöltözött meghívottak és érdeklődők serege, hogy résztvehessen a Hísekegy zenepályázatának végső döntésén. A verseny a magyar muzsika legjobbjait mozgatta meg, hiszen nem volt kevesebbéről szó, mint arról, hogy a Himnusz és Szózat mellett országos népszerűsége hivatott és hivatalosan elismert irredenta nemzeti fohászunk is legyen. Szokatlanul nagyszámú, több mint háromszáz mű érkezett be s ezek közül zenéletünk három olyan nagysága mint Kerner István, Koessler János és Mihalovich Ödön választotta ki azt a tizet, mely ezen az estén a nagy nyilvánosság előtt országos bizottság elé került. A díszterem emelvényét egészen megtöltő hatalmas zsűri már önmagában is figyelmet érdemlő rendkívüli alakulat volt. A művészi és társadalmi előkelőségeken kívül foglaltak itt a kulturális intézmények képviselői, sőt a megyék és városok is elküldték megbízottaikat. Amikor az államfő és családja elfoglalta helyét a díszpályában, megkezdődött a végső döntő, melyen sorshúzás szerinti

sorrendben Palló Imre, majd pedig az Operaház magyar díszruhába öltöztetett kórusa énekelt el a szerzeményeket. A közönség lelkes áhítattal figyelte a névtelenül, jelíggel szereplő műveket, a nagybizottság pedig annak a nyolcadik számként előadott műnek ítélte a díjat, melyet a közönség is a legnagyobb tetszéssel fogadott.

Szabados Béla, bár a Zeneakadémia országosnevű professzora volt, az őt jellemző rendkívüli szerénységgel a földszint utolsó sorainak egyikében várta a döntést. Halotthalványan, mélyen megrendülve, lecsukott szemmel, mozdulatlanul hallgatta mint öleli körül nevét a szeretet és öröm szívből fakadó ünneplése. Percek multak el így, míg lassú léptekkel megindulhatott az emelvény felé, hogy a *Védő Ligák* elnökének Urmánczy Nándornak kezéből átvegye az őt megillető babérokoszorút. Látszott rajta, hogy nagy elfogódottsággal küzd, szelid kék szemét könny homályosítja el. A felejtethetlen ünnepség befejezéseként még egyszer felhangzott a győztes mű, melyet már a közönség, úgy amint illik, állva hallgatott végig. Így indult diadalmas útjára a minden magyar ember második Miatyánkjává váló Hiszekegy, hogy a muzsika szívvárányívén vigye a határsorompókkal egymástól szétszakított magyarság milliói felé a saját állami szuverenitását élő nemzet soha el nem csüggedő reménységét és bizakodó hitének erejét.

A bánatos magyarságában is jobb jövőt hirdető Hiszekegy önmagában is elegendő lenne, hogy szerzőjének neve fennmaradjon, de a koszorú költő nevét ezen kívül is hirdetik könnyenáradó dalai, kórusai, kamarai-, szimfonikus- és nagysikerű színpadi művei. Szabados Béla korán megnyilatkozó zenei tehetségét a Zeneakadémián csiszolták. Volkmann és Koessler voltak mesterei. A Szabados név első szárnypróbálgatása idején sem volt már ismeretlen zeneéletünkben. Korán elhunyt Károly bátyja nagysikerű Viora balletjével tette ezt jóhangzásúvá. Béla pályája a legjobb értelemben vett könnyűzenével kezdődik. Jelentős sikerrel indul a régi Népszínházban *Rákosi Jenő* szövegére írt „Négy király” című, az angol táncos operettet jóval megelőző műve. Operettjeiben francia eszményeket követ s a könnyed, nemes és tartalmas szórakoztató zene úttörő magyar mesterévé válik. Ilyen szerzeményeinek hatalmas sorát a „*Szép Ilonka*”, a „*Bolond Istók*” és a „*Menyasszonyháború*” lélekből fakadó és éppen ezért közvetlenül ható magyar daljátékai fejezték be. Legértékesebb magyartárgyú műve a „*Bolond*”, amit operának is átdolgozott. Ez a muzsika tele van bájos költészettel, sok érzéssel s hol csapongó vidámságban, hol fájdalmas kitorésekben válik az események és lelkiállapotok hű tükrévé. Az opera legszebb része a második felvonás fináléja s érthető, hogy Operaházunk 50-éves jubileumán épp ezt hozta színre. Soha sem téveszti el hatását a Malomtéren elhangzó drámai felépítésű nagy duett és az ezt követő szoprán ária. Elzt a Szűz Máriához intézett imát a templomból kihangzó orgona s a hatalmas zenei fokozás himnikus magaslatra emeli. Magas színvonalú irodalmi munka utolsó operája a „*Fanni*” is. Finoman jellemző motívumok állítják elének az édes-búsan merengő hösnőt, ami pedig a „*Szedjük életünk virágait*” kezdetű *Bacsányi*-vers megzenésítését illeti, itt a színek nagy gazdagságával idézi a kor hangulatát. Szélesen ömlő őszinte lírájával hat meg a visszautasított szerelmes, Kelemen-mélabús áriája.

Már ezek az alkotások megmutatják, milyen remekül kezeli Szabados Béla az énekhangot s milyen nagyszerűen használja ki effektusait. A magyar műdal úttörő mestere tollának színes erejét példázza a kedves „Pillangó” koloratur ária. A nemesen egyszerű keringő dallamot lepke módjára repkedi körül a szoprán s a záradék merész staccatoinak csapongó lendülete nemcsak kifejező, hanem bravúros énektechnika hatásos csillogtatására is alkalmat ad. Izzó és meg nem alkuvó nemzeti érzés nyilatkozik meg a „*Királyhágón túli földön*” mélyről fakadó dallamában. Romantikus, korának kereteibe pontosan beillő művészete itt is kerüli az olcsó hatásokat s magyarsága nem exotikum-keresés, hanem belső meggyőződés.

Külön említésre méltóak a zeneélet széles területén működő szerző jól hangzó zenekari művei. A „*Bolond*” harmadik felvonásának előzenéjében erőteljes színekkel festi a főhős, az önmagával vívódó vásári komédiás feldult és zaklatott lelkiállapotát. Távolról sem sablonos alkotás a rádióknak írt „*Régi táncsorozat*” sem. Lassú toborzóval indul és szépen felépített fokozással jut el a hatásos „friss”-ig. A most bemutatásra kerülő „*Kis magyar szerenád*” öt tételét pompás formakész-ség, egészséges fantázia, széles meleg lírával váltakozó derűs hang jellemzi. Az egyes tételek boncolgatása helyett inkább arra világítunk, miért mutatják csak most be ezt a nagyobb lélegzetű művet. Ennek oka maga a szerző. Szabados egész életében inkább a munkát helyezte előtérbe, mint annak eredményét. Kézirataival nem sokat törődött s nemcsak hogy nem szorgalmazta azok nyomtatásban való megjelenését, hanem még arra sem gondolt, hogy műveiről pontos jegyzéket vezessen. Így történhetett meg aztán, hogy kedves munkatársának és operai tanszéke örökösének Unger Ernőnek ígért szerenád anyagát csak most sikerült megtalálni.

Sok külső eseményt akkor sem látunk, ha közelebbről megnézzük életét. Nagyon fiatalon, 21 éves korában már a Színészeti Tanoda operai osztlányán működik s öt év múlva a Zeneakadémia tanára. Az ország első énekpedagógiai tanszékén fáradhatatlan irányítóként 42 éven át oktat. Érdekes, hogy bár nem volt aktív énekes, remekül tanított s hírnevét az osztályból kikerült művészek és az általa szervezett énektanárképző neveltjei öregbítik. Sokirányú pedagógiai munkájának értékes gyümölcse állandóan közkézen forgó énekiskolája és műdalgyűjteménye. Nyugalomba vonulása nem jelentett pihenést. Élete fogytáig a Nemzeti Zenede főigazgatója és a rádió zenei tanácsának közszeretletben álló tagja. Egyéniségének mosolygó kiegyensúlyozottságát puha meleg családi fészekből hozta magával. Derült, csaknem mindig mosolygó arca, nyílt tekintete, megfontolt mozdulatai, pompás koponyája külsőleg is őszintén és jellemzően fejezik ki barátságos lényét, kiváló szellemét. Irigylésre méltó nyugalmas és harmonikus életpályájának egyetlen fájó disszonanciája forrón szeretett hitvesének korai halála. Tanítványainak alyai jóakarója volt. Szívének kisugárzó, melege mindenkit átjárt aki közelébe került. Mint emberét rajongtak érte és szeretet áradt felé mindenünne. Hatvankilencedik életévének küszöbén, ma öt éve, dőlt ki hirtelen halállal. A szíve, jó szíve ölte meg...

Nemzeti tartozásunk, hogy műveinek előadásával rójuk le hálánk bensőséges adóját.

HANGSZEREK-HANGSZÍNEK

SIKLÓS ALBERT KÖNYVE.

Legnagyobb feladat szakdolgozokról népszerűen írni. Ez különösen akkor igen nehéz, amikor a szakkérdések felé fordul a közérdeklődés. A közönség ugyanis sokkal jobban vágyódik a művelődésre, amint azt általában hiszik. Az „élet“ senki számára sem a mindennapi élet, hanem ami azon felül van: a szenzációk élete. A szenzáció alatt nem azt kell érteni, amit a hétköznapi nyelv nevez annak, hanem az igazi szenzációt: a megismerés szenzációját, a természet világának meglátását, a tudomány berkeiben való csellengést, a lélek mélységeiben való bűvarkodást, a művészet csoda-világába való felemelkedést. A közönség szomjasan keresi ezeket a szenzációkat, de kell néki segítség a megtaláláshoz. A szakíróra vár ez a feladat. Hivatásának magaslatára emelkedik, ha leereszkedik a „laikusok“ közé. De, hogy célját elérje, hogy a közönség valóban megkapja azt, amire vágyódik, írásának a szenzáció erejével kell hatni. Ha ilyen az írás, megvan az eredmény is, ha nem, a könyv csak szaporítja a könyvtárak porosodó anyagát. Ki nem olvasta például, mint leglenyűgözőbb regényt, Kruif munkáit, melyekben a bakteriológia és biológia legújabb eredményeit adja?

Még nehezebb dolga van a művészeteket magyarázó szakírónak. A tudomány racionális jellegénél fogva hamarabb kerül az érdeklődés középpontjába. A vezető az ész nyelvén szól az ész birodalmában. De a művészetek vezetője idegen világ fogalmait igyekszik az ész nyelvén megvilágítani. Olyasmiket magyaráz, amiket szavakkal csak körülírni lehet. Hogyan lehet például egy bizonyos hangszínt leírni? Hogyan lehet írással olyan erővel hatni az értelemre, felajzani a képzeletet, ahogyan egy szép hangszín hat a hallóérzéken keresztül a lélekre. Hangszínt magyarázni szavakkal annyi, mint leírni valamely zenemű lelki tartalmát. A szó és valóság úgy aránylik egymáshoz, mint Platon valóságos Napja az ideák világának örök Napjához. A pszichológia még be nem járt terület. Hogy közelíthető meg tehát az ilyen probléma úgy, hogy az olvasó megtudja azt, amire vágyódik?

Siklós Albert „Hangszerek — hangszínek“ című könyve feleletet ad erre a kérdésre. A szerző két úton ér célhoz: direkt és indirekt úton. A direkt út a hangszínek jelzőkkel és hasonlatokkal való érzékeltetése, a fantázia működésbehozása. A másik út pedig a zeneszerzők és hangszerkészítők hangszínteremtő törekvéseinek, a hangszerek fejlődéstörténeteinek és azoknak a küzdelmeknek leírása, amelyekkel igyekeztek a hangszerek hangzási fogyatékoságait kiküszöbölni és új színeket felfedezni. Ez a második út az, amely az olvasók előtt a legnagyobb távlatokat

nyitja. Ha végigolvassuk egy-egy hangszer fejlődését, eredetétől a mai formájáig, valóban úgy érezzük, hogy egy hangzás történetét éltük át. Ezt a hangzást, olvasva, szinte halljuk különböző variációkban, más és más hangszín-árnyalatban. A könyv legnagyobb értéke ez, mely azáltal is meggyőz, hogy a szerző közvetlen, eleven modorban írja le mindezt, mert nagyrészt személyes élményeit mondja el. Siklós ugyanis bejárta külföld nagyvárosainak hangszerműzeumait, ahol részben maga játszott a mai hangszerek „felmenő ágú” rokon hangszerein, részben mások, híres művészek megszólaltatásában hallotta őket. De kipróbálta illetőleg meghallgatta még azokat a kísérleti hangszereket is, melyek csak ideig-óráig éltek — de éppen hibáik miatt jellemzőek azokra a hangszínekre, melyek megtalálására készültek. Az egyes hangszerek hangszínének illetően megvilágításán kívül Siklós még egész korok hangszínszimpátiáját is elénekli, rámutatva arra, hogy egyes hangszerek milyen szerepet kaptak koronként, a partitúrákban miféle zenét róttak ki rájuk a zeneszerzők és, hogy koronként milyen hangszeresaládok, vagy egyes hangszerek kerültek előtérbe.

De a hangszerek szerkezetét leíró részek is végig érdekesek és könnyen érthetőek. Az olvasó megismeri a hangszerek technikáját, még a legmodernebb „effektusok” magyarázatát is megtalálja. Siklós figyelme kiterjed a legkisebb finomságokra és a legmodernebb zeneszerzők effektus-eredményeire.

A könyv a hangszerek teljes rendszerét adja Mahillon-féle beosztásban. Eszerint a hangszerek négy csoportra oszlanak. A négy csoport a következő: cordophon (húros), aerofon (fúvó), membranophon (ahol a hangot kifeszített hártya adja) és idiophon (ahol a hangszer anyaga a hangforrás) hangszerek. Siklós a négy nagy hangszeresaládon végigvezeti az olvasót, nem hagyva ki egyetlen hangszert sem. A mai jazzzenekar legkülönlegesebb hangszer-exotikumai is felsorakoznak családtagjaik mellé.

Ugy véljük Siklósnak sikerült olyan könyvet írni a hangszerekről és hangszínekről, amilyent a művelődni vágyó közönség vár. Amellett azonban, hogy népszerű, cseppet sem hagyja el a tudományos alaposság talaját. Ezért könyve nemcsak a nagyközönségnek nyereség, hanem a szakzenészek számára is az. Különösen a zeneszerzők forgathatják lapjait nagy haszonnal.

Ezek után nagy érdeklődéssel várjuk Siklósnak következő könyvét, mely ennek a munkának kiegészítő második fele lesz, s melyben — a szerző bejelentése szerint, — a hangszinkeverésről, a zenekarok fejlődéstörténetéről, a vezérkönyvirásról és olvasásról, a karmesterség történetéről és a dirigálásról lesz szó.

ESEMÉNYEK A HANGVERSENYÉLETBŐL

JAPÁN KARMESTER A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR ÉLÉN

VERESS SÁNDOR SZIMFÓNIÁJÁNAK BEMUTATÓJA

Október 10-én *Ekitai Ahn*, japán karmester és zeneszerző vezényelte a Székesfővárosi Zenekar rendkívüli hangversenyét. A tokiói Zeneakadémia neveltje. Tanulmányait Európában egészítette ki, többek közt Dohnányinál és Kodálynál. Vezényelt már külföldön is több helyütt, még Newyorkban is.

Mint karmester és zeneszerző egyaránt bemutatkozott az október 10-i hangversenyén. Etenraku fantáziáját hallottuk. Etenrakunak hívnak egy a 8–9. századból származó ősrégi japán dallamot, melyet az udvari zenék során szoktak játszani. Ebből származik a mű motívikája. A japán művészeket keresztlül lehet csak ezt a művet megérteni. Olyan mint egy rövid vers, mely egy hangulat, de az élet távlatait nyitja. Tiszán zenei szempontból keveset mond. Formailag pedig eltévesztett. A fantázia szó nem illik rá. Legfeljebb csak egy fantázia bevezetése. Szerkesztési módja pedig az ostinato basszusokra való építkezés. Ennek az ideje lejárt.

Ekitai Ahn karmesteri képességei bontakozóban vannak. Vezénylésén kiérezni a nyugati zeneművészet áhítatos tiszteletét és szeretetét. A nagy formákhoz azonban még nem tud felemelkedni.

Minket legjobban az est magyar bemutatója: *Veress Sándor* szimfóniája érdekelt. Tudvalevő, ezt a művet küldte ki a magyar kormány a japán császári dinasztia fennállásának 2600 éves jubileumára. A japán bemutató 1940 december 7-én volt a tokiói Kabuki-színházban. Következő nap ünnepi hangversenyen hangzott el. Ezenkívül még négyszer adták elő Japánban, kétszer hangversenyen és kétszer a japán rádióban. A művet a japán kormány kiadta és grammofónlemezre felvette.

A szimfónia három tételből áll. Az első tétel barokk mozgású prelúdium, a második hosszabb lélegzetű andante és a harmadik ritmikus érdekességekben gazdag finale. Sajnos, éppen ennél a műnél éreztük legjobban a karmester »bontakozó« állapotát, mely miatt nem tudtunk tiszta képet kapni az újdonságról. Lehetséges, sőt valószínű, hogy azok a hangzási egyenlőtlenségek, melyek a zenei anyagot gátolták teljes érvényesülésében, a karmester hibájából keletkeztek. Így a klasszikus formavetési törekvés sem érvényesült eléggé.

A szimfónia anyaga nemes és ihletett. Különösen a második tétel poézise megkapó. Ez az a tétel, melyben már érezni a szerző erős egyéniségét. Az első és harmadik tétel elárulja a nagytehetségű szerző önmagát kereső belső küzdelmét. Legkevésbé az első tétel éri el a szimfónia világának fensikjét. Kár, hogy éppen az első tétel a legrövidebb és csak prelúdium jellegű, amikor a szimfónia tradíciói szerint éppen ezen a helyen kell a zenekarnak a legtöbbet mondani. Ezért hibásnak találjuk a szimfónia elnevezést.

Minden amit a műről mondhatunk nem végleges értéktétel. A végleges bírálatot fenntartjuk a legközelebbi alkalomra, amikor reméljük, jobban érvényesülnek a műnek kétségtelenül meglévő kiválóságai.

A RÁDIO ZENÉI TERVEI

A Rádió november 16-iki művész-lemezműsorában Mozart „Allelujá”-ját és Stravinszky „Tűzmadár” című művét találjuk. Délután a Vöröskereszt kívánsághangversenye szerepel a tervek között.

November 17-én az Operaházi zenekart Leopold Ludwig vezényli a magyar-német műsorcsere keretében. Műsorára német szerzők műveit vette: Max Trapp: Versenymű zenekarra, Boris Blacher: Concerto Musík, Rudi Stephan: Musík für Orchester, Richárd Strauss: Till Eulenspiegel vidám csínytevésai.

18-án Kozma Géza gondonkázik Couperin-, Rachmaninov-, Saint-Saëns- és saját műveket. Utána Mezriczky Lajos (Szolnok) Chopin- és Dohnányi-számokkal szerepel a mikrofón előtt. A Dunakeszi MÁV Magyarság Dalkör műsorán Szeghő-, Rajter-, Ádám- és Viski-műveket találunk. Este Mozart Eszúr zongoránégyese kerül bemutatásra, melyet Dohnányi Ernő, Szentgyörgyi László, Kocsis László és Hochstrasser Hugó ad elő.

19-én a művészlemezek műsorából 2 számot emelünk ki: Mozart: Koronázási miséből a „Gloria” és Rabad: „Éji körmenet.”

November 20-án operaközvetítés lesz, és Máthé Aron Lajos és Beider Béla Mozart: klarinétkettőset adja elő. Hanglemezzel Dohnányi: Szimfónikus perceit halljuk.

21-én Dohnányi-zongora-hegedű szonátát ad elő Pongrácz István és Kálmán Mária, utána Tóth Lajos kamarakórusa Szent Ceciliáról énekel. A kamarakórus műsora a következő: Bárdos: Himnusz Szent Ceciliához, Gregorián ének Ceciliáról, Kertész Gyula: Cantantibus or-garis, De Monte: Mint hívós..., Liszt: Cantantibus, Bárdos: Audi filia. Este operaházi közvetítés szerepel a tervek között.

22-én hanglemezzel Liszt XIV. rapszódiaját halljuk. A Székesfővárosi Zenekar műsorán Grieg, Volkmann-, Buttykay- és Hollóssy-művek szerepelnek.

November 23-án a Székesfővárosi Zenekart Paul Tibor vezényli. 24-én lemezzel halljuk Beethoven: „Mondschein” szonátáját, Schubert-, Schumann-, Brahms- és Strauss Richárd-dalokat, valamint kamarazenét Casellától: a „Siciliana e burlesca” című kompozíciót. Este a bécsi filharmónikusok hangversenyének kapcsolását tervezi a Rádió, melyet Furtwängler vezényel. A műsor: Händel: Concerto grosso, Brahms: III. szimfónia és Wagner: Mesterdalkokok nyitánya.

Mezei Mária 25-iki hegedűműsorán Kodály-, Zsolt- és Bárdos-számok hangzanak el. Lemezzel pedig Rossini Tell Vilmos balettzenéje megy. Bartha Dénes „Századok zenéje” című előadássorozatának keretében a „Világi zené”-ről beszél. Este Udo Dammert zongorázik a magyar-német művészcsere keretében.

November 26-án az Operaházi Zenekar hangversenyének karmestere Dohnányi Ernő. Műsorának első száma: Rossini: Semiramis nyitány. A Mozart D-dur hegedűversenyt Jancsin Ferenc játssza. A műsor második részében Beethoven V. szimfóniája hangzik el.

November 27-én kezdi meg Dohnányi Ernő Mozart zongora versenyműveinek sorozatos (28 darab-ból álló) előadását.

November 28-án Bak László zongorázik. Műsora: Brahms: Rapszódia, Debussy: Feux d'artifice, Dohnányi: Ruralia Hungarica.

29-én lemezzel hallunk 2 Mozart-művet: Figaro házassága nyitányt és Adagio és fuga (K. 546.) zongoradarabot.

30-án ismét a Székesfővárosi Zenekar hangversenyére kerül sor, este pedig Salzburgi közvetítés lesz, ahonnan Mozart c-moll miséjéből ad a Rádió részleteket.

December 1-én kerül sor a *Rádió ünnepi Mozart-estjére*. Az Operaházi Zenekart *Dohnányi Ernő* vezényli, közreműködik *Sándor Erzsé* és *Pataky Kálmán*.

2-án a *Waldbauer vonósnégyes* játszik.

3-án operaházi kapcsolás valószínű.

5-én *Szabolcsi Bencze* beszél Mozart munkaadóiról és *Kodály Zoltán* tart előadást „Zene az óvodában” címmel. Este *kívánsághangverseny* lesz és *kamarazene-műsor* lemezről.

6-án az Operaház ünnepi, *Miklós-napi díszelőadását* kapcsolja a Rádió.

KÜLFÖLDI HÍREK

Népek zenéje. Vesztfália fővárosában, Münsterben „népek zenéje” gyűjtőnévvel érdekes koncert hangzott el október 19-én és még két hasonló lesz az évad folyamán. Az első hangverseny címe a következő volt: „Német-északi tájak”. A műsoron Sibelius „Finnlandia”, Atteberg (svéd) „Värmlandsrapso” c. műve, Grieg zongoraversenye és Beethoven Pasztorál-szimfóniája szerepelt. A második koncert „Moldvában” felírással, novemberben lesz. Smetana: Moldva c. szimfónikus költeménye, Dvorák „Újvilág”-szimfóniája és hegedűversenye alkotja a műsort (Dvorák művei miért Moldova zenéje?). Az utolsó hangverseny (február 1-én) magyar vonatkozásai miatt érdekel minket különösebben. Ugy látszik a temperamentum szó fogalma külföldön a magyarral összeforrt. „Nemzeti temperamentumok” a hangverseny címe, de műsoron egy spanyol mű mellett három magyar szerepel. *Kodálytól* a „Galántai táncok” és *Lisztől* a „Magyar fantázia” és a „Tasso” c. szimfónikus költemény. Megtisztelő a magyar művészetnek ez az érvényrejuttatása.

Bartók vonósnégyes Németországban. A brémai filharmonikusok kamarazene-hangversenyeinek megnyitó estjén, október 21-én, a Jahn-Dahmen kvartett előadta *Bartók Béla* negyedik vonósnégyesét. Örö-

mel állapítjuk meg, hogy a Németországban előadott magyar művek statisztikája ezáltal máris jobb, mint volt az elmúlt évadban, amikor ugyanis egyetlen magyar kamaramű sem hangzott el a német birodalomban.

Károlyi Gyula október 26-án Fleusburgban vendégszerepelt: Liszt Adur zongoraversenyét adta elő az ú. n. Grenzlandorchester második filharmóniai hangversenyén.

Zeneünnepély Velencében. Szeptember 28-án ért véget a zeneünnepély Velencében. A befejező két hangverseny a mai alkotóművészetnek szentelődött. A szeptember 25-iki hangversenyen *Tommasini* Concerto-ja, *Dallapiccola* Concerto Piccolo-ja. *Malipiero* gordonkaversenye (szólista Mainardi, vezényli Casella) és *Previtali* Espressioni Sinfoniche c. műve hangzott el. A szeptember 28-i hangversenyen *Ghedini* Invenzioni c. zenekari művét, *Pizzetti* öt dalát, *Petrassi* Corodi Morti c. férfikarra, három zongorára, kürtökre és gordonokra írt drámai madrigálját, végül *Casella* Szimfóniáját adták elő. A legnagyobb sikere *Petrassi* művének, a *Leopardi* költeményre írt Halottak kórusának volt.

Az Universal-Edition magyar újdonsága. A patinás bécsi kiadóvalat legújabb kiadott partitúrája, *Viski János* Enigma c. szimfónikus költeménye. A szerző művét *Mengelberg* Willemnek ajánlotta.

BELFÖLDI HÍREK

♦♦♦

Az Énekszó szeptember—októberi száma. Az Énekszó új évfolyamának 1. számában *Rajeczky Benjaminek* érdekes cikket ír a fiúgimnáziumok 1940—41. évi évkönyvei alapján az ének ügyéről a gimnáziumok falai között. Többek közt olvasunk a a besztekercei állami gimnáziumról, ahol külön népdaltanítás van és „a magyar- és történelem-órák mindegyikén felhangzott a népdal.” *Kerényi György* nyári erdélyi népdalgűjtő útjáról ír. Gazdag eredményéből közöl egy kisbaconi dalmot, mely a legősibb kétféle pentatonális magyar népdaltípushoz tartozik. A lap többi részében Szélényi István ír Bartók Mikrokozmoszáról, Rezsényi László az iskolai furulyázásról, Wéber István a középiskolai diákság zenei műveltségéről és Kelemenné Péterffy Ida az Éneklő Ifjúság c. új folyóiratáról. A szám melléklete 11 olasz kánon. Kettő ismeretlen szerzőtől való, a többi szerzői: Salieri, Cherubini, Martini, Caldara. Különösen szépek és ötletesek Martini kánonjai (főleg a Papi pipa). A kiválogatás és a kitűnő fordítás Kerényi György munkája.

A magyar muzsika sorsa. A karácsonyi könyvpiac újdonsága lesz a fenti címmel megjelenő könyv. Írója: Dr. *Tóth Dénes*. A szerző ebben a kb. 100 oldal terjedelmű munkájában a magyar népzene és műzene összes aktuális problémáját ismerteti és magyarázza a nagy közönségnek népszerű módon. Az érdeklődéssel várt könyvet a „Magyar Élet” adja ki.

Hangképzés az énekarban. Veress Endre tollából jelent meg ez a 24 oldalas tanulmány. A szerző egy eddig elég elhanyagolt kérdést tárgyal: az énekkarok hangképzését. Rendkívül fontos ugyanis, hogy az énekkari tagok valamennyire énekelni is tudjanak, mert csak így lesz nemes hangja az együttesnek. Lélegzéstechnika nélkül pedig jó

frazírozás, értelmes éneklés elképzelhetetlen. Veress Endre tanulmánya a Katolikus Kántor különlenyomataként, Cantate-kiadásban jelent meg.

Zeneesztétikai tanulmányok a Corvinában. Dr. *Gerevich Tibor* és dr. *Zambra Lajos* egyetemi tanárok szerkesztésében megjelenő Corvina című olasz nyelvű folyóirat legújabb száma két zeneesztétikai tanulmányt közöl. Az egyikben Operaházunk karmestere, *Faloni Sergio* általános zeneesztétikai kérdésekről értekezik. (L'universale e il regionale). A másik Liszt Ferenc művészetének olasz vonatkozásairól szól (Francesco Liszt e l'Italia). Szerzője: dr. *Horusitzky Zoltán*.

Operaházunk idej első magyar újdonsága. Már folynak az Operaház idej első magyar újdonságának próbái. Az új magyar opera kínai tárgyú mesejáték, Cseresznyevirág címmel. A szöveg és zene szerzője *Dévényi Imre*, Siklós Albert és Weiner Leó neveltje. 1921-ben szerezte zeneszerzési oklevelét a Zene-művészeti Főiskolán. Jelenleg az Országos Társadalombiztosító Intézet tisztviselője. Operáját 1927-ben fejezte be. Még ugyanabban az évben benyújtotta az Operaháznak Radnai igazgatóhoz. Hét évi hasztalan várakozás után visszakérte művét és mikor Márkus László lett az igazgató, újból benyújtotta (1936-ban). Márkus rövid időn belül áttanulmányozta és elfogadta előadásra. Ujabb öt évi várakozás után végre műsorra került a több mint tizenöt éve írt és beadott magyar dalmű.

Énekes Líceum. Az „Énekes Abécé” és az „Éneklő Iskola” szerzőjének, dr. *Kerényi Györgynek* új tankönyve jelent meg a Szent István Társulat kiadásában. A négy kötetből álló munka a líceumok és leánylíceumok négy osztálya számára készült. Ezzel ennek az iskolatípusnak is olyan ének-tan-könyv jutott, mely teljes mértékben korszerű és homloktérbe áll-

lítja a klasszikus magyar zenét: *népdalainkat*. A közölt népdalok nagyrésze még nyomtatásban nem is jelent meg, abból a kb. 15.000 magyar népdalból való, amelyet most készül kiadni a Tudományos Akadémia. A tanítás maga a népdalból indul ki, mégpedig abból, amelyik a gyermek fakadó életéből való: a gyermekdalból. Következő lépés a pentaton-rendszer megismerése, legősibb dalaink megtanítása. A négy éven keresztül így fokozatosan elvezeti a könyv a tanulót a magyar népdal legszebb tájaira, megismerteti vele a magyar lélek egész birodalmát. Ennek nemzetnevelő jelentőségét fölösleges bizonyítani. De Kerényi gondoskodik az általános zenei műveltség kialakításáról is. A négy kötet fokozatosan bevezeti a növendékeket a nyugati klasszikusok művészetébe. Példái a gregorián-dallamoktól kezdve végigvezetnek két évezred zenéjén és ezáltal zenetörténeti áttekintést is nyújtanak. A negyedik kötet első részét a szerző a magyar zené történetének szenteli, anyagát a rokon népek zenéjével való összehasonlítással kezdve. A zenei műveltség kialakulását még a zene elméleti részének rendszeres tanítása egészíti ki. Magyar szempontból még fontos a nemzetiségeink és szomszédaink népzenejének megismerése is, amivel szintén foglalkozik a tankönyv. Kerényi munkája ismét előbbre vitte a magyar zenekultúra nagy ügyét.

A Zeneművészeti Főiskola új tanárai. Vaszy Viktor távozása folytán a középiskolai énektanárképzőtanfolyamon megüresedett órák ellátására a közoktatásügyi miniszter megbízta *Forrai Miklóst, dr. Gárdonyi Zoltánt és Preisinger Lászlót*. Forrai hangszerelés és partitúraolvasás, Preisinger iskolai szervezet- és karvezetés és Gárdonyi transzponálás és hangszerelés órákat tanít.

Magyar nyelvű Verdi-könyv. *Falk Géza* legújabb könyvében Verdi

életével és műveivel foglalkozik. Az életrajzon kívül az író tárgyalja az olasz zeneóriás jellemét, szellemi életét, világnézetét. Külön fejezetben méltatja Verdi művészetét. Az operalátogató nagyközönség hasznára szolgál a népszerű Verdi-operák tartalmi és zenei magyarázata. A könyv végül összefoglaló írást közöl Sebestyén Ede összeállításában Verdi operáinak budapesti előadásairól. A zenei könyvujdonság a Rózsavölgyi-cég kiadása. (Miert tulajdonítja a szerző a 17. század végén keletkezett „nápolyi iskola” egyik eredményét, a bel cantot, a 19. sz. vívmányának?)

A Ferenc József ösztöndíj-pályázat határidejének meghosszabbítása. A főváros vezetősége a Ferenc József ösztöndíj-pályázat lejáratát határidejét, tekintettel a beérkezett pályázati kérvények kis számára, f. év december 31-ig meghosszabbította. Pályázhatik minden magyar állampolgárságú zenészerző, aki még nem töltötte be harmincadik életévét. Az ösztöndíj összege 2000 pengő, melyet két részletben kap meg a nyertes zenészerző.

Munkában a Budapesti Kórus. Fővárosunk zeneéletének legifjabb tagja, a Palestrina- és Cecilia-kórusok egyesüléséből alakult *Budapesti Kórus* nagy lendülettel kezdte meg működését. Első nagysikerű rádiószereplésük után (nov. 1.), bemutatkozó hangversenyüket december közepén tartják a Zeneakadémián. Műsorukon Kodály régebbi és legújabb művei szerepelnek. Ezt követi a Népművelési Bizottság bérletében (Városi Színház) Honegger külföldön nagy sikert aratott oratóriumának bemutatása. Közreműködik a kórus a IX. szimfónia, Kodály Te Deuma és a Psalmus előadásával is. Meghívásuk van egy olaszországi hangversenyútra Zágráb bekapcsolásával.

Ugy látszik a Budapesti Kórus kárpótolni fog a Palestrina- és Cecilia-kórusok elvesztéséért.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi. nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma. Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsiszás.

A nyári hónapokban szabad nézőtérén elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

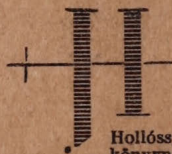
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

Hollóssy János
könyvnyomtató

Budapest. VII.
Jósika-utca 20

300182 10

A ZENE

Alapíttotta: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Felelős kiadó:
NOVÁCH GYULA

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krí 19. III. 22
Telefon: 421—812

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félélem. 2
Telefon: 384—529

Budapest
XXIII. évfolyam, 4. szám
1941. december 1.

TARTALOM

✱

A Székesfővárosi Énekkar Németországban. — Molnár Antal: Haydn. — Balogh Pál: A magyar népdalgyűjtés. — Első magyar zene- és színművészeti kiállítás Kolozsvárott. — Megjegyzések „A Zene” egyik cikkéhez. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma. Brüsszel nagyarány, Grand Prix Medaille D'Or kiüntetések,

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 " " 30 "

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

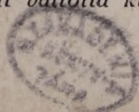
A SZÉKESFŐVÁROSI ÉNEKKAR NÉMETORSZÁGBAN

Bécs, Firenze után Boroszló városa hódolt legutóbb világhírű énekarunknak. Hódolt a magyar kórusművészetnek, a magyar alkotógéniusznak, a világtörténelem elhivatott kis népének: a magyarságnak.

November 18-án és 19-én volt a Székesfővárosi Énekkar két hangversenye. Az első esten Karvaly Viktor a cappella műsort vezényelt: Liszt—Credo mellett a mai, népi, kultúrán épülő karműveket, Kodály három kórusát, köztük a nagyszabású Mátrai képeket, továbbá Bárdos Lajos, Harmat Artur alkotásait. Deák Bárdos és Péter József népdalszvitjei szerzőik pálcája alatt hangzottak el. A második est a Sziléziai Filharmónikusok ünnepi koncertje volt. Két fenséges remekmű kelt életre a magyar dalosok és az ottani filharmónikusok művészete által Wüst Fülöp főzeneigazgató interpretálásában. A mi Psalmus Hungaricusunk, Rösler Endrével a tenorszólbán és Verdi gigantikus Rekviem-je.

A siker nagyságáról fogalmat alkolhatunk, ha a német sajtó beszámolóját elolvassuk. Amit írtak erről a két hangversenyről, az már nem kritika, nem beszámoló, több mindennél: az elragadtatás tetőfoka, himnusz a magyar géniuszhoz.

A német napilapok hasábjokban foglalkoznak az eseményekkel, amelyekhez fogható művészi élmény, — mint írják — évek óta nem volt Szilézia fővárosában. Egyik újság például így ír: „Nagy hír előzte meg a Székesfővárosi Énekkar jöttét, úgy, hogy mi rendkívüli művészi eseményt vártunk. És mégis távolról sem volt helyes elképzelésünk a kórus művészetéről, mely minden képzeletet felülmúlva, mint csoda hatott ránk s a lelkesedés viharait váltotta ki belőlünk.” „Oly hasonlíthatatlan

művészi esemény volt, amilyen csak áldott órák terméke lehet" — írja egy másik lap az egyik hangverseny után.

Elragadtatással írnak az együttes képességeiről. „Szavakkal alig lehet leírni azt a hangzási pompát, amely ezen az estén minket körülzengett" — írja a *Schlesische Volkszeitung* az a cappella est után. Minden újság kiemeli az énekkar orgonazúgásszerű fortéit, melynek „úgyszólván halártalan fokozására képes", a legfinomabb pianissimók kifejezési teljességét és általában: a dinamikai skála óriási voltát. Az egyik lelkes beszámoló szerint, dacára annak, hogy a Székesfővárosi Énekkar, tagjainak számát tekintve, tömegkórus „mégis egy madrigalkórus hangjának és kifejezési kultúrájának differenciáltságával és mozgalmasságával énekel."

Nagy elismeréssel méltatják az összes borszlói lapok az énekkar kitűnő vezetőjét: Karvály Viktort. „Mestere a karnevelésnek és vezetésnek", — írja az egyik lap —, „Ért hozzá, hogy úgy játszon az énekkaron, ezen a csodálatos hangszeren, hogy az mindig a hangzás leg-tökéletesebbjét adja, olyant, amilyent a zeneszerző elképzelt." Ennél többet pedig egy dirigensről sem várhatunk.

Hosszasan elemzik a német újságok a magyar karirodalom stílusát. A legnagyobb csodálattal szólnak Kodály a cappella kórusairól, különösen a „Mátrai képek"-ről, melyet meg kellett ismételni a magyar énekeseknek, és a magyarság nagy kincséről: a *Psalmus Hungaricus*-ról. Nagy lelkesedéssel fogadják a többi magyar művet is, melyeknek magyar lelkisége, népisége, polifónikus különösége őket éppúgy hatása alatt tartotta, mint ahogy „az énekesek szívében izzó szikra a hallgatóság szívébe is átugrott".

A magyar dalosok megmutatták, mit tudnak és mit tudunk mi magyarok. Megmutatták, mit tudnak akkor is, ha más nemzet remekművét szólaltatják meg. A Verdi-Rekviemmel betelölték sikereiket. És megmutatták azt, hogy a cigányzene mellett van még más magyar zene is, mely annál mélyebb és magyarább — amint erre az egyik német újság rámutatott.

A Székesfővárosi Énekkar megharcolta a maga harcát ott, ahol leg-erősebbek fegyvereink: a kultúra területén.

Örömmel és büszkeséggel tölt el mindnyájunkat a magyar művészetnek ez az újabb külföldi diadala. De önkéntelenül arra gondolunk, hogy idehaza lényegesen kevesebb „diadall" arathatnak a magyar művészek és művek. A szeretettel fogadott külföldi karmesterek mellett a magyarok alig állhatnak közönségünk elé, kevés kivétellel csak másodrangú szerepet kapnak, vagy egyáltalán nem érvényesíthetik képességeiket. A kritika pedig rendszerint alig több a „vállveretésnél".

Külföld szeretete és lelkesedése tanítson meg minket magunk szeretetére és a magyar teljesítmények iránti lelkesedésre.

A magyar „tűz" ne csak idegenek elkápráztatására lobogjon idegenben, hanem idehaza is, ha nemzeti ügyről és főleg áldozatok hozásáról van szó.

MOLNÁR ANTAL:

HAYDN

Mi az, amit Haydnról általában tudunk? Hogy lángész volt. Hogy ő a klasszikus szimfónia és a klasszikus vonósnegyes megteremtője. Hogy a zenei humornak egyéni és nagyszabású mestere. Hogy két hatalmas világi oratóriumával új állomást épített e műfajban. Hogy élete javát Magyarországon, Esterházyék hercegi birtokán töltötte, mint kedvelt karmester. Hogy az egykor művelt világ legünnepelebbebb zeneszerzői közé tartozott. Hogy szeretetreméltó egyéniségénél fogva idős korában még olyan ünneplésben is lehetett része, aminő csak a kultúra nagy patriarcháinak jut ki.

De vizsgáljuk meg közelebbről, mit jelent ez az általánosan tudott adatsor! „Haydn zseni volt.” Olyan egyéniség tehát, aki önmagában beváltotta hatalmas tömegek vágyakozását. Csúcs az emberi tehetségek hegytöremlésében. Lélek-gomolyagok egyéni kristályosulása. Minden lángész egy őt munkálni küldő világ vállain ül, de egyúttal vállain is viszi az őt küldő világot. A lángésznek is, mint minden világalkotó erőnek, kétféle alaptípusa van. Mint ahogy a teremtes csak örökké ellentétes erők harcában létesülhetett, úgy a kultúra-teremtés is. Taszítás és vonzás, tagadás és állítás, fölforgatás és lehiggadás ellentétei nélkül nincsen világ; kulturális világ sem. Kell tehát, hogy alapvetően kétféle vezértípusa legyen a kultúrateremtésnek. Az egyik típust Luciferrel, a másikat angyalokkal szoktuk jelképezni. A zseni sem egyesítheti egymagában a rombolót az alkotóval, ha alkotásan itt végső értékek megteremtését értjük. A forradalmi géniusz fötulajdonosága: elseperni a meglévőt és merőben újat hozni, tekintet nélkül arra, hogy maradandó-e az új. Mert a forradalmi lángész *önmagát* érvényesíti a nagy Egésszel szemben, neki csak egyetlen szentsége van: az Én. Hogy szabadon kiélhesse magát, azért kell tabularasát teremtenie, akár minden másnak a rovására. A luciferi zseni viharként földülja a talajt, végigszánt rajta és mint fergeteg villama: eltűnik. El, hogy helyet adjon a kerubi, a teremő géniusznak. Ez pedig a hit és szeretet végtelen derűjével végigtekint a széthányt rögökön, rendez, megtámaszt, egyesít és maradandó nyugalmat áraszt. Ő nem önmaga miatt érkezett el, hanem a nagy *Egész* érdekében, ő nem az egyén függetlenségéért küzd, hanem azért a legmagasabbrendű szabadságért, az isteni Alkotás megköthetősége és szilárdsága biztosít. Ilyen alkotó géniusz volt Haydn.

Zenetörténeti közhely, hogy Haydn „klasszikus”. Mit jelent ez a megállapítás? Klasszicizmus az imént jellemzett összefoglaló szellem *stílusát* jelenti, ha művészet terén mozgunk. Művészetet alkotni nem egyéb, mint meghatározott anyag segítségével *jelképezni a világteremtést*. A forradalmi vagy romantikus művész a forma jelképe által tagad meg mindent, ami nem ő és nem új. A klasszikus művész a világot föntartó állandó erőket, az isteni stabilitást jelképezi formájával. Ilyen betetőző és összefoglaló mester Haydn. Művészetéből mintha egy jobb világ titokzatos derűje mosolyogna reánk, úgy megnyugtató és fölemlél az. Benne világít a végtelen Világsszellem biztonságos fényessége; az sugárzik belőle, ami a földhözsújtott emberiségnek mindig új erőt ad a reményhez: *hit*.

A Haydn föllépését megelőző és működésével részben egyidejű *rokokó*, a maga bókös minétjével és csipkés búbjával: aligha tűnik fölforgató, forradalmi stílusnak. Pedig az ártatlanképű *rokokó*, kulturális teremtés nézőpontjából: éppoly forradalmi jelenség, mint volna — mondjuk

pásztorjáték előadása templom oltárán. A rokokó lángszavú vezéreknek, egy Jommellinek, Stamitznak, Monsignynek az volt a legfőbb cselekedete, hogy lerombolták a magas barokkművészetet, a Bach- és Händel-féle formák vallásos kötöttségéből származó hatalmas kontrapunktját. Ennek helyébe ültették a maguk csongó-bongón bűbajos, gyermeteg homofóniát, behízsgó dallamocskáik népies csevegését. Kiemelték az egyéniséget magasrendű szellemi rendjéből, szabaddá, sőt szabadossá tették azt, leoldozták a kantárszárat vágyparipáiról, repeső érzelmeiről. A rokokó zenéje telítve van féknélküli szerelmi sóhajtozással és zokogással, a földi valóság forró szeretetével, az anyagi világ biztonságával. Egyetlen szellemi kötöttsége: az előkelő modor, a galanterie, a mesterség kötelező remeklésével karöltve. Hedonista, élvezetválló művészet a rokokóé, világnézetére nézve kételkedő, mint minden anyagias szellemiség. Az ő idején puhul gerinctelenné az európai főnemesség egykori szellemi ereje, az újdonsült polgári eszmék bomlasztó hatása alatt. Korából merőben hiányzik a hitteljes korok vasszerkezete, éppúgy mint zenei formáiból is. E formákat népies egyoldalúság, érzékek hivalkodó buja lágyssága tette akkor ellenállhatatlanná; e formák tisztavirág-alkotások voltak, a múltó életörömrő fölesküvő világ tovaröppenő kísérete.

E kifinomult stílusnak teljes zenetchnikai készletébe már beleszületik Haydn. Ifjúsága idején ő maga is hamisítatlan rokokó mester még. De azután, értebb korában, nemcsak mélyen átéli, de kiépíteni is segíti azt a hatalmas, férfias irányát a XVIII. századbéli szellemnek, mely a humanizmus legmagasabb erkölcsével emeli föl a felvilágosodás korát és megkoronázza azt. A klasszikus Haydn kezén ugyanaz történik a rokokó muzsikával, mint Goethénél a Wieland-féle mesterek irodalmával; nem vetik el, nem hajítják sutba az átvett kincsek anyagát, hanem magasabb értékéül olvasztják, *főlmagasztosítják*. Föl abba az „örök-emberi” körzetbe, ahol a rokokó földi mosolya átszellemül az öröklét misztikus derűjévé. Nemcsak megőrzi Haydn a rokokó könnyed naturalizmusát és népiességét, de alaposan föl is hatványozza, miután szilárd talajba ásta gyökereit és törhetetlen gerinccel látta el testét. Hogyan tudta a Haydn kertészete azokat a szeszélyszülte lágy ojtásokat univerzális művészetének terebélyes fájává nemesíteni? Elsősorban úgy, hogy mindazt, amit a rokokóból átvett, *ellenkező előjellel*, fordított értelemben alkalmazta. A véletlenből így lett tervszerű, a futólagosból végleges, az öncélúan csillogó részletből az Egésznek alárendelt, engedelmes tényező, magasabb törvénynek hódoló tag. A rész uralmát fölvaltotta a *teljesség* uralma. De Haydn nem elégedett meg ennyivel: visszanyúlt a nagy barokkig és mindent átmentett onnan, ami alkalmasnak bizonyult arra, hogy az újfélé népies levegővel egyéolvadjon. A barokkban az addigi európai művészet utolsó nagy vallásos rendszere kínálkozott neki. A késői barokk zene fugatechnikája ott lapult még, mint maradi csökevény, mint ászott kóró a buja rokokó-kert nyesett fái alatt. E csupasz maradványok virtuális erejére is ráeszmélt a klasszicizmus; az új szellem termékeny áramában ismét építő energiává nemesedett a kontrapunkt. A barokk-stílus kontrapunktja és a rokokó homofóniája olvad egybe Haydn érett munkáiban; s talán nem tévedünk, ha ebben látjuk a zenei klasszicizmus egyik legkimagaslóbb tettét, stilusteremtésének egyik legelső föltételét. Az a bonyolalmas motívikus munka, a bűjkáló, egymásbafonódó gondolatföredékek játéka, mely az új, univerzalisztikus zenei formálás alapföltétele: csaknem egyedül Haydn lankadatlan munkásságának köszönhető. Ezt forrasztotta egybe ő a tánczene nagyritmikájának magasrendű kiszélesítésével, eredményezve azt az unikumot, ami a zenei nagyklasszicizmus örök dicsősége marad: hogy az új (ciklikus) szonátámú maradéktalanul jel-

képezhette a legszélesebb értelmű humanisztikus szellem belső mozgalmát, értelmét, építő akarátát.

Mi képesítette ilyen hatalmas cselekedetre Haydnt? Mi az, ami a művészt ilyen összegző, lényegre hatoló munkára készíti? *Alkotójellegű világnézete*. Az a szent meggyőződés, hogy a Világnak örök értelme van, hogy elemeit bölcs tervezés fonja egybe nagy Egésszé. Ilyen hit jellemzi általában a klasszicizmusok szellemét, nemkevésbé pedig a Haydn humanizmusát. Aki így gondolkodik és érez, az nem önmagának él, hanem a *közért*. Célja nem pillanatnyi feledség, érzékek varázsos délibábja, hanem maradandó, szilárd rend, az emberiség apoteózisa nemes tettek templomában. Ehhez persze mélységes fegyvermezettségre, lemondani tudásra, testvéries lelkültre van szükség: *hősiességre*. Ezért mondjuk jogosan, hogy a nagy klasszikusok a művészet *hőroszai*.

Haydnt a köztudat elsősorban *humoristának* ismeri. De szűkös egyoldalúság volna őt afféle kedves tréfacsinálnak képzelni, aki zenei mókákkal traktálja az üdülni vágyó társaságot! Muzsikája — tudjuk — gyakorta sziporkázik a kedélyes tréfa tüzeiben. Az is bizonyos, hogy a haydni lélekben előkelő helyet foglal el a humor. De *minő* humor az! Míg a közönséges humorista, akinek egyszerűen mulattatás a célja, öncélódik, szellemesen csattantva a Tonákat, és szappanbuborékot fúj, addig Haydn humora a legmagasabbrendű fajta, az, amely mélyről fakadó könnyeken át enyhül megbékélő mosolygássá. Az élesszemű, nyílt-eszű, de égbenező férfi humora. Ő világosan látja az ember eredendő gyöngéit, határait, tudja jól, hogy legszentebb törekvésünk sem lehet más, mint korlátolt, — hogy gyöngye emberek vagyunk. Mi más is a magas humor, mint az a lelkiállapot, mely a végtelen célok és a véges lét fonák összeütközéséből keletkezik? Haydn gondolatvilága nem tartozik már abba a régi fajta, hierarchikus vallásos szervezetbe, melynek számára egyetlen igazi honunk a Mennysország; öntudatos fia ő az *egyéni* gondolkodásnak, a polgári fölvilágosultságnak. De nála a polgári tisztánlátás nem a tudás fölfúvalkodottságát jelenti, mint az enciklopédisták világában, a földi tájékozódás nem az égiek iránti vakságot. Hanem *magáraébredést* jelent, a tudás végességének, elégtelenségének belátását s belenyugvást abba, hogy éppen azt *nem érthetjük meg* soha, ami mindeneknek mozgatója, az örök világerőket. Polgári öntudat és polgári ösztön hajtotta a XVIII. századbeli népies zeneforradalom kerekét, de Haydn klasszicizmusában már égi sugarak vetítik a fény-árnyék játékát a népiesség profiljára. Hiszen éppen azért fokozza föl olyannyira a népies hangvétel a klasszicizmus, hogy az univerzális formában örök emberivé szűrődhesen a népies. Ez a földi vonás, az emberiség kidomborodása abban a végtelen perspektívában, mely egybefolyik a túlvilág sejtelmével: ez a kulcsa Haydn titkának s benne a haydni humor titkának is. Eppen mivel szívvel-lélekkel a természet gyermeke ő, öltözik nála oly gyakran a humor megbékélő derűjébe az örök emberi. A természet humorossá válik, mihelyt az öröklét napsugara éri változandóságra ítélt mivoltát. Ezen a ponton fedezhetjük fel Haydn egyéniségének azt a vonását is, mely Mozarttól legfőként elválasztja. Mozart számára a létezés valami hatalmas, megfoghatatlan általánosság, melynek csak egyik különleges formaárnyalata az emberi lét. Ezért a mozarti muzsikában az emberi — még népies változatában is — mindig az égi szférák ezüstjében lebeg. És ezért hiányzik Mozarthól mind a természet nyers valóságának, mind pedig a természet fonákságának jelképi fölvázolása, hiányzik az emberi törpéség humora. Mozart zenéje — hiszen ez már szinte közhely lett! — olyan, mintha arkanyaloké volna; Mozart általában nem *választja* élesen szét az emberi és nem-emberi létezés szfériáit képzeletében.

(„Don Juan”: tárgyánál fogva kivétel!) Haydn azonban, bármennyire meglebeg is fantáziájában az angyalok szárnya, ő maga igazi földi, akár paraszti lény marad. Haydn művészetében állandó alkotó tényező az égi és földi lét összemérhetetlenségének átélése. Ez az, aminek örök emléket emelt a haydni humor.

Az idős mester két nagy oratóriuma, „A teremtés” és „Az évszakok”, nemcsak érdekes természeti képsorozat és nemcsak magasrendű ciklikus-formai egyensúly-játék megnyilvánulása. Az ihletnek és leszűrtségnek ezek a remekei ugyanabból a lelki dualizmusból fakadtak, mint alkotójuk minden művészi eredménye. Főrmái és tartalmi lényegük, hogy bennük a naív természet és az emberi munkásság egybeolvad az *isteni* teremtéssel, törvénykezéssel. Nemcsak a szonáta nyelvének páratlan megoldozóját, a tematikus ellentétezésbe igazi értelmet öntő hatalmas mintázót, a hangszerek egyéniségének varázslatos fölszabadítóját ünnepezték a patriarcha Haydnben kortársai. Mert belőle elsősorban nem a csillogó ezermester űtközik ki, aminő például Bach Philipp Emanuel volt, az új hangok megrészegítő varázslója. Haydn nekik is, nekünk is: sokkal inkább *tanítómesterünk*, nevelőnk, egy szebb világ forrászivű papja, aki lelkünkbe belopja a harmóniát, a tisztaságot és meglepődettséget. („Haydn atyánk” — milyen más értelemmel hangzik ez, mint a joviális „Papa Haydn”) S még csak azt sem mondhatjuk, hogy Haydn primus inter pares lett volna, csak éppen egyike — ha legelőseje is — a klasszikus irányú egykorú zenészerzőknek. Mert habár az ő korabeli humanisztikus rajongás *divattá* tette azt a művészi törekvést, amelynek betetőzése a nagy klasszicizmus mesterművei: de legmagasabb színvonalon ez a törekvés nem tudott valóra válni egy Sterkelnél, Starzernél, Dittersdorfnál, illetőleg alacsony hangulati síkon valósult meg. A kisebb klasszikus-irányú zenészerzők *eszménye* ugyanaz, mint a nagyoké, de nem elég tág a keblük, nem elég erős a szívük, hogy fölemelkedhessenek a legmagasabb általánosság csúcsaira. Ami a géniusznál *forma*, az a kisebb tehetségnél gyakran csak *formalitás*. A nagy klasszikus mester: *külön minőség*, mint ahogy más a *megérkezettség*, mint a cél felé haladás.

A végső szentségek olyan hirdetője, mint Haydn, nem sajátítható ki egy helyi tónus képviselője számára. A délnémet, osztrák népzeneből vett anyag csak kézenfekvő jelkép Haydn-nél az *örök természetesség* jegyében. Haydn éppúgy osztrák, mint ahogy a Gaurizankár afgán. És éppúgy német, mint ahogy Goethe az; szellemük értéke a nemzeti géniuszból kisugárzó és affölött lebegő emberi és emberfölötti. És hasonlóan vagyunk Haydn katolicizmusának minőségével is. Tudjuk: mesterünk jó osztrák és hithű katolikus volt; az igazi nagyságra jellemző szerény odaadással szolgálta hazáját és vallását. De Haydn, amikor „Istenével beszélget”, alig hajlik az egyházi hangvételre; ő maga úgy *magyarázta* ezt, hogy szíve örömtől repes ilyenkor s ezért ömlik belőle olyan frissen és természetesen a hangok árja. De mi más magyarázatot kockáztatunk meg: a klasszikus stílusnak alig van szüksége különleges egyházi nyelvezetre, mert *a maga teljes mivoltában nem egyéb, mint hódolat Istennek!* Haydn miséiben nem az Egyház dogmatikus rajongása szólal meg, hanem a határtalanba kívágyó emberé, aki a maga emberi mivoltában Isten ölén tudja magát. És ugyanez a nemzet- és dogmafőlötti művész dalolta az osztrák némhimnusz tömegeket egybeforrasztó, nemcsak hangjait is. Kevés melódiában sikerült ennyire egységbe ölelni földi létezését és égi sóvárgást!

Legyünk bármily politikai tájékozódás hívei, el kell ismernünk, hogy egykorú főnemeseink mecénási segítsége és műértő lelkesedése

nélkül „Haydn, Mozart, Beethoven”, nem termett volna meg számunkra. És jóleső büszkeség költözhet a magyarságba, amikor elgondolja, hogy Haydn kenyere: élete legjaván át *magyar* kenyér volt. Haydnt nem is hagyta érintetlenül a magyarság nemzeti levegője! Elleste ő a palotás zene kecses lejtését, a verbunkos zene huzásos ritmusát, andalító ívelését. Talpraesett „ungherese”-iben ő volt a legelső, az úttörő muzsikussá a nagyok sorában, aki világgá hirdette a magyar zene különleges szépségét. Haydn magvetése nyomán aratott e hímes mezőn azután Beethoven, Schubert és a többiek. E vezető mesterek magyaros zenéjéből tanultak azután a hazai zeneszerzők is, magyarosat *nemesen* formálni. Tőlük vezet az út Erkelhez, Liszthez s részben még Kodályhoz is.

BALOGH PAL:

A MAGYAR NÉPDALGYŰJTÉS*

»Az új magyar zenéből egy mélyebb gyökerű, elhasználatlan magyarság szüzi tiszta levegője árad, — olyan mint a székely fenyveseké, amelyek közé szorultan megmaradt valami egy, valamikor országot átfogó, hatalmas erejű életáradatból. Ennek csiráin nőtt nagyra, szilárd szerkezettel az a magyar zene, amelyhez foghatót ma már hiába keresünk akárhol...»

Az elhangzott idézet Kodály Zoltán mondásaiból való. A »tiszta levegő», melyre ő célzott: a *magyar népzene*. Erről és a magyar népdalgyűjtés munkájáról szeretnénk most rövid előadás keretében szólni. Az egyes tételket csak érinteni tudjuk. A részletes fejtegetésre sajnos nem áll elegendő idő rendelkezésünkre.

Arra a kérdésre, hogy mi a népdal, kielégítő választ nehéz adni. Általában a falusi nép ajkán élő dallamokat mondjuk népdalnak. Bartók Béla szerint a népzene mindazoknak a dallamoknak összessége, amelyek valamilyen emberi közösségnek kisebb vagy nagyobb területen bizonyos ideig használatban voltak, mint a zenei ösztön ösztönte kifejezői.

A népi dallamok időbeli és térbeli elterjedtségéről szólni teljesen meddő dolog lenne. A dallamok eredetének meghatározása is relatív. Valószínű, hogy a dallamok nagyrésze valamikor magasabb műveltségű réteg zenéjének befolyása alatt fejlődött ki. Azt, hogy a nép, nevezetesen a paraszt, új dallamok megalkotására képes lenne, Bartók Béla kétségbevonja. Erre szerinte adat nincs és a paraszt zenei ösztönének megnyilvánulási módja sem szól mellette. A meglévő zenei elemek átalakítására viszont nemcsak képessége, de hajlandósága is megvan. A paraszt átalakító hajlama a dallam variánsainál tűnik ki. Bár kétségtelen, hogy a dallamnak ez a parasztdallammá való átalakítása származhatik egyéntől is, ez mindenkor öntudatlan és egy bizonyos stílus következménye. Ez a stílus az egy tömegben élő, földrajzilag és lélekileg rokon népekben alakul ki.

A népi dallamok változók. Miként a nép szokásai is váltakoznak vidékenként, úgy a népi dallamok is eltérnek foglalkozások, vidékek, életkorok, sőt nemek szerint is. Különbséget tudunk kimutatni a vallás szerint is.

Erős különbséget látunk foglalkozások szerint. Az iparos pl. más dallal enyhíti munkáját, mint a pásztor. A katonaeMBER sem éneklé ugyanazt, amit pl. a juhász. Rétegződést okoz a vagyoni állás is. A falu jobb módú gazdái szeretnek dalokban is különbözni egymástól. Ez pedig igen természetes, hogy vidékenként változik úgy a dallamanyag, mint a dallam

* Rádióelőadás. Elhangzott Bp. I. hullámhosszán ruszin nyelvű fordításban, Délamerikának irányított rövidhullámú műsor keretében spanyol nyelven és Északamerikának irányított rövidhullámú műsorban angol nyelven.

énekelési módja. Érdekes osztódást látunk sok vidéken: bizonyos dalokat csak férfiak énekelnek, másokat kizárólag nők. A nők dallamkincse legtöbbször gazdagabb. A »Székely Népdalok« 150 dallamának kétharmad-része nőktől való. Ennek oka az, hogy a siratókat, lakodalmi dalokat és a balladákat nagyrészt nők éneklik. Miként a néphit, a babona a női lélekben rejlik leginkább, úgy az egyszerű falusi asszony lelke öntudatlanul fogékony a zene és a költészet iránt is.

A dallamok terjedését gyakran népszokások akadályozzák. Sok helyen a házas ember vagy a férjes nő csak lakodalmakon és búcsúkon énekelhetett és csakis zárt helyen. Idősebbek nem dalolhattak, mert részegeknek nézték volna őket. (A népdalgyűjtésnek egyébként éppen az öregek megszólaltatása az egyik legnehezebb feladata.) Munka közben a mezőn vagy a faluban az utcán csak az ifjúság énekelt. Hogy az öregek dallamkincse általában mégsem veszett el, az a falusi élet formáiban keresendő. A nappal munkába járó szülőket nagyszülők helyettesítették a gyermekgondozásban. Így mégis létrejöhetett a dallamöröklődés azáltal, hogy a nagyszülők dallamokat dúdolgattak a gyermekeknek.

Igen fontos kérdés, hogy milyen régi a *lejegyzett* magyar népdal. Dallamgyűjtésünk kb. egy századnyi multra tekinthet vissza. Magyarországon a XIX. század elején kezdtek érdeklődni a népköltés iránt. Kultsár István neves író és lapszerkesztő 1818-ban pályázatot hirdetett népdalok gyűjtésére. A pályázat eredményéről nincs tudomásunk. Kb. ugyanebben az időben Pálóczi Horváth Ádám gyűjtése keltett érdeklődést. Erdélyi János a szabadságharc előtt dolgozott. A hozzá beküldött ezer dallamból azonban csak 12 jelent meg. Kriza János »Vadrózsza« gyűjteménye dallam nélkül 1863-ból való. Arany László és Gyulai Pál által megindított mozgalom sem hozott komoly eredményt a népdalok szempontjából. Megemlíthük még: Szini Károly »A magyar nép dalai és dallamai« és Kiss Áron: »Magyar gyermekjáték gyűjtemény« című munkákat. Zenetörténetileg Bartalus István gyűjteménye a legérdekesebb. A gyűjteménynek nagy hibája, hogy Bartalus nem ismerte a népdal szerkezetét és nem volt tisztában a vidékek szerint való osztódással sem. Bartalus népdalgyűjteménye komoly eredmény, csak kár, hogy nem tudott különbséget tenni a valódi népdal és népies műzene között. A népdalok dallamait is átalakította sokszor kiadásában.

Népdalkutatásunk első rendszeres és alapos összefoglalását Bartók Béla adta ki. »A magyar népdal« című műve 1924-ben jelent meg 320 dallammal. Ugyanekkor 150 székely dallam is megjelent Bartók és Kodály: »Erdélyi magyarság. Népdalok« c. közös munkájában. 1937-ben megjelent immár a teljes magyar népzenei összefoglaló munka, Kodály »A magyar népzene« c. könyve. Bartók, Kodály és tanítványai eddig kb. 15.000 dallamot jegyeztek le. A magyar népdalkincsnek ezt a hatalmas anyagát most dolgozzák fel és sajtó alá rendezése folyamatban van. A munkát Bartók és Kodály végezték Bartók távozásáig, jelenleg Kodály végzi munkatársaival.

A nép a dallamokat a falusi élet különböző megnyilvánulásaiban éneklí. A falusi gyermek játék és körtánc közben dalol. A gyermekdalok nagyrésze azonban nem teljes, majdnem mindig egy-egy dalam töredéke. A legrégebbi dallamforma: a halottsirató ének. A siratás, mint már említettük, az asszonyok dolga. A lejegyzett siratók szövege azonban többnyire hiányos, mert siratás közben nehezen érthetők az asszonyok. Ha pedig a gyűjtők ismételtették őket, akkor a dallam nem volt már oly őszinte. Pedig a siratók dallama tökéletesen szép.

A siratóvai rokon a »virrasztó« és a »búcsúztató«. Az előbbi a halott mellett való virrasztáskor éneklí, az utóbbit a sír mellett. Más-más dallam kerül a nép ajkára húsvétkor, pünkösök, arataskor, szüretkor,

karácsonykor, továbbá lakodalmakon, keresztelőkön, névnapokon, búcsúkon, stb.

A magyar népzene tanulmányozása közben fontos kérdésre ad feleletet Bartók Béla, a »Népzeneünk és a szomszéd népek népzeneje« című tanulmányában. A 127 dallampélda meggyőzően világítja meg a magyar népdalok tisztaságát. Szomszédaink alig befolyásolták a magyar dallamstílus kialakulását. Ellenkezőleg. A magyar népzene hatott szomszédainkra. Részletesen erre most az idő rövidsége miatt nem térhetünk ki, csupán a ruszin zenéjének hatásáról teszünk említést. Bartók Béla az említett tanulmányában szemléltetően világítja meg, hogy a híres ruszin kolomejka-dallamok egy némelyike egyezik a magyar anyag kanásznóta dallamaival. Valószínűleg a kolomejka-dallam az eredeti, és a magyar kanásznóta ennek többé-kevésbé átalakított formája. Kodály véleménye szerint a kanásznóták is ősi magyar eredetűek, mert szerkezetük erősen pentaton. A ruszin kolomejka hatása a magyar népdalra feltétlenül kimutatható Bartók Béla szerint, de ez a hatás számszerűleg kisebb, mint más oldaltól a magyar népzene hatása a ruszin népdalokra. 1923-ban és 1929-ben megjelent gyűjteményekben, — Kolessa Philaret műve —, 970 lejegyzett ruszin dallam közül 212-ön kimutatható a magyar dallamok eredete. A kimutatások szerint ezt a hatást részben a dallamok friss ritmusa hozta magával, másrészt a vándorló cigányzenészek terjesztették a dallamokat, és a velünk együtt katonáskodó ruszinok átvették.

A magyar nép többet dalol, mint amennyit hangszerezen játszik. A falu népe inkább muzsikáltat magának, de a maga kezével keveset muzsikál. Ezért hangszeres népi zenénk szegényebb, énekes népzeneünkénél. Mégis figyelemreméltók azok a hangszerek, amelyeket a nép maga készít. Most nem a cimbalomról, tárogatóról vagy más gyári készítésű hangszerről szólnunk, hanem, ismételjük, a nép magakészítette hangszereiről. Az egyik legérdekesebb hangszer a dudu. A dudu a legrégebb fúvós hangszer. A legtöbb népfajnál megvan valamilyen változatban. A dudát rendszeren a pászternép használja Dunántúlon, Csallóközben és Felsőmagyarországon. A legelterjedtebb népi hangszer a citera. Pengetővel megszólaltatott húros hangszer, igen sok húrral. Igen régi eredetre tekinthet vissza. Magyar népi vonatkozásban a diatónikus és a kromatikus hangolású citera terjedt el. A furulya szintén a pásztorok hangszere. Az egész ország területén fellelhető. Ma már nem fordul elő az egykor Alföldön divatos volt »tekerő«. Az utolsót 1907-ben készítették, a hangszerek mestere azóta meghalt. Zenetörténeti érdekessége van a ruszinoknál igen kedvelt »doromb« nevű népi hangszernek. Ez egy patkó alakú vasdarab, amelyet szájba tesznek és dudálják a dallamot. A hangszer tehát nem hangforrás, hanem hangrezonátor. Dunántúlon, a Felvidék és Erdély egyes vármegyéiben használatos a tehénszarvból készült természetes trombita: a kanásztülök.

A népdalgyűjtés módja a nép körében való hosszas tartózkodás, és a dallamok lejegyzése. Segédeszköze a fonográf. Ez ma már nélkülözhetetlen segédeszköz. Edison találta fel 1877-ben. Lényegéből áll, hogy a rajta elhelyezett tölcser felfogja a beszédet vagy az éneket. A hanghullámok rezgésbe hoznak egy tűt s ez a tű barázdákat karcol egy viaszhengerre. Ez a barázda hasonlatos a grammofonlemez vajatárhoz. A felvett éneket vagy szöveget vissza lehet játszani. A fonográfra azért van feltétlenül szükség, mert a pusztán hallás után csak a legegyszerűbb dallamokat lehet lejegyezni. A bonyolult, de jellegzetes díszítéseket csak a fonográf segítségével lehet tökéletesen megörökíteni. A díszítések pontos lejegyzése pedig igen fontos, mert ezek adják meg az egyes dallamok igazi zamatát. Ugyancsak a fonográf segítségével oldódtak meg a ritmikai nehézségek is.

A népdalokkal foglalkozó muzsikust viszont nem elégítheti ki, ha a le-

jegyzett dallamot kizárólag fonográfból ismeri meg. Kodály Zoltán a »Néprajz és zenetörténet« című művében rámutat arra, hogy a fonográf felvétel csak annak igazi segédeszköz, aki a dallamot eredetiben is hallja. Mert egyes dallamok annyira leírhatatlanok, hogy a legejtettebb kótírás sem tudja élethűen ábrázolni. »A zenei néphagyomány tudományos értékű megismerése, csak a helyszínen megismert élőszóbeli előadás alapján lehetséges«, — hangsúlyozza Kodály Zoltán. A népdalkutató munkája tehát az élethől indul ki.

A fonográfval való népdalrögzítést Vikár Béla kezdeményezte. Ezzel a módszerrel az összes többi államokat megelőztük.

*

A népdalgyűjtés munkája nem kizárólag a dallamok feljegyzésére szorítkozik, hanem megállapítja az előadás finom árnyalatait, stílusát, művelődés- és településtörténeti vonatkozásait. A dallamok tudományos rendszerbe való foglalása, valamint az összehasonlító munka sem kisebb feladat. A népdalgyűjtés és a dallamok feldolgozása ma a zenei élet egyik legfontosabb problémája. Magyarország ugyanis igen gazdag népdalokban és a kiadott népdalok eddigi száma nincs ezzel arányban. Számokban kifejezve az eredményt, addig, míg a finnek 20.000 dallamot kutattak fel Finnország területén és 5000 dallamot jelentettek meg nyomtatásban, addig a Magyarországon gyűjtött dallamok száma, miként már említettük 15.000 körül mozog, a nyomtatásban megjelenteké pedig alig haladja meg ennek 5%-át. A Magyar Tudományos Akadémia készül kiadni a hatalmas gyűjtés anyagát.

Forrásmunkák: Kodály Zoltán: »A magyar népzene.« Kodály Zoltán: »Néprajz és zenetörténet.« Bartók Béla: »Népzenénk és a szomszéd népek népzeneje.« Bartók Béla: »A magyar népdal.« Molnár Antal: »Az új zene.« Szabolcsi Bence: »A magyar zene története.« Káldor János: »A magyar zenetörténet kistükré.« A. Balogh Pál: »Tanulmány a finn zenéről.«

ELSŐ MAGYAR ZENE- ÉS SZÍNműVÉSZETI KIÁLLÍTÁS KOLOZSVÁROTT

A Nemzeti Színház megnyitásával egyidejűleg november 9-én megnyílt Kolozsvárott az első magyar zene- és színművészeti kiállítás. Nem véletlen, hogy éppen ebben az ősi magyar kultúrközpontban történt ez a kezdeményezés. Kolozsvár vezérszerepét játszotta a magyar zeneéletben már a XVI. században. Zenekultúránk sokat köszön Erdélynek és Kolozsvárnak. Itt élt és működött *Hofgreff György* híres nyomdász, akinek köszönhetjük egy históriás énekgyűjtemény hangjegyes kiadását. (Ez az ú. n. Hofgreff-gyűjtemény kb. 1552-ből). A legendás históriás énekmondó, költő és zeneszerző, *Tinódi Lantos Sebestyén* Cronica-ja is a Hofgreff-nyomdában látott nyomdafestéket 1554-ben. Erdély adta a nagyvilágnak kora egyik legünnepeltebb lantvirtuózát: *Bakfark Bálintot*. Brassóban született 1507-ben.) A következő század híres magyar zenetörténeti dokumentumának, a *Kájoni Kodexnek* szerzője is erdélyi. Jegenye nevű kolozsmegyei kisközségben született ez a hangyaszorgalmú ferencrendi szerzetes. Kájoni János, aki kora számos jelentős zeneművét lemásolta és a magyar zenetörténet szempontjából is felbecsülhetetlen értékű feljegyzéseket tett, többek közt foglalkozott a magyar népzennel is). Zeneszerző is volt, orgonákat is épített és könyvnyomdát is létesített Csíksomlyón. Hasonlóan könyvkiadó és nyomdász is volt kortársa, a szintén erdélyi író: *Misztófalusi Kis Miklós*. Síralmas Panasz c. költeményének dallama a XVII. század egyik legértékesebb magyar zenei emléke.

Kolozsvár még fokozta zenekultúráját a XVIII. és XIX. századokban. Virágzott a házi muzsikálás, a virgínálmuzsika minden nemesi családnál szült, színre kerültek külföld híres dalművei, stb. A XIX. században különösen nagy lendületet vett a kolozsvári zeneélet. Itt nyílik meg az első magyar zenekonzervatórium (1819-ban), itt mutatják be az első magyarnyelvű operát, (1822-ben) Ruzitska József „Béla futása” c. dalművét. Itt élt egy nagy magyar lángelme *Brassai Sámuel*. A matematika egyetemi tanára volt, de amellett filozófus, nyelvész, természetbúvár, esztétikus, kritikus és muzsikus. A „Magyar vagy cigányzene?” c. munkájában Liszt „Cigányokról” c. könyvével bocsátkozik vitába. A kolozsvári kamarazene lelke és a „Házi Zenekör” megalapítója. Kolozsváron kezdte művészi pályafutását a nagy magyar operaszerző: *Erkel Ferenc*. A Zenekonzervatórium igazgatói között találjuk *Ruzitska Györgyöt* és *Farkas Ödönt*, (A vezeklők, Tetemrehívás és Kurucvilág c. operáit a budapesti Operaházban mutatták be.) Még számosan vannak Kolozsváron élt és onnan kikerült kiváló muzsikuskok, zeneszerzők előadóművészek és zenepedagógusok. Operaházunk két volt büszkesége: *Sándor Erzs* és *Székelyhidy Ferenc* szintén kolozsvári, úgyszintén a Felsőbb Zeneiskola kiváló énektanárnője: *Jászó Györgyné* (Mindhárman *Farkas Ödön* neveltjei.) A legfiatalabb zeneszerzőgárda két értékes tagja *Veress Sándor* és *Viski János* szintén Erdély fővárosából valók. (Veress ott született, Viski tagja volt az operai zenekarnak a román megszállás alatt). A most Kolozsvárra került vezető muzsikuskok (*Vaszy Viktor*, *Farkas Ferenc*, *Endre Béla*, stb.) pedig méltó utódai elődjeknek.

A kiállítás zenei része összefoglalva szemlélteti a város és általában Erdély zenekultúrájának történetét. A legrégibb időket, a XVI. századot, az unitárius kollegium könyvtára tulajdonában lévő kutyabőrre írt tabulatúrák hangjegyek, és Heltai Gáspár Canzonale-jának címlapfényképe képviselik. A XVII. századból már több dokumentum van: az Öreg graduale 1636-ból, Psalmi Davidis (mensuralis hangjegyekkel) 1612-ből, Misztótfalusi Kis Miklós Siralmas Panasz-áról egy hangjegyes fénykép, egy Graduale 1622-ből (a végén négyszólamú passióval és Kolozsvár 1655-i égését sirató énekkel) és Graduale Sacrum hangjegyes feljegyzésekkel, 1699-ből. A XVIII. század számos műsört, elsőkiadást és hangszeremléket hagyott hátra. Érdekes énekeskönyvek: Szent Dávid királynak és prófétának százötven Soltári, 1773-ból (Szenezi Molnár Albert); Közöséges Isteni tiszteletre rendeltetett énekes könyv, 1777-ből; Énekes-könyv, 1796-ból. A XVIII. század hangszerei között van egy varrószekrény-fiókkal kombinált kihúzható klaviatúrájú spinett, egy pedál nélküli, empire-, stílusú, bécsi zongora, két hárfá (mindkettő a Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum tulajdona) és egy hegedűvonó a század elejéről.

Természetesen a leggazdagabb a XIX. század gyűjteménye. Itt a sok nyomtatott kotta (több első kiadás) mellett számos kézirat van, köztük az első magyar opera eredeti vezérkönyve. A hangszerek között, a zongora mellett oboát, fagottot, virgínált, angolkürtöt, fuvalát, zinket (elefántsonthóból), tárogatót, puzont, trombitát, klarinétot, hegedűt, kürtöt és lantot is találunk. A hangszer, hangjegy és könyvgyűjtemény igen gazdag műsorgyűjtemény egészíti ki, melyből kilálglik az, hogy milyen imponáló zeneélet folyt a múlt században és századunk első évtizedeiben Kolozsvárott.

A nagyjelentőségű kiállítást, mely november 30-án zárult, *Lakatos István* rendezte. A kiállított anyagról Kolozsvár szab. kir. város művészi kiállítású katalógust is adott ki, melynek bevezető tanulmányait *Vitéz Tibor* és *Lakatos István* írták.

Megjegyzések „A Zene” egyik cikkéhez

Erdeklődéssel olvastam „A Zene” október 15-i számát. A magyar közönség tájékoztatása végett azonban az egyik cikkhez van egy-két megjegyzésem.

Ez a cikk a Die Musik statisztikájával foglalkozik, mely kimutatja, hogy az 1940/41. évadban hány művet hányszor adtak elő hangversenyeken Németországban. A statisztika rámutat arra is, hogy az egyes műfajoknál melyik ország hány művel és előadással szerepelt. Az adatok a zenekari hangversenyekre nem vonatkoznak. „A Zene” kifogásolja azt — teljes joggal, — hogy például magyar kamaraművet, dalt, népdalkórust nem adtak elő az elmúlt évadban németországi koncerteken. Ennek okát pedig abban látja, hogy szervezetlen a magyar zeneművek külföldi propagandája.

Ez kétségtelenül így van. Tény, hogy a magyar kórusirodalom csak ritkán van képviselve. De a propaganda hiánya miatt főleg miért? Mert zenei kiadóink német szöveggel nem jelentenek meg műveket, ami miatt a műfaj nem is lehet ismertté Németországban. Ugyanez vonatkozik a dalokra is.

A kérdéses cikkből egyesek azt olvashatják ki, hogy Németországban kevésbé érdeklődnek a magyar zeneművészet iránt. Ezt legjobban azzal cáfolom meg, ha rámutatok arra, hogy a berlini Rádióban mennyi magyar zeneművet adtak elő az elmúlt hónapokban. Nemrég volt műsoron Kodály Psalmus Hungaricus és Háy János szvitje. Dohnányi zongoraszólói és átiratai is gyakran hangzanak el. A „Szimfónikus percek” októberben műsoron volt. Rajter Lajos

„Új magyar szvit”-jével és más művével nemrég szintén találkoztunk. Viski János „Enigma” c. szimfónikus költeményét kétszer is adták egy hónap alatt. Elhangzott Kéler Béla Vigjátéknyitánya és Aggházy Károly „Magyar esetek” c. műve.

A könnyű zene Lehár Ferenc alkodásai mellett más magyar névvel is szerepelt. Fuchs Emil operettjeiből többször volt közvetítés. Miklósy Tibor Divertimento-fantáziája, Liebe Marietta daljátéka és Märchen aus Groningen operettje, továbbá Járny Mihály művei érdemelnek még említést. A három utóbbi szerző a Németországban állandóan szereplő szerzők közé tartoznak. Magyar nóták mellett gyakran magyar népzene-lemezeket is leforgatnak a berlini Rádióban. Magyar művek még a Rádió kívánsághangversenyén is előfordulnak.

Rádión kívül, nyilvános helyeken is találkozunk magyar szerzők műveivel. Színházak, kabarék műsorain gyakran olvasható magyar név.

Azt, hogy a magyar zeneművészet a német érdeklődés középpontjában van, bizonyítják a berlini Rádió magyar tárgyú zenei előadásai is. Legutóbb Erkelről szólott egy előadás, majd „Liszt Magyarországon” címmel hangzott el egy. Igen érdekesek voltak még a következők: „A pusztá dalol” (a magyar népdal kialakulásáról), „Háború és zene” (ennek keretében Gyóni Géza és Szepessy László verseire írt dalokat adtak elő), „A magyar zene a jövő Európában” és „Nemzeti történelem a magyar zenében”.

Egy németországi újságíró.

A RÁDIO ZENEI TERVEI

♦♦♦

December 12-én a Rádió kapcsolja a *Filharmoniai hangversenyt*.

14-én a Székesfevárosi Zenekart egy kassai karnagy vezényli: *Fischer Károly*. Műsorára Doppler, Svendsen, Bizet és Liszt-műveket vett. A Nemzeti Múzeumi Mozart-matinén a Rádió hangfelvételt készít és 14-én műsorára tűzi Mozart B-dúr vonósnégyesét (K. 210) és G-dúr hegedűversenyét (K. 216). Ez utóbbit *Kresz Géza* adja elő.

15-én az Operaházi hangverseny *Rajter Lajos* vezényli. A műsoron Mozart D-dúr (Haffner, K. 385.) és Csajkovszky V. szimfóniája (e-moll) szerepel.

16-án *Höchtl Margit* zongorázik. Műsora: Schubert „Impromptu” és Liszt „Tarantella”. *Török Erzsébet* népdalokat énekel Kodály feldolgozásában: „A virágok vetélkedése”, „Most jöttem Erdélyből”, „Meghalok, meghalok”, „Zöld Erdőben”, „A nővérek”, „Ludaim, ludaim”, „Cigánynóta”. — *Joó Tibor dr.* egyetemi magántanár Mozart századáról tart előadást.

17-én lemezekről Ravel zongoraversenyét halljuk (Concerto pour la main gauche pour piano et orchestre.) Előadja *Jacqueline Blancard*, a párisi filharmonikusokat *Münch* vezényli.

18-án *Dohnányi Ernő* a „Mozart zongoraverseny-sorozat” keretében a 2-dikét (B-dúr) és a 24-diket (c-moll) adja elő, kísér a Rádió zenekara.

19-én részleteket ad a Rádió az Operaház műsorából.

20-án *Károlyi Gyula* nagy meseterek híres keringőit adja elő.

21-én kerül sorra a „Liszt zongorája körül” című előadássorozat

második része, melyet *Szávai Nándor* ír. Közreműködik *Uray Tivadar*, *Makay Margit* és *Faragó György*.

A 22-iki operaházi zenekari hangversenyt *Dohnányi Ernő* vezényli. Szólistája: *Takács Jenő* Bach János Keresztély B-dúr zongoraversenyét és saját Tarantelláját játssza.

23-án lemezről Bach egyik Korárelőjátékát halljuk, melyet *Sztokovszky* vezényel és Debussy „Gyermekkuckó” című művét *Corot* előadásában. Este részleteket ad a Rádió az Operaház műsorából.

A 24-iki lemezműsorokban Kodály Zoltán feldolgozásában halljuk a „Csitári hegyek alatt” c. népdalt, Bizet: „L'Arlesienne”-t, Gregorián-énekeket, Mozart „Alleluját”, és Bárdos feldolgozásában a „Menyből az angyalt”. 24-én *Basilides Mária* énekel és *Comensoli Mária* zongorázik. Műsora: két korárelőjáték Bachtól, két Liszt-mű, Schubert: Impromptu, Chopin: Noctürn, Geszler György: Harangjáték (kvartetűd) és Brahms: Intermezzo. Sor kerül *Volly István* népdalösszeállítására is, címe: „Nagykarácsony éccakája”. A rádiózenekar műsorának szólistája *Budaházi Fehér Miklós* és *Szabó Miklós*. Szabó Miklós *Dohnányi* „Karácsonyi dalait” adja elő.

25-én *Németh Mária* énekel az Operaházi Zenekar műsorának keretében. Később *Zathureczky Ede* hegedül, este pedig kívánsághangverseny lesz.

26-án lemezről halljuk a III. Leonóra-nyitányt és Liszt IX. rapszódiaját. A „Mozart-zongoraversenyek” című sorozatban *Dohnányi Ernő* a 3. (D-dúr K. 40) és a 17. (G-dúr K. 453) koncertet adja elő. — Esti lemezműsorban híres operanyitányok és intermezzok kerülnek sorra.

KÜLFÖLDI HÍREK

Magyar balett a berlini Operaházban. December havában a berlini Operaház magyar balettujdonságot mutat be, Rajter Lajos „Pozsonyi majális” c. művét.

Kodály Te Deuma Elberfeldben. Kodály remekműve Németországban is igen nagy népszerűségnek örvend. Az elmúlt évadban mutaták be igen nagy sikerrel Berlinben. Ezidén ismét másorra kerül Németországban: Elberfeld bérleti hangversenyeinek záró ünnepi koncertjein, 1942 április 24-én és 25-én Lehmann Fritz vezényletével adják elő a Te Deumot. A műsor másik száma a Kilencedik szimfónia lesz.

Rossini-kultusz Pesaróban. A halhatatlan olasz operaköltő, Rossini Pesaróban született 1792-ben. Szülővárosa nagy fia művészetének ápolására Rossini-színházat létesített, melyben a „pesarói hattyú” operái hangzanak el a leggyakrabban. Természetesen két legnépszerűbb dalműve szerepel a legsűrűbben: a huszonnégy éves korában írt *Szevillai borbély*, Rossini első nagy sikere és a mester utolsó műve, a *Tell Vilmos*. A többi Rossini-opera kevésbé népszerű, sőt akad több olyan is, amelyik a mester halála óta színpadra se került. Ezek közé tartozik a *Tolvaj szarka*, melynek csak a nyitánya lett közismert. Katonai és egyéb szórakoztató zenekarok műsorán gyakran találkozunk ezzel a lendületes, szellemes nyitánnyal. *Zandonai Riccardo*, neves olasz zeneszerző, a pesarói konzervatórium igazgatója fedezte fel a *Tolvaj szarka* kéziratát a konzervatórium kótarában. Így a *Szevillai borbély* után, 1817-ben írt remekmű új életre támadt: a Rossini-színház repertoárjába került. A felújítás sikeréből arra lehet következtetni, hogy a műnek ez az új élete sokkal hosszabb lesz, mint az előbbi volt.

Columbus-opera Amerika felfedezésének 450. évfordulójára. 1942 év

Amerika felfedezésének emlékére. (450 év előtt kötött ki Columbus a nyugatindiai szigetek egyikén.) A frankfurti operaházban ebből az alkalomból bemutatják Egk Werner Columbus című operáját. Egk Werner Németország egyik legismertebb zeneszerzője. Eddig három operát (Die Zaubergeige, Peer Gynt, Columbus) egy dramatikus táncelőadást (Joan von Zarissa) és több egyéb művet írt (Georgica, négy paraszttánc; Hegedűzene zenekarral; Természet — szerelem — halál, kantáta basszushangra és kamarazenekarra; variációk koloratúrszopránra és zenekarra; Hazám, himnusz Klopstock szövegére, egy szólamú énekarra és zenekarra, stb. Ő írta a berlini olimpiai játékokhoz a Festmusik-ot.

Nietzsche és Wagner Cosima levelezése. Érdekes és a zenetörténészek számára igen jelentős könyv jelent meg Weimarban, a „Gesellschaft der Freunde des Nietzsche-Archivs” kiadásában. Ez a könyv Liszt idősebb lányának, Wagner Richard feleségének, a nagy filozófushoz, Nietzsche-hez írt leveleit tartalmazza. Nietzsche-től csak egy levél maradt fenn, de az ő gondolatai is világosan kiolvashatók Cosima leveleiből. A levelek kiadása új megvilágításba hozza Nietzsche és Wagner viszonyát. Nietzsche ugyanis eleinte nagy rajongója volt Wagner művészetének, de később ellene fordult és Bizet-t tartotta az ideális zenedráma-írónak. Első nagy munkájával, a „Tragédia születése a zene szelleméből” cíművel a wagneri drámának ad eszméi és történelmi alapot, Wagner ellen írt művei: Wagner Richard Bayreuthban, Wagner bukása. Ez a belső átalakulás is tükröződik Cosima leveleiből. Az első levelek a Wagner-rajongás időszakából valók, amikor Nietzsche mint fiatal professzor, Baseltől tizenhat alkalommal meglátogatta Wagneréket Tribschenben (1869–1871). Ezután írta meg nagy munkáját a Tragédia születéséről. Még találkozunk Wagner és Nietz-

sche, 1872 és 1876 között Bayreuthban, Strassburgban és Sorrentben. A nagy kiábrándulás 1877-ben történt, ami után két évre megjelent az első nagy Wagner-ellenes írás, a „Wagner Richard Bayreuthban”. Az 1872 és 1877 közötti időszak rajzolódik ki a többi levélből. 94 levél jelent meg a könyvben, az első 1861-ből, az utolsó 1877-ből. A levelek 156 oldalt töltenek ki, melyekhez a kiadó, Thüerbach Erhart 97 oldal magyarázó jegyzetet csatolt.

A frankfurti zenei gimnázium hangversenykörútja. 1939 őszén kezdte működését az első zenei gimnázium Frankfurtban. Annakidején részletesen ismertettük az intézet célját és szervezését. Két tanév telt el az alapítás óta. A zenei gimnázium ezalatt a két esztendő alatt olyan rendkívüli eredményeket ért el, hogy már hangversenykörútra utazhatott. Október 1—27-ig tartott a turné. Németország csaknem minden nagyvárosába ellátogatott a zenegimnázium. Nagy lelkesedéssel fogadták mindenütt a kis muzsikusokat, akik Schubert, Schumann, Distler Hugo, Thomas Kurt és Händel karműveit énekeltek, továbbá Händel és Vivaldi hangszeres műveit játszották.

BELFÖLDI HÍREK

Új magyar dalmű. Az Operaház igazgatósága elfogadta előadásra *Farkas Ferenc* „A bűvös szekrény” című kétfelvonásos vígoperáját. A libretto az „Ezeregyéjszaka” meséjéből veszi anyagát. A szövegkönyv írója Kunszery Gyula. Az új magyar vígoperát a hírek szerint 1942 tavaszán mutatja be az Operaház.

Muzsikuskok kitüntetése. Az Emecrica három muzsikust kitüntetett. *Geszler György* és *Sieracki Artur* zeneszerzők az első és második Liszt Ferenc-érmet kapták, *Szabó Miklós* pedig dícsérő oklevélben ré-

szesült. A döntő-bizottság elnöke Székelyhidy Ferenc volt, tagjai: Kodály Zoltán, Harmat Artur és Bárdos Lajos.

Muzsika, a lélek szárnya. *Dobó Sándor* szföv. ének- és szolféztanár a rádió „Levente-féltörája” keretében lelkes előadást tartott „Muzsika a lélek szárnya” címen. Bevezetőjében vázolta a szép szerepét a természeti és művészeti megnyilatkozásokban. Majd kifejtette a muzsika fontosságát a vallásos érzés, a vilézi hajlam, az édesanya iránt érzett szeretet felkeltésében. A kedélyképzésnek is jelentős eszköze a zene, a dal. A fejtegetéseket énekszámok egészítették ki, amelyeket hol finom árnyalásban, hol katonás ritmusban a Knézych-utcai polgári iskola énekkara adott elő. *Dobó Sándor* vezénylese mellett. A mindvégig hangulatos és érdekes előadás befejezése a csoportos éneknek és a zenekari játéknak a társadalmi összeforrás faji szempontból is fontos erejéről szólt. Megállapítást nyert, hogy a muzsika megszépíti életünket, nemesebbé és gazdagabbá teszi gondolat- és érzésvilágunkat.

Fiatál német zongoramuzsika. A Budapesti Német Tudományos Intézet helyiségében és rendezésében meghívott közönség előtt házi hangverseny hangzott el november 25-én. *Dammert Udo*, a jónevű fiatal német zongoraművész játékát élvezte a hallgatóság. A műsor Bach B-dúr partitúrája mellett a mai német „fiatalok” zongoraműveiből állott, úgymint: *Degen Helmut*, „Konzertmusik in 2 Teilen”, *Maler Wilhelm*, „Klaviersonate 1941”, *Pepping Ernst*, „Tanzweisen und Rundgesang” és *Egk Werner*, „3 kleine Klavierstücke” c. műveiből.

Előadások és hangversenyek a Liszt Ferenc Társaságban. Nagyszabású programmal indult az 1941/42. évadban az Országos Liszt Ferenc Társaság. Öt előadás és hangverseny keretében illusztris esztétikusok és művészek világlítják meg a

nagy magyar mester művészetét. A heköszöntőelőadás már megvolt november 19-én, a Társaság hangversenytermében, az Esterházy-utcai Festetich-palotában. Az előadó *ditrói Csibý József* zeneművészeti főiskolai tanár Liszt transcendentalis etűdjéről értekezett, összehasonlítva az első és harmadik kiadást a zongoratechnika szempontjából. A műveket *Anda Géza* játszotta el. A többi előadás ugyanott lesz. December 10-én *Molnár Antal* a Dante-szonátát elemzi; utána *Ticharich Zdenka* adja elő a művet. Január 21-én *Basilides Mária* éneklí el a három Petrarca-szonettet *Isz Kálmán* bevezető előadása után. Február 11-én *dr. Takács Menyhért* tárgyalja Liszt három Mephisto keringőjét, utána *ditrói Csibý József* előadásában hangzanak el a művek. A befejező előadást *Ádám Jenő* tartja Liszt tájképeiről. Az előadó-művész, *Károlyi Gyula* a mester táfjesező zongoraműveiből ad szemelvényt.

Az Országos Liszt Ferenc Társaság gyönyörű programja méltán érdemli a legnagyobb érdeklődést.

Zenekultúra egy gyártelepen. A balatonfüzti „Nitrochemia ipartelepek” részvénytársaság vezetősége, követésre méltó módon, nagy gondot fordít tisztviselői karának és munkástömegeinek kiművelésére. Ebben a népművelőmunkában legnagyobb szerepet kapott a zeneművészet. A gyár főmérnöke *dr. Kollár Géza* vezetésével hangversenyeket, kamaramuzsikálásokat rendeznek és zenei előadásokat tartanak. Az első előadást *dr. Kollár Géza* tartotta Liszt Ferencről. Mozart halálának 150. évfordulója alkalmából ugyancsak *dr. Kollár Géza* ismerteti december folyamán Mozart művészetét. A gyár vezetősége több előadásra legkitűnőbb zeneforténeszeink és esztétikusaink meghívását is tervezi.

A rövidhullámú rádióműsorok kibővülése. A Rádió rövidhullámú műsora november 2-tól kezdve kibő-

vült. A Délamerikának irányított műsor éjjel 1—3-ig tart. A műsor-közlés nyelve itt magyar és spanyol. Az északamerikai műsorsugárzás ideje éjjel 3—5-ig, magyar és angol nyelven. A kibővült műsor-idő a magyar zene nagyobb népszerűsítésének ad lehetőséget.

Délelőtt is ad zenét a Rádió. December 22-től kezdve a délelőtti órákban is sugároz zenét a Rádió. A tervek szerint d. e. 10.15—11.10-ig és 11.20—11.40-ig lesz részben szórakoztató zene, részben művészlemezkekből összeállított műsor.

Az »Énekszó« új számában *Gergely János* érdekes cikkben ismerteti a párisi magyarság énekkarainak munkáját és sorsát. Megszívlelendő javaslata az, hogy küldjünk a külföldi magyarok számára kottanyagot és jól képzett karvezetőket, mert mindenütt nagy a karéneklési kedv, de a legszebb megindulások megakadnak a kottanyag silánysága és a vezetők alkalmatlansága miatt. A cikkíró rámutat arra, hogy az emigrált oroszoknak Párisban még középiskoláik is vannak, a magyarok pedig nyelvüket is lassan elfelejtik. Legálább annyit tegyünk meg, hogy zenén keresztül kapcsoljuk szorosabban hozzánk idegenbe került magyarjainkat. A további cikkekből kiemeljük *Rajeczky* írását a fiúgimnáziumokon belül zajló zenei életéről (Böngészés a fiúgimnáziumok értesítő szemléje után) és *Szabolcsi* „Mozart és a népdal” c. cikkét. A többi cikk írója *Alpár Aquilánia*, *Kerényi György* és *Raics István*.

A kitűnő folyóirat ezzel elérkezett az ötvenedik számához. A legtöbbet kívánjuk, ha azt mondjuk: a második ötven számmal érjen el az »Énekszó« ugyanolyan eredményt, mint az elsővel.

Az ötvenedik szám melléklete Mozart 3—4—5 számú kánonjainak gyűjteménye. A szövegeket *Janikovich Ferenc* és *Kerényi György* fordították.

Budapest Székesfőváros Népművelési Bizottsága hangversenyei

a Székesfővárosi Zenekar közreműködésével

Zenekari és énekkari hangverseny

1941 december 15-én, hétfőn este 1/28 órai kezdettel
a Magyar Művelődés Házában

Vezényel: **Berg Ottó**, a m. kir. Operaház karnagya.

Közreműködnek: Bodó Erzsí, Járay József, Littasy György, dr. Palló Imre, Stowasser Irén, Tiszay Magda, a belvárosi főplébániatemplom énekkara és a Liget-utcai polgári fiúiskola énekkara. (Karnagy Szódy Szilárd.)

Haydn (1732 Rohrau — 1809 Bécs): Nelson mise, d-moll.

Haydn, a nagy szimfónikus, a vallásos és egyházi zene terén is halhatatlan műveket alkotott. Vallási tárgyú oratóriuma, a Teremtés és a Krisztus hét szava a keresztfán c. kantátája közismert. De kevesen tudják, hogy mennyi más egyházi művet írt: két Te Deumot, himnuszokat, motettákat, offertóriumokat; Salve regina-kat, Stabat Mater-t, stb. és főleg miséket.

Egyházzenei alkotásainak súlypontja a miséin van. A misekomponálás egész életén át foglalkoztatja. Kivételt képez II. József uralkodásának ideje, aki tudvalevő reformjaival a katolikus liturgia életét is szabályozta. Ez az idő Mozartnál is pauzát jelent egyházi zenéje számára.

De ahogy a csaknem egy évtizedes munkaszünet Mozartnál a nagy beérés időszaka, melynek végén megalkotta egyházi zenéjének gigantikus csúcstát, a Requiemet, úgy Haydn is új egyházi muzsikát írt utána: mélyebbet, nagyszabásúbbat, fenségesebbet. Miséit ez az időszakadé két részre osztja. Az egyik csoportban vannak az 1750 és 1782 között írt misék, a másikban az 1796 és 1802 közöttiek. Az első csoportban nyolc misét találunk, melyek közül kettő elveszett még Haydn életében. A híresebbek a nagy orgonamise, a Cecilia- és a Mariazellimise. A második csoportban van Haydn hat nagy miséje: Ustdob-mise, Szent Bernát-mise (Heiligmesse), Nelson-mise, Terézia-mise, Teremtés-mise és Harmónia-mise.

Bár a hat nagy mise Haydn-nak teljes értékű művészi alkotása, mégis sok ellenzője akadt a Mester egyházi műveinek. Főleg azt kifogásolták, hogy Haydn mindig derűs, vidám, miséiben sem üti meg az egyházi muzsika követelte alázatos, szent hangot. Igen, a derű Haydn

lelkének alapvonása. Haydn maga kijelentette, hogy ha Istenre gondol, szíve annyira megtelik örömmel, hogy a hangok csak úgy ömlenek belőle. „Minthogy a jó Isten derűs szívet adott, majd megbocsátja, hogy őt derűsen szolgálom” — vallotta Haydn.

A misék nevei nem Haydntól származnak, később rakták rájuk. Van eset, hogy tévesen. Például a Terézia-misé, amint azt legújabbán megállapították, nem Mária Teréziának, hanem Esterházy hercegnének, született Lichtenstein Mária Hermenegild hercegnőnek írta Haydn. A Nelson-mise elnevezése sincs sok kapcsolatban a mű keletkezésével és tartalmával. Pusztán az, hogy Haydn az Esterházy-birtokon a misén dolgozott, amikor közben híre érkezett Nelson abukiri tengeri győzelmének. Haydn ekkor már a mise javarészen túl volt, a Benediktus kóráit kezdte éppen írni s fellelkesülve a nagyszerű diadalon, a Benediktust úgy fogalmazta, mint hódoló éneket a diadalmas hős dicsőítésére. Az Agnus Dei, a mise befejezése azonban már nincs vonatkozásban Nelsonnal. A tengeri csata hőse, mikor pár év múlva Lady Hamilton társaságában vendége volt Esterházy hercegnek, hallotta a Nelson-misé.

A hatalmas, lenyűgöző alkotás tizenegy részből áll, vagyis a mise főrészeiből (Kyrie, Gloria, Credo Santus, Benediktus és Agnus Dei), melyek közül a Gloria és Credo három-három és az Agnus két részre oszlik. A tizenegy rész a következő: Kyrie, Gloria, Qui tollis, Quoniam tu solus, Credo, Et incarnatus, Et resurexit, Sanctus, Benedictus, Agnus Dei és Dona nobis pacem.

A *Kyrie* hangulata: könyörgés. A lélek hatalmas sóhaja a Teremtőhöz, hogy kegyelmezzon a gyarló embernek. Három része közül (Kyrie eleison — Christe eleison — Kyrie eleison), a harmadikon van a súly. Míg a Christe eleison egészen rövid, addig a visszatérő Kyrie elemi erővel ható, kiterjedésben is hosszú rész, melyben a szólamok imitálva torlódnak egymás hátán. A szólok váltakoznak a tuttiakkal.

A *Gloria* első tétele annyiban üt el az eddigi szokástól, hogy a pap intonációjával kezdődik és nem diadalmas kartuttival, hanem szoprán-szóllóval, halkan. A Gloria második tétele igen finom, áhítatos rész. A szöveget hűen kifejező (Ki elveszed a világ bűneit, irgalmazz nekünk). Végig basszus szóló, mely közben a kórus tompán, majd erővel ismétli: misirere nobis. A Gloria harmadik tétele (Quoniam tu solus sanctus) az első zenéjével kezdődik, majd lendületes fugával végződik.

A *Credo* első tétele kétszólamú kánon. A basszus együtt halad az alttal, a tenor a szopránnal. Az Et incarnatus (a credo második tétele) szoprán-szóllóval kezdődik, majd a kar veszi át a vezetőszerépet. A harmadik tétel Jézus feltámadásának zenéi magasztalása.

A *Sanctus* a mise legszebb része. Monumentálisan hat a kar unisonója a szavaknál: Telve az ég és föld a Te dicsőségeddel. Magávalragadó „Hozsonna” fejezi be a tételt.

A *Benediktus* hosszabb zenekari bevezetéssel kezdődik. Sopran, majd egyéb szólok váltakoznak benne a tutti részekkel. Nagy a hangulatkülönbség a Sanctus harmónikus imádsága és a csaknem komor Benediktus között. A komor hangok közben egyszercsak váratlanul feleng a diadalt hirdető trombitaszó. A Sanctus Hozsánnája zárja le a tételt.

Az *Agnus Dei* első részében úgyszólván végig az alt és szoprán szólok hangzanak. A második része a Dona nobis pacem szavakra a szokásos zárófuga, mesteri felépítéssel.

2. Mozart (1756 Salzburg — 1791 Bécs): Exultate, jubilate. Motetta.

Mozart „Exultate, jubilate” c. motettáját 17 éves korában, 1773 januárban írta. Harmadik olaszországi utazása során Milanóban tartózkodott éppen, ahol bemutatták „Lucio Silla” c. operáját. A szopránszerépet

egy Rauzzini nevű kasztrált férfienekes énekelte, aki nemcsak kitűnő ének-művész volt, hanem maga is komponált. A híres kasztrált szopránistának írta Mozart Milanóban az Exultate, jubilate c. művét.

A háromtételes zenekari ária tulajdonképpen drámai kantáta. Egyházi vonatkozása csak a szöveg által van, mert a zene teljesen a korabeli operaáriák stílusában tartott. Ez a mű is példázta, hogy Mozart ifjúkori egyházi művei mennyire az olasz opera hatása alatt készültek. Mozart fiatal szívének minden vidámsága, lelkesedése, üdesége dalol benne.

A három összefüggő tétel az olasz operanyitány mintája szerint gyors-lassú és gyors tempójú (Allegro—Andante—Vivace). Éltérés a nyitányformától csak a második tételt megelőző rövid recitativo: Le nyűgöző muzsika, különösen a harmadik tételt képező alleluja magával ragadó.

A szopránszólót énekli: **Bodó Erzsi.**

3. Ottó Ferenc (1904 Valkó —): Aratónap. Kantáta. Illyés Gyula költeményére. (Első előadás.)

A mű meséjét — egy aratónap költői történelét hajnaltól estig — és zenei formáját Ottó Ferenc gondolta el 1932-ben. A megzenésítendő szöveg megírásához alkalmas népi költőt keresett. Ehhez pedig keresve sem találhatott volna jelesebbet, mint Illyés Gyulát, akinek »Sarjrendek«, »Nehéz föld«, »Három öreg«, stb. című kötetei éppen abban az időben jelentek meg és szereztek nagy sikert szerzőjüknek.

A zeneszerző 1932 tavaszán kereste fel kérésével a költőt. Illyés Gyula szívesen fogadta a gondolatot és megígérte közreműködését. A zeneszerzőnek csak igen rövid ideig kellett várnia a költeményre. A költő ugyanis már másnap elküldte a későbbi szövegkönyv alapjául szolgáló verset, amely gyönyörű képeivel, lendületes vihar-festésével és tiszta magyar nyelvvel tökéletes értelmet és ragyogó színt adott az eredeti elgondolásnak.

Illyés Gyula a következő levelet mellékelte a kézírathoz:

Kedves Uram,

ma megcsináltam a megbeszélt szöveget s mivel változtatni már úgy sem tudnék rajta, elküldöm Önnek. Ezt a kéziratot magam is csak gerincnek képzelem, annyit változtathat rajta, amennyit akar, annál is inkább, mert — mint mondtam — én már úgy sem tudok hozzányúlni. Ha ezen az alapon el tud indulni, várom válaszát és véleményét.

A szöveget én túlságosan hosszúnak gondolom. Ha rövid lenne! Ismételésekre bő alkalom. És azt, ép úgy, mint a szakaszok esetleges felcserélését, szűkítését vagy tágitását, önnek jobban kell éreznie.

Budapest, 1932. május 31.

Szívélyesen üdvözlöm

Illyés Gyula

Ottó kívánt volna még néhány változtatást, többek között egy bevezető Hajnali- és egy záró Estéli-kar szövegének megírását. Illyés azonban nem volt hajlandó többet hozzányúlni a szöveghez. Így kényszerült a zeneszerző a mű első felvázolása idején — 1937-ben — a költő »Nehéz föld« c. kötetéből a bevezető- és zárókórusokhoz szükségesnek tartott sorokat, illetőleg szakvakat összeválogatni.

A versnek szövegkönyv alakulása éveken keresztül lassan érlelődött. Ezalatt az idő alatt született meg a műnek az alcímekben is érezhető tagolása (Hajnalban, Aratás, Délben, Vihar, Hálaének, Este), valamint a »Költő«-nek, mint elbeszélő-szemlélődő hariton-szólónak a beiktatása.

A mű zenei tagolása együtt született meg az elgondolással. Nem zárt számokból álló szabvány-kantáta az »Aratónap«, hanem egy nagybbszabású átkomponált magyar zenei idill. A műnek — mintegy jelképesen ható — fő zenei motívuma, már a legelső ütemekben (Hajnal) felhangzik. Ez a motívum ismétlődik, illetőleg fejlődik ki a mű közepén (Délben) a Költő recitativója alatt:

»Mint aranyló madarak ugrálnak a fények,
surrannak át közein a mozgó levelek...«

Ugyanez a motívum csendül fel némi változtatással a kantáta végén, az este hangulatát idézve. A lágy hajnali kép, a déli pihenő és az elnyugvó este zenéjét ügyesen ellensúlyozza az erőteljesen hangszerelt »Aralás« és a drámai mozgalmasságú »Vihar«. A tiszta lírát képviseli a zárt számnak is beillő ebédhozó-gyermekkar:

»Kis csuporban a leves,
másikban a tészta,
összeesörren, csókolózik
a kanál és vélla...«

valamint a „Vihar“ után a gyermekkaron és vegyeskaron a cappella felhangzó „Hálaének“.

A mű színmagyar hangulatával, friss népzenei hangfelvétellel és újszerű stílusával méltán sorakozik a mai népi költők és a Kodály-iskola kiváló alkotásai közé.

4. Liszt (1811 Doborján — 1886 Bayreuth): Les Preludes. Szimfónikus költemény.

Liszt 14 szimfónikus költeménye között a legnépszerűbb a Les Preludes. A kompozíció alapjául Lamartine hasonló című költeménye szolgált. A partitúra magyarázatában Liszt a következőkben adja meg a mű programját.

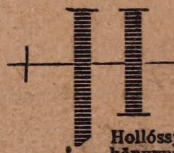
„Életünk nevezhető-e egyébnek, mint preludiumok hosszú láncolatának azon ismeretlen ének felé, melynek első, ünnepélyes hangját a Halál adja meg? Minden szívnek fénylő hajnalpírja a szerelem. De kinek végzetében nem törettek meg a boldogság első gyönyörei azon vihar tombolása által, melynek zordon, halálos fuvallata elsöpri a szép illúziókat, villámaival szétdúlja az oltárt s ezen rázkódtatások után mely kegyetlenül sebzett szív nem menekül örömet, emlékeinek altatására a természet ölébe, a falusi élet csendje közé? De a természet jótékony, megnyugtató hangulata nem elégíti ki tartósan az embert s ha „a vészjelző kürt felharsan“, bátran rohan a harcba, tekintet nélkül az okra, mely azt előidézte; a legjobban veszélyeztetett pontokon küzd, hogy a harc tüzeiben visszanyerje egész férfiónludatának és összes erejének bizonyosságát.“

Liszt mesterien érzékelteti kompozíciójában az ember életének fő összetevőit: a szerelmet, a küzdelmeket, a természet békéje utáni örök vágákozást és azt a belső tüzet és nyugtalanságot, mely őt minduntalan újabb küzdelmek felé űzi. Az adott program szerint a mű öt részre tagozódik: 1. bevezetés — preludium, 2. szerelmi boldogság, 3. életviharok, 4. menekülés a természethez, 5. új harc.

A Les Preludes a szimfónikus költemények sorában a harmadik. A weimari nagy idők első termékei közé trtozik.

Szerkesztésért és kiadásért felel: **Novágh Gyula** igazgató.

Hollóssy János könyvnyomtatómester, Budapest, VII., Jósika-utca 20.

Hollóssy János
könyvnyomtató

Budapest VII,
Jósika-utca 20

Bérlethirdetés

a Székesfővárosi Zenekar
hangversenyeire.

Nagyzenei esték

10 hangverseny a Magyar Művelődés Házában hétfői napokon este 8 órai kezdettel.

X. 20.	MOZART-EST Vez.: Csilléry—Karvaly Közp.: Károlyi Gyula és a Szfv. Énekkar	I. 26.	BRAHMS: IV. Rimski—Korzakov: Zongoraverseny Vezényel: Fricsay Közreműködik: Wehner T.
XI. 10.	CSAJKOVSKY-EST Vezényel: Csilléry Közp.: Zathureczky Ede	II. 9.	BEETHOVEN, VERESS, TÓTH D. Vezényel: Csilléry Közreműködik: Végh S.
XII. 15.	HAYDN: D-MOLL MISE Ottó; Aratónap (Illyés Gy. költ.) Vezényel: Berg Ottó Közp.: Bodó E., Palló Imre és a belvárosi t. énekkara	II. 23.	LISZT: FAUSZT SZIMF. Vezényel: Forray M. Közp.: Pataky K. és az Egyetemi Énekkar
XII. 29.	HÄNDEL: Concerto grosso Schubert: h-moll befejezetlen szimfónia Dohnányi: Gordonkaverseny Vezényel: Ferencsik Közreműködik: Szabó Pál	III. 16.	MAGYAR SZERZŐK BEMUTATÓ-ESTJE Vezényel: Kenessey
I. 5.	WAGNER-EST Vezényel: Csilléry Közp.: Huszka R.	IV. 13.	HONEGGER: DÁVID KIRÁLY Bach: Kantáták Vezényel: Bárdos L. Közreműködik: Az egyesített Palestrina és Cecilia kórus

A nagyzenei esték bérlei egész éven át ingyen kapják a műveket magyarázó műsort és a ZENE c. folyóiratot.

300182

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kr. 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

Budapest

XXIII. évfolyam, 5. szám.

1941. december 24.

TARTALOM

Kókai Rezső: Czerny Károly. (Emlékezés születésének 150. évfordulója alkalmából.) — Bocskay Imre: Horváth Attila emlékére. (Halála 20. évfordulója alkalmából.) — Volly István: A Székesfővárosi Ének-karral Boroszlóban.) — Levél Kolozsvárról (Bartók Divertimentójának európai bemutatója.) — Az ismeretlen Rossini. — „Énekeljünk tisztán!” — Egy magyar nagyhatalom a Liszt-kultusz apostolnője. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

Bérlethirdetés

a Székesfővárosi Zenekar
hangversenyeire.

Nagyzenevari esték

10 hangverseny a Magyar Művelődés Házában hétfői napokon este 8 órai kezdettel.

XII. 29.	HANDEL: Concerto grosso Schubert: h-moll befejezetlen szimfónia Dohnányi: Gordonkaverseny Vezényel: Ferencsik Közreműködik: Szabó Pál
---------------------------	--

II. 9.	BEETHOVEN, VERESS, TÓTH D. Vezényel: Csilléry Közreműködik: Végh S.
-------------------------	--

I. 5.	WAGNER-EST Vezényel: Csilléry Közt.: Némethy Ella
------------------------	---

II. 23.	LISZT: FAUSZT SZIMF. Vezényel: Forray M. Közt.: Pataky K. és az Egyetemi Énekkar
--------------------------	---

I. 26.	BRAHMS: IV. Rimski—Korjakov: Zongoraverseny Vezényel: Fricsay Közreműködik: Wehner T.
-------------------------	---

III. 16.	MAGYAR SZERZŐK BEMUTATÓ-ESTJE Vezényel: Kenessey
---------------------------	--

IV. 13.	HONEGGER: DÁVID KIRÁLY Bach: Kantáták Vezényel: Bárdos L. Közreműködik: Az egyesített Palestrina és Cecilia kórus
--------------------------	---

A nagyzenevari esték bérlei egész éven át ingyen kapják a műveket magyarázó műsort és a ZENE c. folyóiratot.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

KÖKAI REZSŐ:

CZERNY KÁROLY

— Emlékezés születésének 150. évfordulója alkalmából. —

Nincs olyan valamire való zongorista, aki *Czerny Károly* nevét ne ismerné! Gyakorlatai, tanulmányai, elődjai elengedhetetlen előfeltételei a zongoratanulásnak, nélkülük a modern zongorakultúra minden bizonytalansággal a maival összehasonlíthatatlanul szegényebb köntösben állna, előtűnne.

Valóban, bátran elmondhatjuk, hogy az utolsó évszázad zongoristái, világhírű művészek, műkedvelők egyaránt, mind Czerny alapján, Czerny zongorapedagógiai művein keresztül juthattak csupán el zongoratudásuk biztos technikái megalapozásához. Mégis: Czerny személyéről, életéről, műveiről még azok is csak igen vázlatosan vannak tájékozva, akik pedig úgyszólván zenei existenciájukat neki köszönhetik. Ezért nem tarthatjuk hiábavalónak, ha Czerny születésének 150. évfordulója alkalmából feleleveníteni szeretnénk egyet s más, ami Czerny alakját és ennél fogva zenei szempontból való igazi jelentőségét talán valamivel közelebb hozhatja hozzánk.

Életéről elmondhatjuk, hogy külső megnyilvánulásait tekintve meglehetősen egyszerű, sima élet volt. Mozart halálának évében, 1791. február 20-án, Bécsben született. Atyja, *Czerny Vendel*, híres bécsi zongorista és zongoratanár volt. A kis Czerny zenei nevelését atyja vállalta magára. Mint atyjának szorgalmas növendéke, csakhamar maga is feltűnt tehetségével, főképpen pedig avval, hogy — atyjához hasonlóan — kitűnően érti a zongoratanítás mesterségét. Tudjuk, hogy már 15 éves korában keresett zongoratanár volt. Az 1800—1803. években maga *Beethoven* foglalkozott Czernyvel és ettől az időtől kezdve Czernyt állandóan ott látjuk Beethoven közvetlen környezetében. Az 1836., 1837., valamint az 1846. években hangversenykörutakkal próbálkozik (Párisban, Londonban, Lombardiában jár). Ezeken az utazásokon kívül azonban alig hagyta el szülővárosát, ahol élete végéig zongoratanítással és komponálással foglalkozott. Növendékei sorában ott látjuk elsősorban is *Lisztet*, akit atyja 1820-ban mint 9 éves gyermeket visz Bécsbe, hogy a nagy zongorapedagógusnál tanuljon. Liszt mellett továbbá *Kullak*,

Döhler, Jaell, majd Beethoven unokaöccse: Karl voltak Czerny híresebb tanítványai. Hírve a császárvárosban egyre nőtt, annyira, hogy — egykori feljegyzések szerint — még Beethovenét is árnyékba borította. Halála Bécsben, 1857. július 15-én következett be.

Már ez a rövid beszámoló is világossá teheti, hogy két olyan mozzanat van Czerny életében, amelyet jelen emlékezés alkalmából érdemes lesz közelebbről szemügyre vennünk: az egyik Czernynek Beethovennel, a másik Czernynek Liszttel való kapcsolatai.

Czernynek Beethovennel való kapcsolatairól elég bő felvilágosítást nyújtanak magának Czernynek Beethovenról való feljegyzései. Megtudjuk ezekből, hogy mint rajong a fiatal Czerny az éppen Bécsbe költözött Beethoven műveiért, mint mélyed el első trióinak, szonátainak, variációinak, a híres „Adelaide” c. dalnak a tanulmányozásába. Megtudjuk, mint bántotta, hogy a bécsi közönség és a régi Mozart-Haydn iskola hívei nem méltányolták eléggé e beethoveni opuszokat. Ertesülünk e feljegyzésekből, miként kerül Czerny egy téli napon először szembe Beethovennel s hogy első benyomása szerint Beethoven őt Robinson Crusoe-ra emlékeztette. Megtudjuk, hogy miután Beethoven Czernyt elvállalta növendékeül, a nagy mester *Bach Fülöp Emánuel* zongoraiskoláját szerezteti be Czernyvel és ebből tanítja. Persze, saját tapasztalatait is beleszői e tanításba: felfedi a tanuló Czerny előtt a helyes kéztartás módját, követeli tőle a teljes legato fokozott mértékben való gyakorolását, annak a legatonak, amely Mozart idejében — a cembalonak a kalapácsszerkezetű zongorával való különbsége miatt — teljesen ismeretlen dolog volt a zongorázásban. De megtudjuk e feljegyzésekből végül azt is, hogy az igazán tiszta és pontos zongorajátékot Czerny nem Beethoventól tanulta; Beethoven u. i. túlozta a pedálhasználatot, a nagy dinamikai hatásokat, amelyek szükségszerűen a tisztaság rovására szolgáltak. A tiszta zongorajátékot — ugyancsak Czerny feljegyzései szerint — Czerny *Hummel* játékában ismerte meg, akit azonban ugyancsak Beethoven bécsi környezetében volt módjában többször hallani.

Látjuk, hogy Czerny Beethovennel való érintkezése folyamán miként alakítja ki magában a helyes zongorázás ideálját. Ha már most a következőkben a bennünket egyébként is közelebbről érdeklő Czerny-Liszt-féle kapcsolatokat akarjuk szemügyre venni, látni fogjuk, hogy e kapcsolatok idején már a kész pedagógus Czerny áll előttünk.

Mint említettük, Liszt 9 éves korában került Czernyhez növendékül. Lisztnak Czernynél eltöltött tanulóéveiről aránylag eléggé tájékoztatnak Liszt atyjának, *Liszt Ádámnak* Czernyvel való levelezése, valamint Lisztnak személyes közlései. Jellegzetesek pl. ebben a vonatkozásban Liszt Ádám következő, az 1825. évből való Czernyhez intézett sorai Párisból: „Franci igen szorgalmasan játszik és alaposan dolgozik. Mostani játéka biztosan elnyerné tetszését, tisztán és kifejezéssel játszik s technikája magas fokon áll, még mindig skálát játszatok vele s metronom mellett etűdöket, s az Ön elveitől nem térek el, mert az eredmény mutatja, ezek az elvek a legjobbak”. „Balkezének készsége felett nagy öröme lesz Önnek. Naponként még mindig két óra hosszat játszik gyakorlatokat, egy órát olvas, míg a többi időt, feltéve, hogy otthon vagyunk, komponálással tölti.” E sorokban már felvillan előttünk a kész, kialakult pedagógiai elveket képviselő Czerny képe, akinek útmutatásai mint vitathatatlan normák állanak növendékei előtt. Együttal megértjük e pedagógiai elvek lényegét is: a zongorajáték alapja a *tisztaság*, az újjak nehézséget nem ismerő fürgesége, — hogy így felszabadultan váljanak eszközzé a zenei mondanivalók kifejezésrejuttatásának. Az újjak ezen

felszabadítását pedig úgy érhetjük el, ha alapos és rendszeres tréninget tartunk: sok „skálát” játszunk és „metronom mellett etüdöket”. De milyen etüdöket? Olyanokat, amelyekben tudatosan össze vannak hordva a zongorázás nehézségei, amelyek tudatosan csoportosulnak a zongorázás különböző futamtípusai szerint — s amelyek amellett szellemükben, tehát zenei mondanivalójukban a zenei klasszicizmus, a beethoveni zene világgal vannak tudatos kapcsolatban. Hogy maga Czerny gondoskodott növendékei számára ilyen etüdökről, azt alább felsorolt munkái igazolhatják és Liszt Ádám előbb idézett sorai is — úgy látszik — e Czerny-féle etüdökre vonatkoznak. Hogy az efajta tréning nem könnyű dolog és sok fáradságot okoz, valamint sok szorgalmat és türelmet igényel, azt magától Lisztől tudjuk, aki Lina Ramann-nak és Göllerichnek (életrajzíróinak) elmondta, hogy a Czerny-féle gyakorlási mód meglehetősen nehezebbre esett s őszintén szólva: gyakorlás helyett sokkal szívesebben fantáziálgatott a zongorán. Mikor azonban Czerny erről tudomást szerzett, aggódott ugyan, hogy Liszt e hajlamok miatt nehezebben fog a zongorázásban haladni tudni, azonban mégis hozzájárult, hogy Liszt az órákon, tehát Czerny ellenőrzése mellett fantáziálgasson, majd hogy lapról olvassza a nagy mesterek műveit. Ime, a pedagógus Czerny egy másik jellegzetes vonása: felismeri az egyéniséget a növendékben, ő maga alkalmazkodik hozzá, azonban mégis be tudja kapcsolni kitűzött céljai érdekében. Nem csoda tehát, ha Liszt később is a legteljesebb hálával, szinte gyermeki érzésekkel emlékezik meg Czernyről, tér minduntalan vissza hozzá, propagálja műveit az egész világon, hívja magával Párisba, Londonba — s küld neki növendékeket Európa minden részéről. Aligha lehet tehát téves az a megállapításunk, hogy miként kezdetben a gyermek Liszt mint Czerny tanítványa lett világhírűvé, úgy később Czerny hírét a „Liszt tanítómestere” jelző tette még nagyobbá.

Czernynek Beethovennel és Liszttel való kapcsolatainak már e néhány vázlatos vonása is közelebb hozhatja hozzánk e nagy zongorapedagógus egyéniségét. De nem volna teljes beszámolóunk, ha nem említünk még meg, hogy Czerny igazi képéhez hozzátartozik még a komponista Czerny képe is — talán az a kép, amely a leghalványabban él nevének ismerői előtt. Czerny műveinek száma szinte áttekinthetetlen. *Prosniz* alapján csak a legfontosabbakat említjük:

a) *Pedagógiai művek*: két zongoraiskola (Op. 500 és op. 584); körülbelül 1000 tanulmány kezdők számára; továbbá: „A Kézügyesség iskolája” (40 tanulmány); „A legato és staccato iskolája” (50 tanulmány); „A zenei díszítések iskolája” (70 tanulmány); „A balkéz iskolája” (10 tanulmány); „A fugajáték iskolája” (24 tanulmány); „A virtuoz iskolája” (4 füzet tanulmány); „Az ujjügyesség iskolája” (50 tanulmány); „A virtuozitás magas iskolája”; „Az ujjügyesség előiskolája” (24 tanulmány); „Praktikus ujjgyakorlatok” (3 füzet tanulmány); „Futamtanulmányok” (125 tanulmány); „40 mindennapra való tanulmány”; „90 mindennapra való tanulmány”; „A preludálás művészete”; „Bevezetés a fantáziálásba”; „A modern zongorajáték”; „Trilla tanulmányok”; „Kromatikus skála tanulmányok”; „Kettős terz és kettős sext tanulmányok”; továbbá körülbelül még 1000 tanulmány haladók számára.

b) *Egyéb kompozíciók*: 11 szonáta zongorára; Szonatinák; Variációk; Fantáziák; Potpourrit-k; Rondók és Rondinok; Impromptúk; Capricciók; Nocturnok; Románcok; Indulók; Táncok; 4 kezes zongorakompozíciók; két és négyzongorára írt művek; 2 zongorakoncert; zongoratriók; zongorakuartettek; átiratok.

Ennyi kompozíció láttán önkénytelenül is felmerül a kérdés bennünk:

mikor ért rá Czerny ennyit komponálni? Hiszen tudjuk, napközben állandóan tanított, — annyit, hogy élete végén kerek 100.000 akkori forintot tudott megtakarítani. Feljegyezték róla, hogy napi tanításai után este komponált — ugyanolyan rendszerességgel, mint ahogy valaki hivatali munkáját végzi.

Vajjon művészi érték szempontjából miképpen bírálhatjuk el Czerny kompozícióit? Már az egykorú recenziók azt állítják, hogy Czerny műveiben több a szorgalom, mint a valódi művészi ihlet. Legújabbban azonban kezdik Czerny kompozícióinak művészi értékét más szemmel látni. Így pl. Bücken, a 19. század zenéjének alapos ismerője azt állítja, hogy Czerny művészete abból a szempontból értékelendő, hogy a zenei klasszicizmusnak már-már megmerevedett schémákká vált formáit, mondanivalóit *romanticista elemekkel* tűzdeli tele, — így tehát eléggé nagy mértékben járul hozzá, hogy a 19. század romantikájának útjait egyenesse. A modern komponisták közül meg pl. *Strawinsky* egyenesen odáig megy, hogy Czerny stílusának etűdjeiben is tapasztalható egyöntetű mozgásait — tehát úgynevezett *motorikus jellegét* — a modern zene kiindulási pontjának nevezi. Mindenesetre Czerny értékelésének ezek a különféle eségei érdemesek arra, hogy a komponista Czerny képének megvilágításánál megemlítsenek.

A kép, amelyet Czernyről adni igyekeztünk, minden törekvésünk dacára még bizonyára nem teljes. De talán már így is sikerült Czerny képének némely kevésbé ismert vonását előtérbe helyezni. Czerny születésének 150. évfordulóján evvel igyekeztünk ez évforduló megünnepléséhez hozzájárulni.

Felhasznált munkák: Schilling, G.: *Musikalisches Handwörterbuch*... 1830. — Leitzmann, A.: *Beethovens Persönlichkeit*, 1914. — Kókai R.: *Az általános pedagógia és a művészi nevelés*, 1933. — Liszt Ádám levelei Czerny Károlyhoz, Népművelés, 6. évf., 17/18., 348. és 351. 11. — Göllerich, A.: *Franz Liszt*, 1903 — Ramann, L.: *Franz Liszt*, 1887. — Prosnitz, A.: *Handbuch der Klavierliteratur*, 1884. — Bücken, E.: *Musik des 19. Jahrhunderts bis zur Moderne*, 1929.

BOCSKAI IMRE:

HORVÁTH ATTILA EMLÉKÉRE

A zseni hivatása a munka, az utódoké a hálás emlékezés. Gyűjtsuk hát meg újra emlékezésünk fáklyafényét a férfi előtt, ki súlyos megpróbáltatások közt le tudta győzni a legnagyobb földi hatalmasságot: a halált... Mert testét húsz éve elragadta ugyan tőlünk az enyészet, de szelleme ma is töretlenül él velünk. Életművében kincsrel drágább örökséget hagyott ránk, példájával a legnagyobb és legnagyszerűbb utat mutatta és mégis úgy érezzük, hogy a jelen idők krónikása azzal rója le méltó kegyeletét halálának húsz éves fordulóján, ha megmondja, hogy ki is volt hát Horváth Attila, kijelöli helyét a magyar zenetörténetben és bepillantást enged abba a színes világba, melyet alkotásai jelentenek.

A nagykőrösi Horváth-ház ünnepre készül. A kiegyezés esztendejében vagyunk és a ház kis lakója most tölti be ötödik életévét. A kertben a nagy uzsonnázó-asztal színültig van rakva minden jóval, amit csak a nyár bősége nyújtani tud. Augusztus tizedike évről-évre össze-

gyűjti a ház barátait, hogy a kis Attila születésnapját megünnepeljék és a különös gyermek fejlődését szemmel kísérjék. Öt év még a rövid emberi élethez képest is kevéske idő, de kis hősünk életében ez idő alatt egész világ omlott össze, helyet adva egy másiknak, mely neki már épp oly ismert, mint aminő valamikor az első volt. Az első? — De hát ki tudja megmondani, milyen is volt az első? Nyiladozó képzelete akkor alig tudta felfogni a benyomásokat. A fény, a pompázó virágok, a színes pillangók tarka serege, neki már idegen világ. A fénytelenység gyermeke ő. Csak a kezeivel és füleivel lát; no meg a lelkével. Vagy talán elsősorban vele. Naphosszat elüldögél a nagykorúsi mezőkön, vagy kinn a ház körül és figyeli a hangokat. Ő, csodálatosan tud zenélni a természet annak, aki hallja. Ő pedig hallja. Bübajos melódiákat szív magába, melyeket később zongoráján és zenekarában szóltat meg. Megtanulja, hogy a legigazibb s csalhatatlanabb mester a természet. Hű is marad hozzá mindhalálig. Természetszemléletben vaksága, — melyet még a Szerémségből hozott magával — egyáltalán nem gátolja. Látja ő a természetet, csak másképp és más eszközökkel, mint mások.

A szép nagykorúsi gyermekéveket azután csakhamar a tanulás hosszú és küzdelmes éveit váltják fel. Előbb a vakok budapesti intézetében tanul. Itt végzi iskoláit és kezdi meg zenetanulmányait. Tehetségére jellemző, hogy az igazgató ad zongoraleckéket neki. Az intézet elhagyása után Bécsbe megy. Itt egy jónévű hannoveri mester vezetésével zongorázást és zeneszerzést tanul.

16 éves, amikor bemutatják Pesten Liszt Ferencnek. A Mester megleget szeretetébe fogadja a világtalan ifjút. Saját szerzeményeit is meghallgatja. A „Trois Mazurka” kelti fel Liszt figyelmét. Ennek meghallgatása után a Mester maga ül a zongorához és egyik témája felett másfél óráig fantáziál a fiatal művész nem kis bámulatára és gyönyörűségére. A Horváth-család kegyelettel őrizi Liszt sajátkezű írását, melyben Horváth Attila tehetségéről a legnagyobb elismeréssel szól.

A megpróbáltatások sem hiányozhattak azonban a tanulóévekből. 20 éves, amikor édesatyja tönkremegy és tanulmányait kénytelen abbahagyni. Hírve szerencsére már oly nagy, hogy a magyar kormány évjáradékot biztosít neki azon feltétellel, hogy később a vakok intézetének tanára lesz. E kívánságnak 1889-ben eleget is tesz. Ettől fogva majdnem teljesen a vakok ügyeinek szenteli magát. Sok gondot fordított tehetséges növendékeinek zenei nevelésére. A tehetségtelenek tanítását céltalannak tartotta. Vak tanítványai közül Mathesz Károly vitte a legtöbbre. Most Amerikában egyetemi tanár, zeneiskolát tart fenn, s mint zongoraművész és zeneszerző is szép sikereket arat.

Látók tanításával is foglalkozott Horváth Attila. Ezek közül elég, ha Radnai Miklósnak, az azóta ugyancsak elhunyt operaházi igazgatónak nevét említjük meg.

Ezek mellett azonban a művészi munka sem pihen. 30 éves korában országoshírvé zongoraművész, 1893-ban egyik hegedű-zongora szonátáját a Magyar Millenniumi Díjjal koszorúzzák, 1908-ban gordonkaszonátóját Londonban mutatja be Kerpely Jenő. Közben zongoraművek jelennek meg Bécsben, Strassburgban, és Leipzigban. Nálunk Rózsavölgyi és Rozsnyai kiadásában megjelenik az „Ábrándképek” c. közsímsert zongorasorozat. Hangversenyeket ad nálunk és a különböző német városokban. Úgy érzi azonban, hogy a múltó elismerés, a pillanatnyi siker nem elégítheti ki vágyait. Tele van tervekkel, az alkotás

láza fűti és látnia kell, hogy erőfeszítései egyre nagyobb akadályokba ütköznek. Az intézet falai szűknek bizonyulnak, zeneakadémiai tanszékre vágyik. Ez a vágya azonban a meg nem értés folytán sohasem ment teljességsbe. Ott voltak még az előítéletek és intrikák, valamint a műkiadás nehézségei. Mindezek kedvét szegték, a nagyszerű kezdetet a csalódás és kiábrándulás éveit követik. Műveinek nagyrésze ma is kiadatlan, sőt leíratlan maradt. Sokszor játszott Magyar Rapszódiajának hangjegyeit magával vitte a sírba.

De még így is mennyit alkotott! Szellemi hagyatékából különös lelki gazdagság árad felénk. Nagy tehetséggel művelte a zene majd minden ágát. Zenekari művei: a heroikus „Zrinyi Ilona”-nyitány, a fantasztikus Suite és a finom romantikájú vonósenekari Suite sokat játszott darabjai a Magyar Filharmónikusoknak.

Kamarazenéje egész kis világot tár fel a zeneköltő lelkében. Itt különösen a művészi forma és hangszerkezelés figyelemreméltó. Kamaraműveit finom művészi gondnal és izléssel alkotta. Harmóniai- és dallamgazdasága talán itt érvényesül a legjobban. Páratlan alkotóerejét két hegedű-zongora szonáta, egy zongora-gordonka szonáta és egy zongora-trió, valamint egy vonósnégyes igazolja.

Orgonaszonátája máig előadatlan. Orgona Prelodium- és Fugája új hangot üt meg az orgonairodalomban. A fugát valószínűs bakanótajellegű népies témára építette fel, megelőzve ezzel korának ízlését és szokásait. Nyomatásban, sajnos, csak zongoraműveinek egy része jelenhetett meg. Ebben a műfajban volt a legtermékenyebb. Művei tárgykörben és formában Grieg-hez állnak közel, csakhogy az ő gondolatvilága még csapongóbb. A „Cigánylány”, vagy a tüzapartí lidérces játékatól a kelet bajadérjainak láncáig önt mindent, ami csak eszébe jut. A gyermeki lélek és a mesevilág sok kedves pillanatképet örökítette meg zenében. Zongoraműveiben itt-ott korának kifejező eszközeit is használja, de művei alapján véve újszerűek, eredetiek. Pályadíjnyertes egyetlen zongora-szonátájának kézírata, sajnos, elveszett. Sok a kéziratban lévő és ma is előadásra váró zongoraműve. Műveinek gazdag tárházát kórusok és gyermekdalok egészítik ki.

1921 őszén a spanyolnátha tett pontot munkás életére, november 4-én, a Kerepesi-temetőben barátai és tanítványainak gyász-kara búcsúztatta.

20 év telt el. És azóta Horváth Attilára másodszor emlékezünk. A zenetörténet már kijelölte helyét a magyar zenében, méltányolta népies törekvéseit, mellyel nem kis úttörő munkát végzett hazája és a magyar zene érdekében. — Szabad-e hát nekünk, magyar közönségnek, ennyi alkotással szemben közönnnyel állni? Szabad-e magyar tehetségeinket egyszerűen sutbadobni? „Hát olyan gazdagok vagyunk” — kiált fel Radnai Miklós 10 év előtti megemlékezésében — „hogy magyar tehetségeinkről ily könnyen lemondhatunk?” Lássuk be, hogy bennünket Horváth Attilával szemben a mulasztás súlyos vádjá illet. A nyomatásban megjelenő művek példányai elfogytak, egy új kiadásra volna szükség. Kézírtas művei lassanként elkallódnak, ezeknek sajtó alatt lenne a helyük. Művei széleskörű terjesztést érdemelnének.

Szeretném, ha ez a megemlékezés nem a gyásznak és sajnálkozásnak, hanem a tettek órájának kezdetét jelentené. Kívánom, hogy emlékezésünk most meggyújtott fáklyafénye többé ki nem aludva, örökdiék nagy halottunk szellemi hagyatékának igaz értékei felett.

VOLLY. ISTVÁN:

A SZÉKESFŐVÁROSI ÉNEKKARRAL BOROSZLÓBAN

Nyugaleurópának két nagy kapuvárosa nyílik Kelet felé: Budapest és Boroszló. A közös sors testvérekké teszi a városokat. Közös sors adatott e két kapuvárosnak is. Boroszló alatt épügy megtörték valaha a tatár hordák pusztító rohamai, mint Buda falainál. Az első keleti veszedelem Boroszló történetében éppen olyan nevezetes esemény, mint a mi történelem-könyveinkben. Mátyás király Boroszlón felül terjesztette ki a birodalmát; sok szép napot töltött Boroszlóban. Ezt a boroszlóiak is emlegetik. Mátyás király lángesze egyesítette a Buda-Bécs és Boroszló között élő összes népeket, hogy együtt álljanak ellent a töröknek, az Európát fenyegető második nagy veszedelemnek. S most, az Európát fenyegető harmadik nagy vész, a szovjet-orosz hadak ellen küzdő seregnek ugyancsak kapuvárosa Boroszló és Budapest. Boroszló a háborús területhez legközelebb eső német város. Hatalmas pályaudvara, mint a látképző véretek gócéban a szív, lázasan dolgozik, szállít és irányít árút, gépet, és katonát.

A két nagy kapuváros, a milliós Budapest és a közel félakkora Boroszló között az utóbbi években rendkívül meleg baráti szálak szövődtek. Kivirágzott egy új kapocs is: a művészeti kapcsolatok. Némethy Károly Budapest tanácsnoka és Friedrich János boroszlói főpolgármester személyes ismeretsége fűzte ezt szorosabbra.

A boroszlói főpolgármester meghívására indult el Budapestről november derekán a Székesfővárosi Énekkar, hogy elmélyítse a művészeti kapcsolatokat.

A Székesfővárosi Énekkar mindig a legnagyobb énekkari feladatokra vállalkozik, főképp ha külföldön képviseli a magyar kórusművészetet. Az utóbbi években kétféleképpen járt Bécsben s a múlt évben Firenzében. A műsorán Dohnányi 8 szől. kettős-kórusra írt pályadíjnyertes Szegedi miséje, Bruckner: Te Deuma, Beethoven: IX. szimfónia-ja, Verdi: Stabat Mater-e és Kodály: Magyar Zsoltár-a szerepelt. Boroszlóban a Magyar Zsoltár mellett Verdi hatalmas Requiem-je hangzott el a budapesti kórus ajkán. A vendéglátó németek kérték a Requiem-et, az elesett hőseik emlékeztelére. Volt ebben valami egészen megható és elgondolkasztó, hogy ő a szerző megrázó erejű Requiem-jét magyar énekkar énekelje német földön, a háborús hősök emlékeztelére.

Boroszló városa ünnepélyes külsőségek között fogadta a magyar dalosokat. A pályaudvar magasságából a földre érték a magyar és német nemzeti lobogók. Az üdvözlő szavak elhangzása közben hamarosan nagy embergyűrű állt körülöttünk, a reggeli munkájukra siető emberek megálltak pár percre, katonák nagy serege nyomban elkezdte a barátkozást a messzi, szép fővárosból érkezett dalosokkal. Humoros eset is hamarosan adódott. Délután az ünnepélyes összejövetelre utaztunk a villamoson. A Rathaus keresték a magyarok. — „A Kellert?” — kérdezte egy polgár. — „Nem, a Remtert!” — felelték a magyarok, mire a német megjegyezte, hogy: „akkor Önök nagyon magas vendégek lehetnek!” (T. i. a hüvös, előkelő természet rendkívüli fogadásokra tartogatják a boroszlóiakat).

Két hangversenyt adott a Székesfővárosi Énekkar Boroszlóban. Mindkettőt telt ház hallgatta végig a mi zeneakadémiánkra emlékeztető Konzerthausban.

Az első esti hangverseny műsora olyan volt, mint egy muzsikáló képek könyve Magyarországról. Harmat Artur: 150-ik zsoltára volt az első zenei kép. Templomaink orgonaszavát és ősi magyar dallamokat idéztek a zsoltár kezdőhangjai. Bárdos Lajos: Jézus születése c. kórusa szöngő kara eszünkbe juttatta a falusi karácsonyestéinket, mikor az utcán járnak a kántáló csapatok és hangosan kántálnak, de ének-szavuk zsongássá halkul, mire bejut a szobába. Liszt Ferenc: Missa coralis-Credoja hitvallás volt a magyar műzene nyugati kapcsolatai, keresztényi szelleme mellett. A „Hegyi éjszakák” után Kodály Zoltán népdalkórusai következtek. Az Esti dal finom dallama kiváltkép megfogta a német hallgatóságot. A „Mátrai képek” legényes búcsúzóda, a madárkával üzenő éneke, a lár-rétről s leányokról szóló dallamok mind a magyar élet szépségét hirdették. A lakodalmas jelenetre emlékeztető befejező rész olyan hatást váltott ki, hogy meg kellett ismételni. A színpompás Matyóvidék dalait költötte bokréta Deák-Bárdos György: Bor-sodi bokréta címen és a visszatért Erdély dallamait fűzte össze Péter József népdalkórusa. Mikor felzendült: „Erdő-erdő marosszéki kerek erdő” hatalmas ívelésű dallama a zúgó-zengő hatalmas 200 tagú kórus ujkán, — valóban úgy éreztük, mintha a marosszéki erdők zúgását hozná a szél. A két utóbbi művet a fiatal szerzők, az est többi számát Karvaly Viktor karnagy vezényelte átütő sikerrel. Kopeczky Alajos kísért a remek kombinációja orgonán, valóban remekelve.

A második est műsorát Kodály Zoltán: Magyar Zsoltára és Verdi: Requiemje töltötte be. Ez volt a Magyar Zsoltár boroszlói bemutatója. Boroszlóhoz kedves szál fűzi a Magyar Zsoltárt. A német lapok is említették ezt. A boroszlói városi könyvtárban őrzik a zsoltár eredeti szövegét, Kecskeméti Végő Mihály, egykori kecskeméti városbíró kemény panaszos szavú versét. Kecskeméti Végő Mihály életét alig ismerjük. Így arra az érdekes kérdésre se felelhetünk egyelőre, hogy mikép került éppen Boroszlóba az eredeti írás (1592), Kecskeméti Végő Mihály neve feltűnik a krakkói egyetem egykori d'áknévsorában is. Úgy tudjuk, hogy 70 éves korában Kecskemét bírása volt és viselte a templom gondját is, melybe az időben — a török hódoltság alatt — közösen jártak a katolikus és református hívek. A boroszlói írás versfőiből meghatódva betűzhetjük ki Kecskeméti Végő Mihály nevét, aki egyetlen zsoltárba nemzete évszázados panaszait tudta sűríteni.

Kodály Zoltán megrázó erejű zenéjével melegen, fényesen ívelt fel a Magyar Zsoltár. Rössler Endre tenorszólói szívűből fakadó, legszebb hangok voltak. A hatalmas énekkar szinte átszellemülten tolmácsolta a művet. A német hallgatóság megérezte nemcsak a mű tökéletes, szép voltát, de a sajátos magyarságát is.

Verdi: Requiem-ét zendítelte meg ezután a hatalmas együttes. Halk, könnyörgő hangokon s aztán a versengő rézfúvós karok felett harsogva, a hétköznapi gondjait, háborúk borzalmait egyként feledtetve az emberek. Német katonája a partitúra fölé hajolva áll a megilletődött hallgatóságban. S az egeket csapkodta a Requiem, szálltak a hangok az el-esett hősökért... Wüst Fülöp boroszlói főzeneigazgató remekelt. (E magas cím viselője meglepően fiatal ember.) Zenekara, a Sziléziai Filharmonia nemcsak a legtökéletesebb összjátékról, hanem valami egymásköztli csudálatos együttérzésről is tanúságot tett. A Requiem szólóistái Németország legtavolabbi városaiból jöttek össze erre az alkalomra. Annelies Kupper (szoprán) Gertrude Pitzinger (alt) Erich Vitte (tenor) és a régi, kedves ismerősünk, Rudolf Waltke (basszus) valami oly szépet nyújtottak, hogy még a közreműködő énekkart is elragadták.

Nem csak a németek, hanem a kint élő magyarok is különös öröm-

mel hallgatták a Székesfevárosi Énekkar szereplését. Sok-sok magyarral találkoztunk! Volt aki 40 kilométert utazott, kocsizott, hogy magyar szót halljon. S eljött néhány sebesült magyar vitéz is, akiket az orosz harctéren valahol épen német katonák szedtek össze s így kerültek a boroszlói kórházba.

A német lapok rendkívül melegen írtak a magyarokról, a magas énekkari művészetükről.

Ötödik nap délutánján indultunk vissza Budapestre. Ingegetett utánunk a boroszlói dóm tornya. Amellett a torony mellett, az Odéraszigetén állt egyszer Mátyás király szekérvára. Azt ostromolták a jó északi népek. S ott esett meg az a humoros hadisors, hogy az ostromló cseh—lengyel sereg elől Mátyás király mindent elpusztított, mire azok fegyverszünetet kértek — majd élelmet is — kénytelenek voltak az ellenségüktől, Mátyás királytól vásárolni... Mátyás három napi szabad élelemvásárlást engedett Kázmér és Ulászló seregének. Távlabbról integettek az Odera-parti nemes vonalú, régi házak is, melyek lakói egykor egész hetekre eljártak Tokajba s arannyal tell tárcáikból fizettek a tokaji aranylő borokért. Ha elmaradtak, szomorúan mondogatták Tokajban: „Nem jön a boroszlói — nincs pénz...“

Boroszló — hivatalosan a kemény hangzású Breslau címet viseli. De milyen kedves nevet adott neki a magyar nyelv! Azt a mély zengésű Boroszló nevet s ezt talán még Mátyás király népe adta a szép, büszke városnak. Sok színes emlékünknél való onnét!

...Breslau — Boroszló elveszett a ködben, az éjszakában és reggel már magyar földön futott a gyorsvonatunk. De úgy érzem, hogy valami emlékeztetést, szépet és kedveset mi is ott hagytunk túl a nagy Krivánon, fent északon...

Levél Kolozsvárról.

Bartók Divertimentojának európai bemutatója.

Kolozsvár, 1941. dec. 3.

A kolozsvári Mátyás király diákház kitűnő akusztikájú modern hangversenytermében ünnepi esemény zajlott le: ma volt a kolozsvári filharmoniai zenekar bemutató hangversenye. Már a műsor is megérdemli az elismerést; Liszt Les Preludes c. szimfóniai költeménye és Es-dur zongoraversenye mellett az élő magyar muzsika két legnagyobb mesterének egy-egy műve került előadásra, Kodály Háryszvitje és Bartók új, vonószene-karra írt Divertimentoja. Bartók művének ez volt első magyarországi előadása, sőt azt hisszük, nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy első európai előadása, — a kontinensen minden bizonnyal az első. A Divertimento egyszerűbb formálású mű, mint a Zene hú-

ros hangszerekre, a vonószenekar hangzási lehetőségeit azonban tán még fokozottabb mértékben kihasználja alkotója, mint előbbi kompozíciójában. A barokk Concerto Grossok módjára áll szemben egymással a teljes vonóskar s az őt szólóhangszer; s az ellenpontozás minden mesteri eszközével, imitációkkal és témaelfordításokkal szövődik-fonódik a mű remek formálását egészszé. De míg a kifogyhatatlan leleményű mester játékos kedvében braviúros technikájú valódi mesterművet alkot, ugyanakkor egyszerűen varázsló is, aki a lélek legrejtettebb indulatait, emberfeletti fájdalmát, a túlvilág gyötrelmes és álszelleműlt vízióit, majd pedig a minden szenvedésen túljutott emberi lélek

kristályos derűjét jeleníti meg. Le-nyűgöz és magával ragad ez a zene, hideg fultkároz a hátunkon, gyorsabban ver a szívünk s a katharizis felemelő pillanatai után úgy érezzük, hogy magasabbrendű ember-ré váltunk.

A kolozsvári filharmónia vonó-sai kitétek magukért s a ritmikai és intonációs nehézségekben gazdag mű minden szépsége érvényre jutott Vaszy Viktor tolmácsolásában. A *karmester* Vaszy két legkiválóbb erénye: magávalragadó szuggeszív ereje, mely az izzásig fel tudja lelkesíteni zenekarát, valamint az a képessége, hogy rögtön az első pillanatban *hangulatot* tud teremteni maga körül, — kívá-

lón érvényesült a Bartók-mű előadásában. S a többi, már ismert kompozíció előadása is mintaszerű volt; a Liszt-művek romantikus pálosza (a zongoraszólamot Zsembery Elvira játszotta) s a Háryszvit magyar lélekzelvétele, ízes humora egyképpen kifejezésre jutott a karmester és a zenekar összehangolt munkájában. A Háryszvit fűvókra írt tételeiben pedig a zenekar fűvósai — rezek és fák egyaránt — remekeltek.

Az utóbbi évek egyik legjobb Hárý előadását élvezhette a Mátyás-hangversenyterem közönsége, mely lelkesen ünnepelte a karmestert és a zenekart.

F. F.

Az ismeretlen Rossini.

Riccardo Bacchelli olasz akadémikus, a nálunk is jól ismert író érdekes előadást tartott az olasz Kultúrintézetben *Rossini*-ről december 15-én. Kiemelve *Rossini*, *Mozart* és *Haydn* iránti előszeretét. Az előadás *Rossini* nyitányainak általános jellegét elemezte, amelyeknél, különösen a fiatalkorúaknál, *Haydn* hatása erősen érezhető, ez a hatás azonban első vígoperáiban is fellelhető.

Rossini nyitányai általában lírai és egyéni jellegűek, átítatva az élet szeretetével, a kiegyensúlyozottságra való törekvéssel. Arra a harmóniára törekszik, amelyben elem-táris erővel érvényesül a ritmusnak a hatalma.

Vizsgálva *Rossini* művészetének fejlődését, megállapítja az előadó, hogy ez a fejlődés nem volt fokozatos átmenet egyik korszakából a másikba, hanem mindenkor ki nyilatkoztatásszerű ihletések állanak alkotásai háttérében. Első korszakának két legjellegzetesebb alkotása, a »*Tankréd*« és az »*Olasz nő Algirban*«, a vígoperának mesészerű, bohózat jellegét mutatják még s ebben a fajsúlyú alkotásban *Ros-*

sini valóságos virtuóztatással remekel.

Kétségtelenül legismertebb alkotása a »*Sevillai borbély*«, amelyet az előadó részletesen vizsgál, majd *Mozart*, »*Figaro házassága*« c. operájával vet egybe. »A rokokó operaszínpad utolsó arisztokratikus, mosolygós finomságú képviselője *Mozart*, szemben a XIX. század első tízedeinek emberi és népies *Rossini*jével, aki már harsányan megneveltet. Ha a *Sevillai borbélyt* hallgatjuk, úgy tűnik, mintha nyitott szemmel álmodnánk és meglepetésünkben és csodákozásunkban az örömlől nevetnénk.

A komoly, mélyen emberi operáíró azonban általában nem igen ismerik, pedig *Rossini* tele van hívó kegyelettel, epikus hősiességgel. Ezek a tulajdonságai ütköznek ki a »*Donna del lago*« operájában, »*Mózes*« c. oratóriumában és végül a »*Tell Vilmos*«-ban, amelynek utolsó nagy fináléja valóságos »költői epilógus«, a legtisztább zenei eszközökkel kifejezve.

A »*Tell Vilmos*« után *Rossini* egy darabig hallgat és ennek az okát magyarázza meg *Bacchelli* élet-

rajzi adatok és esztétikai szempontok szerint. Hogy végül Rossini népszerűsége pedig hamar elmúlt, annak okát abban találja, hogy muzsikáját a tiszta zenei lírizmus fűltötte át. Midőn ezek az elemek hiányzanak művészetéből, mint a „Stabat Mater“-nél, vagy mint a „Quando corpus morietur“-c. vokális quartettben, amelynek majdnem aszkétikus jellege van, valamint a „Pelite Messe Solennelle“-c. késői művében, a kifinomult ízlés és tudás mellett a bravuros elgondolások uralkodnak. Lemond a korábbi fiatalos íhlet szépségéről,

és művészi pályája tetején megáll. ahelyett, hogy ezt szellemi tényezőkkel pótolná. Lemond. megnyugszik. beismer: s ebben igen mély művészi lelkeség és erő rejlik.

Rossini ez utóbbi oldala teljesen új szempontok szerint vizsgálva, nagyban hozzájárul ahhoz, hogy róla valódi képet alkossunk. Bacchelli mint kiváló író és kritikus, akinek Rossiniról szóló tanulmánya ma az olasz könyvpiac egyik legismertebb könyve, a leghivatottabban és valóban művészettel ismerette az olasz zenének ezt a nagyságát.

„Énekeljünk tisztán!”

Ez a címe Kodály Zoltán legújabb pedagógiai munkájának, mely most jelent meg a Magyar Kórus kiadásában. A tizenhatoldalas füzet kétszólamú karénekgyakorlatokat tartalmaz. Kodály az előszóban kifejti munkájának rendeltetését és azt, hogy mi készítette őt a kétszólamú gyakorlatok megírására. Helyteleníti az eddigi karénektanítási módszert, mely szerint a gyerekek csak későn jut el a kétszólamúsáig és a tiszta éneklésre kevés súlyt helyeznek. A temperált hangolású zongora nem ad alapot a tiszta éneklésre, mert „a társas ének tisztasága az akusztikailag tiszta hangközökön alapul és semmi köze a temperált hangoláshoz.” A „kezdők első lépéseit” tehát ne zongora támogassa, hanem „egy második énekszólam.” „Az énekszólamú tiszta éneket is csak kétszólamban lehet egészen megtanulni”. Kodály rendszeres menetét adja a hallás-fejlesztés ezen módjának. Szerinte már a harmadik, sőt helyenként második elemiben megkezdhető a kétszólamú éneklés. A félhang gyakorlását akkorra hagyja, mikor az egész hang már biztos. A gyakorlatok pentatonálisak, kettő kivétellel. „Szerencsés helyzet!” — írja — „Az ötfokúság révén egy csapásra jobb peda-

gógusok és magyarok lehetünk”.

A cél, mint a nagy magyar pedagógusoknál mindig, igen messzire tekintő. A tiszta énekléshez vezetnek ezek a kétszólamú gyakorlatok már a korai gyermekkorban. A 9—10 éves gyermek már elér a Bicinia kétszólamúságához, mely után a klasszikus vokális zene remekei várják a lelkiileg és hallásilag egyaránt fejlett ifjút. A hangszerez zene világához is a vokális zenén keresztül vezet az út. A tiszta énekléssel pedig a zene legigazibb lényegéhez: hangzási teljességéhez és szépségéhez érünk el.

Kodály minden újabb munkája újabb lépés a magyar zenekultúra kérdésének középpontja felé. Megreformálta a dalárdáink szellemét, gyermekkarokat írt a középiskolások számára, harcol zenéjével és frásaival az iskolai énektanítás megújhodásáért és magyarrá tételeért. megírja a Bicinia Hungaricát, végül az óvodások zenei nevelésének nagy problémáját veti felszínre. Az „Énekeljünk tisztán!” a „mit énekeljünk?” kérdései után a minden zenekultúra alapjáig hatol le: addig a fundamentumig, amely az egyén zenei képességeinek és zeneszeretetének kifejtése által képződik.

Egy magyar nagyasszony a Liszt-kultusz apostolnője.

Liszt-kultuszunk sokkal kezdetelesebb fokozaton van, hogy arról komolyan beszélhessünk. Bár az Országos Liszt Ferenc Társaság szép munkát végez, mégsem elég ahhoz, hogy elvégezhessek azt, ami minden nemzet kötelessége nagy fiaival szemben. Nekünk magyaroknak nagy hibánk, hogy legnagyobbjainkat csak haláluk után értékeljük együgyűlegesen. De haláluk után is megmaradunk az értékelésnél és megelégszünk azzal a jóleső és büszkeséggel eltöltött érzéssel, hogy magyarok voltunk. De már áldozatok hozása, cselekvő kegyeletadás, nem tartozik erényeink közé.

Mennyire így van ez! Máskép nem történhetett volna, hogy Liszt Ferenc pesti lakását a Mester bayreuthi halála után szétdúlták, a bútorokat széthordták és széljegyzetekkel ellátott könyveit szétszórták. (A folyókra kidobálták!) Liszt Ferencét, a világ egyik legünneltebb nagyságát, aki nagy szerepségre egész lelkével magyar volt! A mai napig nincsenek összegyűjtve a nagy magyar lángész összes hazai relikviái. Még azt sem tudjuk, mi minden maradt ránk. Még kiadatlan, kéziratok művei is vannak, sajnos idegen tulajdonban, de éppen azok, melyekben magyarsága domborodik ki s melyekkel a nagy magyar szellemeknek hódolt. Sírja idegenben van. Emlékműve nincs. Liszt-múzeumunk tökéletlen. Magyar Liszt biográfia is készül.

Amilyen szomorú mindez, annál örömeleesebb, hogy akadnak azért közben olyan lelkes magyarok és művészetrajongók, akik az életüket ilyen nemes céloknak szentelik. Liszt-kultuszunknak is van most egy ilyen önfeláldozó apostola, illetőleg

apostolnője, egy tiszakürti földbirto-
kosnő: Szinnyei-Merse Félixné. A magyar nagyasszony Liszt tanítványától Thomán Istvántól tanult zongorázni. Rajta keresztül ismerte meg Liszt szerelmét. Ételét ennek a szellemnek az őrzésére szenteli. Tiszakürti kastélyában múzeumot rendezett be Liszt ereklyéiből. Két szobát töltenek meg az emléktárgyak. A múzeum a közelmúltban tizenhárom újabb relikviával gazdagodott. Szinnyei Merséné a következő emléktárgyakat vásárolta meg dr. Gobbi Károlytól összesen 1154 pengőért:

1. Vizespohár
2. Borospohár
3. Szürke szemüveg
4. A Mester bronz mellképe
5. Vöröstinlának használt tinta-tartó
6. Szivartárcsa
7. Két érdemjelgomb
8. Éjjeli lámpa
9. Magyar Rapszódia, Liszt aláírásával
10. Missa Organo, Liszt aláírásával
11. A Mester Tirelli által készített kis mellszobra
12. A Mester Lütgendorf által készített acélmellszerű fiatalkori képmása
13. Aggkori nagyított fénykép
14. Liszt római lakásának nagy fényképe a Mester ajánló-soraival

De a lelkes nagyasszony nem elégszik meg azzal, hogy maga áll a Liszt-kultusz szolgálatába: híveket is toboroz. Körlevelet írt, nyomtatott és küldött szét az országban, melyben összefogásra, közös munkára, áldozatok hozására buzdít. A nemes intenciójú körlevél így szól:

Ma, amikor a világ népeinek titáni küzdelme országokat töröl le a térképről, míg mások mintegy újjászületve, Istenbe vetett bizakodással néznek egy boldogabb jövő felé, a nemzetek létjoga ultságának mérlegelésénél súlyosan fog a latba esni azoknak kultúrfoka is!

Ez teszi időszerűvé, hogy a magyar nemzet minden kultúrtényezőjének magyarságát kihangsúlyozzuk és az egész világon büszkén hirdessük!

Magyarországnak sok olyan lángeszű nagy fia volt úgy tudományos, mint művészeti téren, akiknek nagyságát hódolattal ismerte el a művel nyugat, de akiknek magyarságát elmulasztottuk fennem hirdetni! Ezt a már-már nemzeti jellemvonássá vált magyar nemtörődömséget, magyar közönyt akarjuk jóvátenni, amikor egy, világviszonylatban is a legelső közt álló lángeszű hazánkfiának, Liszt Ferencnek magyarságát kidomborítva, bebizonyítjuk a hozzá való jogunkat.

Mert bizonyítanunk kell, hogy Liszt Ferenc nemcsak magyar volt, de ő maga vallotta magát büszkén magyarnak! Ehhez a bizonyításhoz szükséges, hogy a már meglévő Liszt-kultuszt fejlesszük a következőkkel:

1. Egy Liszt-múzeum föllálítása. (Hasonló a salzburgi Mozart, a bayreuthi Wagner vagy a weimari Goethe-múzeumokhoz.)
2. Egy hozzá méltó helyen és kivitelben föllállítandó Liszt-szobor.
3. Megindítása a Liszt hamvainak hazaszállítása iránti mozgalomnak. (Ezt a Reichstadti herceg hamvainak, valamint a mi 8-as honvéd-zászlóink hazatérésével példázom.)

Hogy azonban ezeknek a gyönyörű dolgoknak a megvalósításához csak hozzáfoghassunk, mint mindenhez, anyagi támogatásra van szükség, ezért lütem ki első céloomul, hogy tagokkal gyűjtsék a Liszt Ferenc Társaság-nak, akik nemes áldozatkészséggel segítsék ezt a nemzeti szempontból mérhetetlen jelentőségű, hazafias célt megvalósítani!

En rendíthetetlenül bízom benne, hogy az izzó magyar érzésemből fakadó fölhívásom meg hozza a várva-várt összefogást!

Arra kérem, nyújtsa segítő kezét ehhez az igazán szép, sőt lélekemelő tervünk megvalósításához, lépjen be tagnak a Liszt Ferenc-társaságba!

A kötelezettség, amit a magyar kultúra érdekébe vállal, nagyon csekély, de ha mindenki meg hozza ezt a csekély áldozatot, hatalmas eredményt fogunk elérni!

A körlevél eredménye lett, hogy Szinyye-Merse Félixné nyolc alapító tagot szerzett az Országos Liszt Ferenc Társaság-nak, mely közel 1000 pengő anyagi többletet jelent a nagy célok rendelkezésére. (Várjuk a körlevél további hatását!)

Reméljük, hogy a körlevélben vázolt célok közül legalább azt elérjük, hogy a dr. Mátéka Béla által

ajánlott Liszt-házat berendezhetjük az Andrássy-úti régi Zeneakadémia épületében, ahol Liszt lakása is volt élete utolsó szakaszában. Szinyye-Merse Félixné is azért gyűjti össze Liszt relikviáit, hogy azt majdan a nagyszabású, Liszt nagyságához és önmagunkhoz méltó Liszt-háznak adományozza. H.

A RÁDIÓ ZENEI TERVEI

◆◆◆

December 29-én japáni hanglemezeket hallunk. A műsoron japán népi dalok, táncok, balladák, férfikari művek és halászdalok fordulnak elő.

30-án *Banyák Kálmán* hegedül Zsolt, Kreisler, Brahms, Tartini és

Paganini műveiből. *Török Márta* műsora a következő: Strauss Richárd: Scherzo; Albenis: Cordoba és Seguidilla; Bartók: Szonatina. Az esti nagyzenekari lemez műsoron Bach, Mozart műveket találunk, valamint Liszt a dur zongoraversenyt és Musszorgszkij: „Egy éj a kopár hegyen” c. művét.

Szilveszter délutánján a Kelenföldi evangélikus egyházközség

énekkara Bach-műveket ad elő: Korárelőjáték és VI. kantate. — A műsor többi része a szórakoztatás jegyében alakul ki.

Az újév első zenekari hangversenyén magyar művek kerülnek a mikrofon elé: Liszt: „Les preudes“, Dohnányi: „Ruralia Hungarica“, Bartók: „Magyar parasztdalok“, Kodály: „Marosszéki táncok“, Viski: „Két magyar tánc“. A *Székesfővárosi Zenekar* adja elő. A délutáni művészlemez-műsor is magyar szerzők műveiből áll. A műsortervezelben Erkel, Liszt, Dohnányi, Poldini, Hubay, Kodály, Bartók és Bárdos nevét látjuk. — *Miklóssy Irén* híres keringőket énekel: Gounod: „Romeo és Juliá“-ból, Meyerbeer: „Dinoráh“-ból, valamint Strauss és Lehár keringőket. Végh Sándor műsora: Tartini: „Szonáta“, Bartók: „Magyar népdalok“ (Szigeti átdolg.) és Paganini „La Campanella“.

2-án lemezről halljuk Ravel: „Valses nobles et sentimentales“ című szimfonikus táncait. Este Kodály, Bárdos és Halmás karműveit halljuk.

4-én *Stefániai Imre* és *Lászlóffy Margit* játszik: Bach: C dur toccata (Intermezzo és fuga), Albeniz: Tri-

ana és Mendelssohn: Scherzo. Lemezről kamarazenét hallunk. A tervek szerint Bartók a moll vonós-negyese és Haydn G dur zongora-hármasa kerül a műsorba.

5-én *Vásárhelyi György* (Berlinben élő hazánkfia, Bartók tanítványa volt!) Schubert: „Moments musicaux“ című művét zongorázza. A *Waldbauer-Vonósnégyes* Mozart-műveket ad elő: A dur klarinet-ötös (Váczy Károllyal) és d moll vonósnégyes. Sor kerül Dohnányi fisz moll és Kodály: Háryszvitljére is lemez-műsor keretében.

Vízkeresztkor *Danyi Ferdinánd* gondnokzik: Locatelli, Dvorák és Rimsky-Korsakov művekből. A rádiózenekar hangversenyének szólistái *Udvardy Tibor* és *Marjag Erzsébet*.

7-én lemezről hallunk egy Poulenc művet: „Hajnali muzsika“. (Concerto pour piano et 18 instrument.) Este operaházi közvetítés lesz.

9-én *Gémes Irén* hárfázik Bach, Mozart és Tournier műveket és kapcsolja a Rádió a *Filharmoniai hangversenyt* is.

10-én nagyzenekari műveket tervez a Rádió lemezről.

KÜLFÖLDI HÍREK

Jelentős zenetörténeti lelet Kölnben. A kölni ásatások során a dóm-tól délre egy római palota alapjaira bukkantak. Majdnem teljes épségben megmaradt a palota egyik 7×10 méteres termének mozaik padlózata. Ez zenetörténelmi szempontból is igen jelentős, mert a mozaik képei közül három hangszereken játszó alakokat ábrázol s ezáltal képet nyerünk a kölni muzsikálásról a római időkben. Az első kép egy syrinkező alakot ábrázol. A syrinx (pánsíp) pásztorsíp volt a görög-római világban. A második képen egy egysöví

fúvóhangszeren (monaulos) és egy kitharán játszó alak látható. A kithara szintén a görög kultúra öröksége. Az Apolló-kultusz hangszer volt. Pengetős hangszer, melynél a rezonáló test alul van s arra függőlegesen szaladnak a húrok (nem gitár). A harmadik kép figurája kétesöví auloszt fúj. Az aulos oboaszerű hangszer. Két csőve szögben kapcsolódik (nem párhuzamosan). Az egyik cső mélyebb hangjai a dallamnak szolgáltak, a másikon a magasbbak a kíséretnek. A Dionysos-kultusz hangszer volt. A diürambusokban szerepelt és a drámákban a zenekart helyettesítette (egyetlen aulos). A rómaiaknál *libia phrygia* néven al-

kalmazták. A mozaik tibiájának egyik szára egyenes, a másiknak vége ellenben tölcseralakban felgömbül. A hangszer a 3. század fejlettségi fokán van.

Meghalt az osztrák zeneszerzők neszora. Október 3-án egy bécsi szanatóriumban 85 éves korában elhunyt a „Bibliai ember” világhírű szerzője, Kienzl Wilhelm. Úgy szólván haláláig aktív részt vett a német zeneéletben. Még egy-két éve Brüsszelben vezényelt a nemzetközi zeneünnepélyen. Művészete Wagneréhez kapcsolódik. De nem egyszerű Wagner-epigon. Wagner monumentalitása, titanizmusa nála keresetlenebb, közvetlenebb, mindenki által felfoghatóan népszerűvé szelődül. Munkássága csaknem az egész zene területét átfogja. Világhíre „A bibliai ember” c. operája emelte. (1895). Népszerű lett még operái közül a „Der Kuhreigen”. Többi műve: zenekari művek, kamaraművek, zongoradarabok, karművek, dalok. Mint zeneesztétikus és kritikus is működött. A századforduló zenetörténetéhez kitűnő forrásmunka az 1926-ban megjelent önéletrajza (Meine Lebenswanderung).

A *Ruralie hungarica* Beuthenben. A poroszországi Beuthen város havonta egy nagy hangversenyt rendez. A februári szimfonikus hangverseny befejező száma *Dohnányi Ernő* világsikerű „*Ruralia hungarica*” c. szvitje lesz. Az est karmestere *dr. Wödl Franz*.

Német–svéd zenei napok. A Keleti tenger közelében, Köslin pomerániai városban november 4–6-ig német–svéd zenei napok voltak, melyeken hangversenyek és előadások hangzottak el. Mind az előadók, mind az előadott művek vegyesen német és svéd eredetűek. A műsor egy része a 13. és 18. század közé eső időszak svéd és német alkotásait ölelte fel. A másik része mai szerzők szerzeményei voltak.

BELFÖLDI HÍREK

A Magyar Zenei Szemle Mozart-száma. A Magyar Zenei Szemle decemberi számának legnagyobb részét Mozart művészetének szenteli. *Bartha Dénes* hosszabbnak ígérkező tanulmány közlését kezdi Mozart zongoraműveiről. *Balogh Pál* „Mozart színpada” c. tanulmánya a Don Juannal foglalkozik. Mozart magyar vonatkozásairól ír *Sebestyén Ede* „Mozart. Arckép magyar keretben” címmel. Mozart műveinek erdélyi és bánáti előadásairól szól *Lakatos István* cikke. A folyóirat többi része beszámoló a zenei szeminárium novemberi előadásairól és bírálatokat közöl Takács Menyhért, Siklós Albert és Vikár Sándor könyveiről.

Tanulmány Hennig Alajosról. A „Száz Jezsuita Arcél” harmadik kötetéből különnyomatként jelent meg dr. Sonkoly István tanulmánya Hennig Alajos jezsuita pateréről. Hennig nem elsősorban arról nevezetes, hogy Liszt unokaöccse volt, hanem az egyházi zene terén kifejtett nagyérdemű munkásságáról. Mint pedagógus és zeneszerző egyaránt kiváló „*Missa facilis a Capella*” és „*Concentus sacri brevis*” c. műveiről nagy elismeréssel nyilatkozik Liszt egyik levelében. Főműve, a *Cantica sacra* a katolikus tanulóifjúság részére írt énekeskönyv. Sonkoly bevezetőben a muzsikusz jezsuita atyákról ad összefoglalást, majd részletesen tárgyalja Hennig munkásságát és közli a nyomtatott és a nagyszámú kéziratos műveinek jegyzékét.

A kolozsvári állami zenekonzervatórium új igazgatója. A tragikus körülmények között hirtelen elhunyt Zsizsmann Rezső helyére a kultuszminiszter *Viski János*t bízta meg a kolozsvári állami zenekonzervatórium igazgatói teendőinek ellátásával. Az új igazgató személyében az új magyar zene egyik leg-

kiválóbb művelője és az erdélyi zenekultúra legalaposabb ismerője került a nagymultú intézet élére. Tehetsége, magyarsága és fiatal-sága miatt nagy reményekkel fogadjuk megbízatását.

A Zeneművészeti Főiskola új tanára. A kultuszminiszter meghívta tanárnak a Zeneművészeti Főiskolára Veress Sándor zeneszerzőt a Kodály-iskola egyik legérdemesebb tagját. Veress az Elemiiskolai énektanítóképző és Középiskolai zene-tanárképző tanfolyamokon kezd tanári működését.

Mozart-ünnep a Nemzeti Múzeum dísztermében. Mozart halálának 150 évfordulóját a Magyar-Német Társaság nagyszabású maliné rendezésével ünnepelte meg f. hó 13-án délelőtt, a Nemzeti Múzeum történelmi nevezetességű dísztermében. Az ünnepélyt a Magyar-Német Társaság elnöke Tasnádi Nagy András nyitotta meg mélyen szánító gondolatokkal magyarázva, hogy mi magyarok miért ünnepeljük a nagy német géniuszt. Utána Fáy István államtitkár a kultuskormány képviselőletében mondta el beszédét Mozart-ról, különösen annak magyar kapcsolatait hangsúlyozva. Az ünnepély tulajdonképpeni szónoka Pukanszky Béla egyetemi tanár, a Magyar-Német Társaság Művészeti Bizottságának elnöke volt, aki részletesen méltatta Mozart egyedülálló művészetét. Az ünnepélyen közreműködött Kresz Géza és kamarazenekara, Kresz Mozart G-dur hegedűversenyének lassú tételét játszotta kamarazenekara kíséretével, majd a „Kis éji zené“-t vezényelte. Végül a kultuszminisztérium, Magyar-Német Társaság, Zeneművészeti Főiskola, Nemzeti Zenede, Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola, Szövegírók és Zeneszerzők Egyesülete, Filharmóniai Társaság, Székesfővárosi Zenekar, Budapesti Hangversenyzenekar, Mária Terézia I. Honvéd Gyalogezred Zenekara, Budapesti Női Kamarazenekar, Mo-

zart Egyesület, Liszt Ferenc Társaság és Hubay Jenő Társaság képviselői megkoszorúzták Mozart mell-szobrát.

Erdélyi történelmi kamarazene-hangverseny. A pezsgő kolozsvári zeneéletnek újabb eseménye az a nagysikerű erdélyi zenetörténeti kamarahangverseny, mely november 27-én hangzott el az Egyetemi Könyvtár előadótermében, a zene-és színművészeti kiállítással kapcsolatosan. A zenetörténeti hangverseny szöbran és írásban adta keresztmetszetét az erdélyi kamarazene jelenének és múltjának. *Lakatos István*, az erdélyi zenekultúra múltjának jeles bűvája „Házi muzsika Kolozsvárott a XIX. században“ címmel értekezett arról a benső zenei életéről, mely a kolozsvári otthonokat Wesselényi Farkasok és Brassai Sámuelek zene-rajongásai folytán betöltötte. A kamarazene történelmét három mű értekelte: *Ruzsika György* (1789—1869) 4. vonósnégyese (G-dur), *Farkas Ferenc* Szerenádja fuvoára és két hegedűre és *Farkas Ödön* Cmoll vonósnégyese. A három mű érdekes szemléltetése a stílusok fordulásainak. Az első még a klasszikus zene szellemét ilézi, Farkas Ödöné a vérbő romantika hangjai, míg Farkas Ferenc Szerenádja az új klasszicizmus jelenlétét hirdeti. Farkas Ferenc műve — melynek ez volt bemutatója — igen nagy közönség- és sajtósikert aratott. Hasonlóan nagy sikere volt az előadóegyüttesnek, a *Budaházi Fehér Miklós*, *Weiland János*, *Nováki László*, *Tokaji András* vonósnégyesnek és *Török Béla* fuvola-művészeknek.

Kodály-bemutató a Rádióban. Végre a magyar közönség is megérthette azt, hogy hallhatja Kodály egyik legfrissebb művét, a külföldön már több helyen előadott „Repülj páva“ variációkat: 29-én este bemutatja a magyar Rádió. Az esemény jelentőségét még fokozza az a körülmény, hogy a mű a szerző vezénylesével fog elhangzani.

Szerkesztésért és kiadásért felel: Novágh Gyula igazgató.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezüleg készített hegedűmmel nyerték a az első díjat. Anvers, Páris, Róma. Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtérén elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

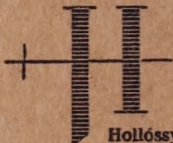
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

Budapest. VII.
Jásika-utca 20

Hollóssy János
könyvnyomtató

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:

DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:

NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. főem. 2
Telefon: 384—529

Budapest

XXIII. évfolyam, 6. szám.

1942. január 2.

TARTALOM

A Székesfővárosi Zenekar munkája. —
Kereszty István: Ez is Wagner-lexikon — „A magyar zene az új Európában.” Előadás a berlini Rádióban. — Kókai Rezső: A vezérmotívumról. — Események a hangversenyéletből. (Ének- és zenekari hangverseny. Ottó Ferenc kantátájának bemutatója.) — A babonás Wagner. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek

Bérlethirdetés

a Székesfővárosi Zenekar
hangversenyeire.

Nagyzenekari esték

10 hangverseny a Magyar Művelődés Házában hétfői napokon este 1/28 órai kezdettel.

I. 5.	WAGNER-EST Vezényel: Csilléry Közzr.: Némethy Ella
----------	--

II. 23.	LISZT: FAUSZT SZIMF. Vezényel: Forray M. Közzr.: Pataky K. és az Egyetemi Énekkar
------------	--

I. 26.	BRAHMS: IV. Rimski—Korzakov: Zongoraverseny Vezényel: Fricsay Közreműködik: Wehner T.
-----------	---

III. 16.	MAGYAR SZERZŐK BEMUTATÓ-ESTJE Vezényel: Kenessey
-------------	--

II. 9.	BEETHOVEN, VERESS, TÓTH D. Vezényel: Csilléry Közreműködik: Végh S.
-----------	--

IV. 13.	HONEGGER: DAVID KIRÁLY Bach: Kantáták Vezényel: Bárdos L. Közreműködik: Az egyesített Palestrina és Cecília kórus
------------	---

A nagyzenekari esték bérleti egész éven át ingyen kapják a műveket magyarázó műsort és a ZENE c. folyóiratot.

A ZENE

Alapítófő: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR MUNKÁJA

Az évad első felének végéhez értünk. Tekintsük át a Székesfővárosi Zenekar ez idő alatt végzett munkáját. Milyen eredményeket ért el a három hó alatt a Főváros ifjú gyermeke: a Székesfővárosi Zenekar? Kik és hogyan szerepeltek a zenekar élén? Milyen műveket adtak elő és milyen jelentős magyar bemutatók voltak?

A hangversenyek legnagyobb része a népművelés nagy ügyének szolgált. Négy hangverseny hangzott el a Népművelési Bizottság „Nagyzenekari estek” sorozatában, ezenkívül négy munkáshangverseny volt és két est Lehár műveiből a szerző vezényletével. A zenekar „Mesterbértlet”-hangversenyei közül és Beethoven-ciklusából kettő-kettő hangzott el és volt két rendkívüli hangverseny, az egyikén japán karmester kezében volt a karmesteri pálca, a másikon Weisbach interpretálta, a Székesfővárosi Ének- és Zenekarral Mozart Requiemét. Tehát összesen tizenhat hangverseny volt az első félévben, melyekhez járulnak a zenekar rádióhangversenyvei számszerint tizenöt.

Tekintélyes szám három hónap alatt. A rádióhangversenyeket is számítva minden három napban egy-egy hangverseny. Ha ezekhez kapcsolódó próbákat is hozzávesszük, látjuk át a Székesfővárosi Zenekar rendkívüli munkateljesítményét. Ez a statisztika igazolja legjobban a zenekar létjogosultságát és szükségességét. Mert nem ok nélkül volt ennyi hangverseny. A közönség igénye volt ez. Legalább is ezt következtethetjük a Székesfővárosi Zenekar hangversenyhallgatói számának folytonos növekedéséből.

Az előadott művek összegezésénél megállapítjuk, hogy a műsornak csaknem a felét klasszikus művek töltötték be. Huszonkilenc mű közül (nem számítva a Lehár-esteket és munkáshangversenyeket) tizenhárom

Haydn, Mozart és Beethoven alkotásai voltak. Ha pedig a művek méreteit tekintjük, akkor a mérleg erősen a klasszikus zene oldalára billen, mert a lizenhárom klasszikus mű között találjuk Mozart Requiemjét, nagy C-moll miséjét, Haydn Nelson-miséjét és Beethoven három szimfóniáját. A magyar zeneirodalom 1:6 arányban volt képviselve. Bár ez az arányszám nem is felel meg teljesen a magyarság igényének, annál inkább kielégítő az, hogy az elhangzott öt magyar mű között négy bemutató volt. A magyar bemutatók visznek friss vért zeneéletünk vérkeringésébe és szabadítják fel a lappangó erőket. Boldogan állapítjuk meg, hogy a közönség is megértette már ezt és egy magyar bemutató már kezd nemzeti eseményszámba menni, amint hogy az is.

A magyar bemutatók Veress Sándor „Szimfónia”-ja, Ottó Ferenc „Aratónap” című baritonszólóra, vegyes- és gyermekkarra és zenekarra írt kantátája, Takács Jenő „Antiqua Hungarica” és „Soproni Barokk Muzsika” című szvitjei voltak. (Lett volna még egy ötödik bemutató, Kodály „Repülj páva”-variációi, mely sajnós, Mengelberg balesete miatt elmaradt.)

A karmesterek áttekintésénél azt látjuk, hogy hét közül négy volt magyar és három külföldi: német, svájci és japán. Magyar karmestereink — Berg Ottó, Csilléry Béla, Ferencsik János és Karvay Viktor — hat hangversenyt vezényeltek. Itt megint a közönség szeretetét és megértését tapasztaltuk a magyar karmesterekkel szemben, akik minden elismerést megérdemelnek.

A közönség már nem csak a külföldi hírességeket ünnepli, hanem a magyar művészeket is. Főlösképpen már az a főrekvés, mely a zenei események, nagyobb hangversenyek élére külföldi neveket állít.

Természetesen örülünk, ha olyan élményekben van részünk, amilyen a Mozart-Requiem előadása nyújtott Weissbach tolmácsolásában, vagy amilyen Ansermet Daphnis és Chloé-ja volt. Az élményen kívül még egyéb hasznunk is van Ansermet hangversenyéből: megismertük a francia műveket a leghitelesebb francia felfogásban. És még valami. Előtte Furtwängler vezényelte a Filharmonikusainknál vendégeskedő Bécsi Filharmonikusokat. Másora német volt. Utána legnagyobbreiszl francia műveket vezényelt Ansermet, a svájci francia, a Székesfővárosi Zenekar „Mesterbérlet”-hangversenyén. A germán és latin szellem sajátosságait és különbözőségét láttuk a két hangversenyből és a két karmester egyéniségéből. Furtwängler a lélek legmélyére száll, oda, ahol a bölcsélet is érzelmmé válik, ahol a logika a titokzatos sejtés borongó kódéba vész, ahol a végtelen kicsiny és végtelen nagy találkoznak a maguk végtelenségükben. Ansermet elveti a filozófiának az érzelmek felé vezető útját, ő az érzelmek világát teszi az értelem síkjára. Nála minden érzelmi mozzanat elmosódik a kristályos értelem fényében. Vakítóan tiszta körvonalak rajzolódtak ki pályája alatt. Nem keresi a lélek realitását, hanem az emberi szellemét.

Imé van nagy jelentősége a külföldi dirigálásának. De csak akkor, ha olyan valaki jön hozzánk, aki hozzásegít emelkedésünkhöz, látókö-rünk tágulásához és ahhoz, hogy bekapcsolódva a nagy nyugati kultur-áramkörbe, a magunk keleti acélját mágneses erejűvé tehessek. Ha nem így van, akkor a vendégdiregálás csak kölcsönösség alapján történhesseit.

Gazdag és változatos volt az évad első fele. A Székesfővárosi Zene-ka dolgozik és fejlődik. Ha így fejlődik tovább, eljön az az idő, amikor nevét a művelt világ ismerni fogja.

Es ha még több magyar bemutató lesz és még több magyar művel-tarlanak műsoron s még több népművelő hangversenyt rendeznek, ak-kor a magyar közvélemény várakozásának is teljesen meg fogják felelni. Ezen a téren még nagy feladatok várnak rá, olyanok, amelyek csak olyan anyagi és erkölcsi erő támogatásával valósíthatók meg, amilyen Budapest székesfőváros közönsége.

KERESZTY ISTVAN:

EZ IS WAGNER-LEXIKON.

Az első Wagner-lexikon a nagy alkotóművész születésének 70. év-fordulójára (1883. május 22-ére) készült; a megtisztelt mester már nem láthatta készen az ajándékot: február 13-án megszűnt élni. A hatalmas kötet Wagner irataiból az ő világszemléletére és művészeti nézeteire vonatkozó aszleteket nyújtja betűrendben; szerkesztették: Carl Fr. Glasenapp (a legrészletesebb Wagner életrajz írója) és Heinrich v. Stein (fiatalon elhunyt tanár, Wagner gyermekeinek volt nevelője). Később, 1891-ben, Glasenapp a „Wagner-Encyklopädie“ 2 nagy kötetébe gyűjtötte Wagnernek a művészet- és művelődéstörténet főbb jelenségeiről vallott nézeteit.

Ezúttal azonban egy sokszor felháborító, sokszor a műben idézett írókat harsányan kinevető könyvet ismertetek; címe: „Ein Wagner-Lexikon“; alcímét magyarul idézem: „Az udvariatság szótára; tartal-mazza azokat a goromba, gúnyos, gyűlölködő, rágalmozó kifejezéseket, amelyeket a mester: Richard Wagner személye, művei és hívei ellen használtak ellenségei és lenézői. Összeállította egy jeles zenebúvár, Wil-helm Tappert, mint írja: üres óráiban a maga gyönyörűségére. (Meg-jelent 48 oldalon, Lipcsében 1877-ben.)

Mindjárt első lapján egy lefordíthatatlan, csúnya szó ötlük fel: „Affenschande“, talán így hangzik elég híven a gyalázkodó mondat. „Nem, nem! a német népnek semmi köze sincs a bayreuthi ünnepi játékokhoz, ehhez a zenei és drámai majompiszokhoz; és ha valaha mégis tetszésére volna a Nibelung Gyűrűjének hamis aranya: ez a tény maga kitörülne a művelt nyugati népek sorából“. Írta pedig ezt 1876-ban Ludwig Speidel (nem sajtóhiba a hitelesebbnek látszó Speichel helyett), holott ugyanő, ugyanabban a bécsi napilapban — a kis „Fremden-blatt“ volt: az egyellen, amelyet Ferenc József császár-király olvasott: a többi lapoknak csak politikai részéből kívánt kivonatokat, amelyek azonban önkényes fogalmazásúak voltak; — Speidel 1872-ben, a bay-reuthi ünnepi színjátékok házának alapkövetételekor így lelkesült: „Wagner Richárd ügye: a német nemzet ügye, tőle többé el nem választható. — Nehéz feladat németek közt nagy embernek lenni, akinek feltétlen tisztelettel és szeretettel adóznak. Elvitathatatlan az, hogy Wagner ko-

runknak első komponistája. Zenéje föllekesít, az egész operalátogató németiségben lelkesedést kelt. A német nép Wagner operáiban a maga ezidőszerinti ideáljait látja; és aki ezeket tőle el akarná venni: az egy darab lelket szakítana ki a nép testéből." Csodálatos színváltozást! Hogy Saulusból Paulus, sőt Szent Pál lett: ilyen eset többször is megtörtént; de megfordítva — ? Ugyan renegátok és árulók, Efiáltészek mindig akadtak. Az alábbi gyalázkodások közt is lesz néhány Speidel-féle: „Speichellecker“ nagyon csúnya szó, legyen szabad szelidebben „talpnyaló“-nak fordítanom; ilyenek rágalmazták Wagnert, előbb a bajor klerikális párt talpnyalójának — ami hogy mennyire nem volt igaz, egész München látta, mert innen ez a párt üldözte el a protestáns Wagnert. Dorn berlini karnagy pedig, akivel Wagner nem akarta vezé nyeltetni a „Tannhäuser“-t: a bajor király talpnyalójának nevezte; ez is rágalom. Wagner a majd 40 évvel fiatalabb királynak is mindig szemébe mondta az igazságot: sőt a rágalomnak ellenkezőjéről tesz tanúságot egy bécsi éleclap versikéje, amelyet — tekintettel Tappert könyvecskéjének ritka, megszerezhetetlen voltára — itt közlök:

Richard Wagner ist ein Mu-
sikus und Poet dazu,
Es leckt ihm König Lu-
dwig den Staub vom Schuh.

(Egy Hans Sachs-ról szóló régi vers nyomán költötték.)

Egy „versenyvész“, operaszerző, 1837-ben ezt írta: Wagner zenéjét meghallgatni kényszerülni — mindjárt a fegyházbüntetés után következik a rangsorban.

Hogy óriási a Wagner-irodalom, (ami az ő nagyembervoltát bizonyítja): köztudomású: de hogy 170 ellenírat keletkezett Wagnernek: „Das Judenthum in der Musik“ (1839) c. röpiratára, azt csak Tappertől tudjuk meg. Ezek az ellenfelek persze (utoljára Isoak Moses Hersch, jiddisch-német nyelven, 1876) kigyóí-békát kiállottak Wagnerre; egy kis szemelvény: Magasfokú deliriumban írta Wagner; a hülyeség csúcs-pontja; bolond kiáltvány; az ember Katzenjammert kap tőle; Wagner éhenkórász (mintha csak a jóllakónak volna igaza)...

Egy francia lap — mert a német-francia háború után Wagner maró szatírárt „Eine Kapitulation“ c. — ezeket írja 1873-ban: A francia közönség jól teszi, ha nem hagyja magára kényszeríteni a csodálatos kakofon (= csúnyán hangzó) nyikorgást, miaukolást, vígjogást és vonítást, mint amelyekből Wagner zenéje áll, egy zúg-tudóskáé, akinek búsásán jövedelmez Németországban az, hogy megvetést tanúsít a mi hazánk ellen. Ekkor történt, hogy Pasdeloup, akinek, mint vejének Colonne-nak is sikerült utóbb sűrűn dirigálni és megkedveltetni Wagner műveit Párisban, kénytelen volt a „hazafias“ tüntetők lármájára elhallgatni a műsorára tűzött Wagner-művel.

Wagner egyénisége, stílja nem egyszerre állt elő teljességében; orosz-lánkörei csak „A bolygó hollandi“-ban (1841) mutatkoznak először. A II. felvonásnak mindig hódító nagy szerelmi kettőséről azonban a sokszor tudósnak, sokszor pojánának mutatkozó Hanslick nem ártallja ezt írni (1855-ben): Fapofájú páthosz küzd a mindenünnen áramló trivialitás ellen. Az opera megnyitóját négykezes átiratban ismertem meg 14 éves koromban, egészséges idegekkel és fogékony lélekkel megáldva s elragadónak találtam. Hanslick ezt a zenét „idegláz“-nak mondja, örült lármának és finom ízléssel azt állítja, hogy hallgatásakor tengeri betegséget kap.

A „Tannhäuser“ szövege mindvégig gyönyörű költészet; (egyes ré-

szeit többször is lefordítottam, arra törekedve, hogy munkám minél méltóbb legyen az eredetének szépségéhez: zenéje pedig ma is mindenkit elragad. És erről azt írja a párisi Sendő (akinek csak neve jelent aranyat; írásainak értéke messze áll a nemes fémtől): tartalma gyermekmese (conte bleu); egy német pedig „dramatisches Wischwasch“-nak, kotyvaléknak állítja; valaki bántónak találja, hogy annyira szembe van állítva az erény a bűnnel a Vénusz barlang = vásári jelenet. A zene: dallamtalan tohubohu, deklamáló litánia, a franciának nehézkes, (itt eszembe jut, hogy Párisban Strauss „Denevér“ zenéjét sem találták elég könnyednek), a francia kritikus „zenemasinának“ mondja, Hanslick pedig a záródokok befejező karénékét „Spektakelschluss“-nak gúnnyolja... ki hisz ma neki?

A „Lohengrin“ zenéjét a dallamtalanság rajongója írta, gyermekes dadogás, formátlan, csak kuriózum értéke van, chaos, unalmas, tartalmatlan frázisokból áll, csupa harsona, nagydob, néha édeskés, érzeltgős. Balfogás volt ezt az operát Bécsbe hozni.

Még jobban rájár a rúd „A nürnbergi mesterdalnokok“-ra; a szörnyű operák legszörnyebbike, suszterinas-opera, monstnum, zűr-zavar (galimatias), unalmas csinálmány, énekes bohózat, macskazene, rémítő sivatag, egyszer találni benne vizet (ez a quintett); ez is csak pocsolya; megnyitózenéje pokoli, macskazene — stb.

„Tristan és Isolde“ a mai embernek az, a mi majdnem 300 évig „Romeo és Julia“ volt: az igazi, mély szerelem eszményképe. De Wagner kortársai — azaz csak a tollforgatók egy része! — számára: delirium szörnyszülötte; szövege merénylet a német nyelv ellen, nem is emberi szerelmi harc; zenéje zavaros (wirrwarr), fülhasogató; előzenéje a legkínosabb ideg feszültséggel jár, a III. felvonás pásztorsípja örült fantázia, (pedig realizstikus igazság! tapasztaltam) az egész mű vad (Roheit), szerzője zseniális-bölcöd.

A »Nibelung gyűrűje«: kiaszott agy cirkuszi komédiája. Költészet nélküli tákolmány. »A Rajna Kincse«: szavak csilingelése: zenéje: vihar a mosogatóedényben... »A walkür« (némelyek szerint a legszebb zene a világon!) Mendelssohniádkkal van tele; Wotan a dárdával: bakter: az első két felvonás élvezetét szívesen fölcsereletem volna egy palack borral — írja Frenzel, híres drámaíró, regényíró... A »Siegfried«: bájjáték! A Nibelung-trilógia meghallgatása: lónak való robot (Pferdearbeit)...

Elámulva látja a mai ember, hogy mekkora értelmatlenség állta év-tizedekig útját W. művészeti törekvéseinek, érvényesülésének. Elszomorító, hogy az ellene írók közt egész sereg nagynevű is volt: Karl Frenzel, regény- és essay író, neves kritikus; Karl Gutzkow, széleskörű munkásságú író, kritikus; Heinrich Laube, a bécsi Burgszínház nagyszerű igazgatója; drámaíró, aki lenézte W-t, mert színpadra csak zeneszövegeket írt: Wilhelm Lübke, a maga korában nagy műtörténész és esztétikus; — zenészek: Friedrich Chrysander, a nagy Händel-búvár, persze csak a mult iránt volt érke, Louis Ehlert kritikus, F.-J. Fétis, a legjobb francia zenei lexikon írója, Otto Gumprecht esztétikus, Otto Jahn, a kitűnő Mozart-életíró, Moritz Hauptmann zenebúvár, (specialitása, az összhangok tudománya), Emil Naumann, akinek kétkötetes, jeles zenetörténetét sajnosan rövidítve adták ki, nemrég. De volt, például, egy korántsem elsőrangú, csak-fürge német író — nem érdemi meg, hogy megnevezsem: nevét csak a Tappert-pellengér menti át az utókornak, mint egy új Hérósztratoszt — ez nem kevesebb, mint öt sajtóorganumba írt W. ellen, s az ő egyéni batvéleményét sokfelől hangzó közvéleménynek lehetett tekinteni.

Csak az értetlenség mondatta — még az 1890-es években is nálunk — hogy W. műveiben nincs dallam, tehát azok merő lármából állnak!

tehát, hogy W. nem is igazi zeneköltő, csak dilettáns, törekvése Don Quijote-i küzdelem, zenéje formátlan, szétfolyó, kocsonyaszerű (Gallert), ilyet írni esztétikai bűn; elméje száraz, terméketlen, már a »Lohengrin« is kimerülését bizonyítja; esztelenség volt az áriát számúzni — s több efféle ítélet. Volt olyan is — német tudós! — aki rátámadott: miért deszkázza W. magát a nemzeti sorompóba? írjon szép olasz zenét!

De az már egyenesen rosszakarát, nem menthető düh, mikor azt írják, hogy a zene enfant terrible-jei: Berlioz és W.; Beethoven sírján gaz terem, már mint W. és Liszt zenéje: ez a hangok szöszátyárkodása (Gewäsch), művészi forma helyett készakarva chaosz; W. csak egy zenei Makart, egy dekoratív zseni, a művészetnek hóhéra, szatir Apollóhoz (Rossinihoz) képest: törpe, aki felkapaszkodott Gluck nyakára (t. i. már Christoph Gluck is, Mária Terézia idejében, hangoztatta, hogy az opera ne hangverseny legyen, hanem színjáték, drámához illő zenével); W. Bayreuthban bálványtemplomot épít, sőt, ez csak ügyes üzleti vállalkozás ... és galádul úgy fogalmazták: W. koldulni jár — mert sokfelé rendezett hangversenyeket a bayreuthi terv javára. »Amit a Lohengrin után komponált, az mind csak svindli, szédelgés«; hajókötélt vastagságú idegek kellenek meghallgatásához; a Nibelung-trilogia bemutatása bayreuthi rémnapokat jelentett, a bécsi »Tristán«-próbák pedig mészárlással (Oetzelei) érték föl: az énekesek szegény áldozatok, a haldokló Tristan úgy vonaglik, mint egy leszúrt ökrök. »I. Richárd, a legcsalhatatlanabb zenepápa« volt egy-egy mérges ellentét számára, aki W. művészeti elveit nem bírta megcáfolni — míg Bécs önhítt, esalhatatlan zenepápája Eduard Hanslick egyetemi tanár hiába elcelődött még W. halála után is húsz évig: meg kellett érnie formalisztikus, de a zene lelkével nem törődő esztétikájának bukását, látnia kellett »kedvelt Bécs« W.-rajongását, valamint W. alkotásainak és művészeti elveinek az egész világon diadalát.

„A MAGYAR ZENE AZ ÚJ EURÓPÁBAN“

Előadás a berlini Rádióban.

Evfolyanunk negyedik számában hírt adtunk arról, hogy a berlini Rádióban magyar tárgyú zenei előadások hangzanak el. Sikertől ezek közül »A magyar zene az új Európában« c. előadás szövegét megszereznünk s azt csaknem teljes egészében alább közöljük.

A magyar zene fejlődése együtt halad a nép történetével. A legrégebbi korból is találunk emlékeket, amik mutatják a magyar nép zenei kultúrájának ősi vonásait. Ezeket a vonatkozásokat megtaláljuk a mai népdalokban is, amit mi is ismerünk Kodály feldolgozásában. Kodály mellett Bartók Béla foglalkozik a legrégebbi magyar dalkincsek kutatásával.

A fejlett magyar dal természetesen bizonyos fejlődésen ment keresztül, amíg eljutott a mai formájáig. A népi dalok mellett a műdal is sok értékkel gazdagította az egyetemes zenei irodalmat. Az egyházi művek a magyar nép mély vallásosságát mutatják. A katolikus és protestáns egyházi művek láncszemei az egész birodalom területén jól ismertek. Az opera s általában a komoly zene alkotói: Erkel, Liszt, Dohnányi, Kodály, Visky, stb. irányt mutatnak az egyetemes zenei kultúra számára és nálunk is voltak s vannak zeneköltők, akik útmutatást nyertek a magyar alkotóktól. A könnyű zene művelői az operett- és szalonzene kialakításában is jelentős helyet vívtak ki a magyar zenekultúra számára. Nem célom zenetörténelmet előadni, de pár szóval emlékezni akartam, emléket

gyűjtani a német szívekbe. Most engedjék meg, hogy rátérjek a tulajdonképeni mondanivalóimra.

A magyar zenekultúra egyetemlegesen fejlődött bár és mégis a népi eszményt sohasem hagyták figyelmen kívül. A nagy nemzeti alkotó Erkel Ferencnél láthatjuk azt, míg a mai élőknel, ha nem is teljesen, Kodály érvenyesíti és igazolja ebben a nemzeti szocialista ideológiát. Ilyen alapon képzeljük el a további fejlődés lehetőségét.

Az új Európáról sok a különböző felfogás. Egyesek úgy képzelik el, hogy nem lesz kultúra. Mások viszont csak bábokat gondolnak, akikkel úgy irányítanak majd, hogy a báb fogja előadni az érzéseket, gondolatokat.

Nem kívánok beszélni arról, hogy a mai Németországban a zenei téren is milyen szép fejlődéseket találunk. A magyar közönség jórésze ugyanis tisztában van ezzel. És éppen ezért fogja megérteni a mi elképzeléseinket a jövőben rá váró feladatokról.

A földrajzi helyzeténél fogva is bizonyos előnyösebb szerepe lesz. Budapest zenei életét virágzóbbá úgy teheti, ha megszervezi a berlini és római állandó művészcsereit. A jelenlegi körülmények még bizonyos korlátokat szabnak e téren, de a jövő fejlődése könnyűvé fogja tenni ezt a kérdést is. A művészcsere mellett az opera és színházak sűrűbb csere-szereplésének kell létrejönnie.

A német és olasz rádiók között már most is van egy megállapodás, ami szerint hetenként egyszer kölcsönösen veszünk át könnyű zenei műsorokat egymástól. A magyar Rádió szintén kell majd, hogy bekapcsolódjék ebbe a szolidáris együttműködésbe.

A zeneoktatás terén a két ország ifjúságára vár, hogy az együttműködést gyakorlatban is kifejlesszék. A zeneiskolák feladata Budapesten és Berlinben az lesz, hogy kutassák azokat a kapcsolatokat, amik jellemzik népeink zeneművésztét.

A diákcseré mellett a tanárok cseréjét gyakorlatban még szélesebb alapokra kell kifejlesztetnünk.

Sokat tehetünk azonban, ha kutatásainkat újság- és könyv alakban propagáljuk.

Brahms, Beethoven, Wagner, stb. magyar vonatkozásai mellett nem egy zeneköltő van, akit kellene, hogy részletesen megismerjünk. Liszt Ferenc németországi életéről s annak hatásáról bőven írtunk. Természetesen állandóan kutatjuk a magyar zenei tilánok német vonatkozásait. A magyar cigányzene kérdésével hivatalosan is foglalkoztunk.

A magyar-német Társaság Budapesten, a német-magyar Társaság Berlinben sok nemes feladatot valósított meg már eddig is. A jövőben a zenei előadások, hangversenyek együttműködése terén is kezdeményező lépéseket tehet.

A magyar rádió a német alkotókat ha még nem is mutatja úgy be, hogy abból a nagyközönség is megértené a mai német zenei életet, de mégis örültünk annak, hogy a magyar rádió zenekara német alkotókból álló műsort adott nemrég s ezt a birodalmi sajtó is melegen üdvözölte a kritika síkján.

Az új Európában tehát a magyar zenére a következő feladatok várnak: 1. A zenei iskolák kölcsönös együttműködése. 2. A rádióműsorok zenei részének határozatosabb kiterjesztése az együttműködés terén. 3. A rendszeres művészcsere megalapozása. 4. A sajtó, zenemű- és könyvkiadatok szorosabb együttműködése.

A zeneiskolák együttműködése az ellentétek vagy félreértések kiküszöbölését jelentené. A Balkán államainak zenei tanszékeit Budapesten kellene felállítani. Ezzel a tervvel már most kellene foglalkozni.

A rádióműsorok hathatósabb együttműködése zenei téren ki fogja azl a testvériséget fejleszteni, ami a magyar és német nép között mindig meg volt. A zenekultúra mindig hatott egymásra és ma is termékenyen hat a lelkekre.

A rendszeres művészcseré is a testvériség eszméjén alapulna. A szőlőművészek mellett a színházi és filmrendezők együttes munkáját is elő kell majd mozdítanunk. Így lehet a magyar és német film és színház eszmei közösségének létjogosultságot adni.

Nagy vonásokban ezek azok a feladatok, amiknek megvalósítása a háború utáni Magyarországra várnak.

Ma háború dúl, de a német lelkekben él az a sok-sok magyar nótá, dal, ami olyan sajátos, mint egy népnél sem Európában.

Hű szövetségesünkkel menetelünk a kilüszött célunk felé! És a Rókezi-induló pattogó ritmusának hangjaival küldjük szeretetünket...

Fordította: Miklós Tibor

KOKAI REZSŐ:

A VEZÉRMOTIVUMRÓL

A vezérmotívum kifejezést Wagner óta használják a zenéről szóló esztétizáló írásokban. Wagner volt az első, aki műveit — főképpen Lohengrin c. operája óta — vezérmotívumoknak nevezhető zenei egységekből építette fel. Maga az elnevezés azonban nem Wagneről, hanem műveinek első magyarázóitól és esztétikai méltatóitól származik, akik közül ebben a vonatkozásban H. St. Chamberlain és Glasenapp neveit kell első helyen megemlítenünk.

Közismert ma már a vezérmotívumnak a következő meghatározása, illetőleg körülírása: mikor valamilyen színpadi, vagy esetleg csupán elképzelt történet cselekményének egyes hőseit, e hősök bizonyos lelkiállapotát, vagy egyáltalában a cselekmény bizonyos fordulatait a zenében határozott, jellemző, könnyen megjegyezhető és könnyen felismerhető zenei témákkal fejezzük ki, — ilyenkor beszélünk vezérmotívumról. A vezérmotívumok mindig olyankor szólnak meg, mikor az illető hős éppen megjelenik, vagy amikor a cselekmény folyamán éppen szó van róla. A vezérmotívum tehát a hős zenei „névjegye“, vagy valamilyen lelkiállapotnak zenei szimbóluma.

Kétségtelen, hogy a vezérmotívum a wagneri zene egyik legjellegzetesebb vonása. Szinte kívülről ismeri ma már minden operalátogató a wagneri hősök vezérmotívumait, mint pl. a Lohengrin-, a Tristan-, a Siegfried-, a Parsifal-motívumokat. Vagy ki ne emlékeznék a Walkürök lovaglásának, a Tűzvarázsnak, Tristan és Isolda szerelmének, a Hans Sachs-i lemondásnak, vagy a Gral-nak a motívumaira? De nemcsak a wagneri zene, hanem a közvetlen Wagner-követők zenéjének is elengedhetetlen kelléke a vezérmotívum: gondoljunk pl. Strauss Richard műveire, aki nemcsak színpadi, hanem szimfonikus műveiben is vezérmotívumokat használt, mint pl. a Don Juan, a Till Eulenspiegel c. szimfonikus költeményekben (Don Juan motívum, Till Eulenspiegel füttymotívuma s. i. l.).

Kétségtelen továbbá az is, hogy a vezérmotívumnak ez a Wagner zenéjében annyira elsőrendű szerepe Wagnernek ú. n. „Gesamtkunstwerk“ elméletére vezethető vissza. Hogy csak röviden világítsuk meg ennek az elméletnek a lényegét: a wagneri „Gesamtkunstwerk“ elmélete szerint az opera nem egyéb, mint dráma, színjáték és zene legszorosabb egysége. Ebben az egységben a zene — mint egyenrangú fél — kiegészíti a drámai cselekményt, azaz hangsúlyozza a szavakkal ki nem mondhatót,

a mozdulatokkal eléggé ki nem fejezhetőt. Ez pedig valóban nem történhetik jobban, mint a vezérmotívumokkal, amelyek mintegy széljegyzetképpen kísérik, magyarázzák a hangok útján is az előttünk lepergő drámát. (Ha a vezérmotívumnak ez a mély, drámai koncepcióból való eredése hiányzik, akkor a vezérmotívumokkal való zenei építkezés persze értelmetlen játék; — talán ez az oka, hogy Wagner követőinél, mint pl. Strauss Richardnál is, az ilyen zenei szerkesztés már valóban csak szerkesztésnek hat, nem mély drámai élményből fakadó szükség-szerűségnek, mint Wagnernél.)

Ugy látszik tehát, hogy a vezérmotívumnak a zenei építkezésben való alkalmazása Wagner legegényibb, legsajátabb reformja, mely logikusan következik a zenére vonatkozó esztétikai elméleteiből — és ezt a reformot a múlt század végén, sőt még a századforduló után is — valóban kizárólagosan wagneri reformnak tartották. Ma azonban kissé másképp látjuk a helyzetet és jelen sorainknak éppen az a céljuk, hogy a Wagner-féle vezérmotívum zenetörténeli előzményeire némileg rávilágítsanak.

A könnyebb áttekinthetőség kedvéért kövessük *visszafelé* a zenetörténet útját és legelőször is vegyük szemügyre a Wagner zenetörténeli felépését közvetlenül megelőző zenetörténeli korszakot. Ez a korszak kb. a múlt század első harmadára tehető (kb. 1810—1840); vezéralakjai Francia földön Berlioz, Chopin, a fiatal Liszt, Németországban Weber, Schumann, Mendelssohn. Vizsgálódásaink szempontjából előbb Berlioz, Chopin és a fiatal Liszt művészetét akarjuk tárgyalni.

Berlioz, Chopin és a fiatal Liszt a szoros értelemben vett *zenei romantika* megeremelői. Mint ez főképpen Liszt fiatalkori írásából kiderül, céljuk az volt, hogy olyan zenét teremtsenek, mely egyesít magában templomot és színházat, költészetet és filozófiát, s mely ilyenformán egyesíti az emberiséget Istennel, a mindenséggel, a végtelennel. (Mint látjuk, a wagneri „Gesamtkunstwerk” eszméjének is tulajdonképpen itt vannak az eredői.) Ennek a liszti elméletnek gyakorlati következménye azután az, hogy a zeneszerzők nem elégednek meg az eddigi klasszikus formákkal, hanem új formákat keresnek, amelyekben és amelyekkel könnyebben valósíthatják meg előbb idézett elméleti céljaikat. Ez az új forma pedig nem más, mint az ú. n. *motívikus formaképzés*, azaz a kompozíció valamilyen pregnáns, határozott motívumból indul ki, ez változott formában mindig új és új hangnemben jelenik meg, ilyenformán gerince az egész műnek, az egész mű egységét biztosítja. — Amellett azonban mégis teljes szabadságot, szinte improvizációs jelleget biztosít a mű formája számára.

Hogy itt a vezérmotívum jelensége csillan fel, az alig vitatható. Csupán az elnevezés, tehát a helyzet tudatosítása hiányzik még. (De hiszen mondtuk, hogy maga Wagner sem használta a vezérmotívum kifejezést. Ő vezérmotívumait alampotívumoknak nevezte.) Bár Berlioznál mintha már ez a tudatosítás is megfigyelhető volna: tudjuk u. i., hogy pl. „*Fantasztiikus Szimfónia*”-jának őt tételül egy alampotívum fogja egybe, melyet ő „*idée fixe*”-nek nevezett. Az „*idée fixe*” tehát már vezérmotívum, — s így Berlioz a wagneri vezérmotívum egyik legközelebbi inspirátora! De természetesen Liszt fiatalkori zongorakompozícióiban is felismerhetjük ezt a motívikus dolgozási módot. Hogy csak a legszembetűnőbb példákat említsük: a „*Pensée des Morts*”, a „*Cloches de Genève*”, a „*Sposallizio*” c. zongoradarabokban félreismerhetetlen ez a romantikus motívumokkal való építkezés. (Hogy később Wagnerrel való művészi szövetsége idején írt művei már tudatosan vezérmotívumokon épülnek fel, — pl. a „*Faust-Szimfónia*” — az csak természetes.) De magánál Chopinnál is észrevehetünk ilyen korai vezérmotívumokat, pl. legdémozónibb kompozícióiban, a Scherzokban (b-moll Scherzo).

Ma sokszor hangoztatják, hogy Wagner gyakran kölcsönzött Lisztől zenei gondolatokat. Azonban, hogy egész művészetszemléletének alapjai is már megtalálhatók az éppen ismertetett romantikus mesterek művészetszemléletében — és itt is főképpen Liszt elméleteiben — az olyan körülmény, amelyre úgy érezzük, e helyen külön is rá kell mutatnunk.

A Wagnert megelőző zenetörténeli korszak Németországi mesterei közül leginkább *Weber* az, akit a wagneri vezérmotívum egy másik szempontból való előmunkásának tarthatunk. *Weber* u. i. tudatosan ismét bizonyos zenei motívumokat operái folyamán, amelyek valamilyen, a drámai cselekménnyel összefüggő fordulatra emlékeztetnek. Ezeket a motívumokat emlékeztető, motívumoknak (*Erinnerungsmotiv*) szokták nevezni. — a wagneri vezérmotívumoktól tulajdonképpen csak annyiban különböznek, hogy ritkábban bukkannak fel a mű folyamán, valóban éppen csak „emlékeztetnek”, de nem állandó jellegűek, nem képezik a zenei formálás gerincét. Tudjuk, hogy *Weber* zenéje milyen nagy halással volt Wagnerre; nem lehet tehát meglepő, ha Wagner vezérmotívumaiban egyuttal a *Weber*-féle „*Erinnerungsmotiv*” továbbfejlesztését is fel lehet ismernünk.

Ha tovább követjük visszafelé a zenetörténet útját, azt fogjuk tapasztalni, hogy a szoros értelemben vett zenei romantikát megelőző korban is felesillannak már a vezérmotívumra emlékeztető jelenségek. Ez a kor a zenei klasszicizmusból a zenei romantikába átvezető kor, úgy is nevezhetjük: korai romantika, előromantika, vagy egyáltalában: a zenei romantizmus kora. Ide tartozik elsősorban is maga *Beethoven* élete utolsó alkotóperiódusában, azután pl. *E. T. A. Hoffmann*, *Spohr*, *Löwe*, *Marschner*, *Boieldieu*, *Meyerbeer*. Ezeknek a komponistáknak a műveiben igen gyakran találhatunk vezérmotívumszerű jelenségeket. Csak a legmegközelítőbb példákat említhük: lehetetlen pl. *Beethoven IX. Szimfóniájá* utolsó tételének nagy bevezetésében az első három tétel témáinak idézésében, valamint e témák zenei beállításában nem valami vezérmotívumszerű felvilágítást megpillantanunk. Vagy pl. *E. T. A. Hoffmann „Undine”* c. operájában félreismerhetetlen *Undine*-motívummal dolgozik, mely vezérmotívumszerűen tér állandóan vissza a mű folyamán s így biztosítja a mű nagy, drámai egységét. Azután: *Spohr* operatechnikáját ma egyre többször kezdik a Wagnerével összehasonlítani, többek közt pl. „*Jes-sonda*” c. operájának motívikus felépítése miatt is. — Feltűnő *Löwe* híres balladáinak olykor Wagnerrel szinte szó szerint megegyező u. n. jellemző motívumai (pl. az „*Erlkönig*” c. dal lovagias motívuma majdnem szó szerint megegyezik Wagner tetralógiájából lovaglás-motívumokkal.) — *Marschner* stílusa — akinek „*Vampyr*” c. operáját egyébként maga Wagner dolgozta át fiatal korában — szintén összetéveszthető Wagner fiatalkori műveinek stílusával, még pedig éppen az alpmotívumok kezelése szempontjából. Közismert továbbá az előbb említett komponisták közül még *Boieldieu* „*A fehér nő*” c. operájának alpmotívuma, valamint *Meyerbeer* motívikus dolgozási módja, (pl. a „*Hugenották*” c. opera egyik állandóan visszatérő motívuma az „*Erős vár a mi Istenünk*” c. *lutheri* korál.) — Már ezek a hirtelenében kiragadott példák is bizonyítják, hogy a wagneri vezérmotívum valóban igen hálaozott előzményekre tekinthet vissza.

De folytathatnók a kutatást tovább is — és ekkor felmerülhetne bennünk a kérdés: vajon a romantizmus imént idézett korszakát megelőző zenei klasszicizmus idején nem lehetne-e pl. *Mozart „Don Juan”* c. operájában a nyitány bevezetésében felcsendülő trombita-temában vezérmotívumszerű témát látni? Vagy a klasszicizmus megelőző barokk idején *Bach* állandó koráljai, amelyekkel át meg át szövi pl. *kantátáit*, sőt pas-

siót is, — vajjon szintén nem vezérmotívumszerű jelenségek-e, — még ha e művek szelleme szinte áthidalhatatlan távolságban vannak is Wagner műveitől? És még előbb: az opera kialakulásának idején, tehát a 17. század elején, — pl. *Monteverdi recitativoinak* visszatérő akcentusai, vagy zenekari kőjátékai: nem a vezérmotívum elvének legősibb, legöntudatosabb megnyilatkozásai?

Lehet, hogy már igen messzire mentünk e történeti visszapillantásban. Azonban az eddigiekből az az egy már is világos, hogy maga a vezérmotívum nem Wagner eredeti reformja és ha a wagneri „Gesamtkunstwerk“ eszméje juttatta is Wagner műveiben előtérbe: igazi felidőzője mégis csak a zenei építkezés, a zenei formálás problémája. Hogyan építkezzünk, hogyan formáljunk, hogy ez a formálás egységes kompozíciót eredményezzen, amellet mégis sok szabadságot hagyjon: ez az a kérdés, amely — mint láttuk — már jóval Wagner előtt a vezérmotívumokkal való szerkesztéshez vezetett. Hogy Wagner fokozottabb mértékben nyúlt ehhez az eszközhöz, az legfeljebb zenei őslőneinek tévedhetlenségét, nem pedig zeneesztétizálásának újszerűségét bizonyíthatja.

ESEMÉNYEK A HANGVERSENYÉLETBŐL

ÉNEK- ÉS ZENEKARI HANGVERSENY

OTTÓ FERENC KANTÁTÁJÁNAK BEMUTATÓJA

Új énekkar jelent meg december 15-én a Magyar Művelődés Háza színpadán: a *Belvárosi Plébániatemplom Énekkara*. Harmat Arius sokévi munkája és Berg Ottó, jelenlegi karnagya továbbfejlesztése után, most hallhatta templomon kívül először a nagyközönség. És most énekeltek először világi muzsikát. Az énekkaron megérződik, hogy a legnemesebb zenén nevelődött: minden finomságra, a legnehezebb feladatokra kész. Tagjainak a száma nem nagy, de kultúrája annál nagyobb.

A műsor első felében Haydn „Nelson-misé“jét adták elő nagy kultúrával, meggyőző közvetlenséggel. Ezután *Bodó Erzs* Mozart *Exultate-jubilate* molettájában mutatta be ismert tudását.

A műsor második felében két magyar mű hangzott el: *Ottó Ferenc* „Aratónap“ című kantátája és *Liszt* „Les preludes“ c. szimfonikus költeménye. Az érdeklődés középpontjában természetesen az új magyar mű: Ottó nagyméretű kantátája állott.

Az „Aratónap“ kifejezésére a szerző vegyeskart, gyermekkart, bariton-szólót és zenekart állított be. Gyönyörű téma, gyönyörű elgondolás. Hasonló témák már több zeneszerzőt megihlettek, köztük a legnagyobbakat (Haydn: *Évszakok*, Beethoven: *Pasztorális szimfónia*). Egy nap formai zártsága, hangulati íve a hajnaltól az est nyugalmaig, igen kíváncsizik zenekölteménnyé. Különösen egy nyári hétköznap, a munka legnemesebb napjának, egy aratónapnak a története, hol az aratás az emberi életet jelképezi.

Ottó a témát lírai oldaláról fogja fel. Nem akar drámát belevinni, nem akar drámai kifejlést, belső szerves egységet. Ugyan a hajnal motívuma megjelenik a dél és este zenéjében is, ez mégis csak keret s nem belső szükségzerűség. A mű egysége az egyes részek hangulati közösségén alapszik. Az egyes részek finom pasztellképek, melyek szintézise adja az összbenyomást. Az egész művön végigvonul valami pasztellszerűség.

A líraiság mellett még a meseszerűség is jellemzője az „Aratónap“nak. Nem realista zene, nem akarja kifejezni az életet, távol áll a valóságtól. Valahogy így jellemezhetjük: a zeneköltő álmodozása az arató-

magáról. Illúzió, még a vihar is csak a vihar illúziója. A mű alaphangulata, a valóságértelen, tehát mesébe illő nyugalmas béke, üde báj, mely még a viharnak is bájli kölesönöz.

Ezeknek megfelelően a zenei szerkesztés is az álló részek, álló harmóniák, hosszú orgonapontok fölötti hosszú kicsengések eszközeivel történik. A hangszerelés finom, kiegyensúlyozott. A kórus szerintünk kissé kevés szerepet kapott. Alig fordulnak elő olyan helyek, ahol a zeneszerző kiaknázt volna a négy szolamban rejlő lehetőségeket. A legsikerültebb a kerek gyerekkari rész, melyet a közönség a darab közben külön megtapsolt. A költőt kifejező baritonszóló (Palló énekelte kitűnően) egyes részeinél a szerző az énekhang szépségében bízva, engedményeket tett a zenei anyag nemességének rovására.

A mű bája, finom poézise, meleg őszintesége volt az, mely a hallgatóságot megfogta és a műnek nagy sikert okozott.

Berg Ottót a legnagyobb elismerés illeti ezért az odaadásért, amely-lyel a magyar újdonságot betanította és a legkisebb részletig átgondolt költői előadásért.

A babonás Wagner

A nagy embereknek néha nagy gyengéik is vannak. Wagnernek is volt: félt a 13-as számtól. Felfedezte, hogy neve 13 betűből áll s ez csak csatlakozott ahhoz a tényhez, hogy 1813-ban született. Ehhez még annak a felfedezése is járult, hogy 1813 számjegyeinek összege 13. A balsors jegyében indult. Félt, hogy emiatt korán meg fog halni. Életében többször említi, hogy üldözi a 13-as szám.

Tényleg üldözte. Például az átdolgozott Tannhäuser párizsi bemutatója 1861 március 13-án volt. A dalmű botrányosan megbukott s három előadás után lekerült a műsorról. Wagner ezt a 13-as számok halmozódásának tulajdonítja. Így ír:

Hogy lehetett volna szerencsém ezzel a fájdalommal gyermekével. A háthorizontató 13 elkezd megint üldözni. Mikor az utolsó hangokat leírtam s a dátumot ráírtam, észrevettem, hogy 13-ika (1845 április) van. Ebből nem lehet jó, gondoltam. És tényleg, ahogy gondoltam, úgy is lett. Hosszu huza-vona után végre elérkezett a szerencsétlen téreg ehhez az előadáshoz és ismét milyen dátum?! Az ördög yigye az egész kalendáriumot, ismét az átkozott 13. Ez nem a végzet darabja?

A 13-as szám, bár üldözte valóban Wagnert, nem kapcsolódott több balsikerhez. Csak élete végződött ismét a rettegett szám jegyében: 1883 február 13-án halt meg. Bár 13-án távozott az élők srából, de 70. évében. Egyébként élete sok vonatkozásban van a 13-as számmal. Első művét, C-dur szimfóniáját 1831-ben írta (a számjegyek összege 13): a Faust-nyitány és Rienzi keletkezési dátuma 1840 (szintén összesen 13): Bayreuthban 1876 augusztus 13-án adták először a Nibelung gyűrűjét; 13 operát írt, s az utolsót, a Parsifalt 1882 január 13-án fejezte be. Még ugyanez év szeptember 13-án elhagyja Bayreuthot s Velencébe utazik, hol 1883 február 13-án meghal. Felesége Liszt Cosima, miután 13 évig élt együtt Bülow-val, ugyancsak 13 évig volt Wagner házastársa. Siegfried fia 13 éves, mikor atyja eltávozik örökre.

Szinte alig hisszük, hogy a 13-as számoknak ez a találkozása egy élet keretében véletlen. Wagner babonáságára mindenesetre rácafozt a hírhedett 13. Nagy művek születtek úgy, hogy a záróhang 13-ára esett. És 70 évvel fejeződött be az egyik legnagyszerűbb, legörökebb élet a 13-as záróhélyegzőjével.

A RÁDIO ZENEI TERVEI

Január 11-én a Székesfehérvári Zenekar ad hangversenyt. — Clementis Klára zongorázik. Músora a következő: Ph. E. Bach: „Sol-feggio“, Schumann: „Novelette“, Brahms: „Rapszódia“ és „Intermezzo“, Chopin: „Etűd“, Chabrier: „Bourrée fantastique“, Hangleméről kamarazenét és Respighi műveket ad a Rádió.

12-én ifj. Banda Ede gondolkodik Eccles, Kerpely, Bazalaire, Zsolt és Cassado műveket. Az Egyetemlénekkar műsora a következő: Orlando di Lasso „Te vagy az áldás“, Ismeretlen mester 1588-ból: „Virágom, virágom...“ Joachim Brechtel: „Menyegzős ének“, Liszt: „Katonaének“, Péter József: „Táncrondó“, Halmos László: „Paraszi nóták“, és Bárdos: „Horthy nóták“. Vezényel: Forrai Miklós. — Este az Operaházi Zenekar ad „Radnai-émlékhangversenyt“. — A hangverseny karmestere Dohnányi Ernő, szólistája Báthly Anna. Bevezetőt dr. Gaál Endre mond. — A tervek szerint sor kerül Bartók: „Mikrokózmus“-ának előadására is.

13-án lemezzel halljuk Balakirev: „Thamar“ című szimfonikus költeményét. — Szentmihályi Tibor műsorán Schubert, d'Albert, Leoncavallo, Clement, Csiky- és Lavotta-dalok szerepelnek. Kovács Edit zongora-műsorát Bach, Hummel, Schubert—Liszt és Chopin műveiből állította össze. — Gregor Klára orgonál a törökőri templomból: Franck Cesar: „Pastorale“, Antalffy-Zsiross Dezső: „Hattyúdall“, Haydn-Bossi: „Coro dalla Primavera“. — Este Rosita Serrano és Carlos Gardel lemezei kerülnek sorra.

14-én lemezzel Beethoven és Schubert dalokat hallunk. Este pedig operaházi közvetítés lesz.

15-én Csiky, Lavotta, Lisznyay Szabó, Noseda- és Kodály-dalokat hallunk Vass Margit előadásában, és terveznek egy lemezműsort,

melynek keretében Gigli és de Luca énekel operaáriákat.

16-án Operaházból lesz közvetítés.

17-én Reményi Sándor énekel Caccini, Händel, Tosti, Martini és Tarnay műveiből. — Kodály Zoltán tart előadást „Zene az óvodában. II. rész“, címmel. — Lemezzel pedig Mozart 13 fúvósangszerre írt szerenádját halljuk.

18-án lemezműsor keretében Respighi: „Madarak“ című műve hangzik el. — Hir Sári Liszt: h-moll szonátáját adja elő. Este pedig kivánsághangverseny szerepel a tervek között.

19-én magyar dalokkal szerepel Baumgartner Margit: műsorára Szabados, Hubay, Tarnay, Diczli és Noseda-műveket vett fel. — Littasy György „Ritkán hallott operaáriákat“ énekel: Massenet: „Miasz szonyunk bohóca“ — „Zsálya legenda“, Donizetti: „Lammermoori Lucia“ — Raymondó áriája, Verdi: „Nabucco“ — Zachariás áriája, Verdi: „Ernani“ — Silva cavatina. Mozart: „Színlelt együgyűség“ — Cassandro áriája. — A Mozart-zongora versenyek sorozatában Dohnányi Ernő ezúttal a G-dur (No. 4. K. 41.) és a B-dur (No. 18. K. 453.) versenyműveket játsza. Kísér az Operaházi Zenekar.

20-án Kodály és Bartók feldolgozású népdalokat ad elő Szomolányi János. — Kapi-Klárk Jenő „Új magyar orgonaműveket“ mutat be: Gárdonyi Zoltán: „Preludium és passacaglia“, Sauerwald: „Nyár est a Mátrában“, Kenessey Jenő: „Toccata“, Lisznyai-Szabó Gábor: „Canzonetta“, és Kapi-Klárk Jenő: „Unnepi zene“. — Este Donizetti „Szerelmi bájtál“ című operáját adja a Rádió, lemezzel.

21-én Händel mélyhegedűversenye szerepel a tervek között. Kocsis László adja elő. — A Rádiózenekart vendégkarmester vezényli Kurt Karasch, közreműködik Betty Sedelmayer. Mindketten a magyar-német művészcsere keretében lépnek a mikrofon elé.

22-én Bach-, Mozart-, Beethoven- és Liszt-műveket hallunk *Patzkó Magda* előadásában. — „Az operairodalom gyöngyei” címmel Verdi-est kerül kapcsolásra. A hangversenyt a Magyar Művelődés Házában rendezik meg.

23-án *Haraszi Emil* tart előadást: „Liszt és Wagner zenei rokonsága” címmel, közreműködik *Berg Lili*.

24-én bolgár dalokat ad a Rádió lemezrő, és *Adám Jenő* beszél „Magyar lélek, magyar ének” címmel. Előadása a „Népda-félóra” keretében hangzik el.

KÜLFÖLDI HÍREK

...

Két új német Mozart-könyv. Két új érdekes német Mozart-könyv jelent meg Mozart halálának 150. évfordulójára Max Hesse, Berlin kiadásában. Mindkét könyv írója Egon von Komorzynski. Az egyik könyv címe: *Sendung und Schicksal eines deutschen Künstlers* (Egy német művész küldetése és sorsa). Az író monográfiájában Mozartot úgy állítja elének, amilyen valóban volt, ahogy élt és alkotott. A szerző másik könyvének „Pamina” a címe. Mozart és Gottlieb Anna kapcsolatairól szól. Gottlieb Annához Mozartot gyengéd szálak fűzték élete utolsó szakaszában. A még gyermek számára írt a „Figa-ó házassága” *Barbarina* szerepét és a 17 éves énekesnő részére pedig Pamina szerepét alkotta a *Varázsfuvolában*.

„Zene az európai térben”. A berlini Rádió október havában érdekes hangversenysorozatot kezdett. A sorozat gyűjteménye: Zene az európai térben. A tervek szerint tíz hangverseny keretében tíz európai kultúrállam zeneművészeit ismertetik, annak keresztmetszetét adva egy-egy hangverseny keretében. A megnyitó hangverseny Itália művészetének volt szánva. Ferrero római karmester állt a berlini Rádiózenekar élén, Vivaldi,

Respighi, Zandonai és Pizzetti műveit vezényelte.

„Iljű művészek hangversenye.” Berlinben évek óta rendeznek hangversenyeket, melyeknek célja az utánpótlásról való gondoskodás. Ezeket az „Iljű művészek hangversenyei” című estekeket pedig nem magánvállalkozók rendezik, hanem maga a német Főváros és Zeneművészeti Kamara. Így a tehetséges művészek, akik egyébként, anyagiak híján, nem juthatnak a közönség elé, állami támogatással jutnak oda. Nálunk is vannak mostanában hasonló koncertek, „Fiatalok estje” — és mások. De ez nem jelent mást, mint kitűnő üzletet a hangversenyrendezőknél, akik változtatás nélkül felleptetik azokat, akik jegyeladást vállalnak. Így a telt ház és ezzel az anyagi haszon biztosítva van. Az se baj, ha huszan is fellépnek egy hangversenyen — fő az üzlet. Vigyázni kellene arra, hogy a fiatalok felkarolásának jelszavát ne járassák le.

Itália Mozart művészetét. Mozart 150-ik halálának évfordulóját Olaszországban is szűrtében-hosszában megünneptették. Az ünnepések középpontjában a Requiem előadása volt. Rómában, a Santa Maria degli Angeli bazilikában, Victor de Sabata vezényletével. Az olasz közoktatási miniszter Mozart-ünnepélyekkel kapcsolatban elhatározta, hogy az egész tél folyamán rendszeresen műsorra tűznek olyan Mozart-operákat és szimfóniákat, melyeket az olasz közönség alig ismer. Az olasz Rádió is beállított műsorába félhónaponként ismétlődő Mozart-órákat, melyeket Previtali Fernando vezet. Az olaszoknak Mozart művészetének megismerése nemcsak a német-olasz sorsközösség miatt kell, hanem Mozartnak az olasz művészethez való szoros kapcsolatai miatt is.

Mai operák ciklikus előadása Olaszországban. Az olasz állami operaházakban nevezetes újítást terveznek: a rendes operaévadhoz olyan operasorozatok előadását kapcsolják, melyek szerzői mai olasz zeneszerzők.

Az olasz kormányt és az operaházak vezetőit az készítette erre, hogy az új olasz operák rendszerint csak két-három előadást érnek meg. Szerintük ez azért is van, mert a híres régi operák közben egy-egy új opera nem hal. Az évenként megismétlődő ciklusok módot nyújtanak arra, hogy az új operákat állandóan műsoron tartsák és arra is, hogy több új olasz operát mutassanak be. Az olasz kormány egyébként is azon van, hogy az olasz operateremtést felfokozza, pályadíjakkal serkenti a fiatal zeneszerzőket dalmű komponálására. Ez az új intézkedés bizonyára sok új olasz opera születésének lesz okozója. A magyar operák is rászorulnának ilyen hivatalos támogatásra.

BELFÖLDI HÍREK

♦♦♦

Végh Sándor hangversenykörútja. Kiváló fiatal hegedűművészünk nemrég tért vissza németországi hangversenykörútjáról, mely olv nagy sikerrel folyt le, hogy ennek következményeképpen januárra egy tíz hangversenyből álló sorozatra hívták meg délnémet városokba. Végh kísé-
rője Udo Dammert lesz. Jeles érdemüknek kell elkönyvelnünk, hogy műsoruk felét magyar művekből válogatják össze.

Durigo Ilona Svájcban. Kiváló művészünk és énekpedagógusunk nagyszerű svájci hangversenykörúttal mélyítette el hírnevét. Körútjának kiemelkedő állomása Zürich volt, hol fiával Kasies Tiborral, az ottani operaház karmesterével, ki maga is énekes, együtt dalosít adott. Szokatlanul érdekes színfolt volt, hogy anya és fia felváltva kísérte egymást. A műsorukon szereplő Kodály-műdalok és népdalfeldolgozások mély benyomást tettek Svájc fogékony közönségére. Mindenkit, ki a mai vézsterhes időkben külföldön a magyar kultúra dicsőségét hirdeti, kétszeres elismerés illet.

Hangverseny a Tudományegyetemen. Alig egy éve alakította meg Dr. Prahács Margit egy. magántanár »Collegium musicum« névvel az egyetemi hallgatók műkedvelő zenekörét s december 18-án máris egy kitünően sikerült karácsonyi hangversennyel lépett a nyilvánosság elé. A Collegium musicum célja az, hogy az egyetemi hallgatók szellemi kiművelésük mellé lelki élményt is kapjanak s erre semmi sem lehet alkalmasabb a zenénél. Nem mindennapi eset, hangverseny az egyetem szigorú falai közt, méghozzá olyan hangverseny, melynek minden szereplője egyetemi hallgató; kíváncsok és örendetes, lenne, ha minél többen csatlakoznának ehhez a nemes mozgalomhoz. A máris harminc tagú ének- és zenekarnak meg az előadó, természetesen roskadáig megtöltött érdeklődőknek szűknek bizonyult helyiség legszemléltetőbben bizonyítja a próbálkozás életképes, mindenképpen dícséretes voltát. Az együttes Bujdosó Ilona középiskolai énektanárnő, Ferenczi Csaba ciszterciarendi bölcész-hallgató és Pallagi János hangversenymester vezetésével magyar karácsonyi dalokat, motettákat és barokk kamarazenei műveket adott elő. Legnagyobb sikert Johann Christian Bachnak Budapesten most először elhangzott D-dúr vonóskvintettje aratott.

Itét egy plágium-perben. Ismeretes az a plágium-per, melyet Murgács Kálmán nótaköltő és szövegírója Bagdi István indított Ottó Ferenc ellen. Keresetükben 100 pengő kövételnek Ottó Ferentől, mivel szerintük Ottó a »Júlia szép leány« c. operájában jogtalanul felhasználta Bagdi és Murgács »Gólya, gólya, hosszúlábú gólya« kezdetű dalát. A felperesek szerint Bagdi a verset 1922—24-ben írta, amit Murgács megzenésített és az 1925-ben megjelent nótáskönyvében kiadott. Csekély eltéréssel a nóta megjelent 1930-ban is. Ottó védekezésében előadta, hogy ő a dalt a »Keceli kalácsa« néven Budapesten 1935-ben szerepelt erdélyi parasztoktól hallotta s azt Pongrácz

Zoltán lejegyzése alapján dolgozta fel operájában. A bíróság több tanút hallgatott ki, akik mind azt vallották, hogy a dalt Székelyföldön régi idők óta kezdve ismerik s a népdal szövege is majdnem azonos Bagdi szövegével. A bíróság helyt adott a védelemnek és a keresetet elutasította azzal a megokolással, hogy egyrészt nem bizonyosodott be az hogy a kérdéses dal nem népi eredetű, másrészt pedig ha népi eredetű, az előbbi feldolgozás nem nyújt alapot a szerzővédelmi rendelkezések igénybevételére. Mindenki szabadon dolgozhatja fel a népdalokat, plágiumról ebben az esetben csak akkor lehetne szó, ha Ottó a feldolgozás módját átvette volna Murgáctól. Így lezárult az évek óta húzódó jogi vita és egyúttal világosság derült az ügy igazi hátterére is.

Kodály-ünnepély Nagykorörsön. A Nagykorösi Református Tanítóképző Intézet Enekkara december 16-án magasszínvonalú ünnepélyrel hódolt a nagy magyar Mesternek, Kodály Zoltánnak, 59. születésnapja alkalmából. Az ünnepélyen Márton Barna, az énekkar vezetője megemlékezett Kodály 59. születésnapjáról. Beszédeket tartottak még Váczy Ferenc tanügyi főtanácsos, tanítóképzőintézeti igazgató és Paczolay György református lelkész, országgyűlési képviselő. A kar Orlando di Lasso zsoltára mellett Kodály-kórusokat adott elő: a »150. zsoltár«, »Semmit ne bánkódjál«, »Huszt«, »Esti dal« és »Kit kéne elvenni« és »Karádi nóták« címűeket. Az ifjúság egyenként is szerepelt. Egy ötödik képzős az énekkar krónikáját ismertette, egy negyedik a Hány Jánosból énekelt két számot, egy másik népdalokat énekelt Kodály gyűjlesztéséből, egy pedig Adyverseket szavalt. A Nagykorösi Tanítóképző Intézet megmutatta azt a szellemet, amelyet minden magyar iskolától elvárunk.

Mozart-előadás a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolában. A Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolában Mozart halála napján előadás hangzott el

a salzburgi Mester halhatatlan művészetéről. Az előadó az iskola zene-szerzestanára: Sauerwald Géza volt. A főleg szakemberekből álló hallgatóság nagy tetszéssel fogadta Sauerwald magasszínvonalú előadását.

Horthy-dalok. Kormányzó urunk hetvenharmadik születésnapjára a »Magyar Népművelők Társasága« öszszegyűjtve kiadta azokat a katonanótákat, amelyek szövege vonatkozásban van Horthy Miklóssal, a legfőbb hadúrral, a nép atyjával. Ezek a Horthy-dalok végigkísérik a kormányzó egész életét s kifejezik azt a hódoló, közvetlen szeretetet, amelyet a nép érez a magyar nemzet legendás feje iránt. A szerkesztés munkáját kitűnő folkloristánk, több katonadal-gyűjtemény összeállítója, Volly István végezte. Az eredmény 73 magyar népi dal, annyi ahány dicsőséges évet töltött be Horthy Miklós. A 94 oldalas füzet előszavát Hankiss János egyetemi tanár írta. A dalok bevezetőjeként Volly István tanulmányt közöl »Horthy Miklós a nép dalaiban« címmel s ebben többek közt megállapítja, hogy a legtöbb Horthy-dal a visszatért területekről való. Ez bizonyítja legjobban, hogy Nagymagyarország nemcsak geográfiai és történelmi, hanem lelki egység is. A dalok közben számos kép ismerteti Kormányzó urunk és a magyar katona életét.

Magyar könyv Schubertől. A Rózsavölgyi-cég zenei könyveinek sorozatában jelent meg Meszlényi Róbert Schubert életrajza. Meszlényi nem tudományos munkát írt, hanem életregényt, melyben Schubert művészetét főleg arról az oldalról vizsgálja meg, amelyik a legragyogóbb s amelyik legközvetlenebb kapcsolatban van a tragikusorsú lángész külső életével. Schubertnek ez az oldala: dalköltésze. Meszlényi kitér egyes dalok történetére, külön fejezetet szentel az Erlköniginnek, a Schöne Müllerin és a Winterreise dalciklusoknak. A költőien megírt könyv végül kivonatatosan közli Schubert műveinek jegyzékét.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŐ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma. Brüsszel nagyarany, Grand Prix Médaille D'Or kitüntetések,

Telefon 389-199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opéra- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretövel, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

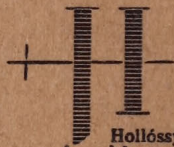
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

Budapest, VII.
Jósika-utca 20

Hollóssy János
könyvnyomató

300182

4

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:

DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:

NOVÁCH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félcim. 2
Telefon: 334—529

Budapest

XXIII. évfolyam, 7. szám.

1942 január 21.

TARTALOM

*

Dr. Mátéka Béla: Külföldi karmesterek a magyar zeneművekért. — Haraszti Emil: D'Agoult grófnő, Liszt gyermekeinek anyja. — Ottó Ferenc: Óvodazene. — A Greguss-érem és a magyar zeneszerzők. — Lévai levél. — Zenei tehetségvizsgálat a madaraknál. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

Bérlethirdetés

a Székesfővárosi Zenekar
hangversenyeire.

Nagyzenei esték

10 hangverseny a Magyar Művelődés Házában hétfői napokon este 1/28 órai kezdettel.

I. 26.	BRAHMS: IV. Rimski—Korzakov: Zongoraverseny Vezényel: Fricsay Közreműködik: Wehner T.
-----------	---

II. 23.	LISZT: FAUSZT SZIMF. Vezényel: Forray M. Közp.: Pataky K. és az Egyetemi Énekkar
------------	---

II. 9.	BEETHOVEN, VERESS, TÓTH D. Vezényel: Csilléry Közreműködik: Végh S.
-----------	--

III. 16.	MAGYAR SZERZŐK BEMUTATÓ-ESTJE Vezényel: Kenessey J.
-------------	---

IV. 13.	HONEGGER: JEANE D'ARC Bach: Kantáták Vezényel: Bárdos L. Közreműködik: Az egyesített Palestrina és Cecília kórus
------------	--

A nagyzenei esték bérlei egész éven át ingyen kapják a műveket megvásárló műsort és a ZENE c. folyóiratot.

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:

DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krf 19. III. 22

Telefon: 421—812

Felelős kiadó:

NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2

Telefon: 384—529

KÜLFÖLDI KARMESTEREK A MAGYAR ZENEMŰVEKÉRT

A magyar föld nemcsak Európa egyik legszebb országa, nemcsak a képzőművészetek, így kivált a festőművészet terén termelt ki minden más országtól eltérő, eredeti és magasszínvonalú műremekeket, hanem zenei tehetségekben is rendkívüli tárháza az európai földrésznek s magasszínvonalú képviselője az európai kultúrának. Mindazonáltal nemcsak hogy a külföld nem eléggé ismeri eddigi zenei termésünket, hanem a magyar közönségnek is kevés áttekintése van a honi földön megszületett műremekek felett. A régebbi ma már klasszikus értékű szerzemények mint Liszt szimfónikus költeményei már kezdenek ismertté válni, noha azok közül egyesek még mindig nem mentek mint kétségtelen tömör fajsúlyú műremekek köztudatba. Számos külföldi karmester tűzte itt ki műsorra Beethoven IX. szimfóniáját, de alig egynéhány Liszt Fauszt-szimfóniáját. Hány híres karmester jött Brahms szimfóniáival, sokszor ismételtlen ugyanazzal, de még egy sem Dohnányi nagy D-moll szimfóniájával, amelyet pedig a nagy német mester is nagyra tartott volna. Pedig ha egyszer egy híres külföldi karmagy mint Furtwängler, Molinari, Mengelberg is műsorra tenné, akkor kezdene a magyar közönség is, most már a külföldi művész ítéletében bízva a példakép említett művek zenei értékeire eszmélni.

Ha világhírű vendégkarmester saját vagy külföldi zenekarral jön, természetesen nehéz műsor-előírásokat tenni. De előzzük meg ezért jöveteli szándékukat, hívjuk meg őket egy-egy különleges feladatra, azzal a kérelemmel, hogy egy-egy naggyobbszabású magyar művet interpretáljanak. Akkor ennek nem lesz presszió-íze és a közönség nagy meglepetés előtt fogja magát találni.

Ha azonban hazai zenekarral szerepelnek, amely a magyar művek előadási sajátosságaiban már gyakorlott, akkor egész új szerzemények első bemutatása is méltán műsorba vehető. Utóbbi időben ezt a Filharmóniai Társulat, méginkább pedig a Székesfővárosi Zenekar ismételtlen meg is tette. Itt azonban arról van szó, hogy zenei politikánk ne csak a külföldi karmester udvariasságára bízva egy-egy értékes ismeretlen magyar mű bemutatását, vagy csak alkalmi szívességet várjon el tőle, hanem elvont kövesse azt a jövőre és intézménye-

sen biztosíttassék mindig egy-egy magyar érték propagálása.

Ezzel költségmentesen két nagy célt érünk el. Végre — valahára a magyar közönség is komolyabb érdeklődésre fogja honfitársainak érdemes tevékenységét méltatni, mert lehetőség, érték van itt bőven — másrészt az a külföldi karmester itt a magyar atmoszférában megismerkedvén a magyar zene kívánalmaival, annak eredeti zamatával, népi színgazdagságával, a maga nemében egyedülálló ritmikai finesseivel, azokkal otthon is igyekezni fog brillírozni és így a magyar zeneszerzők külföldön is ismertté válnak. A külföldi vendég feladatának megkönnyítése végett ajánlatos lenne természetesen, hogy a zenekar a terbevelt mű előadását előzetesen már nyersen előkészítse. Így a vendégdirigens 2–3 próbával is feladata magaslatán álló produkcióra képes.

Ne tekintsük azonban a vendégművészt kísérteti objektumnak, hanem — ha még oly friss műről van is szó, csak olyan új szerzemény előadását bizzuk rá, amelyet zenei nagyjaink Dohnányi, Kodály, vagy Bartók már előzetesen áttanulmányoztak s kritikájukkal várhatólag maradandó értékű műnek fémjeleztek.

A cél nagy és örökös érvényű. A magyar muzsikának mint sui generis értéknek be kell vonulnia az egyetemes művészet Pantheonjába.

Ennek a fenti irányelv és az ahhoz alkalmazkodó hosszas munka is egyik célravezető eszköze.

DR. MATEKA BÉLA

az Orsz. Liszt Ferenc Társaság
igazgatósági tagja.

HARASZTI EMIL:

D'AGOULT GRÓFNŐ, LISZT GYERMEKEINEK ANYJA

Liszt Ferenc életének első hösnője, aki az ifjú magyar csodazongorásból nagyműveltségű világfit nevelt, d'Agoult grófnő, Liszt három gyermekének anyja. Ez a tragikus sorsú asszony elégett életének egyetlen lángjában. Tizenhárom évi mámoros szerelem után kerül sor a végleges szakításra, melynek sebe halálig vérzik. A grófnő alakja a legutóbbi időkig ellenszenves beállításban maradt reánk. Vonásait Liszt második nagy regényének hösnője, a d'Agoult grófnőre féltékeny Sayn Wittgenstein hercegnő befolyása alatt a római és weimari környezetben élő Liszt biográfusok eltorzították. Élete alkonyán az agg mester nem akart szembe szállani a nehéz természetű hercegnővel. Nem cáfolta meg a grófnőről koholt téves vagy rosszakaratú állításokat. D'Agoult grófnő 1875 március havában halt meg. Két évvel később megjelennek Visszaemlékezései, melyek életének Liszt előtti korszakával záródnak. Végre életében unokájára, a tizenhárom éves Daniel Ollivierre, Liszt Blandine és Emile Ollivier, III. Napoleon utolsó miniszterelnökének fiára hagyja emlékiratait és levelezését, melyek 1927-ben és 1933-ban jelentek meg. Ezek a kötetek izgalmas érdekességükben és romantikus szépségükben vete- kednek bármilyen regénnyel. Bepillantást engednek a két rendkívüli lélek drámájának legtitkosabb részleteibe. D'Agoult grófnő alakja megnő és megnemeseedik, a sorok közül szenvedéseiben megtisztult és a fájdalomtól

átszellemült asszony szomorú arca tekint reánk. Az irodalmi hagyatéknak másik részét Charles d'Agoult gróffal kötött házasságából született leánya, Claire, a későbbi Charnacé márkiné örökölte, aki a versaillesi könyvtárnak adományozta a nagybecsű és a Liszt-irodalomban még felhasználatlan anyagot, melyből sok új vonással gazdagodik a grófnő, de Liszt arcképe is.

D'Agoult grófné mindenben rendkívüli jelenség, szépsége és szelleme a restauráció és a júliusi monarchia szalonjait elbűvölte. Döntő hatással volt Liszt értelmi és érzelmi problémakörének, világnézetének, de egész művészi felfogásának kialakulására. A napvilágra került újabb bizonyítékok ezt kétségtelenné teszik. Nem foglalhatunk azonban állást a nagy pörben, mely már kilenc évtizede folyik: melyik volt a hibás kettejük közül a szakítás felidézésében. E pörben tulajdonképpen nem is Liszt és d'Agoult grófné állanak egymással szemben, hanem Sayn-Wittgenstein hercegnő és d'Agoult grófné. A hercegnő női ravaszsgal elrejtőzik Liszt mögé. Az elhagyott asszony balsorsában méltó minden részvétünkre. Magyarország csak hálával gondolhat rá, mert a grófnő ápolta és fejlesztette Liszt lelkében magyar hazájához való ragaszkodását s a szakítás után is a legnagyobb szeretettel gondolt arra az országra, melyben szerelmese született.

D'Agoult grófné, leánynevén Marie de Flavigny, régi francia nemesi családból származott, melynek több tagja a forradalom alatt vérpádon fejezte be életét. Atyja, Alexandre Victoire de Flavigny vicomte katonatiszt, a forradalom kitörésekor Coblentzbe vonult be ezredéhez, innen Frankfurtba kerül, ahol a Bethmann bankház szolgálatába lép. A cég főnökének, Johann Philipp Bethmannnak, feltűnő szépségű leánya, Elisabeth, férjhez ment atyja céglársához, Jakob Bussmannhoz, de már tizennyolc éves korában özvegységre jutott s azóta a szülei házában élt. A civilben is hódítómegjelenésű francia katonatiszt és a bájos német özvegy között csakhamar szerelem szövődik, de Bethmannék hallani sem akarnak, hogy leányuk franciához menjen nőül. Mikor Elisabeth nem akar szakítani, ütlevélszabálytalanság miatt börtönbe záratják az ifjú Flavignyt, de éppen az ellenkezőjét éri el, leányukat felháborítja a durva igazságtalanság, felkeresi Flavignyt börtönében és megmondja neki, hogy semmiféle hatalom nem lesz képes elválasztani tőle. A szülők végre is kénytelenek beleegyezni a házasságba. 1797 szeptemberében volt az esküvő. Marie 1805 december 30-ról 31-re virradó éjjelen születik Frankfurtban. 1809-ben Flavigny és ifjú felesége gyermekeikkel visszamennek Franciaországba, ahol Chateaufort melletti birtokukon telepsznek le. Marie gyermekkorú emlékei közül legmélyebben bevésődött lelkébe 1813-ban, a népek csatájának évében nagyszüleinél Frankfurtban tett látogatása. A városi parkban nagyatyja bemutatja egy öreg úrnak, akit mindenki a legnagyobb tisztelettel üdvözlöl s aki megsimogatja a leánya fénylő szőke haját. Az öreg úr Goethe.

Marie de Flavigny egész életén keresztül benső viharok tombolnak. Gyermeksége sem volt nyugalmas. Nem házi perpatvarok keserítették el életét — szülei boldog egyetértésben éltek. — de a gyermekén keresztül hatalmas erők mérköztek: a francia és német kultúra, nacionalizmus és kultúra, a katolicizmus és protestantizmus. Anyja és családjának tagjai, Marieval mindig németül beszéltek. Atyja s rokonai pedig franciául s mindegyik a maga művelődési szférájába igyekezett vonni a gyermeket. A grófné elmondja visszaemlékezésében, hogy német leánnyá nevelték volna, ha atyja, aki erős nemzeti érzésű, nagyműveltségű energikus férfi, nem veszi idejekorán kezébe leánya nevelését és nem adja be egy előkelő nevelőintézetbe. Bethmann Erzsébet férjhezmenetelekor protestáns

volt. Mariet is protestánsnak keresztelték. Mikor Franciaországba kerül, atyai nagyanyja, aki harcos katolikus nő, szigorúan katolikus szellemben neveli unokáját. Viszont a frankfurti nagyanyja dühbe jön, mikor megtudja, hogy Marie hűtlen a hugenotta hagyományokhoz és a szent áldozáshoz járul. Marie panaszkodik visszaemlékezéseiben: néha gyermekkoromban nem tudtam, hogy francia vagyok-e, vagy német, katolikus-e vagy protestáns.

Az ifjú leány gyorsan fejlődött. Csupa kiváló mester tanítja. Énekelni, zongorázni tanul, sőt zeneszerzést is Hummeltől. Nagy hatással van fejlődő lelkére Mendelsóhnnek, a filozófusnak Párisban élő unokahuga, aki később de Parassin hercegné nevelőnője. Mikor 1819-ben atya meghal, az özvegy átmenetileg Frankfurtba költözik, Marie pedig a Sacré Coeur apácáinak lesz növendéke. Majd párisi arisztokrácia ünnepelt szépsége, akinek kezére tábornokok, tengernagyok és főurak pályáznak. Jól tudják, hogy Marie egyike a leggazdagabb örökösnőknek... Az érzékeny, finomidegzetű leány lelki kielégítelenségében nagyra vágyó lesz. sorba kikoszarazza kérióit. Végre elszánja magát, hogy hozzáménjen a tizenhat évvel idősebb Charles d'Agoult grófhhoz, aki régi provençei családból származik és Napoleon alatt ezredes volt. 1827. májusában tartották meg az esküvőt. Az ifjú párt nagynénje, aki a duchesse d'Angoulême palotahölgye, mutatja be X. Károly udvarában s Marie is palotahölgy lesz. A házasság azonban kezdettől fogva szerencsétlen. A férfi talpig úr, akinek soha egyetlen modortalan szava, ha néhány napra eltávozik, nejét forró levelekkel árasztja el. Mégsem tud hozzáférközni Marie szívéhez. A fiatal asszony meg nem értettnek, elhagyatottnak érzi magát. A párisi társaság nyomban észreveszi az ifjú házasság diszharmóniáját. Két gyermekük születése, Louisé 1828-ban és Claire-c 1830-ban sem változtatja meg a fiatal anya lelkivilágát, mely továbbra is borús és zárkózott marad. Eleinte megkísérti legalább gyöngédséggel viszonyozni férje szerelmét, de nem sokáig bírja a színelést. Udvarlók környékezik, mindenkit távoltart magától. Olvasásban keres kárpótlást s olvasmányai vezetik el Lammenais abbéhoz, a francia katolicizmusnak Chateaubriand mellett ekkor legnagyobb alakjához, akiben kortársai új Pascalt sejtettek. Lammenais szavaira a reformkorszak Magyarországra is felfigyel. Észalatt már a júliusi forradalom barrikádjai emelkednek Páris utcáin, mindenünnen a szabadság ünneplése hangzik. Marie olvasni kezdi Georges Sand regényeit, melyek a szerelem egyeduralmát hirdetik.

Ilyen hangulatban találkozik 1833-ban d'Agoult grófné Liszt Ferencel a marquise de Vayer egyik estélyén. A fiatal magyar zongoraművész már a párisi szalónok körülrajongott arszlánja. Ha valahol megjelenik, a nők összesűnnek. Caroline de Saint Cricq grófnő iránt érzelt szerelméről mindenki tudott. Szavójában töltött idilljéről de la Prunarde grófnővel is suttogtak. Deveria 1832-ben készült Liszt metszete eszményi szépségű fiatal férfit ábrázol. Marie sem tudott varázsa elől menekülni. Emlékirataiban így jellemzi Lisztet: „magas termetű, rendkívül karesú, sápadtarcú férfi, tengerzöld szemmel, melyben gyors tüzek ragyognak föl, mint mikor hullám kel. Arkifejezése szenvedő és erőt kifejező, járása bizonytalan, mintha nem lépne, de lebegne, tekintete szórakozott és nyugtalan, mint egy fantomé, melynek az óra ütni készül, hogy tűnjék el a sötétségben. Így láttam magam előtt ezt a fiatal zsenit, akinek titokzatos élete éppen olyan feszült kíváncsiságot ébresztett maga körül, mint amilyen irigységet keltettek diadalai. Mikor bemutatták nekem és merész keccsességgel leült mellém, mintha már régen ismert volna, Ferenc bizalmasan kezdett beszélni velem. A szokatlan külsőségek mögött, melyek először megdöbbenettek, rögtön megéreztem erejét és szabadságát a szellemnek, mely maga felé vonzott és jóval mielőtt beszélgetésünk

véget ért, már egyszerűnek és természetesnek találtam modorát és beszédét, mely a társaságban, ahol én éltem, szokatlannak tetszett. Ferenc indulatosan és szaggalottan beszélt. Hevesen fejezte ki gondolatait és véleményeit, melyek a banalitáshoz szokott fűlnek, mint az enyém is, bizarnak tűntek föl. Tekintetének villámlása, gesztusai, mélységes és végtelenül gyöngéd; majd maróan gúnyos mosolya, hol ellenmondásra, hol beleegyezésre készítettek. Habozó maradtam a kettő között, meglepve ennyi gyorsaságtól az előre nem látott társalgásban, alig feleltem. A ház úrnője mentett ki zavaromból. A zongora nyíltva volt, a kótatartó két oldalán égtek a gyertyák. L. V. asszony néhány szót mormolt, Ferenc nem engedte, hogy bevégezze. Hirtelen elhagyta a széket, melyen mellettem ült, úgy láttam bosszúsán. Akaratlanul, gondolkozás nélkül, anélkül, hogy kért volna, követtem a művészt a zongorához, hol fiatal leányok énekkara várta. Egyiknek kezéből kivettem a mezzoszoprán szótlanot s a friss és nyugodt hangok közé vegyítettem meghalt hangomat. A darab végeztekor Ferenc, aki engem eddig nem látott, mert mögöttem voltam az énekesnők csoportjában, megfordult és észrevett. Pény vilámlott át homlokán, mely tüstént elsötétedett. Az est hátralevő része alatt nem kereste a közlekedést hozzám. Miután játszott, én is mint a többiek, néhány szóban kifejeztem elragadtatásomat, melyre hallgatag meghajlással felelt. Későn tértem haza s csak nehezen tudtam elaludni. Különös álmaim voltak.

Negyven év múlva veti D'Agoult grófné papírra e sorokat, melyek bizonyítják, milyen kitűnő megfigyelő volt Marie, már fiatal éveiben, mennyire elevenen megőrizte megfigyeléseit és mesterien önti formába.

A szenvedély csakhamar elemi erővel gyúl ki lelkükben. Marie egyideig küzd magával, titkolja a világ előtt szerelmüket, de mikor nagyobbik leánykája meghal, nem bír tovább otthonában maradni. Elhagyja családját. Mielőtt szándékát végrehajtaná, Lammennais abbé, ki Lisztől tudomást szerzett tervéről, felkeresi, hogy lebeszélje. Késő, a kocka már el van vetve. A szerelmesek 1835 tavaszán Bazelen találkoznak. Most következnek a boldog évek, ahogyan Liszt darabjainak címe mondja: a vándor évek, mikor bebarangolják kettesben Svájcot, Olaszországot. Előbb Liszt Genfben, a konzervatóriumban tanári állást vállal. Genfben születik Blandine, Comoban Cosima, a későbbi Bülowné, majd Wagner Richárd neje, végül Rómában Dániel. Marie felsőbbrendű nyugalan szelleme és roppant műveltsége Lisztet teljesen hatalmába keríti. Belagióban, a Villa Melzi platánjai alatt Dantét olvassák s élményeik ihletik meg a Dante-szonátát. A nő Goethe-imádt, figyelmezteti Ferencet a Fausztra, az élet új titkait tárja föl a férfi előtt. Marie szavain keresztül a szociális gondolat, a katolicizmus, egész jelentőségében bontakozik ki Liszt előtt: kilépve a misztikum ködéből, élő valósággá változik. A protestáns grófnét hite már régen a katolicizmus felé ragadta. Szeretné, ha Liszt misét írna. A versaillesi könyvtárban találhat feljegyzése szerint, kérte Lisztet, írjon misét, melynek Kyriéje engedelmesség, Agnusa megalázkodás, Credója fenség. „Meg kell halnod — írja — hogy ennek a misének emléke, harmonikus és lesújtó dallama vígasztalásod legyen utolsó pillanataidban.” Csak mástól évtized múlva ölt testet ez az íge, az Esztergomi Misében, mikor Marie már elfeledve, de a hullámok, melyeket Liszt lelkében barázdált, tovább gyűrűznek. Liszt művészetének minden titkához D'Agoult grófné egyénisége adja meg a kulcsot. Utjuk alatt a Revue et Gazette Musicale című párisi folyóiratban jelennek meg Liszt levelei, melyek színes fantáziával, ragyogó tollal örökítik meg élményeiket. Lambert Massarhoz, a neves francia hegedűshöz, írt levelében Liszt apotézisát zengi távoli, ismeretlen hazájának. Ma már tudjuk, hogy ezeket a leveleket a grófné írta, aki hűsét több kiválóság-

gal akarta ékesíteni, hogy a párisi szalónok ne csak zongoraművészek és zeneszerzőnek, de írónak is csodálják. Az egykorú lapok nyíltan megírják, a versaillesi papírokból szintén kiderül, de első sorban magának Lisztnek leveléből is.

Boldogságuk nem marad soká zavartalan. Liszt temperamentuma, nyugtalan természete, bolyongása szanaszét Európában, az örök harc a művészi ideálért, messze ragadják Mariétól, aki Párisba tér vissza gyermekeivel. A nagy láng már kialvóban, de azért néha a régi tüzzel perzsel. A hír Liszt kalandjairól is regélni kezd. Egyre kevesebb időt töltenek együtt, lényükön mindinkább elhatalmasodik a diszharmónia. 1846-ban a szakítás végleges. Liszt oroszországi körútján megismerkedik Sayn-Wittgenstein hercegnővel, aki elfoglalja Liszt szívében Marie helyét. Marie idegei felmondják a szolgálatot. Elkeseredésében tollat vesz kezében s megírja Nelida regényét, mely a grófnő önéletrajza, s amelyben Guermann Régnier festő alakjában Lisztet kegyetlenül kigúnyolja. Az érintkezés azért mindig nem szakad meg teljesen kettejük között. Ugyanczen évben Liszt Galatzból ír Mariénak s kéri, írjon a magyar dalról egy kis tanulmányt, mely Liszt neve alatt jelennék meg, mint a Magyar Rapszódia elő-, vagy utószava. Marie visszautasíthatta a kérést, ilyen kéziratnak schol sem találtam nyomát.

A szakításon möhön kap a szennzációéhes párisi társaság. Marie előkelő nyugodtsággal viseli keresztjét, mely egyre súlyosabban nehezedik rá. A hercegnő nemcsak ellene ingerli Lisztet, de ráveszi, hogy tiltsa el a gyermekeket anyjuktól, akik Liszt Párisban élő anyjánál, majd egy nevelőintézetben, végül a hercegnő egykori tanítónőjénél, aki Párisban él, nevelkednek. Ettől kezdve csupa harc az elhagyott nő élete. Ez a harc, mint a most napvilágot látott levelek tanúsítják, a gyermekek életét is megkeseríti. Közben Liszt észreveszi a hercegnő aknamunkáját, a gyermekek is felnőnek. Végre helyre áll a normális viszony Marie és gyermekei között.

D'Agoult grófnő az irodalomban keres enyhülést. Kötetei egyre-másra látnak napvilágot. A szépirodalmat elhagyja. A filozófia és a politika érdeklik. Mindinkább köztársasági érzelmű lesz. Lajos Fülöp ellenzkéhez csatlakozik, s a második császárság alatt sem adja föl meggyőződését, míg Liszt III. Napoleon legnagyobb bámulója. Egyik kötetében, mely 1847-ben jelenik meg, mikor a februári és márciusi forradalmak szele már fujdogál, a szabadság lényegét fejtegeti. A szabadság szerinte az emberi lét legfőbb alapja és célja. Folyvást politikai eszmék foglalkoztatják, melyek egyre balra sodorják, persze csak elméletben, mert a valóságban továbbra is a szalónok előkelő dámája marad. Mesterien megírja az 1848. évi forradalom történetét, három kötetben. Munkája olyan népszerű lesz, hogy négy kiadást ér meg. Lázás irodalmi tevékenységgel akarja feledni tönkrement életét. Nemcsak a francia multtal foglalkozik, de Hollandia történetével is. Drámát ír, Jean d'Arcról, az orleánsi szűzről. Nagyon olvassák republikánus leveleit. Legszebbek Dantéről és Goethéről kiadott tanulmányai, Florencről és Turinről megjelent leírásai, melyekben még szerelmének emlékei kísértenek.

Néha egy-egy sablónos levelet váltanak Liszttel. Utolsó együttlétük 1866-ban Párisban, az Esztergomi Mise bemutatójának idején. Sívár és örömtelen a viszontlátás, vigyáznak, hogy ne válják tragikus kihangzásúvá találkozásuk, melyről mind a kettő érzi, hogy az utolsó. Marie már nemcsak elhagyott asszony, de gyermekeit sirató anya is. Blandine huszonöt éves korában (1862), Dániel húsz éves korában (1859) haltak meg. A szülők között szóba sem kerülnek elköltözött gyermekeik. Mind-egyik csak saját feldúlt fiatalságának emlékeire gondol.

A sors mind a kettejüknek még egy szörnyű csapást tartogatott: az 1870—71-iki francia-német háborút. Szemben áll egymással a két nemzet, melynek országában életük eltelt, a két kultúra, melyből annyit szívtak fel magukba, s szemben áll egymással a két vő: Ollivier a miniszterelnök és Wagner Richárd, aki ráveszi II. Lajos bajor királyt, hogy a poroszokkal menjen. A grófné majd megőrül a fájdalomtól. Liszt Magyarországra menekülve nézi, rajongott III. Napoleonja katasztrófáját.

Mariének végül már csak emlékei maradnak. Leányával, Cosimával megszakított minden összeköttetést. Cosimát nem érdekli más, csak Wagner és Bayreuth. D'Agoult grófné közben a katolicizmustól visszatért a protestantizmushoz. 1875 március havában meghal, rövid szenvedés után. Mikor megjelennek visszaemlékezései, egyszerre ráterelődik az érdeklődés a rég elfeledettre. Liszt Budapestről a hercegnőhöz írt levelében kegyetlenül emlékezik meg gyermekei anyjának haláláról. Ez megint csak a hercegné iránt tanúsított gyöngédségét vagy gyöngeségét bizonyítja. Lelkében bizonyára az érzések vihara tombolt.

D'Agoult grófné a francia romantika egyik legérdekesebb és legszerencsétlenebb nő alakja. Nem jöhetett magyar földre. Liszt 1839—40. évi körútja alatt Velencében és Párisban tartózkodik, de a magyarországi forró napokról Liszt részletesen beszámol s Marie a messzi idegenben is átéli hőse diadalát. Magyarországot mindig szerette s a magyar szabadságharc tragédiája mélyen megrázza lelkét. Az Avenue des Champs Élysées melletti kis palotájában, a Maison Rose-ban, szívesen látott vendégek a magyar emigránsok: Szemere Bertalan és neje, Batthyány Kázmér gróf, Perczel Mór, Klapka György és mások. Igen kedvelte a tragikus végű Teleki László grófot, a Kossuth-kormány párisi követét, kinek a grófnőhöz intézett levelét a versaillesi könyvtár őrzi. 1849 július elsején Teleki vérző szívvel kiált fel a grófné csillapító soraira: Asszonyom, négy száz mérföldnyire innen, élet-halál harcát vívja egy nemzet, mely az enyém. Teleki még bizakodik: Görgey veresége még nincs megerősítve, még minden javunkra fordulhat. Mikor a párisi magyar kolóniára lesújt a világosi gyászhír, d'Agoult grófnő vigasztalja a kétségbeesetteket. Megérdemli, hogy halás kegyelettel gondoljunk rá.

OTTÓ FERENC:

ÓVODA-ZENE

„Mert valamin a' Gyermekek, ha nincs a Szogalom, a' fa
Tsűf lészen nagy-létekor: a Kis Kornak hibáján
Vagy soha, vagy nehezebben jobbitt az utánna jöveendő.»
(Kodály idézete B. Szabó Dávid írásaiból.)

Nemcsak zenei, hanem egész szellemi életünk egyik legnagyobb eseménye volt az utóbbi időben Kodály „Zene az óvodában” c. cikke (Magyar Zenei Szemle, 1941. március) és két hasonló című előadása a Rádióban (1941 december 8-án és 1942 január 17-én). Mindkét helyen az óvodáskorú gyermekek helyes magyar zenei nevelését követelte a szerző.

Erdekes, hogy az új népi írók (Kodolányi, Németh László, Illyés Gyula és mások) eredeti kulturális elgondolásai mellett, a régi nagy tanítógárda még élő tagjai is (Szabó Dezső, Móricz Zsigmond, Kodály stb.) állandóan jelentkeznek újabb közérdekű gondolatokkal. Lényegében gazdag az új magyar eszmévilág. Szabó Dezső a Ludas Matyi-füzetekben folytatja az „Élet és Irodalom”-ban húsz évvel ezelőtt megkezdett „Új

magyar ideológia felé" c. sorozatát. Móricz Zsigmond a Kelet Népe hasábjain szól bele a magyar élet menetébe. Kodály egy új magyar zenei folyóirat első számában megjelent nagysúlyú cikkével teszi közzé az óvodások zenéjét, rámutatva egy olyan kérdés fontosságára, amelyre az arra hivatottak közül ma senki sem gondol.

Valamennyi szellemi örállónk és tanítómesterünk között talán Kodály a legnagyobb. Kodály nemcsak éberen figyeli a nemzet szellemi életét, hanem annak feljavítására eredeti gondolatokat termel, sőt gondolatait külön módszerekkel, mint egy eszményi miniszter — nem hivatalosan bár — de végrehajtja, azaz megvalósítja. Még ötletes, népszerűsítő propagandával is szolgál gondolatai mellé, mondván: Művészet a legjobb propaganda!

Kodály eredeti meglátása, alapelve és célja: magyar nemzeti zenekultúra népzenei alapon. A távoli eszmény megvalósítása érdekében, gyökerében: az ifjúság színmagyar zenei nevelésében ragadja meg a kérdést. Be kell tehát vinni a gondolatot az iskolába! Magyar népenél és több énekórát kér a sporttal tiszter annyit foglalkozó iskolától. A hivatalos körök közömbösek. Kodály meglepő fordulattal egyedülálló művészi propagandába kezd életfontosságú terve megvalósítására. Gyönyörű, friss, soha nem hallott stílusú gyermekkarokat ír, amelyeket pesti polgári iskolák énekkaraival adat elő. A „Villő” és a „Túról eszik a cigány” című kórusok bemutatója nagy zenei esemény. Az ifjúság lelkesedése csakhamar országos mozgalmat hoz létre Kodály gondolataiból. Tanítványainak közreműködésével Énekes Rendet alapít. Ifjúsági zenei kiadványok jelennek meg, amelyek mind a központi gondolatot szolgálják: elővendő magyar zenei kultúrát, népzenei alapon. Egész külön korszaka Kodálynak, mikor tisztán nevelői céltartással, csak az ifjúság számára ír karműveket és Bicinia Hungaricat.

S mivel Kodály mindent mindig végiggondol, rájön, hogy a zenei nevelés legelején, az óvodában is fel kell szántani a magyar ugart és jó magokkal be kell vetni azt. Ekkor írja „Zene az óvodában” c. cikkét, amelyben bámulatos anyagismerettel és szakmabeli tájékozottsággal mutatja ki, hogy az óvodások számára eddig felhasznált irodalom majdnem teljesen selejtes művekből áll és zeneileg hasznavehetetlen. Az ilyen célra írott dallamok és szövegek idegen szelleműek és nem kis gyermekek számára valók. A népzenei hagyományban található páratlan szépségű gyermekdalanyagot találja alkalmasnak az óvodások helyes zenei és nemzeti szellemű nevelésére. A múlt század végén működő Kiss Áron munkáját állítja elének példaképnek. Kiss Áron kitűnő gyermekjátékgyűjteménye már 1891-ben megjelent, azonban a kortársak nem tették magukévá Kiss véleményét, aki szerint a gyermekek tanítására a legjobb zenei anyagot szintén a néphagyományban találjuk. Kodály figyelmezteti a ma élő tanítónemzedéket, hogy az óvodásokat a néphagyomány és Kiss Áron szellemében tanítsák.

Kodály művészileg is jól megírt cikkének (mulatságos kólapéldákon mutatja be pl. a németes lejtésű dallamokban kerékbetört magyar szöveget) óriási visszhangja támadt. Mondhatnánk országos lelkiismeretfurdalást idézett elő az óvónők körében. Az óvónők levelezésbe kezdtek a cikkét közlő Magyar Zenei Szemle szerkesztőjével és magával Kodálylyal is. Kérdéseket tettek fel, irányítást kértek, sőt gyűlésre jöttek össze a dolgok meglárgyalására. Kodály gondolata embereket mozgalt meg és tetteket szült.

A cikk nagyszerű hullámverésének tulajdonítható, hogy a Rádió, amelyet a sok cigányzene és más magyartalan tucatzene (tangóharmonika) túltengő közvetítése miatt már évek óta jogosan támadtak az új szellemű

zenei közvélemény megfelelő szervei, felkérte Kodályt, hogy tartson előadást a Studióban az óvodások zenéjéről. Kodály eredeti cikkét tömören összefoglalva és új gondolatokkal bővítve adta le a Rádióban. Így lett az óvodások „csip-csup” ügye országos közüggé. Kodály egyedül cselekedte ezt a magyar zenei újjászületés érdekében.

Befejezésül álljon itt pár sornyi idézet Kodály cikkének végéről:

„Ha új életet akarunk ebben az országban — s ki nem akar? — újjá kell születnünk a zenében is. Mennyivel jobb lenne a kicsinyek dolga, ha mindjárt a jó úton indulnának, s nem Nikodémus korában kellene azon tűnődniök: hogyan szülessenek újjá.”

A GREGUSS-ÉREM ÉS A MAGYAR ZENESZERZŐK

Megelégedéssel olvastam a napilapokban, hogy a Kisfaludy Társaság Viski Jánosnak ítélte az 1941. évi Greguss-érmet az Enigma című szimfonikus költeményeért. Viski tehetséges zeneszerző és az Enigma, ha nem is tartozik a „forradalmi” alkotások közé, mindenesetre tartalmában költői és dologi részében kifogástalan. Minden zeneszerző csak örül ha egyik társát kiüntetik.

Nem is erről akarok írni, hanem azokról a kísérő szavakról, amelyeket a Kisfaludy Társaság zenei előadója, Papp Viktor, a döntéshez magyarázatképpen fűzött. Ezek ellen az érthetetlen és meggondolatlan szavak ellen azért kell feltétlenül a nagyközönség előtt tiltakozni, mert Papp Viktor szavai is nagyszámú hallgatóság előtt hangzott el és azokat a napilapok leközölték. És azért is, mert az egész magyar zeneszerzőgárda nagy megdöbbenéssel fogadta az előkelő előadó megbélyegző szavait.

Papp Viktor véleménye szerint ugyanis az utolsó hat év zenei termése, — amelyből a legjobban kiváló zenemű kiüntetésére alapították a Greguss-érmet. — *visszaesést mutat, a termés egyenesen sivár, csaknem vígasztalan. Alig akad néhány mű, amely mellett érdemes megállni.*

Minden zeneszerző első kérdése: milyen alapon állítja ezt a lesújtó ítéletet ilyen ex cathedra Papp Viktor? Vajjon ismeri-e az utolsó hat év termését? Ezt joggal kétségbevonjuk, mert nem valószínű, hogy a Kisfaludy Társaság illusztris zenei előadója a hangversenyeket olyan sürűn látogatná, hogy áttekintése lehetne az utolsó hat év termése felett. Az sem valószínű, hogy a bizottság, melyben a Zeneművészeti Főiskola és az Operaház igazgatója is részt vett, — bekérte volna a zeneszerzők műveit.

Hát akkor mi jogosította fel Papp Vikort erre a sommás ítéletre? Hogy az utolsó hat év termése nagyon is nem sivár, sőt nagyon is vigasztaló és nagy fellendülést mutat, azt mindazok tudják, akik valóban figyelemmel kísérik a magyar zeneéletet. Ezalatt a „meddő” idő alatt írta Bartók a mai zeneirodalom egyik legzseniálisabb művét, a „Zene húros és ütőhangszerekre és cselesztára” címűt (hallotta ezt Papp Viktor?), a Mikrokozmosz nagy részét, a két zongorára és ütőhangszerekre írt szonátát, a hegedűversenyt, a VI. vonósnyest, a vonósnézekari divertimentot. (Ismeri ezeket Papp Viktor?) Dohnányi Cantus vitae-je is a hat év termése. Kodály szintén nagy műveket alkotott az utolsó hat évben, a Te Deumot, a Repülj páva dallamára írt zenekari variációkat,

a Concertot. A fiatalabb zeneszerzők pedig éppen az utolsó hat évben dolgoznak fokozottabban. Új magyar operák, balettek, zenekari művek, szimfóniák, szvittek, versenyművek, nagyszabású ének- és zenekarra írt kantáták, vonósnégyesek, egyéb kamaraművek, szólóhangszeres darabok, dalok, a cappella karművek, egyházi kompozíciók, stb. születtek ebben az időben. Ezek közt ne akadna olyan, amelyik említést érdemelne? Talán nem ismeri őket Papp Viktor?

Nagyon megdöbbenve tudtam meg a véleményem szerint a Kisfaludy Társaság zenei előadói ezeket a megbélyegző kijelentéseket. A magyar alkotó zeneművészetnek igen ártott vele. Sikertől végre elérnünk azt, hogy a közönség érdeklődése a magyar zeneszerzők felé fordult. Egy ilyen előkelő helyről jövő „ítélet” könnyen megrendíti a közönség bizalmát velünk szemben. Ugyis magyar betegség a saját értékeinek alábecsülése. A magyar művészek úgyis vergődnek a társadalmi közöny pókhálójában. Ugyis a vérüket adják a művészetért és a magyar kultúráért. Segítségre szorulnak, nem arra, hogy mesterséges pókhálók bénítsák meg minden erejüket.

Arra pedig, hogy Kodály Te Deuma és Viski Enigmája került a vita során a mérleg két serpenyőjébe és a bizottság súlygyarapításával végül az Enigma javára billent a mérleg — azt hiszem egy zeneszerzőnek sincs szava. Kodály nem szorul kitüntetésre, egy fiatal zeneszerző annál inkább. Úgy gondolom, csak ez lehetett az, mely a bizottságot arra indította, hogy az Enigmának juttassa az érmet. Az Enigma kitűnő kompozíció, de a Te Deum — remekmű.

A sivár termés egy termelője.

Lévai levél

A visszatért Felvidék bekapesoló-dása az anyaország szellemi légkörébe, a szükségszerű asszimilációs folyamat, nem mehet máról holnapra végbe. Két évtized drótsővényeit kell döntögetni, amihez néha sámsoni izmok kívánnak. Ám a lélek merészebben áttört a sorompókon, mint első pillanatra véltük. Mikor visszatérés után a Felvidék első dalos hírnökei megjelentek nálunk, (pl. a komáromiak az 1939 májusi középiskolai dalosversenyen), eleintén úgy tetszett, mintha két évtized kimaradt volna testvéreink életéből, s mikor megismertük most Lévát, első benyomásaink még hasonlóak voltak. Azaz, mintha csupán csak szentimentális múlt századi német szerzők, német ütemre-kaptafára gyártott, szörnyű prozódiajú álmagyar zöngeménnyek, érzelmes harmonizált homofonia, híg utóromantika, Liedertafel volna, azaz az, amit még 50–60 éve is magyar dalkultúrának esúfoltak.

De hallunk közelebbit. A csehek alatt volt Léván zenei élet, jó »szalón«-zenekar, Smetana-operákat adtak. De a sanyargatott magyar szívnek is akadt öröme, mikor pl. Kacsóh: János vitézét kihozták. Am nem szegte útját az idegen impérium — meg kell adni neki — az igazi magyar énekkultúra bontakozásának sem. Három lelkes egyesület versengett a magyar dal ápolásában, a pöszonyi Toldi-Kör, a Komáromi Dalkör és a Lévai Dalárda. Talán éppen itt Léván bizonyultak legmozgékonyabbaknak. A dalárda kitűnő vezetője Heckmann István, a csehek alatt Szlovénországi országos karigazgatója, a magyar kórusművészet lelkes előharcosa. Tíz éve, 1931-ben megrendezik itt Léván az első »országos magyar dalosversenyt« Szlovákiában először még jobbára homofon magyar és nyugati kórusművekkel és homofon népdalokkal, de rövidesen fölkarolja főként az említett három

testület az új magyar polifón irodalmat. Évente más-más városban tartják a dalosversenyeket (Komárom, Kassa, Losonc, Rozsnyó, stb.). A Lévai Dalárdának különösen vegyeskara lett messzi híres s mindenütt elviszi az első koszorút... Annál leverőbb, hogy ez a nagymúltú, kiváló együttes a múlt év óta — érdeklődés hiánya folytán (!) »haldoklik«. Önkénytelenül is feltolul: Adynak (Nekünk Mohács kell) és Ibsennek lenne itt is igazuk, kik szerint minden magasabb erő kifejtést, a nemzeti szellem minden koncentrációját csak ránehezedő felső nyomás és egyetemes balsors sajtolhat csak ki a nemzeti társadalmából? Azért kellett-e a felszabadulásnak jönnie, hogy a nemzeti lélek elpetyhüdjön?

De nem, ott van a másik tömörülés, mely szerencsésebben fejlődik: az egykori Szlovenszki Országos Magyar Tanítói Enekkar, ma Országos Magyar Tanítói Enekkar, ugyancsak 1931-ben alakult, szintén Heckmann karnagy vezetésével, Léva székhellyel, s azonnal Kodály (Bordal), Bartók (Négy régi magyar népdal) és más új magyar karmponistáink műveivel kezdik. Ez együttes a közel jövőben országos körútra indul, elsősorban az Alföldre.

De az iskolákban is bontakozunk. Bár az egyik középfokú iskola ünnepi műsorain még szemenszedett érzélgős régi német Liedertafel díszleg a »legjavából«, — élén a prototípussal, Friedrich Kückennel (így pld. a november 10-i »felszabadulás« legutóbbi hazafias iskolai ünnepén Kücken az egyetlen énekzám, egy szólóénekes Schubert-dala mellett!), vagy rokkaunt prozodiájú, avatag álmagyar maradványok uralkodnak, addig másutt már Kerényi, Bárdos, Vásárhelyi, Halmos, sőt Kodály kórusait éneklék a diákok. Az »Éneklő ifjúság« dalosünnepé májusban igen szép volt: a két óvodától föl a gimnáziumig és a tanítóképzőig Léva mind a tíz iskolája fölvonult nagy gonddal előkészített számaival, itt már természetesen csupa új magyar polifón szerzővel) az óvodák Ke-

rényi-gyűjtésű gyermekjátékokkal). Csak a két keret-szám vokális klaszszikus; főleg az egyesített karok zárószáma hat impozánsan, Fornsete Nyárkánónja (vez. Heckmann). Az intelligencia még jórészt begombolt; a tántoríthatatlan magyarok meggyőződéssel fejtgették előttem, hogy Kodály Zoltánunk »hazáárulást« követelt el, hogy ilyen fülsértőn elcsúfította a magyar népdalt s biztos, csak föltűnési viszketegegségből teszi. Az idősebb nemzedéket és a zeneileg elő nem készítettek hasztalan is lenne új utak felé erőltetni. A németes régi muzsika emlőin nevelkedett jeles vezető erők ellenben — tapasztalom — sokszor csak az új magyar karirodalom nemismerése folytán tartanak ki a »bevált« réginel. A komáromi tankerületi főigazgatóság azonban lelkesen fölkarolja az új vokális művészetet s e szellemnek nem marad el a hatása.

Hasonló küzdelme a lehúzó és feltörő erőknek a földművesosztály zenei oktatásában is megvan. A parasztságot, sajnos, sokhelyütt nemcsak cigányos és gicces nótákra tanítgatják jóhiszemű kántortanítóik a dal-körökben és nótatanfolyamokon, hanem frivol slágerekre is. Ám a népművelési bizottságok is résen vannak, körműkre ütnék és irgalmatlanul törlik, legalább is a legrosszabb ponnyvát, a bejelentett »tervezetekből«. Ez persze csak némi negatív, preventív intézkedés a fejlődés terjedése ellen, — de hol marad a mostmár egyre sürgősebb pozitív nevelés, a népdal fejlesztő kultusza a már nagyon inficiált falusi nép körében?

A hangszeres zene terén is van jóakarat és van szükséglet: sajnos, egyelőre a szórakoztató zenénél és egy ambícióval kifejlődő szalonzenekarnál tartanak; de a Lévai Zenekedvelők Köre megalakult a Népművelés keretében. Bár akadna hivatott szellem, ki az egész közönségnek magasabb föladatokat és utakat mutatna!

Léva, 1941. december hó.

b.

Zenei tehetségvizsgálat a madaraknál

Ki ne gyönyörködne a természet muzsikusainak, az éneklő madaraknak csicsergő dallamaiban? Azt azonban mindeztideig nem tanulmányozták, hogy az egyes madaraknak milyen zenei képességeik vannak. Azt hittük, hogy a madaraknál az éneklés csak amolyan ösztön, csak fújják a maguk primitív dallamaikat valami ösztönös idegreflexek folytán — de dallamaik korlátain túl semmi közülük a zenéhez. Pedig nem így van. Kiderült, hogy a madarak igenis muzikálisak és köztük is van botfülekűtől az abszolút hallásuakig a zenei képességek minden fajtájából.

A bécsi egyetem pszichológiai intézetének professzora, dr. Sigrid Knecht tanulmányozta a madár lélektannak ezt a titokzatos kérdését. Eredményeiről beszámolt egy tudományos folyóiratban. Az eredmény igen meglepő. Eszerint vannak madarak, amelyeknek határozott zeneszerzői tehetségük van. »Alkotóművészek«. Például egy rigó valóságosan kidolgozza témáit, fordításokban hozza, kibővíti, megrövidíti, pontozza, szünetekkel tűzdeli tele, tempókat módosít, hirtelen más hangszínen fűtül, más hangulatot teremtve, sőt még idegen motívumokat is »földolgoz«.

Knecht professzor megfigyeléseit igazolja egy eddig kétkedve fogadott hazai észlelés. Egy rózsadombi villa zenerajongó lakója Beethoven Appassionata szonátáját gyakorolta egy nyáron át. Csodálkozva hallotta egyszer a nyár végén, hogy egy rigó egész tisztán a szonáta gyönyörű melléktémáját fűtül.

A bécsi madárpszichológus azonban még sok egyébre rájött. A kísér-

letek bizonyossága szerint a madarak egy része még transponálni is tud. Megfigyelte például a seregélyeknél, a szürke papagályoknál és a különböző cinegéknel, hogy egy előfűtült dallamot más hangról kiindulva, utána fűtülnek. Nem mindig sikerül az első próbálkozásra. Néha túl magasán kezdik. Ekkor azonban a kényes, túl magas hangoknál abbahagyják és mélyebben újakezdi — immár sikerrel.

A madárpszichológiai vizsgálatok kiterjedtek arra is, hogy az egyes madárfajok milyen hangnemekre a legérzékenyebbek. Kiderült például, hogy a rigót az A- és D-durban írt zeneművek hozzák a legnagyobb izgalomba, annyira, hogy ugyanabban a ritmusban, hangnemben és tempóban azonos dallamkarakterű párbeszédbe kezd a hangzó zenemű témáival. A stiglicre és a kanárra ezzel szemben a C- és G-dur hat, míg az A- és D-durokkal szemben érzéketlen.

A madarak általában felismerik az egyszerűbb dallamokat vagy hangközöket. Knecht például különböző madarak etetését bizonyos hangok kíséretében eszközölte. Kiderült, hogy a madarak már 10—20 alkalom után ismerik a »táplálkozás-vezérmotívumot«. Megállapítást nyert, hogy a jó hallású madarak nemcsak a nagyobb hangközöket tudják megkülönböztetni hanem még a negyed, sőt nyolcad hangokat is.

A professzor azt állítja, hogy a sokkal finomabb hallószervű emberek is valamikor ilyen »jó madarak« voltak csak hallóérzékük a civilizáció következtében elompuult, ahogyan a többi érzékekkel is történt.

A RÁDIÓ ZENÉI TERVEI

Január 30-án gordonka-hangverseny keretében Bach-, Couperin-, Fauré-, Valensin- és Kreisler-műveket hallunk, *Schusztler Etelka* előadásában. Este operaházi közvetítés szerepel a tervek között.

31-én Sötér István tart előadást »Hangverseny Versa l'esben« címmel. Közreműködik Senyei Szabó Ilus és Rieger Tibor dr. Az előadás keretében elhangzik: Lully: g-moll szvit, Rameau: Gavott és változatok és Rameau: Ária a »Castor és Pollux« c. operából.

Február 1-én Dohnányi: Szimfonikus pererei szerepelnek a lemez-műsorban. — A szamosújvári örömeny-katolikus énekkart Pongrácz Simon vezényli.

A »városnapok« sorozat keretében február 2-án Soproni Napra kerül sor. A »Város-napok«-nak célja, hogy a vidéki városok kultúrájáról, életéről, munkájáról és szórakozásáról ke- resztmetszetet adjon a Rádió. Szeged és Pécs után kerül sor most Sopronra. Zeneileg élénk és nagyműveltségű Sopron igazán értékes műsort nyújt a tervek szerint. Reggel a katolikus misén Haydn C-dur miséjét halljuk. Utána egyházzenei hangversenyt ad az evangélikus egyház, az ország egyik legnagyobb evangélikus templomából. A hangversenyen Bach: c-moll praeludium és fugája, és Dubois: Toccátája hangzik el, valamint Bach- és Mozart-kórusok. Simon Atala zongoraművész nő Liszt-műveket ad elő délután folyamán, Gombás Ferenc pedig Popper: Orosz fantázia című művét. A soproni férfidalkör hangversenyén Kodály-, Nadasdy- és Vaszy-művek szerepelnek. Este a Liszt Ferenc Egyesület és a Frankenburg Irodalmi Társaság együttes műsoros estjére kerül sor. Ennek során a Liszt Ferenc Egyesület zenekara előadja Liszt: »Nápolyi tarantella« című művét és Viski: Két magyar táncát. Az egyesület vegyeskara részben preklasszikus kórusműveket mu-

lat be (Orlando di Lasso, Palestina, stb.) részben pedig Gárdonyi Zoltán (soproni zeneszerző) egyik kórusát és Eszterházy Pál (1633–1713): »Puer natus« című művét, akinek ez a szerzeménye a Harmonia Caelestis gyűjteményből való. A hangversenyen közreműködik Dessewffy Bella, aki két Mozart-áriát ad elő. Vezényel: Horváth József, városi zeneiskola igazgatója. A »soproni-nap« többi műsorszámát az irodalom, a helyszíni közvetítés és a szórakoztatás között oszlik meg.

3-án a budapesti római katolikus egyházközségek hangversenye szerepel a tervek között, melynek címe: »Az ifjúság a gyermekért«. A hangversenyen többek között népi gyermekjátékok kerülnek bemutatásra, valamint Kodály: Cigánysírató, Cu fel lovam és Bárdcs: Istené az áldás. Ez utóbbi bemutató lesz. A hangversenyt Forrai Miklós szervezi. A Poltronieri-vonósnégyes műsora a következő: Arriaga: III. vonósnégyes és Mozart: Adagio és fuga.

4-én lemezről halljuk Sztravinszki: »Kártyajáték« című művét. Szvit 3. részben, vezényel a szerző. Előadja a Berlini Filharmónia. — Este operaházi közvetítés lesz.

5-én Lully- és Mozart-dalokat hallunk lemezről, valamint Frescobaldi: Gagliarda-ját. Ez utóbbit Sztokovszki dolgozta át zenekarra. Délután a debreceni református kollégium kántusának hangversenyére kerül sor. — Egle Jeronutti Rocchi hárfaművész nő műsora: Dante: 18. századi tánc, Tedeschi: »Hegyi patak«, Thomas: Ősz. — Lemezről Musszorgszkij műve kerül leforgatásra: Egv éi a kopár hegyen.

7-én filharmóniai hangverseny kapcsolását tervezi a Rádió. Vezényel: Franco Ferrara, közreműködik Arturo Bonucci. Műsor: Brahms: Tragikus nyitány, Dvorák: Gordonka-verseny, Mule: Vendemmia. (Szület) Kodály: Galántai táncok, Strauss Richard: Don Juan szimf. költ. és Verdi: Végzet hatalma, nyitány.

KÜLFÖLDI HÍREK

Magyar hangverseny a pozsonyi Rádióban. Nagysikerű magyar-hangverseny hangzott el a közelmúltban a pozsonyi Rádióban, Rajter Lajos vezényletével. A következő művek voltak műsoron: Bartók: Parasztballadok, Dohnányi: Szimfónikus percek, Kodály: Marosszéki táncok, Liszt: Les Preludes és Vaszy: II. szvit. (Az utóbbinak ez volt első külföldi bemutatója.) A kitűnő műsor és előadás nagy sikert hoztak a magyar zeneművészetnek és a vezénylő Rajter Lajosnak.

Olasz balett magyar vezetőkkel és magyar művel vendégzerepelt Németországban. Nagy sikere volt Németországban az egy hónapig vendégeskedő római királyi operai balett-karnak. A siker azonban nem kizárólag a kitűnő hatvankétfős együttes érdeme, hanem a vezetők és a műsoré is. A vezetők pedig magyarok voltak s a műsor jórésze szintén magyar volt: Miloss Aurél vezette a balettet és írta a táncok koreográfiáját és részben a tánc-költemények szövegét is. A diszlekték és kosztümöket pedig Pekáry István, a kiváló magyar festőművész tervezte. A balett műsorának középpontjában Miloss „Magyar romantika” c. tánc-költeménye állt. A zene anyagát Liszt Ferenc művei adják. A tánc-költemény négy részből áll. Az egyes képek: »Cigányok a pusztán», »Betyárszerелеm», »Leány szöktetés» és »Szatmári parasztlakodalom». A mű a múlt században játszódik, amely forró magyar romantikáját idézi. A főszerepet Miloss játszotta a római opera balettprimadonnájával. A műsor többi részében Kodály-muzsikára komponált tánc szerepel; továbbá többek közt Beethoven »Prometheus» c. balettje és Sztravinszki »Petruska»-ja. Erdekesség megemlíteni még, hogy a »Magyar romantika» c. tánc-költeménynek Németországban volt az ősbemutatója. A művet a közeljövőben

a római operaházban is bemutatják. Operaházunk igazgatóságának figyelmét felhívjuk erre a műre, mivel — tudunkkal — új magyar balettek terén nagy a kereslet.

Liszt Krisztus oratóriuma Berlinben. Dr. Karl Forster híres kórusa, a berlini St. Hedvig katedrális énekkara január 8-án, előadta a városi zenekarral együttesen Liszt monumentális Krisztus oratóriumát. Dr. Karl Forster, a hangverseny ünnepelt karmestere volt az, aki kb. egy éve Kodály Te Deumát is bemutatta Berlinben kitűnő kórusával.

Meghalt Sinding Christian. A világhírű norvég zeneszerző, Sinding Christian, akinek híres »Tavaszi zsongás» c. zongoraműve az Intermezzo filmben még élete utolsó napjaiban újra szétértékelte a világba nevét — 86. évében december 3-án, rövid betegség után meghalt. Életére és művészetére tanulmány keretében egyik későbbi számunkban még visszatérünk.

Enrico Mainardi híres olasz gordonkaművész átdolgozta Volkmann közismert gordonkaversenyművét. Az »átalakított» Volkmann Dortmundban került bemutató előadásra.

Olasz zenekarok Németországban. Múlt év utolsó szakaszában három olasz zenekar vendégzerepelt Németországban: a Firenzei Kamarazenekar és a Nápolyi Kamarazenekar és a Milánói Scala zenekara. Az első élén Mario Rossi állt Vivaldi, Cimarosa, Händel, Mozart és Malipiero (Ricercarok tizenegy hangszerre) műveket vezényelt. Az utóbbit a nápolyi Konzervatórium igazgatója Adriano Luadi vezette. A Milánói Scala zenekara Marinuzzi vezetésével az Eroicát, továbbá Pizetti és Marinuzzi-műveket adott elő Lipcsében.

Graener Paul 70 éves. Hetvenedik születésnapját ünnepli Németországban Graener Paulnak, a közismert német zeneszerzőnek. Munkásságban eltöltött évtizedek vannak mögötte.

Szimfóniákat, szimfonikus műveket zenekari szviteket, versenyműveket, egyéb zenekari műveket kantátákat, színpadi műveket, kamarazenét, zongoradarabokat, dalokat stb. írt. Legutolsó műve a „Bécsi szimfónia“, melyet november végén mutattak be a berlini filharmonikusok.

A Bukaresti Filharmonikusok Bécsben vendégszerepeltek, ahol George Georgescu vezényletével román műveket adtak elő.

BELFÖLDI HÍREK

Magyar ének, magyar lélek. Érdekes és örömdetes számmal bővítette a rádió műsorát, amennyiben szombati esténként sorozatosan népdalféltórát állított programjába. A sokszor emlegetett idegen és seletes zeneszám mellett megszólal az aránylag ritkán hallható igazi magyar népdal is a mikrofónban, mégpedig igen érdekes módon, úgy, hogy azokat a hallgatóság nemcsak megismerheti, de egyúttal meg is tanulhatja. Hogy mennyire fontos ez a közönség izlésének nevelése szempontjából, ezt felesleges hangsúlyoznunk. A rádió hasonló misszióra rendkívül alkalmas.

A módszeresen feldolgozott népdalféltórákat *Ádám Jenő*, a Zeneművészeti Főiskola tanára tartja, akinek neve a tavaly nagy sikert aratott „Skálától a szimfóniáig“ c. előadás-sorozatával igen jól ismert a rádió közönsége előtt. Az első előadás „Magyar ének, magyar lélek“ címmel január 24-én, szombaton az esti órákban lesz.

Mozart-Requiem növendék-előadásban. Megszoktuk azt, hogy a Zeneművészeti Főiskola növendékgárdája Ádám Jenő tanár vezetésével minden évben egy-két hatalmas remekművet ad elő. Az idei program első száma Mozart Requiemje lesz, tekintettel a 150. halálévfordulóra.

Németnyelvű tanulmány a magyar népzénéről. A Breitkopf és Härtel lipcsei cég kiadásában megjelenő »Archiv für Musikforschung« című előkelő folyóirat VI. évfolyam 1. és 4. száma 42 oldalas tanulmányt közölt a magyar népzénéről. Az »Untersuchungen zur ungarischen Volksmusik« című tanulmány írója: Bartha Dénes.

»A zenei tehetség és tehetségvizsgálat.« Kálmán György ilyen című tanulmánya, mely a Rózsavölgyi-cég kiadásában jelent meg, mindazokra a pszichológiai kérdésekre igyekszik feleletet adni, melyek a zenével foglalkozóknál napirenden vannak. Foglalkozik a zenei tehetség fogalmával és tényezőivel, úgymint a hallással, ritmussal, értelmi képességgel, memóriával, az emocionális képességgel az esztétikai érzékkel (formaérzék) intelligenciával, zenei fantáziával, figyelmőképességgel, akaraterővel, a fizikummal, az idegrendszerrel, és a reprodukció zeneihez szükséges képességek kérdésével. A továbbiakban a szerző a miliő szerepéről ír és a tehetségvizsgálatot fejtegeti. A befejező rész a növendék természetrajzával foglalkozik.

Készül az új magyar zeneművek katalógusa. Dr. Barta Dénes, a Magyar Zenei Szemle szerkesztője igen jelentős akciót kezdeményezett. Kérdőíveket küldött szét a magyar zeneszerzőkhöz, hogy összeírja az 1920 óta a kötetett magyar zeneműveket (a capella karművek kivételével, mivel azok legnagyobb része megjelent a Magyar Kórus kiadásában). A szerkesztő az összegyűjtött adatokat a Magyar Zenei Szemle hasábjain közli s mikor a teljes anyag együtt lesz, külön kiadja az új magyar zeneművek repertóriumát. Örömmel üdvözljük ezt a vállalkozást. Így legalább meg tudjuk, mi mindenünk van, mennyi kézirat hever íróasztal-írókban s feltudjuk mérni zenei alkotóéletünk vergődésének nagyságát. Megtudjuk, hogy hány szerencsés szerző műve jelent meg hazai

és külföldi kiadásban, és főleg, hogy hazai kiadóinkra milyen kötelező feladatok hárultak volna a multban és hárulnak a jelenben. Az úi magyar zene-műveknek ez a jegyzéke minden tekintetben nagyon üdvös, hasznos és tanulságos lesz.

Az Énekszó új száma. Az Énekszó december-januári számában Kerényi György ír Kodály »Énekeljünk tisztán!« című 15 kétszólamú énekgyakorlatáról, cikkek számolnak be a mezőkovesdi, rimaszombati, debreceni magyar zeneéletről, stb. A szám melléklete Mosonyi Mihály »Gyászhangok Széchenyi István halálára« c. verbunkos stílusú zongoradarabja (először 1860-ban jelent meg, a legnagyobb magyar halálának évében) és egy korál és karfuga Händel Unnepi Zsoltárából.

Erdélyi példaadás. Régi fájdalma a magyarabb magyarságnak, hogy népdalaink csak kis mértékben vannak beillesztve a nemzetevelés eszközei közé. Különösen az elemi iskolák és tanítóképzőintézetek azok a helyek, amelyeken a rendszeres népdaladagolás rendkívüli ír volna a nemzet sebeire. Ezt ismerte fel Domokos Pál Péter kolozsvári tanítóképzőintézeti igazgató, az Erdélyi Népművelési Bizottság elnöke, amikor értekezletre hívta össze egész Erdély területéről a tanítószágot a magyar népdal tantervbeiktatásának ügyében. Buzdító beszédére az erdélyi tanítószágot elhatározta, hogy rendszeresen tanítani fogják népdalainkat. A folyó iskolaévben 50 népdal megtanítását tűzték ki feladatul.

Ezt az elhatározást váruik az egész ország tanítószágtól és ezt a szellemet szeretnők látni összes tanítóképzőintézetek igazgatóságában. Csak így nézhetünk reménykedve a magyar jövő felé.

Felvidéki énekkar hangversenykörútja. Heckmann István vezetése a't

álló kitűnő lévai énekkar, a Magyar Tanítók énekkara (többet lapunk más helyén talál róla az olvasó) országos hangversenykörúton van. A f. hó 17-i budapesti nagysikerű bemutató után eddig Ceglédre, Kecskemétre Kiskunfélegyházán és Szegeden lépett fel a nagymultú együttes, mely mindenütt terjeszti az úi magyar zene-művészet szellemét.

A Magyar Zenei Szemle januári számának tartalma: Dr. Kókai Bezső: Zeneesztétika és zenepedagógia, Dr. Vajkai Aurél: A bécsi Mozart-hét és magyar tanulságai, Preisinger László: Az iskolai énektanítás és a zeneiskola közötti együttműködésről, továbbá Raics István könyvbírálat a (új német daltörténeti könyvek) és Sigmund Lajos: Kolozsvári hangverseny beszámoló.

Budapestre jön a berlini zenegimnázium. A berlini nyolcosztályos zenegimnázium, melyet a frankfurti után egy évre létesítettek, a közel jövőben Budapestre jön. Harminc növendék egy tanár vezetésével a Zeneművészeti Főiskolában be fogja mutatni az iskola életének egy déliét.

Viski János kapta a Greguss-érmet. A Kisfaludy Társaság Papp Viktor előadó, Dohnányi Ernő és Márkus László javaslatára az 1941. Greguss-érmet Viski János Enigma c. szimfonikus költeményének ítélte oda. Az Enigmát, mely nemrég jelent meg az Universal kiadásában, Mengelberg mutatta be s a mű azóta külföldön és idehaza egyaránt állandóan műsoron van.

A mai magyar zeneszerzők következő hangversenye február 21-én lesz. Músora: Geszler György: Sír-vigadó, játssza Wehner Tibor, Pongrácz Zoltán: dalok, éneklí Máthé Jolán és Ottó Ferenc: trio két hegedűre és zongorára, előadja a Máday-trió.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŐ-KESZITŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma. Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389-199

Részletfizesés.

Díjtanulárjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtérén elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 " " 30 "

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

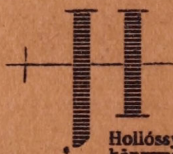
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

Hollóssy János
könyvnyomtató

Budapest. VII.
József-utca 28

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. főem. 2
Telefon: 384—529

Budapest

XXIII. évfolyam, 8. szám.

1942 február 5.

TARTALOM

✱

A magyar operák érdekében — Antos Kálmán: Liszt Ferenc és a magyar zeneirodalom — Bacchelli Riccardo: Rossini Joachim (Születése 150. évfordulójára) — Cseresznyevirág. Dévényi Imre operája. Bemutató az Operaházban — A Rádió zenei tervei —
Külföldi hírek — Belföldi hírek

Bérlethirdetés

a Székesfővárosi Zenekar
hangversenyeire.

Nagyzenekari esték

10 hangverseny a Magyar Művelődés Házában hétfői napokon este 1/28 órai kezdettel.

II.	FRANCK CÉZAR, BERLIOZ, VERESS, TÓTH D.
9.	Vezényel: Csilléry Közreműködik: Végh S.

II.	LISZT: FAUSZT SZIMF.
23.	Vezényel: Forray M. Közp.: Pataky K. és az Egyetemi Énekkar

III.	MAGYAR SZERZŐK
16.	BEMUTATÓ-ESTJE Vezényel: Kenessey J.

IV.	STRAVINSZKY: Zsoltár szimf.
13.	BACH: Kántáta KODÁLY: Te Deum Vezényel: Bárdos L. Közp.: Réthy Eszter és a Budapesti Kórus (Egyesített Palestrina és Cecília kórus)

A nagyzenekari esték bérlei egész éven át ingyen kapják a műveket magyarázó műsort és a ZENE c. folyóiratot.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

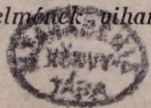
Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félélem. 2
Telefon: 384—529

A MAGYAR OPERÁK ÉRDEKÉBEN

Az Operaház igazgatóságának műsorpolitikáját sok támadás érte mind a mai napig — és joggal. A támadások alapgondolata általában mindig az volt, hogy ez a műsorpolitika nem szolgálja a magyar zene-kultúra egyetemes érdekeit. Csak szűk műélvező rétegnek szól, kielégíti ennek a rétegnek operaszomját, de nem hat serkentőleg a magyar opera-termésre. Répertoire-operák özönlík el az évadokat, egy-egy magyar bemutató magányos hullócsillag, mely rövid időre felvillan s aztán végleg eltűnik. A repertoire-operák áradása visszaszorítja medrében a magyar opera palatkjának vizét, mely pedig oly bőséges buzzogással eredt egy évszázaddal ezelőtt arról a forrásvidékről, melynek legbővebb forrása Erkel Ferenc.

Az igazgatóság azzal védekezhetik, hogy nincs jó magyar opera. Mi erre azt feleljük: ilyen műsorpolitika mellett nem is keletkezhetik. Még pedig azért nem, mert egyrészt ilyen kevés bemutató mellett nem alakulhat ki egy közös magyar „opera-iskola“, másrészt pedig — és ez a legfőbb kifogásunk — a bemutatott művek keletkezésük után sok évvel tartatnak keresztvíz alá. Vagy más hasonlóan: a termés akkor kerül a fogyasztók elé, mikor már romló félben van

Kétségtelen, hogy az igazi művészi értékű opera nem indul „erjedésnek“ egy évszázad múlva sem. A Hunyadi László él ma is és élni fog még soká, pedig még a szabadságharc előtt alkotta Erkel Ferenc. Nem is beszélve Gluck vagy Monteverdi műveiről, amelyek két, sőt három évszázad történelmének viharain keresztül is élnek.

Igen ám, csakhogy ritkán születik új opera-zseni. S amíg egy ilyen kitermel egy-egy nemzeti kultúra, addig avatott kezeknek kell összehordani a köveket, melyekből a nagy alkotásokat építik a nagy alkotók.

Sajnos nálunk a zene nemes munkásaitól elvárják, hogy zsenik legyenek és a zseniktől pedig, hogy munkások.

Tehát minden alkotás — s így az operák egy része is bizony „romlandó”. Időhöz, korhoz kötött. Helyrehozhatatlan hiba valamely művet évekig, sőt évtizedekig „nyilvántartásba helyezni”, mint valami fizetési kötelezettséget. Még helyrehozhatatlanabb hiba végül előadni. Mint vélekedik a magyar közönség a magyar alkotóművészet értékéről, jelentőségéről, ha olyan művet hall, mely valamikor, mikor szerzője megírta, korszerű, sőt harcos, jövőbenező alkotás volt, de ma már esetleg közhely és egyenesen kerszerűtlen? Nyilván azt, hogy ez a „tempós” magyar szellem, mely kullog a világ sebes szellemi árja után. És ami még nagyobb baj: nem élvezi a művet. Ugyanígy vélekedik külföld mirőlünk az ilyen „túlélrett” művek bemutatója után.

Az idejében történt előadás ezzel ellentétben akkor nyújtja a fogyasztónak a termést, mikor még kíváncsi, ízese, zamatos. A fogyasztás mértékétől függ a termelés mértéke is — ez közgazdasági auxilioma. Hogyan várhatunk nagy termelést, ha a közvetítő — ebben az esetben az Operaház igazgatója, — mint egy rossz kereskedő, visszalartja az „árút”, bár magának is és másnak is csak nagy kára van belőle?

Igen, kétségtelen, alig van jó magyar opera, de ennek ez a műsorpolitika egyik fő oka.

Ennek a műsorpolitikának áldozata a Cseresznyevirág, az idei első újdonság is. Tizenhat éve nyújtotta be szerzője az Operaházba. A mű bizony már szöges ellentétben áll a mai magyar és általános művészet-szemlélettel. De ez nem az egyetlen eset. Sőt jelenleg is több, évekkel előbb benyújtott és elfogadott mű várja a bemutatás nagy napját. És ez a szellem több magyar zenei intézmény vezetőségének is szelleme. Alig akad egy-két mű, mely keletkezése után rövid idő alatt megélné az „életreszületés” eseményét.

Intézményes rendezését várjuk ennek a fontos magyar kérdésnek!

Még az opera hazájában, Olaszországban is intézményesen, állami intézkedésekkel gondoskodnak arról, hogy ez a műfaj minél teljesebben s gazdagabban virágozzon, mennyivel inkább kell ezt minékünk tennünk, ahol az opera még zsenge palánta!

ANTOS KALMÁN:

LISZT FERENC ÉS A MAGYAR ZENEIRODALOM*

Október 22-én volt 130 esztendeje annak, hogy minden idők egyik legnagyobb zenei lángelméje, Liszt Ferenc a sopronmegyei Doborjában a napvilágot meglátotta. Nagy emberek, nevezetesen nagy alkotók élete és munkássága mindenkor élénken foglalkoztatta az emberek érdeklődését, kortársakét és utókorét egyaránt. Fokozott mértékben vonatkozik ez a megállapítás Liszt Ferencre, kinek tüneményes pályafutása teljesen egyedülálló a történelemben. Bennünket, magyarokat különösen, minden más nemzetnél inkább érdekel ez a csodás ragyogású, vakító fényű meteor; nem csupán azért, mert Magyarországon született, de legfőképpen azért, mert kivétel nélkül mindig magyarnak vallotta magát, a szívében haláláig mindegyre növekvő hazaszeretetről számtalan tanúbizonyságot tett és élete utolsó évtizedeiben egyre több időt szentelve hazájának, zenekultúránknak lánglelkű apostola, zeneéletünknek fáradhatatlan szervezője és támogatója lett, aki világgraszáló zsenijével előkelő magaslatra emelte a mostoha körülmények folytán önhibájukon kívül csak későn és lassan kibontakozó zeneművészeti kultúránkat. Nem lesz érdektelen ma, amikor már Liszt halálától is több, mint fél évszázad választ el bennünket, rövid visszapillantást vetni a magyar zeneirodalom utolsó száz évére abból a célból, hogy megvizsgáljuk, mennyire tükrözi vissza Liszt történelmi alakját; mennyit és mit tett; eleget munkálkodott-e annak a nehéz feladatnak megoldása érdekében, amelyre Liszt zsenije és működése kötelezi.

A közelmúltban lezajlott Liszt-émlékévben a magyar zeneóriás emlékének kívánt hódolni a Fővárosi Könyvtár, midőn 1935. évkönyvének V. kötetében helyet adott *Koch Lajos* Liszt-bibliográfiájának, melyet szerzője szerényen „bibliográfiái kísérlet”-nek nevez, holott az irodalom eddigéig legterjedelmesebb és legteljesebb Liszt-bibliográfiáját készítette el, mely több mint 2000 címszót tartalmaz.

Ez kétségtelenül tekintélyes anyag. Ennek ellenére meg kell állapítani, hogy a Liszt-irodalom, — nemcsak a magyar! — aránylag nem gazdag, sőt, ha például a Wagner-irodalommal hasonlítjuk össze, egyenesen szegénynek mondható.

Az említett bibliográfiának valamivel több mint felét képezi a magyar-nyelvű, a Magyarországon megjelent idegennyelvű, illetve a magyar szerzők tollából külföldön leközölt anyag. Ebből természetesen nem szabad azt következtetni, mintha a magyar Liszt-irodalom egymagában gazdagabb lenne, mint az egész külföldé. Hozzáférhetőség és egyéb szelekciós szempontok eredményezték ezt az arányt. Tárgyunk szempontjából ezzel kapcsolatban csak annak megállapítása lényeges, hogy a magyar anyag, gondos gyűjtés eredményeképpen igen gazdag és részletes, s így célszerű kiindulást képezhet, melyet helyenként kiegészítve és 1936-tól napjainkig folytatva, áttekinthetjük a magyar Liszt-irodalom egész fejlődési menetét.

Az anyag legnagyobb része újságcikk, kritika, koncerttudósítás, hír vagy beszámoló ünnepségekről. Ezek napilapokban és szépirodalmi vagy ismeretterjesztő folyóiratokban jelentek meg: Az első magyarnyelvű zenei folyóirat, az Ábrányi Kornél által alapított „Zenészetí Lapok” csak 1860-ban indult meg. Tudjuk, hogy Liszt Ferenc Bécsben való zenei továbbképzését az az ösztöndíj tette lehetővé, melyet Amadé, Appo-

* Székfoglaló a Dugonics-Társaságban, 1941. október 26-án.

nyi. Erdődy, Esterházy, Szapáry és Viczay grófok 1820 november 26-án elragadtatásukban ajánlottak fel, mikor a 9 éves Liszt Pozsonyban az Esterházy-palotában bemutatkozott, miután már előzőleg Sopronban báró Braun hangversenyén, majd egy önálló koncerten is fellépett. Liszt Ferenc első nyilvános fellépései tehát magyar földön történtek, s így a játékaról szóló első nyomtatott kritika is Magyarországon jelent meg, éppen az említett pozsonyi bemutatkozásról, a „Pressburger Zeitung” hasábjain, Klein Henrik zenetanár tollából, az alábbi szöveggel: „A múlt vasárnap, november hó 26-án, Liszt Ferenc, a 9 éves virtuóz abban a szerencsében részesült, hogy a magas nemesség és számos összegyűlt műbarát előtt Eszterházy Miklós herceg lakásában zongorázóképességét bemutathatta. A kis művész rendkívüli ügyessége és gyors áttekintése a legnehezebb dolgok leolvasásánál, miután mindent, mit eléje tettek, a hangjegyről lejártszott, általános csodálkozást keltett és a legfinnyesebb reményekre jogosít fel.”

Az első nyilvános bécsi hangversenyről szóló tudósítás, tehát az első külföldi újságcikk, amely az Allgemeine Musikalische Zeitung 1822. decemberi számában jelent meg, már két évvel későbbi keletű. E korai kezdet után az 1830-ban megindult „Jelenkor” és melléklete a „Társalkodó”, majd az 1841-ben alapított „Pesti Hírlap”, 1850-től a „Pesti Napló”, később a Budapesti Hírlap, A Hon, Egyetértés és Fővárosi Lapok, továbbá a Honderű, Honművész, Hölgyfutár, Vasárnapi Ujság, a németnyelvűek közül különösen a Pesther Tageblatt, Pester Lloyd és Neues Pester Journal közölnek mind gyakrabban kritikákat, hangverseny-tudósításokat, beszámolókat és híreket Lisztről. Különösen bővelkednek e lapok tudósításokban és hírekben, valahányszor Liszt virtuóz pályájának delelőjén, majd később egyes ünnepi alkalmakkor hazatér. Ezekről a megfelelő helyen fogok néhány szóval megemlékezni.

Rothkrepf, későbbi nevén Mátray Gábor, a magyar zeneirodalom egyik legfőbb úttörője, a „Tudományos gyűjtemény”-ben 1828–29-ben jelentette meg „A muzsikának közönséges történetét”-t, mely Lisztet is megemlíti a 1829. évi III. kötet 75. oldalán. Ugyancsak 1829-ben Csaplovics János „Gemälde von Ungarn” c. kétkötetes művében is foglalkozik Liszt Ferencel. Külföldön Joseph D'Ortigue 1835-ben a Párisban megjelenő „Gazette musicale” hasábjain ír Lisztről életrajzi esszé-t, mely egy évvel később, 1836-ban a Neue Zeitschrift für Musikban is megjelent. Ugyancsak 1836-ban Hector Berlioz ír Lisztről a párisi „Revue et Gazette musicale”-ban. Bécsben 1838-ban a Bäuerles Allgemeine Theaterzeitung 104. számában jelenik meg róla életrajzi vázlat. 1838-ban Liszt a katasztrofális pesti árvíz hírének hatása alatt Velencében döbönt rá magyarságára, s azonnal Bécsbe utazott, hogy onnan hazatérve, honfitársainak segítségére siessen. Csak Bécsig jutott el, mert d'Agouti grófnő betegségének hírére kénytelen volt visszautazni, de Bécsben 6 hangversenyt adott s e hangversenyek jövedelmét, 25.000 forintot a pesti árvízkarosultaknak juttatta. Ezt még kellett említeni, mert ennek ismeretében még inkább megértjük azt az óriási lelkesedést, amellyel Pest közönsége az egy évvel később, 1839. dec. 24-én hazaérkező Lisztet fogadta. Liszt 1840 január közepéig maradt Pesten, s ezalatt 9 hangversenyt adott, melyek közül kiemelkedett a január 4-i, amelyen Liszt magyar ruhában jelent meg.

Eme hangversenye után ajándékozták meg a díszkarddal, amelyet megköszönve Liszt ismételtan tanúbizonyságot tett izzó hazafiságáról. Ezekről a gyönyörű napokról a pesti lapok számos tudósításban számolnak be, s ezeknek a felejthetetlen benyomásoknak hatása alatt született meg Vörösmarty gyönyörű ódája Liszt Ferenchez, 1841-ben.

Az 1841. év még azért nevezetes, mert ekkor jelent meg Lisztől az *első önálló* (tehát nem újságban, folyóiratban, vagy könyvben közölt) mű. Szerzője *Karl Christern* hamburgi zeneíró és dalszerző, a „Hamburger Blätter für Musik” szerkesztője. Ez a 43 oldalas kis füzet nem csupán azért érdemel különösebb figyelmet, mert az első Lisztől önállóan megjelent mű, de azért is, mert Liszt magyarságát mindvégig igen erősen hangsúlyozza. Christern művét már a következő évben követi *Reilstabnak* Lisztől szóló 76 oldalas, Berlinben megjelent könyvecskéje, majd 1843-ban *Beurmann Ed.* Hamburgban megjelent műve, ugyancsak 1843-ban *Duverger* Párisban megjelent Liszt-életrajzi vázlata, majd 1844-ben *Gustav Schilling* Stuttgartban megjelent 267 oldalas életrajza. Idehaza ezalatt még mindig csak napilapok és folyóiratok hasábjain olvashatunk Lisztől. 1846 áprilisának végén újra íthton van Liszt, s nagy óvációval történt fogadtatásával, valamint nagysikerű hangversenyeivel kapcsolatban ismét többet olvashatunk róla a lapokban.

Ebben az évben különben a külföldi irodalomnak is megvan a szenzációja: Ekkor jelent meg *d'Agoult* grófnőnek *Nélida* címmel álnéven kiadott regénye, mely a Liszt és közötté megtörtént szakítás után íródott és Lisztet alaptalan vádakkal illetve, kedvezőtlen beállításban tünteti fel. A következő években megint csak a külföldi Liszt-irodalom élénkül: 1851-ben jelenik meg Lisztnek „De la fondation Goethe à Weimar” és „Lohengrin et Tannhäuser de R. Wagner” címmel két irodalmi műve, majd 1852-ben a Chopin-méltatása. Hazánkban legfeljebb *Kubinyi Ferenc* és *Vahot Imre*: Magyarország és Erdély képekben c. 4 kötetes munkáját említhetjük meg, mely 4 oldalt szentel Liszt Ferencnek (megj. 1853—54), és a lapok Liszt-cikkeinek szaporodását 1856-ban az esztergomi bazilika felszentelése alkalmával előadott Liszt: Esztergomi mese bemutatójával és Liszt akkori magyarországi időzésével kapcsolatban. Önálló Liszt-tárgyú művünk még mindig nem volt. Nagy eseménynek kellett jönnie, hogy ez bekövetkezzék. Ez a nagy esemény már nem is váratott magára sokáig: 1859-ben megjelent Lisztnek „A cigányokról és zenéjükéről Magyarországon” c. műve, francia nyelven. Érdekes olvasgatni az egykorú lapoknak azokat a kis híreit, amelyek ennek a munkának közeli megjelenését beharangozzák. Örömteli várakozás érzik ki e sorokból. Annál nagyobb volt a megdöbbenés, mikor a könyv megjelent és azt a téves felfogást hangoztatta, — Liszt világhírű nevével fémjelvezve! — hogy tulajdonképpen magyar zene nincs, hanem csak cigányzene, amelyik itt meghonosodott és elterjedt. (Sietek megjegyezni, hogy Liszt maga is belátta és korrigálta később tévedését. Azt se felejtjük el, hogy az ő idejében a magyar népzene még felfedetlen kincs volt, s így az, amit ő mint magyar zenét ismert, — talán igen kevés kivétellel —, tényleg nem volt a magyar nép zenéje). Óriási volt a megdöbbenés, felháborodás és elkeseredés. Ezek az indulatok hívták életre az első magyarországi önálló Liszt-írásokat: Mindjárt 1859-ben *August Ritter von Adelburg* megjelentetett egy ellenvelést, „Entgegnung auf die von Dr. Franz Liszt in seinem Werke: „Des Bohémiens et le leur Musique en Hongrie” (Die Zigeuner und ihre Musik in Ungarn) aufgestellte Behauptung: dass es keine ungarische Nationalmusik, sondern bloss eine Musik der Zigeuner Gibt”; melynek előszavát *Czeke Sándor* írta. Ugyanez évben *Simonffy Kálmán* is válaszol Lisztnek: „A magyar nemzeti zene lényege és mivolta” címmel, majd 1860-ban Kolozsvárott jelenik meg *Brassai Sámuel* replikája: „Magyar- vagy cigányzene?” címmel. Liszt könyve 1861-ben magyarul is megjelent. Természetesen a lapok zenei- és egyéb rovatai is nagyon megélénkültek a cigány-kérdéssel kapcsolatban, gúnyban sincs hiány,

sőt egyéb tárgyú cikkekre is beleszönek egy kis célzást. Erre egy példa: a Vasárnapi Ujság 1859. VIII. 7-i száma Privat d'Anglemontról hoz egy cikket, melynek címe: Egy irodalmi cigány. A cikk így kezdődik: „Meg ne ijedjen senki közölünk — nem róla van szó. Ezúttal idegen földön tapogatózunk.“ A Lisztre való célzás nyilvánvaló. 1859-et írtak, s a könyv alig egy-két héttel azelőtt jelenhetett meg, mert ugyancsak a Vasárnapi Ujság egy héttel korábbi (VII. 31-i) számában a következő kis hírt olvashatjuk: „Liszt Ferenc munkája. Egy érdekes mű jelent meg újabban a könyvkereskedésekben; címe: „Des Bohémiens et de leur musique en Hongrie“, azaz „a cigányokról és zenéjükről Magyarországon“; az írat 353 lapra terjed, francia nyelven van írva és Liszt Ferenc tollából veszi eredetét!“ Hogy milyen futótűzként terjedhetett el Liszt e könyvének híre és az indulatok vihara, azt legjobban mutatja az, hogy a mű megjelenésének puszta híre, tehát még nem recenziója után egy héttel már olyan burkolt célzások megértésére lehetett számítani, mint a fentebb említett.

1860-ban megindul az első magyar zenei folyóirat, a Zenészeti Lapok. Szerkesztője, *Abrányi Kornél* lelkes híve volt Liszt Ferencnek és számos cikkben foglalkozik Liszttel, egyébként Brassai vitairata után még jóideig kizárólag *Abrányi* nevével találkozunk a Liszttel foglalkozó kiadványok címlapján: 1865-ben Liszt Dante szimfóniáját ismertető műve, 1867-ben a Koronázási mise ismertetése németül, 1869-ben magyarul, 1873-ban a Krisztus oratórium ismertetése s egyben rövid Liszt-méltatás jelenik meg tőle, Liszt művészi működésének félszázados jubileuma alkalmából. Közben számos cikket ír Lisztről, legtöbbjét a Zenészeti Lapokba. Vagy 30 különféle tanulmánya jelent meg Liszttel kapcsolatban, némelyiket többször is megjelentette. Nagy lelkesedés és rajongás jellemzik írásait, melyek közül különösen azok értékesek, amelyek személyes élményeit tárgyalják. Liszt-cikkei, majd visszaemlékezései egészen a századfordulóig elkísérik irodalmunkat. Meg kell említeni még egy életrajzi vázlatot, mely a Szt. István Társulat 1865. évi naptárában jelent meg, s ugyancsak 1865-ben *Aldor Imréné* a „Bécsi Híradó“ hasábjain közzétett Liszt-életrajzát. Lisztnek egyébként 1859-ben még egy könyve megjelent: „Über John Field's Nocturne, majd 1872-ben Robert Franz-ról szóló tanulmánya.

A Zenészeti Lapok 1876-ig álltak fenn. E 16 év alatt számos Liszt-cikk jelent meg hasábjain, különösen 1865-ben, a Nemzeti Zenede negyedszázados jubileumi ünnepségei kapcsán, mikor is Liszt személyesen vezényelte a Vigadóban Szt. Erzsébet legendája c. oratóriumának bemutatóját, majd 1867-ben, a Koronázási misével kapcsolatosan. Ismeretes, hogy különféle intrikák meg akarták hiusítani, hogy a koronázás alkalmával Liszt ez alkalomra szerzett nagyszabású miséje kerüljön előadásra, s bár ezt nem sikerült elérni, azt keresztülvitték, hogy Liszt nem dirigálhatta saját miséjét. Ez a kérdés akkoriban élénken foglalkoztatta a lapokat. Ugyancsak bőséges anyagot nyújtottak a lapoknak 1873-ban a Liszt 50 éves művészi működése alkalmából rendezett nagyszabású ünnepségek. Ez alkalomra íródott *Kádas Józsefnek* magyar és német nyelven kiadott lelkes kis műveckéje is, mely azonban csak 1874-ben jelent meg. 1873-ban *gróf Wass Otilia* fordításában magyarul is megjelenik Liszt Chopin-tanulmánya, 1874-ben *Abrányi* tanulmánya a koronázási miséről, 1875-ben *Abrányi Kornél* szövegkiadványa előszóval Liszt „Felszabadított Prometheusá“-hoz. Ha még megemlítjük *Ságh Józsefnek* 1879-ben megjelent Zenészeti Lexicon-át, mely hosszabb cikkben méltatja Lisztet, és *Max Schütz* 1881-ben Franz Liszt über die Juden címmel megjelent füzetét, végére is értünk azoknak a magyar kiadványoknak, amelyek Liszt életében láttak napvilágot. A külföldi iroda-

lomban — mindinkább csak a legfontosabbakat említve — *Marie Lipsius* írói nevén *La Mara* írt 1868-ban a *Musikalische Charakterköpfe* c. művének I. kötetében hosszabb életrajzt, mely később külön is megjelent, s említsünk még meg egy 1875-ben megjelent tendenciózus művet: *Les amours d'une Cosaque. Par un ami de l'abbé X...* címmel, azonkívül *Lina Ramann* 3 kötetes Liszt életrajzának első kötetét, mely 1880-ban jelent meg és azért fontos, mert Liszt ezt az első kötetet átolvasa és javításokat jegyzett bele. Ez a példány a weimari Liszt-múzeumban van. A nyolcvanas években két esemény volt, mely a lapoknak különös alkalmat nyújtott a Liszttel való foglalkozásra: az Operaház megnyitása 1884-ben, amikor tudvalevőleg nem engedték előadni Lisztnek ez alkalomra írt Magyar király dal-át, mert zenéjének alapját a „Hej Rákóczi, Bercsényi“ dallama képezte. Az Ábrányi által Liszt kérésére írt király-éltető szöveg sem enyhítette a szigort a „rebellis“ dallammal szemben. A másik alkalom a legszomorúbb volt: mikor Liszt halála elkövetkezett. A nemzet érezte, ha felmérni nem is tudhatta, hogy milyen pótolhatatlan veszteség érte Liszt halálával. A lapokban igen sok cikk, tudósítás Liszt haláláról és temetéséről, vagy visszaemlékezés jelent meg. Egyedül a Fővárosi Lapokban 20, a Pesti Naplóban is vagy 20 cikk jelent meg Liszt halála alkalmából. Említsük itt meg, hogy Liszt hamvai hazahozatalának az óhaja mindjárt halála után megnyilvánult: *Ábrányi Emil* írja 1886 VIII. 8-án a Pesti Hírlapban: „Hozzátok vissza Liszt Ferencet!“. Liszt halálától az 1911. évi születési centenáriumáig cikkeken kívül, melyek leginkább kortársak visszaemlékezései, események egykorú tudósítások alapján való felidézései, műismertetések voltak, vagy Liszt egy-egy előkerült levelét ismertették, magyarságát tárgyalták és hamvainak hazahozatalát sürgették, s a napilapok mellett a Zenelap, Zenevilág, Zeneközlöny, Kat. Egyh. Zeneközlöny hasábjain láttak napvilágot, csak *Wohl Janka* 1888-ban megjelent visszaemlékezéseit („Franz Liszt, Erinnerungen einer Landsmännin“), a Szent Erzsébet legenda szövegének 1891-ben kinyomtatott fordítását *Ábrányi Kornéltól*, s *Kersch Ferencnek*, az Esztergomi bazilika karnagyának Liszt esztergomi miséjéről írt tanulmányát (1907-ből) sorolhatjuk fel. Külföldön ezalatt megjelentek Liszt irodalmi munkái 8 kötetbe összegyűjtve (még 1880–83-ban), *La Mara* kiadásában Liszt összegyűjtött levelei (1893–1904-ben) ugyancsak 8 kötetben, a Wagner–Liszt levelezés (1887), Liszt írásműveinek népszerű kiadása 2 kötetben (1910). *Ramann* 3 kötetes Liszt életrajza után egy-másután bukkannak fel kisebb-nagyobb biográfiák; itt csak *August Göllerich* 1908-ban megjelent életrajzát említjük, melynek szerzője évekig Liszt titkára és bizalmas embere volt.

Elérkeztünk Liszt születési centenáriumához, mely külföldön egész sorát vetette fel a Liszt-könyveknek. *Wagner Cosima*, *Kapp*, *La Mara*, *Rychnowsky* német, *Chantavoine*, *Prod'homme* francia, *Hervey*, *Huneker* angol, *Schlemmer* olasz munkáit csak címükkel említhetjük meg. Idehaza kiadták Liszt Ferenc leveleit báró Augusz Antalhoz, Székesfehérvárt egy népszerű, szerény kis Liszt könyvecske jelent meg *Schwarzbach Flóra* tollából, s két nyelven, magyarul és németül megjelent a Nemzeti Múzeumban rendezett Liszt-emlékkiállítás katalógusa, azonkívül *Isoz Kálmán* előadása Liszt Ferencről a 100. születési évforduló alkalmából. A többi megemlékezés megint csak lapok hasábjain látott napvilágot. A Zene, mely *Dr. Sereghy Elemér* szerkesztésében 1909-ben indult meg, külön ünnepi Liszt-számot adott ki. Ugyancsak külön számmal ünnepelte Lisztet a Népművelés, igen gazdag tartalommal. Igen sok cikk jelent meg ez évben, többnek szerzője *Batka János* volt, ki különösen Liszt pozsonyi vonatkozásait dolgozta fel, s e tárgyra már 1886 óta írt cikket. A

centennáriumi évben kezdte meg Liszt-írásait *Haraszi Emil*, ugyancsak ekkor kezdett intenzívebben Liszttel foglalkozni — egy 1904-ben megjelent tanulmánytól eltekintve — *Isoz Kálmán* is, ki azóta a mai napig számos kitűnő és tudományos alapossággal megírt tanulmánnyal gazdagította Liszt-irodalmunkat. *Járosy Dezső* Liszt-írásainak is ez az év a kiindulópontja. Több cikk után 1927-ben jelentetett meg egy 94 oldalas, kiselakú Liszt-méltatást. A centenárium azonban elmúlt anélkül, hogy egy magyar Liszt-életrajz megjelent volna, sőt Liszt zeneműveinek a magyar kormány által a lipcsei Breitkopf & Härtel cégnél évekkel előbb szerződésileg megrendelt több mint félszáz kötetre tervezett magyar összkiadásából se jelent meg a jubiláris évre még csak mutatóba se egy kötet (azóta 30 éve telt el, de még ma is alig tartunk felén túl az összkiadásnak).

(Folytatjuk.)

BACCHELLI RICCARDO:

ROSSINI JOACHIM

Itt adjuk magyar fordítását annak a nagyhatású előadásnak, melyet Riccardo Bacchelli öccsellentája, az Olasz Akadémia tagja tartott 1941. december 15-én a budapesti Olasz Kultúrintézetben.

Előadása egy, a közölsmertnél teljesebb és érdekesebb Rossinót elevenít meg meggyőző szavakkal; ám ez az előadás csak részleges összefoglalása ugyane szerző széleskörű művének, a „Rossini” című munkának (Torino, 1941. U. T. E. T. 390 l. 14 t.), mely mű kétségkívül legjobb kritikai életrajza a nagy muzsikusknak.

Rossinótól megkérdezték egyszer, hogy kit tart legnagyobbnak a muzsikuskok között; — „Beethovent”. A kérdezősködő, ki jólismerte a művész régi csodálatát és szeretét Mozart iránt, elámulva kérdezte: — És Mozart? — Mozart egyetlen, — felelt Rossini.

A válasz a lehető legelragadóbb, nemcsak igazának eredetisége okán, mert hiszen a bonni géniuszra épp oly magátólértetődően és természetesen talál a „nagy” jelző, mint a zseniális salzburgira az „egyetlen”, hanem főként azért, mert ily szellemesen céloz a kérdés nagyotmondó ürességére. Most, midőn épp akkor jöttem ide, hogy Rossiniról szóljak, amikor Mozart halálának százötvenedik évfordulójáról emlékezik meg a világ, ez a történet alkalmat ad nekem arra, hogy emlékezetükbe idézzem a „Szevillai borbély” szerzőjének nagy szeretetét a „Figaro házassága” szerzője iránt és arra is, hogy előadásomat a „Szevillai borbély” és a „Figaro” egybevetése felé tereljem, mert az összehasonlítás fényt fog deríteni nem egy jellegzetességekre és egyben illő hódolat lesz Mozart előtt: Rossini ehhez bizonyára kész szívvel járulna hozzá, a jelen esetben épp úgy, mint bármikor, midőn arról van szó, hogy az ő csodálatos művészetét ünnepeljük.

Am előbb illő megemlékeznünk Haydn Józsefről, mivel a koraérett Rossini számára, tizenötödik és tizennyolcadik életéve között, amikor

* A fenti Rossini-tanulmányt a zeneköltő 150. születési évfordulója alkalmából közöljük.

Bolognában zenét tanult, az ő quartettjei nemcsak arra, voltak útmutató példák, hogy fejlesszék technikáját s kiszabadítsák a skolasztikus béklőkből, hanem azokon érlelődött benne egy oly magasabbrendű esztétikai idealizmus, melynek híjával volt az az ügyes és csillogó operatár, mit rendkívüli és veszélyesen ösztönös könnyedségével már akkor elsajátított, mikor első operájához, a „Demetrio és Polibio”-hoz hozzá kezdett tizennégy esztendő korában s amelyben már, a közönség ítélete és Rossini legjobb, legkülönb ismerői szerint, kik közt ott látjuk Stendhal kimagasló alakját, felhajnalott egyénisége. Mert bár színpadi pályakezdése vígoperában a tiszta mesterségbeli fölény fejeződik ki és érvényesül a maga korlátaival és elkerülhetetlenül alacsonyrendű minőségével, ezekben is mindig lényeges elemként emelkedik ki, Haydn világos példájára, a „sinfonia,* mint valami többre, valami jobbra való törekvés kifejezése.

És így született meg a zenei iparosok serdülő fiának néhány havi pályafutása alatt, — anyja oly kiemelkedő zenei képességekkel rendelkezett, hogy primadonnaszerepeket énekelt, holott a hangjegyeket sem ismerte, — így született meg rátermettsége hajnali fényében ragyogó operája, egy fejlett és kiforrott technikára valló teljesítmény, mihez azonnal, noviciátus nélkül jutott s amely, nyitányai tanúsága szerint, a magasabbrendű művészi eszmény felé való törekvés kifejezése. Ez a törekvés a tiszta zene utáni vágyban fejeződik ki, ez emel ki egy-egy zenekari részt, a kor divatja és szokásai ellenére is, olykor furcsamód aránytalanul a zenei vígjátékok egységéből, miket pedig bevezetni vannak hivatva, s melyekben a zene a színpad és a mesterség célja szerint van adagolva, ahhoz alkalmazkodik, sőt alá van rendelve annak.

A Rossini-i sinfonia megtartja a zenei szórakoztatás eredeti jellegét, inkább előjáték, mintsem bevezetése annak a színpadi előadásnak, aminek rovására az ifjú Rossini, a sinfonista furcsa előzékenységével és szinte tüntetően, olykor nem meri darabját azzal a szabadsággal kialakítani, ami nemcsak aránytalansághoz, hanem a zenei hangsúly s a színpadi jellemek elkülönüléséhez vezet.

Valójában ő egyidejűleg hangsúlyozza a nyitány szerkezetének fontosságát és szabadságát. S ha alkotásmódjának első korszakát tekintjük, az ember szinte kísértésbe jut, hogy eljárásában, mely közönségét gyakran megzavarta, a kárpótlás rejtett szükségét gyanítsa, — kárpótlás a vígjátéki tárgyért és a maga túlkönnyed mesterségbeli ügyességeért, — ha a valóságban nem a Rossini-i nyitánynak a lényegében lírikus előjáték és az egyéni kifejezésmód sajátos és egyedi értékeivel való megerősödése és érlelődése lenne, akkor is, ha tematikus bevezetésre bukkanunk, mint a „Semiramis” nyitányában, vagy ha szorosabb kapcsolatot találunk a drámai tárggyal, mint a „Tell Vilmos”-ében. Eleve adva van a zenében az útmutatás, hogy operái nyitányát ily módon fogjuk fel, abban az önmaga igazabb, kiválóbb, nagyobb mivoltát kereső sóvárgásban, mely zenévé és műalkotássá válik Haydn buzgó követése közben. Szertelen pályakezdésének idején a kétkező, ellaposodott s majd annyira diadalittas, mint elernyedt színpadon, erre ad példát a távoli eszménykép, Haydn: mértéktartó s komoly bájával, kimért erejével, választékos magatartásának nyújas és udvarias méltóságával, a szépség előtti hódolatának érzelmi szigorával, az átélt formák nemességének dálnélküli ékesenszólásával, képzelete áhítatos hevével, mely nehézkes-

*A »sinfonia« a XVII. századtól kezdve nemcsak több hangszerre írt zeneművet jelentett s még nem jelentette azt a klasszikusan tagolt műformát sem, amit ma symphoniának nevezünk, hanem színpadi zeneművek hangulatkeltő zenekari bevezetését, nyitányát értették rajta. Bacchelli is ebben az értelemben használja. (A fordító jegyzete.)

nek s ridegnek tetszhet, míg hatalma meg nem mutatkozik állandó s gyümölcsöző termékenységében, rethorikájának magas színvonalában s egy oly művészetben, mit, ha szabad magam így kifejeznem, nem az ember erőszakol a zenére, hanem amint a zene vált ki az emberből. A nyitányok Rossinija nemcsak zenei, hanem intellektuális és erkölcsi leckét is kapott attól a mestertől, ki legalkalmasabb volt arra, hogy tanítványa természetén ne kövessen el erőszakot, mert ahol az „Évszakok“, a „Teremtés“ szerzője a legszigorúbb, tanítása ott is abból a magatartásból és azokból a derűs tulajdonságokból tevődik össze, mik nélkül el sem képzelhető színpadi ízlés és gyakorlat. S mondanom sem kell, hogy Rossini született „színházi ember“ volt, elsősorban az. Az ő nyitányai is alkalmazkodtak a színpad esztétikájához, de a szorosan vett bevezető funkciót általában csak az utolsó szónokias, általánosságban tartott tak-tusok szolgálják. Valójában nyitányai annyiban vannak alárendelve a színpadi műnek, amennyiben a cselekmény számára jelképezi, megjeleníti az emberi életet, az ember szenvedélyeit. Nyitányai abból az érzésből születnek, mit a lét szemlélete kelt életre benne, az egyes színpadi jelenetekről és a dráma sajátos mivoltától függetlenül, olyannyira függetlenül, — hogy ez a magyarázata annak, miként dolgozhatta át őket többször is komoly operából vígopera számára, nem cinizmusból, amint azt igaztalanul hitték, hanem mély és őszinte művészi tudatossággal: mert egy lírai lélekből, egy átható és édes érzésből születnek, elmélkedve, töprengve, teljesen áthatva az élettől, esetlegességeivel, szenvedélyeivel, egyéni és különleges sorsaival, magával a visszahozhatatlanul továbbító élettől. S ha ezt az érzést tartalmazzák, az ilyen érzés, akár elégikus könny, akár idilli derű követi, különösképpen alkalmas arra, hogy oly elműlő dolog mulandó ábrázolását vezesse be, mint amilyen az emberi élet. A zenei kifejeződés iránti veleszületett, kápráztató eleganciájú érzék, a képzelet önmagát mulattató játéka fölmagasztosul és átszellemül a lét nyugalmával, békéjével, harmóniájával: ime az emelkedett, egy magasabbrendű erő ellenállhatatlan parancsát érvényesítő szinfonia, a ritmus, a tiszta ritmus erejének szülötte. „Minden zene ereje a ritmus“ — tanította Rossini. E felséges ritmusalkotásnak ritmusaiban elemi erő lüktet, mely harmóniáját a kozmoszból s szerzője mély lelkivilágából nyeri; egy kozmikus erő, mely a tiszta, korlátot nem ismerő ihlettel társul s benne megvalósul. Ez ragadja el és diadalmaskodik abban a nyitányban, mely leginkább elkülönül az opera szövegétől, a „Szevillai borbély“ nyitányában, épp úgy mint abban, mely leginkább hozzásimul a programhoz, a „Tell Vilmos“-éban s abban, mely súlyával, komolyságával magasan felette áll annak az operának, melyet megelőz, a „Tolvaj szarka“ nyitányában.

Örömmujongásnak nevezzük, de ez a meghatározás túl szűkkörű szememben egy határozott érzés számára. Életerő és egyszerű, magátólértetődő energia ez, messze túl azon a határon, ameddig azok a leíró és kritikus szavak elhatnak, melyek hivatva volnának arra, hogy felkeltsék íranta az érdeklődést, ahogy az már szokás: — és aki nem értené meg ezt, szánalomnál egyebet nem érdemel.

Mondanom sem kell, hogy a gyengéden szenvedélyes érzelmi világ és a ritmikai érzékenység olyan természeti adottságok, melyek minden muzsikuskok között Rossinit hozták legközelebb szívünkhöz,* ahogy az már köztudomású. Formális érték és nyitányaiknak eredeti lírikus jellemvonásai tekintetében egyaránt színvonalas két operája, mindkettő az 1813. esztendő terméke, — hogy biográfiaillag visszatérjünk oda, ahol

* T. i. az olaszokéhoz. (A fordító jegyzete.)

hagytuk a kezdőt s egyben sikeres szerzőt, Velence, Milano és Bologna operaszínpadain, — a „Tankréd“ és az „Algiri nő“, melyek közül az egyik a szenvedély érzésén, a másik főleg a ritmus mámorán alapul. Mikor néhány év alatt megalkotta őket, huszadik életéve körül járt Rossini, az unalomig kiaknázta az ő előítéleteket nem ismerő módján, mely szándéktalanul is a karrikatúra és a paródia határán jár, a settecento olasz operáját, mely felléptekor a dekadenciában lévő műformák fölösleges dagályában és hiú bőségében tobzódott. Hogy eredetisége megizmosodjék, szükséges volt, hogy előítélet nélküli könnyedsége művészi alkotóerővé váljék: s Rossini szellemi fejlődése egy klimatikus törvényt követ: a fejlődés, az érlelődés folyamata legnagyobb részt önmaga előtt is titkos folyamat, mit nem lehet megfejteni és nyomunkövetni sem egyes műveiben sem egyik operától a másikig; sőt az ő váratlan zseniális megnyilatkozásait mindig szabályosan megelőzi, vagy követi egy fásult és gépies alkotókorszak, mely alatt vagy éppen annak mereven ellentmondva készíti elő szelleme az újabb zseniális megnyilatkozást oly gesztusokkal, mely tudomásom szerint csak igen kevés, vagy talán senki más művésznél nem annyira öntudatlan s nem mélyül el annyira a tiszta, ösztönös, szándéktalan intuíció titkába. Fejlődése nem fokról-fokra halad, hanem kinyilatkoztatásokból áll; s ha van is ezek között rokonság, ez csak abban a mély szellemi egységben és abban a stílusegységben leheto fel, mely személyisége bélyegét viseli.

És a stílus, amennyiben kifejezési módot értünk rajta, nála, egy oly művésznél, ki minden technikai, sőt művészi túlzástól távol áll, klasszikus abban, hogy egyszerű, emberi és mértéktartó kifejezési formákkal él, ez a stílus nem változik meg az egyik operától a másikig, a fáradt és üres alkotásoktól a teltekig, dúsakig sem: egyszerűen, azzal az egyszerűséggel, amivel a természet, az évszakok változnak, az utóbbi alkotásokban megtelik és váratlanul áthatódik önmagától jelentőséggel, erővel, lélekkel és szépséggel, mintha megváltozott volna csillaga, mely alatt dolgozik.

És ime, 1813 körül, mikor úgy látszott, hogy sikerének eredménye nem több, csak egy heves, elfogulatlan, vidám szerző, mint annyi más, vagy egy könnyenhevíülő és mesterkelt komoly szerző, mint amilyen sok van, ki ma el lenne feledve az operák nagy temetőjében: ime a „Tankréd“-ban a gyengéd és szenvedélyes érzések szele fú, az „Algiri nő“-ben felszabadult hevület perzsel; mindkettő zseniális opera.

És a „Tankréd“-ben, mint mondják, van valami, ami páratlan Rossini életművében. Páratlannak kellett maradnia, mert ez az ifjúság varázsa egy ugyanannyira friss, mint érett művészetben; a szerelmi vágy heve és bája, mit az ütemek, a vonalvezetés oly tisztasága fejez ki, mely lélekből fakadó gyengédségből árad, abból a révület és valóság határán járó gyengéd és mégis férfias ellágyulásból, mely az ifjúkor szentimentális képzeletvilágát jellemzi. Egyetlen pillanat, egy szerencsés, tovatűnő, ritka találkozása a körülményeknek hozhatott csak létre egy ilyen felépítésű operát: azaz egy eléggé ügyes és művészete formai követelményein uralkodó fiatalember, ki még annyira ifjú, hogy élnek, közvetlennek, hamisíthatannak és érintetlennek érezze a fiatalságnak azt a szerelmes és hősi regéjét, melyet a „Tankréd“ szöveggönyve kínált; a szenvedély és gyönyör könnyeivel, a szeszélyes mámor gyötrelmeivel, azzal a bőkezű egyszerűséggel, melynek ellenállhatatlan költője volt Torquato Tasso. Akkor adta elébe ezt a regét, húsz éves korában, mikor a mese, életereje fogytán, emlékké kezdett válni, abban az állapotban, melyben minden dolog még él, de már rajta van a közeledő elmúlás.

érintésének nyoma, amikor a legszebb és legkedvesebb. Ez „Tankréd”-nek, e gyönyörű zenei idillnek poézise, melynek egy áriájára, mely a legszebb és legkedvesebb azok között, miket Rossini valaha is alkotott, mindenki emlékszik: „Di tanti palpiti”.

Az „Algiri nő”-ben ellenben ihlete kirívó, erős és kacagó cinizmussal éppen azt ragadja meg, ami a legvaskosabb, legalantasabb volt, de soha sem ily fokig, az opera buffában és a zenei vígjátékban: mindenben túlhatja s egy oly hévvel tölti el, mely állandó és frenetikus hatást kelt a megfontolt és lelkiismeretes színpadon; felemeli szinte varázslat által az újra fellelt művészi harmónia ellentmondást nem tűrő és magávalragadó abszurdításának régiójába, onnan osztogatja megvetését és pofonjait minden olyan eszmének, melyben báj, méltóság és értelem van, egy minden esztétikai törvény és mérték ellenére megtalált szépségben. E zenében Rossini megszállottnak érezte magát és megszállotként alkotott, természetesen azzal a stílusbeli fegyvellemmel, szigorú pontossággal és fölényes tisztasággal, ami igen fontos, főként a vígjátéki műformánál, melynek ezek alkotják paradox mivoltát. Túlsok és túl kevés a komikum az „Algiri nő”-ben, csupa fölény, csupa kísérlet és mintha tudatában volna annak, hogy az opera buffa e bolondos zenei törökösséggel végső határáig jutott el, ahonnan nincs tovább. A hajó, mely az opera fináléjában elvitorlázik a megalázott, nemcsak komikus, hanem groteszk Musztafa orra előtt, magávalviszi vitorláival a szellem kegyelméből az olasz opera buffa szépségének utolsó kiteljesedését. Nem minden melankólia nélkül látja az ember, hogy elhajózik azon a képzeletbeli tengeren, honnan soha többé nincs visszatérés s az „Algiri nő” mai közönsége számára ez nem utolsó élmény, mert e mű élvezéséhez arra az ártatlanságra, vagy arra a bölcseségre van szüksége, mely értékelni tudja a tiszta, azaz a harsogó kacajt. *(Folytatjuk.)*

CSERESZNYEVIRÁG

DÉVÉNYI IMRE OPERAJA

BEMUTATÓ AZ OPERAHÁZBAN

Mind a nagyközönség, mind a szakemberek feszült érdeklődéssel várják minden egyes alkalommal az új magyar opera bemutatását. Minden egyes esetben remények ébrednek, hogy a nagy magyar operaszerzők szellemében született meg az új alkotás, folytatása támad a magyar történelmi operának, Erkel Ferenc, a magyar Glinka után megszületik a magyar Musszurgszki, a Hunyadi László és a Bánk bán után, a magyar Borisz Godunov. Vagy nyikvánosság elé lép az a zeneszerző, aki a Kékszakállú herceg várának magyar meloszát veszi operája alapanyagául, vagy a Hárty János és Székelyfőn minden ízében magyar muzsikáját és légkörét viszi ismét az Operaház színpadára.

Ezek a folytatók ezideig csak igen gyéren jelentkeztek. A magyar Borisz Godunov megszületése pedig csak délibábos távoli látomás. Mindenesetre a bemutatott opera, a Cseresznyevirág, *Dévényi Imre* alkotása, messze elkanyarodik ettől a szellemiségtől. Nem kívánjuk azt, hogy minden új operaszerző magyar népoperát, vagy történelmi dalművet

írjon, De egyet feltétlenül: a magyar ének a legbensőbbben kövesse a magyar nyelv törvényszerűségeit. Más szóval: prozódiailag feltétlenül magyar legyen. Az így megszerkesztett énekszólám kihat az egész zenei anyagra és sok esetben a magyar lelkiség világába vonja azt abban az esetben is, ha a szerző nem akart tudatosan magyar zenét írni.

Ezen a téren vétett a legtöbbet a Cseresznye-írág szerzője. A keleti mese nem menti, mert magyar nyelven csak magyar prozódiával lehet énekelni. Több esetben egyenesen rossz fordításnak hat az opera szövege.

Az énekszólámoknak még az is hibája, hogy a szerző helyenként nem jó magánhangzókra alkalmazza a magas hangokat. Az énekesek néha igen kellemetlenül vergődtek emiatt.

De egyéb kifogásunk is van, mint az, hogy prozódiailag magyarul nem az új opera. A zenei anyag is keveset mond. Tévedés azt hinni, hogy az opera silányabb anyagból is szövődhet, mert a zenei lelki-állapot-festés, történet-párhuzam, hangulat-előidézés nem kíván önálló életet élő tematikát, motívikus anyagot. Igenis a jó operában igen sok olyan zenei ötlet van, melyben magában is kifejezésre jut a zenedráma lényege. A zenének kell a legtöbbet mondani, nem a szavaknak és nem a mesének. A zenedráma nemcsak zenével kifejezett dráma, hanem zenében kifejezett dráma is. Az ilyen zene önmagában is él amint ezt Gluck, Mozart, Bizet, Verdi stb. alkotásai igazolják. Ha nem ilyen a zene, akkor a dalmű aláfestő zenével végig ellátott színmű, melyben bosszantóan hat az, hogy a szöveget éneklik, s ezért nem lehet tisztán megérteni. A Cseresznye-írág közel áll ehhez a felemás műfajhoz.

A hangszerelés jó, bár nem elég érdekes.

Az opera meséje igen ügyes — szintén Dévényi műve.

A rendezés Rékai András munkája. Ugy véljük a darab első része nagyon mozgásnélküli.

Fülöp Zoltán díszlete egy hatalmas Buddha-szobrot helyez a szín középpontjába. Kár, hogy ez a világos háttérből élesen kiváló szoboralak olyan lenyűgözően hat, mert hamar unalmassá válik, amint valamilyen kitűnő zenekari effektus is csak pár percig érdekes.

A főszereplők közül Jámbor László és Nagypál László alakításai váltak ki. Ráskay Gizella megjátszása is kifejező volt, énekében azonban inkább a muzikális, mint a hang- és hangkvalitások érvényesültek. Laurisin buffo alakítását néha túlzottnak éreztük.

Az új opera kar-mestere, Kenessey Jenő kitűnő munkát végzett. Az egész együttest erős kézzel és fölényes muzikalitással összefogta és a partitúra minden mondanivalóját kidomborította.

Ha Dévényi művét keletkezése után, azaz 15 évvel ezelőtt bemutatnák volna, akkor a szerző az első operája hibáiból okulva, biztosan jobb operákat írt volna utána. Hogy tehetsége nem tudott kibontakozni, ebben ő legutolsósorban hibás.

A RÁDIÓ ZENEI TERVEI

Február 15-én, vasárnap délből a Székesfehérvári Zenekar játszik. Délután a Rádió az V. Honvéd-kivánsághangversenyt közvetíti a Magyar Művelődés Házából. Este Országkivánsághegedül.

16-án, hétfőn este az Operaház Zenekar játszik Dohnányi Ernő közreműködésével. Ez a hangverseny a Mozart-zongoraverseny sorozat hatodik része. Előadásra kerül a B-dúr (K. 238.) és az A-dúr (K. 488.) zongoraverseny.

17-én, kedden délután Felvinczi Takács Alice hegedül. A műsor többi része könnyű zenéből áll.

18-án, szerdán délután Zsebők Vilma és Rohmann Henrik hárfakettőse szerepel. Járay István szvitjét adják elő. Este az Operaház előadását közvetíti a Rádió.

19-én, csütörtökön délután a Tisziviselőtelepi Énekkar énekel klasszikus és modern szerzők műveiből. Utána Blaha Márta Brahms-zongoraműveket ad elő. Ugyancsak délután közvetíti a Rádió az óbudai evangélikus templomból Peschko Zoltán orgonahangversenyét, melynek műsorán Bach, Pachelbel, Gárdonyi Zoltán és Liszt művei szerepelnek.

20-án, pénteken este ismét az Operaház előadására látogat el a mikrofonnal a Rádió.

21-én, szombaton délután a „Mai magyar zeneszerzők” sorozatában Geszler György „Sírvavigadó”-ját játssza Wéhner Tibor, majd Pongrácz Zoltán dalaiból énekel Máthé Jolán, az Operaház tagja, végül a Máday-trió előadja Ottó Ferenc 2 hegedűre és zongorára komponált kamaraművet.

KÜLFÖLDI HÍREK

Érdekes bemutató a berlini állami operaházban. Nagy érdeklődés előzött meg és siker kísért egy érdekes bemutatót a berlini állami operaházban: Orff Carl Carmina burana c. művét. Orff régi harciosa az opera reformjának. Szakítani akar minden színházi tradícióval, minden konvencionális formával. Szerinte az opera már túl van virágkorán, új utakat kell keresni a színpadi muzsika terén. Ilyen törekvés volt nálunk Ádám Jenő Mária Veronikája. Orff, Ádámhoz hasonlóan a kórust, pantomimet, táncot teszi a kifejezés középpontjába. Nála is allegorikus-szimbolikus értelme van a műnek. Ő is a fizikai és metafizikai elemek keverésével érzékelteti a földi élet és túlvilági lét harcát. A Carmina burana még azért is kíván totális lenni, hogy mélyen belekapcsolódjék a multba. A középkori népköltészetből veszi dallamanyagát. Tulajdonképpen kantáta szólókra és kórusra, melyhez még a tánckar is járul. Az alakok is allegorikusak: »Az örök rossz«, »az ifjú emberek«, »a fausztai emberek«, »a püposok« stb. A színpad háttérében nagy vörös kerék van, melynek közepénél a sors istenasszonya áll. Előtte három részre osztva állnak a kórusok, melyek énekei a gregorián zene jubilációs stílusában készültek. A félig primitív életörömmű, félig misztikus elmélyedési mű nagy visszhangot keltett.

Statisztika Mozart műveinek előadásairól. A Mozart-kutatás középpontját alkotó salzburgi Mozarteum jelenleg statisztikát készít arról, hogy Mozart műveit hol, mikor és kik adták elő az 1941. év végéig.

Raabe hetven éves. A német zenei kamara elnöke, dr. Raabe Péter február 27-én lesz hetven éves. Születésnapja magyar ünnep is, mivel az ő tollából származik a legmodernebb és legteljesebb életrajza Liszt Ferencnek. Könyvének magyar szempontból a tudományos értéken kívül, az is a

jelentősége, hogy pontot tett annak a német szakkörökben folytatott vitának végére, hogy Liszt német volt-e vagy magyar. Raabe a leghatározottabban állást foglal Liszt magyarsága mellett.

Hatvan éves nagy zeneszerzők. Köztudomású, hogy a mi Kodály Zoltánunk ez évben tölti be életének hatodik évtizedét. Azt azonban kevesen tudják, hogy Kodály egyidős az új zene egy másik legnagyobb művészeivel, Sztravinszki Igorral. Sztravinszki június 17-én lesz hatvan éves. Az olaszok egyik legkiválóbb modern zeneszerzője, Malipiero szintén ebben az évben üli 60. születésnapját, március 18-án. A hatvanévesek sorát Marx, a bécsi zeneakadémia zeneszerzésprofesszora zárja le. Születésnapja február 5-én van.

Honegger ötven éves. A francia modern zene egyik legnagyobb alakja Honegger Artúr, július 10-én lesz ötven éves. Leghíresebb munkája, a Dávid király Budapesten is ismert. A Népművelési Bizottság hangversenybérleti áprilishon hallják majd a világhírű modern francia zeneszerző „Jeane D'Arc” c. monumentális alkotását a Budapesti Kórus (az egyesített Cecilia és Palestrina-Kórus) előadásában, Bárdos Lajos vezényletével.

BELFÖLDI HÍREK

♦♦♦

Előadás a frankfurti zenegimnáziumról. Az 1939 őszen Frankfurtban megnyílt első német zenei gimnázium egyik kiváló zongoratanára, Brugger Wolfgang nagysikerű zongorahangversenyt adott január 21-én a Zeneművészeti Főiskola nagytermében. Ezt megelőzőleg 20-án délután pedig a Nemzeti Zenedében igen érdekes előadásban ismertette a zenegimnázium életét, szervezetét, tanszereit és rendeltetését. Előadásában kifejtette, hogy a zenei gimnázium alatt nem kell a humanisztikus gim-

náziumra gondolni, hanem az inkább a felsőiskola típusához tartozik. Az intézet zeneszerzést tanuló növendékeinek műveiből egy-két friss, ötletes szerzeményt bemutatót. Szólt a zenei tananyagáról is és igen örömmel hallottuk, hogy Brugger professzor valamennyi növendéke játsza Bartók gyermekdarabjait. A német pedagógus-művész előadását, melyet nagyszámú közönség hallgatott, a Nemzeti Zenede főigazgatójának, Kresz Gézának szavai előzték meg és zárták be.

Előadás a magyar népzeneről. Dr. Molnár Imre, a Zeneművészeti Főiskola tanára február 25-én a Tudományos Akadémián, a Néprajzi Társaság ülésén előadást tart a magyar népdalról. Előadásának címe: A népdalképzés folyamata. Falusi és városi népdal.

Népdalok cigányzenekarra. A Rádió igazgatósága újabb népdalfélfőrákat iktatott műsorába. Ádám Jenő népdal-előadásaival párhuzamosan népdal-hangversenyek lesznek kéthetenként félóra időtartammal. Ezen igazi népdalokat (nem mai »magyar nótákat«) adnak elő szóló énekesek vagy unisono énekkarok cigányzenekari együttesre lelett egyszerű kísérettel. A Rádió igazgatóságának ezzel az a célja, hogy a cigányzene híveit, vagyis általában a városi középosztályt közelebb hozza az igazi magyar népdalhoz. A cigányzene tehát a trója faló, mellyel becsempészik a népdalt az idegen területre.

Az ifjúság a gyermekért. A budapesti róm. kat. egyházközségek évenként rendeznek egy nagyszabású ifjúsági hangversenyt a balatonzamárdi gyermeküdülőjük javára. Az idei hangverseny február 2-án hangzott el a Zeneművészeti Főiskola zsúfolásig megtelt nagytermében. A hangverseny szellemében teljesen egyezett az »éneklő ifjúság« mozgalmának

szellemével. A műsor legnagyobb részét ifjúsági énekkarok nagyszerű szereplései töltötték ki klasszikus és modern magyar művekkel. A budapesti iskolai kórusok közül elsőnek a kegyesrendi gimnázium kitűnő gyermekkara szerepelt Faludi Béla vezetésével. Különösen Bárdos »Csallóközben« c. kórusával arattak nagy sikert. A budapesti Szt. Orsolya-rendi tanítóképző énekkara két Bartókot (Bolyongás, Párnástánc) adott elő igen elismerésreméltóan. Vezényelt: Forrai Irén. A harmadik budapesti énekkart a Liget-utcai polgári fiúiskola gyermekkarát Szödy Szilárd vezényelte. Nagy hatást tett a két kitűnően előadott Kodály-kórus (Cigánysírató és Cú fel lovam). Két vidéki ifjúsági énekkar is fellépett a hangversenyen: a pécsi püspöki és az esztergomi érseki líceum és tanítóképző intézet fiú- illetve leánykara Lomoschitz Pál és S. László M. Consilia vezetésével. Mindkét énekkar (első különösen Bárdos Horthy-dalaival a második pedig ugyancsak Bárdos-művel, a Magos rutafa c. felvidéki népdalokból írt nőikarral aratott nagy sikert), azt bizonyítja, hogy vidéki városaink ifjúsági énekkari kultúrája egyszínvonalú a budapestivel. Bájosak voltak az óvodások és elemisták népi gyermekdalai és játéka. A hangverseny fénypontja a befejező szám volt: Bárdos-bemutató. Bárdos Lajos erre az alkalomra gyűjtőhatású kántont írt, melynek címe Istené az áldás. Himnikus magasságokig emelkedik a mű, melynek hangzaspompáját orgona, trombiták, harsonák és üstdob hang-

jai teljesítik ki. Az újdonságot az egyesített énekkarok adták elő a szerző vezénylésével. A hangverseny műsorát Forrai Miklós állította össze.

Új magyar opera. Új magyar operát fogadott el az Operaház igazgatósága bemutatásra: Kenessey Jenő »Arany meg asszony« c. művét. Kenessey, a kiváló karmester és zeneszerző, nem új név az Operaház szerzőinek sorában: nagy sikerrel adták Csizmás Jankó című balettjét. Az új magyar egyfelvonásos opera szövegkönyvét is Kenessey készítette Krudy Gyula »Arany meg asszony« c. színműve alapján. A zeneszerző a klasszikus formákat követve, zárt formákban írta meg művét s különös gondot fordított az ariózus recitativokra, melyekben az olasz bel canto nyomán halad (teljesen melőzi az ú. n. parlando recitativót.) Kenessey operája a hír szerint a következő évad első magyar újdonsága lesz. (Remélhetőleg ősszel, s nem január végén, mint ezidén a Cseresznyevirág.)

Budapestre jön a firenzei Teatro comunale. A közeljövőben előkelő vendégeink lesznek: Budapestre jön a firenzei Teatro comunale teljes operaegyüttese díszletekkel és kosztümökkel együtt, a színház intendánsának Labroca Marionak vezetésével. A világhírű firenzei művészegyüttes a magyar kir. Operaházban előadja Rossini: Hamupipőke (Cenerentola) c. operáját a szerző születésének 150. évfordulója alkalmából. Vezényel: Rossi Mario.

Magyar operarendező a »Maggio-musicale«-n. Az évente Firenzében megtartott májusi zeneünnepélyek, az ú. n. »Maggio musicale« rendezősege meghívta Rékai Andrást, Operaházunk rendezőjét egy opera betanítására. Rékai Verdi »A végzet hatalma« c. operáját fogja rendezni az idei Maggio musicale-n, Firenzében.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŐ-KESZITŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma. Brüsszel nagyarány, Grand Prix Médaille D'Or kifülfütfetések,

Telefon 589-199

Részletfizetés.

Díjtan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegénforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

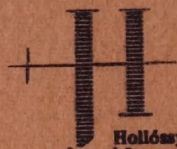
Budapest Székesfőváros Idegénforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

Hollósy János
könyvnyomató

Budapest. VII.
Munkácsy-utca 20

300182

A ZENE

Alapfőttá: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁCH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

Budapest

XXIII. évfolyam, 9. szám.

1942 február 18.

TARTALOM

Antos Kálmán: Liszt Ferenc és a magyar zeneirodalom. (Befejezés.) — Bacchelli Riccardo: Rossini Joachim. (Születése 150. évfordulójára.) (Folytatás.) — Horusitzky Zoltán: Fölszállott a páva. — Kodály Zoltán zenekari variációi. — A. Balogh Pál: Boito centenáriuma. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

A Székesfővárosi Zenekar

Nagyzenekari estjei

a Magyar Művelődés Házában hétfői napokon
este 1/28 órai kezdettel.

Budapest Székesfőváros Népművelési Bizott-
ságának rendezése.

II.

23.

LISZT: FAUSZT SZIMF.

Vezényel: Forray M.

Közzr.: Pataky K. és az
Egyetemi Énekkar

III.

16.

MAGYAR SZERZŐK

BEMUTATÓ-ESTJE

Vezényel: Kenessey J.

IV.

13.

STRAVINSZKY: Zsoltár szimf.

BACH: Kántáta

KODÁLY: Te Deum

Vezényel: Bárdos L.

Közzr.: Réthy Eszter és a
Budapesti Kórus (Egyesített
Palestrina és Cecilia kórus)

IV.

20.

FRANCK CÉZAR, BERLIOZ,

VERESS, TÓTH D.

Vezényel: Csilléry

Közreműködik: Végh S.

A nagyzenekari esték bérlei egész éven át ingyen kapják a műveket magya-
rázó műsori és a ZENE c. folyóiratot.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:

DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22

Telefon: 421—812

Felelős kiadó:

NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2

Telefon: 384—529

ANTOS KÁLMÁN:

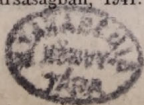
LISZT FERENC ÉS A MAGYAR ZENEIRODALOM*

(Befejezés.)

Az ünnepi év után mintha mégis intenzívebb lett volna az érdeklődés Liszt élete és művészete iránt. *Geszler Ödön* Liszt szimfónikus költeményeit ismertető munkát jelentetett meg röviddel a centenárium után. 1913-ban *Juhász Andor* kis 14 oldalas tanulmányt ír Liszt és a modern zongoratechnikai probléma címmel. Az első magyar Liszt-bibliográfia még 1911-ben jelent meg; *Jäger Gusztáv* tette közzé a Corvinában. 1913-ban *Hollitzer Gyula* Liszt Ferenc és a weimari irodalmi élet címmel ír hosszabb dolgozatot. 1916-ban *Járossy* „Liszt Ferenc és az egyházi zene” című értekezése jelenik meg, majd 1917-ben *Papp Géza* kis esztétikai tanulmánya. 1920-ban *Metternich Sándor* néven teszi közzé Metternich Richárd herceg felesége, szül. *Sándor Paula grófnő* visszaemlékezéseit, melyek között Liszt és Wagner külön fejezeteket kapnak.

Az 1922. esztendő jelentősen emelkedik ki Liszt-irodalmunk történetéből. Ebben az évben jelenik meg *Pauler Ákosnak*, Liszt Ferenc gondolatvilága című gyönyörű tanulmánya, mely a nagy ember belső világának és a zene mibenlétének kitűnő megrajzolása, másrészt Liszt Ferenc idézett gondolatainak alapján szinte matematikai pontossággal építi fel és ellenállhatatlan meggyőző erővel tárja elénk e nagy lángész gondolatvilágát. Három évvel később a Zeneművészeti Főiskola, azelőtt Zeneakadémia 50 éves fennállását ünnepli. Valószínűleg ennek az alkalomnak tudható be, hogy végre megjelenik az első magyar Liszt-életrajz. *Iffy Somssich Andornak* köszönhetjük ezt az első, úttörő magyar Liszt-biográfiát, melynek nagy előnye, hogy sok magyar anyagot gyűjtött egybe, legfőképpen azonban érzett hiányossága viszont, hogy név- és tárgymutató nélkül igen körülményes a forgatása és forrásait sem nevezi meg. E jubiláris alkalommal a Zeneművészeti Főiskolán Liszt-szobát rendeztek be. Ennek nyomtatott kalauzát is fel kell említenünk az 1925. év kiad-

* Székfoglaló a Dugonics-Társaságban, 1941. október 26-án.

ványai között, *Isoz Kálmán* tollából. A Főiskola jubiláris albumában is jelent meg ekkor egy Liszt-cikk, melynek írója, *Keéri Szántó Imre* hasonlóan alakjában leköszölt Liszt-levéllal bizonyítja új adattal Liszt magyarságát. Külföldön 1925-ben jelent meg *Pourtalès* finomhangú, lelkes rajongást tükröző Liszt-életrajza, melyet 3 évvel később, 1928-ban *Lányi Viktor* fordításában a magyar könyvpiacra is viszontlítottunk. Előtte egy évvel, 1927-ben látott napvilágot *Járosy Dezsőnek* már említett Liszt-tanulmánya. 1929-ben *Muzsika* címmel gyönyörű kiállítású, gazdag tartalmú új zenei folyóirat indul meg, mely első számát Liszt Ferenc emlékének szenteli. Liszt kortársainak visszaemlékezései értékes adatokat őriznek meg ebben a füzetben. Több tanulmány mellett, a füzet végén magyar Liszt-bibliográfiát találunk, *Kozocsa Sándor* összeállításában. Ez jelentős haladást képez Liszt-irodalmunk számára, mely bibliográfiai munkákban — akár a külföldi is — meglehetősen szegény.

Néhány évre rá már Liszt-ikonográfia is készül, *Csatkai Endre* szorgalmas munkájának eredményeként, ki 1918 óta számos Liszt-cikket írt és főleg Liszt soproni kapcsolataival foglalkozott. A fiatal Liszt-kutatók sorában 1930-ban megjelenik *dr. Gárdonyi Zoltán*, aki Liszt XX. magyar rapszodiájáról ír cikket az *Ungarische Jahrbücher* X. kötetébe, majd 1931-ben Liszt zeneműveinek magyar stíluszajátszáigairól értekezik, utóbb Liszt kiadatlan magyar zongorakompozícióit tárgyalja, s 1936-ban Liszt Ferenc magyar stílusáról ír hosszabb tanulmányt, mely a *Musicologia Hungarica* III. köteteként jelenik meg.

1931-ben jelenik meg húsz évi gondos munka gyümölcseként *Dr. Peter Raabe* kétkötetes nagy Liszt-életrajza, mely eddig kétségtelenül a legmodernebb és legteljesebb. Az 1936-os Liszt-év mindinkább előrevetette árnyékát, s az egyetlen Somssich-féle Liszt-életrajzon kívül még mindig nem volt Liszt-biográfiánk, s főleg a nagy magyar Liszt-biográfia, mely hivatva lenne minden nem-magyar életrajz hiányosságait pótolni, nagyon éreztette hiányát. *Klebsberg Kunó gróf* akkori kultuszminiszter, ki a Liszt-kultusznak egyik legteljesebb támogatója volt, felismerte ennek a kérdésnek rendkívüli fontosságát s nyomban cselekedett is, amennyiben 1931-ben megbízta *dr. Koudela Gézá*t azzal, hogy a régóta várvárt nagy magyar Liszt-életrajzot az 1936-i Liszt-emlékévre készítse el. Néhai jó *Klebsberg gróf* ismert volt arról, hogy mindig különben meg tudta választani embereit. Választása most is szerencsés volt: *Koudela Géza* kitűnő muzsikussal volt, katolikus pap, idegen hangzású neve ellenére lelkesen magyar; amellet magasképzettségű, rendkívül nagyműveltségű, ritka intelligenciájú, széleslátókörű, éleseszű, nagy nyelvtudású, roppant munkabíró, fáradhatatlan fiatal ember; egyszerűen egyesítette magában mindazokat a kellékeket, amelyek valakit erre a feladatra képessé tehetnek. El is utazott Rómába, hol két éven át kutatott, majd Weimarban és idehaza is folytatta az anyaggyűjtést nagy munkáját, de az az elképzelhetetlen robot, amelyben ez a sokoídalú ember élt és nem utolsósorban éppen az a mérhetetlen sok munka, előadás, szónoklat, rádióelőadás, hangverseny, cikkírás, rendezés, utazás, szervezés, tárgyalás és irányítás, amit a Liszt-évben annak sikere érdekében és fényének emelése céljából teljesített, nem engedte meg, hogy nagy művét 1936-ra elkészítse. A jubiláris évre csak a Liszt Ferenc Társaság megbízásából elkészített népszerű kis Liszt-életrajzot írta meg, amely ügyes anyagrendezésével, pompásan gördülő nyelvezetével s ama nagyszerű lelkesedés és szeretet miatt, mely minden sorából kiárad, valóban a legpompásabban megfelelt kitűzött céljának. Ezekután csak annál nagyobb érdeklődéssel várta a zenevilág és a közönség is a nagy mű elkészültét, de sajnos, a Gondviselés másként határozott. Egy gyermekkorból visszamaradt lap-

pangó vesebaj váratlanul súlyos beteggé tette, majd alig másfél év után örökre elszakította tőlünk ezt a nagyszerű embert.

Raabe nagy életrajza után a külföldi irodalomban *Herwegh, Corder, Stiwell, Newman* biográfiáit kell megemlíteni, majd 1936-ban *Robert Borynak*, a Genfben élő kiváló Liszt-ikonografusnak mintaszerű kiállítású hatalmas jubileumi Liszt-albumát, melynek címe: *La vie de Franz Liszt par l'image*, s *Alfred Cortot* bevezető tanulmányával jelent meg; továbbá *Blandine Ollivier* vázlatos kis Liszt-életrajzát és *Engel* königsbergi tanár kis könyvét, melyekhez még 1937-ben *Dr. Eduard Ritter von Liszt* egyetemi tanárnak, Liszt Ferenc unokaöccsének könyve csatlakozott és *Tibaldi Chiesa* olasz munkája. A magyar irodalomban 1932-ben Kolozsvárt az Erdélyi Szépművészek céh kiadásában megjelenik az első magyar Liszt-színmű; címe: *Liszt. Színpadi regény. Szerzője Bárd Oszkár*.

1933-ban *dr. Kókai Rezső* doktori értekezésével gyarapodik irodalmi tárházunk, mely Liszt korai zongoraműveivel foglalkozik. Ugyanez évben *Payr Sándor*, Liszt soproni kapcsolatainak másik kutatója több cikk után „Liszt Ferenc és Király József Pál. A mester bizalmas barátsága a soproni tatárral” címen ad ki önálló tanulmányt. Következő évben *Hárich Jánosnak* is megjelenik egy kis részlettanulmánya, melynek címe: *Liszt Ferenc családja és az Esterházy hercegek*. 1935-ben *Csapláros István* disszertációja világít rá Liszt és Theophil Gautier viszonyára, ugyancsak 1935-ben Magyar Muzsika címen *Koudela Géza* és *Major Ervin* új folyóirat indítását tervezik, de ennek csak egyetlen száma jelent meg, mely — a Liszt-emlékév küszöbén — több Liszt-cikket tartalmaz.

Az 1936-os Liszt-emlékév magyar könyvtermése már öröndetes haladást mutat. *Dr. Bartha Dénes* tetszelős, ügyes összeállítású ikonográfiája és *Falk Géza* népszerű Liszt-breviáriuma mellett ebben az évben jelenik meg *Koudela* már említett kis életrajza és *Gárdonyi* tanulmánya Liszt F. magyar stílusáról, valamint *Hevesy András* francia munkája „Liszt ou le roi Lear de la musique” címmel, *Molnár Antal* értékes dolgozata Liszt Ferenc alkotásairól az esztétika tükrében, *Füssmänn Werner* és *Mátéka Béla* izléses kiállítású ikonográfiája, *Papp Viktor* ötletes interjú-gyűjteménye Liszt még élő magyar tanítványaival, egy több — csak részben új — tanulmányt tartalmazó album „Liszt a miénk” címmel, egy a világirodalomban pártját ritkító spiritiszta könyv „Liszt szellemélete” *dr. Véghegyiné Deáky Flóra* tollából, *Karácsonyi István* tanulmánya: „Liszt Ferenc és a keresztény nemzeti világnézet” címmel, *Diósi Géza* értekezése: „Egykorú magyar nyelvű versekről Liszt Ferenchez”, melyet a Dugonics Társaság ülésén olvasott fel, *Csekey-Diósi* gyűjteménye Liszthez írott magyar és idegen nyelvű versekből, *Harsányi Zolt* négykötetes és *Gál György Sándor* kétkötetes Liszt-életregénye (az előbbi a „Magyar rapszódia”, utóbbi a „Diadal-szekér” címet viseli), *Harsányi Zolt* kis elbeszélése: „Liline”, Liszt első szerelméről, végül *Dunkel Norbert* könyve: „Milyen volt Liszt Ferenc?”, melynek állításai, nevezetesen Liszt jellemét illetőleg, élesen eltérnek Liszt más kortársainak egybevágó leírásaitól. Említsük még meg, hogy az A Zene c. folyóirat a Liszt-évben remek kiállítású és igen gazdag tartalmú Liszt ünnepi számot jelentetett meg, s a Liszt év lezárása alkalmából még egy külön Liszt-számot, mely ismét több cikkel gazdagította a részlettanulmányok sorát.

De nemcsak a Liszt-emlékév volt — habár a művek szempontjából igen különfélék — szokatlanul bőtermésű, hanem most még fokozottabb mértékben megmutatkozott a jubiláris esztendő kisugárzó ereje, mint 1911-ben. Már 1937-ben újabb tanulmány jelenik meg, egyike

Liszt-irodalmunk legértékesebb darabjainak, melyben *dr. Csekey István* tudományos módszerességgel tisztázza Liszt Ferenc származását és hazafiságáról értekezik. *Isoz Kálmán*, a Zeneműv. Főiskola évkönyvében, mely örvendetes módon újabban csaknem minden évben hoz egy-egy Liszt-tanulmányt, „Liszt Ferenc írásai tükrében” című cikket közöl, s ugyancsak 1937-ben a Korunk szavában is jelenik meg cikk „Liszt Ferenc és az európai kultúra” címmel, *dr. Szomjas György* tollából.

Még érdekesebb példa arra, hogy a Liszt-év milyen nagy hullámokat vert és milyen távoli területek érdeklődését keltette fel, *dr. Salamon Henrik* cikke a Fogorvosi Szemle 1938. évi 3. számában, Liszt Ferenc fogairól.

1940-ben két nagyobb tanulmány hagyta el a sajtót: *Major Ervin* Liszt Ferenc és a magyar zenetörténet címmel forrástanulmányokat közöl Liszt magyar zeneműveihez, *dr. Tóth Aladár* pedig Liszt Ferenc és a magyar zene útján, címmel vizsgálja az összefüggést Liszt és a mai nagy magyar mesterek között.

Az idei év megint termékeny volt. *Dr. Takács Menyhért* nagyszabású értekezéssel ajándékozta meg irodalmunkat (megjelent mint a *Musicologia Hungarica* IV. kötete), melyben Liszt Ferenc érzelmi világát elemzi modern pszichológiai módszeres alapon. *Dr. Hankiss János* egyetemi tanár, Liszt Ferenc az író c. munkájával új oldalról mutatja be a magyar olvasóközönségnek a nagy mestert, s ezzel hézagpótló munkát végez. *Isoz Kálmán*, a Főiskola évkönyvében ismét értékes cikket hoz Liszt *Harmonies poetiques et religieuses*-éről, s legutóbb *Pulszky Ferencné* naplójából jelentek meg *Csuka Béla* fordításában részletek Liszt 1838/9-iki bécsi árvízi hangversenyeiről.

Ezzel elérkeztünk vizsgálódásunk során napjainkig. Ha az említettekhez hozzávesszük még Liszt kortársainak és egykorú nagy zenészeknek, mint Berlioz, Schumann, Cornelius, Hanslick, Wagner, Siloti, Sauer, Weingartner, Apponyi, Dunkel Nep. J., Frankenburg, Jókai, Metternichné, Teleki Sándor, Zichy Géza emlékiratait, illetve összegyűjtött írásait, valamint Zichy Géza és Sebestyén Ede nagyszámú Liszt-cikkét, Gregorovius Római naplóit és Schlözer római leveleit, akkor a Lisztről szóló irodalmat nagyjából a maga egészében áttekintettük. Láttuk, hogy míg Liszt életében a cikkek legtöbbször hangversenytudósítás, ill. kritika, vagy időszerű események, elutazás, érkezés, fogadtatás, kitüntetés, ünnepség leírása, egynehány mű ismertetése, halálától a centenáriusig hasonlóképpen leginkább visszaemlékezések, műismertetések, s Liszt hamvainak hazahozatalára irányuló cikkek képezik az anyagot, s egynehány részlet-tanulmány, mely Lisztnek valamely kortársához, vagy valamely városhoz való kapcsolatait taglalja. Tulajdonképpen az 1911-es esztendő után, de méginkább a legutóbbi 1936-os Liszt-év óta lehet permanens munkásságról beszélni, amely értékes és sokoldalú anyagot eredményezett, mindazonáltal a nagy Liszt-monumentum, mely a mester életét és művészetét is tudományos alapon, kimerítő részletességgel tárgyalná, mai napig nem született meg.

Mi lehet ennek az oka?

Az első ok, mely kb. a századfordulóig fennállt, a szükséges történeti távlat hiánya. Liszt, bár már életében a történelemé volt, mégis időben túl közel állt még hozzánk e század elején ahhoz, hogy egy objektív vizsgálódó nagy életrajzot lehessen róla írni.

(Ez az ok természetesen nem enyhíti azt a tényt, hogy egészen

1925-ig. Somssich vállalkozásáig egyetlen magyar Liszt-életrajz se jelent meg.) Emberi tökéletlenségünkből következik, hogy ha jó munkát akarunk végezni, se túl közel, se túl távol nem állhatunk vizsgálódásunk tárgyához. A közelség már nem áll fenn, hisz Liszt halála óta is több mint fél évszázad telt el. Viszont fenyeget, mindinkább fenyeget a veszély, hogy túlságosan el találunk távolodni tőle időben, mielőtt a nekünk kiszabott feladatot elvégeztük volna.

A második ok, amely a nagy Liszt-mű elkészültét késleltette, nem is annyira az 1914–18. évi nagy háborúban, mint inkább abban keresendő, hogy mikor a romanticizmus kiégett, s nem tudta többé a formai kereteket szellemi tartalommal kitölteni, a beállott reakció szükségképpen túlzásával annyira elfordult a múlt század művészetétől, hogy ebben a légkörben hiába vártunk olyan munkára, mely Liszt zsenijéhez és emberi nagyságához méltó lehetett volna. Ennek a szellemnek illusztrálására elég legyen azt felemlíteni, hogy a huszas évek közepén Magyarországon új zenei folyóirat indult, mely két évfolyamot jelentetett meg, de indulásától megszüntéig egyetlen cikket se találunk benne, amely Liszttel foglalkozott volna.

Harmadik ok a feladat óriási nehézsége. Liszt zenei és emberi sokoldalúsága, egész Európát sokszorosán átfogó tündöklő pályája olyan óriási anyag összegyűjtését teszi szükségessé egy valamelyest is teljesnek nevezett Liszt-életrajzhoz, hogy ennek a gyönyörű feladatnak rengeteg nehézsége is bizonyára hozzájárult ahhoz, hogy egy ilyen nagyszabású, teljesnek mondható Liszt-monumentumot mindmáig nélkülözzünk. Olyan szellem-óriással, mint amilyen Liszt Ferenc volt, úgy vagyunk, mint mikor egy hatalmas székesegyház előtt állunk. Egy pillantással az egészet láthatjuk, de mondhatjuk-e, hogy ezzel ismerjük is már? Számtalan apró, gyönyörű részletet kell külön szemügyre vennünk, közelről megnéznünk, megismernünk, míg aztán az ilyen analitikus szemlélet végén, újra az egészet tekintve, immár az ilyen részletek ismeretében szintikus benyomást nyerhetünk az egészből.

Liszt teljes megismerésére való törekvésünket immár részlettanulmányok segítik, a talaj mindinkább elő lesz készítve. Vessünk végül egy pillantást a jövőbe, helyesebben kísérjük meg annak körvonalozását, mi módon lehetne a nagy Liszt-életrajz létrejöttét a legcélszerűbben elősegíteni? Mi lenne a legfontosabb tennivaló?

A talajelőkészítés befejezése: a lehető legteljesebb anyaggyűjtés, de céltudatos és körültekintő, minden részletre kiterjedő alapos megszervezés. Ezt legcélszerűbben egy Liszt Ferenc zenetudományi kutatóintézet felállításával lehetne megoldani, mely a Kultuszminisztérium, a Zeneműv. Főiskola és Nemzeti Múzeum támogatásával központilag irányítaná az anyag felkutatásának és összegyűjtésének egész Európára kiterjedő hatalmas munkáját. A bécsi, berlini és római Collegium Hungaricumokban 1–1 helyet erre a célra kellene kutatóknak fenntartani. Ugyanez az intézet az anyag feldolgozásával folytatná a részletmunkálatokat is. Míg a háború tart s a külföldi kutatás nehézségekre ütközik, az itthoni anyagot kellene teljesen, maradéktalanul feldolgozni. Ilyen előkészítés után lehetővé lenne téve egy arra hivatott tudósak, hogy e nagy, gyönyörű feladatra vállalkozzék. Kíváncsok lennének, — míg Liszt korától túlságosan el nem távolodunk, — hogy ez mielőbb megtörténjék.

(Vége.)

BACCHELLI RICCARDO:

ROSSINI JOACHIM

Itt adjuk magyar fordítását annak a nagyhatású előadásnak, melyet Riccardo Bacchelli Excellentiája, az Olasz Akadémia tagja tartott 1941. december 15-én a budapesti Olasz Kultúrintézetben.

Előadása egy, a közismertnél teljesebb és érdekesebb Rossinót elevenít meg meggyőző szavakkal; ám ez az előadás csak részleges összefoglalása ugyane szerző széleskörű művének, a »Rossini« című munkának (Torino, 1941. U. T. E. T. 390 l. 14 t.), mely mű kétségtől legjobban kritikai életrajza a nagy muzikusnak.

(Folytatás.)

A finom »Tankréd«, a merész »Algiri nő«, különböző minőségük ellenére is lényegileg egyek abban, hogy nem ismerik a bis in idem fogalmát. És ami az elsőt illeti, e tekintetben, mégcsak kísértésbe sem jöhet Rossini, egy oly művész, mint ő, kiből épp annyi finom és ösztönös kritikai éleslátás dolgozott, mint amennyire szüksége volt; ami pedig a másodikat illeti, az »Egy török Itáliában« meggyőzte őt nyomban arról, hogy mily elhibázott dolog lenne ragaszkodni kísérletéhez s a bohóckodó és vásári vidámság non plus ultra-jában ismételni meg önmagát. Ezzel a két operával lényegileg véget ér Rossini első korszaka, huszonegy éves korában, éspedig két oly eredménnyel ér véget, melyeknek, — jól jegyezzük ezt meg —, az a jellegzetességük, hogy végsők és megismételhetetlenek. Önök is hallhattak többé-kevésbé mulatságos anekdotákat Rossini komponálásbéli könnyedségéről és nemtörődömségéről, lustaságáról és nyálánkságáról szólókkal vegyesen, melyek, hozzá kell tennem, többé-kevésbé igazak és teljességgel hamisak, ha egy kritikai ítélet számára keresünk bennük támpontokat. Sőt Rossini életrajza is, eltekintve attól, hogy igen sok legendás elem van benne, ami az emberek képzeletén, a vetélytársak rágalmain és a művészi ellenszenveken kívül a politikai rágalomnak köszönhető, különösen mikor ő, X. Károly hirhadt ösztöndíjasa, egyik érv lett a sok közül, amivel a vitairatok és a zuglapok a francia restaurációt támadták; eltekintve tehát mindattól, ami legenda, Rossini életrajzának értelmezésében kínálkozik olyan interpretációs lehetőség, mely teljesen szembeszegül és ellentmond annak a szokványos és köznapi képnek, mely forgalomban van róla. És elsősorban is, Rossini életstílusa lényegében antiromantikus volt és az, hogy gyötörődését, művészi becsapgyát a művészet hőségnek, áldozatának és megszállottjának fellengző és profetikus pózában játssza meg, az neki csak tapintatlanul, szemérmetlenül és teljesen nevetségesen sikerülhetett. De az ő munkaiszonya, eltekintve annak az embertelenségnek hatásától, amit az ő korában az operatrással való foglalkozás jelentett, (azaz, hogy pályafutásának e pontján, ahová most elérkeztünk, egy tucat opera három esztendő alatt, a zajos siker, arra is alig volt elég, hogy a közönségnek és az impresszárióknak kapzsiságát kielégítse, hogy a zene mesterembereinek konkurrenciáját ellensúlyozza s hogy valahogyan megéljen), az ő munkaiszonya, eltekintve attól is, hogy annál elkeseredettebb, mennél inkább el van rejtve az ironia és a

* A fenti Rossini-tanulmányt a zeneköltő 150. születési évfordulója alkalmából közöljük.

különcödés álarca alá, alaptermészetének s alkotó gényusza legegényibb ösztönös szükségleteinek lélektani jegye. Valóban, művének egyik része merő technika, sőt e nemből hanyag, elfecsérelt és triviális: és ezt ő szarkasztikus cinizmussal művelte, anélkül, hogy a művészi méltóságnak legalább a látszatára adott volna: ám a másik egy ritka szűzi tisztaságú lírai ihletből ered s buzog fel, egy melodikus és lírikus forrásból, hogy Nietzsche szavát használjam, a dionysosi mámorból és az apolloi tisztaságból, mely stílusában feltündököl. Tehát megcsömörlései a munkától az alkotó boldogság időszakoként bekövetkező perceire való buzgó és kimerítő várakozásnak jelei, a komponálás gyorsasága pedig nem a színpadi mesterember gyakorlati sietsége, hanem sokkal inkább a jövő sejtelmétől s a sors előérzetétől függ, mely egy rövid életre ítelt gényusz koraérettségéből s magából a termékenységből sarjad. Rossini valóban abbahagyta az írást, azaz szellemének tüze kihunyott, körülbelül abban a korban, mikor a vele egy színvonalú s hozzá hasonlóan koraérett és termékeny nagy szellemek, Raffael, Mozart, Leopardi és Chopin kiégték és meghaltak. Testileg túl kellett élnie személyiségét. De erre visszatérünk még.

Most tehát, a »Tankréd« és az »Algiri nő« után ugyanis, hivatásának viszontagságai és Barbaia, a híres impresszárió, Rómába és Nápolyba vitték dolgozni, azaz azokra a népszerű színpadokra, melyek a legféltettebbek és a legfélelmesebbek voltak nagy sikereik és szeszélyeik okán s melyeken legerősebben uralkodott a settecento nápolyi iskolája, nemcsak az izlésen, hanem ármánykodásban is: Paisiello például, ki önmagát túlélve ért el magas kort, édes zenész volt, de mindig veszedelmes és álnok színpadi ármányszömvő maradt. Ezt annak a ténynek hangsúlyozására szokták felelegetni, hogy a nehézségek növelték Rossini lelkierejét. Midőn három esztendő múlva, 1816-ban Rómában a Torre Argentina-színházban előadta azt a zenei vígjátékot, mely felfogásában teljességgel és bátran új volt úgy a saját opera buffáihoz, mint a settecento komikus operáihoz viszonyítva, minden kétségeskedés nélkül, elhanyagolva az óvatosságot, az érzékenykedésekre ügyet sem vetve, mivel a tárgy megfelelt neki és megihlette, megzenésítette azt a »Szevillai borbélyt«, amiből Paisiello is csinált már egy akkor nagyon kedvelt s egyébként is igen értékes operát. A forradalmi újítás bátorsága, mely képromboló vakmerőségnek tűnt fel, nem utolsósorban okozta azt a szörnyű és zala; bukást, mely először fogadta 1816. február huszadikán este azt a legnépszerűbb és legmaradandóbb sikerű operát, amiről a zene története csak tud.

Mielőtt a »Szevillai borbélyról« szólnánk, mely Rossini komikai vénájának tökéletes és végleges kiteljesedése, meg kell jegyeznünk, hogy »Tankréd«-től, melyet természeténél fogva külön hely illet és az ifjúkori »Demetrió és Polibiótól« eltekintve, mint komoly operák szerzője csak oly operákat alkotott, melyek nem elégitették ki vagy őt magát, vagy a közönséget, vagy egyikőjüket sem. Komoly és drámai operaszerzői munkásságában, melyben mégis érvényesül hatásátban s a végkifejlésében az a törvény, melyet engedelmsükkel »klimakterikusnak« voltam bátor nevezni, észre kell vennünk egy kísérleteken, kutatásokon félsikereken keresztül érvényesülő haladást, mely Rossini gyorsaságához képest lassú és türelmetlen, alkotó-tempójához képest kitartó. És bár a komoly eredmények alkotásuk idejét, módját s művészi értéküket tekintve villámcsapásszerű jelenségek nála, a komoly operák szerzője ismeri a kétséget, a töprengést, a zsákutcát és a félsikert is.

Ezt előrebocsátva s rátérve a »Szevillai borbély«-ra, vajjon lehet-e még valami újat mondani erről az operáról, mely a sok opera közül kiváltságos és természetes, friss és különleges művészetének fiatalásával tűnik ki? Mindig lehet, feleljük, újra meg újra, éppen friss, kacagó,

gáncstalan fiatalsága okán, melynek nem ártanak meg az esztendők, mik pedig minden más művészi megnyilatkozásnál kegyetlenebbek a zeneművekhez, főleg a komikus műfajúakhoz, mivel az izlés történetében semmi sem vénít úgy, mint a nevetés.

Csak ki kell mondanunk: »Szevillai borbély« és zenei motívumok, színpadi jelenetek és szavak emlékei egy eszményi színpad képét keltik életre gondolatainkban, képzeletünkben s vágyainkban. Szinte úgy tetszik elég az emlék, egy utalás csupán s ha ez egy üres és setét színházban történék, az elraktározott és a hangjegy-állványokra függesztett hangszerek felébrednének s magától kigyulna a rivalda fénye! »Figaro qui, Figaro là«, »Io sono docile«, »Guarda Don Bartolo«, »Se il mio nome saper voi bramate«...

A műkritika szerint a libretto, ahogy azt Sterbini, a szövegkönyv író megalkotta, azzal, amit az eredeti sajátos bájából, derűjéből, finomságából és költészetéből megtartott s azzal, hogy elmaradt belőle Beaumarchais támadó szelleme, a sok politikai célzás és a kiélezett lokális íz, szerencsés intuíció s a szövegkönyvfrónak Rossini egyéniségéhez való teljes hasonulásának eredménye. A librettista nem csak alkotásában, hanem vágyainak s előérzetének lehetőségeiben és elképzeléseiben is Rossini egyéniségéhez hasonlított, azaz műve nem a bohózatfróhoz, hanem a zenei vígjáték megalkotójához szól: új jellegű, stílusú, új éleslátású s mindezzel egybehangzik a muzsika.

A szövegíró, eltérve a francia eredetitől, kibontja és összesűríti Almavivában és Rosinában akadályokkal küzdő szenvedélyűk szerelmi történetét; Bartoloban és Basilioban azt, ami esetlen kapzsiságukban émelvítően neveltséges; Figaróból kifejti és sűríti azt, aminek ő a jelképe, a mozgató energiát, a feltartóztatathatatlannal hevületet, a művészetként üzött szenvedélyes cselszöveget, ravaszságának jóízű leleményességét: ami mindben az élet szeretete, azt a zene egyetlen, hallhatatlan fogással fejezi ki a város factotuma belépőjének első ütemeitől kezdve. Már maga a szövegkönyv szerkezete, megmászva és kijavítva az eredeti vígjátékot, oly kitűnő technikai ügyességgel, mely méltó a commedia dell'arte bonyodalmainak és meseszövéseinek tiszta technikájához, melyből vétetett s melyhez visszatér, még a legtisztább színpadtechnikai részeiben is alá van rendelve annak a jellembeli és vérmérsékletbeli expanzivitásnak, amit megtestesítenek, amivel telítve vannak a maguk módján a szereplők s ami az operában egybeáramlik egy zenei véna kitörésével, mely éppen boldog nyarat éli. Mind csordultig van telve étellel és önmagával, mert erre volt szüksége Rossini-nak. Ami bonyodalom van e vígjátékban, az már eleve meg van oldva s szinte már émelvít Figaro és Basilio cselszövése és ellenélete, mert az opera végső célja, esztétikai summája a tiszta szépség eszménye, a szemlélődés gyönyörűsége, a harmonikus művészet igazsága, melynek alapkövetelménye, hogy minden szereplőről tudjuk, hogy mit fog mondani, mit fog tenni, hogy előre ismerjük a történet menetét, mert ezt követeli meg a magasabb, tehát szemlélődő öröm, hogy lássuk és halljuk azokat a telteket és szavakat, melyeket már vártunk, a stílusban rejlő édes és vonzó fátum parancsára ujjászületni a szépség-teremtő képzelet nyugodt önkényében. Raffaelnak van egy mondása, mely kiválóan alkalmazható Rossini »Szevillai borbély«-a legbensőbb esztétikai minőségének jellemzésére: ő ugyanis azt mondta, hogy ábrázolásaiban egy meghatározott szépség-eszményhez alkalmazkodik. Ugyanennyire talál az is, ha Ariosto költészetével vetjük egybe, melyben minden, úgy az emberi érzelem, mint az ábrázolt tárgy a harmonikus szépség formai eszményében már eleve adva van, alá van rendelve annak, belőle táplálkozik s általa nyer életet. Ezt látjuk Rossini »Szevillai borbélyában« is, mely egyszerre kacag és nevetet; ritka adottság ez: egészséges és egészséget adó erény. És ez a kaca-

gás természetes közvetlenséggel fakad az olasz természet legtisztább derűjéből, de a szépség univerzalizálását fejezi ki. És ez a szépség egy természetesen alkotott harmóniából és abból az egybeforradásból tevődik össze, amit az előadott zenemű önmaga és a néző lelke között teremt, épp úgy mint ahogy a természeti szépséget is a mozgékony izületek, a mozdulatok s ezeknek aránya alkotja. Itt mindent feledhet s mindenre emlékezhet a néző, elvesztheti önmagát s a művészet ereje által újra önmagára ébredhet egyetemes figurákban, itt álmodhat az ember ragyogóra nyílt szemmel s ujongva, ámulva kacaghat. Az örömtől nevetni, — hány műalkotás indít erre, vagy hányszor fordul elő ez az életben? Ezért van az, hogy míg csodáljuk a »Szevillai borbélyt«, hálát is érünk Rossini iránt.

És itt van Mozart; Mozart a felülmulhatatlan, a »Figaró házassága« és az a Beaumarchais, kinek, közbe legyen mondva, a zenében is hallatlan szerencséje volt, amit különben meg is érdemelt. Ha ma olvassuk a »Mariage de Figaro-t«, arra is kell gondolnunk, ami nyomón követte s ami prófétai erőt adott szegény XVI. Lajos szavainak, ki midőn meg akarta tiltani a »folle journée« előadását, azt mondotta: »Előbb le kellene rombolni a Bastille-t«. Nős, a század filantropjai, optimistái, felvilágosult szellemei, a legjobbak, a legokosabbak összefogtak, hogy meggyőzzék Lajos királyt arról, hogy túlságosan óvatos és aggodalmaskodó, hogy ugyan szatíráról van szó, de jóindulatú és jótékony szatíráról, a társadalmi visszasságok csillapítószereiről s hogy nyugodtan felfüggesztheti tilalmát, anélkül, hogy a Bastille-rá kéne gondolnia. És a király visszavonta tilalmát: de Mozart zenéje, annyi más csodája közt, elénk tárja okoskodás, történeti vagy más magyaráztatás nélkül, elénk tárja és a maga élevesenségében, eredeti valóságában őrzi meg számunkra a setlécentő „Figaróját“, ahogy azt a jóhiszeműek, a filantropok, maga Beaumarchais és Mozart láfták, amilyenek a Bastille lerombolása előtt látszott: éleseszűnek és hevesnek, erőteljesnek és gunyorosnak, a kiváltságok és a visszaélések szélsőséges ostromozójának, ki azonban mégis csak szolga és legmerészebb megnyilatkozásaiban is, — a katonának álló Cherubinoval, vagy híres monológjában —, tónkrement plebejus, kinek az fáj, hogy vissza kell süllyednie szolgasorba a polgári érvényesülés kíséretéből. Mozart azt mutatja meg nekünk Figaróból, ami benne leginkább emberi, féltékenységet, mely odajuttatja, hogy a kerthen felpofozzák, míg a zene a legkiválóbb finálé lenyűgöző varázsával bájoló, a szarkasztikus és paradox vidámságot, mikor rájön, hogy Marcellina és Bartolo fia; Mozart ott őrzi meg számunkra őt, ahol a legemberibb, szellemesen együgyű és nevetséges, ami Almaviva sohasem lehet, mert Almaviva a póruljárt kéjene, mert Almaviva nagy úr, mert Almaviva a becsapott, de sohasem nevetséges. Tény az, hogy ennek pofonja észpetérfíti Figarót, ki semmihe sem veszi Susanna pofonjait, mert ez az egyellen mód arra, hogy féltékenysége s gálás kísérleteinek otrombaságától megszabaduljon, csak ez egy mód maradt a ravasz, a politikus, a moralista, a gúnyolódó, a becsületes Figaro számára.

Hasonló pofonok, ha szabad magam így kifejeznem, Rossini »Szevillai borbélyában« többé nem csattanhatnak el, eleganciájuk, pontosabban stílusuk odavan: a század megváltozott s habár ebből az új Figaróból kiégették és kilúgoztak minden többé-kevésbé szatirikus és szociális ítéletet s épp oly kevésbé törődik az emberi és polgári jogokkal, mint a feudális kiváltságokkal és visszaélésekkel, mégis nyugodt és biztos birtokosa a szellem természetes jogainak. Ostobasága, mert nincs ostobaság, híjján, boldog és kacagó: amit a zene a stílus és a művészet formális értékével fejez ki, átemelve őt a halhatatlanságba.

(Folytatjuk.)

HORUSITZKY ZOLTÁN:

FÖLSZÁLLOTT A PÁVA

KODÁLY ZOLTÁN ZENEKARI VARIÁCIÓI

Kodály minap bemutatott zenekari variációi a magyar nemzeti zene-művészet újabb elérkezése. Elérkezés és kiindulópont, betetőzés és kezdet. Betetőzése annak a nagy műnek, melyet a nagy magyar mester kitűzött élete főcéljául, de egyúttal az a fundamentum, amelyre építi az új nemzedék a jövő magyar zenekultúráját.

A Felszállott a páva variációk magyar népdal felett. Témája a magyar népdalok legősibb fajtájából való. Egyrészt pentatonális (öt-fokú skálán épülő), másrészt kvintelő szerkezetű, ereszkedő dallam, olyan, amilyen a rokon népek közül a cseremiszek zenéjében is fellelhető.

Ez a dallam nemcsak témája a variációknak, hanem az egész mű karakterét is megadja. A variációk történetében ez legtöbbszörre akkor fordul elő, ha a téma is a szerzőtől való. Ritka az olyan variációs mű, melyben a szerző idegen témát dolgoz föl és mégis megtudja őrizni annak karakterét a feldolgozás folyamán. Ritkán keletkezik olyan variációs mű, melyben a téma feldolgozási stílusa olyan benső kapcsolatban áll magának a témának stíluslényegével, mint Kodály népdalvariációiban. Brahms egyébként páratlanul remek Haydn-variációi például hamisítatlan Brahms jellegűek, Haydn stílusának úgyszólván nyomai is elvesznek a variációk során. Réger Mozart-variációi pedig annyira Réger-stílusúak, hogy szinte bántóan heterogénnek érezzük a művet a két stílus ütközése miatt.

Kodály variációinak éppen az az egyedülálló értéke, hogy a téma és feldolgozása, variálása egyazon lelkiségben gyökerezik: az ősi magyar lelkiségben. Kodály muzsikája a magyar népdal televényföldjében gyökerezik. Ez a mű mintegy szimbóluma egész művészetének. Mint ahogy a kövér földből kisarjad az ifjú hajtás, majd fává növekszik, koronát bont, virágba borul és termést hoz, úgy növekszik előttünk fokról-fokra az ősi magyar népdal földjéből, a Felszállott a páva szákszavá, de annál többet magában rejtő dallamából a tizenhat variáció és finálé során Kodálynak ez az új remekműve.

A hasonlat, amit irtunk, nemcsak nagy általánosságban illik a műre, hanem részleteiben is. Ahogy előbbre jutunk a variációkban, úgy mélyül el mindjobban a mű, úgy válik mind teljesebbé, mindjobban kibontva a témában rejlő minden ígéretet.

A Felszállott a páva dallamára irt variációk ezért nem is variációk a szó hétköznapi értelmében. Több és részben kevesebb annál. De ez a kevesebb: több. Ugyanis Kodálynak nem célja, hogy az egyes variációkban formai és kontrapunktikus tudását filogtassa. Kodály nem akar „hatni”. Sose tekint a variálást mesterségbeli problémának. Sose keresi a virtuóizálást. És mégis éppen ezáltal mutatkozik a nagy mester magaságában. Biztos izléssel örködik azon, hogy a variációkban minden változatosságai mellett egy lélek éljen. Elvet mindent, ami megzavarná ezt a nagy stílusegységet. Mindig a dallam legmélyebb értelmét keresi és fejti ki. Az ősi magyar dallamokat évszázadokig, sőt évezredekig hempergette a történelem medrében az emberi és nemzeti sors árja. Kodály mintegy feleleveníti a magyar sors évezredek folyamát. Így lesz a variációkból egységes, mélyen emberi és mélyen magyar költemény.

Az összesség nagy lelki élményeinek szubjektív átélése Kodály zene-költészetének egyik fő jellemzője. Muzsikájának átütőereje ezért olyan rendkívüli. Ezért klasszikusak alkotásai, mivel a klasszicizmusnak ez a fogalmi kritériuma. A Felszállott a páva klasszikus mű, melyet a nagy magyar és az abban és azáltal megnyilatkozó általános emberi összesség lelkének emanációi élteknek.

A variációk előtt hatvanegy taktus bevezetés áll. Hatalmas ív, mely a legmélyebbről indul és a legmagasabbra ível. Építőköve: a téma gerinc-hangjaiból álló motívum. Lényegében végig kétszólamú s a kétszólam is imitálja egymást. Mesteri előkészítés és eszközeiben a legtisztább művész. Az igazán nagy művész ugyanis az alkotás „szentje.” Főtörvénye az aszkézis. A lemondás az igazság útja. A művészetben is így van. Sok csábító lehetőségről le kell a művésznak mondani, hogy megtalálja magát a művészetet a maga meztelen szépségében. A művészi szép is igaz. Csak a legdöbbenetesebben igaz érzés: szép. Hiszen az igaz érzés a gondolatok végső konklúziója. A lélek: szűrő, melyen gondolatok szűrődnek át és ami fennmarad az az érzés. Aki ezt keresi az az igazi művész és aki igazi művész, az ezt csak a művészet eszközeinek használatában való aszkézissal keresi.

Kodály is ilyen aszkézissal alkot. Ezt már a bevezető kétszólamúsága is mutatja. De az egész mű folyamán érezzük ezt az igazságkereső küzdelmet. A mondanivalót mindig leredukálja a lényegére. A harmonizálás rendkívül gazdag, de csak arra szolgál, hogy a dallaméletet kiteljesítse. A hangszerelés megragadón szép és sokszínű, de minden hangzás úgy hat, mintha csak a dallam lelkének hangjaira való rezonancia volna. Minden eszköz a műért van, semmi sem önmagáért. És ez a szigorú művészi elv a lemondások sorát követeli.

A téma exponálása igen eredeti. Kodály nem elégszik meg a téma egyszerű megszólaltatásával vagy harmonizálásával, ahogy ezt igen sok variáció-író teszi. Rögtön hangulatot teremt, analizál, jellemez. Gondja van arra is, hogy a szöveg szimbolikáját zenei szimbolikával is kifejezze.

A variációk egy része egymással szorosabb kapcsolatban van. Így rögtön az első három variáció, mely mindegyike ugyanazt a fiatalos örömet, játékos kedvet fejezi ki és a variációk formailag is szorosan egymáshoz szövednek, megszakítás nélkül következnek. Ujabb egység a következő három variáció, majd a rájuk következő három ismét. Ez az első háromszor három variáció középső harmas tagja nyugodt, majd szenvedélyes és ismét nyugodt hangjával kitűnően beleilleszkedik a két szélső harmas tag élénk, táncos keretébe. (A IX. variációban a táncos jelleg férfias lírába megy át.) Ezután a 9 variációból álló nagyobb egység után magányosan áll a finom, játékos tizedik (pizzicato-vonások kísérik a fajúvók bizarr témavariációit). A következő négy variáció ismét nagyobb egységet alkot. A tempo lassúvá válik, a legköltőibb rétegek kerülnek felszínre. Szébbnél-szebb variációk. Az adagio (XII.) variációban érkezik a zeneszerző a mű eszmei csúcspontjára. A nagy kiteljesedés, mely után az elmúlás következik. Az erre következő, Tempo di Marcia funebre felírású gyászinduló-variáció az élet siratása. A XIV. variációban Kodály olyan költői régiókba jutott, amilyen még nála is ritka. A XV. variáció ismét játékoshangulatú. Utána a mű eszmei csúcspontján álló XII. variáció hangulati szintjén épül a befejező variáció.

Hatalmas finale zárja le a variációk sorát. Ujnak tetsző, de lényegében a témát variáló motívum merül fel s uralkodik jóideig, hogy annál hatásosabban szóljon a teljes fényében ragyogó és teljes tűzben

izzó eredeti dallam, szélesen, szenvedélyesen, mintegy összegezve az összes variációkban mondottakat. A befejező allegro ismét a finale témát hozza s közben mesterien beleszővi Kodály nagyobb értékekben (augmentálva) a trombitákon és harsonákon a Felszállott a páva dallamát.

Kodály variációival a magyar kultúra ismét sokkal gazdagabb lett. És gazdagabbak lettek mindazok, akik két és egynegyed évi késéssel végre meghallhatták Kodály remekművét.

Boito centenáriuma

Irta: A. Balogh Pál.

Arrigo Boito olasz zeneszerző és szövegíró, 100 évvel ezelőtt 1842. februárjában született, Páduában. Az évforduló alkalmat ad arra, hogy Verdi egyik munkatársáról megemlékezzünk.

Boito zenei ifjúsága Wagner irányát követte. Mazzucato tanította a milánói konzervatóriumban. Sokat utazott Németországban, Franciaországban és Lengyelországban. Lengyelországba családi kapcsolat vonzotta, ugyanis anyai ágon lengyel vér folyt ereiben.

Első operájának címe „Mefistofele”. A mű szövege Goethe Faustja nyomán készült. A milánói bemutatón megbukott. Boito ekkor 25 éves volt. Az ifjú zeneszerző áldogozta művét és ezzel Bolognában, majd később Kölnben és Hamburgban komoly sikert ért el. Két kántátéjének címe: „Il 4. Giugno” és „Le sorelle d'Italia”. Igen nagy hatást ért el „Odá a művészetben” című művével. A „Nerone” c. operáját félbehagyta. Toscanini fejezte be és 1924-ben vitte a Scala színpadára. Az „Oriestide” c. színpadi művét még nem mutatták be sehol.

Boito zeneköltészete kezdetben Wagner hatású, később Verdivel rokon. Muzsikája kellemes, dallambő, de maradandónak nem nevezhető. Sokkal értékesebbet alkotott szöveggönyveivel. Szöveggönyvet írt Ponchiellinek „Gioconda” címmel. A mű ma is állandó műsorszám a operaszínpadoknak. Továbbiak során még a következő operák szövegeit írta: „Amleto”, zenéjét szerezte Faccio; „Alessandro Farnese”, zenéjét írta Polumbo; „Un Tramento”, zené Coronarótól. Olaszra fordította azonkívül Wagner Rienzi-jét és Trisztánját. Egyéb irodalmi műveinek címe: „Re orso” és „Libri dei versi”.

Boito munkássának legnagyobb jelentősége, hogy ő adta Verdinek a két legnagyobb szöveggönyvet, az Othellót és a Falstaffot. Boito ezzel Verdi igazi költőtársává lett. Feladatát tűzte ki, hogy Verdit Shakespeare-hoz vezeti. Ennek a célkitűzésnek köszönhetjük, hogy Verdi, két legnagyszerűbb művét megírta. Az utókor halála nagyrészt Boitot illeti meg, hogy Verdi életének alkonyát két nagy siker aranyozta be. Boito szöveggönyvei buzdították a 74, illetőleg a 80 éves Verdit újabb művek megírására. Mint tudjuk az Othello kitünő mű, de a Falstaff az operairodalom legtökéletesebb és legköltőibb szövege.

Verdi halás is volt költőtársának. Elismerésből idézzük a következő szavakat: „Öregkorom bearanyozója Boito, aki tehetségével és lelkes tudásával új életet adott nekem. Szeretném, ha Arrigo Boito nagyságát az egész világ elismerné.”

Boito értékes munkásságát az is bizonyítja, hogy az olaszok eddig négy nagyobb tanulmányt adtak ki róla. A könyvek szerzői: Pompeati, Ricci, Lualdi és Cesari.

A RÁDIÓ ZENELI TERVEI

Március 1-én délben a *Székesfővárosi Zenekar* hangversenyezik. Délután *Pataky Kálmán* dalokat énekel, este pedig *klarinét-hárfa*ket-tős szerepel a tervek között *Arató Géza* és *Rohmann Henrik* előadásában. Műsorukon *Sztára*, *Pongrácz* és *Vincze* művek szerepelnek. Hang-lemezről a *Parasztbecsületet* halljuk, melynek főszerepeit *Gigli*, *Rasa*, *Bochi*, *Marucci* éneklí, vezényel *Mascagni*.

Magyar szerzők zongoraműveit *Faragó Ibolya* adja elő 2-án. A műsor *Liszt*, *Dohnányi*, *Kazacsay* és *Poldini* műveket tüntet fel. Lemezről *Ravel* szerzeményt hallunk: „*Couperin sírjánál*“. A Női Kamarazenekar magyar szerzők műveit vette műsorára. *Arató István* vezénylésével: *Járdányi Pál* „*Szimfonia*“, *Arató*: „*Négy dal*“ (előadja *Járai István*), *Montag Vilmos* „*Divertimento*“, *Pongrácz Zoltán* „*Táncok*“ és *Bartók*: „*Divertimento*“, *Casella-trió* előadásában *Pizetti* A-dur trióját halljuk.

3-án *Smetana* „*Moldava*“ szimfonikus költeménye szerepel a tervek között. A bécsi fúvósegyüttes műsorán *Anton Reicha* fúvósötöse szerepel. *Arthur de Greef* *Liszt* zongoraversenyét adja elő.

4-én *Várhelyi Antal* orgona-hangversenye képezi a műsor eseményét. Műsorára magyar szerzők orgonaműveit vette: *Ottó Ferenc* g-moll korálfantáziája, *Figedy Sándor*: e-moll fuga, *Járay István* *Passacaglia* és *Liszt* *Fugája* az „*Ad nos ad salutarem undam*“ című koráltémára.

5-én *Járay*: *Nagybőgőversenyének* III. tételét halljuk és *Montag Lajos* apró műveit gordonra, előadja *Montag Lajos*. *Comensoli Mária* és *Szotyori Nagy Jolán* kétfonórás hangversenyén *Mozart* D-dur szonáta szerepel és *Brahms* „*Változatok egy Paganini-témára*“. (*Renzo Silvestri*

írta át 2 zongorára.) Este *Mattyók Klára* előadása szerepel a műsoron „*Emlékezés Cimarosára*“ címmel. Közreműködik *Oláhné Vajda Julia* és *Rösler Endre*. Bp. II-n opera-előadás lesz.

6-án a *Filharmóniai hangversenyt* kapcsolja a Rádió.

7-én *Ádám Jenő* előadása következik „*Magyar ének, magyar lélek*“ címmel. (Népdalfélóra.). A *Waldbauer vonósnygyes* ugyancsak 7-én játszik.

8-án *Strauss Richárd* *Till Eulenspiegel*jét halljuk, valamint *Cortot* zongorázását lemezről. *Cortot Liszt*, *Saint-Saëns*, *Chopin* etűdöket és *Debussy* preludókat játszik. Az egyik lemezműsoron még *Dvorák*: A-dur vonósnygyese is szerepel. Bp. II-n operaházi előadás lesz. *Bartha Dénes* előadásának címe: „*Századok zenéje* III. rész.“ (A többszólamú zene hajnala.)

Március 9-én *Rajter Lajos* vezényli az *Operaházi Zenekart*. A hangverseny szólistája *Bacsák Erzsébet*. Műsor a következő: *Peter Cornelius*: „*A bagdadi borbély*“ nyitány, *Liszt*: *Malediction* zongorára és vonóshangszerekre. (III. zongoraverseny.) *Granados* „*Három tánc*“, *Sibelius*: „*Karélia szvít*“, *Malipiero*: *Zongoraverseny* és *Histada*. Otahá: II. japán szvít.

Szakolczay Riegler Ernő március 10-én orgonázik: *Pachelbel*: d-moll preludeum és fuga, *Widor*: „*Cantabile*“, *Bonnet* „*Románc*“ és „*A tavasz dala*“. Lemezről kamarazenét hallunk: *Brahms*: B-dur vonóshatos, op. 18. „*Híres zongoraművészek lemezei*“ címmel *Paderewskit*, *Dohnányit*, *Backhaust*, *Giesekinget*, *Bartókot* és *Jeanne Marie Darrét* halljuk.

11-én operaházi közvetítés lesz, valamint a „*Mai magyar szerzők*“ sorozatban hangverseny. *Sulyok Imrétől* vonóshármas, *Vincze Ottótól* dalok és *Szervánszky Endrétől* vonósnégyes szerepel a műsoron.

12-én a *Bolygó hollandi* nyitánya

és Beethoven IV. szimfóniája szerepel a lemezműsorokban. Népdalfeldolgozásokat hallunk az egyik munkásdalárda műsorán.

13-án hárfahangverseny lesz, — *Hevesi Aladár* játszik, — melynek az lesz egyik érdekessége, hogy a hárfaszólót halljuk a Lammermoori Luciából. *Ticharch Zdenka* műsorán Händel, Dohnányi és Liszt művek szerepelnek. *Gustav Havemann* a magyar-német művészcsere keretében hegedül. Ezen a napon ismét operaházi kapcsolás lesz.

Bisztriczky Tibor 14-én hangversenyezik. Ugyancsak 14-én kerül műsorra Beethoven Es-dur fúvósötöse, melyet operaházi tagok adnak elő. Sor kerül még Händel „Vizi muzsika” c. művére is.

Március 15-én a *Székesfővárosi Zenekar* ad ünnepi hangversenyt. A tervek szerint *Honvédkivánsághangverseny* lesz, valamint a *Budapesti Kamarazenetársaság* hangversenyezik. Lemezről nagyzenekari műveket hallunk.

16-án a kassai Rádió műsorából veszi át a budapesti Rádió egy hangversenyt. Sor kerül ismét Mozart zongoraversenyeire, *Dohnányi Ernő* előadásában.

17-én népdalfeldolgozások szerepelnek a műsorban, valamint *Lenygel Gabriella* hegedűhangversenye.

18-án operaházi közvetítés lesz, valamint *Szelényi István* előadása Bartók: *Mikrokosmos*áról, melyen *Vásárhelyi Magda* működik közre.

Ember Nándor az Ifjúságnak mutat be néhány apró zongoraszámot, 19-én *Basilides Mária* Beethoven „A távoli kedveshez” című dalait énekli. Chopinről is lesz előadás, lemezillusztrációkkal.

A szólisták közül *Csuka Béla* gordonka, *Németh Anna* zongora és *Wehner Géza* orgonahangversenye szerepel a tervek között. *Fodor János* is énekel. *Ádám Jenő* folytatja előadássorozatát a magyar népdalról, március 21-én.

KÜLFÖLDI HÍREK

A Német-Magyar Társaság ünnepi hangversenye Bécsben. A Német-Magyar Társaság február 22-én nagyszabású ünnepi hangversenyt rendez Bécsben a két baráti nemzet kultúrális kapcsolatainak kimélyítésére. Magyar részről Réthy Eszter és Károlyi Gyula működik közre. Károlyi Liszt-, Dohnányi- és Kodály-műveket zongorázik, Kodálytól a »Maroszéki táncok«-at.

A Concertgebouw-Orkest európai hangversenykörútja. A világ egyik legkitünőbb zenekara, az amsterdami Concertgebouw-zenekar, Mengelberg Willem vezetésével áprilisban európai körútra indul. A hangversenykörút első állomása Bécs, ahol a zenekar eleget téve a Bécsi Filharmoniai Társaság meghívásának hangversenyt ad az előkelő német együttes százéves fennállásának jubileumi ünnepségei során. A tervek szerint Beethoven Eroica-szimfóniája, Berlioz Faust elkárhozása c. művének három részlete (köztük a Rákóczi-induló) és Cor de Groot, fiatal holland zongoraművész előadásában Franck Cézár Szimfónikus változatai lesznek műsoron. Utána valószínűleg Budapestre is ellátogat a világhírű holland zenekar. A nagy turné májusban folytatódik, amikor kb. 20 hangversenyt ad a Concertgebouw-zenekar Németország különböző nagyvárosaiban.

A magyar közönség nemcsak hírből ismeri a kitűnő holland zenekart, hanem a nálunk is közkézen forgó elsőrangú lemezekről. Jelenleg is készülnek újabb és újabb gramofón-felvételek a Concertgebouw-zenekar előadásában elhangzó művekről. A közel jövőben a zenekar Mengelberg Willem vezénylete alatt Beethoven V. és VII. továbbá Csajkovszki IV. szimfóniáját játssza lemezeire. Szó van még Csajkovszki első három szimfóniájának gramofón-felvételéről is.

Magyar orgonaművek **Olaszországban.** *Hollósy* Kornélnek, a Miskolc Városi Zeneiskola orgonatanárának, akinek eddig nyolc orgonaműve jelent meg a bergamói Carrara-cég kiadásában, a jelen, 1942-es prospektus szerint ez évben ugyanott négy orgonaműve fog megjelenni a „L'organista alla scuola moderna” című gyűjteménysorozatban. Éspedig: 1. Preludio solenne, 2. Scherzo leggiardo, 3. Conento Battesimale — sonata da chiesa in 3 tempi — és 4. Marcia Natalizia. *Hollósy* Kornél az egyedüli magyar zeneszerző, aki állandó munkatársa a bergamói Carrara-zeneműkiadó-cégnek.

Kodály zenekari variációi **Berlinben.** A berlini filharmónikusok műsorán szerepelt először Németországban Kodály Felszállott a páva c. magyar népdalra írt zenekari variációs műve. Ansermet Ernest a világhírű svájci karmester, február 1. és 2-iki főpróba és hangverseny vendégdirigense pálcája alatt hangzott el Kodály remekműve a német fővárosban. A műnek olyan rendkívüli sikere volt, hogy a berlini Rádió vezetősége közözhajra felvette viaszlemezre azt és 8-án délután 6 órakor a mikrofón előtt leforgatta. Így nyolc napon belül háromszor hangzott el a magyar újdonság Berlinben. A mű rádió-előadását részletes esztétikai elemzés előzte meg.

Magyar balett-bemutató **Rómában.** Megírtuk, hogy Miloss Aurél, a római opera magyar származású balettmestere Magyar romantika címmel balettet írt, melynek zenéjét Liszt Ferenc műveiből állította össze. Azt is megírtuk, hogy ennek az új magyar balett kompozíciónak Németországban volt az ősbemutatója a római opera balettkarának vendégzsereplései során. Most, hogy nemrégiben hazatért a vendégzsereplő együttes, Miloss Auréllal az élén, Rómában is lezajlott a bemutató, mégpedig igen nagy sikerrel. A hírek szerint a mű

valószínűleg hosszú ideig műsoron marad, legalább is erre lehet következtetni a közönség és sajtó egyhangú elismeréséből. A balettben Miloss Aurél is fellépett. A női főszerepet a római opera híres ballerínája, Attilia Radicce táncolta.

BELFÖLDI HÍREK

♦♦♦

Végh Sándor Kraft durch Freude-hangversenyei. A Székesfővárosi Zenekar hangversenymesterét Végh Sándort február 25-től kb. március közepéig tartó németországi hangversenykörútra hívta meg a Kraft durch Freude vezetősége. A hangversenyek Bajorországban és Ausztriában lesznek az ú. n. Gau Ober-Donau területén. Az első hangverseny február 26-án hangzik el Münchenben, a bajor fővárosban. A művész Udo Dammert ismert német pianista társaságában három estén át Beethoven összes hegedűszonátáját adja elő Münchenben. A további hangversenyeken, Nürnbergben, Steyrban, Salzburgban, Ennsben, Grazban, Innsbruckban, stb., Bach-szóló szonátákat és magyar műveket, Bartók-, Dohnányi-, Kodály- és Veress-kompozíciókat játszik Végh Sándor, a Kraft durch Freude vezetőségének egyenes kívánságára.

Károlyi Gyula külföldi hangversenyei. Egyik legkitünőbb magyar zongoraművész, Károlyi Gyula, aki a Székesfővárosi Zenekar egyik legutóbbi hangversenyén Chopin-E-moll zongoraversenyével aratott igen nagy sikert, március 9-én európai hangversenykörútra indul. A körút kb. április 20-ig tart. Ez alatt az idő alatt Károlyi részint önálló hangversenyeket ad, részint zenekari hangversenyeken működik közre, részint pedig mikrofónba játszik. Az önálló estek és zenekari közreműködések száma több mint húsz. Kb. minden második napra esik egy hangverseny. A körút Németországban és a cseh

protekturátusban kezdődik, majd Svéd- és Finnországban folytatódik. Magában Helsinkiben, a finn fővárosban három alkalommal szerepel a világhírű fiatal magyar zongoraművész.

Új hangversenyorgona épül Miskolcon. A miskolci református egyház tetemvári új, székelystílusú hatalmas templomába dr. *Négyessy László* ügyvéd édesanyja emlékére orgonát építtet. A pneumatikus-rendszerű két játékasztalos orgona 1214 sípja, 21 zengő- és 26 mechanikus regiszternek engedelmeskedik. A hangszer diszpozícióját *Hollósy Kornél*, a Városi Zeneiskola tanára, szabadonálló sípsorú magyarstílusú szekrénytervét pedig *Szeghalmi Bálint* építészmérnök, műszaki főtanácsos készítette. Az össze elkészülő hangszer *Angster József* és *Fia* pécsi orgonagyárában épül, mely Miskolcnak — Zenepalota orgonája után — legnagyobb és legmodernebb hangversenyorgonája lesz.

Magyar szerzők gordonművei a Rádióban. Érdekes és ritkán hallható hangverseny lesz március 5-én a Rádióban; Montag Lajos gordonművész hangversenye. Műsorát kizárólag magyar szerzők eredeti műveiből állította össze. Játssza Járay István háromtétéles gordonversenyművét, Tibay „Keleti jelenet” c. kompozícióját és három saját szerzeményét, melyeknek címük: Elkésztett vallomás, Extreme és Exentrikus darab.

A Mátyás király operapályázat eredménye. Mátyás király születésének 500-ik évfordulója alkalmából az egyfelvonásos dalmű szövegek könyvére hirdetett pályázat ügyében a vallás- és közoktatásügyi miniszter a bírálóbizottság javaslata alapján a következőképpen döntött:

A pályadíjak megosztásával 1000-1000 P-s díjat nyert *Kornai János*, a „Mátyás király meg a lebbencs” és dr. *Zakál Dénes* a „Nápolyi királyleány” című mű szerzője. 500 P jutalmódíjat kaptak pedig *Kürtly György* és *Bevilacqua Borsody Béla*, az „Ádám vitéz” című mű szerzői.

A pályadíjakat az állami színházak egyesített főpénztára (M. Kir. Operaház) szolgáltatja ki.

A pályázaton résztvevő művek kéziratai a M. Kir. Operaház igazgatóságánál vehetők át.

Pályadíjnyertes oratórium bemutatója. Mint ismeretes, a Szent István év alkalmából a kultuszminiszter pályázatot írt ki az első királyunk emlékének hódoló oratóriumra, s ezt dr. *Kókai Rezső*, a Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés-tanára nyerte meg. Kókai pályadíjnyertes Szent István oratóriumát, a hír szerint március 15-én mutatják be az Operaházban, a Cserkészszövetség díszelőadása keretében.

Új tanár a Zeneművészeti Főiskolán. A kultuszminiszter megbízta *Vásárhelyi Zoltán* zeneszerzőt és hegedűtanárt a középiskolai zeneleánárképzőn a kötelező hegedű melléktárgy óráinak ellátásával. *Vásárhelyi* eddig a kecskeméti városi zeneiskola tanára volt.

Ádám Jenő előadása a Liszt Ferenc Társaságban. Megírtuk, hogy *Ádám Jenő* Liszt tájképeiről előadást tart a Liszt Ferenc Társaságban március 18-án. A tervek azóta akként módosultak, hogy Ádám előadásának tárgya Liszt vallásos zenéje lesz s Károlyi helyett *Wehner Tibor* működik közre.

A Zeneművészeti Főiskola Segítőegyesületének Mozart-hangversenye február 23-án lesz. A g-moll szimfónia és a Requiem lesznek műsoron. A növendék ének- és zenekar élén az intézet nagynevű tanára: *Ádám Jenő* áll.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Médaille D'Or kifüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
 Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

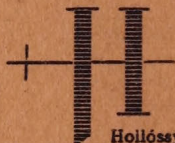
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

Hollósy János
könyvnyomtató

Budapest VII.
József-utca 20

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felolós szerkesztő:

DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felolós kiadó:

NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. lélem. 2
Telefon: 334—529

Budapest

XXIII. évfolyam, 10. szám.

1942. március 18.

TARTALOM

Magyar szerzők bemutató hangversenyei. — Bacchelli Riccardo: Rossini Joachim. (Születése 150. évfordulójára.) (Folytatás.) — Dr. Mátéka Béla: Mai híres zeneművészeink a régi Zeneakadémia dobogóján. — Események a hangversenyéletből. (A Zeneművészeti Főiskola Mozart-estje. — Molinári olasz hangversenye. — Kodály műsorral mutatkozott be a Budapesti Kórus.) — A Pécsi Székesegyházi Énekiskola. — A mai magyar zeneszerzők rádióhangversenyeinek jubileuma. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek. — Pályázati hirdetmény.

A Székesfővárosi Zenekar

Nagyzeneekari estjei

a Magyar Művelődés Házában hétfői napokon
este 1/28 órai kezdettel.

Budapest Székesfőváros Népművelési Bizott-
ságának rendezése.

III.	MAGYAR SZERZŐK
30.	BEMUTATÓ-ESTJE
	Vezényel: Kenessey J.

IV.	FRANCK CÉZÁR, BERLIOZ,
13.	VERESS, TÓTH D.
	Vezényel: Csilléry
	Közreműködik: Végh S.

IV.	STRAVINSZKY: Zsoltár szimf.
27.	BACH: Kántáta
	KODÁLY: Te Deum
	Vezényel: Bárdos L.
	Közp.: Réthy Eszter és a
	Budapesti Kórus (Egyesített
	Palestrina és Cecilia kórus)

A nagyzeneekari esték bérlei egész éven át ingyen kapják a műveket magya-
rázó műsort és a ZENE c. folyóiratot.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

MAGYAR SZERZŐK BEMUTATÓ HANGVERSENYEI

A Népművelési Bizottság kezdettől fogva támogatója volt a fiatal magyar tehetségeknek. Szerepléshez juttatta az ifjú előadógárdát és megszólaltatta az új magyar alkotásokat. Amellett, hogy a legnagyobb magyar zeneműveket állandóan műsoron tartotta, helyet engedett a szárnybontogatásoknak is. Meghozta azt az áldozatot, hogy pályájuk kezdetén álló zeneszerzők műveit is bemutatta, mert tudta azt, hogy a bemutatás nemcsak a közönségnek szól, hanem a szerzőnek is.

Hosszú éveken át folyt ez a munka, mely két irányú volt: hozzászoktatta a közönséget az új magyar zeneirodalomhoz, megértette vele, hogy a távoli nagy közös cél érdekében szeretettel, jóindulattal és érdeklődéssel meg kell hallgatni minden magyar újonságot, másrészt pedig a zeneszerzőknek módot nyújtott arra, hogy tehetségeik kibontakozzanak. A magyar zeneszerzők a Népművelési Bizottság létesítése előtt nagyobb alkotásaikkal magukra maradtak: zenekari művek számára nem volt zenekar. A hangversenyrendezők még véletlenül sem tűzték műsorra ismeretlen magyar szerzőtől művet. A zenekarok a végtelenségig ismételték egyazon műsort. A karmesterek ragaszkodtak kasszadarabjaikhoz. A Népművelési Bizottság felismerte a helyzetet s a Székesfővárosi Zenekarral rendezett hangverseny-ciklusain a legnagyobb teret engedett az új magyar zeneszerzőknek.

Évtizedes munka eredménye volt, mikor végre 1936 tavaszán megrendezhette az első olyan hangversenyt, melyen kizárólag fiatal modern magyar zeneszerzők művei voltak műsoron. Csupa új mű, csupa pályája kezdetén álló zeneszerző! Keveset vagy még nem is hallott nevek. A szerzők legnagyobbbörészt 20. és 30. éveik közöttiek. A hangverseny élén az Operaház fiatal karmestere: Kenessey Jenő áll.

... És megtörtént az, amire csak a Népművelési Bizottság számított: a közönség érdeklődése nem hogy csappant volna, hanem még

emelkedett is. Ki gondolta volna ezt még tíz évvel ezelőtt, amikor még Bartók-művet is kockázatos volt műsorra tűzni?

Azóta hat év telt el. Ez a hat év az új magyar zene rendkívüli kivirágzása. Bartók és Kodály után már nevelődött olyan új nemzedék, amely tovább viszi a zászlót. Az utolsó hat év igen gazdag volt magyar bemutatásokban. A Székesfővárosi Zenekar előadásában hangzott el a legtöbb új magyar zenekari mű. A hangverseny-élet legfőbb eseményévé vált az évente ismétlődő „Magyar zeneszerzők bemutató hangversenye“, melyet mindenkor a szakemberek és a nagyközönség legnagyobb érdeklődése kísér. Több olyan mű hangzott ezeken el, Kenessey pálcája alatt, melyek már külföldre is eljutottak és több olyan név merült fel, melyet már a határon túl is ismernek.

Az idei Magyar szerzők bemutató hangversenye újabb lépés a cél irányában. A legutóbbi ilyen hangverseny óta — mint ismeretes — a Székesfővárosi Zenekar hivatásos együtlessé alakult. Színvonala olyan mértékben emelkedett, hogy ma a legnehezebb művek tökéletes tolmácsolását is joggal elvárhatjuk tőle. Ez az idei „Magyar szerzők bemutató hangversenye“ az első, melyen a Népművelési Bizottság már az új Székesfővárosi Zenekart állítja az ügy szolgálatába.

A legnagyobb reményekkel nézünk e most beköszöntő időszak elé. Biztosak vagyunk abban, hogy az európai színvonalú zenekar sok új hívet fog szerezni az új magyar zeneszerzésnek. Ha pedig még azt is elérjük, hogy nemcsak a külföldi vendégkarmesterek hangversenyeire, hanem a magyar bemutató-estekre is megkettőzik a próbák számát, akkor a fiatal magyar zeneszerzők legalább ezen a téren elérték azt, amire vágytak és amiért küzdöttek.

A hangverseny élén ismét a példaadóan lelkiismeretes és kiváló képességű Kenessey Jenő áll, akinek a neve már összeforrt az új magyar zeneszerzéssel.

Felhívjuk olvasóink figyelmét a

Pécsi Székesegyházi Énekiskola

fiú-férfi vegyeskarának hangversenyére

Műsoron: Palestrina-, Lasso-, Ingegneri-, Lotti-, Vittoria-, Anerio-, Bruckner-, Liszt-, Kodály- (Jézus és a kufárok), Harmath-, Bárdos- és Deák-Bárdos-művek.

F. hó hó 23-án 1/2 6 órai kezdettel

a ZENEMŰVÉSZETI FŐISKOLÁN

A Népművelési Bizottság tagjai 20% kedvezményben részesülnek.

BACCHELLI RICCARDO:

ROSSINI JOACHIM*

Itt adjuk magyar fordítását annak a nagyhatalmú előadásnak, melyet Riccardo Bacchelli öccsellentája, az Olasz Akadémia tagja tartott 1941. december 15-én a budapesti Olasz Kultúr-intézetben.

Előadásra egy, a közismertnél teljesebb és érdekesebb Rossinit elevenít meg meggyőző szavakkal; ám ez az előadás csak részleges összefoglalása ugyane szerző széleskörű művének, a „Rossini” című munkának (Torino, 1941. U. T. E. T. 300 l. 14 t.), mely mű kétségtelenül legjobb kritikai életrajza a nagy muzsikusknak.

(Folytatás.)

Mozart a tökély, a legfenségesebb kifejezőerő született tökéletessége, azt mondhatnók, a teológia nyelvén szólva, ingyen kegyelemből. Zenéjében mindent elmondott, a hősi és tragikus nagyságot is, egy kibeszélhetetlen szomorúság nagyságát s magaszlosságát, melyet a maga mivoltában átérezni is súlyos feladat, és önmaga tökéletességét is, mint a hiábavalóságok hiábavalóságát. És mint ahogy az ő nagy, túlművelt és pusztulásra ítélt századának filantrópiájában, jóakaratában, jóságában és nagylelkűségében hiába keresnénk irgalmat és könyörületet és mint ahogy abban az igen művelt és túlkultúrált században az ember egy olyan civilizációt ismer meg, mely a történelmi halál határához érkezett, így az összehasonlíthatatlan salzburginak művésze egy olyan formában teljesedett ki, mely a tiszta, az emberfeletti, az embertelen szépség határán van, ott ahol a tiszta szépség, az érzékellen tökély kezdődik. Kegyetlen, mint a „Don Juan” zenéje, vagy mint a fenséges „Requiem”, földöntúli. A „Figaro házasságával” és a „Szevillai borbélyal” az opera színpadán a Settecento utolsó szava, az isteni Mozarté, arisztokratikus és finommosolyú, az Ottocento első szava, az emberies Rossinié, népszerű és harsányan kacag.

És éppen a „Szevillai borbély” egyszerűségében a századnak az előző évszázad katasztrófájából újjáéledt lelke, egy egyszerűbb, fiatalabb, frissebb emberség szele változtatja meg a szórakozásnak és a műélvezetnek minőségét és ez visz a stílusba, a ritmusba egészséges élniakarást. A „Szevillai borbély” litka a kimeríthetetlen erő és a szépségnek ártatlan, gyengéd és meleg szeretete, ami maga az élet, a szerelem és a természet, ez énekel gyengéden Rosina és Almaviva szerelmében, ez mozgatja a hetvenkedő, ellenállhatatlan Figaro cselszövését, ez tölti meg, ha otrombán is, szenvedéllyel Basilio és Bartolo fősvénységét és végül, mikor a barbár nap” végén a nyári meleg megüli a féltékenység szobáját és a tikkasztó hőségben ellaposodik a komédia, ez lép közbe s felfrissíti a levegőt, újjászüli a lelket azzal a friss, nélkülözhetetlen, levegős, gyors viharral, mely a délszaki nyári éjszakák vidám zuhogása.

És amennyire helyénvaló itt a józanság a hangszerek s a könnyű orchester használatában, így a „Szevillai borbély” egész stílusa, ott is, hol az operai hagyomány, a konvencionális éneklési szabályok érvényesülnek, magánviseli, mint mindig az igazi Rossini művekben, a nem

* A fenti Rossini-tanulmányt a zeneköltő 150. születési évfordulója alkalmából közöljük.

hívalkodó, könnyűreptű, arany aránnyal élő művészetnek bélyegét; semmiből és mindenből van megalkotva.

De arra igazán nincs időnk jelenleg, hogy az elemzéssel, a példák-al való magyarázgatással törődjünk, míg el nem mondtuk, hogy a „Szevillai borbély“ az első sikertelen este után elindult világhódító útjára s hogy első nagy sikere nem hazájában, hanem Bécsben volt, abban a városban, hol legtökéletesebben értették a zene nemzetközi nyelvét; felmérhetetlen jelentőségű esemény ez, mert nem szabad elhallgatnunk azt sem, hogy ennek az operának sikere elkésérítette Rossini ellenzőinek láborát és egy zászló alá gyűjtötte mindazokat, míg arra vártak, hogy a romantikusok is oppozícióba kezdenek, kik Olaszországban és Olaszországon kívül az ízlés, pontosabban a klasszikus hagyományok őrzőinek tartották magukat. Tény az, hogy Rossini hatalmas sikerét az intellektuéllek sohasem ismerték el egyhangúan; sőt ebből a szempontból még hátra van, illetve most kezdődik csak a történelmi igazságszolgáltatás művével szemben: de a zeneművek élete oly rövid.

Minket az ő komoly operaszerzői pályafutása vonz, mely fáradtságos, türelmes, akadályteli és terhes volt, bár minderről ő nem hajlandó vallani, hacsak nem nevetve, a maga fölényes és férfias, tartózkodó és gúnyoros módján.

Ennek a pályafutásnak „Othello“, a „Hamupipőke“, a „Tolvaj szarka“ az állomásai; „Semiramis“ egyik pihenője, ahogy majd nevezni fogjuk; a „Tó asszonyának“ első felvonása, „Korinthus ostromának“ drámai heve, „Mózes“ és a „Tell Vilmos“ leghatalmasabb megnyilatkozásai és mesterművei. Redukáljuk „Othellót“ két melódiára: Desdemona „fűz“ románcára és a gondolásnak Dante szövegére szerzett dalára, „Nessun maggior dolore“; csökkentsük a „Hamupipőket“ a tökéletesen meszerű és gyengéden gyermekes kantilénákra; és a „Tolvaj szarkában“ csak a realiztikus melodráma megelőzésére irányuló bizonyára erőteljes kísérlet tényét láthatjuk, melyet, mint a „Hamupipőke“ költői ihletettséget, elgáncsolt a félkomoly műfaj és a nem csekély operai konvenció, mely ránehezedett ezekre az operákra, száműzve őket azok közé a művek közé, melyeket csak fárasztó és tudományos munkával lehet újjáéleszteni. Redukáljuk csak őket, tekintet nélkül arra, ami mégis csak bennük van, mint a megbocsátás pompája a „Hamupipőke“ zengő fináléjában s ugyanez operának szerelmes zengzetei, mint a „Tolvaj szarka“ nyitányának ereje és a „lopással vádolt“ szegény áldozatnak áhítata. Számunkra, kik a végső konklúziók és a kiemelkedő művek felé sietünk, ezek az állomások nemcsak a Rossini-i zenedráma lassú és gyötrelmes esztétikai kidolgozásáról vallanak, hanem valamit az ő költői lelkesületéről is s belőlük majdnem teljes képet kapunk drámai ihletéséről.

Éppen „Othello“ utolsó felvonásának két halhatatlan melódiája, a megfélemlített és ártatlan Desdemona elégiája, a dolgok sirása a féltelmes éjszakában a gondolás szavaiban, ezek fedik ihletettségének egy elementáris, emberi mozgatóerejét, egy lírai alapmotívumát: a megbántott lelkek iránt érzett irgalmat, ez esetben Desdemona iránt, ki Othello vad szenvedélye dühének áldozata. Nyilvánvaló, hogy ott, ahol a számlalom uralkodik, általában nehéz egyszersmind a tragikus hévnek is megnyilatkoznia: a magasságnak az a meredélye, mely Rossini „Othellojában“ az elégikus zokogás kútfeje, csak megerősíti ezt, mint ahogy páratlan és majdnem paradoxonszerű benne annak megnyilatkozása, amit mi emberi mozgatóerőnek s lelke lírai alapmotívumának nevezünk. És ha nem tévedek, Goethe azt vallja s életműve a bizonyosság rá, hogy hiányzik belőle a tragédia íráshoz a léleknek egy bizonyos elkerülhetetlen szilajsága. Ez hiányzott Rossiniból is.

Ezenfelül az átértett harmónikus szépségnek uralma Rossini szellemiségén megkövetelte, hogy kizárja a szenvedélyes izgalmakat, a szenvedély dühét, a hús üvöltését, a félelem rémuralmát s a könyörtelen végzetet. Valamiképp eleve sértik és megsebzik őt ezek a dolgok, még mielőtt eljuthatna odáig, hogy kifejezze s költői formába öltöztesse őket. Ha alkalomadtán Rossini az elvetemültséget akarja kifejezni, ez mindig gyengén, vagy otrombán sikerül neki, az eredmény a legrosszabb értelemben vett színpadi báb.

Meg kell jegyeznünk itt azt, hogy e három opera előtt s utánuk is, voltak más művei is, melyek az alacsonyság szintjére zuhanva, elcsépeltségükkel s hitvány modorosságukkal fogalmat nyújtanak fáradságáról s néha arról az elkeseredésről, mellyel művészi célját el akarta érni. Oratórium-operája, a „Mózes“, 1818-ból, a híres ima hozzácsatolásával 1819-ben és végül a párisi opera számára készült 1827-es végleges kiadásában ábrázolja küzdelmét a heroikus opera műfajával, mely azonban mindig inkább epikus, mint tragikus.

Az epikus tárgy egyszerűsége, nagysága és szabadsága felderíti és megtermékenyíti stílusát, mérsékli áhítatát, melyből nem válik mély megrendülés, holott a „Mózes“ tárgyának, egy megmenekülés történetének, értelme, épp úgy, mint a „Tó asszonyaé“ és a „Tell Vilmosé“ is, inkább a sors győzelmén érzett szent rémület felkeltését szolgálja, mely a tragikum lényege, — az ember győzelmét dicsőíti a megpróbáltatásokon, az igaztalansággal szemben, a minden megpróbáltatáson keresztül is győzelmes áldozatát a kötelességteljesítésnek. Az a költői hevület, mellyel Rossini kifejezi ennek az emberi küzdelemnek pillanatát és mozzanatait, hősi hevülés és lehetővé teszi, hogy kiábrázolja az akarat, a kötelesség és a végzet hajthatatlanságával együtt a fájdalmat, az aggodást, a gyötrelmet s végül, mint említettem, a győzelmet. Itt tehát irtalmassága megtalálja helyét a dráma felépítésében, az ő nagy, epikus, vokális ellenpontjai szövésében és hadd idézzem a „Mózes“ setétben játszódo jelenetét, a „Tó asszonyának“ vokális quartettjét, „Crudele sospetto...“, a „Tell Vilmos“ második felvonását, melyben az igen gazdag ellenpontozás csodálatos szövvénye, a melodikus frázisok ragyogó kifejezőereje az emberi szenvedély és a hatalmas ellentétek csodálatos és ragyogó tartalmának felelnek meg.

De előbb említettem a „Semiramist“ és „Korinthus ostromát“. Az első nagyszabású, szigorú és ékesenszóló műve az akadémikus buzgalomnak, mely tulajdonságok belefagyasztták éppen ezért az operát valamely akadémikus szoborszerűségbe; a második Rossininak valójában a legtragikusabb műve. Mégis idéznem kell őket, egyébként azt szeretném, ha meghallgatnák a túlbonyolított „Semiramisban“, a hangoknak ebben az idejétmúlt és lelkevesztett áradásában, a „Giorno d'orror e di contento“ duettet éppen kantilénaszerű, áramló, elemi, tárgy nélküli vokális karaktere miatt, mely egyedül a hangzása által, meztelen, elemi, megható mivoltával egy tragikus helyzetben a költészet magaslatára emelkedik, míg a világegyetemben a sors borzalma uralkodik, a költészet magaslatára emelkedik egy sóhajjal, egy álomszerű revüvel, mint amilyen Ofélia revülete és Sophokles Odipusában az a rövid mese, melyben senki sem hisz s épp ezért éneklük a szörnyűségeket Odipusnak a kar irtalmas thébai vénei: hogy Apollónak és ama hegy nimfájának fia, melyen gyermekkorában megtalálták. De az Odipus mégiscsak az Odipus: az ügyes „Semiramis“ mesterkéltsége azonban pompázatos dekadencia. Ami pedig a „Korinthus ostromát“ illeti, ez az opera szokatlan hangokban, erőben és nagyságban gazdag, erőszakos, végzetes, sötét és megrázó opera s nem lelem magyarázatát annak, miért nem szerepel színpadjainkon, hacsak nem a

szokott és nagyon is tárgyi magyarázatban, hogy nem találnak hozzá megfelelő énekeseket, vagy talán abban, hogy elkeseredett, gyászos jellege annyira ellentétben áll a Rossini-mű többi részével, hogy csak megdöbbenést válthatna ki, ugyannyira, hogy a rávonatkozó vélemények még ma is megoszlanak.

Bizonyos az, hogy Rossini Joachim legmélyebb és legköltoibb zenei vénája lelkéből lelkedzik, ima, ujjongás és hódolat, mely a gondra, a küzdelemre és az áldozatra komolyan és ünnepélyesen mosolyog e földön, az embernek azzal a győzelmével, melynek jelképe a szívárvány ősi bibliai ígérete s melyben kortársai, Goethe, Beethoven, Rousseau és Schiller is hittek s amítt ő a „Mózesben“ és a „Tell Vilmosban“ megdicsőített.

Ezekből és a „Tó asszonyából“ kitűnik, mennyire megfelel neki, mily nagy szüksége van arra, hogy bekalandozza és mindennek előtt zenéjével újjáalkossa az egyszerűségnek és az epikus és legendárius költői távlatnak világait, akár a Szent Irás, akár Walter Scott egyik mesterkelt története, akár Schiller költészete az ihlető. S az alkotásnak ebben a módjában ereje azonnal egyszerűvé, merésszé és csodálatra méltóvá válik, hiányzik belőle minden leíró, exotikus vagy különcködő elem, teljesen rábízva magát a józan, tiszta zenei eszközökre. Említettük már a „Mózesnek“ setétben játszódó jelenetét s ez megvilágítja a zenei függetlenségét a tárgytól és minden expresszív anyagiasságtól, amivel itt elérte előadása költőiségét. Mózes csodájának e valóságos és jelképi setétjében, melyben két nép, elnyomók és elnyomottak, minden szenvedélyükkel egy titkos félelemtől remegnek, egy motívum, egy kantiléna, egy ritmus, mely nincs különösképpen arra rendeltetve, hogy meghatódást keltsen, mintha egy misztikus körmenet, vagy a véghetetlen fáradtság üteme volna zárt körfolyásával, melyben a tonális modulációk minduntalan önmagukba hullanak vissza, ez ütemezi — csak lángelme alkothat ilyet — a végtelen, szertelen és időnélküli kétségbeesést. Szinte egy világon túli világból tör ki a setétbezárt népnek hasztalan kiáltása. Ó, hogy tör be ebbe a setétségbe a Fáraó kiáltása, mikor megadja magát, dühében legyőzve és összezúzva, göggyében megtörve! De Mózes imája az Urhoz, mikor azt kéri, hogy adja vissza a világnak a fényt, az igazság tudata, a hit hatalma, a megváltás szava, melyben már benne van a tárgyak és a lelkek felett derengő világosság. Ez a különös és igen merész opera együtt halad teljesen az ismétlődő emberi szenvedélyek végzettségével, Fáraó makacosságával, mely visszahull rá, sőt a prófétának kihívásaival és imáival (érdemes megszámlolni őket: pontosan tizenegy), melyek a nagyság, az isteni felé való növekvő áramlással uralják a világot az elnyert kegyelem csodájával s megalkotják a hit szavával a csodát a lélekben. Legmagasabb fokát a Vörös-tenger partján mondott imában éri el, itt a próféta már nem gögös és szörnyű csodatévő, hanem esdeklő ember, ki kegyelemért könyörög és megnyugszik Isten akaratában. Mózes alakjában, mely — hogy a színpad nyelvében beszéljünk — egy inkább különös, mint ritka merészségű opera struktúrát tart vállain, Rossini megtalálta azt, amit Vasari Michelangelóról szólván „szörnyű leleménynek“ nevezett; és minthogy Mózesében, amellet, hogy növekszik benne az isteni küldetésnek, az isteni erőnek ráruházott hatalma, növekszik s egyre mélyebbé, egyre emberibbé válik a szenvedély és annak tudata magában az emberi hangban, hogy nem csak külsőleg formált hatalom: s minthogy már szólunk Michelangelóról, Rossini Mózesé egyike a Sistina azon prófétáinak, akik komolyak és rejtelmeseek egy küldetés, egy megbízatás, egy isteni titkos erőszak emberi tudatában.

Jól tudom azt, hogy állításaim ellentétben állnak a Rossini-i művészet határaitól közkézen forgó nézetekkel, de épp azért jöttem, hogy e szokványos és elhibázott felfogásnak ellentmondjak. A történelemből, mint végső bizonyágtételt, csak ezt említem: mikor az 1827-es párisi kiadás számára átdolgozta a „Mózeszt“, kilenc esztendővel az első, nápolyi kiadás után, Rossini, művészi pályafutásának végéhez közeledve, főként arra törekedett, hogy oratórium-operájának ezeket az alapvető tulajdonságait megvilágítsa és kimélyítse. A zseni mindig tudja mit csinál, akkor is, amikor egyszerű mesterembernek akar látszani s maga is elhiszi, hogy az.

(Folytatjuk.)

MAI HÍRES ZENEMŰVÉSZEINK A RÉGI ZENEAkadÉMIA DOBOGÓJÁN

Sokszor látszólag egyszerű épületek a nemzeti kultúra, sőt az egyetemes emberi művelődés története szempontjából is nagyjelentőségűek. Így van ez az Andrassy-út 67. sz. alatti régi Zeneakadémiával, a Liszt-házzal. Hiszen hírnévben legnagyobb művésziünk, *Liszt Ferenc*, a magyar hírnév egyik legnagyobb világhódítója lakott itt, élete utolsó 6 évében, kivülről *Erkel Ferenc* is, a Himnusz szerzője, a Magyar Opera megalapítója.

De bölcsője velt e ház a modern magyar zenének is, mely *Dohnányi*, *Bartók*, *Kodály* termelése, *Hubay Jenő* nevelőmunkássága révén ma zenei nagyhatalommá teszi Magyarországot.

Itt tanította zenei világhírességeinket a bajor származású Koessler János, zeneszerzői gárdánk valóságos pater familiása, egy Bach, Beethoven, Brahms szelleméhez illő komolysággal és hivatástudattal. Liszt Ferenc utolsó, filozófikus mélységű szerzeményei, de az ifjú magyar szerzők első jelentőségteljes szárnypróbálgatásai is itt keletkeztek, melyek közül akárhány klasszikus értékű műsorszáma már a nagyvilág hangversenyéletének.

Mennyi emlék, történés és nagyszerű eredmény fűződik ezen kissé komor épülethez!

A Zene 1940. évi 9. és 10. számában megjelent cikkben közzöltük az épület történetét, azokat a jelentős epizódokat, amelyek hozzákapszolódnak. Ahogy azonban lapozgattunk a régi Zeneakadémia házi hangversenyeinek műsorai közt, sok érdekes adatot találtunk, mikor léptek fel jelenleg híres művészeink először, mit játszottak, kikkel működtek közre, mely műveiket mutatták be itt először? Azokból adunk alábbiakban egy kis szemelvényt.

A későbbi időkre is nagy jelentőséggel kiható fellépések sorát Dohnányi Ernő nyitja meg az Andrassy-úti Zeneakadémia hangversenyein.

1894 december 1-én *Beethoven* G-dúr zongoraverseny I. tételét játssza a 17 éves *Dohnányi Ernő*, mint Thomán István növendéke.

1895 február 9. *Goldmark* zongoraötösét játsszák: *Dohnányi Ernő*, Pécskay, Békei Józsa, Berkovits Lajos, Löbel S.

1895 október 22. (Liszt születésnapján) *Liszt* nagy H-moll szonátáját játssza *Dohnányi Ernő*.

1895 december 22. *Bach* Kantátá-jában *König (Király) Péter*, a Szegedi városi zeneiskola későbbi kiváló igazgatója, neves zeneszerző az orgonát játssza mint Koessler J. tanítványa.

1896 május 21. *Hubay Jenő* vezényli el az intézeti zenekar élén atyja Hubay-Huber Károly „Szózat” variációt.

1896 október 22. (Liszt születésnapja emlékére) *Liszt* Es-dúr zongoraversenyét játssza *Dohnányi Ernő*.

1897 április 30. *Brahms* Nánie mélységes gyászénekét adja elő az Akadémia énekkara *Koessler János* vezénylete alatt.

1897 június 3-án nagyjelentőségű zeneszerzői bemutatkozást jegyez fel a krónika: *Dohnányi Ernő* F-dúr szimfóniáját (az első, még kéziratban levő ifjúkori szimfóniáját) és *Zrinyi* nyitányát. *Kőnig Péter* Ünnepi nyitányát adják elő a II. vizsgahangversenyen.

1897 június 20. Az V. vizsgahangversenyen értékes kamarazeneműveket mutat be az intézet: *Kőnig Péter* Vonós-hatosát; Vonósenekar szvitjét és *Dohnányi Ernő* két Scherzo-ját zongorára.

1898 március 24. *Durigo Ilona*, a későbbi európaihírnevű dalénekesnő *Mozart* zongoraversenyét játssza (mint Szendy Árpád növendéke).

1899 február 24. *Mendelssohn* orgonaszonátáját játssza *Abrányi Emil* (mint *Koessler János* tanítványa).

1899 december 19-én az első női csodagyermeket mutatja be Hubay Jenő: *Mendelssohn* hegedűversenyét játssza *Geyer Stefi*.

1900-ban tűnik fel nagyobb nyilvános szereplésével a 19 éves *Bartók Béla*; március 31-én *Beethoven* C-moll zongoraversenye I. tételét játssza (mint *Thomán István* növendéke).

1901 október 21-én ismét *Bartók Béla* szerepel *Liszt* F. H-moll szonátájával. (Liszt Ferenc születésnapja emlékére.)

1902 február 26. *Beethoven* hegedűversenyét játssza Hubay Jenő vezénylete alatt *Gyer Stefi*.

1902 december 18. *Schumann* Fisz-moll szonátáját adja elő *Bartók Béla*, *Wieniawsky* Fauszt ábrándját pedig *Haris Ervin*.

1903 március 21. *Dohnányi Ernő* C-moll zongoraötösét játsszák: *Bartók Béla*, *Anisz Aladár*, *Haris Ervin*, *Singer Ede*, *Kerpely Jenő*.

1903 november 4-én feltűnik a kis *Szigeti József* mint csodagyermek; *Viotti* hegedűversenyét játssza, mint Hubay Jenő növendéke.

1904 március 12. *Mendelssohn* hegedűversenyét adja elő *Regéczy Ilona*.

Ez év tavaszán a *M. Kir. Operaházban*, *Kerner István* vezénylete alatt a zeneszerzési tanszak *Koessler János* vezetése alatt tanuló növendékeinek legjobb műveiből zenekari hangversenyt rendeznek, amelyen bemutatásra kerülnek: *Toldy László* Szerenádja, *Kálmán Imre* Szaturnáliája, *Bartók Béla* Scherzója, *Lavotta Rezső* Szvitje.

1904 május 13. *Merkel* orgonaszonátáját játssza *Schmidthauer Lajos* (mint *Koessler János* növendéke).

1905 január 21. A később külföldön is nagy sikereket aratott *Wajditsch Sári* hárfázik, a fiatal *Szigeti József* pedig *Haydn* G-dúr vonósnégyesét adja elő *Gábrriel Ferenc*, *Lederer Imre*, *Rosenthal Albert* társaságában.

1905 április 12-én *Mendelssohn* hegedűversenyét játssza *Szigeti József*, *Hubay Jenő* vezénylete alatt.

1905 május 17-én *Bach* Toccátját és fugáját (D-moll) játssza az Amerikába elszármazott *Antalffy Zsiross Dezső*, mint *Koessler J.* tanítványa.

1905 június 20. A *Zeneakadémián* a zeneszerzési növendékek jeles műveit mutatják be és pedig többek közt: *Kodály Zoltán* Vonóshármasából az Allegrettót, Vonósnégyeséből a III. tételt és *Weiner Leo* Vonósötöséből a II. tételt.

1905 november 23-án 2 szólódarabot játszik *Csuka Béla*, a cselló-csodagyermek, mint *Schiffer Adolf* növendéke.

1906 március 27-én *Vieuxtemps* „Ballade et Polonaise” c. művét játssza *Telményi Emil*, mint Hubay Jenő növendéke és *Corelli* La Folia-ját, *Waldbauer Imre* (Hubay J. növ.) adja elő.

1906 október 22. A *M. kir. Operaházban* Kerner István vezénylete alatt bemutatják *Kodály Zoltán* híressé lett „Nyári est”-jét és *Weiner Leó* Szerenádját.

1906 november 27. *Saint-Saëns* Rondo Cappriccio-t adja elő *Telményi Emil* (tanára: Hubay Jenő).

A növendékhangversenyeken kívül az intézet agilis tanári kara is rendez hangversenyeket az Andrássy-úti Zeneakadémia nagytermében, melyek közül itt-ott akárhányszor érdekes eseményekre bukkanunk.

1888 február 27-én *Godard* zongoratrióját itt játsszák Hubay Jenő, Popper Dávid és Mme de Serres; *Volkman* E-moll vonósnegyesét pedig Hubay, Eldering, Herzfeld és Popper.

1888 december 19-én *Beethoven* nagy Cis-moll vonósnegyesét adják elő Hubay Jenő, Herzfeld Viktor, Grünfeld V., Popper Dávid.

1904 január 29-én *Koessler* dalait éneкли *Hubay Jenőné*. Popper Dávid vonósnegyesét előadják: Hubay J., Kemény R., Szerémi G., Popper D.

1905 március 28-án igen szép és emlékezetes estélyt rendez a Zeneakadémia Popper Dávid 40 éves művészi jubileuma alkalmából. Ekkor nyújtja át az intézet hangversenytermében Hubay Jenőné a nagy csellóművésznek a Popper Dávidról elnevezett jutalomdíj alapítólevelét, a gyermekküldöttség élén pedig a kis Hubay Andor mond kedves felköszöntőt.

1904 december 13-án *Dohnányi Ernő* a világzeneirodalomban oly előkelő helyet elfoglaló op. 10. vonóstrióját adják elő Grünfeld Vilmos, Szerémi Gusztáv és Schiffer Adolf.

1906 január 19. *Koessler* János érdekes vonósnegyesét adják elő Kemény Rezső, Szerémi Gusztáv, Kladviko Vilmos és Schiffer Adolf.

Mindön ezen régmúlt időkből való zenei eseményeket egyik-másik akkor szerepelt ma neves művész előtt felemlítettük, arra az már akárhányszor maga sem emlékezett vagy csak a játszott mű és a közreműködők említésének hatása alatt derengett fel előtte annak elmosódott képe.

Érdemes tehát, ha a zenetörténet az Andrássy-úti Zeneakadémia jelentős művésszmultját újra feljegyzí, mikor annyi szó esik arról, hogy ez épületet *Liszt Múzeum*má és a Magyar Zene Házává kell avatni.

Ha a magyar zenei intézmények e célra összefognának — hiszen Széchenyi tanításai szerint is „egyesülésben van az erő” — meg tudnók a feladatot a magyar zene nagy apostola emlékének méltóan oldani. A jó példa alapján meg kellene mutatni, hogy nemcsak a németségben, hanem a magyarságban is van szervezési erő. Elszomorító, hogy jelenleg még mindig a magyarországi cionista egyesületek székelnék e helyen. Ha itt egy nagyobbszabású *Liszt és magyar zenei múzeum* létesül, az értékes részét képezhetné a Magyar Nemzeti Múzeumnak és európai hírvíre válhatna. E kérdés megoldása a kérdés jelentőségének megfelelő felismerését kívánja, hiszen a magyar kultúrpropaganda egyik legkitűnőbb eszközéről, a magyar zene jelentőségének kidomborításáról van szó. A magyar sport mellett a magyar zene aratta külföldön a magyar kultúra részére a legtöbb világsikert. *Ha a magyar sport céljaira az anyagi eszközöket meg lehetett találni, úgy erre is meg kell keresni.* Hiszen a megértés már mindenütt megvan, csak egy erőteljes agitatív tényezőre és cselekvő kézre van szükség.

Dr. Mátéka Béla
az Orsz. Liszt Ferenc Társaság
igazgatósági tagja.

ESEMÉNYEK A HANGVERSENYÉLETBŐL

A ZENEMŰVÉSZETI FŐISKOLA MOZART-ESTJE

Megrendítő élmény volt a Zeneművészeti Főiskola Segítőegyesületének Mozart-estje. A G-moll szimfónia és a Requiem hangzott el. A szimfóniának különösen az első és az utolsó tételében remekelt az ifjú gárda. A Requiem ritkán hallható tökéletességgel szólt. A vezető tanár, *Ádám Jenő* pálcája alatt mint egy ember hangzott a hatalmas kórus. A fiatal hangok és az ifjú lélek üdesége az örök ifjú mozarti lelket érzékeltették, azt, amelyik még a halál árnyékában, a leggyötrőbb testi kínok között, a requiem megrázóan zord világában is ifjú, harmonikus tudott maradni. Mozart művészetében élt s a művésze töltötte ki egész életét, teljes lelkiivilágát. Ezért tudott olyan csodálatosan teljes műveket alkotni, melyekben a földiség, s annak minden mozzanata, még a halál is csak másodrendű, mert minden átértékelődik, tértelenné és időtlenné válik a művészet tökéletes harmóniájában. Ezt az átélést éreztük ki *Ádám Jenő* interpretálásából és ezt sugározta a mozarti világhoz oly közel álló *ifjúság* lelke.

A Requiem tételei vetekedtek egymással szépségben. A legnagyobb távlatok azonban a *Dies irae* és *Lacrimosa* tételekben nyíltak.

A zsúfolt nézőtér határtalan lelkesedéssel ünnepelte Ádámot. A hangversenyt március 8-án közkívánatra megismétlik és 22-én újból megismétlik.

MOLINARI OLASZ HANGVERSENYE

Az évad egyik kiemelkedő eseménye volt a Székesfővárosi Zenekar február 27-i mesterbérleti hangversenye, melyen a világhírű karmester, *Molinari Bernardino* olasz műsort vezényelt.

Molinari vezénylése rendkívüli. Lángoló szenvedélye, mellyel magával ragadja a zenekart és káprázatos virtuozitása, amellyel a leghonyolultabb ritmusok és hangszerelési ötletek alkalmával is kezeli a karmesteri pálcát — páratlan. Nem elmélyedő egyéniség, de fölényes intelligenciájú és izzig-vérig muzsikos.

Műsorát egyéniségének megfelelően válogatta össze. Szenvédélyes lelkét kiélhette Verdi Szicíliai vecsernye c. operájának nyitányában. Vezénylésével hallva a művet az egész olasz nép lelkisége megnyilatkozik előttünk. Itespighi Róma fenyői című szimfónikus költeményével pedig virtuozitását ragyogtathatta. Legjobban megcsodáltuk azonban korát meghazudtoló temperamentumát (62 éves) és karmesteri képességeit *Petrassi IX.* zsoltárának vezénylésénél, melynek ritmus- és hangulatváltozásaiban csak olyan kivételes művész tudhat fölényesen eligazodni, amilyen Molinari.

Petrassi hatalmas, kórusra és zenekarra írt zsoltárában megismertük az új olasz zeneirodalom egyik reprezentatív alkotását és a zeneszerzőben pedig az olasz fiatalok egyik igen értékes tehetségét.

A zsoltárnak két alapgondolata van: az egyik Isten magasztalása, annak az Istennek, aki romlásba süllyesztette a pogányokat, fönkreletette az ellenséget, lerombolta városait, a másik: bizalom Istenben, az Őt keresők megsegítőjében, a szegények oltalmazójában és aki mindég kész az ellenség megdöböntésére.

Petrassi a magasztalás helyett inkább az ellenségre sújtó Isten motívumát domborította ki. A zsoltár elbeszélő karakterű drámai jelenné változtatja a zenében. (Ez a szöveg és zene közötti ellentét kifogásolható.) A fenséges, a borzalmas mellett kevészer szól a bizakodás, remény hangja.

A kitűnő zeneszerző főerőssége a ritmikus ötletgazdagság. Ritmusfantáziája óriási. Másodszorban a zenekar mestere. Hangszerelése már összeállításában is olyan, mely magasztalásra és az Őszövétség világának kifejezésére legalkalmasabb. Nem használ fafúvókat, zenekara rézfúvókból vonósokból, ütőhangszerekből és két zongorából áll. Különösen kedveli a váratlan dobhatásokat, a nagydob, üstdob és tam-tam vészes hangjait. Kóruskezelése már nem áll ugyanazon a magaslaton. Elfordul az olasz dallamiságtól és inkább recitáltatja az énekkart. Mintha meg akarná cáfolni azt a közfelfogást, hogy az olasz zenének legigazibb lényege a dallam. Többszólamúsága sem elég gazdag. A szokallanul nagy témpók miatt pedig az érthetelenségig gyorsrá válik sok helyen a latin szöveg.

E fogyatékok ellenére is azonban megjelénítő erejű hatása van a műnek.

A zoltár kórusrészét éneklő *Székesfővárosi Énekkar* ezzel rendkívüli feladatot oldott meg. Amelyik énekkar ezt a páratlanul nehéz művet ilyen tökéletesen meg tudja szólaltatni, az méltó világhírére *Karvály Viktor* ezúttal is megmutatta, hogy milyen mestere a kórusvezetésnek és kórusnevelésnek.

KODÁLY-MŰSORRAL MUTATKOZOTT BE A BUDAPESTI KÓRUS

Fővárosunk legifjabb vegyeskara, a Budapesti Kórus a legrégibb. Mint ismeretes két európaihírű nagymúltú énekkarnak, a Palestrina Kórusnak és a Budapesti Cecilia Kórusnak egyesülése által keletkezett. Mindkét együttes nagysikerű hangversenykörútakon járt külföldön. Nagy kíváncsisággal vártuk ezek után az egyesített hatalmas énekkar bemutatkozását.

Bevalljuk, a legnagyobb igényekkel mentünk el a bemutatkozó Kodály-estre. Ilyenkor a felfokozott igények csalódással szoktak járni. Ezúttal azonban azt mondhatjuk, az énekkar még a felfokozott igények számára is meglepetést hozott.

Az új énekkar kitűnő hanganyagú és igen muzikális. Összéneklésének főerőssége a teljesen egyöntetű hangzás és frazírozás. A frazírozásnak sok feltétele van, nem utolsósorban szükségesek a dinamikai feltételek. Rendkívül életszerűvé, majdnem azt mondhatjuk az egy dimenziójú zene három dimenziójává vált az énekkar kitűnő dinamikai frazírozása által. A finom frazisekedetek és végek, hullámhegyek és völgyek, fokozatos átmenetek, merész, meredek elmélkedések és semmibeveszések, elemi erejű kitörések okozták a műveknek ezt a „testszerűségét”.

A műsor mintegy programadás volt. Ünneplése a 60. évét élő Kodály Zoltánnak, de egyúttal hitvallás az új magyar zene prófétájának művészi tanítása mellett. Első számnak a „Mátrai képek” hangzott el, utána az „Este” és a „Norvég lányok” következett, végül az „István király” és a „Jézus és a kufárok” zárták be a műsor első felét. A műsor második felét a Te Deum töltötte ki.

A közönség óriási lelkesedéssel ünnepelte a szebbnél-szebb remekművek szerzőjét: *Kodály Zoltánt*.

És ünnepelte mellette a Mester egyik legelső tanítványát, az új kórus nagytehetségű vezetőjét: *Bárdos Lajost*.

Nagy igényekkel mentünk el a Budapesti Kórus bemutatkozó hangversenyére és most miután már bemutatkozott, még nagyobb igényekkel várjuk további működését.

A karművek közben Koréh Endre két gyönyörű Kodály-dalt énekelt — gyönyörűen.

A Pécsi Székesegyházi Énekiskola

A pécsi székesegyházi énekkar legutóbbi évekig hazánk egyetlen fiú-vegyeskara volt és mint állandó liturgikus fiú-vegyeskar, még ma is az egyetlen. Létrejötté pécsi tradíciókban gyökerezik. Bár a török másfél százados uralma minden írott emléket elpusztított és így a káptalani iskola szerepét a liturgikus énekekben nem tudjuk, de bizonyos az, hogy a töröktől való felszabadulás után a liturgikus zene reorganizációjában minden karmesteri szerződésben ki van köve diskantisták beállítására az énekkarba és ezeknek az énekes fiúknak az eltartására külön járandóságot kap a karmester. Ez a tradíción alapuló gyakorlat a XIX. században kezd gyengülni. A század végén bekövetkező székesegyházi restauráció magával hozza a liturgikus ének restaurálását is. Ez a restaurálás a tradíció fölüújítása és kiszélesítése jegyében történik. Pécs nagy püspöke, Dulánszky Nándor intézetet alapított 1888-ban 24 énekes fiú számára, akik különböző iskolákban (elemi és gimnázium) végzik rendes iskolai tanulmányaikat, az intézetben pedig a teljes ellátás és szigorú felügyelet mellett rendszeres énekoktatásban részesülnek. Ez az intézet a Székesegyházi Énekiskola. Virág Ferenc pécsi püspök szorgalmazta az intézet kibővítését, mely 1936-ban meg is történt. Így az intézet 40 növendékre van méretezve. Az énekes fiúk csupán havi 20 pengő ellátási díjat fizetnek.

Az énekkar feladata minden vásár- és ünnepnap a káptalani, illetve püspöki szentmisében és a délutáni vesperán a liturgikus éneket teljes egészében ellátni. Az énekkar tradíciója önmagát meg nem ismételni egy esztendőben. A nagyhetet nem számítva az énekkar által előadott művek egy esztendőben a következők: 59 mise-kompozíció, 57 offertorium, 6—7 Ecce sacerdos, ugyanannyi Tantum ergo, 3—4 Te Deum, 7 alkalommal körmeneti énekek. Minden vásár- és ünnepnap teljes vespera a zsoltárok falsobordone feldolgozásban. A nagyhét műsora a következőket tartalmazza: 5 mise-kompozíció, 3 Ecce sacerdos, 7 körmeneti ének, 2 passió, 4 offertorium, 27 Responzorium, 4 Christus factus, 3 Miserere, 12 zsoltár falsobordone feldolgozásban.

Ilyen bő szereplés, illetve munkakör ellátásához természetesen szükséges, hogy az énekes fiúk alapos kiképzésben részesüljenek. Külföldön is kevés ilyen intézmény van, tehát nemzeti szempontból is büszkéek lehetünk a pécsi iskolára.

A mai magyar zeneszerzők rádióhangversenyeinek jubileuma

Két évvel ezelőtt indult meg a mai magyar zeneszerzők rádióhangversenyeinek sorozata. Régi kívánsága teljesült ezáltal a magyar zeneszerzőknek: a rádió nagy nyilvánossága elé kerülhettek rendszeres hangversenyeken. A Rádió vezetőse a legnagyobb megértést tanúsította a magyar zeneszerzőkkel szemben és abba is beleegyezett, hogy a műsorokat maguk határozzák meg.

A március 11-iki hangversennyel a

tizedik hangzott el a sorozatban. Erdemes ebből az alkalomból visszapillantani a két év hangversenyeire.

Műsoron volt 35 zongorakíséretes dal, 25 zongoradarab, 8 karmű, 12 kamaramű (úgy mint 3 vonós négyes, 1 vonóstrió, 1 zongorára és két hegedűre írt trio, 1 trio hárfára, fuvolára és mélyhegedűre, 1 fuvóstrió, 1 fúvósötös, 1 divertimento hegedűre és mélyhegedűre, 1 hegedű-zongora szonáta, 1 hegedű-mélyhegedű duo

és 1 szonáta zongorára és nagybőgőre), végül 3 gordonkadarab. Ezek legnagyobb része először hangzott el.

A következő zeneszerzők szerepeltek:

Dávid Gyula (dalokkal), Farkas Ferenc (dalokkal), Geszler György (zongoradarabokkal), Gyulai Elemér (kamaraművel), Hajdu Mihály (karművekkel és dalokkal), Horusitzky Zoltán (vonósnégyessel és dalokkal), Kapi Králik Jenő (zongora- és kamaraművekkel), Kenessey Jenő (kamaraművel), Lisznyay Szabó Gábor (karművekkel és gordonkadarabokkal), Maros Rudolf (kamaraművel), Ottó Ferenc (kamaraművel), Pongrácz Géza (dalokkal), Pongrácz Zoltán (vonósnégyessel és dalokkal), Rajter Lajos (kamaraművekkel), Sauerwald Géza (zongoraszóval), Szervánszky Endre (vonósnégyessel), Sulyok Imre (kamaraművel), Vaszy Viktor karművekkel), Veress Sándor (zongoraművekkel) és Vince Ottó (dalokkal).

Összesen 20 zeneszerző.

A művek előadói a következő művészek és együttesek voltak:

Basilides Mária, Dobos Imre, Heinz

Hugó, Hochstrasser Ferenc, Jeney Zoltán, Konti Dárius, Littasy György, Máthé Jolán, Martzy Johanna, Molnár Anna, Molnár Klára, Montág Lajos, Montág Vilmos, Petry Kató, Szabó Miklós, Schmelowszky-Wolff Pál, Szeredy-Saupe Gusztáv, Szegedi Ernő, Szotyori Nagy Jolán, Tábor Jenő, Vásárhelyi Magda, Veress Sándor, Wéhner Tibor, Zsámboky Miklós, Albert-vonósnégyes, Szervánszky-vonósnégyes, Végh-vonósnégyes, Máday-trio, a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola nőikara (Sauerwald Géza vezényletével), a Palestrina-kórus (Vaszy Viktor vezényletével) és a Terézvárosi plébániatemplom vegyeskara (Kemenes Frigyes vezényletével).

Ez a statisztika bizonyítja, hogy zeneszerzőink dolgoznak. A jövőtől pedig még nagyobb eredményeket várhatunk, mert a Rádió vezetősége ezúttal még fokozottabb mértékben kívánja érvényrejuttatni a magyar zeneszerzőgárdát: havonta rendszerezésűt a hangversenyeket és felemelte a tiszteletdíjakat, ami által nagyban hozzájárult az előadási gondok megkönnyítéséhez.

A RÁDIÓ ZENELI TERVEI

Március 27-én a „Város-napok” sorozatban Kassára látogat el a Rádió. Bp. II-n *Backhaus* előadásában Beethoven-műveket hallunk.

Kerner-, Molnár- és Kodály-dalokat hallunk március 28-án, *Balázs Loránd* énekel. Az egyik munkásdalárda népdalfeldolgozásokkal szerepel a mikrofon előtt. Bp. II-ön a műdal fejlődéséről tart előadást Horusitzky Zoltán dr.

29-én Operaházi közvetítés lesz.

30-án *Ádám Jenő* népdalfelőrája következik, valamint a Rádió Rosini emlék-hangversenye. A hangversenyt *Falloni Sergio* vezényli. A Rádiózenekar hangversenyén vendég-művész működik közre a

magyar-német művészcsere keretében: *Greta Müller-Morelli*.

Wehner Tibor és Franck Lajos Beethoven D-dur szonátáját adja elő. Lemezről Schmitt: „Salome tragédiája” című szimfonikus költeménye szerepel a tervek között.

Április 2-án a Parsifal előadására kerül sor. Lemezről halljuk Bach D-dur szvitjét, Csajkovszky V. szimfóniáját, Mozart Jupiter szimfóniáját, Liszt A-dur zongoraverse-nyét és Debussy két Nocturné-jét. Ez a műsor természetesen a nap folyamán arányosan elosztva ér-
tendő.

Nagypénteken, 3-án Gregorián-éneket, Bach, Haendel, Palestrina és Tartini-műveket hallunk. A Kőbányai templomból egyházzenei hangversenyt közvetít a Rádió. A Filharmóniai Társaság rendkívüli

hangversenyén Verdi: Requiemjének kapcsolására kerül sor. *Laczkovics János* orgonahangversenyének műsora a következő: Bach: a-moll Praeludium és fuga, Liszt: Változatok Bach „Weinen, klagen“ kantáta és a h-moll mise témáira. Hallani fogjuk még ezen a napon Rachmaninoff: „Holtak szigete“ című szimfónikus költeményét és Liszt „Requiem“-jét.

Nagyszombaton Haydn Es-dur vonósnyégyesét halljuk és Debussy: zongora-gordonka szonátáját. Schubert Impromptuket ad elő hegedűn *Votisky Emmi*. Az Ifjúsági Ének-karok műsorán népdalfeldolgozások szerepelnek. Lemezről világhírű olasz operaénekesek szólalnak meg. Az Operaházi zenekar műsora a következő: Bach: Két korálelőjáték, Schmidt Ferenc: Chaconne, Strauss Richard: Halál és megdicsőülés és Takács Jenő: Antiqua Hungarica. *Kerpely Jenő* gordonkázik: Forqueray: g-moll szvit, Joaquin Nin: Chants d'Espagnele.

5-én *Réthy Eszter* és *Gere Lola* előadásában Rózsalovag-részleteket hallunk. Sor kerül Beethoven F-dur vonósnyégyesének előadására is. *Lászlóffy Margit* Liszt és Chopin-műveket ad elő. Lemezről Beethoven VIII. szimfóniáját, Schubert II. szimfóniáját és Strauss Richárd: Don Juan szimfónikus költeményét halljuk.

6-án az Operaházi Zenekart *Dohnányi Ernő* vezényli. A Húsvéthét-főre tervezett ünnepi hangverseny műsora magyar szerzők műveiből áll: *Dohnányi Ernő*: fis moll szvit, *Liszt*: Les Preludes és *Kodály*: Galántai táncok. — *Dániel Ernő*: Liszt-, Bach- és Brahms-műveket zongorázik. Operaelőadás is lesz ezen a napon. Lemezről Debussy: Ibéria c. szvitjét halljuk. *Haraszi Emil* előadásának címe: „Húsvét a zenében.“ *Waldbauer* vonósnyégyestársaság Beethoven F-dur vonósnyégyesét adja elő, op. 59. No. 1.

7-én az amsterdami Koncertge-

bouw zenekarának hangversenyét kapcsolja a Rádió.

Tartini születésének 250. évfordulója alkalmával Tartini Ordógrilla szonátáját halljuk, *Batáry József* előadásában, 8-án. A *Paica-Bajkó* együttes két zongorán Franck Cézár Szimfónikus változatait mutatja be. Lemezről Grieg-műveket hallunk: c-moll szonáta zongorára s hegedűre, dalok és az I. Peer Gynt szvit.

Rácz Lili a 9-iki hangversenyének műsorára Frescobaldi- és Chopin-műveket vett fel. Operaházi közvetítés is lesz ezen a napon. *Zsamboky Miklós* Corelli és Godard, valamint Kozma Géza-számokat játszik. „A műdal mesterei“ címmel Schubert-, Schumann-, Brahms-, Wolff- és Strauss Richárd-dalokat hallunk lemezről.

Reményi Sándor spanyol dalokat mutat be április 10-én: Alvareztól, Scorano-tól és Ronaldtól. *Mai magyar szerzők* műveit halljuk 10-én: Hollóssy Kornéltól dalokat énekel *Hámory Imre*, *Farkas Ferenc* szerénadját fuvalára és két hegedűre *Páricsi-Kiss-Janthó* együttes mutatja be és Lisznyay Szabó Gábor műveit *Sztojanovics Lili* adja elő.

11-én *Budaházi Fehér Miklós*, a Kolozsvári Nemzeti Színház hangversenymestere hegedül Vladigeroff, Vaszy és Dohnányi darabokat. Lemezről Haydn G-dur, Katona-szimfóniáját és Beethoven VII. szimfóniáját halljuk, mindkettőt *Toscanini* vezényli. *Palló Imre dr.* népdalokat énekel *Kodály Zoltán* feldolgozásában.

Lemezről Gigli és Giannini művészetében gyönyörködhet a közönség 12-én. Ezen a napon a *Székesfővárosi Zenekar* is hangversenyzik. „Világhírű magyar szerzők művei“ címmel *Erkeltől*, *Lisztől*, *Kodálytól* és *Dohnányitól* ad műsort a Rádió. Brahms triója és Debussy g-moll vonósnyégyese szerepel a tervek között. Operaházi közvetítés is lesz még, valamint Verdi műveiből összeállított műsor.

KÜLFÖLDI HÍREK

Göttingen régihírű egyetemi város színháza nemrég Händel sorozatos ünnepelésével szerzett méltó elismerést, most olasz klasszikusoknak hődolt: Alessandro Scarlatti 3 felv. operája »A becsület diadala« nemcsak zenéjével, hanem drámai feszültségű szövegével is magas élvezetet nyújtott; Monteverditől a »Tancréd és Clorinda« balett volt szép meglegyetés.

Firenze tavaszi zenei ünnepnapjai már április 16-án kezdődnek, Busoni »Doktor Faust« c. operájával, színpad kerülnek még: A sevillei borbély, Fidelio, A rózsalovag, továbbá Bellini Alvajárója (átdolgozva), és Rossini-től a hamupipőke (La cenerentola). A zenekari hangversenyeken Rossini és Guerrera egyházi zenéje, Beethoven Missa Solemnis-e és IX. szimfóniája szerepelnek.

BELFÖLDI HÍREK

A Székeslővárosi Felsőbb Zeneiskola jubiláris hangversenye. Megírtuk, hogy a Székeslővárosi Felsőbb Zeneiskola a folyó évben érkezett el fennállásának harmincadik esztendejéhez. Az iskola igazgatósága ennek az örömdetes jubileumnak a megünneplésére nagyszabású hangversenyt rendez, melyen a Felsőbb Zeneiskola tanárai mint előadóművészek és zeneszerzők egyaránt szerepelnek. A hangverseny jelentősége a jubileumon kívül még az is, hogy műsora, egy Mozart-művet kivéve, magyar. Két előadásra kerülő művek között két bemutató is lesz Hajdu Mihály kamarazenekarra írt, Áprilisi Szerenádja és Horusitzky Zoltán Zongoraversenye, melynek zongoraszólamát Földessyné Hermannn Lula játssza. Műsorra kerül ezenkívül Mozart »Benedictus sit Deus« offertoriumából két tétel: Introibo és Jubilate, Kacsóh Pongrácz »Nyári óhajtozás« c. nőikara (a zongorakísérettel

Hajdu Mihály hangszerelte), Liszt Esz-dur zongoraversenye Comensoli Máriával és Geszler György Szimfoniattája. A közreműködő Székeslővárosi Zenekart a karműveknél Hajdu Mihály, a többi számnál Sauerwald Géza vezényli.

A jubiláris koncerten, mely április 23-án lesz a Vigadóban, Horony Pálfi Aurél közoktatásiügyi tanácsnok tartja az ünnepi beszédet. A hangversenyt a Rádió is közvetíti.

Zenei kaszinó Budapest. A Magyar Országos Katolikus Kántorszövetség, hogy a vidéki kartársaknak alkalmat nyújtson a közös problémák megtárgyalására, zenei kaszinót létesített. Az összejevetelek egyelőre havonta egyszer történnek az Actio Catholica nagy tanácstermében. A szövetség célja azonban nem pusztán a kántorok baráti kapcsolatainak kiépítése, hanem az minden magyar muzsikusként és zenekedvelőnek baráti közösségbevonása. Ezért zenei kaszinójába minden muzsikust és érdeklődőt meghív. Az első összejevétel március 4-én volt.

A »Mai magyar zeneszerzők« követhető rádió hangversenye április 10-én lesz. Műsora: Hollósy Kornél-tól két dal (énekli Hámory Imre, zongorán kíséri Kenessey Jenő) Farkas Ferenc fuvalára és két hegedűre írt szerenádja, melynek ez lesz a budapesti bemutatója (előadják Jánthó Bertalan, Páricsy Pál és Kiss Gyula) és dalok Lisznyay Szabó Gábor-tól, Kreszné Stojanovics Lili előadásában.

A Magyar Zenei Szemle új számai. A Magyar Zenei Szemle februári számában Bartha Dénes folytatja Mozart zongoraműveiről szóló tanulmányát, Kálmán György részletet közöl a nemrég megjelent Zenei tehetség és tehetségvizsgálat c. dolgozatából, Vikár Sándor az iskolai énektanítás és a zeneiskola közötti együttműködésről ír, Rajeczky Benjámint P. Dom. Johnner Wort und Ton im Choral c. könyvét ismerteti, stb. A márciusi szám Gárdonyi Zoltán Mozart zongora-trióról, Szabolcsi Bence a rokokó születéséről, Hanka Arnold

billentés és hangszínről szóló cikkeiket közli.

Új magyar művek hangoztak el a Magyar Női Kamarazenekar március 2-án elhangzott hangversenyén. A műsor szenzációja Bartók Divertimentójának budapesti bemutatója volt. A mű ismeretetésére még más alkalommal rátérünk. A többi szám közül kiemeljük Járdányi ügyes, formás, jól tagolt szimfoniáját. Bemutatásra került még Pongrácz Zoltán exotikus gamelan zene c. szvitje, Montag Vilmos Divertimentója és Arató két Ady-dala. Az utóbbit Járay József, az Operaház fiatal tenoristája énekelte. A lelkes társaságot minden elismerés megilleti ezért a hangversenyért, a műsorért és főleg az odaadó, gondos előadásért. Az együttes karnagya Arató István jó munkát végzett.

Szerzői estek vidéken. E hó 24-én Győrött a Győri Palestrina Kórus rendezésében Halmos László szerzői estet tart. Műsoron van 5 vegyes- és 3 nőikari mű, hegedű-zongora szonáta, Bihari-szvit zongorára és 3 dal énekhangra és zongorára. A másik szerzői est Pécsen lesz Ottó Ferenc műveiből, a Janus Pannonius Társaság rendezésében. Dalok, kamaraművek, karművek fognak elhangzani és részletek a Júlia a szép leány c. operából. A hangversenyyel kapcsolatban Ottó előadást tart a zenei közéletünkről.

Az Enekszó új számában Kerényi György, Rajeczky Benjámin és Faludi Béla tárgyalja Kodály Bicinia Hungaricájának három füzétét. Kerényi ezenkívül még ír a különböző, képpen felelő kánonokról. Werner Alajos a gyermek hangképzésének problémáját tárgyalja. Dr. Lukács Gáspár és Rossa Ernő cikkeiket kell még megemlítenünk.

Pályázati hirdetés

A Magyar Dalos Egyesületek Országos Szövetsége ebben az évben ünnepi fennállásának 75-ik évét. Ez ünnepi alkalmából pályázatot hirdet kórusművekre, mégpedig

- vegyeskar műre,
- férfikari műre.

A pályaművek magyar szövegre irandók. Csak emelkedett hangú, felekölt tárgyú szövegre írt műveket veszünk figyelembe. Kíváncsú voltna, hogy a szöveg a magyar dal vagy általában az éneklést dicsőítő, irodalmi értékű költemény legyen.

A kórusmű előadási időtartama 4–8 perc.

A mű nehézségére nézve nem tesz megszorítást a MDEOSz, de túlzott hangterjedelem főlegesen nehézségek és az énekhang természetellenes ellen való fordulatok, valamint szólórészletek kerülendők.

A pályadíj úgy a vegyeskar, mint a férfikari műre **200–200 pengő**, mely összeg a pályázatot eldöntése után 8 nappal posta útján kerül kifizetésre.

A pályázatot titkos. A pályamű címe mellé a jelígel kell írni és az e jelíggel ellátott lezárt borítékban a pályamű címét, a mű szerzőjét és lakcímét kell közölni. A jelíges levéllel ellátott pályaművek partitúráit **1942. évi július 15-én 14 óráig** a Magyar Dalos Egyesület Országos Szövetségénél (Budapest, IV., Reáltanoda-utca 7. sz.) kell beadni, illetőleg vidéken ez időpontig postán feladni. Csak tiszta, nem saját kézírással, jól olvashatóan írott műveket fogadunk el. Már megjelent vagy előadott művekkel pályázni nem lehet. A pályázaton csak keresetlenség származású magyar állampolgár vehet részt.

A pályadíjnyertes művek kiadói joga a Szövetséget illeti meg. A pályadíjnyertes mű szerzőjének biztosítani kell a Szövetséget arról, hogy a pályanyertes kórus szövegének tekintetében a Szövetségre semmi néven nevezendő kötelezettség nem hárul és el kell ismernie, hogy a megzenésített szöveg szerzői jogának megszerzése, illetőleg megváltása a pályázó kötelessége.

A Szövetség fenntartja magának a jogot, hogy a pályadíjat nem nyert művek közül egyeseket 100 pengőért megvásároljon. E művek szövegére és kiadói jogára a fent említett szabályok hasonlóképpen érvényesek.

A pályázat eredményét a Szövetség központi irodájában 1942. szeptember 15-én kiüggesztett hirdetésben, a Szövetség hivatalos lapjában, a Magyar Dal-ban, valamint a pályázatot közlő zenei és napilapokban teszszük közzé.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genji nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grang Prix Medaille D'Or kifüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtanulárjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtérén elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál.

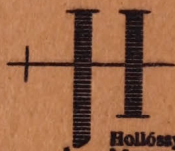
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

Hollósy János
Könyvnyomtató

Budapest, VII.
József-utca 26

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 334—529

Budapest

XXIII. évfolyam, 11. szám

1942 április 9.

TARTALOM

Dr. Gaál Endre: Emlékezés Radnai Miklósr. —
Bacchelli Riccardo: Rossini Joachim (Születése 150.
évfordulójára.) (Befejezés.) — Siklós Albert (1878—
1942.) — Események a hangversenyéletből (A Pécsi
Székesegyházi Kórus hangversenye) — Kenessey Jenő
munkássága az új magyar zene érdekében. — A Rádió
zenei tervei. — Külföldi hírek — Belföldi hírek. —
Pályázati hirdetmény.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KESZITŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma. Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések,

Telefon 389—199

Részletfizetés.

42 éves cég

Díjtalan árjegyzék.

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
 Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 " " 30 "

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krí 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. I. em. 2
Telefon: 384—529

EMLÉKEZÉS RADNAI MIKLÓSRA

Felolvasta a Rádió 1942. január 12-én tartott Radnai ünnepi hangversenyén: Dr. Gaál Endre.

Radnai Miklós alig volt túl a harmincon, amikor 1925 tavaszán végzete a Zeneművészeti Főiskola katedrájáról a teljes anyagi és művészi csőd szélén álló Operaház süllyedő hajójának parancsnoki hídjára állította. A szlár-uralommal, személyzeti bérmozgalmakkal küzdő, hónap-ról-hónapra tengődő, vergődő dalszínház gépezete csikorogva fordult. A válságot a közönség egyre fokozódó bizalmatlansága is tetézte, az épület fölött a bérbeadás hullói keringtek, sőt a megszüntetés réme is fenyegetett. Az intézetnek ezekben a viharos időkben nagykoncepciójú reorganizátorra, erőskezű kormányosra, nagy perspektívájú kultúrpolitikusra volt szüksége s *Radnai Miklós* elhivatottsága és ereje tudatában mindent félretéve vállalta a feladatot. Komolyan zengő magyar neve ekkor ihletett komponistát, kitűnő pedagógust, jótollú zeneírót jelentett, de nem tartozott az ismert színházi szakemberek és szervező erők közé s ezért bizalmatlanság fogadta kinevezését. „Hosszas tárgyalás, lázas töprengés, végnélküli számadás, összegezés, kivonás, létszámrapasztás, műsor-összeállítás, a kimaradtak pótlása és ezer más megfontolást igénylő kérdések”, emberfeletti munka várta, amit csak ésszel és lélekkel lehetett elvégezni s helyzetét még súlyosbította, hogy zsbongott, zúgott körülötte minden. Hasábos támadások jelentek meg, az elégedetlenek, a sértettek, a függőben maradtak és elbocsájtottak mind lestek rá, hogy végleg leszámoljanak vele. Nehéz küzdelmek és erős harcok következtek, de *Radnai Miklós* emberül állta a legkeményebb támadást és a legigaztalanabb bírálatot is. Nem nyilatkozott, nem védekezett, nem támadott, nem kért gráciát a nehéz viszonyokra való tekintettel, nem igyekezett hatalmi szóval elnémítani még a rosszindulatúan gáncoskodó kritikát sem. Páratlan munkakedvvel, erős idegekkel, egészséget gyilkoló megfeszített erővel, törhetetlen energiával, fanatikus hittel és izzó lelkesedéssel, de szinte személytelen tárgyiaszággal feküdt neki a számtalan érdek-szállal átszőtt kényes kérdések megoldásának. Kész elgondolásai voltak, mikor hálátlan szerepére vállalkozott. A legkisebb eszközökkel a legnagyobb igényeket a legjobban kellett kielégíteni. Szélesszállájú feladat elé állította a sors, de pontosan tudta mit kell tennie, hogy az Operaházat megmentse, talpraállítsa és hivatása magaslatára emelje. Az opera-

látogatás olcsóbbátételét, a klasszikus játérend kiépítését, a magyar operairódalom fejlesztését, mindenek előtt pedig rendet, munkát és fegyelmet ígért. Amit kimondott nem maradt pusztá szó, mert hitt ideáljaiban s volt ereje, hogy válóráváltsa lelkesedését. Pedig kicsinyes viszonyok között, korlátozott anyagi eszközökkel dolgozott s művészi álmai fölött állandóan ott lebegett a költségvetési egyensúly Damokles-kardja.

„Úgy tekintem pozíciómat — mondotta — mintha hadvezér lennék a kulturális küzdelmek frontjának egy szakaszán.“ Ez a kemény és harcos egyéniség állandó lelki „vigyázz“-t parancsolt, de a kötelességteljesítésben gyenge szervezetét nem kímélve maga járt elő, mert jól tudta, hogy a művészetben nemcsak a tehetség, hanem a munka is döntő tényező! Magánéletét, minden idejét teljesen feláldozva a dalmokot is elnémitotta magában, hogy alkotó ihletét a művészi szervezés és irányítás szolgálatába állítva annál odaadóbban dolgozhassék. Reggel kilenctől késő estig ott volt a munkahelyén. Csak a munkának él, vele ébred, vele alszik, minden gondolatát neki szenteli, nagy erővel, vasakarattal irányít, lelkesít, tüzel. Olyan gépezetet hozott működésbe, melynek nemcsak tervezője, hanem lendítőmotorja is ő volt. A kitűzött programnak kezdeményezője, végrehajtója és ellenőre volt s ezért mindenütt megjelenik és mindenben résztvesz. Naponként bejárja a próbaszobákat s a színpadot, hogy a helyszínen győződjék meg arról, ott van-e pontosan mindenki a helyén, elevenen lüktet-e a színház vérkeringése? Állandóan az Operaház pulzusán tartva kezét minden előadáson, — még élete utolsó reggelét megelőző estén is ott lehetett látni az igazgatói páholyban, hogy személyes jelenlétével is serkentse művészeit. Pár hónap alatt rendet is teremt. Kiküszöböli a pontatlanságot, letöri a sztár-uralmat, helyreállítja a különböző művészcsoportok fegyelmét s a fiatalok foglalkoztatásával tervszerűen neveli az Operaház új oszlopos gárdáját. Lassankint eléri az előadások átlagszínvonalának emelkedését is, de ez csak serkenti becsvágyát, hiszen a kezdeti eredményekkel még távolról sem dőlt el a léltel való harc, még később is akadt olyan nézetet valló egyén, aki hajlamos volt „a nemzet kedvezőtlen pénzügyi helyzetére való utalással a M. Kir. Operaház további létének megszüntelésére irányuló lépést javasolni.“ Az Operaház fenntartása állandóan megújuló küzdelmet jelentett s a céltudatos színházvezető alapos számításával és körültekintő gondosságával működő *Radnai Miklós* meg nem alkuvó munkájához társadalmi erőinket is segítségül hívta. Még a közönség számát gyarapító anyagi és erkölcsi erőt jelentő *Magyar Operabarátok Egyesületének* életre hívása előtt ő vezeti be első lépésként a színház anyagi létalapját ma is biztosító, remekül bevált bérletrendszer. De gondja van arra is, hogy úgy a megszervezett, mint a még meghódításra váró közönség számára művészi események tegyék vonzóvá az előadásokat. Új szereplők, új rendezés, felújítások és bemutatók gyors iramban követték egymást s nagyszerűen kiválogatott munkatársai kevés pénzből vonzó kiállítás varázsolnak a színpadra.

Úgyes taktikai mozdulatait magasabb művészi koncepció szolgálatába állította. Hirdette, hogy a közönséghez nem leszállani kell, hanem fel kell emelni az igazi művészet légkörébe! Nemcsak kiszolgálta a közönséget, hanem vezette is, új zenei vágyak ébresztésére s arra törekedett, hogy a felnövekvő új generációk és a zenéhez szokott régiek megtalálhassák a műsorban azokat a műveket, amelyek érdeklik. A táplálék megválogatásával a publikumot nevelni, izlését finomítani és meggyőződését acélozni akarta. A klasszikus repertoárt ezért olyan teljesen és olyan céltudatosan építette ki, mint egyetlen elődje sem. A Radnai-rezsim óta vannak teljes magyarnyelvű Wagner-előadások és népszerű

ciklusok. Nevéhez fűződik a Verdi-műsor kibővítése, a *Végzet hatalma*, a *Don Carlos*, a *Falstaff* bemutatása. Az ő érdeme, hogy *Mozart* végre jogaihoz jut színpadunkon. Jellemző reá, hogy mindjárt igazgatása kezdetén igyekszik megismertetni közönségünkkel *Debussy* irányt jelző *Pelléas* és *Mélisande* operáját. Első, aki vissza mert nyúlni a rokokót megelőző muzsika nagyszerű kincsesházába, de kötelességének érzi, hogy azokat a műveket is bemutassa, melyeket a kor ízlése emel fel.

Mindez nagy érdem, de működésének koronája az, amit a sok éven át érdemtetlenül mellőzött magyar szerzők érdekében tett. Az a *Radnai Miklós* aki felvetette a kérdést: „*Olyan gazdagok vagyunk-e, hogy egy igazi tehetségünknek minden könnye, mosolya elmúlhat nyom nélkül a magyar zeneművészet történetében?*” — az a *Radnai Miklós* mint igazgató is az előadásra elfogadott nemzeti műveknek több évi fektetését a komponista érdemével való pazarlásnak és a színház változatos munkarendje nagy veszteségének tartotta. Ismerve a magyar alkotó művész nehéz sorát, mennyi korlát nehezíti kibontakozását és szárnyalását azzal is tisztában volt „mennyivel különb lehetne ugyanannak a zeneszerzőnek három-négy év múlva írott dalműve, amit már az előbbinek a maga idejében színrehozott előadásán leszűrt tapasztalatok érleltek meg benne. A gyorsabb és lelkesebb munka látán, pedig amivel a színház tartoznék a zeneszerzőnek, mennyivel több, jobb, keresettebb dalművet írnának a magyar szerzők.” Ezért arra törekedett, hogy a magyar bemutatók legyenek az Operaház legértékesebb napjai és soronkívüli előadással buzdította szerzőinket az újabb alkotásra. A *Háry János*, a *Szekély főnö*, a *Tenor*, stb. bemutatásával tettekkel hirdette, hogy zeneművészetünk állja a versenyt az európai nemzetek bármelyikével s erőtől duzzadó, új és ősi eredetiségű muzsikánkban nagy színpadi virágzás lehetőségei csiráznak. Elő szerzőink mellett gondja volt a mult értékeinek felrészítésére is. Hogy mit tett tíz éves igazgatása alatt a magyar muzsikáért, azt jól mutatja egy kis statisztika. Huszonhét külföldi dalművel szemben tizenhét magyart mutatott be s a balettújdontságok pedig kilenc magyar és nyolc külföldi arányban szerepeltek. Minden magyar szerzőt felkarolt, csak eggyel volt túl szigorú: saját magával. Szigorú erkölcsi felfogásával nem tartotta összeegyeztethetőnek, hogy igazgatása alatt bármelyik szerzeménye szerepeljen az Operaház műsorán s azonnal levétette kítűnő táncjátékát az „*Infánsnő születésnapjára*”-t és nem engedte előadatni a bemutatásra már elfogadott operáját sem. Szárnyaló fantáziáját, töretlen energiáját nem saját zenei útjának egyengetésére használta, hanem álmainak, teremítő fantáziájának, művészi vágyainak, saját zeneszerzői munkásságának teljes feláldozásával önzetlen segítő társává válik a magyar szerzőknek. Olyan gesztus ez, amit minden időkben csak csodálni lehet!

Puritán egyéniségét a szülői ház példája acélozta. Édesanyja férje halála után tanítói oklevéléhez nyul s tanára képesítést is szerez, hogy a három kis árvát felnevelhesse. Az akkor másfél éves *Miklós* öntudatra ébredvén, olyan kört talál, melynek minden tagja azon munkálkodott, hogy a magyar kultúrát előre vigye. Magasszínvonalú beszélgetéseket hall, hiszen a család kapcsolatban állott *Gyulai Pállal* is s az ifjú egyik erkölcsi mintaképe nagybátyja és orvosa *Vámosy Zoltán*, a kötelességteljesítésben megalkuvást nem ismerő tudós professzor. A gyermek zenei hajlandósága korán jelentkezik. Még írni sem tud, amikor négykezes zongoradarabot komponál s alig tíz éves, mikor építő köveiből színházat szerkeszt. Vasfűgőnyként a fadoboz tetejét használja s a gyertyákkal kivilágított színpadon ólomkatonákkal adja

elő egyetlen nézőjének, Béla bátyjának operáit. Zongorázní Horváth Attila tanítja s tizenöt éves, amikor a nagynevű Koessler János zeneszerzési osztályába felveszi a Zeneakadémiára. Nagy akaratereje és kitartó tehetsége a kitűnő diákként tanuló Radnai zeneakadémiai növendékkorában is megnyilatkozik. Amikor egyik tanárja kijavítja hangszerezését, Radnai litokban visszaállítja s műve előadásakor saját elgondolását érvényesíti. Társai még a német klasszicizmus nyomdokain haladnak, mikor ő már a reá nagy hatást gyakorló francia impresszionistákat tanulmányozza. Művészi pályafutását szép és gazdag kezdet jelzi. Első sikereit kamaraműveivel, a viola és gordonka szonáttákkal aratja. Meglepő mennyire ismeri az utóromantikus hangú zongorahármasában és finom szólamvezetésű kitűnő vonósnégyesében a kamarazenehatásokat s mennyire tudja ezeket egy egyéni költészet szolgálatába állítani. Húsz éves, mikor mint a Ferenc József-díj nyertese, állami ösztöndíjjal Münchenbe megy. Wagner és Mozart ünnepi játékokat, Beethoven, Brahms és Bruckner hangversenyek, olyan nevek mint Mottl, Loewe és Mahler színesítik ezeket a napokat. Döntő élmények érik itt fogékony lelkét. Keresi a formát, kutatja az útát s élesszemű megfigyelői benne remélik az eljövendő magyar opera költőjét. Maga is az opera színpadára készül, de hazajöve, pedagógiai munkát vállal. Egymásután jelennek meg értékes tanulmányai, zongora-darabjai és egyéni hangú dalai, melyek közül a folklortól távol álló, saját magyarságú *Székely dalok* és a rendkívül kifejező „Megyek Bethaniába” keltenek nagyobb visszhangot. Igényes, de mutatós alkotásait értékes formakészség, ízes harmonizálás és dallamait egy Franck Cézaron túli kromatika jellemzi. Első zenekari művétől a *Mozaik szvit*től kezdve minden orchesterre írt alkotását (Suite symphonique, Mese, és a ragyogó fantáziával megírt Orkán víté), az ország első testülete, a Filharmónia tartja keresztvíz alá. Kozma Andor költészete egy nagy magyar nemzeti trilogiára ösztönzi. Operák tervezgetése mellett az operaszimfónia gondolata is foglalkoztatja, de bárhova indul is el, mindig Attila, Árpád és István roppant alakjaihoz érkezik vissza. Képzeletét megtermékenyíti a magyar múlt gazdagsága s ehhez a gondolatkörhöz tartozik a négyszólamú vegyeskarra, hárfára és vonózenekarra írt, a kilencszáz év előtti varázsos ősi hangulatot kifejező „Magyarok szimfóniája” regösének. A választékosan hangszerező, előkelő hangú Radnai Miklós a hivatottság és tehetség csillogó vértjében jelenik meg a közönség előtt s már gazdag szerzői múlt van mögötte, mikor 27 éves korában a Zeneművészeti Főiskola elméleti tanszékére hívják meg. Ebben az időben arat fellűnő sikert Operaházunkban az „Infánsnő születésnapja” értékes táncjátéka. Radnai, akár a kis Infánsnő, még egy színes rózsát dobott az Operaház színpadára az „Egyszeri szerelmek” című dalművet. Nem csak rajta múltott, hogy elfelejtették ezt az Arany János témamagjából nőtt zsenge virágot a közönségnek megmutatni. Élete legderűsebb nyarának emléke az „Öt vers”. Azon a leányfalusi nyáron komponálta, amikor ideális hitvesével, kéz a kézben elindulnak az élet útján. A boldogsággal teli szerző mély érzésvilága őt nagy kérdés: az élet, az öröm, a bánat, a vágy és a halál mélyére néz. Úgy véli, közeli rokonságban állanak ezek, valóságos zenei antipódusok. Értékes gondolatoktól súlyos költői intencióinak megvilágítására e később mehangszerelt poétikus zongoradarabok elé még mottószerű verstöréseket is ír. Ebben az időben jelenik meg egy érdekes átalakuláson keresztülmenő, igen egyéni harmonizálási műve; a hegedű-zongora szonáta. Eredetileg az első tételt sokkal nagyobb keretre, „Rapszódia” néven fűvös-ötösre szerezte, majd később

két zongorára négy kézre alkalmazta. A középső rész egy vonósnégyes lassú tetele volt, majd orgonára írta át a szerző. A finálé első terve gondonka fantázia volt, mindhárom tételt hegedűversenyként dolgozta fel a szerző s végre is hegedűzongora szonáta formában jelentette meg. Zeneszerzői munkássága itt megszakad. Valószínűleg, ha továbbra is alkotó munkásságának szentelheti tehetségét, mint komponista is nagy hírnévre tett volna szert. Hosszú szünetelés után csak 1934 nyarán ült het ismét partitúra elé. A vidéki élet után állandóan vágyódó *Radnai* a beteljesülést jelentő és sok szép tervezgetést megvalósító pomázi Pálmalom egyéni ízlésű kúriájában, a majd két évtizeddel előbb írt idillikus „Falun” című zongorasorozatát veszi elő s ennek instrumentálásán dolgozik. Nagyon érdekes, hogy utolsó műve is az egész zeneszerzői gondolatvilága középpontjában álló zongorából virágzott ki.

Egypár éven át zenekritikusként is működött. Alkotóművészetének értékével nem vethető össze ez az átmeneti jellegű zenei bírászkodás, de nagyon jellemző rá, hogy mikor lemondott a bírálatról, ezt azzal az indokkal tette, hogy „nem érzi összeegyeztethetőnek azt, hogy kritikát írjon egy színházról, amely művének előadására készül.” Megtudjuk érteni, hogy ezt a gesztusát nevének a színházi rovat élére írásával egy tőle távol álló újság a következőképpen méltatta: „Az erkölcsei kényesség nem tartozik amaz események közé, amelyek ma mindennél feltalálhatók, az összeférhetlenség iránt való érzék nemcsak a politikában, de a kritikában is eltompult kissé.” Olyan sorok ezek, amelyeken érdemes elgondolkozni.

Radnai Miklós míg a magyar muzsika végtelen melódiáit figyelte, nem akarta meghallani saját tüdeje vészjeleit. Jól tudta, hogy tüdejét halálos kór roncsolja, de bámulatos önfegyelmével titkolta, hogy beteg s a kötelességteljesítés tragikus hőseként a legeszebbeségeket is megsegyenített munkabírással dolgozott. Csodálatos volt tettereje, azt is mondhatjuk, hogy az alkotás, a kötelességteljesítés öröme éltette, és tartotta frissen. Ezer terv foglalkoztatta. A vándor operatársulat problémájától a Liszt-kultuszig a zenei élet, a zenepedagógia és zenepolitika minden kérdése érdekelt. Bámulatosan tájékozott volt még a munkakörétől távolabb eső részletekben is. Pár szóval rátudott mutatni a lényegre és új megvilágításba helyezte a dolgot.

1935. november 5-én halála villámesapásként, teljesen készületlenül érte a zenei világot. A talpig férfi *Radnai Miklós* beváltotta a hozzá fűzött reményeket és emlékezetessé tette a maga igazgatását. Megmentette a magyar operakultúrát, új korszakot teremtet, de művébe életét is beleépítette. Az ő önfeláldozó munkájából azonban még évtizedekig fognak élni. Azt, hogy ma előkelő színvonalon folynak az Operaház egyes előadásai és hogy az intézmény anyagilag és művészileg szilárd alapokon nyugszik, azt mind neki, az ő hallatlan erőfeszítésének köszönhetjük. Virágzó színházat hagyott maga után *Radnai Miklós* s utódja helyzetét egy évadra pontosan előkészített, részletes munkaterv is megkönnyítette. A gazdag eredményt látva, szinte hihetetlen, hogy ha élne most lenne ötven éves...

Egy olyan tartalmas életéről, mint *Radnai Miklósé*, nehéz röviden beszámolni. De reméljük, hogy mint a vízcepp visszatükrözi a nap-sugar ragyogását, e szűkre szabott vázlat is fogalmat ad ennek a nagyszabású zenepolitikusnak nagy koncepciójáról, izzó lelkesedéséről, rendkívüli tetterejéről és csodálatos fanatizmusáról. Minden téren a magyar kultúrát szolgálta. Ezért élt, dolgozott és harcolt. De nemcsak harcosa, hanem diadalmas hőse is volt eszményeinek s munkáját a jövő igazolta. „Akinék pedig a jövő ad igazat, az erősebb a halálnál.”

BACCHELLI RICCARDO:

ROSSINI JOACHIM*

Itt adjuk magyar fordítását annak a nagyhatású előadásnak, melyet Riccardo Bacchelli öccsellentája, az Olasz Akadémia tagja tartott 1941. december 13-én a budapesti Olasz Kultúr-intézetben.

Előadása egy, a közismertnél teljesebb és érdekesebb Rossini-t elevenít meg meggyőző szavakkal; ám ez az előadás csak részleges összefoglalása ugyancs szerző széleskörű művének, a „Rossini” című munkának (Torino, 1941. U. T. E. T. 300 l. 14. t.), mely mű kétségkívül legjobb kritikai életrajza a nagy muzsikuskak.

(Folytatás.)

Elérkeztünk „Tell Vilmoshoz”, főművéhez, melyben az összes eddig említett jellegzetesség és motívum, a könyörület, az áldozat, a harc, a lélek megváltása, az ember győzelme, a maga drámai és költői formájában jelenik meg, emelkedettebben, harmonikusabban és gazdagabban, teljében annak, ami a „Mózesban”, a „Tó asszonyában” és mindig, mint azt ő maga mondta Wagnernak, az általa leginkább átértelt és legmélyebb érzés, azaz a szülők és gyermekek egymás iránti szeretete, melyet Gessler zsarnoksága megcsúfol, meggyötör és megsért Melchtalban és Tellben.

Hogy illusztráljam azt, ami pozitívum ebben az esztétikailag analízált operában, ami abból, amit eddig mondtam, eléggé kiviláglik, ha futólag is, meg akarom ragadni most negatív oldalát, az emberi és formális határt. A gonosztságot, a rosszat, mint már említettük, Rossini nem tudja, nem bírja megjeleníteni, megszólaltatni, mozgatni, hacsak nem általánosságban; nem bírja, nem tudja, elborzad attól, hogy megismerhesse: eleget mond az, hogy „Óthellójában” Jágó színpadi statisztája törpül. A rosszszaknak csak hatását tudja használni, nem tudja sem megérteni, sem ábrázolni logikájakat, életüket, jellemüket. Ez talán sokkal inkább a zenének, mint neki magának a korlátoltsága, — a zene nyelvének, kifejező és megismerhesítő lehetőségeinek határa. Tény az, hogy Rossini „Tell Vilmosában” Gessler színpadi zsarnok csak, s az ember sajnálja, hogy személynének ábrázolásában Rossini nem merte használni a komikumnak és a tragikumnak azt a keverékét, melyet az a hőbortos kívánság, hogy feltűzött kalapjának köszönjenek, egy Shakespeare képzeletének sugallt volna. Talán neki is eszébe ötlött ez, de visszatartották ettől szerencsétlen kísérletei a félkomoly műfajban. Másrészt a harmadik felvonás táncái alapján, melyek annyival gyengébbek, mint az első felvonásbeliek, hajlandók volnánk feltenni, hogy ezeket ő túlcicomázott eleganciájukkal hidegeknek szánta, hogy kifejezze a zsarnok jelenlétében kikényszerített ünnepélyek frivolságát és mesterkéltségét, ellentétben a szabadságban és ártatlanságban fogantakkal. De ez az elképzelés nem egyéb, mint iránta való szeretetünk erőfeszítése. Valójában nem egyebek, mint a párisi opera koreográfiai hagyományainak tett koncessziók; s Gessler önmagában hivatkozandó és üres és valójában a „Tell Vilmos” tárgyának és zenéjének hatalmas, fejlődő, életteli egysége megáll a hatalmas, és valójában epikus és tragikus első és második felvonásnál: a grandiozitás a harmadik és negyedik felvonásban csak hatalmas fragmentumokban lelhető fel, az előzményekre utalva, míg a finálé szerencsétlen librettója arra a me-

* A fenti Rossini-tanulmányt a zeneköltő 150. születési évfordulója alkalmából közöljük.

nekvésre kényszeríti a zenészt, hogy a zene erejével s minden egyéni képességének latbavetésével önmagát adja.

Valóban azt hiszem, hogy az opera-librettók szerencsétlen történetében, aligha akad még egy oly rosszul sikerült finálé, mint az, amibe De Jouy és Hippolyt Bis belezúfoltak a Vierwaldstätti tó viharát, Tell híres ugrását, Gessler megöletését, Helvécia felszabadulását, mind-ezt egyszerre s nagyobbbrészt setéltségben. Mégis így ahogy van, — s éppen azért mert így van, — józ a finálé a forrongásban lévő sznve-délyek szétválaszthatatlan és meghatározhatatlan keverékével, mely meg-enyhül, feloldódik és felemelkedik a fényre derült természet és a fel-szabadított emberek nyugalmában, arra indíthatta a szerzőt, hogy a dráma esetlegességeitől felszabadulva alkosson olyan zenét, mely való-ban legsajátosabban, legtisztábban az övé; egy hatalmas symphonikus befejezés szolistákkal, zenekarral, kórossal, mely csak a Tellnek, vagy talán Isten kegyelméből egész művészi pályafutásának költői epilógusa.

Nem hiszem, hogy ennek felismeréséhez csak az szükséges, hogy tudjuk, hogy „Tell Vilmos” volt utolsó színpadi alkotása, s hogy apjának egy egyszerű és helyesirási hibákkal telt levelének bizonyosságaként, Rossini már e mű komponálása közben foglalkozott a visszavonulás gondolatával: nem, a finálé legmagasabban járó s legmélyebbre ható érzelmei, melyekben a legnagyobb formai és alkotói pompa magya-rázza, a tiszta zene iránti szeretetet, mellyel, ha még emlékeznek rá, már gyermekségében sillabizálta Mozart és Haydn quartettjait; a hála-adás bensőséges hangján s legbensőbb értelmében mond egy *Et nunc dimittis*-t, egy olyan ember búcsúja ez az alkotó élettől és a szel-lemtől, ki mindig a zenében élt, gondolkozott, és érzett, csak a zenében.

Mikor majd ezután ismét visszatér a zenéhez, mert a „Kis Missa Solemnis” csupán késői ízlés- és steril ügyesség-gyakorlat, mikor vissza-tér a „Stabat Materral”, ennek a kiváló és pompázatosan gyengéd kegy-gyel átszőtt kompozíciónak mély ihletése, verseng s rokonságban van kedvenc festőjének, Corrégiónak gráciájával s mely a csak hangra írt quartettjában, „Quando corpus morietur”, már a megbékkelt lemondás-nak s megnyugvásnak kifejezése, mely ha nem is misztikus, de a maga módján aszketikus.

Milyen sokat beszéltek és milyen sok hiábavalóságot Rossini elnému-lásáról, elsősorban ő maga, szokott módján, ahogy önmagát és ember-társait gúnyolni szokta.

Ahhoz, hogy kézzelfoghatóbb és tárgyilagosabb magyarázatát adjuk azoknak az okoknak, amiért alkotó életét befejezte, mint ahogy azt szokványosan, általában magyarázni szokták, életrajzáinak kevésbé is-mert s eddig nem sok figyelemre méltott adatai szolgálnak: például a „Tell Vilmos” és méginkább a „Stabat Mater” komponálása közben elszenvedte azt a keserű fájdalmat, a művészet hiábavalóságának azt az érzését, mely az igazi művészek érettségétől elválaszthatatlan; és — hogy egy másik példát mondjunk, — 1848 és 1855 között ideges túlérzékenysége, melyet nemtörődömségével leplezett, mint ahogy köny-nyed alkotómunkája aggasztóan elleplezte önmaga előtt is fáradtságát, betegségét, sőt majdnem deliriummá fajult, mely őt több éven keresztül nyomorultul megkínozta. De mindennek felett igaz az, hogy feladatát teljesítette s aki művét a kritika fényénél veszi szemügyre, azt látja, hogy alkotása teljes, harmónikus és befejezett építményt lát, egy tel-jesen megélt ihletet: a természet azt akarta, hogy túlélje önmagát; ez hozzátartozik azokhoz a módokhoz, melyekkel velünk szemben ke-gyetlenségét ki szokta mutatni; ám van Rossininek egy mondása, mit orvosának betegségéről mondott, mely egyszerű, mélyenjáró és kimerítő: „Túláságosan kihasználtam képzeletemet és ideges érzékenységemet”.

Sajátos képzeletet, érzésheli tökélyt, zenei ötletességet kifejező formája, tisztaságában, intenzitásában valóban különösen és csodálatosan meztelen és őszinte, minden mellékgondolat nélkül meztelen és őszinte belső lényege szerint, megfontolás és külső támasz nélkül. Tiszta képzelet és az átlátszóság és a lírikus zene mámorának magasára emelkedett intuíció.

Hogy erről lemondott, mikor érezte azt, hogy ezt már őszlönöznie, vagy ami még rosszabb, mesterségesen pótolnia kell, hogy hallgatást parancsolt magára emelkedése legmagasabb pontján, mielőtt a parabola lefelé kezdene ívelni, oly tett ez, amire az ember a legritkábban képes, heroikus tisztánlátás, teljesen méltó a „Szevillai borbély“, a „Mózes“ áriái és a „Tell Vilmos“ első felvonásának és fináléjának alkotójához. (Vége.)

SIKLÓS ALBERT (1878—1942)

Röviddel húsvét előtt a magyar zeneélet egy igen tevékeny munkása költözött el az élők sorából: Siklós Albert.

Munkássága igen sokirányú. Legelső helyen említjük a népművelés terén kifejtett tevékenységét. „A Zene“ alapítójának, Dr. Sereghy Elemérnek halálával Siklós Albert vállalta a folyóirat további szerkesztését. Nagy tudása biztosította annak, hogy a folyóirat az alapító elgondolása szerint fejlődjön tovább. Tíz éven át szerkesztette odaadó szeretettel és tudással „A Zene“-t. Ezalatt az idő alatt népszerű cikkek sorozatával nagyban hozzájárult a magyar közművelődés fejlődéséhez. Tudását egyébként is a népművelés szolgálatába állította. Hozzávetőlegesen száz előadása hangzott el a Szabadegyletben, témáit a zeneesztétika és zene-történet legkülönbözőbb területeiről véve.

Munkásságának másik nagy területe a szakpedagógia. Amíg egyik oldalon a művelődni vágyó nagyközönség nevelésén fáradozott, addig a másik oldalon a szakemberek képzése volt feladata. 1909 óta a Zene-művészeti Főiskola zeneszerzés-tanszakának tanára, 32 éven át nevelt ifjú komponistákat. Növendékei közül jónéhány ma számottevő tagja a magyar zeneszerzőgárdának. Tankönyvei közül a kölköletes zeneszerzés-tana ma is nélkülözhetetlen segédkönyve zeneszerzőinknek. A zeneszerzésen kívül zenetörténetet, magyar zenetörténetet és egyéb elméleti tárgyat is tanított.

Munkásságának harmadik nagy területe a zeneszerzés. Koessler János neveltje volt. A nagy pedagógus szellemének örököje maradt. Művei közül legnagyobb sikert ért el „A tükör“ c. pantomimje és „A hónapok háza“ c. operája. Számos zenekari művet írt, szimfóniát, szvitet, nyitányokat stb. Különösen gazdag kamarazene-terme. Zongora-, hegedű-, gordonkadarabok, dalok, karművek stb. egészítik ki műveinek nagy számát.

Siklós Albert eltávozott, — de életműve itt maradt. Szerzeményei, könyvei, cikkei hirdetik kiváló szellemét és bizonyosságai munkában eltöltött gazdag életének.

ESEMÉNYEK A HANGVERSENYÉLETBŐL

A PECSI SZÉKESEGYHÁZI KÓRUS
HANGVERSENYE

A legrégibb tradíciókban gyökerezik a liturgikus zenénél a fiú-férfi énekesekből álló vegyeskar. Magyarországon két ilyen összeállítású énekkar létezik. Az egyik Werner Alajos alapítása Szombathelyen, a másik a pécsi Székesegyházi Énekiskola kórusa. Az előbbit már jól ismeri Budapest közönsége. A pécsiek mult hó 23-án elhangzott nagyszerű hangversenyükön mutakoztak be, a Zeneművészeti Főiskola nagytermében.

A mai kor zeneművészetének egyik fő hibája, hogy gyökértelen, vagyis nem az általános zenekultúrából sarjadt ki. Ez egyszerűen azért van, mert zenekultúránk nem általános. Csak kis csoportok, elszánt egyesek harcolnak zenekultúránkért. Nincs tehát gyakorlati alap, amelyre épüljön a művészet. A bécsi klasszicizmus például azért bontakozott ki olyan rendkívüli mértékben, mert a kamarazenéből, a házi muzsikálás szelleméből, házi zenekarok kultuszából, általános művészetkínárából fakadt. Amíg ezt általában megállapítjuk, addig le kell szögezni azt, hogy van zeneművészetünknek olyan területe is, ahol a gyökerek tradíciókba mélyednek, a művészet a gyakorlatból született, mint a művészetek klasszikus ideiben.

Ilyen „gyökeres“, gyakorlati élethől kivirágzott művészet a Pécsi Székesegyházi Énekkaré. Legnagyobbrészt nem külön betanult számokkal jöttek, hanem azt mutatták be, amiben élnek. És amikor nem liturgikus számot énekeltek, akkor is éreztük a liturgikus eredetet, azt, hogy a műhöz a liturgikus zenén keresztül érkeztek el.

Közvetlenség, természetesség, lelkük legmélyéből áradó áhítat jellemzője éneküknek. Dinamikájuk inkább a piano felé gazdag, mint a forte felé. Az igazi forte profán színét kerülik. A fiú-szopránok finom magas hangjai különösen stílusosak voltak. A kiegyensúlyozott összhangzás, — melyben azért önállóan érvényesültek a nemes bázisok, a meleg és lágy tenorok és az elbűvölő fiúhangok, — minden dícséretet megérdemel.

Mayer Ferenc, a Székesegyházi Énekiskola igazgatója, a kórus kitűnő vezetője. Igazi művész-egyeniség. A vezénylést a lényegére egyszerűsíti s elképzeléseit így is teljes mértékben átviszi az együttesre. Interpretálásában különösen azt értékeljük, hogy a klasszikus polifónia remekműveit tökéletes stílusérzékkel szólaltatja meg. Ritkán hallhatóak ezek a csodálatosan gazdag fantáziájú polifon-művek ilyen plasztikusan. A külön dallaméletüket élő szolamok annyira éltek, hogy szinte a 16. században éreztük magunkat.

Meg kell még említenünk Halász Bélát, a pécsi Székesegyház orgonaművészt, aki több orgonaművet adott elő a hangverseny szellemében tartott nemes regisztrálással. Különösen Bach C-moll passacagliának kitűnő előadásával aratott sok elismerést.

Kenessey Jenő munkássága az új magyar zene érdekében

Nagy sikerrel hangzott el az idei „Magyar szerzők bemutató hangversenye” is. Ennek a sikernek oroszlánrésze a vezénylő Kenessey Jenőt illeti. Az új magyar zene az Operaház kitűnő karmesterében lelkes felkarolóra talált. Ő is jelentős zeneszerzője az új magyar gárdának és mint ilyen megérti, mit jelent a komponistáknak a bemutató, még hozzá a jó bemutató. Mint a múlt század második felében az orosz „ötök” műveit rendszeresen bemutatta Balakirev, a „hatalmasok kis csoportjának” vezére, úgy állítja Kenessey Jenő csaknem egész karmesteri munkáját az új magyar zene szolgálatába.

Nehéz és hálátlan munka. Könnyebb egy klasszikus vagy romantikus szimfóniával közönségsikert elérni, mint egy modern magyarral. Kenessey pedig ezt is elérte a legutóbbi hangversenyén. A művek fáradtságos betanítási munkáját is csak az a karmester végzi el, aki nem a saját sikerét tartja szem előtt, hanem a műét és aki nem a közönség tapsáért, hanem csak az új magyar zeneművészet jelenéért és jövőjéért dolgozik.

A legutóbb lezajlott hangversenyen öt magyar újdonság került a közönség ítélőszéke elé. Ezzel Kenessey elérkezett a 30. modern magyar zenekari mű bemutatójához.

A legnagyobb elismeréssel adózunk ezért az egyedülálló eredményért a páratlan energiájú és áldozatkészségű karmesternek. Kifejezzük az egész mai magyar zeneszerzőgárda nevében köszönetünket.

Áttekintve a magyar műveket, melyeket Kenessey tartott keresztvíz alá, megállapítjuk, hogy csaknem minden számottevő mai magyar zeneszerző szóhoz jutott a Magyar szerzők bemutató hangversenyein.

A bemutatott művek és szerzők a következők:

Agai Dénes: Bevezető és körtánc.

Bándó Gyula: Kis szerenád.

Esterházy Ferenc gróf: Liebesklänge.

Farkas Ferenc: Pastorali; Concertino hárfára és zongorakarra. Három zenekari darab Shakespeare Atheni Timon c. drámájához. Táncjátékszvit.

Gárdonyi Zoltán: Ünnepi nyitány.

Geszler György: Zongoraverseny, Zenekari dalok; Szimfónietta.

Harsányi Tibor: Két zenekari darab.

Horusitzky Zoltán: Szimfónia.

D'Isos István: Katakomba c. szimfónikus költemény.

Kadosa Pál: Három zenekari vázlat.

Kenessey Jenő: Táncimpressziók. Falusi képek. (1. Derengés. 2. Gyermekek játéka. 3. A falu tánca).

Pongrácz Zoltán: Részletek az „Ördög ajándéka” c. táncjátékból; Burleszk; Szimfónia vonószzenekarra.

Rajter Lajos: Ünnepi zsoldár tenorszótlóra, férfikarra és zenekarra.

Ránky György: Bizánc-szvit.

Szita Oszkár: Poème.

Takács Jenő: Zongoraverseny.

Tóth Dénes: Andante és Allegro; Concerto grosso vonószzenekarra és szólóhangszerekre; Dorottya-szvit.

Veress Sándor: Második partita kisézenekarra; Ária hegedűszólóra és zenekarra.

Vince Ottó: Vigjáték-nyitány.

Ezzel azonban Kenesseynek csak a magyar zenekari művek bemutatása terén kifejtett munkásságát ismertettük. Mint operaházi karmesternek szintén nagyrészt az ő feladata az új magyar művek betanítása és vezénylése. A fiatal gárda balettjeit és operáit jórészt Kenessey vezényelte. A betanítás mellett még gondosan retusálja is a partitúrákat, kijavítja a sikertelenül hangszerelt részeket.

A következő operákat és baletteket tanította be és vezényelte:

Rajter Lajos: Pozsonyi majális.

Ottó Ferenc: Julia széplány.

Kenessey Jenő: Csizmás Jankó.

Takács Jenő: Nilusi legenda.

Dévényi Imre: Cseresznyevirág.

Ehhez még a Tükör, a Csongor és Tünde és a Szent fáklya c. pantomimek felújításai járulnak.

Ez a statisztika minden ékes szónál jobban bizonyítja Kenessey munkásságának jelentőségét és mindennél jobban rávilágít annak mértékére.

A RÁDIO ZENEI TERVEI

Az április 13-iki *Operaházi Zenekari* hangverseny műsora a következő: Mozart: „Titus” nyitány, 12. A-dur, K. 414, és a 25-ik zongoraverseny, C-dur, K. 503. A Terézvárosi-templomból *Kopeczky Lajos* orgonázik *Lisznai Szabó Gábor*, *Widor*, *Deák-Bárdos* és *Pikéthy-számokat*.

14-én *Ditrói Csiby József* zongorázik Brahms-műveket. Lemezről Liszt II. rapszódiaja kerül leforgatásra, valamint a második, *Peér Gynt* szvit. A *Végh-vonósnégyes* *Pejacsevics Dóra* vonósnégyesét játssza, valamint G-dur vonósnégyesét.

15-én az Operairodalom Gyöngyei címmel *Roswaenge* és *Aarlo* ad műsort. Lemezről *Strauss Richárd* művek kerülnek műsorba: „Burlesque”,

és „Heldenleben” c. szimfónikus költemény.

16-án Liszt Es-dur zongoraversenyét halljuk, *Adám Jenő* népdalfel-
őrájára ápr. 16-án kerül sor. *Jámbor László* Kodály, Dohnányi, Molnár-Kern és Igyártó gyalokat vett műsorára. *Bartha Dénes* a „Századok zenéje” c. előadássorozatot folytatja.

17-én az *Iffjúsági Énekkarok* hangversenye kerül közvetítésre, amelyen népdalfeldolgozások szerepelnek műsoron. Szervánszky Péter Verracinitől, Lisztől és de Fallától hegedül. Az egyik lemezmu-
soron *Címarosa „Titkos házasság”* c. nyitánya és Beethoven VI. (Pastorale) szimfóniaja szerepel. Közvetítésre kerül még ezen a napon *Farkas Ferenc* új operája, a „Bűvös szeké-
rény”.

18-án *Földessyné Hermann Lula* Couperin-, Bach-, Schubert-Liszt- és Liszt-műveket zongorázik.

19-én Operaházi közvetítésre kerül sor. Lemezről egy svéd zeneszerző művét halljuk: Altenberg „Simfonia piccola“ op. 14. és Charpentier „Impressions d'Italia“. Este Beethoven „Coriolan“ nyitánya, Lalo gordonkaversenye és Debussy „A tanger“ c. szimfonikus költeménye következik.

Hetényi Kálmán magyar szerzők dalából énekel 20-án. *Tóth Lajos* kamarakórusa madrigálokat mutat be. Az Operaházi Zenekar műsora a következő: Wagner: Tannhauser-nyitány, Berg Lili: „Erdélyi képek“ (bemutató), Saint-Saens-gordonkaverseny, előadja: *Szabó Pál*, Csajkovszky „Romeo és Julia“ nyitányfantázia.

21-én Debrecen mutatja be művésztét. Ezen a napon minden műsor Debrecenből kerül közvetítésre.

Várhelyi Antal 22-én orgonál: Járai István „Passacaglia“, Liszt: „Fuga az Ad nos, ad salutem undam c. koralfantáziából“, Antalffy: „Legenda“, Ottó Ferenc „Két koralfantázia“ és Fígedy: „Fuga“. *Dincsér Oszkár* néprajzi előadást tart és sor kerül operaházi közvetítésre is.

23-iki egyik lemez-műsor a római Metropolitan fúvószenekarának számait mutatja be. A műsoron Paganini, Borodin és Gersw művek szerepelnek. Rossini nyitányokat is hallunk ezen a napon. A *Székesfővárosi Felső Zeneiskola 30 éves Jubileumi estjét* közvetíti a Rádió. Ennek műsora a következő: Mozart „Introito és Jubilate a Benedictus sit Deus offertóriumból“, Kacsóh-Pongrácz: „Óhajtozás“, Horusitzky Zoltán: Zongoraverseny, Hajdu Mihály „Tavaszi szerenád“, Liszt: I. zongoraverseny, Es-dur, Geszler György: Szimfónietta“ C-dur.

24-én lesz egy lemez-műsor, ennek címe „Mesevilág a zenében“. A műsorbán Humperdinck, Strauss, Csajkovszky és Kacsóh művek szerepelnek. A *Filharmoniai Társaság* estje is közvetítésre kerül.

Molnár Imre népdalfelőrájára április 25-én kerül sor. Kamarazene-műsor keretében Haydn B-dur vonósnégyesét és Brahms C-dur hármását halljuk.

26-án a Rózsalovagból hallunk részleteket és sor kerül Künckke Tánctesztjére. Ravel: F-dur vonósnégyesét lemezről halljuk. *Berg Lili* pályadíjnyertes zongoraműveiből mutatja be praeludiumait és „Tema con variazioni e fuga“ c. művét. Az Operaházból a Don Carlost közvetíti a Rádió *Ebe Stignani*-val.

27-én az Operaházi Zenekart *G. di Bella* vezényli, közreműködik *Rautawaara*.

Zsögön Lenke és *Laczó István* 28-án énekelnek a rádiózenekar hangversenyén. Operaközvetítés is szerepel a tervek között.

29-én *Szabados Béla*-emlékest közvetítésre kerül sor, melyet a Magyar Dalosszövetség rendez.

Sohár Vilma Beethoven „Waldstein“ szonátáját adja elő 30-án. Lemezről Respighi: „Rossiniana“ című szvitjét halljuk. *J. M. Hauschild* Schubert és Schumann dalokat énekel. (Német művészcsere.) *Lehár Ferenc* műveket hallunk, a híres magyar operett-szerző születésnapján. Sor kerül ezen kívül Bach D-dur szvitjére és Mozart Haffner szimfóniájára.

Május 1-én *Hajdu Mihály* zongorázik Händel, Chopin és Bartók műveket. *Pécsi Sebestyén* a Bazilikából orgonál. Lemezről Wagner: Tristan-nyitánya és Csajkovszky szerenádja szerepel a tervek között, valamint Schubert Es-dur triója.

2-án a *Szentgyörgyi vonósnégyes* Verdi és Beethoven műveket mutat be.

3-án fenn hanglemezek, Haydn f-moll vonósnégyese, Mozart Rondoja és Beethoven I. szimfóniája képezi a Rádió komoly zenei műsorát.

KÜLFÖLDI HÍREK

Két új olasz zenetörténeti könyv jelent meg a közelmúltban. Az egyik a legnagyobb olasz operaszerző, Verdi jellemét világítja meg új oldalról: a zeneköltőnek a katolikus valláshoz való viszonyát tárgyalja. »A vallásos Verdi« című 462 oldalas könyv írója Ferruccio Botti katolikus pap.

A másik könyv Paësiello bicentenáriumára (amely 1940-ben volt) alkalmából készült s Tarantóban jelent meg, a 18. század kiváló olasz operakomponistájának szülővárosában. A 203 oldalas könyv írója: Faustini Tasini. A munka Pesiello (élt 1740–1816-ig) 1764 és 1808 közé eső években alkotott operáival, oratoriumaival és kantátaival foglalkozik.

Mindkét zenetörténeti munka nagy nyeresége a nemzetközi zenetudományak.

Wagner Richard zenedrámai Németország után talán Svájcban a legnépszerűbbek. Erre vall az idei húsvéti zürichi operaprogram is. Az egész húsvéti zenei események középpontjában állt Wagner tizenharmadik, vagyis utolsó operája, a Parsifal. Nyolc napon belül négyszer került előadásra a dalmű. Két alkalommal virágvasárnap és húsvéthétfőn délután 3 órai s kétszer 1-én és nagyszombaton 6 órai kezdettel. Mind a négy alkalommal Klemens Dezler vezényelt.

Weiner zongoraversenye a genfi Rádióban. A genfi Rádió bemutatta a Zeneművészeti Főiskola tanárának, Weiner Leónak zongorára és zene-karra írt Concerto-ját.

Az abesszin zene. Dr. Guglielmo Barblan, az abesszin zene kutatója munkájának eredményeit összefoglalva könyvet írt az abesszin zenéről. A könyv Nápolyban jelent meg »Musiche e strumenti musicale dell' Africa Orientale Italiana« címmel. A szerző részletesen ismerteti az abesz-

zin zenét és hangszereket és az utóbbiak képét is közli a könyv függelékében.

Jazz és népzene. Európaszerte folyik a harc az Amerikából ideszármazott jazz és az egyes népek népzeneje között. Az európai lélektől voltaképpen idegen jazz zene ugyanis legtöbb helyen igen népszerű lett s a városból a falura is elterjedt. Ezáltal a népzene mindjobban háttérbe szorult annyira, hogy a nép is sok helyen saját nemés dalai helyett az idegen slágereket énekli. Különösen veszélyessé vált napjainkban a helyzet, amikor a rádió már annyira elterjedt, hogy még a legszegényebbek is rendelkeznek hallgatókészülékkel s így a nemzetközi jazz-zene akadály nélkül özönlik a legszegényebb népi rétegek közé. Németország és Olaszország mozgalmat indított a jazz-zene kiszorítása érdekében. Elsősorban hivatalosan megtiltották a két országban az amerikai tánclemezek árusítását. Másodsorban megakadályozták az ilyen hangjegyek megjelentetését és minden eszközzel küzdnek, hogy a nép saját dalait és táncait élje ki érzelmi világát. A jazz káros hatását a legjobban bizonyítja a Giornale d'Italia évenként meghirdetett pályázata olyan dalokra, melyek népdalokká válhatnak az idők folyamán, vagyis stílusban kapcsolódnak a hamisítatlan olasz népdalokhoz. A pályázatok eredménye ugyanis igen lesújtó. A legutolsó pályázatra beérkezett kéreken 1000 dal, melyeknek azonban mindegyike jazz hatás alatt keletkezett.

A német »Házimuzsika napja« jubilál. Németország évente megrendezi a »Házimuzsika napja«-t, hogy a népet az otthoni bensőséges zenélésre serkentse s ezáltal a zene-kultúra igazi alapjait építse. Az ilyen nagy propagandának mindegyike más német zeneszerző munkássága jegyében zajlik le. 1940-ben Schubert, 1941-ben pedig Mozart művésze állt a propaganda középpontjában. 1942-ben Bach János Sebestyén ne-

vében rendezik a »Házi muzsika napja«-t. Az időpont: november 14. Az idei propagandanappal egy évtizede zárul le ennek a népnevelő és zenekultúrát teremtő mozgalomnak.

Múzeum lesz Sinding dolgozószobájából. A norvég kormány elhatározta, hogy a nemzet nemrég elhunyt nagy zeneszerzőjének, Sinding Christian-nak dolgozószobáját az Oslo melletti Rygdő félszigeten álló villában érintetlenül hagyják és múzeummá nyitvánítják.

Csilléry Béla vendégdirigálása Berlinben. A Székesfővárosi Zenekar tehetséges vezetőjét, Csilléry Bélát meghívták Berlinbe, ahol március 14-én vezényelte a Városi Zenekar hangversenyét. Műsorát német és magyar művekből állította össze, Beethoven V. szimfóniája és Weber Oberonnyitánya mellett műsorára tűzte Liszt Haláltánc-át, melynek zongoraszólomát Anda Géza játszotta és bemutattaita Veress Sándor Csodafurulya szvitjét. A hangversenyt mind a közönség, mind a sajtó igen melegen fogadta.

BELFÖLDI HÍREK

A Győri Palestrina Kórus jubileuma. Győr város legjobb közönsége a megyéspáspáttal és a város polgármesterével az élén osztatlan érdeklődéssel ülte meg a Győri Palestrina Kórus 10 éves jubileumát, amely egyben alapító karnagyának, Halmos Lászlónak is 10 éves zeneszerzői és karnagy jubileumi estje volt.

Hangversennyel, szerzői esttel ünnepeltek a győriek: jó nevével az ország határain sokszor túljutott termékeny komponistának Halmos Lászlónak legjelentősebb hangszeres- és kórusműveiből összeállított műsorral, amelyet elsőrendű tolmácsolásban hoztak a Palestrina Kórus kamara női kara, a Győri Ének- és

Zeneegylet vegyeskara — mindkettőnek Halmos a karnagya — és három kiváló soproni művész: Horváth József zeneiskolai igazgató, H. Dessewffi Bella és V. Simon Atala a soproni zeneiskola tanárai.

Vidéki városokból és a fővárosból is több vendége volt az ünnepi hangversenynek.

Itt említjük meg, Hogy Halmos László már 1936 őszén a Frankfurt a/M.-ban tartott IV. nemzetközi egyházzenei kongresszuson 15 nemzet zeneszerzői között elsőik közé került ott bemutatott művével, a két-szólamú Missa barbarával. Ugyanakkor Passauban is sikert aratott Napmiséjével. Németországon kívül is több helyen előadták Halmos egy-egy művét. Érdekes bemutatók: Bagdadban Pacsirta-mise, Sanghaiban Zsolttár, Pekingben Ecce Sacerdos. De nem egyszer magyar nyelven is éneklék műveit idegenben: Wienben — a rádióban is — két kórusát, Rómában a pápa előtt egyik zsolttárát. Newyorkban Hét parasztdalát adták elő.

Az Operaház következő magyar bemutatói április 17-én lesznek. Színpadra kerül Farkas Ferenc »A bűvös szekrény« c. kétfelvonásos vígoperája. A szöveg — amint megírtuk — az Ezeregyéjszaka meséiből meríti anyagát. Az új dalművet Berg Ottó vezényli. Ugyanazon az estén mutat be az Operaház egy új Liszt balettet. Címe: Szerelmi álmok. A zenét Liszt Les Preludes c. szimfónikus költeményéből és a »Szerelmi álmok« c. dalok, illetve zongorakompozíciókból állították össze. Az új balett karmestere: Kenessey Jenő.

A Székesfővárosi Énekkar hangversenye. A Székesfővárosi Zenekarral május első napjaiban (valószínűleg 5-én) nagyszabású hangversenyt ad a Zeneművészeti Főiskola nagyeremében. Műsora a következő: 1. Mozart: Misericordias Domini, 2. Horusitzky: Te Deum, 3. Saint Saëns: La Nuit, 4. Péter: Székely kantáta. Az első és harmadik számot Karvaly Viktor

vezényli. A másik két szám szerzőik vezénylése alatt kerül előadásra.

Molinári meghívta Csilléry Bélát karmestéri mesterkurzusára. Bernardino Molinári az igazgatása alatt álló római főiskolában, az Accademia Santa Ceciliaában háromhónapos dirigensi mesterképző tanfolyamot tart, melyre meghívta a Székesfővárosi Zenekar f. a. l. igazgatókarnagyát: Csilléry Bélát.

Miniszteri rendelet a zenei tanintézetek szervezete, igazgatása és felügyelete tárgyában. A vallási és közoktatásügyi miniszter február 15-i hatálybalépéssel rendeletet adott ki a zenei tanintézetek (egyesületi, községi és magán zeneiskolák, zenetanfolyamok) szervezete, igazgatása és felügyelete tárgyában. A rendelet első része a zeneiskolák és zenetanfolyamok szervezetével és igazgatásával foglalkozik. A rendelet értelmében egyesületi és magánzeneiskolát csak miniszteri engedély alapján lehet megnyitni és fenntartani. Községi zeneiskolához nem szükséges előzetes engedély.

A második rész a zeneiskolák kormányhatósági felügyeletét szabályozza. Eszerint a felügyeletet mind a községi, mind az egyesületi és magánzeneiskolák felett a vallás- és közoktatásügyi miniszter gyakorolja a tankerületi főigazgatók útján. A főigazgatók a felügyeletet a tankerületi zenefelügyelők útján gyakorolják, akiket a főigazgató bíz meg a tankerület kiváló tanárai közül. A tankerületi zenefelügyelő köteles legalább évente egyszer meglátogatni kerülete zeneiskoláit és tapasztalatait közölni a főigazgatóval. De a főigazgató külön utasítására meglátogathatja a tankerület népiskoláiban, középiskoláiban, középfokú iskoláiban és szakiskoláiban az ének- és hangszeres zeneórákat is. A kerületi zenefelügyelők mellett maga a tankerületi főigazgató is évente egyszer meglátogatja a zeneiskolákat.

A harmadik rész vegyes és záró rendelkezéseket tartalmaz. Szabályoz-

za a fegyelmi eljárásokat, büntető rendelkezéseket tartalmaz stb. Elrendeli továbbá azt, hogy a rendelet hatálybalépésekor már működő ösztöses magániskolát három hónapon belül be kell jelenteni a tankerületi főigazgatók útján a vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

Brassai Sámuel és a muzsika. Értékes tanulmány jelent meg a közelmultban Kolozsvárott Lakatos István, a termékeny zeneíró tollából. Brassai a 19. század egyik legérdekesebb egyénisége. Egész könyvtárat írt össze a tudományok legkülönbözőbb területeiről (algebra, lélektan logika, filozófia, botanica, metodika, classica-filologica, magyar nyelvtan.) De emellett rajongója sőt művelője is volt a zenének. Lelkes híve volt a kamarazenének, amelynek számos hívet toborzott. Mint zenekritikus is igen tevékeny volt. Kritikáira jellemző a klasszikus zene iránti rajongás és a Wagner, Liszt, Berlioz-féle programzene ellenzése. Különösen Wagnert támadta, kivel szemben Verdit becsülte igen sokra. Kritikai írásai közül nagy szenzációt keltett Liszt Cigányokról című könyvével vitatkozó írása. Lakatos István tanulmánya nemcsak Brassainak ezt a muzsikuseletét világítja meg, hanem hasznos magyar kortörténeti rajz is.

A Magyar Zenei Szemle új száma. A Magyar Zenei Szemle áprilisi számában Koch Lajos megemlékezik Cherubini-ről (élt 1760–1842-ig) az olasz eredetű, de Párisba letelepedett operakomponista halálának századik évfordulója alkalmából. Szelényi István a parlandó céljáról, fogalmáról és eszközeiről is. Keller Imre (Kassa) pedig Mozart operáiról a kassai színpadon címmel közöl rövidebb tanulmányt. A Zenélő Erdély rovathban Kemény János, a kolozsvári rádióállomás kérdéséhez szól hozzá. Vitéz Tibor pedig a film és színház problémáit fejtegeti. A Könyvismertetés rovathban Járdányi Pál Vargyas Lajos „Áj falu zenei élete” c. munkájával

foglalkozik és Koch Lajos az 1941. magyar zeneirodalom bibliográfiáját adja. A szokásos hazai és külföldi könyv- és folyóiratszemle zárja le a számot.

Meghalt Árokháty Béla. A közel-múltban elköltözött az élők sorából 52 éves korában Árokháty Béla, az ismert zeneszerző, karnagy és orgonaművész. Árokháty zenei tanulmányait a Zeneművészeti Főiskolán mint Antalffy Zsiross Dezső és Kodály Zoltán növendéke végezte. Két évig Angliában élt mint az edinburghi St. John-templom orgonistája és az énekkar vezetője. Angliában több városban orgonahangversenyeket ad. Budapesten főleg a protestáns egyházi zeneirodalom ápolása alkotja tevékenységi körét. Karnagya a Goudimel-kórusnak, majd megalapítja a Korál-kamarakórust. Számos érdekes bemutató fűződik nevéhez. Szerkesztette a »Korál« c. protestáns énekkari sorozatot. Protestáns egyházzenei cikkeket is írt. (Az ének és a zene a református gyülekezetben, Szenczi Molnár Albert és a genfi zoltárok zenei ritmusa.) Szerzeményei részben protestáns zoltárfeldolgozások, részben világi művek, dalok, népdalfeldolgozások.

Pályázati hirdetés

Az Országos Magyar Cecília Egyesület pályázatot hirdet egy kis népszerű egyházzenei zsebkönyvre

Kántorok kiskatéja.

címmel. Kérdés-felelet alakjában tartalmaznia kell a füzetkének a kántori működéssel kapcsolatos tudni- és tennivalókat a szertartásban és egyházzenei előírások köréből.

Pályadíj 200 pengő.

határidő 1942. szeptember 15.

A jelíges pályázatokat az OMGE igazgatóságához kell küldeni (Budapest, XII., Fery Oszkár-u. 55.). A pályadíjnyertes mű az OMCE kiadói tulajdonába megy át, a többit visszaadja az egyesület. Bírálóbizottság az OMCE művészeti bizottsága.

Pályázati hirdetés

A Kisdednevelők Országos Egyesülete pályázatot hirdet 3-6 éves gyermekek számára alkalmas **szövegnélküli dallamokra.**

Feltételek:

1. rövidség (legfeljebb 4×12 szótagnak megfelelő terjedelem),
2. a magyar ritmika egyszerű, de lüktető, mozgásra, menételésre serkentő képletei,
3. félhanglépés mellőzendő,
4. hangterjedelem: ötöd, hatod, kiyételiesen hefed, nyolcad távolság,
 - a) ötödtávolság: c d e g (végzőhang c) d f g a (végzőhang d vagy f.) esetleg g),
 - b) hatodtávolság: c d e g a (végzőhang c, d, e, g), c d f g a (végzőhang c, d, f),
 - c) hefedtávolság: d f g a c (végzőhang d f, g),
 - d) nyolcadtávolság: c d f g a c (végzőhang c, d, f, g), d f g a c d (végzőhang d, f), c d e g a c (végzőhang c, d).

(Természetesen egyvonalas oktáv értendő s az abszolút magasság lehet egy hanggal feljebb is.)

A »Kisdednevelés«-ben közlésre elfogadott dallamokért az egyesület 10-12 P tiszteletdíjat fizet. A dalszövegek megírására gyermekversírókat fogunk felkérni.

Minden egyes dallam jeligével látandó el. Ugyanazon szerző több dallama mind egyforma jeligéjű legyen. A csatolandó, jeligével ellátott, gondosan lezárt borítékban kell a szerző címét közölni.

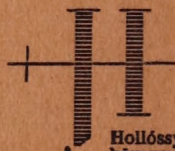
A dallamok 1942. július 1-ig a »Kisdednevelés« szerkesztőségének küldendők meg: Budapest, II., Bajvívó-u. 5. sz. II. em. 8. címre.

Tisztelettel Felkérjük a dalszerzőket, hogy dalaik beküldésénél ne a pályázati hirdetményben közölt szerény összegű tiszteletdíjra legyenek tekintettel, hanem inkább arra a nemes célra, hogy a kisdedóvónézetünkbe járó gyermekek kifogástalan jó dalokkal szívhassák magukba magyar hazánk megszerezését.

Budapest, 1942. március 9.

Végh József s. k.

tanügyi főtanácsos,
a K. O. E.-nek elnöke.

Hollóssy János
könyvnyomtató

Budapest. VII.
Jósa-utca 20

A Székesfővárosi Zenekar

Nagyzenekari estjei

a Magyar Művelődés Házában hétfői napokon
este 1/28 órai kezdettel.

Budapest Székesfőváros Népművelési Bizott-
ságának rendezése.

IV.

13.

ROSSINI, R. STRAUSS,
BARTÓK, BEETHOVEN

Vezényel: Ádám Jenő
Közreműködik: Végh S.

IV.

27.

STRAVINSZKY: Zsoltár szimf.

BACH: Kántáta

KODÁLY: Te Deum

Vezényel: Bárdos L.

Közp.: a Budapesti Kórus
Egyesített Palestrina és Ce-
cília kórus)

A nagyzenekari esték bérlei egész éven át ingyen kapják a műveket magya-
rázó műsort és a ZENE c. folyóiratot.

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:

DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Felelős kiadó:

NOVÁGH GYULA

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. földsz. 2
Telefon: 384—529

Budapest

XXIII. évfolyam, 12. szám.

1942 április 23.

A SZÉKESFŐVÁROSI FELSŐBB ZENEISKOLA
JUBILEUMI SZÁMA

TARTALOM

✱

Geszler Ödön: Harminc esztendő. — Földessyné Hermann Lula: A Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola harminc éve. — A Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola élete. — A Kálvin-téri öreg ház. — A Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola ünnepi hangversenye műsorának ismertetése.

A Székesfővárosi Zenekar

Nagyzenekari estjei

a Magyar Művelődés Házában hétfői napokon
este 1/28 órai kezdettel.

Budapest Székesfőváros Népművelési Bizott-
ságának rendezése.

IV.

28.

STRAVINSZKY: Zsoltár szimf.

BACH: Kántáta

KODALY: Te Deum

Vezényel: Bárdos L.

Közp.: a Budapesti Kórus
Egyesített Palestrina és Ce-
cília kórus)

A nagyzenekari esték bérlei egész éven át ingyen kapják a műveket magya-
rázó műsört és a ZENE c. folyóiratot.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

GESZLER ÖDÖN:

HARMINC ESZTENDŐ

A jubileum a Felsőbb Zeneiskolát költözködése évében találja. Három évtizedet töltöttünk el a Kálvin-téri ódon háiban. Ebből az időszakból tíz esztendő esik a Kacsóh Pongrácz vezetése alatt működött Közép- és Felsőfokú Zenetanfolyamokra (1912—1922), utána húsz év a zenetanfolyamokból kinőtt és átszervezett Felsőbb Zeneiskolára (1922—1942). A főváros zeneoktatási intézményeinek történetét részletesen megírtam a Felsőbb Zeneiskola huszonöt éves fennállása alkalmából a székesfőváros által kiadott Emlékkönyvben, ennél fogva azok céljainak, szervezetének, általában működésüknek ismertetésével itt csak ismélésekbe bocsátkozhatnám.

Az elmúlt harminc esztendőből csupán az első kettő jut a zavartalan munkára, a békeidőre, a többi a legnehezebb időkben, a háborúk és forradalmak következtében leromlott viszonyok zátonyai között járva töltöttünk el. Mindezek ellenére a Felsőbb Zeneiskola fejlődési vonala semmi törést nem mutat, ellenkezőleg: rohamosan emelkedő irányt tüntet fel. Hogyan volt ez lehetséges?

A kérdésre Wagner Richard egyik mondásával felelek. Amikor megkérdezték tőle, hogyan sikerülhetett az előadás az a rendkívül nehéz, bonyolult jelenet, amelyet a próbák alkalmával megvalósíthatatlannak mondtak, Wagner

így felelt: „Ez egyedül azért sikerülhetett, mert a színpadon és a zenekarban egyaránt a letökéletesebb, eszményi anarchia uralkodott. Mert mit jelent ez a szó, mi ennek az igazi értelme? Azt jelenti, hogy mindenki azt teszi, amit akar. Itt pedig *mindenki a legjobbat akarta.*“

Felelttes hatóságaink és a tanári kar minden egyes tagja mindig a legjobbat akarta és a legjobbat cselekedte. A Felsőbb Zeneiskola kiváló eredményeinek, a főváros közönségének az iskolával szemben mindenkor tanúsított bizalmának ez a magyarázata. Mindig tudtuk, hogy bármennyire is borult legyen az égbolt, túl a felhőkön örök napfény ragyog, vagy a csillagos égbolt tündököl...

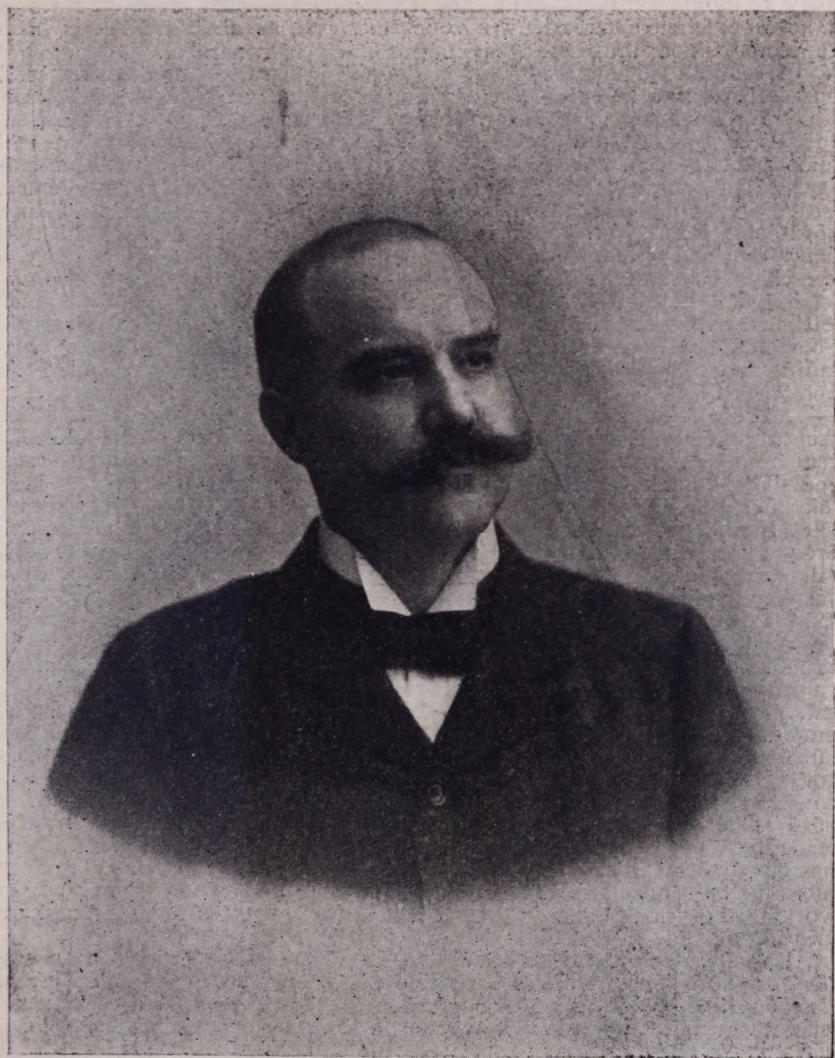
Ezekkel a gondolatokkal és ezzel a hittel lépjük át az új évtized küszöbét.

FÖLDESSYNE HERMANN LULA:

A SZÉKESFŐVÁROSI FELSŐBB ZENEISKOLA HARMINC ÉVE

Amidőn székesfővárosunk 1910-ben polgári és középiskoláiban *Sztojanovits Jenő* kezdeményezésére felállította a zenetanfolyamokat, a főváros különböző pontjain lévő 31 iskolában az első alsófokú osztályokkal megindult a rendszeres zongora- és hegedűoktatás. Az időtájt sokan fából való vaskarikának nevezték ezt a vállalkozást és fölöslegesnek ítélték olyan gyerekek zenetanítását, akik nem kiválóan tehetségesek és nem zenei pályára valók.

Ez az arisztokratikus felfogás nagyon elterjedt volt abban az időben a zenét művelők körében. A nagyközönség pedig teljesen tájékozatlan volt a zenei nevelés ügyében. Ha egy tanuló négy-öt évi hangszerjátszás után még nem győzte a zeneirodalom remekeit, akkor türelmellenl abbahagvatták vele a tanulást azzal az indokolással, hogy nincs tehetsége a muzsikához. Arra senki sem gondolt, hogy egy elemi iskolát vagy 1–2 gimnáziumi osztályt végzett gyerektől még nem kívánják azt, hogy pl. jártas legyen a világirodalomban vagy nehéz matematikai feladatokat tudjon megoldani. Volt egy magasszínvonalú Zeneakadémiánk, amely szakembereket nevelt, de egy-két jobb magánzeneiskolán kívül nem voltak olyan intézményeink, amelyek szélesebb rétegek zenei neveléséről tudtak volna gondoskodni. Hiába voltak kiváló művészeink, ha a közönség nagyrésze kielégült a cigányzenével s a művészi zenéhez csak annyi szava volt, hogy „nem szeretem a klasszikusokat.“ Pedig egy ország zenekultúrájának fokát nemcsak a szakemberek és produktív művészek jelentik, hanem ugyanoly mértékben meghatározza azt a zenét fogyasztó közönség zenei értesültsége. Ilyen közönség nevelésére pedig éppen minálunk volt nagy szükség.

SZTOJANOVITS JENŐ

(1864—1919)

a zenetanfolyamok megalapítója.

Budapest székesfőváros iskolapolitikájának nagy része van abban, hogy az utóbbi évtizedek alatt ezek a viszonyok nagyon javultak. Ma már a kevésbé tehetséges keresztény középosztály, sőt az alattuk állók is bekapcsolódnak a művészi zenét hallgatók-élvezők sorába.

Különösen jó hatással volt a tanulóifjúságra és ezeken keresztül hozzátartozóikra, az egyidőben oly szépen fellendült iskolai-kórus kultúra. Nagy kára a komoly zenei nevelésnek, hogy az énektanórák redukálásával ezt a fejlődést megakasztották. Reméljük nem hosszú időre. A mai túlzott torna- és sportművelés megzavarja a test és lélek harmonikus egyensúlyát, aminek pedig minden igazi nevelés ideáljának kellene lennie.

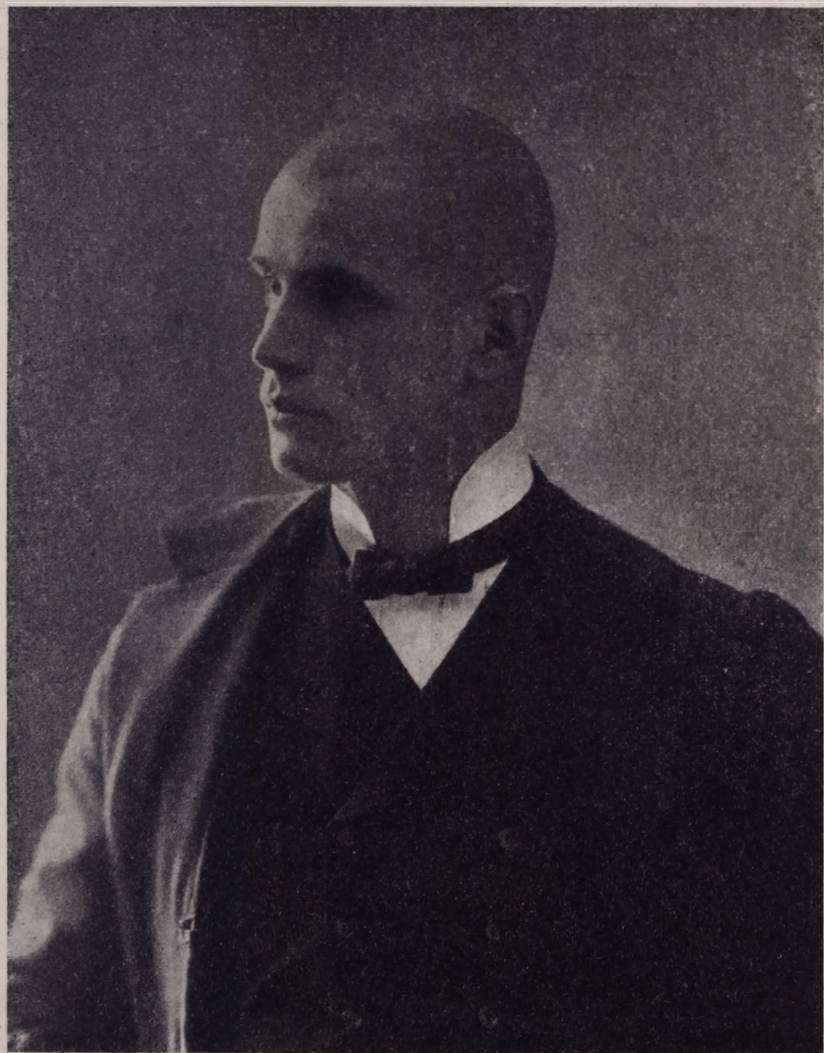
A fővárosi alsófokú zenetanfolyamokon és a Felsőbb Zeneiskolában körülbelül kétezer növendék tanul zenét. Ennek nemcsak kulturális, de nagy szociális jelentősége is van. És pedig kettős: 1. a szegényebb gyerekek is hozzájuthat szakszerű, ellenőrzött zenetanuláshoz s a kiválóbb tehetségű a Felsőbb Zeneiskolán aránylag csekély anyagi áldozatok mellett fejlesztheti képességeit a legmagasabb fokig; 2. a Zeneművészeti Főiskolán tanári oklevelet nyert fiatalság számára ezek a fővárosi zenetanfolyamok nyújtották csaknem az egyedüli biztos elhelyezkedési lehetőséget.

Az alsófokú zenetanfolyamokból szervesen fejlődtek ki az 1912. szeptemberében Kacsóh Pongrác által megindított közép- és felsőfokú zenetanfolyamok, amelyek a Kálvin-tér és Ráday-utca sarkán levő régi épületben kaptak elhelyezést. Egykorú metszetek mint a város-végi legelők közt álló híres „Két oroszlán” vendégfogadót ábrázolják ezt az épületet (a két oroszlán ma is ott látható a kapu felett). Nagy udvarának öreg ákácfaival (mily jólesett tavasszal néha munkaközben egy-egy pillanatra virágaik illatát élvezni), vastag falaival, folyosóinak szépívesű vasrács-díszével, egy darab ittfelajtott rég-múlt ez a ház. De egyre fejlődő Felsőbb Zeneiskolánk már alig tud benne elhelyezkedni.

Az intézet első igazgatója a nagynevű *Kacsóh Pongrác* volt. Kacsóh zseniális, csupa elevenség-lénye rányomta bélyegét a kezdődő iskolára, valósággal felolvadt benne. Mintha lázasan pótolni akarta volna mindazt, amit gimnáziumi matematikai-fizikai tanársága idején a zenében elmulasztott. Esztétikai előadásokat tartott, amelyek érdekességükkel sok külső előkelő vendéget is odavonzottak. Szenvedélyesen szerette a zongorázást és behatóan tanulmányozta a modern zongora-technikát s ennek eredményén a maga játékában is igyekezett megvalósítani. Széleskörű zenei érdeklődésére vall, hogy egyidőben a görög nyelvbe is belemerült, hogy az ókori írók zenei vonatkozású írásait eredetiben olvashassa. Tanárai munkáját mindig élénk figyelemmel kísérte s egy-egy túlbuzgó tanárhoz még a késő esti órákban is be-benyitott tréfás „over-working tilos” kiáltással, de szemei lelkesen ragyogtak s további munkára buzdítottak.

Kacsóh utódjának, *Geszler Ödönnek*, elévülhetetlen érdeme a székesfővárosi közép- és felsőfokú zenetanfolyamoknak 1922-ben *Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolá-vá* való átszervezése. A „tanfolyamok”-ból egész zeneiskolát formált, teljesen kiépítve azt a zenetanítást minden irányában. Ugyanilyen nagy érdeme *Geszler* igazgatónak, hogy szorosan összefűzte iskolánkat az alsófokú zenetanfolyamokkal, amelyeknek szaktfelügyelője is. Ezeknek tanulmányanyagából kerülnek ki legjobb növendékeink.

A régi szellem: az odaadó, buzgóság s a kulturális feladat mély átérzése ma is uralkodó iskolánkban. A tanórákon kívül pedagógiai szemináriumok fejlesztik a növendékek zenei látókörét és teszik bensőbbé a tanárok és tanítványok viszonyát egymáshoz. Évről-évre sok házi és nyilvános koncertet tartunk pedagógiai eredményeinknek és tanítványaink előmenetelének igazolására és bemutatására. S ezeknek a hangversenyek-

KACSOH PONGRÁC DR.

(1873—1923)

a közép- és felsőfokú zenetanfolyamok megszervezője.

nek látogatói megállapíthatják, hogy úgy a hangszeres-, mint az ének-tanítás egész területén a legszigorúbb mértékkel mérve is megállja helyét a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola.

Pedig iskolánknak nem könnyű a helyzete. Tanítványaink csaknem kivétel nélkül polgári életpályákra készülnek. Legnagyobbrészt középiskolai felsőbbosztályú tanulók vagy főiskolai, egyetemi hallgatók. És mégis akárhányan eljutnak közülük egyéb tanulmányaikkal párhuz-

GESZLER ÖDÖN

igazgató

a Felsőbb Zeneiskola megszervezője.

mosan zenei tanulmányaik teljes befejezéséhez (levizsgáznak a hozzánk kiküldött miniszteri biztosok előtt mind a négy akadémiai osztályból).

Az ilyen teljes képzettséget megszerzett növendékek nagy zenéi kultúrát visznek ki iskolánkból az életbe. Ezeknek már nagy zenei szakműveltségük van, biztos ízlésük, határozott kritikájuk és hatékonyan él bennük a muzsika szeretete.

A Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola harminc éve nagy fejezet Budapest közönségének zenei életében. S multja és jelene program a jövő számára és bizlató reményt nyújt a feladatok betöltésének további méltó folytatására.

A SZÉKESFŐVÁROSI FELSŐBB ZENEISKOLA ÉLETE

Aki olvassa a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola adatait, a Zene-művészeti Főiskola palotáját megközelítő épületben gondolja az intézet elhelyezését. Hitetlenül rázza a fejét, amikor megtudja, hogy a szűk szobákban évente kereken háromszáz növendék végzi zenei tanulmányait. El sem tudja képzelni, hogy ilyen kevés helyiségben zongora, ének, hegedű, gordonka és zeneszerzés főtanszakok vannak, hogy az iskolának igen látogatott operaképzője van, hogy zongora szolfézs, zeneelmélet, egyetemes és magyar zenetörténet, magyar népzeneismertetés, liturgika, gregorián ének, hangszerelés és partitúraolvasás, karnagyképző, zenekari gyakorlat, karének, kamarazene, vonósnégyes, ének- és vonós-korrepetíció, színpadi szerepgyakorlat, mélyhegedű és olasz nyelv kö-

Tantermek.

telező tantárgyak gondoskodnak a növendékek gyakorlati és elméleti tudásának kiszélesítéséről. Igazán valószínűtlenül hangzik, hogy itt az igazgató és 21 tanár heti 365 órában több mint 300 növendéket tanít évente.

Pedig ez így van. Folyik a munka reggel nyolctól este nyolcig szakadatlanul. Sőt gyakran még este tíz óra felé is szállnak a hangok és zengenek a kitűnő Steinway-zongorák húrjai.

Az iskola belső élete fordított arányban áll szűk helyiségével. Már maga a szakadatlan tanítás különös lüktetést ad életének. Igazi lázas munkatempó.

Szombatonként még fokozódik a sürgés-forgás. E napokon délután vannak a közkedvelt szemináriumi összejövetelek. Muzsikálás, művelés és művelődés a tanárok és növendékek „hétvégi pihenései.” A művészet sugarai simítják el a lélek redőit.

Az egyik hangversenyteremmé előléptetett szobába préselődik be a szemináriumok kb. helventagú közönsége. Kiből áll ez a közönség? Növendékekből és tanárokból. Az előadók is növendékek, de nemcsak a kiválóbbak, tehetségesebbek. Valamennyi növendék szóhoz jut, mu-

szikál önmagának, társainak és tanárainak. Néha egy zeneszerző művészetét idézik a művek, néha egy stílus hangjai töltik be a „termet” és a lelkeket. Az élő muzsika mellett a szó is szerepet kap: tanárok vagy növendékek magyarázó előadásai teszik az összejöveteleket még tanulás-gosabbakká. Nagy szenzáció, ha egyes növendékek önálló hangversenyeit hirdeti a „fekete tábla”. Cél: műveket, stílusokat megismerni, művelődni és szórakozni.

De nemcsak egymás játékából ismerhetik meg a növendékek az irodalmat, hanem a legnagyobb művészekről is hallhatják a műveket. Erre szolgál az iskola gazdag hanglemeztára. Zenetörténet órákon szintén a hanglemez bemutatók teszik a száraz adatokat élő valósággá.

A gazdag lemeztár mellett (az iskolának kerekén 800 lemeze van) még gazdagabb a tanári könyv- és zeneműtár. A főváros minden jelentős új könyvet és zeneművet beszerez s évente sok új anyaggal gazdagítja könyv- és zeneműtárát. Jelenleg kb. 10.000 könyv és zenemű elégíti ki a tanárok tudás- és ismeretvágyát.

Időnként házi hangversenyekre „özönlik” a közönség. A helyszínen ismét a hetven ember befogadóképességű „nagyterem”. Ide már a szülők, rokonok és ismerősök hivatalosak. A helyiség kicsiny, ennél fogva a közönség is, — de a hangulat annál melegebb.

A Felsőbb Zeneiskola lüktető belső életének fontos mozzanatai az ellenőrző vizsgák is. A tanárok háromszor egy évben meghallgatják az akadémiai osztályú növendékek vizsgaanyagát. Ezáltal a növendék a rendes vizsgával együtt négyszer „izgul” egy évben, mert négyszer vizsgázik. De előnye ennek az, hogy az ízgalom folyton csökken és éppen a tulajdonképpeni vizsgán lesz a legkisebb. Részben ennek a rendszernek köszönhető, hogy a vizsgák eredménye rendkívül kedvező. A vizsgák az akadémiai osztályokban legnagyobbbrészt miniszteri biztosok és a Felsőbb Zeneiskola tanáraiból álló bizottság előtt történnek s ezáltal államérvényesek.

Az ilyen bizottság előtti vizsga díja mindössze 25 pengő. A főváros ezzel is bizonyítja, hogy a szociális szempontokat előtérbe helyezi. A legszegényebb növendékek is vizsgázhatnak. Egyeseknek még ezt a csekély összeget is elengedik.

A szociális szempontok vezették a fővárost a tandíjak megállapításánál és különösen a tandíjkezdvmények engedélyezésénél is. Az amúgyis csekély tandíjat teljes egészében csak a növendékek 26 százaléka fizeti. 10 százalék egyenred, 36 százalék fél és 24 százalék háromnegyed tandíjkezdvményben részesül; 4 százalék pedig teljes tandíjmentességet élvez.

A tandíjkezdvmények kettős célt szolgálnak: egyrészt könnyítenek a szegénysorsú szülők anyagi terhein, másrészt fokozzák a tanulók ambícióját, mert a kedvezmény mértéke a szülők anyagi helyzete mellett a növendékek előmenetelétől függ.

A tandíjkezdvmények mellett egvb anyagi természetű intézmények is szolgálnak az ambíció fokozását. Ezek a jutalomdíjak és ösztöndíjak.

A főváros évenként kétszer (karácsonykor és a tanév végén) az iskola szorgalmas növendékeit külön jutalomdíjakban részesíti. Az elmúlt tanévben például 36 növendék kapott összesen 1100 pengő jutalmat.

A „Geszler Ödön” és a „Duret Cecília” alapítványi ösztöndíjak elnyerései pedig az anyagi előnyökön kívül nagy erkölcsi sikert is jelentenek. Különösen az évenként odaítélésre kerülő Geszler Ödön alapítványi ösztöndíj elnyeréséért versengenek az iskola legkiválóbb növendékei.

Az iskola külső életének legmozgalmasabb és legemelkedettebb pillanatai a vigadói nagy hangversenyek. Ezek élén a zenekari estek állnak. Csaknem minden esztendőben elhangzik egy zenekari koncert, melyen a legjobb növendékek versenyműveket és áriákat adnak elő az iskola vonószekara vagy a Székesfővárosi Zenekar közreműködésével. Gyakran hangzanak el az a capella művek mellett zenekari kísérettű karművek az iskola női-, illetőleg vegyeskarának előadásában. A vonószekar önálló szereplése is gyakori. A többi vigadói hangversenyen szóló- és kamaraművek hangzanak el. A színvonalat a sajtó elismerései és a zsűfolt termék bizonyítják. Sajnos ezen a téren az anyagi és helyiség-problémák megkötik az iskola igazgatójának kezét s őt vigadói koncert-nél évente nem rendezhet többet. Meg kell várni, míg az iskolának saját épületében saját hangversenyterme lesz.

Ez az idő már remélhetőleg igen közel van. Valószínű a következő tanévet az iskola már új helyiségében, a Lónyay-utcai volt református gimnázium épületében kezdi.

A Felsőbb Zeneiskola negyedik decenniuma új hajlékában indul. Új élet előtt áll, új lehetőségek várják.

Új fejlődése következik a főváros nagymúltú, de még nagyobb jövőjű intézetének: a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolának.

A KALVIN-TÉRI ÖREG HÁZ

A 150 éves török rabság után Pest-Buda félig romokban heverő, elnéptelenedett város volt. Utána pestisjárvány irtotta a lakosságot, majd Rákóczi felkelése szőlította el a városból a hazafiakat. Pest-Buda néptelenedett, végül az 1710-es években Pesten már csak 300 ember élt. Pest csak a mai Belváros volt, melyet hatalmas fal vett körül. A falakon kívül legelők, szántók, terméketlen homokbuckák és poshadóvízű mocsarak terültek el. Ilyen legelőkkel, földekkel körülvett kietlen terület volt a Széna-tér — a mai Kálvin-tér.

Pest nagy elnéptelenedését azonban csakhamar új virágzásnak induló élet követte. A Vármegyeháza visszakerül Pestre, ide helyezik a hét-személyes táblát és 1723-ban felépül a hatalmas Károly-kaszárnya — a mai Városháza. A nagy építkezésekhez kevés volt a mesterember. Ekkor jött az országba Conti Lipót olasz kőfaragó mester. Csakhamar vagyont szerzett és a mind forgalmasabbá váló telephelyén, a Széna-téren egyemeletes házat építtetett magának.

1730-ban egy fogadósz megveszi Conti épületét és megnyitja benne a később két oroszlanhoz címzett szállodát. Az 1816-i átalakítás óta a kapu tetején két oroszlan örököl a vendégek biztonsága fölött. Innen ered a szálló elnevezése. Az oroszlanok mai napig őrhelyükön maradtak.

1879-óta a patinás épület a fővárosé. A fogadó megszűnt, a ház anyakönyvvezetőség, közjegyzői iroda és bérház lett. Később minden hivatal kiköltözött belőle s csak üzletek és lakások céljaira szolgált.

Ezek közt a történelmi idöket átélő falak közt született meg a Felsőbb

Zeneiskola. Itt született meg 1912-ben és itt él most is, mikor életének harmadik évtizedét tölti be.

Az ódon sárga egyemeletes bérház ablakai három utcára néznek. Csodálkozva bámulják az új időket. Hová lettek a szénaboglyák, a mezők, a kalászos földek? Kívül minden megváltozott, — de belül őrzi az épület a multat. Hatalmas udvart karolnak át a barokk rácsozatú folyosók. Az udvar földjén több mint két évszázaddal ezelőtt az olasz mester kalapácsa faragta a Károly-kaszárnya építéséhez szükséges köveket. Majd parádés lovak patkói szakították fel talaját. Hintók álltak

Az iskolaépület 1815-ben. (Egykorú rajz.)

meg ákácai között. A török időket átélt ákácok utódai ma is fogják gyökereikkel az udvar homokos földjét és őrzik a multat. Csakhogy elődeik hajdan a bálozó nemes úrfiak és kisasszonyok nótáinak hangjait hallgatták, míg ezek körül Bach, Mozart, Beethoven, Chopin, Liszt dallamai és harmóniai rezegtetik meg a levegőt.

Az öreg ház első emeletének nagyobb részén „szorong“ a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola. Eleinte megfelelt ez az „öltözet“. Ma már úgy érzi benne magát, mint férfi gyermekruhájában.

Az épület többi részében ma is lakások, üzlethelyiségek és iparos-műhelyek vannak. A Felsőbb Zeneiskola táblája eltűnik a kapu fölött a kereskedők és vállalkozók reklámcégei között. Ezek a címtáblák úgy éktelenkednek az oroszlánok árnyékában, mint az öreg fatörzsön a taplók, gombák és más elősdi tömege.

Azonban már nem tart soká az élőködés. Az épület halálra van ítélve. A Kálvin-teret rendezik, ezt az öreg fatörzset is kivágják. A főváros a hatalmas telket a református hitközségnek adta át. Cserébe

Az iskola a Kálvin-téren.

Udvarrészlet.

kapja a reformátusok mai gimnáziumát a Lónyay-utcában. Ide költözik át — talán már ősre — a Felsőbb Zeneiskola.

Elköltözik az iskola: útja a jövő irányába visz. És elköltözik az öreg ház is, a másik irányba: a múltba. Sokáig őrizte az emlékeket, míg végre ő maga is csak emlék lesz.

H.

A BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROSI FELSŐBB ZENEISKOLA

1942 április 23-án csütörtökön este 1/2 órakor a pesti vigadó nagytermében

A HARMINC ÉVES FENNÁLLÁS ALKALMÁBÓL RENDEZETT

ÜNNEPI HANGVERSENY MŰSORA

A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

1. **Mozart:** Introibo és Jubilate a »Benedictus sit Deus« offertoriumból. (K. 117.) Előadja az iskola vegyeskara, a szopránszólót **Gábor Alice** énekli (Jászó Györgyné növendéke). Vezényel: **Hajdu Mihály**.

Mozart számos egyházi műve között több offertóriumot írt. Műsorunkon előadásra kerülő offertórium „Benedictus si Deus“ kezdetű szöveggel Mozart fiatalabb opuszai közül való. A többletételes mű szopránszólóra és vegyeskarra van írva.

A szólóénekre komponált Andante tétel aránylag mélyfekvésű és érdekes, hogy Mozart szopránhangot jelölt meg a partitúrában. Ez azonban érthető, ha figyelembe vesszük a dallam élénk koloratúráját, a nyugodt alaptémpó mellett is mozgékonytságot és könnyedséget követelő karakterét.

A nagylelezetű zenei mondatokból álló tétel szövege a következő:

Solo.

Introibo domum tuam,
Domine, in holocaustis reddam
tibi vota mea,
qua distinxerunt labia mea.

Néhány ütem utójáték következik s fölzendül a négyszólamú vegyeskar:

Jubilate, jubilate, Deo omnis terra
Psalmum dicite nomini ejus,
Date gloriam laudi ejus.

Ez utóbbi két sor mint négyütemnyi szólórész, minden szólamban megismétlődik egyszer, közben állandóan visszatér a „jubilate“ ujjongó motívum, amely mind a négy szólamban egyszerre hangzik, egyre élénkebb ritmikával, úgyhogy a gyorsan pergő tétel ujjongása szinte a láncszerűség fokozódik.

A zenekari kíséretben Mozart a vonósok és számozott basszus (continuo) mellett a lassú tételnek két fuvalát, két kürtöt, a befejezőrészben pedig trombitákat és üstdobokat írt elő.

Előadja az iskola vegyeskara zenekarkísérettel.

A szopránszólót **Gábor Alice** (tanára: **Jászó Györgyné**) énekli.

2. Ünnepi beszéd. Mondja: Horony-Pálfi Aurél dr. szfv. közoktatás-ügyi tanácsnok.

3. Kacsóh Pongrác: Sóhajtás a nyárban. (Szabó Miklós versátírása.)
Előadja az iskola nőikara.
Hangszerelte és vezényli: Hajdu Mihály.

Kacsóh háromszólamú nőikarra írt hangulatos műve a népszerű zeneszerzőt alig ismert oldaláról mutatja be.

A dallamvezetés egyszerűsége mellett is figyelemreméltó a harmonizálás újszerűsége, a merész moduláció és a színhatások festői keverése. Formailag művészien felépített hármas tagozódást figyelhetünk meg. A kórus belépését 11 ütemnyi bevezetés előzi meg. Lágyan hajladozó harmóniákban egyszerre hangzik fel a három szólam. Elbeszélő feleletgetés után „tutti”-hatású fokozásban érkezőnk el a csúcsponthoz. Majd polifonikus visszavezetés következik, amely után az előjáték motívumait halljuk. Lebegő „G”-dur — „e”-moll harmoniával zárul a természet szépségeitől ihletett kompozíció.

Eredetileg a szerző zongorakísérettel látta el a művet, amelyet Hajdu Mihály, az intézet tanára hangszerelt, pontosan átvéve a harmóniai aláfestést és a színbeli lehetőségeket.

A szöveg — Szabó Miklós új versátírása — a következő:

Ó be jó is volna
erdőkben, mezőkben
élni lombok árnyán
patak közelében.
Lepihenni ottan
nyugodalmas kedvvel
s másik nappal
víg kacajjal
fölbredni reggel.
Fütyös madárszóval
mennék, merre szél hű
búzáat gereblyézni,
kis kosárból élni,
úgy élni.
Gyöngyharomat hulláskor
Gyöngyöket nevetnék —
— Ó bár csak egyszer is
parasztlány lehetnék!

Előadja az iskola nőikara zenekarkísérettel.

4. Dr. Horusitzky Zoltán: Zongoraverseny. (Bemutató.) Előadja Földessyné Hermann Lula.
Vezényel a szerző.

Horusitzky Zoltán a Felsőbb Zeneiskola tanára, Kodálynál végezte zeneszerzési tanulmányait. Első nagyobb bemutatója Ady Endre: Fekete Hold éjszakáján c. versére írt kantátájának előadása volt. 1932 decemberében hangzott el először a mű Dohnányi Ernő vezénylésével, a Filharmónia Társaság bérleti hangversenyén. A karrészeket a Székes-

fővárosi Énekkar interpretálta, a szólókat Báthy Anna és Palló Imre énekelte. Három éve mutatta be a Székesfővárosi Énekkar és a Budapesti Hangversenyzenekar a szerző Te Deumát. Vezényelt: Karvaly Viktor, a szoprán-szólót pedig Báthy Anna énekelte. A nagyméretű kompozíció a közeljövőben újból előadásra kerül. A művet a berlini Rádió is műsorra tűzte. Kvartettjét a Melles- és Végh-vonósnégyesek játszották. Dalai közül egy ciklust Basilides Mária mutatott be a Rádióban. Mult hónapban mutatta be Kenessey Jenő a Székesfővárosi Zenekarral szimfóniáját.

A zongoraverseny a nagy klasszikusok szellemében íródott. Nagylélegzetű, klasszikus zártságú és építkezésű formák modern mondanivalóval. Hangulatban a legváltozatosabb az első tétel. A zenekar expozíciója után szenvedélyes lendülettel hangzik föl a zongorán a főtéma. A melléktéma őszinte kantiléna. A záró témában a ritmikus és melódikus elemek egyforma mértékben érvényesülnek. Rövid nyugalmas motívum zárja le halkk az expozíciót. A kidolgozás jó ideig ezen a motívumon épül, majd vivace felcsillan a főtéma egyik motívuma. A visszatérés után határos koda áll, mely a legnagyobb nyugalomtól a legszárguldozó mozgásig fokozódik. A második tétel helyét poetikus átvezetés, quasi recitative, seurrigere rész foglalja el. Nagy nyugalom, de várakozásteljes, feszültséggel telített taktusok, melyek után friss lendülettel hangzik a befejező rondó tétel. Magyar levegőt árasztó muzsika, melyben főleg az életöröm és humor jut kifejezésre. Régi magyar táncjellegű a tétel triója.

— Szünet. —

5. **Hajdu Mihály:** Tavaszi szerenád. (Bemutató.) Előadja a Székesfővárosi Zenekar.

Vezényel: **Sauerwald Géza**, a Felsőbb Zeneiskola tanára.

A Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola tanára. A Zeneművészeti Főiskolán 1933-ban fejezte be tanulmányait, amikor egyszerre szerezte meg képesítését a zongora, zeneszerzés és karnagyképző tanszakon. — Zongorát Thomán Istvántól, zeneszerzést Kodálytól tanult és már növendék korában egyik dalával (Ady: A jószág síró vágya) az állami Brunswick-pályázaton díjat nyert. A székesfőváros 1939. évi Ferenc József zenei pályázatán dicséretet nyert. Az ekkor rendezett zenekari hangversenyen vezényelte négytételű Szvítjét, amelyet már 1935-ben Vaszy Viktor mutatott be. A Szvít több ízben előadásra került a rádióban az Operaházi zenekarral és a Debreceni Filharmonikusok műsorán is.

Egyéb zenekari művein kívül számos zongoradarabot, több kórusművet, vonósnégyest és más kamarazenét, valamint dalokat komponált, amelyek részint a rádióban, részint külső hangversenyeken kerültek bemutatásra.

Mint zongorista gyakran szerepel a rádióban, fővárosi és vidéki hangversenyeken, főleg az Alföld nagyobb városaiban és a békéscsabai Aurora-körben, ahol az első önálló hangversenyait adta.

Budapesti magánzeneiskolákban kezdte meg pedagógiai munkáját, majd a kultuszminisztérium megbízásából a szolnoki városi zeneiskola vezetését vállalta el s az ottani zenekar karnagya lett.

1941-ben került a Székeslővárosi Felsőbb Zeneiskolához tanárnak, ahol ének- és operai-szerepegyakorlat, vonósgyakorlat, zenetörténet és kar-ének tárgyakat tanít.

A műsoron előadásra kerülő zenekari műve:

Tavaszi szerenád (1941.) Bemutató.

A pontos meghatározás kedvéért már a mű címében is fel lehetne tüntetni: „kamarazenekarra“. Mert nemcsak a hangszerezés adja meg a szerző kis együttesre való elképzelését (vonósok mellett csak egy-egy fafúvó, trombita, két kürt és üstdob), de a mondanivaló kamarazeneszerű megfogalmazása, a hangszercsoportok mozaikszerű megszólaltatása is a káramamuzsika felé hajlik.

A három tételből álló Szerenád első tétele (*Allegro capriccioso*) csapongó, szeszélyes hangulatú, szinte áprilisi időjárásra emlékeztető hirtelen színváltozásokkal. Az alaphangulat azonban nem válik programmá, ezt már az első tétel szigorú szonátaformája is ellensúlyozza.

Abszolútzene a következő két tétel is. — A második tétel nyugodt tempójú (*Andante quieto*) hegedűszólóval indul. A szólóhegedű motívumát nagyobb hangszercsoportok veszik át és fejlesztik tovább. Rövid középrész után ismét a szólóhegedű jut szerephez az első dallamvonal felszökő hangjait hozva. Majd elcsendesedik a dallamosságra épített, lírai hangú tétel.

Befejezősül következik a rondóformában írt Presto, melyben a témát ($\frac{3}{2}$ — $\frac{4}{2}$) fúvósok exponálják és a teljes zenekar ismétli. Áttetsző, világos, egyszerű forma, a különböző hangnemű témavisszatérések mozgalmas epizódokkal tarkítva.

Míg az első tételben a harmóniai elemek jutottak túlsúlyba, a második tétel éltető eleme a melódia, a Befejező tételé pedig a ritmika. Tematikailag mindhárom tételben felbukkannak népies fordulatok, anélkül azonban, hogy a szerző a folklóre anyagából szándékosan átvenne, vagy feldolgozna.

6. Liszt: I. Zongoraverseny, Esz-dur. Előadja: Comensoli Mária.

Vezényel: Sauerwald Géza.

Liszt zongoraversenyei közül az Esz-dur a népszerűbb. Általában a legkedveltebb s legtöbbet játszott versenyművek egyike. Már a bemutatón, mely 1855-ben volt Weimarban, döntő sikert aratott. Igaz, hogy a közönség eszményi interpretálásban hallhatta: a zenekart Berlioz vezényelte s a zongoránál maga Liszt Ferenc ült.

Az Esz-dur zongoraverseny is tulajdonképpen egytétéles versenymű. A követelő ritmusú, heroikus főtéma fogja át az egyes részeket s teszi a művet tömör egésszé. Négy részt különböztethetünk meg, melyek tematikailag közeli rokonságban állanak. Az első részben (*allegro maestoso*) az erőteljes főtéma váltakozik poétikus, idillikus taktusokkal. A másodikban (*quasi adagio*) a vágyakozó kezdő melódiát izgalmas recitativo követi, mely után boldogságot sugárzó dallam csendül fel. A harmadik rész scherzo-

jellegű (*allegretto vivace*). Úgy csillog a muzsika, mint a hullámozó víz a napsütésben. Az öröm apoteózisa. A végén azonban visszatér az első rész főtémája felfokozott izgalommal, mely után mint végső diadal felcseng az utolsó rész (*allegro marziale animato*) ragyogó indulója. A negyedik rész összefoglalása az elhangzottaknak, megjelennek az eddigi témák a győzelem mámorától áttelkesítve.

7. Geszler György: Szimfonietta, C-dur. Előadja a Székesfővárosi Zenekar.

Vezényel: Sauerwald Géza.

Szerző a Felsőbb Zeneiskola tanára. Zenei képezése kettős: zeneszerzési és zongoratanári oklevele van. Jelen műsorban szereplő Szimfoniettát második előadásban hallhatjuk, bemutatója 1942. márc. 30-án volt „Magyar szerzők bemutató estjén”, a Magyar Művelődés Házában a Székesfővárosi Zenekarral. Ugyanez a zenekar mutatta be D-dur zongoraversenyét, Szent György lovag nyitányát, Petőfi szvitjét és zenekari dalait. Búgócsiga című művét nagyzenekarra a bécsi rádió már többször előadta.

1938-ban zenekari szerzői estét tartott a Székesfővárosi Zenekarral a Zeneakadémia nagytermében, 1941-ben pedig zongoraműveiből állított össze Geszler György önálló szerzői estét ugyanott. Zongoraművei nyomtatásban (Rózsavölgyi, Rozsnyai és Németh József kiadásában) és gramofónlemezen (Patria) jelentek meg, jelenleg pedig a bécsi Universal cégnél vannak nyomás alatt. Comensoli Mária és Dániel Ernő zongoraműveit, Szikra Lajos és Varga Tibor pedig hegedűkompozíciót játszották külföldön.

A műsoron levő műve erős hangnemi kiemeléssel írott négytétéles zenekari kompozíció, mely mindvégig megtartja a dur-moll kettősségére épített zenei gyakorlatot. Ennek megfelelően a négy tétel hangnemei a következők: C-dur, A-dur, d-moll és C-dur. Első tétele tipikus kezdőtétel, két tiszta durhármashangzatra, az első fokú tonikai és második fokú váltódominánusra épített főtémával. Ezt követi domináns hangnemen a melléktéma, majd a főtéma motívumából szőtt kidolgozási rész és reexpozició. A témák összekapcsolása, valamint a szonátaforma hármas tagozódása át és visszavezető részek nélkül történik, azaz szabályos szonatina formában.

Innen a mű elnevezése: Szimfonietta és nem Szimfónia, noha nagyzenekarra íródott és a tételek karakterében is, mint *Allegro energico*, (I). *Scherzo* (II), *Andante molto espressivo* (III), *Rondo* (IV), a Szimfóniát követi.

A szerző mind a négy tételben a legszigorúbb mértékben ragaszkodik a lépcsőzetes (diatonikus) skálafelépítéshez és kerüli a kromatika vagy alteráció lehetőségeit. Ez nem azt jelenti, hogy a fellelhető félhangok mindig diatonikus félhangok, nem pedig kromatikusak.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
NÉPMŰVELÉSI BIZOTTSÁGA
HANGVERSENYEI

A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

M Ű S O R

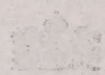
BUVARESTI GYAKSÓVÁROS

MEGYEJEI BIZOTTSÁGA

HANDVÉRSZENTEL

A GYAKSÓVÁROS ZENKAR

TOVÁBBADÓSTVÉL

M U S O R

Budapest Székesfőváros Népművelési Bizottsága

hangversenyei

a Székesfővárosi Zenekar közreműködésével

...

BUDAPESTI KÓRUS HANGVERSENYE

1942 április 28-án, kedden este 8 órakor
a Magyar Művelődés Házában

Vezényel: Bárdos Lajos.

Közreműködik: Báthy Anna, Tiszay Magda, Járay József, Littasy György.

Bérleti sorozatunk utolsó estjén a Budapesti Kórus — a Palestrina és Cecilia Kórusból alakult új együttes — három hálaadó jellegű vallásos művet ad elő.

1. Bach János Sebestyén (1675—1750): A 21. kantáta.

Bach-nak ezt a művét (*Ich hatte viel Bekümmernis*) az egyházi év összes alkalmára írt kantátái gazdag sorából kiemeli jelentősebb terjedelme és költői értéke. Maga Bach „per ogni tempo” jelzéssel látta el művét, tehát az egyházi év során bármikor előadhatónak szánta. Alapgondolata, amely a tételek láncolatát összetartja: sok gond és bú terheli szívünket, de ha Jézus vigasztaló szavát követjük, eljutunk az allelujához.

A lassú bevezetés (Sinfonia) a régi Gabrieli-féle szonáta szellemében épül fel. Az oboa és az első hegedű elégikus párbeszéde készíti elő a mű első felének tépelődő hangulatát.

Hatalmasan ívelő kórústétel következik. A jellemző, hangismétlő téma folyton meg folyton megszólal, mintegy a lelkiismeret szünni nem tudó szavát ábrázolva: *sok gondban, búban részem volt.* Majd pillanatnyi szünet után, nagy szónoki hangsúllyal mondja a kar: *ámde...* — és, derűsebbre fordul a hang — *eljöve a vigasz fény sugarára, és lelkem újra éled.*

A szoprán áriája újra a fájdalom és kétség közt vergődő magános léleknek mélyre szántó kifejezése: *Ajkam mind csak sóhajt mond, könnyek között élek... szívem gondok lépik szét, fáj a kínos földi lét...*

Kedves párbeszéd váltja föl a magány hangját: az enyhülést kereső lelket Jézus igéi vigasztalják (szoprán és basszus kettőse).

(Recitativ)

Szoprán:

*Ó Jézus, életem, ó jőjj, ne késlekedj!
Te itt? elrejt az éjszaka!*

Ó áradj, jénysugár, jőjj égi üdvösség!

Basszus:

Kit vársz, ó lásd, előtted áll!

*Ki mindhalálíg hű, azt nem rejti
az éj, nem árnyékolja árny.*

*A végső óra int, a harci kószorú
a győztes homlokára száll.*

(Duett)

Szoprán:

*Édes Jézus, enyhíts rajtam,
Hozzád vágyik szomjú ajkam.*

Árva lelkem

halni készül,

nem mer élni,

síralomvölgynek lakója.

Lelkem egyre szomjat érez,

Nincs,

Ó nincs,

nincs, ki szánná árvaságom...

...Ó szánandó árvaság...

...ki szánna engem?...

Basszus:

*Enyhet nyújtok, el nem hagylok,
Hozzád vágyol? El nem hagylok!*

Boldog lélek,

Élni készülj!

és nem halni.

...élted ott is Isten óvja.

Jőjj az élő kút vizéhez!

Van,

de van,

van új élet, más világon!

...van új élet, más világ...

...ott fellelsz engem...

Ó Jézusom,

életem

édesítője,

Ti bánatok,

gondok, már

múltatok tőle!

*Édes Jézus, enyhíts rajtam,
Hozzád vágyik szomjú ajkam...*

*Enyhet nyújtok, el nem hagylok,
Hozzád vágyol? Én megtartlak!*

Gazdagon díszített korál-változatok következnek. A megbékélt lélek hangját a szépséges koráldallam képviseli: *Tárd megadással élted gondját...* A szélesen ívelő dallamot — a cantus firmus-t — először szólóhangok, majd a kórus szólamai kifogyhatatlan ellenpontozó motívumokkal veszik körül, míg mind együttesen nyugszanak meg: *...csak hitünk az, mi üdvöt ad.*

A tenor áriája már a megvígasztalt lélek szava:

*Most örvendezz lélek és örvendezz szívem!
Győtrelem, hagyj el és messze szállj innen!
Bús könnyeim forrása, hűs borrá válj,
mert most az én sírásom vígasság már.
A szívemben lángolva ég már a fákllya,
mert égi hit szent tüze éleszti azt,
mert Jézustól jő az üdv, jő a malaszt.*

A befejező kórustétel trombiták diadalmas hangjától fényes, főnséges összhangokkal indul: Az Úr megölt egy Fiát, ki érettünk halt halált, dicsérjük, és áldjuk, őnéki hódoljunk, övé a díj! — Majd megindul a zárófuga: Ég és földön csak ő lehet Úr, mi áldjuk őt, ki mindörökké Istenünk. Először a magánénekesek négyesen vonul végig a téma, majd az ötödik belépéstől kezdve egymásután megszólalnak a kórus szólamai is, hatalmas fokozással fejlesztve ki a zárótételt. A téma ellenpontját az *amen, alleluja* szavak gyöngyöző tizenhatodmozgásai adják. A trombiták állandó fanfárijai között bonyolódik a finálé és a kor szokásaihoz képest igen merész módon fejeződik be: minden szokásos lassítás és hosszú befejező hang nélkül, éles-fényes *alleluja* felkiáltás tesz pontot a nagyszerű alkotás végére.

2. Strawinsky Igor (1882—): Zsoltárszimfónia.

A modern muzsikának ez a nagymestere szinte minden művében új eszközökkel, új formákkal gazdagítja a mai zene nyelvét. A bostoni szimfónikus zenekar 50 éves jubileumára (1930) írt ének- és zenakari művének témáját az örökéletű zsoltároskönyvből választotta. Főlépítése: könyörgés — meghallgattatás — *alleluja*. A *szimfónia* név mindössze arra utal, hogy a három tétel szerves hangulati és formai összefüggésben van egymással, egyébként a mű semmit sem vesz át a klasszikus szimfónia hagyományaiból. Még zenekara is egészen különös összeállítású. Hiányzanak belőle a világos, meleg, derűs hangú hegedűk és klarinétok, sőt a brácsák is. Annál több a fúvó: mindegyikből ötöt ír elő. Hárfa és két zongora ad különös csillogást ennek a szokatlannak együttesnek.

a) *Exaudi orationem meam. (Ps. 38.)* Az orosz ikonok merevségét, bizánci pompáját juttatja eszünkbe a különös szövéssű első tétel. De miként az orosz lélek mélyén ott él az ősi, pogány Ázsia: ebben a zenében is, mintha letűnt népek barbár és szenvedélyes szertartásai is újraélednének. A fúvók és zongorák makacs figurációiba először szerényen szólal bele az emberi hang: a sötét színezetű alt. A lehető legkisebb hangközön (é-f) recitálja a zsoltár első szavait, hogy a teljes kar folytassa és egyetlen hatalmas emelkedéssel eget ostromló könyörgéssé fokozza a tételt.

A latin szöveg *Sík Sándor* fordításában:

*Hallgasd meg Uram, imádságom,
Fogadd füledbe kiáltásom.
Ne vesd meg némasággal könnyeim,
Mert jövevény vagyok tenálad
és zarándok, mint őseim!
Fordítsd el rólam haragos szemed,
Hogy felviduljak,
Mielőtt elmegyek és többé nem leszek.*

b) *Expectans expectavi Dominium.* (Ps. 39.). A szerző Oroszországból Párisba származott el: mintha erről tenne tanubizonyságot a II. tétel. A keresztény Európa nagy vívmánya, a Palestrinák és Bachok polifóniája jelenik meg itt a kettős fuga formájában. A meghallgatott hívó csöndes, bensőséges öröme és biztonsága szól hangszerek és énekehangok két ellentétes témájából egyaránt.

*Az Urat vártam és ő meghallgatott,
Kiáltó szómra énhozzám hajolt.
Erős sziklára lábam kivezette
És léptemet keménnyé tette,
Szamba adott új éneket:
Istenünknek dicséretet.*

(Szerzőnk különös gonddal szívleli meg e zsoltárrészlet jelzőit: *kiáltó* volt az előző tétel könyörgő szava, és *kiellen* volt annak hangulata, — *erős sziklára*, a mély hangszerek nagyerejű témáira építi mondanivalóit, — *keménnyé tette* lépteit a motívumoknak is, — *új éneket* mond, valóban újat.)

c) *Alleluja. Laudate Dominium.* (Ps. 150.). Az ókor Ázsiája és a középkor Európája után mi más szólalhatna meg mint az *újkor* Amerikája! Jazz és zsoltár? Strawinskynak majd minden műve nagy váltakat váltott ki, de talán egyik se annyit, mint ez a 3. tétel. Hogy lehet a liturgikus szöveget a tánczene ritmusaival illetni? — Nos, vegyük szemügyre a szöveget és nyilvánvaló lesz a szerző logikája:

Alleluja!
Dicsérvétek az Istent szentélyében,
Dicsérvétek az ég erősségében,
Dicsérvétek csodatetteiért,
Dicsérvétek nagysága teljében.
Dicsérvétek a zengő harsonán,
Dicsérvétek hárfán és citerán,
Dicsérvétek a táncdalok szavával,
Dicsérvétek húrokkal s fuvolákkal,

*Dicsérjétek zengő cintányérokkal,
Dicsérjétek mély-búgó cimbalmokkal.
Minden lélek dicsérje az Urat.
Alleluja!*

Az ég erőssége, a csodatettek nagysága kozmikus nyugalomú, szinte mozdulatlan basszusokban, örök törvények szerint keringő bolygók ritmusában jut kifejezésre. Igen, de a zsoltár tovább megy és azt mondja: minden, de minden szolgáljon az Alkotó dicséretére! Nemcsak a naprendszerek: a földi hangszerek is mind Harsonák, hárfák, — még a táncdalok is! Tudjuk, a zsoltáros király korában a vallásos táncok is hozzátartoztak az istentisztelethez. A 20. század embere is hódoljon hát a Teremtő előtt és még táncmuzsikáját is ajánlja fel az Ő dicséretére. Minden lélek — a gondtalanul szórakozó lélek is — dicsérje az Urat! Alleluja!

— Sz ü n e t —

3. Kodály Zoltán (1882—): Budavári Te Deum.

A Budavári Te Deumot Kodály Budavár visszafoglalásának 250. évfordulóján megtartott ünnepségek számára komponálta, Budapest székesfőváros polgármesterének, Szendy Károlynak felkérésére. A mű első előadása 1936 szeptember 2-án, a győzelem napjának az évfordulóján volt, a Budavári koronázó főtemplom hálaadó istentiszteletén.

A Te Deum ókeresztény himnusz, melynek eredetét a legendák homálya borítja. E szerint a IV. században Szent Ambrus püspöknek és Szent Ágostonnak a lelkéből született ez a fenséges költemény.

A himnusz megzenésítése nehéz feladat elé állítja a zeneszerzőket: meg kell küzdeniök a szöveg kétféleségével járó nehézségekkel. A legellentétesebb hangulatvilágot kell itt formailag összefogni. A szöveg egyrésze ugyanis magasztalás, míg másrésze könnyörgés.

A Budavári Te Deum szerzőjének még egy feladata volt: a műnek mind-ezek mellett magyarnak is kellett lenni, még pedig olyan muzsikának, mely nemcsak a mai kultúr-magyarnak a lelkéből szól, hanem amelyet a mai és a XVII. századi magyar egyaránt a magáénak vallhat.

Erre a feladatra talán csak egy magyar komponista volt predesztinálva, Kodály Zoltán. Kodályt minden adottsága, zseniális, filozófikus mélységű formaművészete és muzsikájának a magyarság éskoráig visszanyúló magyarsága olyan művek megírására teszik kiválasztottá, melyekben a művészet szárnyain visszaszállhatunk a régi magyar lélek kódéba foszló világaiiba. Legmonumentálisabb alkotása a Psalmus hungaricus is ilyen: a XVI. század hitszónok-költőjének egyéni panaszait erősíti fel Kodály és teszi azt a magyar bánat szimbólumává minden idők magyarsága számára. A népi és történelmi magyarság lelkivilágát adja a XX. század európai magyarságának kultúregységébe foglalva.

És ilyen mű a Budavári Te Deum is.

... Elmosódnak jelenünk körvonalai... mintha történelmünk egyik legdrámaibb momentumának lennének közvetlen tanúi. Mintha magyar őseinkkel együtt átélnénk Budavár felszabadításának lélekemelő pillanatait, ... mintha közvetlenül hallanánk a másfélszázados török igából kiszabadult magyarok nagy nemzeti sóhaját

... Trombitajel harsan fel: »Felszabadult Budavára, szabadok lettünk magyarok!« »Téged Isten dicsérünk« — szakad ki a hálaadó himnusz a magyar szívekből. A felszabadult magyarok, a Cherubok, Seraphok, egek és minden hatalmasságok újjongó énekével együtt magasztalják az Urat: Szent, szent, szent seregek Ura, Istene, telve van az ég a te nagy dicsőségeddel...

Majd Isten fia, Jézus felé száll a hálateljes ének, ki legyőzte a halál mérget és a hívők számára megnyitotta az égi birodalmat s ki az Isten jobbján ül és eljövendő bírása a hívőknek... Ezután leborul a hálaadó sereg, Jézushoz fohászkodik: kérünk Téged, hogy akikért drága véredet kiontottad, azokhoz szállj alá... Ismét felharsan a magasztalás: Mindennap áldunk Téged és dicsérjük a Te neved, mindörökkön örökké. Újabb könyörgés jön, melynek végén megrázó »Miserere« kiáltásokkal esdik az Úr irgalmát.

Az Istenbe vetett bizalom békés hangulata fejezi be ezt a felemelő víziót. Az ének belevész a csendbe... a múlt újra multtá válik... H.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŐ-KÉSZITŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenynén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarány, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

42 éves cég

Díjtalan árjegyzék.

A Budapest Székesfővárosi Allat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 " " 30 "

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál.

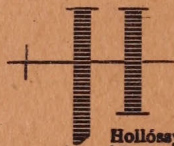
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jőjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású **ivókúrák** a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

Hollósy János
könyvnyomtató

Budapest, VII.
Jósika-utca 26

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421-812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félélm. 2
Telefon: 384-529

Budapest

XXIII. évfolyam, 13. szám.

1942 május 26.

TARTALOM

*

A. Balog Pál: Soproni levél. — Antos Kálmán: Liszt Ferencért. — Miklósy Tibor: A Reichs Musik-kammer, a német művészeti alkotószellem irányítója. — Kereszty István: Még egy helyreigazítás és ami belőle következzen. — Két új magyar mű az Operaházban. — Ambrózy Béla: Sauer Emil. — Weingartner Félix. — Egy Liszt-tanítvány halálára. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Bel-földi hírek.

BÉRLETHIRDETÉS

A SZÉKESFŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS 5 HÉTFŐ ESTI „M” JELZÉSŰ

Opera-hangverseny

sorozatára

Műsortervezet:

I. MOZART-EST

Figaro — nyitány
Éj királynője — ária
G-moll szimfónia

Szinigazgató
Vidám opera 1 felvonásban

II. FRANCIA-EST

BERLIOZ: Római karnevál — nyitány
GOUNOD: Faust — ékszerárja
FRANCK C.: D-moll szimfónia

Debussy: A tékozló fiú
Lírai opera 1 felvonásban

III. OLASZ-EST

ROSSINI: Tolvaj szarka — nyitány
BELLINI: Áriák az „Alvajoró” c. operából
RESPIGHI: Stornellatrice — ária
RESPIGHI: Róma négy kútja

Pergolese: Az úrhatnám szolgáló
Vidám opera 2 felvonásban

IV. ROMANTIKUS-EST

WEBER: Bűvös vadász — nyitány
WEBER: Bűvös vadász — Ágata áriája
SCHUBERT: H-moll (befejezetlen) szimf.

Adam: Nürnbergi baba
Vidám opera 1 felvonásban

V. KLASSZIKUS-EST

BEETHOVEN: III. Leonóra — nyitány
BEETHOVEN: VII. szimfónia

Gluck: A rászédett kádi
Vidám opera 1 felvonásban

Az előadások kb. hat hetenként egyszer és mindenkor hétfői napokon este 1/28 órai kezdettel lesznek.

Az előadásokon a SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR játszik.

A szereplők, karmesterek, rendezők nagyrészt a M. kir. Operaház, másrészt a magyar karmester-gárdának és fiatal énekművészeink legkiválóbbjai lesznek.

A díszleteket a legjelesebb díszlettervezőkkel terveztetik és készítetik a Bizottság, s legfőbb törekvése, hogy minden tekintetben elsőrendű előadást nyújtson.

Bérleti helyárák:

Előadásonként 0.50—4.40 P-ig. Az 5 előadás bérleti összege 5 havi részletben is fizethető. — A bérletek köznapokon válthatók a MAGYAR MŰVELŐDÉS HÁZA (VIII. Tisza Kálmán-tér) II. em. 23. sz. irodájában, d. e. 10—1-ig és d. u. 5—7-ig.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

SOPRONI LEVÉL

Sopron igen nagy zeneművészeti kultúrával rendelkező magyar város. Multja figyelemreméltó, jelenje megbecsülendő. Nemrégiben a Magyar Rádió mikrofonja Sopronban járt, hogy a nyugatvégi magyar város zenei életét az egész ország, sőt Európa nagyközönségének bemutassa. A rádió műsora azon a napon reggeltől éjfélig Sopronból került közvetítésre. A műsorba tekintettünk, s nyomban szembetűnt annak magas színvonala: Haydn mise, egyházzenei hangverseny. Bach és Mozart műveiből, énekkari hangversenyek praeklasszikus és mai magyar szerzőktől, népdalfeldolgozások, kamarazene, zenekari hangverseny, stb. És ha hozzátesszük, hogy a látszatra kitűnő műsort, kitűnő tolmácsolásban hallottuk, úgy megindokoltuk levelünk írását.

Mint annyi más helyen, úgy Sopronban is először az egyházi zenéről találunk adatokat. Az első ilyen adat Fraknói Pál özvegyének végrendelete 1452-ből. A végrendelet nagyszűzű pénzt helyez kilátásba orgona beszerzésére vonatkozóan.

A Szent Mihály-templom zenei életét 1629 óta mutatják ki. Ekkor hívták meg karnagynak Rauch András orgonistát és zeneszerzőt. Nevéhez fűződik a soproni egyházzene fellendülése. Termékeny zeneszerző volt. Művei közül a következőket említjük fel: „Tymasterium Musicale“ (Nürnberg, 1625), „Concentus Votivus“, „Cursus Triumphalis Musicus“ (1640. Bécs), „Novum Tymasterium“ stb. A „Concentus Votivus“-t Mátyás Gábor dolgozta át és a Nemzeti Zenede mutatta be 1873-ban. Az eredeti mű egyébként az 1634. évi soproni országgyűlésre íródott.

A világi zene első képviselői a „toronyzenészek“ voltak. Az első soproni „toronyzenész“ Adler György volt, akit a városi tanács 1546-ban alkalmazott.

A Stark-féle kótáskönyv a XVII. század zenei életéről ad tájékoztatást. A Kótáskönyv tanulásra szánt zongoradarabokat tartalmaz. A könyvet a soproni városi múzeum őrzi.

A soproni zene fejlődéséért legtöbbet Eszterházy Pál herceg (1635—1713) tett. Kismarton ura (később nádor, majd főudvarmester) maga is muzsikusként. Kótáskönyvét a Nemzeti Múzeumban találjuk meg. Főműve a „Harmonia Caelestis“. A mű rézmetszésben jelent meg.

1711-ben, Bécsben. A magyar zenetörténet szempontjából jelentős mű egyházi dalokat tartalmaz számozott basszussal és zenekari kísérettel. Az érdekes sorozat 3 darabját a soproni városi zeneiskola igazgatója, Horváth József dolgozta fel vegyeskarra. Ezek közül az egyiket, a „Puer natus“-t a rádió hullámain is hallhatta a közönség.

Eszterházy Pál herceg egyébként más vonatkozásban is élénk munkásságot fejtett ki Sopron zenei életében. A katolikus egyházi zene érdekében messzemenő anyagi támogatást nyújtott és nemess versenyre buzdította a soproni protestánsokat is. Ha valamelyik soproni színjátékhoz muzsika kellett, mindég szívesen küldte el muzsikusait Kismartonból. A jezsuiták iskola-drámáit ilyen zenés kísérettel és kózzjátékkal tarkították.

A 18-ik század soproni zenei életének színvonalát Haydn közelsége szabta meg. Eszterháza és Kismarton között az út Sopronon vezetett át. Haydn soproni tanítványai gyakran rendeztek „muzsikális akadémiaikat“. 1793-ban előadták a Varázsluvoltát, 1805-ben Haydn Teremtését és sok más órátoriumot. 1820. őszén lépett először közönség elé — Sopronban — a 9 éves Liszt Ferenc.

1829. óta áll fenn a Soproni Zeneegyesület. Az egyesület a soproni muzsikusokat tömörítette magába, hangversenyeket rendezett és célul tűzte ki az állandó zeneiskola létesítését. Ez az egyesület látta vendégül 1840-ben és 1846-ban Liszt Ferencet, (a zongora, amelyen játszott, ma a városi zeneiskola tulajdonában van, Liszt sajátkezűleg írta nevé a hangszerbe), Rubenstein Antalt, id. Strauss Jánost és Lanner Józsefet.

1841-ben nyílt meg az új színház. Ennek egyik feladata operák előadása volt. Azóta számos kiváló muzsikus dolgozott a város zenei életének felvirágoztatásán. Nehézséggel küzdöttek, anyagi zavarok gyakran megakasztolták a lelkes munkát.

A világháború után előbb Gárdonyi Zoltán, majd 1929-ben Horváth József kapott megbízást a városi zeneiskola vezetésére. Nevéhez fűződik az iskola felvirágoztatása. Különböző tanszakokat szervezett meg és megalakította a „Soproni Kamarazenetársaság“-ot. Mint a Liszt Ferenc Egyesület karnagya, magas nivóra fejlesztette az Egyesület ének- és zenekarát. Az általa vezetett hangversenyek műsorán elsősorban magyar művek szerepelnek, így Kodály: Budavári Te Deuma, Hány szvitje, Bartók szvitjei, Dohnányi gondolkaversenye, Viski Enigmája, stb., de ugyanolyan művészettel játszatja Bachot (Máthé passió), Mozartot (pl. Jupiter szimf.), Wagnert, Lisztet, stb. Horváth József szervezte meg a „Soproni Collégium Musicum“-ot, melynek keretében zenetörténeti felolvasásokat tartanak. A „Collégium Musicum“ hozta létre a soproni Éneklő Ifjúságot is és ennek sikere alapozta meg a soproni középiskolák énektanítását.

A városi zeneiskola tanárai között foglal helyet Simon Atala zongoraművész, Gombás Ferenc gondokaművész, Dessewffy Bella énekművész, stb. Az egykor Fülöp-szigeteken működött Takács Jenő is Sopronban él. Szerzeményeivel és kitűnő zongorajátékával világhírt ért el.

Sopron számos énekkarai közül kiemeljük az 1875-ben alakult Magyar Férfidalkört. Az egyesület kizárólag magyar műveket, népdalfeldolgozásokat ad elő. Vezetője Téby Mihály.

Megemlékszeméllő Sopron mai egyházzenei művészete is. Az evangélikus templom dícsékedhet a legjobb orgonával. 1884-ben épült.

(Walcker, 2 manual, 36 változat), Amminger Kálmán kitűnő orgonista vezeti az ev. egyházi énekkart. A legfiatalabb orgonát a református templomban találjuk, mindössze két éves. (Rieger, 2 manual, 12 változat.) A virágzó protestáns egyházi zene mellett a katolikus egyházi zene fejlődését hátráltatja az a tény, hogy a templomokban nincs jó orgona. Ennek dacára a kat. templomokban rendszeresen adnak elő zenés misét. Kedveltek Haydn és Mozart miséi.

A. Balogh Pál.

LISZT FERENCÉRT!

Pótlás a magyar Liszt-irodalom ismertetéséhez.

A Zene ezévi 8. és 9. számában leközölte e sorok írójának a Dugonics Társaságban 1941 október 26-án „Liszt Ferenc és a magyar zeneirodalom” címmel tartott székfoglalóját. Egy székfoglaló kimért keretei — különösen ha figyelembe vesszük, hogy a szemléltető összehasonlítás kedvéért a külföldi Liszt-irodalom fontosabb eseményeinek említéséről nem mondhattunk le — szűknek bizonyultak ahhoz, hogy *minden* magyar nyelven megjelent, illetve magyar szerzőtől eredő cikket, akár csak címével idézve is, felemlítsünk, ezért természetes, hogy említett székfoglalónak „A Zene”-ben szószerint leközölt szövege sem tarthat teljességre igényt. Így pl. *Geszler Ödön* zeneszerzőnek, a Budapest Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola igazgatójának csupán egyetlen idevágó művét, a könyv-alakban megjelent „Liszt szimfónikus költeményei” c. munkáját említhettük meg, holott több értékes cikket írt, illetve előadást tartott Liszttel kapcsolatosan. Ezért most az alábbiakban adjuk Geszler Ödön Liszt-ről szóló tanulmányainak teljes felsorolását:

1. Liszt szimfónikus költeményei. 162 old. Bp. 1913. Németh J. Zenetudományi Könyvtár 6. sz. (Bevezető és az I., II. és II. b. sz. szimfónikus költemények elemzése. A Zene 1912. évi IV. évfolyamának 4., 5., 6. és 8. számában is megjelent, a 79—83., 106—9., 134—37. és 176—79. oldalakon.)

2. Liszt III. (e-moll) zongoraversenye. Bp. 1936. „A Zene” XVII. évf. 8—10. „Liszt ünnepi szám”-ának 127—29. oldalán. (Műismertető a Székesfővárosi Zenekar által 1936. febr. 18-án tartott ünnepi Liszt Ferenc hangverseny 1. számához, mely az addig „Malediction” elnevezéssel ismert, sorrendben tulajdonképpen első versenyművel kapcsolatosan több tévedést elsőnek világít meg és több szempontból rámutat e mű fontosságára Liszt művészi fejlődése tekintetében.

3. Az ismeretlen Liszt. Bp. 1936. A Zene XVII. évf. 8—10. sz. („Liszt ünnepi szám”) 188—90. old. Először mint előadás hangzott el a Liszt-év alkalmával 1935. nov. 8-án a Zeneművészeti Főiskolán rádióközvetítéssel.

4. Liszt Ferenc dalköltészete. Bp. 1937. A Budapest Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola huszonöt éves fennállása alkalmából kiadott emlékkönyv 90—95. oldalán. Budapest Székesfőváros kiadása. Mint előadás is elhangzott a Zeneművészeti Főiskolán.

5. Liszt magyar zeneművei. Bp. 1938. A Zene XIX. évf. 8. sz. 115—19. old., ugyancsak előadás a Székesfővárosi Szabadegyetem keretében rádióközvetítéssel.

Itt említjük meg *Geszlerné Tessényi Margit* „Liszt játéka és zongoraművei” c. cikkét A Zene 1911. (III. évf.) 10. sz. 207—11. old., továbbá

Liszt-vonatkozású zenei visszaemlékezéseit „Liszttel — Lisztért” címmel A Zene XVII. évf. 8—10. sz. 205—7. oldalán és J. Vianna da Motta „Liszt jelentősége” c. érdekes tanulmányát, mely magyarul Tessényi Margit fordításában jelent meg a Zene lap hasábjain (Bp. 1905. XIX. évf., 12—17. sz.)

Még nagyon sok tennivalónk van Liszt Ferenc világraszóló művészetének méltó ápolása, nemkülönben életének és ragyogó pályafutásának megismertetése terén, de ezek között talán legelső helyen áll egy lehetőleg teljes magyar Liszt-bibliográfia elkészítése, illetőleg a meglévők állandó folytatólagos kiegészítése. Ezt a kérdést a fenti formában állandóan felszínen akarjuk tartani, éppen ezért *mindenkit felkérünk*, aki Liszt Ferencről könyvet, tanulmányt, cikket, újságcikket írt, vagy nyilvánosan, esetleg a rádióban előadást tartott, szíveskedjék cikkeinek, ill. előadásainak pontos címét (hely, kiadó, évszám megjelölésével) alanti címre megkülönböztetni, hogy A Zene hasábjain azokat beérkezésük sorrendjében leközölhessük s ezáltal a magyar Liszt-bibliográfia teljességtelét eredményesen elősegíthessük.

Antos Kálmán, Szeged, Kálvária-u. 15.

A REICHS MUSIKKAMMER A NÉMET MŰVÉSZETI ALKOTÓ SZELLEM IRÁNYÍTÓJA

A német birodalmi művészeti kamara a megalakulása óta több kisebb-nagyobb változáson ment keresztül, ami céljai és működése szempontjából csak előnyös volt. A hitleri birodalom kétségtelenül egyik legnagyobb alkotása, aminek ismerete kell, hogy a magyar közönség előtt is világos legyen. Végül kívánok majd foglalkozni röviden azzal, hogy magyar viszonylatban hogyan lehetne megvalósítani ezt az intézményt.

A Művészkamara magába foglalja mindazokat a művészeket, akik irodalmi vagy zenei téren a birodalom szempontjából maradandót alkottak. Lehet az bármilyen szellemi (könnyebb) fajsúlyú munka, ha az írója a birodalom népességének közösségében ki tudta a sikert vívni jogosult a munkájának a végső gyümölcsét elérni, vagyis a Reichsmusikkammer (Birodalmi Művészkamara) tagja lehet.

A kamarának nemcsak birodalmi polgár lehet tagja, hanem idegen állampolgársággal bíró is, ha a birodalmi művészi életben vagy életért sikereket ért el.

A statisztika kimutatása szerint 81% német birodalmi művész mellett 19% idegen nemzetiségű van és köztük jelentős helyet foglalnak el a magyar eredetű vagy származású művészek is. A birodalmi területek növekedése folytán szükségessé vált, hogy Bécsben (Wien) kirendeltséget állítsanak fel, amelynek jogköre a berlini főközpontéhoz teljesen hasonló jogkörrel rendelkezik.

A hivatal tisztviselői állami fizetést kapnak és így pártatlanok. A tisztviselők kiválasztásánál előnyben van az, aki a művészképző-oklevelet vagy a zeneakadémiai képesítést elnyerte. De a kereskedelmi és középiskolai érettségi is elegendő, ha megfelelő irodalmi és zenei szakképzettséggel rendelkezik az illető.

A berlini főközpont a közvetkező osztálybeosztással működik. (A bécsi kirendeltségen levő osztályok majdnem ugyanazok, mint a főközpontban, csupán az egyes osztályok működési területe van megszükitve.)

Az I. Előnöki osztályhoz a központi igazgatási kör tartozik.

Két alosztálya: a) személyi ügyekkel, b) gazdasági ügykezeléssel foglalkozik.

A II. Klasszikus zeneszerzők és alkotók osztályába a klasszikus zeneszerzők és írók (alkotók) tartoznak. Szintén két alosztálya van: a) személyzeti ügykezelés; b) gazdasági ellenőrzés.

A III. osztályba a könnyűzene szerzők, a népi zeneszerzők és alkotók (írók) tartoznak. Alosztálya: a) személyzeti ügyek, b) gazdasági ügyek.

A IV. osztályhoz a zenészek és előadók tartoznak. Az ezekkel kapcsolatos a) és b) személyzeti ügyek és gazdasági ügyek alosztályaival.

Az V. osztályhoz a művészeti hírlapírók és kritikusok tartoznak: a) személyzeti ügykezelési, b) gazdasági ügykezelési alosztályokkal.

A VI. osztályhoz a karmesterek és karnagyok tartoznak. Alosztály: a) személyi ügyek, b) gazdasági ügyek részére.

A VII. osztályba a művészek és művésznők tartoznak. Az osztály kereteiben szintén két alosztály van: a) gazdasági, b) személyi.

A VIII. osztályhoz a cenzúra ügyek tartoznak és a legjelentősebb. Ezért a hivatal legkiválóbb tisztviselőit gyűjti egybe. Személyi és gazdasági alosztályai nincsenek.

A IX. osztályhoz az egyéb művészeti ügyben s azzal kapcsolatos ügyekben működők tartoznak: a) személyzeti, b) gazdasági alosztályai szintén hatékonyan működnek közre. Az egyéb művészeti ügyek közé sok olyan probléma tartozik, amik a VIII. osztály területeibe be nem sorozhatók. Az élet speciális viszonyokat teremtett és a sok problémára megoldásra kellett az új IX. osztályt létesíteni.

A Reichsmusikkammer a zeneszerzőket, szövegírókat, írókat, előadókat, művészeket (színész), zenészeket és a karmestereket, azoknak ügyeit anyagi és erkölcsi védelem tekintetében intézi. A zeneműnyomdávalatokat, zeneműkiadók szintén tagjai lehetnek a Birodalmi Művészkamarának.

A tagjogosultság elbírálásánál a nürnbergi árjatórvény rendelkezéseit is figyelembe kell venni. A külföldi honosoknál az igazoltatás szigorúbban megy.

A Birodalmi Művészkamara gyűjti a megjelenő kották (zeneművek), zenei könyvek, nyomtatványok stb. támpéldányait. Igen fontos az is, hogy olyan művek terjeszthetők csak, amelyeket a Birodalmi Művészkamara cenzurabizottsága már jóváhagyott és általános terjesztését megengedte. A terjesztésnél hatékony segítséget nyújt és tulajdonképp a szabályzatokat hajtják végre, amikor a törvény kimondja, hogy „az elfogadott és a cenzúrán átment művek terjesztése központilag irányítandó s a szerző e tekintetben mentesítendő.”

A legkisebb tantiém havi 180 R. márka, a legnagyobb viszont 1600 R. márka, amely összeget havonta pontosan elsején kiutalnak. A szerző nyugdíjat is élvez, de ezt a tantiémből levonják és az utolsó kifizetett tantiémjét 70%-ban kapja meg, ha már nem alkot, illetve nyugdíjra jogosult. A korhatár a 60 év és 60. év után már kaphat a szerző nyugdíjat.

A Birodalmi Művészkamara a propagandaügyi minisztériummal együtt adja a művészeti irányítást és az új szellemet. A nemzeti szocializmus ezen a téren is úgy oldotta meg a kérdést, ahogy a szociális viszonyok követelték. A művészek nyugodt életlehetőség kell, s így tud alkotni és nagyot tenni hazája s az emberiség számára. Nem lehet a zenészek, szerzők vagy színészek és alkotók között különbséget tenni szociális téren, mert együtt küzdenek és ezt a kollégális együttélést a hilleri birodalom művészi irányítása teljesen megoldotta.

Magyar viszonylatban nézve az állapotokat, sokmindent lehetne meg-

valósítani a már bevált művészeti irányításból. A problémák egyik sarkalatos pontja volt a birodalomban a művészek, alkotók alapos kiválasztása a Művészkamarába. Ezen a téren sokkal könnyebben megy a felvétel és nem szab korlátokat, mert hisz a többség még nem jelent gyengeséget. Sőt a fejlődést csak elősegíti és megtermékenyíti.

A magyar viszonyoknál jelentős a zsidó művészek kérdésének anyagi és nemzeti szempontból való megvizsgálása. Ezen a téren a III. birodalomban néhány kiváló vagy szegény, nemzeti szempontból is megbízható egyén kivételt kapott s munkájától nem lett eltiltva.

A Magyar Művészkamara működése hasonló jogkörű lehetne a Kultuszminisztérium Művészeti osztályának irányítása mellett. A zeneszerzők szövetkezete, a színpadi szerzők és a zenészszövetség automatikusan szűnne meg és olvadna bele az új csúcs Művészkamarába. Ez az intézmény a színház, film, stb. problémáit is egyesíti. A sajtókamarát is idővel ide lehetne foglalni, mintahogy Olasz- és Németországban van, természetesen a szakirányoknak megfelelően. Német- és Olaszországban is működnek újságírói kamarák, azonban a beosztásuk lényegesen eltér a mienkétől s így a feladatkörük is másképp alakul.

A birodalmi művészkamara statisztikája a következő: zeneszerző van 1600, író 1207, (szövegíró is beleszámítva), 14050 művész-előadó, 903 karmester, karnagy és kb. 3000—4000 egyéb művész. Az újságírók, hírlapírók, tudósítók száma a helyzethez viszonyítva változik. Zeneműnyomda 300 van, zeneműkiadó 53, zeneműkereskedő az egész birodalomban 67.000. A rádió művészeti irányítása részben belekapcsolódik a kamara igazgatásába és így sokkal jobban tudja megvalósítani a művészeti törekvéseit. A birodalmi művészkamara végül 300.000 zenészt mutat ki és ez a szám is növekszik, mivel a katonai zenészek is itt vannak nyilvántartva. Ha a weimari Németország zeneműkiadását nézzük s a maival összehasonlítjuk, azt a tényt állapíthatjuk meg, hogy a cenzura ezen a téren a nép izlésére nevelő hatást fejtett ki. A munka eleinte nehéz volt, de a siker az lett, hogy bár 40%-al kevesebb zenemű jelenik meg, de ez mind újat és maradandót ad az emberiség számára.

A berlini művészkamara több zenei és irodalmi pályázatot is hirdet, ami szintén csak népszerűsíti ezt az intézményt. A kamarának hivatalos lapja van, amely minden kérdésben eligazítja nemcsak a szerzőt, hanem a laikust is.

A Művészkamara kifejlesztésével nagy érdemeket szerzett Göbbels miniszter, aki a saját elgondolásait valósította meg. Göbbels ezzel a kérdéssel ifjúságától kezdve foglalkozott és ismerte azokat a problémákat, amelyek a művészeti kérdésekben felmerültek. A probléma hasonlított a magyarhoz, azzal a különbséggel, hogy nálunk ezek a problémák súlyosabbak, azért mert egységesen nem voltak megoldva. A német birodalom kezdettől fogva egységes irányításra törekedett és a nemzeti szocializmus megvalósította ezeket a régi törekvéseket.

A magyar művészeti élet is követel ilyen megoldást, mind a jövő alapjainak a szempontjából, mind a sürgős művészkérdések problémájának gyökeres megoldása miatt is. A kérdés a történelmi alakulás miatt nehézségeket okoz és zökkenő mellett is csak bizonyos elvek után nyerhet majd helyes megoldást.

A Reichs-Musikkammer a maga méretében páratlan gyakorlatú intézménye példa lehet a magyar művészeti életnek is. A magyar „Arte Hungarica” alapjainál vegyük például azt, ami helyes és valósítsuk meg mi is a Csúcs Művészeti Kamarát az örök Nagy-Magyarország felépítésének alapkövetelésénél.

Miklós Tibor (Berlin)

Még egy helyreigazítás és ami belőle következék.*

Ne féljen a t. Szerkesztő Ur, sem a t. Olvasó: nem akarok állandó rovatot nyitni! De volt „A Zene” 4. számában egy bűszke szó, amely a szent Igazság nevében le kell rántanom piedesztáljáról, sőt meg kell semmisítenem; ebből a leguruló szócskából nőtt az itt következő lavina.

Kolozsvárott, az ottani Nemzeti Színház megnyitásával kapcsolatosan rendezett kiállításról katalógusának előszava (s ennek alapján „A Zene” cikke) azt írta: ez az *első magyar zene- és színművészeti kiállítás*. Írta pedig egyrészt lelkes lokálpatriotizmusból (van-e ennek a német-latin szónak helyes, teljes magyar fordítása?) — másrészt azért, mert nem tudta, hogy valótlanságot írt.

A nemtudásról kell bővebben szólnom, de persze előbb tudatnom kell a t. mai világgal, hogy *már volt magyar zene- és színművészeti kiállítás*, természetesen Budapesten, és pedig az Ernst Lajos által 1912-ben alapított múzeum első idejében, *én ott voltam*, valószínű, hogy írtam is róla, de hogy hova s főleg: mikor? — már nem emlékszem — az ember feje nem káptalan. *Aki még tud az Ernst-múzeum zene- és színművészeti kiállításáról: ne rejtse tudását véka alá*, adjon Ariadne-fonalat a zenei kultúránk multja iránt érdeklődők kezébe!

Mai nemzedékünknek, a zenei írókénak is, igen nagy vesztesége, hogy csak a régmúltat ismeri, de a közelmúltról semmit sem tud. Ki volt Zimay? Székely Imre? Juhász Aladár? Horváth Attila? Ki volt Köszeghy, Markovits Ilka, Vidmár Erzszi (a magyar Patti)? de talán még Adelina Patti neve is ismeretlen a

„fiatalok”, sőt a középkorúak előtt. Vidmár E. nevét még a Zenei Lexikonban sem találhatni, mint Evva Lajosét sem, aki Rákosi Jenőnek „Reform” c. napilapjába alapos cikkeket írt Lavottáról, Csermákról, Bihariról, stb., s akit éppen zenei tudásáért vett magához Rákosi titkárrul, a Népszínházba, ahol Biharinak, Rózsavölgyinek és más régieknek zenéje fel is hangzott, megnyitól a népszínművek előtt.

A sok tudnivaló nemtudásának az oka, hogy a tudás forrásai úgyszólván hozzáférhetetlenek. A napilapoknak nincs tartalomjegyzékük; kivétel csak a „Fővárosi Lapok” (1864—1902), mert ez abban is kivétel volt, a világon az egyedüli, hogy napilap léte a politikával csak mintegy 30 sorban foglalkozott, csak szépirodalmat, művészeti és társadalmi cikkeket és híreket tartalmazott. Az első magyar tisztán zenei folyóiratnak, az 1860-ban indult „Zenészeti Lapok”-nak 16 évfolyama közül csak néhánynak van tartalommutatója; utódai: a „Harmonia” (1882—85), a „Zenelap” (1886—1912), a Sztojanovits Jenő-féle „Zenevilág” sohasem nyomattak ilyet, a Hackl N. Lajos-féle „Zenevilág” (1900—1912) csak első két évről számolt be tartalomjegyzékkel, amely pedig — mint „A Zene” évenként megjelent mutatói is — valódi kincseshánya lett volna mindegyik szaklapunkról! — útmutató lenne a következő időkbeli búvárok számára az iránt is, hogy mely időpontbeli más sajtótermékeket kutassanak fel, hogy a zenei eseményeket több oldalról megvilágíthassák.

Ezeket a hiányzó tartalomjegyzékeket kellene *sürgősen* megírni! Források nélkül nincs tudás!

* Mostanában azt olvasom, hogy szföv. tanfolyamokat Kacsóh teremtette meg. Tévedés! Sztojanovits és Bárczy István főpolgármester teremtették meg. Kacsóh csak átszervezte. A közelmúltat nem ismerik fróink.

Sőt: a művészetekkel is foglalkozó valamennyi folyóiratról kellene zenei repertóriumot összeállítani, tömördek érték van bennük eltemetve. És külön munkaerőket kellene alkalmazni arra, hogy a napilapokból — a legrégibb időtől

kezdve mindmáig és tovább is — készüljön ilyen repertórium.

De — mint Wagner kérdezte Bayreuthi tervéről —: lesz-e olyan bőkezű fejedelem, aki hozzásegíti kultúránkat??

Kereszty István.

KÉT ÚJ MAGYAR MŰ AZ OPERAHÁZBAN

KÓKAI REZSŐ: ISTVÁN KIRÁLY

Színpadai oratórium, bemutatta a Magyar Királyi Operaház.

A Magyar Cserkész Szövetség által 1942. március hó 15-én *ő Főméltósága vitéz nagybányai Horthy Miklós*, Magyarország Kormányzója tiszteletére rendezett díszelőadáson került bemutatásra *Kókai* Rezső két részből álló színpadai oratóriuma: István király, amely a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak a Szent István-év alkalmából kiírt pályázatán az első díjat nyerte.

Kókai Rezső a magyar zenei életben művészi és pedagógiai munkásságával előkelő helyet biztosított magának. Mint zeneszerző régebben hallatta szavát, ezért várakozással tekintettünk új művének bemutatója elé. *Kókai* Koessler Jánosnál végezte zeneszerzési tanulmányait és tőle nyerte művészi oklevelét, mint legfiatalabbja annak a zenész nemzedéknek, amely a Zeneművészeti Főiskolán a kiváló német származású mester-nél tanulta meg a komponálás mesterségbeli részét. A Koessler-iskolának köszöni *Kókai* a német romantikával való mély belső kapcsolatát, valamint technikai formakészségét és ellenpontoszó tudását.

Mint művészi oklevelét nyert zeneszerző először a Liszt Ferenc-díjat, majd a Rakovszky-díjat kapja meg s utóbbival külföldi tanulmányútra indul Rómába, Milánóba és Párizsba. 1926-ban a Nemzeti Zenede, majd 1929-ben a Zeneművészeti Főiskola tanárává nevezik ki. A főiskolán fokról-fokra emelkedett s vele egyre bővült a munkaköre, ma pedig zenei életünk legfontosabb órhelyén: a zongora-tanárképző és a zeneszerzési főtanszak élén tevékenykedik odaadó buzgalommal.

A zeneszerző *Kókai* eddigi munkásságából kiemeljük zongoraötösét, vonósnégyeseit, pályadíjat nyert Bortalát és zenekari műveit, köztük első helyen a Filharmónia által bemutatott Szvít-et, valamint Preludium és Scherzót, amelyekről az egyenesvonalú fejlődés útja vezet az István király oratóriumhoz. A finomszavú lírikus legjava terméséhez tartoznak Petőfi-versekre írt dalai és a zongoradarabok.

Az István király stílusában nemes oratórium-hangot használ és formai megoldásában klasszikus kiegyensúlyozottsággal ékes. Legszembetűnőbb erőnye a partitúrának a mindvégig lebilincselő, kifejező harmonizáció! A hangszerelés is avatott kéz munkája, bár nem tartjuk szerencsésnek a festékeknek helyenkint kissé vastag adagolását, ami az énekszólamok szövegének érthetőségét érinti. Az inkább korál-ízű, mint gregorián dallamok kórusbeállítása mesteri szövésű és igen hatásos. A zene jól megkülönbözteti a pogány és keresztény miliőt s a fokozás minden zenei eszközeivel érzékelteti Szent István nagyságát s azon túl a kereszti diadalát. Az Erkelre emlékeztető magyaros motívumokat a szerző éppen úgy szervesen beleilleszti az oratórium ünnepélyes hangulatába, mint az impresszionisztikus részeket, valamint a táncképet. A költői szépségű vezérkönyvet, amely a magyar zeneirodalom gazdagodását jelenti, *Berg* Ottó karmesteri pálcája keltette életre őszinte átéléssel és

odaadó gondossággal. A zenekar tökéleteset nyújtott hangzásban és kidolgozásban.

Lenyűgözően hatásosak és a zenei kifejezést vizuális irányban továbbépítők ifj. *Oláh* Gusztáv színpompás képei. A jól felépített színpadi rendezés ugyancsak az ő kezét dicséri. A szereplők sorában *Závodszy* Zoltán Istvánját kell első helyen említenünk. Kultúrája és biztos muzikalitása tempót diktált. *Dósa* Mária Gizellája mellette kissé elhalványodott. A kitűnő *Fodor* János, *Littassy* György, *Járai* József, *Reményi* Sándor, *Mally* Győző, *Nagypál* László, ifj. *Toronyi* Gyula és *Komáromi* Pál egy-egy jellegzetes alakot formált s valamennyien hozzájárultak a színpad és a zenei hangzás teljes harmóniájához. Dicsérettel szólhatunk Operaházunk remek vegyeskaráról, amelyet *Roubal* Vilmos karigazgató tanított be.

Külön elismerés illeti vitnyédi *Németh* István szövegkönyvét, amely fenkölt szavaival a zenei oratóriumhoz illő. A közönségsiker, amelyet a nagy mű aratott, egyformán szólt a zeneszerzőnek és az Operaház előadásának.

—a.

FARKAS FERENC: A BÜVÖS SZEKRÉNY

Az operai színpadokon közönségsiker és általános művészi, kritikai elismerés vajmi ritkán szokott együttjárni. Még inkább ez a helyzet a magyar operai életben. Hogy Farkas Ferencnek *A bűvös szekrény* vígoperáját mégis a szakkörök éppolyan nagy elismeréssel és lelkesedéssel fogadták, mint a nagyközönség, annak az a szerencsés véletlen az oka, amelynek magyarázatát Farkas Ferenc komponistai jellegzetességeiben találhatjuk. A kolozsvári Nemzeti Színház fiatal karigazgatója ugyanis nemcsak nagyszerű felkészültségű, gazdag mondanivalójú művész, de a színpad lélektanának is fölényes tudású és tapasztalatú ismerője. A színpad ugyanis nem bírja el a kísérletezést, a problematizálást. A sikerre számító színpadi zenei alkotásnak a nyelvezele egyértelmű, világos, magátólértetődő kell, hogy legyen. Farkas Ferenc jól tudja ezt, azért *A bűvös szekrény* partitúráját úgy építette fel, hogy ott minden zenei elem szerves egységgé fonódik, nincs egy felesleges alkatrészt, minden pontosan van „tempórozva”. A mai harmóniai, kontrapunktikai és hangszerelési törekvésekből, a modern zenei idiómából ökonomikusan és szinte tévedhetetlen gyakorlati érzékkel felhasználta mindent, amit a színpadi zene építkezése és a színházi közönség szellemi kapacitása elbír, de radikálisan elkerült minden olyan jellegű problematizálást, amely ezt a bravúros egyensúlyt megingathatta volna.

Az éberen figyelő és józanul gondolkodó, nagytapasztalatú, vérbeli színházi szakember, céhmuzsikus olvad össze Farkas Ferencnél ritka egységbe a meleg liraiságú, eleven humorú és a gall könnyedségű szellemmel telített művésszel. Ritka az ilyen harmónikus kettősség és ez a pszichikai alapja *A bűvös szekrény* sikerének. Már a szövegkönyv (Kunszery Gyula pompás, ideálisan színpadszerű műve) kiválasztása is bizonyítja, mennyire érzi Farkas Ferenc a színpad levegőjét, annak minden ágas-bogas iratlan törvényeit. De ez a sikerült mű bizonyíték amellett is, hogy nincs operalibrettó-válság, ha a komponista ért a színpadhoz, mert akkor mondanivalójához tud találni megfelelő szövegíró. A jó librettista ki tudja szolgálni a muzsikust, a legtöbb zeneszerző azonban maga sem tudja, mit akar az íróval megvalósíttatni.

Farkas Ferenc harmóniai is a józan mértéktartás elvét mutatják. Erőteljes disszonanciái mellett sem tér le a tonalitás alapjáról, csak elvétele találkozunk polifonális harmóniafűzésekkel, de ezt is világos elhelyezésben, éles logikával felhasználva. Farkas harmóniarendszere ül-

talában az olasz „novecentista” iskolához áll a legközelebb. Kontrapunktikát szerettünk volna többet kihallani a partitúrából, a vígoperai stílus aránylag ezt még a legjobban bírja. Külön értéke az operának a pompásan hangzó, színes, kifejező humorú hangszerelés, amelynek hatásait nagy ügyességgel állítja a jellemábrázolás szolgálatába. A másik megbecsülendő erénye az anyagszerű énekhangkezelés. Az énekhang rangját ismét visszaállítja régi méltóságába, szólamai kitűnően énekelhetők, hálásak, hatásosak, szabad érvényesülésüket a zenekar nem akadályozza sehol. Az egész muzsika szelleme a keleti miliő ellenére magyar, mélyből fakadóan és természetesen az anélkül, hogy népdalokkal tömné tele partitúráját Farkas Ferenc.

A szellem és felsőbbrendű humor éles iróniai jegyében fogant dalművet az Operaház mintaszerű előadásban hozta színre. Nádasdy Kálmán pezsgően eleven rendezése a szerzők törekvéseinek tökéletes megértéséről tanuskodott, ugyanígy ízléses és hatásos Oláh Gusztáv színpadképe is. Berg Ottó sok odaadással és szeretettel vezényelte a magyar újdonságot, de tempóit néhol kissé nehézkesnek éreztük. Orosz Júlia varázssohangú és játéku Zulejkája éppúgy részese a sikernek, mint Rösler Endre, Maleczky Oszkár, Hámory Imre és Koréh Endre alakítása. Különösen az utóbbi marad emlékezetes élményi jellemformáló erejével.

T. D.

SAUER EMIL †

Míg itt járt közöttünk, — legendás multjával és jelenével, — szinte hihetetlen volt, hogy még él.

Most, hogy eltávozott, szinte felfoghatatlan, hogy egyedülálló művésze az örökre sírba szállt vele.

Néhány — méltatlanul kevés — grammofónlemeze még fel fogja idézni játéká hasonlíthatatlan ízeit, felejthetetlen estjeinek egy-két hangulatoszlányát, de őt magát sohasem halljuk többé... Soha nem fog már megjelenni finom, törékeny alakjával, ezüstsörényű művészfejjével a Vigadó dobogóján, ahol annyiszor várta őt, — mint ő maga mondta: „a legnagyobb szerelme” — a zongora.

Valóban! Senki nem ismerte úgy a zongora legbensőbb titkait, mint ez a nagy mester. Senki más keze alatt nem virágzott ki olyan dúsgazdagon a hangszer lelke, mint az ő érintése nyomán. Susogó, vagy szikrázó futamai, ezüstösen csilingelő trillái, epedő, elbeszélő, panaszkodó, vagy forrón valló kantilénái, diadalmas akkordjai, oktavjai magukban véve is lebilincseltek. Pedig ezek csupán eszközei voltak, hogy mesés művészi álmait valóráválsa. Produkciói a megálmódott eszmény tökéletességével keltek életre és tűntek a végtelenbe mágikus ujjai alatt, lenyűgöző varázssal töltve meg a tovasuhanó percekét.

Újraalkotó költő és romantikus egyéniség volt, a szó legnemesebb értelmében. Játékát a legörökebb emberi érzés: a szerelem fűtötte. De rendkívül finom, franciás szelleme és ízlése mozarti tökéletességű formák közt tartotta megnyilatkozásait még az inspiráltság legszabadabb perceiben is. Csak így lehetséges, hogy amikor korunk legnagyobb Liszt, Chopin és Schumann interpretátora volt, remeket tudott nyújtani Beethoven Appassionatajában, Mondschein vagy nagy As-dur szonátájában is. De bármit is játszott a zongorairodalmat szélesen átölelő repertoire-jából, mindent maradandó élménnyé emelt. Brahms és-moll Intermezzo-ja, Mendelssohn Rondo Capriccioso-ja, Schubert néhány ópusza, — csak

futólág kiragadva számtalan szebbnél-szebb produkciója közül, — örökké felejtethetlen.

Játéka, — quintessenciája a zongorázásnak és a művészetnek, — művészileg, de emberileg is, emelkedetten nevelő hatású volt. Magas elika sugárzott minden hangjából. Nem hiába volt Liszt a mestere! A „génie oblige“ elve művészetének tengelye volt. Talán ezért tudta megőrizni hajlott korára is sok fiatal művészt túlszárnyaló temperamentumát, fizikumát, idealizmusát, de főleg: gyémántkeménységű időálló technikáját.

A lassan közeledő öregség halk kopogtatásai voltak, amikor koncertjein itt-ott memoria-zavarok léptek fel. Ilyenkor az őt rajongásig szerető közönsége — immár a harmadik generáció! — vele együtt „drukkolt“, majd lélegzett fel, ha pár taktus után ismét rendbejött minden. A sehonnan sem hiányzó Beckmesserek fontoskodva tartották számon az indiszponált pillanatokat. De ugyan mit számított néhány bizonytalanság egy kétórás műsor tündöklő tökéletességű sorozatában? Mintha bizony a milói Venus sérülése dacára is nem volna örökértékű remeke a szobrászművészetnek?

Beláthatatlanul hosszú, az élő Liszt Ferencig visszanyúló ragyogó művészpályája íme véget ért. Kivételesen szerencsés életét jótékony, gyors halállal koronázta meg a Sors.

Most, amikor ellobbant a szent láng, amit — mint beethoveni örökséget — Liszt csókkolt a homlokára, megrendülten búcsúzunk Sauer Emiltől.

És ugyanakkor búcsúzunk attól a letűnt kortól is, melynek egyik utolsó képviselője, egyik fejedelmi záróköve volt.

Ambrózy Béla.

WEINGARTNER FÉLIX †

A történelmi idők zajló eseményei közepette úgyszólván az egész világ őszinte szomorúsággal fordult a svájci kisváros felé, ahol a vezénylőpálca egyik legnagyobb mestere hunyta le örökre szeméit. Diadalmas, sikerekben gazdag élet adatott neki, mint igen keveseknek. Munkabírása csodálatos, egyénisége lebilincselő, mindenekfelett izig-vérig művész. Népszerűség dolgában is kevesen versenyezhettek vele.

1863-ban született a dalmáciai Zarában. A lipcei egyetemen tanult, honnan magához vonzotta a zene nagy mágusa: Liszt Ferenc. A Mester kegyeibe fogadta az alig 21 éves ifjút, akinek első művét a „Sakuntala“ c. daljátékát maga mutatta be Weimarban. A biztos siker szárnyán indult útjára, híre mindenütt előtte járt. Az elkövetkező 30 év alatt 9 helyen működött, mint karmester, zeneigazgató, operaigazgató. Főbb állomásai Berlin, München, Bécs. Különösen sokat köszönhet neki a bécsi filharmoniai társaság, melynek a világháború után 8 éven át volt igazgatója.

1927-ben megvált Bécstől s a svájci Basel lett otthonává, ahol mint a városi zenekonzervatórium igazgatója és a szimfónikus zenekar karmestere élénk zeneéletet teremtett. Innen járta hangversenykörútjait. — ellátogat közben Japánba is, — ide tér vissza megpihenni. Itt Baselen tartotta fenn a híressé vált karmesterképző mesteriskoláját, amelyen varázslatos intuícióval és utolérhetetlen pedagógiai érzékekkel nevelte a világ minden részéből odaseregltő, válogatott zenészfijúságot. (A magyarok közül Ádám Jenő végzett nála.)

Eszményképei: Liszt, Wagner. A két mester művészetével kapcsol-

latban, az általuk képviselt zenei hagyomány leghűségesebb és leghitelesebb megőrzője és továbbadója.

Mint karmestert a legátfogóbb kultúra, széles látókör és nemes vérmérséklet jellemzi. Beethovennek legelmélyedőbb, legklasszikusabb interpretátora. De a német újromantika is hűséges tolmácsolót talált benne. A fiatalok műveit mindig nagy szeretettel vette műsorára. Mint dirigens a gazdaságos mozdulatok embere, gesztusait az elegáns, úri választékosság jellemezte, melyek azonban mégsem felültesek, hanem a belső izzó rezdülések félreérthetetlen finom kivetítései.

Mint zeneszervező ifjúkori eszményképei nyomába szegődött. 7 operája, 9 szimfóniája, több szimfónikus költeménye ezt az irányt képviselik. Műveinek sorát nyitányok, kísérőzenék, hegedűversenyek, kamaraművek, zongoradarabok és főként nemesveretű, finom, poétikus dalai teszik teljessé. „A dirigálásról” című könyvében fektette le a zenekarművészettel kapcsolatban leszűrte, annak problémáit érintő tanításait. Nevezetesen még a zenedrámáról és a Beethoven-utáni idők szimfóniaköltészetéről szóló írásai mellett „Utmulatói”, melyeket Beethoven, Mozart, Schubert és Schumann szimfóniáinak előadásához fűzött. Nemrégiben jelentek meg írásai és gazdag életének visszaemlékezései.

Nálunk is sokszor megfordult, a magyar közönség mindig szeretettel fogadta. Legutóbbi szereplései között kimagaslik Liszt Krisztus c. oratóriumának előadása.

Szeretetre méltó egyéniség, igazi nagyúr volt úgy az életben, mint a karmesterdobogón s elhunytát valóban az egész világ minden számottevő zenei testülete őszintén fájlalja. (*)

Akit még Liszt Ferenc kísért zongorán

A Pestbudai Hangászegylet, a mai Nemzeti Zenede egykori tagja, özv. Tessényi Ferencné szül. Nagy Anna, 92 éves korában elköltözött az élők sorából. A Nemzeti Zenede centenáriuma alkalmából a „Zene” 1940 május 15-iki számában egy interjú keretében közöltük beszélgetésünket a 90 éves matrózával. Felemlítettük többek között, hogy özv. Tessényiné Nagy Anna, a Pestbudai Hangászegylet, a mai Nemzeti Zenede egyetlen élő tagja, mint 15 éves leánya, annak 25 éves fennállásának ünnepélyén Liszt Ferenc Szt. Erzsébet oratórium bemutatóján a szerző személyes vezetése alatt, az angyalok karban közreműködött. Ugyancsak részt vett Tessényiné a Nemzeti Zenede 75 éves jubileumán, amikor Wagner Richard vezényelt és Liszt Ferenc, valamint tanítványa, később veje Bülow János is szerepeltek. Mint Langer János és Engeszer Mátyásnak,

a Liszt-egylet karnagyának tanítványa és Liszt-egyleti tag sokat szerepelt az egyleti hangversenyeken és a Schwendtner apátplébános lakásán rendezett matinékön. Egy ilyen alkalommal Liszt Ferenc maga kísérté Nagy Anna énekét. Máskor Liszt vezényletével Liszt Ave Mariáját énekelte a belvárosi templomban. Ugyancsak Reményi Ede esküvőjén is Nagy Anna énekelt egy tercetben. Reményinek Liszt Ferenc volt a tanítványa. A Liszt-egyletben még élénken részt vett Tessényiné az ünnepségeken, jelen volt Raabe Péter előadásán is. A nagy köztisztelőnek örvendő matróza élte utolsó pillanatáig megőrizte szellemi frissességét és érdeklődését a zenei események iránt. Halála hírért a magunk részéről is őszinte részvételt fogadjuk. Gyászolják leánya Tessényi Margit, az ismert zongoraművész nő, veje Geszler Ödön, unokája Geszler György.

A RÁDIÓ ZENELI TERVEI

Június 1-én az Operaházi zenekar hangversenyén Szabó Pál működik közre. A hangverseny részletes műsora a következő: Weber: „Bűvös vadász” nyitány, Saint-Saëns: Gordonkaverseny, Kristó Odak: „Pas-sacaglia”, Brahms: I. szimfónia. Lemezről olasz dalok kerültek műsorba, valamint Cesar Franck: „Szimfónikus változatai”.

Június 2-án Jancsin Ferenc játszik Paganini, Saint-Saëns, Schubert, Szántó, Wieniawsky és Bánáti műveket. Benedetto Mazzacurati a magyar-olasz művészsere keretében gordonkázik: Frescobaldi: „Toccata”, Boccherini: „Adagio és allegro”, Vitali: Ciaccona”. Kereszti Jenő műsorán Frescobaldi, Schumann, Bossi és Antalffy-Zsiros művek szerepelnek. Az orgonaversenyt a Belvárosi templomból közvetítik.

Június 3-án bolgár zenét ad a Rádió lemeztől, valamint Kolozsvárról ad közvetítést. A Kolozsvári Konzervatórium tanárainak hangversenyén a következő műsor kerül mikrofon elé: Haydn d-moll vonósnégyes, Schubert, Liszt és Vaszy dalok, Bizet-Hubay: „Carmen-fantázia”, Liszt, Kodály és Dohnányi művek zongorára, dalok a Kern-Molnár daloskertből és Bartók-Kodály feldolgozásokból és végül Mozart A dur klárinet-ötöse.

Június 4-én japán művészelemek kerülnek bemutatásra. Az egyik lemez-műsor a következő: Rossini-Respighi: A bűvös bolt, Debussy: „Gyermekek kuckója”, „Híres énekek” címen a sextusi kápolna énekkara, a Homeros énekkar, a Scala énekkara, a „Sängerknaben” és a Berlini „Männergesangs Verein” énekel Anerio, Kodály, Bizet, Mozart és Strauss műveket.

Június 6-án „Magyar népmuzsika” című előadássorozat egyik elő-

adása kerül sorra, valamint az Operaházi műsor közvetítése.

Schmitt: „Salome tragédiája” című művét 7-én mutatja be a Rádió. A kamarazene híveit a következő művek elégtítik ki: Poulenc: Trió, Beethoven: Quartett. És végül sor kerül a Szevillai borbély előadására lemeztől.

Június 8-án Adám Jenő tart előadást „Magyar ének, magyar lélek” címmel. Az Operaházi zenekart Fridl Frigyes vezényli.

9-én Liszt műveket hallunk: az A-dur zongoraversenyt, dalokat, a Mefisto keringőt és a Tassot.

Laurisin Irén Schubert, Brahms, Liszt, Kodály, Tarnay dalokat énekel 10-én.

11-én Massenet „Elszászi jelenetek” című műve kerül sorra. Veress Endre magyar szerzők műveiből ad elő. Richard Strauss születésnapján dalok kerülnek mikrofon elé, a Rózsalovag keringő és a „Till Eulenspiegel”. Ezen a napon lesz még a Nemzeti Zenede záróvívzsongversenye.

Június 12-én Pizetti egyik kamarazeneműve kerül bemutatásra: „Három ének egy ifjú mennyasszonyhoz. Névay Ilonka Chopin műveket ad elő. Lemeztől a „Szerelmi bájtal” kerül előadásra.

László Magda Dohnányi-, Kodály- és Hubay-dalokat énekel 13-án. Lemeztől Ravel „Bolero”-ja és Szostakovics szimfóniáját halljuk.

Boccherini vonósnégyese 14-én kerül sorra.

Az operaházi zenekar ad hangversenyt 15-én, 16-án Göllerichné zongorázik. Báthy Anna énekel „A dal klasszikusai” címmel és Wehner Géza orgonázik. „A magyar népmuzsiká”-ról Molnár Imre beszél 19-én. Vasárnap pedig a Tannhausert halljuk lemeztől és sor kerül a Batáry vonósnégyes hangversenyére is.

KÜLFÖLDI HÍREK

Soini Oiva finn operaigazgató a jövő évadban a helsinki operaházban bemutatja Erkel Bánk bánját, amelynek előadását Ferencsik János és Oláh Gusztáv készítik elő. Viszon- zásul a budapesti operaház finn be- mutatót tervez, amelyen Soini Oiva mint énekművész szerepel.

A II. német—olasz művészi hét március 18—22. között zajlott le Hamburgban. A hamburgi operában Malipiero, Wolf-Ferrari, Verdi, Puc- cini műveit játszották, míg a zene- kari hangversenyeken Respighi, Zan- donai, Egon Kornath, Max Trapp, Irjő Kilpinen művein kívül Kodály Zoltán egyik szimfónikus alkotását adták elő.

Gluck eddig ismeretlen g-dur Con- certoja fuvalára és zenekarra nem- régiben megjelent a zürichi Hug zeneműkiadónál. Szölamait egyik dél- német könyvtárban találták meg. A bájos témákban bővelkedő, finom feldolgozású 3-tételes mű értékes gyarapodása a fuvalirodalomnak.

A bécsi filharmónikus zenekar fennállásának 100. évfordulóját ápr- ilis hóban ülte meg. Négy héten át tartottak az ünnepségek, amelyek külföldi nagy zenekarok és művészi együttesek közreműködésével folytak le. A meghívott zenekarok között sze- repelt a budapesti filharmónikus tár- saság Dohnányi Ernő vezetésével. Műsorukon Erkel Ünnepi nyitánya, Dohnányi nagy zenekarra írott Szvít- je, Bartók Tánceszvítje, Kodály Galán- tai táncai és Liszt Les preludes szim- fónikus költeménye szerepelt. Ráadá- sul a Rákóczi-indulót játszották. A bécsi ünnepségek alkalmával került először kiosztásra az újonnan alapí- tott Otto Nicolai ezüstérem, amely- lyel Dohnányi Ernőt is kitüntették.

Berlinben megalakult a német Si- belius-egylet dr. Drewes főintendáns elnöklésével. Vezető tagjai Furt-

wängler, Tietjen, Graener és Rezn- cek. Az alakuló közgyűlés érdek- sége volt, hogy Sibelius rádió- n keresztül Helsinkiből üdvözölte az új egyesülést.

Marx Joseph, a jelentős osztrák zeneköltő május 11-én töltötte be 60. életévét. 1882-ben született Grazban. Itt végezte középiskoláit, az egye- tetet és a konzervatóriumot. 1913-ban a bécsi Zeneakadémia tanára lett, 1922-óta igazgatója. Nevét ismertté elsősorban dalai tették (Olasz dalos- könyv Heyse szövegére). Ezek a ké- sői romantikában gyökereznek és bennük Schumann, Brahms, Wolf Hugo és Grieg nyomát követik. Egyéni hangját azonban mindig meg- őrzí. A kamarazene terén elsősorban három zongoranégyesével, továbbá triófantáziájával, hegedűszonátájával, cselló-zongoraszvítjével, hegedű-zon- gorafantáziájával tűnt fel, Zongora- darabjai bizonyos értelemben a zon- gora színhatásának olyan új lehet- ségeit tárták fel, amelyekre Reger után gondolni sem mertek. Szimfó- nikus műveiben (Herbst-Symphonie, Symphonische Nachtmusik, Idylle, Frühlingsmusik, Nordland-Sympho- nie) a modern zenekar legnagyobb apparátusával dolgozik. Legújabb ze- nekari művét, Altiwiener Serenaden, a bécsi filharmónikus zenekar ala- pításának 100. évfordulójára írta. Marx műveiben ritka szerencsével párosul a zseniális alkotóképesség az átlagot messze felülmúló tudással. Erős érzelmi világát okosan mérle- gelő elme szabályozza.

BELFÖLDI HÍREK

Walter Rózsi és Závodszy Zoltán operaházi tagokat a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter a magyar énekművészet fejlesztése és népszerűsítése körül szerzett mara- dandó érdemeinek elismerésül a Magyar Királyi Operaház örökös tag- jaivá kinevezte.

Sugár Viktor † Súlyos veszteség érte a katolikus magyar egyházzenei életet. Sugár Viktor, a Budavári Koronázó Főtemplom ének- és zenekarának karnagyja és a Nemzeti Zenede helyettes igazgatója ápr. 19-én éjjel a Királyhágó-utcai honvédtiszt kórházban hosszas szenvedés után elhunyt. Sugár Viktor 1872 márc. 12-én született Déván. Középiskoláit Kaloocsán és Szegeden végezte, majd katonának ment s mint aktív tűzértiszt folytatott magasabb zenei tanulmányokat; a Nemzeti Zenedében zeneszerzést és orgonatanácsokat végzett. 1904-ben mint orgonaművész a Budavári Koronázó Főtemplomba került. 1909-ben tűzérszázadosi rangban nyugdíjaztatta magát, hogy a Nemzeti Zenede orgona és liturgika tan szakának vezetője legyen. 1913-ban a Mátyás-templom helyettes karnagyának nevezték ki Sztojanovits Jenő mellé. Sűrűn szerepelt mint orgonaművész (sikeresen hangversenyzett magyar, németországi és svájci városokban) és mint dalárdavezető a világháború kitöréséig, amikor újra aktiváltatta magát. A déli harcerekken teljesített szolgálata közben több magas kitüntetést szerzett. Őrnagy rangban helyeztette magát nyugállományba. 1919. febr. 1-én Sztojanovits Jenő örökébe lépett a Mátyás-templomban. 1920-ban, a nemzeti hadsereg bevonulásának első évfordulóján a Kormányzó úr 100,000 koronát adományozott a főtemplom énekkarának. Ez a jelentős összeg, valamint a székesfőváros kegyúri támogatása tette lehetővé azt az elgondolását, amellyel megszervezte nagyszámú ének- és zenekarát. A működő tagok száma ezóta százra emelkedett. 1922-ben a Corvin-színház zeneigazgatója lett. Erdemei elismerésül 1926-ban kormányfőtanácsosi címet kapott. 1927 óta tagja volt a Magyar Külügyi Társaság művészeti osztályának és jelentős munkát fejtett ki mint az Országos kat. kántorszövetség világi elnöke. Utolsó karnagyi szereplése ének- és zenekarának élén a pápa koronázási évfordulóján, márc. 8-án tartott hálaadó szentmise, majd márc. 11-én az

aostai herceg lelkiüdvéért tartott requiem vezénylése volt.

Közel negyedszázados karmesteri tevékenysége alatt énekkarát klasszikus színvonalra emelte. Ezt a kitűnő együttest, amelynek Mozart, Beethoven, Liszt és más világhírű mesterek miséinek műsorontartásával biztosította művészi jelentőségét, magasszínvonalú egyházzenei hangversenyeken számos alkalommal sikeresen szerepeltette. Egyebek között ő mutatta be először Kodály Budavári Tedeumát 1936-ban. Sokoldalú karnagyi munkássága mellett az orgonát sem hanyagolta el. Mint az orgona mechanizmusának és irodalmának alapos ismerője, hangszeréről könyvet is írt: Az orgona szerkezete és fejlődéstörténete napjainkig 1913, amely az egyedüli magyarnyelvű orgonaépítési szakmunka. Számos nagy orgonát tervezett, többek között a Mátyás-templom új orgonáját is 1913-ban. 1932-ben készült a Nagyboldogasszonyról nevezett budavári koronázási főtemplom épülete, egyházi zenéje és orgonái a multban és jelenben c. műve. Sugár Viktor mint zeneszerző is kiváló volt. Számos nemesveretű egyházzenei alkotása úgy itthon, mint külföldön jelentős művészi sikert aratott. Hagyatékában sok kiadatlan értékes egyházzenei és énekkari műve maradt. Sugár Viktor a kat. egyházi zene kiváló és nagyérdemű szakembere volt. Elvesztését azonban nemcsak a kat. egyházi zene gyászolja fájó szívvel, hanem az egyetemes magyar zenei élet és társadalom is, amely nehezen nélkülözi ezentúl rokonszenves, nemes alakját.

Kolozsvári Művészeti Hetek. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter kezdeményezésére megtartandó Kolozsvári Művészeti Hetek (1942. ápr. 9-től jún. 6-ig) során az irodalmi és képzőművészeti események mellett a zenének is bőséges szerepet juttattak. Május 10-én nyílt meg az Egyetemi Könyvtár helyiségeiben a színház és zeneművészeti kiállítás; 11-én tartotta a kolozsvári Filharmóniai Társaság VIII. bérleti hangver-

senyét, amelyen Dohnányi Ernő zongorázik, aki ugyancsak közreműködött 14-én a Vég-vonósnyegy kamarazene-hangversenyén. 18-án zajlott le a ref. teológia énekkarának és a Mátyás király-kórusnak egyházzenei hangversenye az evangélikus templomban. 20-án Bartha Dénes egyet. m. tanár tartott zenetörténeti előadást „Ősi hagyomány és nyugati hatások a magyar zenében”. 23-án került előadásra Liszt Koronázási miséje és Kodály Te Deumja a Szent Mihály-templomban a kolozsvári Filharmónikus Társaság, a kolozsvári Nemzeti Színház magánénekesei és bővítt énekkara közreműködésével. 25-én tartja meg az Éneklő Ifjúság hangversenyét az áll. Tanítóképző és a Marianum énekkara közreműködésével. A zenei eseményekből ősi hagyományaihoz híven kivézi részét a kolozsvári Nemzeti Színház újonnan megszervezett operatársulata, amely Erkel: Bánk bán, Kodály: Háry János, Verdi: Traviata, Aida, Rossini: Szevillai borbély, Mozart: A szerelem diadala, Bizet: Djamileh, Delibes: Coppélia, Puccini: Bohémélet, Pillangó kisasszony és Lehár: A víg özvegy c. műveit adja elő. E gazdag zenei program egymagában is megérdemli, hogy az egy hónapon át tartó művészi produkciók minél nagyobb közönségsikert arassanak.

»Zene és közönség« címen Ádám Jenő zeneművészeti főiskolai tanár tartott előadást a Nemzetpolitikai Társaság előadássorozatában. Felvázolta a zeneművészet mai helyzetét, ismertette a közönség igényét és fizetését, foglalkozott a közönség zenei rétegződésével. Előadása befejezésében kitért a zenekritika komoly hivatására.

Karvezető továbbképző tanfolyamot rendez a Magyar Dalos Egyesületek Országos Szövetsége 75 éves jubileuma alkalmából. A tanfolyam júniusban lesz és azon 50 vidéki karvezető vehet részt. A tanfolyam 10—

14 napig tart. Bárdos Lajos vezetésével mellett a legkiválóbb szakemberek és zeneakadémiai tanárok tartják az előadásokat, amelyeknek tárgya a karvezetés, hangképzés, népdal, karirodalom, énekkari élet és szervezés stb.

A Magyar Dalos Egyesületek Országos Szövetsége 75 éves fennállása alkalmából tervbevevett országos jubileumi dalosünnep elmarad, miután a rendkívüli helyzet okozta nehézségek folytán a tervbevevett keretek között a dalosünnep megtartása nem lehetséges. A háromnegyedszázados évfordulót ehelyett a Szövetség kerületi dalosünnepnek megrendezésével üli meg.

A Magyar Zenei Szemle új száma. A Magyar Zenei Szemle májusi számában Papp Géza értekezik Kájoni János, a székelység emlékezetében máig is élő ferences szerzetes orgonakönyvéről és közli az Organo Missale (1667) tartalmának tematikus jegyzékét. Iszák Kálmán Liszt három Petrarca-szonettjének történetét mondja el és zenei elemzést adja elő. Koch Lajos Millöcker Károlyról emlékezik meg születése századik évfordulóján.

A Budapesti Daloskerület Szabados Béla zeneakadémiai tanár, a magyar Hiszekegy komponistája emlékének áldozott ápr. 29-én méltó keretben abban a hangversenyben, amelyet Szabados Béla kedvelt műveiből rendezett. A jól összeválogatott műsor-számok élénk színekkel mutatták be Szabados művészegénységét. Az egyes művek, mint a Régi magyar táncsorozat, a Pillangó koloratürkeringő, a Bolond c. daljátékából összeállított részletek, valamint több karmű a Homeros-énekkar, a Máv »Acélhang« dalárdája és a Budapesti Polgári Dalkör előadásában nagy sikert arattak. A műsor bevezetéséül dr. Purebl Győző szóf. tanácsnok, mint a daloskerület elnöke mondott emlékbeszédet.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZITŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezüleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Médaille D'Or kifüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnefteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

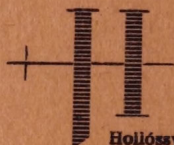
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjon az egészség forrásaihoz!

Kitűnő halású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

Hollósy János
könyvnyomtató

Budapest, VII.
Jósika-utca 20

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felolós szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felolós kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

Budapest

XXIII. évfolyam, 14. szám.

1942 július 1.

TARTALOM

Az elmúlt évad mérlege. — Haraszti Emil: Sayn Wittgenstein hercegnő: Liszt Ferenc élettársa. — A firenzei „Maggio Musicale” 1942-ben. — Lakatos István: A kolozsvári művészeti hetek zenei eseményei. — Magyar passio bemutatója. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZITŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarány, Grand Prix Médaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaaglópálya, kocszás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnötteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

hármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁCH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

AZ ELMULT ÉVAD MÉRLEGE

Az elmúlt évadban is megrendezte a Népművelési Bizottság szokásos bérleti hangversenyeit, ezúttal „Nagyzenekari estek” címmel. Ez a kétségtelenül prefenciózus elnevezés nem propagandisztikus célokat szolgál, hanem a hangversenysorozat komoly kulturális hivatását és művészi jelentőségét kívánta hangsúlyozni. Ennek a sorozatnak a meghirdetésével a Népművelési Bizottság kettős kötelezettséget vállalt magára: művészi és pedagógiai kötelezettséget.

Amikor most számot adunk e hangversenyekről és felállítjuk a népművelés idei zenei évadjának erkölcsi mérlegét, örömmel kell megállapítanunk, hogy a Népművelési Bizottság teljes mértékben eleget tudott tenni vállalt kötelezettségeinek, sőt a hangversenyek sikere művészi és népművelési szempontból egyaránt felülmutat minden várakozást.

A hangversenysorozat megnyitó estjét Mozart emlékének szentelte a Bizottság, a felülmúlhatatlan zenei zseni halálának 150. évfordulója alkalmából a Nagy C-moll Mise részleteit és a „Hattyúdal” szimfóniát mutatva be. A Mozart-emlékhangversenyt egy Wagner-, majd egy Csajkovszky-est követte. Ezeken a hangversenyeken is a műsor összeállításánál az a szempont vezette a Bizottságot, hogy egyrészt a közkedveit, ismertebb műveket nyújtsa a nagyközönségnek, másrészt a kevésbé népszerű, ritkán játszott, ú. n. „nagyzenekari” darabokkal ismeresse meg a zenekedvelő publikumot. Wagner és Csajkovszky után magyar szerző, legnagyobb zenei géniuszunk, Liszt Ferenc került sorra; a csak ritkán hallható Faust-szimfónia előadásával méltóan áldozott a fővárosi népművelés a nagy zeneköltő öröklébe élő emlékének.

A „Magyar Szerzők Bemutató Estjén” a fiatal zenei generáció legtehetségesebbjei jutottak szóhoz és ezzel egyik legszebb hivatásának tett eleget a Népművelési Bizottság, és pedig annak, hogy támogatást, dobogót és publicitást nyújtson az arra érdemes fiatal magyar zeneszerzőknek.

Ugyanakkor pedig bérlőközönségénél is érdemet szerzett magának azzal, hogy a mai modern zene néhány kitűnő művét ismertette meg vele.

Talán a legkimagaslóbb volt valamennyi hangverseny közül a Budapesti Kórus közreműködésével rendezett évadzáró hangverseny, amelyen Bach XXI. Kantátája és Sztravinszki Zsoltárszimfóniája került előadásra; ez utóbbi tíz éve, első budapesti bemutatója óta nem szerepelt hangversenyeink műsorán s azóta legfeljebb a Rádió hangplemez-koncertjein volt néha-néha hallható. Ezúttal is Bárdos Lajos vezényelte tökéletes kongenialitással ezt a zenei csemegeszámba' menő kiváló alkotást. Befejezésül Kodály Zoltán Budavári Te Deuma aratott frenetikus sikert és ezzel méltóan zárta le a Népművelési Bizottság idei nagysikerű hangversenyévadját.

A jövő szezonra az „opera-hangversenyek“ új műfaját ígéri a fővárosi népművelés. Az eddig közzételt műsortervek rendkívül érdekes, ritka zenei élményekkel kecsegtetnek. Hisszük, hogy az új évad művészi sikerekben nem fog elmaradni a most befejezett mögött.

HARASZTI EMIL:

SAYN WITTGENSTEIN HERCEGNŐ: LISZT FERENC ÉLETTÁRSA

Ezernyolcszázharmincnyolc óta Liszt Ferenc az európai hangversenytérnek ünnepelt hőse. Diadalmasan rohan keresztül Európán. Gibraltár és London, Szentpétervár és Konstantinápoly a határjelzői a meteorszerű körútnak. Mindenütt mámoros tombolás fogadja, fáklyás zene, bankettek, szerenádok, üdvözlő versek, a köznagsbergi egyetem doktorává avatja. Leglelkesebb rajongói a nők, ostromszerű hódolatuk sokszor elviselhetetlen. Ary Scheffer képe s a róla készült francia reprodukciók a huszonhétéves Liszt Ferencet megvesztegető lényének egész ellenállhatatlan erejében mutatják. Érthető, ha a hölgyek nem tudtak szabadulni varázslata, alól s boldog volt, aki közelről mélyedhetett titokzatos tűzben izzó szemébe vagy megfoghatta kesztyűjét. Titkára, Belloni nem győzte olvasni a szerelmes leveleket. Párisi szerelmei, főképp d'Agoult grófné, azután az újabb messze hangzó kalandok: Belgiojoso hercegnő, Lola Montez, a híres táncosnő a Don Juan glóriáját vonták feje köré. Bár ekkor már érzi a virtuóz pálya ürességét s magános óráiban sokszor gyötörte a kérdés: meddig lesz a tömeg kegyeltje, mikor a dobogón ezer kigyulladt szempártól ittasodott meg s az ováció orkánja feléje viharzott, feledett minden kétséget s csak a pillanat bódulatának élt.

1847 februárjában körútján Kiewbe érkezik, ahol több koncertet ad. Egyik jótékony célú hangversenyére egy hölgy százrubelessel váltja meg jegyét. Liszt megtudja, hogy a hölgy Sayn Wittgenstein Miklós orosz gárdakapitány felesége. Meglátogatja és megköszöni az adományt. Találkozásuk forrása lett életükre kisugárzó szerelemnek, melynek forrósága az évek múlásával enyhült, de átalakult sűríg tartó benső barátsággá. A végzet megakadályozta, hogy az egyház törvényei szerint is egymáséi legyenek, de a köztük levő kapcsolatok valóban élettársi

kötélékek. Liszt Ferenc születésének közeli évfordulója időszerűvé teszi a megemlékezést e kivételes lelkiségű nőről.

Sayn Wittgenstein Miklós hercegné családi nevén Ivanovszka Karolin, Lengyelország egyik leggazdagabb nemesének, Ivanovszki Péternek és nejének, Podoska Paulinának leánya, 1819 február 8-án született. A család gazdagságáról fogalmat nyújtanak roppant kiterjedésű birtokaik: négy uradalom a kiewi kormányzóságban, három a litini kerületben, három a berislawli kerületben, végül négy uradalom a mohilewi és jampoli kerületben. A hercegnő a kiewi kormányzóság területén fekvő Woronincén lakott, ahol Liszt is meglátogatta.

Szülei két ellentétes természet és jellem. Ivanovszki Péter nagyműveltségű, zárkózott, keményakaratú ész-ember, kizáróan könyveinek és a gazdaságnak él. A kelő nap gyakran íróasztala mellett találta. Felesége a nagyvilág forgatagát kedvelő temperamentumos asszony, a maga külön életét élte, utazásaira néha magával vitte a leányát. Francia nevelőnők irányították Karolin tanulmányait. Kiszabadulva a gyermekszobából, a serdülő leány, aki éppen nem volt szép, csak szeme kellett figyelmet, atyja szellemi befolyása alá került. Szenvedélyes lovas, férfiruhában lovagolt naphosszat — kozáklánynak hívták — s igen szeretett szivarozni, ami nem rusztikus szokás, de a nyugati kultúrával került keletre. Georges Sand, a francia regényíró s a romantika hősgyei erős szivarosok. Karoline elképzelhetetlen mohósággal, válogatás nélkül olvasott mindent össze-vissza. Nyelvismeretei megkönnyítették e szenvedélyét, mindent eredetiben olvasott. Voltairet, Dantet, Shakespeare-t, Goethet, Kantot, Hegelt. Történelem, irodalomtörténet, képzőművészet és zene mellett a vallásfilozófia is nagyon érdekelt. Rendkívüli műveltségre tett szert az önképzés minden erényével és hibájával együtt. Olvasmányait nem tudja feldolgozni, nincs érzéke a rendszer és a módszer iránt. Szellemi alkata a század derekán divatos „Kék Harisnya” fogalmának felel meg. Szerencsétlen házassága csak fokozza kulturális szomjúságát. Izzó lengyel érzésű nő, aki Franciaországtól lengyel hazája felszabadítását reméli. Kiewben megismerkedik Sayn Wittgenstein herceg, balti eredetű gárdakapitánnyal, a kormányzó szárnysegédével. A sokkal idősebb férfi megkéri a tizenhat éves leány kezét. Karoline nemet mond, de nagyravágó atyja ösztönzésére egy év múlva hozzámegy a hercegi kéréshöz, aki óriási vagyon örökösnoijének lett a férje. A következő évben született kisleánya, Mária hercegnő. A házaspár csakhamar elhidegült. A herceg értetlenül állott szensibilis, felsőbbrendű értelmiségű neje előtt, az asszonyt pedig nem kötötte le a csillogó, de sívár nagyvilági élet, mely a herceget érdekelte. Karoline férjét Péterváron hagyva, leánykájával visszavonult Woronincére, Kiew és Odessza között, ahol még jobban olvasmányaihoz mélyedt. A kielégítetlen lelkű s a mesebeli királyfi után sóvárgó asszony nyugalma egy csapásra feldúlta Liszt Ferenc megjelenése. A művészt is lebilincselte az asszony és hízelgett hiúságának a feltétlen odaadás és rajongó magasztalás, mellyel Karolin körülvette. D'Agoult grófnővel való viszonya már csak szórványos levélváltásban élt, lelkében még folyvást hangzottak a haldokló szerelem disszonáns utórezgései. Liszt első látogatása alkalmával Woronincén, mind a ketten érzik, hogy útaik egybekapcsolódnak. Még találkozásukat követő napon Liszt beszámol d'Agoult grófnőnek az új ismeretségről s az elhagyott kedves örömmel fogadja a hírt, nem sejtve, hogy a szakítás kettejük között immár beteljesedett. Amint 1838-ban a comói tó partján, Bellagióban Liszt és Marie d'Agoult együtt olvasták a Villa Melzi platánjai alatt Dante Isteni Szinjátékát, most a woronincei park szerelmesei mélyednek el Dante titkaiba. 1848-ban, Liszt újabb látogatása alkalmával elhatározzák, hogy egybekelnek. Tervük megvalósításához

szükség volt a házasság felbontására. Mindezt gondosan elő kellett készíteni. Részletes és pontos haditervet dolgoznak ki. Liszt ekkor már weimari udvari karmester, haditervükben nagy szerepet szántak Maria Pawlowna weimari nagyhercegnőnek, Miklós orosz cár nővérének, akire számítottak, hogy latbaveti befolyását Oroszországban Karolin házasságának felbontása ügyében. Mindent titokban tartottak, nehogy Wittgenstein herceg megsejtsen valamit s megakadályozza neje külföldre utazását. carlsbadi kúra ürügye alatt külföldi útlevelet szerzett maga és leánya számára. Liszt előreutazott Sziléziába. A frankfurti forradalomban tragikus véget ért Lichnowsky Félix herceg, a nagy zenebarát Krzyanoviczi kastélyában volt a megbeszélte találkozó. Itt leste Liszt tizennégy napon át izgalmas várakozásban imádottja érkezését. A hercegnőnek sikerült eladni ezalatt egyik birtokát egymillió rubelért. Alig lépte át az orosz határt, a sorompók a kitört forradalom miatt bezárultak. Váltott lovakkal rohogott Krzyanovicz felé. A viszontlátás öröme közepette a nőnek gyöngéd gondolata támad, meglátogatják Doborjánt, Liszt szülőfaluját. Karolin látni akarja a falut, ahol hősének zsenije szárnyait bontogatta. Doborjából Bécsbe veszik útjukat, itt javában tombol a forradalom, mely februárban Párisból szabadult el. Együttélésük első esztendeje egybeesik a magyar szabadságharc tragédiájával.

Weimar, ahová érkeznek, nagy szellemek árnyékától népes városka. Carl Alexander nagyherceg áldozatos hévvel hódol a művészeteknek. A közönség erkölcsben puritán, ízlésben maradi. Emiatt Liszt élete állandó küzdelem a weimariakkal. A hivatalos körök nem akarnak tudomást venni Liszt és a hercegnő együttéléséről, a meghívókat Liszt nevére az Erbprinz szállóba küldik, ahol a művész azelőtt lakott. Ezalatt megindul a válópör, mely tizenhárom éven keresztül fog tartani.

Eleinte úgy látszott, hogy férj és feleség csakhamar megegyeznek, amely esetben kölcsönös közbenjárással hamarosan elérheték volna az orosz szent szinódusnál a házasság felbontását, melyhez csak a pápa megerősítésére lett volna szükség. Anyagi kérdések azonban felborították a tervbevett egyezséget, s így ellenfelek, sőt ellenségek gyanánt álltak szemben.

A thüringiai levéltárban őrzött akták szerint a férj beleegyezett volna a válásba, ha Mária hercegnőt visszaadják atyjának, vagy a nagyhercegnő veszi gondjaiba. A herceg „kárpótlásképpen” igényt tart az Ivanovszki-vagyon egy hetedére, a vagyon többi részét Karolinnak biztosítania kell leánya számára s csak kétszázezer ezüst rubelt tarthat meg magának. Az egyezségről jegyzőkönyvet vettek föl Vitzthum báró főudvarmester és Liszt jelenlétében. E megállapodásokat nem hajtották végre. Karolin bontókérését lelki kényszerrel indokolta. Atyja parancsára egyezett bele a házasságba. Ivanovszki Péter ekkor már rég halott. Hotonievsky pétervári metropolita elutasítja a kérést, mielőtt a szent szinódus foglalkozhatott volna vele. Viszont Sayn Wittgenstein hercegnek, aki protestáns, sikerül felbontatnia házasságát, de a döntés semmiképpen sem befolyásolta Karolin házasságának érvényességét. A hercegnőnek és Lisztnek az volt az álláspontjuk, miután a katolikus egyház nem mondta ki a válást, vagyonfelosztásnak nincs helye s a herceg nem tarthat igényt vagyoni kárpótlásra. Sayn Wittgenstein Miklós ekkor zár alá helyeztette az Ivanovszki-birtokokat, melyek kiskorú leányát illetik. A weimari nagyhercegi udvarhoz fordult s keresztülvitte, hogy Mária hercegnőt egy időre elvették anyjától és a nagyhercegi kastélyban helyezték el. Az orosz udvar is egyre behatósabban érdeklődött a válópör iránt és nem kedvezően befolyásolta a weimari hivatalos köröket. Karolin is megtette sakkhúzásait, de nem mindig szerencsésen és eredményesen. Leányát férjhez akarta adni Talleyrand báró weimari francia követhez, így

remélve az Ivanovszki-birtok felszabadítását. A házasságból azonban nem lett semmi. Az udvar egyre jobban elfordult a hercegnőtől, akit már meg sem hívtak a fogadóestekre. Von Watzdorf államminiszter a nagyherceghez intézett felterjesztésében súlyos szavakkal nyilatkozott Lisztől és a hercegnőről s távozásukat Weimarra nézve szerencsének tartaná.

Carl Alexander azonban nem így gondolkozott, s amennyire csak megengedte az udvari etikett, Liszt mellé állt, amire a művésznak igen nagy szüksége volt. Weimarban élete legküszöbesebb éveit élte. Harcolnia kellett a weimariakkal a hercegnő miatt. Míg 1838-ban Milanóban a d'Agoutt gróftól küldött francia detektívek és a lombardiai helytartóság titkosrendőrei kémkedtek utána és a grófnő után a bécsi Polizei Hofstelle megbízásából, Weimarban orosz és német ügynökök leskelődtek Karolinra és Lisztre. A városban egyébről sem beszéltek mint a válópöréről, mely Német- és Oroszországban a legnagyobb szenzáció. Jellemzésül csak annyit, hogy mikor a válókeresetet kézbesítették a hercegnek. Péterváron külön e célra összehívott minisztertanácsot tartott a kormány s a tanácskozás egyetlen tárgya a válópör. A hatvan oldalra terjedő jegyzőkönyv francia fordítása a weimari nagyhercegi titkos levéltárban. Karolin jellemének alapvonása a szláv szívósság és szenvedelmesség. Emberfölköti kitartással és energiával intézi pörét, túltesz a legagilisabb ügyvéden is. A nagyhercegi titkos levéltárban az Affaire Sayn Wittgenstein négyszáz darabjának több mint fele a hercegné beadványa, válaszirata, felelete vagy levele, mellyel főképp Maltitz báró orosz követet ostromolja. Írásai lélekjelenlétről, polemikus készségről és nagyszerű idegekről tanuskodnak. A pör fordulóiban Liszt minden idegszálával résztvett, a hercegnővel együtt aggódott, örvendett, bosszankodott és remélt.

A válópörön kívül Lisztnek bőven akadtak egyéb családi bajai, melyek oka nagyrészt Karolin volt. Lisztnek d'Agoutt grófnőtől három gyermeke született: Cosima, a későbbi Bülowné, majd Wagner Richárdné, Blandine, Emile Ollivier, III. Napóleon utolsó miniszterelnökének felesége és Daniel. A három gyermek egy párisi penzióban nevelkedik, ahol koronként anyjuk meglátogatja őket. Karoline rendkívül feltékenykedett a grófnéra, talán azért, hogy megelőzte Liszt szerelmében s elérte Lisztnél, hogy eltiltotta gyermekeit anyjuktól s új penzióba helyezte el őket, melyek Karolin egykori nevelőnőjének igazgatása alatt állott. Lisztnek ez a cselekedete s a két asszony között lefolyt harc, melyet a nemrég közzétett levelek mondanak el, egyidőre elfordította a gyermekeket anyjuktól. Cosima különben sohasem fogja szívlelni a hercegnőt.

Ez idő alatt vívta Liszt művészi küzdelmeit a weimari filiszterek ellen és tett hitet Wagner és Berlioz mellett. E ponton sok nézeteltérése támadt a hercegnővel, aki nem szerette Wagnert és szemérményta Lisztnek, elhanyagolja saját művészi egyéniségét Wagner diadala érdekében.

Lakhelyük az Altenburg nevű épület, néhány lépésnyire az Ilm folyó partjától erdővel borított lankás hegyoldalon feküdt. Érdekes társaság fordult meg itt: festők, írók, szobrászok, zenészek, akik szerető hódolattal vették körül az ifjú Mária hercegnőt, a fiatal leány nemzeti kosztümjében ragyogó jelenség volt. Hoffmann von Fallersleben megemlékezik róla, szintúgy Wagner is Önéletrajzában. A hercegnő az Altenburghban megfordult kiválóságokkal levelezett. Berliozzal sok levelet váltott, melyeket kiadtak.

Az 1858-ig terjedő évek a megpróbáltatás esztendei a szerelmesekre. 1858-ban dirigálja Liszt titkáranak, Cornelius Péter kiváló tehetségű zeneszerzőnek Bagdadi borbély című operáját, mely Dingelstedt intendáns intrikái következtében botrányba fulladt. A kudarc annyira elkedvetlenítette,

tette Lisztet, hogy lemondott udvari karmesteri állásáról, 1859-ben fia Daniel legszebb fiatalságában dől korai sírjába Cosima és atyja karja között. A hercegnő nekrológbán emlékezik meg az ifjúról. Az ismerősök számára kinyomtatott megemlékezés őszinteségét csökkenti d'Agoult grófné vádjá, hogy Liszt a hercegnő ösztönzésére rendelte fiát Bécsbe, melynek kemény klímáját nem bírta el, hogy eltávolítsa anyjától. Ebben az évben látogat napvilágot a cigányokról írt szerencsétlen könyv, mely kínos feltűnést keltett Magyarországon.

Weimar Liszt életének legtermékenyebb időszaka. A hercegnő folytonosan sarkalta munkára. Itt írta szimfónikus költeményeit, a Dante és Fauszt szimfóniát, az Esztergomi misét, a Krisztus oratórium egyes részeit, a Szent Erzsébet legendáját, zongoraversenyeit és számtalan zongoradarabját. Kétségtelen, hogy e művek legtöbbje még franciaországi tartózkodása alatt fogamzott meg lelkében s a francia romantika programjától ihletődött, mégis a hercegnő szerető és aggódo gondosságának nem csekély része van benne, hogy papírra vetődtek.

Először a hercegnő hagyta el Weimart, majd ötnegyed év múlva Liszt is, aki hosszabb külföldi tartózkodása után követi a hercegnőt az Örök városba, ahol ez letelepedett.

A harc Karolin és férje között végleg elült, mikor Sayn Wittgenstein herceg újból megnősült: elvette Suvarow herceg rigai kormányzó gyermekeinek nevelőnőjét. De újból fellángolt a holtpontra jutott válpör, mert a katolikus egyház Karolin házasságát továbbra is érvényesnek tekintette. Közben meghal Hotonievski pétervári metropolita, kinek intranzigens álláspontja juttatta zsákutcaba az ügyet. Ekkor egy Okraszevszki nevű lengyel, a hercegné egyik birtokának bérlője hetvenezer rubelért vállalkozott, hogy keresztülviszi az orosz szent szinódusnál a válást, de a jogerőre emelkedéshez szükség volt a pápai megerősítésre is. Okraszevszki közreműködése sikerrel járt, a szent szinódus kimondta a válást. Hogyan sikerült a kedvező határozatot elérnie, az iratokból nem derül ki, de a hír az új pétervári metropolita megvesztegetéséről suttogott. Mária hercegnő közben férjhezment Hohenlohe Schillingfürst herceghez, Ferenc József szárnysegédéhez, későbbi főudvarmesterhez, aki kezeli az Ivanovszki-vagyon jövedelmét. A herceg nem akarta kifizetni Okraszevszki tiszteletdíját, mert az ügyet ominózusnak tartotta. Különben is pápai megerősítés nélkül nem mehettek semmire sem. Okraszevszki azzal érvelt, hogy ő nem vállalkozott római csak pétervári közbenjárásra s így a hercegnek végül mégis fizetnie kellett.

Most tehát a római kúria elé került az ügy. Liszt kérte Carl Alexander nagyherceget járjon közbe Antonelli bíboros vatikáni államtitkárnál, hogy a kúria kimondja a válás megerősítését. A nagyherceg eleget is tett a kérésnek. Kéссel azután Liszt megírta végrendeletét, melyben Karolinet nevezi meg általános örökösévé.

Rómában Karolin veje fivéréhez, Hohenlohe Gusztáv bíboroshoz fordult, aki kieszközli, hogy a pápa két ízben is kihallgatáson fogadja. IX. Pius pápa Lisztet igen szerette és becsülte, meg is volt benne a hajlandóság az ügy kedvező elintézésére. Mindehhez azonban időre volt szükség, Karolin pedig egyre türelmetlenebb lett. A pápa kikocsizásainál feltűnően az egyháztól közelebe férközött, folyvást áldásért könyörgött, ami visszatetszést keltett vatikáni körökben. Hohenlohe kardinális sem volt túlságosan elragadtatva a gondolattól, hogy családjába művész kerüljön, még pedig mint fivére, a főudvarmester apósa. Mária hercegnő visszaemlékezéseiben azt állítja, hogy a ravasz diplomata, Antonelli kardinális, államtitkár megígért mindent anyjának, de ugyanakkor felbresztette benne a pietisztikus hajlamot, mely élete utolsó éveiben anyyira elhatalmasodott rajta, hogy Lisztől is eltávolította.

Már úgy látszott, hogy a hercegnő állhatatosságát mégis siker koronázza. 1860 szeptemberében a Szent Atya a bíborosok konferenciája elé vitte az ügyet. A döntés kedvező volt. De a bécsi nuncius, Monsignore da Lucca — ismeretlen befolyásra, lehet, hogy éppen Hohenlohe herceg főudvarmesterére — tiltakozott a döntés ellen. Állásfoglalásának azért volt jelentősége, mert neki kellett volna értesítenie a fordulatról a fuldai püspököt, akinek egyházmegyéjébe tartozott Weimar. Az ügyet visszaküldték a bíborosok konferenciája elé, mely ismét a hercegnő javára döntött. A döntést a pápa szankcionálta 1860 szeptember 2-án.

Lehet, hogy igazuk van azoknak, akik állítják, hogy Karolin és Liszt most megesküdhettek volna Weimarban vagy Fuldában. Karolin azonban Rómában, ahol mind a ketjük közismert személyiség, akarta beteljesedve látni élete egyetlen vágyát.

Minden előkészület megtörtént az esküvőre, melyet a San Carlo al Corso templomban szándékoztak megtartani. Előző nap délutánján az oltár már feldíszítve pompázott, mikor a templomba tévedt a hercegnő egyik lengyel unokatestvérének fia, akit Karolin házassága nagy örökségtől ütött volna el. Megkérdezi a sekrestyéstől, mi célból öltöztették díszbe a templomot. A válasza hazarohan, értesíti szüleit, akik a Vatikánba sietnek s az esküvő elhalasztását s az ügy újbóli felülvizsgálását kérik, mert szerintük valótlan, hogy Karolin atyja kényszerítő befolyása alatt ment férjhez. Az állítólagos közbenjárás eredményes lehetett, mert még azon este megjelent a hercegnőnél, éppen Liszt ott időzése alatt a pápa küldöttje s elrendelte az esküvő elhalasztását, s egyben a pör revízióját. Karolin azonban nem akarta kiszolgáltatni a pör iratait, melyeket a szent szinódus döntése óta magánál tartott, a római kúria elé bontókérese melléketül csak néhány darab másolatot terjesztett. Az újjáb fordulat rettentően lesújtotta, félt a kedvezőtlen döntéstől, az iratokat nem nyújtotta be s így a revízió elmaradt, anélkül, hogy a régebbi kedvező döntés érvénybelépett volna.

A weimari akták, Karolin bizalmasainak feljegyzései, valamint Mária hercegnő visszaemlékezései így mondják el a válopör regényes és drámai fordulóit. A vatikáni levéltár örökre eltemeti a válopörök aktáit, melyekhez hozzáférni lehetetlen. Így a revíziót elrendelő pápai döntés okai ismeretlenek. Felmerült az a nézet is, hogy vajjon nem maga Liszt Ferenc, aki egyre gyakrabban jutott ellentétbe a nehéz természetűvé vált Karolinnal, hiúsította meg titokban a kedvező döntést. Semmiféle pozitív bizonyosság nincs e feltevésre. De érdekes, mikor 1864-ben Sayn Wittgenstein herceg elhal s így többé semmi akadály nincs az egybekelésnek, a hön öhajtott terv nem valósult meg, sőt a világ nagy csodálkozására 1865 április 25-én felvette Hohenlohe bíboros kezéből az alsóbb egyházi rendeket. Később elnyerte az albanói kanonokságát is.

Liszt élete további folyamán idejét három városban tölti: Rómában, Weimarban és Budapesten. Rómától való távollétében Karolinnal szinte naponta váltanak leveleket. Lisztnek a hercegnőhöz írt levelei megjelentek négy kötetben, míg Karolin leveleit a weimari Liszt-múzeum őrzi, melyet Mária hercegnő alapított. Több mint ezer levél, némelyik harminc oldalra terjed, tanuskodik nemcsak Liszt iránt érzett szerelméről, de éles megfigyelőtehetségéről, mellyel a dolgokat és az embereket nézte. Kortörténeti szempontból érdekes adatokat találunk bennük az akkori idők megértéséhez.

Ivanovszka Karolin akaratát gyakran szinte reakényszerítette Lisztre. Ezt legvilágosabban látjuk Lisztnek 1846 után megjelent irodalmi műveiben. A hercegnő nyilván tudta, hogy az 1846 előtti időben d'Agoult grófné a szerzője a Liszt neve alatt megjelent irodalmi műveknek. Ez a tény sugallhatta neki az ötletet, hogy Liszt továbbra is szerepeljen írás-

művekkel. De míg a grófné sokszor Liszt távollétében, ennek előzetes tudomása nélkül tett közzé Liszt neve alatt cikkeket, a hercegnő a témákat majd mindig megbeszélte Liszttel s csak azután dolgozta ki, a kéziratot nyomdábaadás előtt Liszt mindig cenzúrázta, sőt az is előfordult például, hogy az Egmontról írt cikket letiltotta. Cornelius Péter, aki ez írásműveknek a hercegnőtől származó francia fogalmazványait németre fordítja Liszt ellenőrzésével, mindezeket elmondja naplójában. Minden sort, minden szót alaposan megvitattak. Karolin itt élte ki ropant energiáját. A nagy port felvert cigányzenéről szóló könyvről már régebben emlegették, hogy a hercegnő tollából való. Liszt és d'Agoult grófné nemrég közzétett levelezéséből nyilvánvaló, hogy a francia romantika hatása alatt a cigány-elmélet már akkor megfogamzott Liszt lelkében, mikor még nem is ismerte Karolint. A hercegnő műve a ki-dolgozás és a munka második kiadásába betoldott fejezet a zsidókról.

Karolin szenvedélyes író volt, az évek múlásával egyre többet írt. Egyik életrajzírója tíz vallásos tárgyú művét említi. Nyomatásban kettő jelent meg. Az egyik a keresztény életről szól, a másik nagyvilági hölgyek tanácsadója. Mind a kettőt azonban a sajtó alá rendező írók anyyira átdolgozták, hogy nem lehet belőle fogalmat alkotni a szerzőről írói tulajdonságairól. Műveit franciául írta. Legnagyobb műve az Egyház belső gyöngeségének külső okairól írt huszonegykötetes egyháztörténeti, illetve vallásbölcseleti munka, mely indexre került. Kéziratát egy cseh-orosz kolostorban őrzik.

Sayn Wittgenstein hercegnő római dolgozószobájából, ahol kiváló szellemek gyakran felkeresték, de amelyet tíz év óta nem hagyott el végtelen szeretettel kísérte Liszt minden lépését. A művész szeszélyeit elnézéssel tűrte s mindent elkövetett, hogy Liszt dicsősége minél tökéletesebben ragyogjon. A nagy események, melyeket átélt: Lengyelország tragédiája, a francia-német háború, III. Napoleon bukása, a pápa világi uralmának összeomlása mélyen megrázták. Magyarországot, Liszt hazáját nagyon szerette s egy kortárs feljegyzéseiből tudjuk, hogy Lisztet hazája iránti kötelességeinek teljesítésére buzdította. Nyolc hónappal Liszt halála után, 1887 március 8-án halt meg. A vatikán temetőjében nyugsza örök álmát.

A FIRENZEI „MAGGIO MUSICALE“ 1942-BEN

Aki valaha résztvett a *firenzei „Maggio Musicale“-n*, végignézte és végighallgatta a gyönyörűbbnél gyönyörűbb, fényben és pompában úszó előadásokat, az most szinte joggal kérdezi, hogy vajjon ma is megtartják-e ezeket a világraszóló ünnepi játékokat, ma, mikor a háború kellős közepén vagyunk, ma, mikor a békeévekben odaözönlő ezernyi külföldi közül úgyszólván egyellen se jöhet el, ma, mikor az anyagihiány olyan sok és súlyos probléma megoldását se engedi? Igen, megtartották az előadásokat, mégpedig ugyanazzal a fénnel és pompával, nem törődve az ezer nehézséggel, háborúval és a gazdag külföldiek elmaradásával. Hat héten keresztül hetenként két opera bemutatóját láttuk, azonkívül szóló- és zenekari koncerteket, mindezt pedig az Európában található legelsőrangúbb művészek közreműködésével. Mindennek megteremtéséért az olasz kormányt illeti a legmagasabb elismerés, hogy a legfantasztikusabb anyagi áldozatoktól se riadt vissza, (a művészek óriási

honoráriumokat kaptak), hogy ami szép és jó Európában található, az most mind Firenzében gyűljön össze. De a főérdem talán Mario Labroca főintendánsé, aki emberfeletti munkával már egy félévvel ezelőtt elkezdte vezérkarával az ünnepi játékok szervezését. Így volt lehetséges, hogy a karmesterek között ezeket a neveket olvashattuk: Viktor de Sabata, Karajan, Marinuzzi, Vittorio Gui, Mario Rossi, — az énekesek között pedig Maria Caniglia, Stignani, Maria Cebotari, Pasero, Stabile, Tito Schipa és a magyar Rösler Endre.

Most pedig felsoroljuk a látottakat, sorrendben. Az első előadás április 23-án volt, mégpedig Rossini születésének 150-ik évfordulójára való tekintettel, a Sevillai Borbély — de az eredeti kiadásban, amelyben a női főszerep nem koloratur-szoprán, hanem mezzoszoprán. Az előadást Vittorio Gui vezényelte. Ugyancsak ő dirigálta május 7-én Rossini „Piccola messa solenne”-jét a Santa Croce bazilikában, a pesariói hatlyú virágokkal borított sírja előtt. Április folyamán még két zenekari koncertet hallottunk, az egyiket Pizzetti, a másikat Guerrini műveiből. Május első napjaiban két német vendégjáték volt: a drezdai Opera teljes együttese előadta Beethoven Fidelio-ját és Strauss Richard Rózsalovagját. Május 9-én és 23-án egy-egy kamarazenekari koncertet hallottunk, mindkettőn XVII. sz.-beli, ismeretlen olasz szerzők ismeretlen műveit. Ennél a két koncertnél nemcsak a zenei rész volt elragadóan szép, hanem a hangverseny helye is. Ugyanis az egyik a Palazzo Strozzi nyitott loggiaján volt, a másik pedig a Palazzo Pitti-ben, az úgynevezett Sala Bianca-ban. Ez az utóbbi az ideális koncertterem: kb. 4–500 férőhellyel, ragyogó, királyi pompájú és mégis intimhangulatú terem, az ember szinte érzi, hogy csak egy néhány folyosó választja el Raffael Madonnájától és Canova Vénuszától. Május 9-én Bellini „Alvajáró”-ját hallottuk, a fehérhajú és lobogó temperamentumú Marinuzzi vezényletével és a tenorszerében Tito Schipa-val. Másnap, 10-én az ünnepi előadások között is külön ünnepnek számított Beethoven Missa Solemnise. A felséges műhöz méltó felséges előadás volt. Egész bizonyos, hogy ehhez fogható előadást sehol a világon nem hallhatunk. De Sabata dirigált, a szólisták pedig Mafalda Favero, Ebe Stignani, Rösler Endre és Tancredi Pasero voltak. Néhány napra rá Mozart Don Juanját hallottuk Karajan vezényletével. Ugyanezen a héten volt a nagy Verdi-opera, a Végzet hatalma előadása, de Sabata dirigált, Caniglia, Stignani, Bechi és Pasero énekeltek, a rendező pedig Rékai András volt. Közben két Fischer Edwin-koncert is volt, az egyik a Teatro della Pergolában, a másik a Pitti-beli Sala Bianca-ban. Május 23-án egy igen érdekes felújítást kaptunk: Monteverdi rég porladó operáját, a „Ritorno di Ulisse”-t, a fiatal és zseniális Luigi Dallapiccola feldolgozásában. Csodálatos, földöntúli szépségekben dúslakodik ez a muzsika, láttunk öreg, cinikus zenei szakembereket, akiknek arcán könny gördült végig a gyönyörűségtől. Az előadást a fiatal Mario Rossi vezényelte, akit a budapesti közönség jól ismer a márciusban ittjárt nagysikerű Rossini: Cenerentola-együttesből. Május havában még egy igen érdekes bemutatót kaptunk: Busoni „Dottor Faust”-ját. Igen érdekes zene, igen érdekes szöveg. Nagy vonalban hasonlít Goethe Faustjához, azt is mondhatjuk, hogy az van benne, ami a „nagy” Faustból kimaradt. Külön érdekessége a műnek, hogy Faustot baritonista éneklí. Mefistót pedig tenorista. Az utóbbi szerepben az igen kitűnő Renato Gigli lépett fel (nem Benjamino és nem is rokona a „nagy” Giglinek, de nagyon értékes hanganyaga van.) Június 2-án, mint az utolsó zenei eseményt, Beethoven IX. Szimfóniáját kaptuk. Erre az előadásra már két héttel előbb minden jegy elfogyott a 3000-személyes Teatro Comunale-ban. Igaz, mindez nem is csoda, hiszen Herbert von Karajan dirigálta a „Maggio Musicale” híres ének-

és zenekarát, amely ebben a pillanatban Olaszország legelső együttese. De tévedés lenne azt hinni, hogy csak ez az előadás hangzott el zsúfolt nézőtér előtt: hetenként hat előadás hatszor háromezer embert jelentett, sőt megszokott látvány volt az is, hogy a fal mentén felállított pótszékeken a közéleti és zenei élet kiválóságai ültek — helyesebben szorongtak. Ez így leírva, talán különösnek tűnik, a valóság azonban az volt, hogy este 8-kor Firenze lakóinak szerencsésebb része, aki kapott jegyet, — felkerekedett és mint valamilyen kisebbfajta népvándorlás, özönlött a színház felé. Az utolsó előadás végén pedig szinte könnyes szemmel búcsúzott egymástól az időközben jóbaráttá vált közönség: „Viszontlátásra jövőre, a következő Maggio-n.”

A kolozsvári művészeti hetek zenei eseményei

A zenei események sora várta azokat, akik Kolozsvárra jöttek a Művészi Hetek alkalmából. A zenei anyag összeállítása Vaszy Viktor gondos elgondolását dicséri, aki a zenei részt beállította.

A munkából legelsősorban a Nemzeti Színház dalműegyüttese vette ki részét, mert a rendes repertoárban álló dalműveken kívül (Erkel Bánk bán, Verdi Traviata, Aida, Puccini Bohémélet, Pillangókisasszony, Lehár Vígözvegy, Rossini Sevillai borbély, Mozart A szerelem diadala c. ballet, Bizet Djamiléh, Delibes Coppelia) remekül sikerült bemutatót is adtak Kodály Hány Jánosát, (június 2.), sajnos a *nyitány nélkül*. A pompás mesejáték nemcsak zeneileg volt méltó a nagy magyar mesterhez, de díszletei is, melyeket Varga Mátyás tervezett, elragadóak voltak. A dalműveket Vaszy Viktor és Endre Béla karnagyok vezényelték.

A Filharmóniai Társaság zenekara Vaszy vezényletével egy hangversenyt adott (május 11.). Műsorán Beethoven III. Leonora nyitánya és Mozart c-moll hangversenye mellett, melyet Dohnányi játszott, magyar műveket tartalmazott. Erdélyben először jutott szóhoz Kolozsvár szülöttjének, Viski Jánosnak művészete (Enigma). Bartók két képe és Kodály Galántai táncai egészítették ki a bemutatott művek sorát.

A kamarazenét a kolozsvári származású Végh Sándornak vonós-négyese képviselte (május 14.). Három magyar szerző művét játszották nagy sikerrel, fiatalos vérmérséklettel és sok ízléssel: Bartók II. vonós-négyesét, mely után ötször tapsolták ki az együttest, Kodály II. vonós-négyesét és Dohnányi első ötösét a zongoránál a szerzővel.

Két egyházzenei hangverseny volt. Egyiken (május 18.), melyet az evangélikus templomban tartottak meg, Zalánffy Aladár, Bach, Sweelinck, Buxtehude, Liszt és Lübeck orgonaműveket játszott. Benedek Kálmán vezényletével a ref. teológia énekkara protestáns egyházi énekeket adott elő, míg a Mátyás Király Kórus, Nagy József pálcája alatt Kodály, Bach, Gárdonyi, Händel és Schütz karokat énekelt. A másikat a Szent Mihály templomban tartották meg (május 23.) Ezen az operai együttes zenekara és magánénekesei Liszt Koronázási miséjét és Kodály Te Deumját hozta Vaszy vezényletével.

Az új magyar kórusművészet szerzeményei az Éneklő Ifjúság hangversenyén (május 25.) jutottak szóhoz. Az énekkarokat Kotsis M. Cecília és Nagy István vezényelték. A hangversenyen Kodály, Bartók és Bárdos műveket énekeltek. A hangversenyen megjelent maga Bárdos Lajos is,

aki néhány szóval vázolta az új magyar zene útját. Bemutatásra került Kodály új karműve, Balassa Bálint elfelejtett éneke, melyet a mester a kolozsvári tanítóképző énekkarának ajánlott.

A zenei események sorát lezárta a Viski János igazgatása alatt megújított zenekonzervatórium tanári karának hangversenye. Ezen, a tanárokból alakult vonósnégyes (Budaházi Fehér-Tomor-Lebeda-Tokaji) Haydn négyest és Mozart klarinétötöst adott elő, míg a tanári kar többi tagja: Budaházi-Fehér, Jakóby Antal, Zsembery, Sigmond Lajos, magánszámokkal szerepeltek. A zongorakiséretet Szita Oszkár és Macalik Gabriella tanárok látták el. A két irodalmi esten is voltak zeneszámok. Az elsőn (május 9.) Török Erzsébet Raics István zongorakiséretével Kodály Népdalfeldolgozásokat énekelt, míg az állami tanítóképző énekkara Nagy István vezényletével Kodály két karművét énekelte (Jézus és a kufárok, Székely keserves.) A másodikon (június 6.) Warga Livia Liszt, Farkas Ödön, Csiky, Laurisin dalokat énekelt és Albert Ferenc Dohnányi, Hubay műveket hegedült.

A művészi hetek keretében Bartha Dénes egyet. tanár tartott ötletes előadást (május 20.) Ősi hagyomány és nyugati hatás a magyar zenében" címen. A zenei események sorát Zenei Kiállítás egészítette ki, mely keresztmetszetét adta a román megszállás alatti magyar zenei életnek. Sajnáljuk, hogy Kodály Zoltán, mint karmester vagy előadó nem jutott szóhoz a Művészi Hetek keretében, hogy Mozart Szóktetése nem volt műsorra tűzve, holott igen szép sikerrel mutatták be ez időnyben, végül, hogy a tervbe vett kamaraopera bemutatója elmaradt.

Lakatos István.

Magyar passió bemutatója

A budapesti hangversenyélet ki-magasló eseménye volt Ottó Ferenc: Mária-Síralom Magyar Passió-jának május 30-ikai bemutatója. A budapesti Ének- és zenekar-egyesület fáradhatatlan karnagyának: Lichtenberg Eminek kipróbált vezetésével értékes kultúrmunkát végzett, midőn e nagyszabású mű előadását vállalta, amely terjedelménél és szellemi tartalmánál fogva, egyaránt igényes művészi feladat elé állította előadóit. Dicsérrünk kell Ottó Ferenc nemes ambícióját, amely őt ennek — a maga nemében egyedülálló — műnek megalkotására készítette. Valóban, eléggé nem méltányolható művészi teljesítmény az, ha egy fiatal magyar zeneszerző el tudja magát vonatkoztatni a ma forgatagától és ihletet tud meríteni az Evangélium isteni színjátékából,

nem rettenve vissza a zene óriásainak hasonló tárgyú műveivel való önként adódó összehasonlítástól sem. Fejlett irodalmi ízlésre vall a Passió szövegének kiválasztása és összeállítása. A magasztos tárgy zenei megvalósításánál ez alkalommal előnyösen érvényesültek Ottó Ferenc zeneszerzői sajátosságai: a harmónikus sallangtól mentes melódikus vonalvezetés, a lényegre törekvő, nemesen egyszerű hangszerezés, valamint a forma puritán áttekinthetősége. — A közreműködő magánénekesek (Basilides Mária, Rösler Endre, Jámbor László) tudásuk és tehetségük legjavával szolgálták a magas művészi célt, amely a Budapesti Ének- és Zenekar-egyesület derék muzsikusaival és énekesével is átlagon felüli teljesítményre sarkallta. (B. Gy.)

A RÁDIÓ ZENELI TERVEI

Július 6-án délelőtt Bachmann Géza hegedül. Este a magyar szlovák művészcsere keretében Balusch vezényli az Operaházi zenekart. Műsorán többek közt szlovák zeneszerzők művei is szerepelnek.

Július 7-én este Horváthné Weörös Julia zongorázik. Bp. II. hullámhosszán 20.50-kor Wagner műveiből összeállított hanglegyezműsort fogunk hallani.

Június 8-án 20.20-kor a Bolgár Királyi Szimfónikus Zenekar viaszlemezre játszott műsorát forgatja le a Rádió. A késő esti órákban Csajkovszky zongoraverseny zárja le a nap műsorát. Bp. II. hullámhosszán Zalanffy Aladár orgonál a Deák-téri templomból.

Július 9-én délelőtt a cimbalom történetéről beszél Kapuvári Sándor. Bp. II. hullámhosszán Puccini: Turandot-ját halljuk hanglegyezműről a Milanói Scala előadásában.

Július 10-én délelőtt Simenszky Valéria zongorázik. Bp. II. hullámhosszán Komáromy Pál énekel, majd 20.10-kor a Szentgyörgyi vonósnégyes játszik.

Július 11-én Bp. I. műsora szórakoztató zenéből áll. Bp. II. hullámhosszán Martzy Johanna hegedül; 22.10-kor a Székesfővárosi Zenekar Csajkovszky-estjét fogjuk hallani viaszlemezről.

Július 12-én Bp. II. hullámhosszán Massenet: Werther c. operáját halljuk hanglegyezműről.

Július 13-án este az Operaházi zenekar játszik. Bp. II. hullámhosszán 19.00 órakor híres operanyitányokból és intermezzókból álló hanglegyezműsort sugároz a Rádió.

Július 14-én Bp. II. hullámhosszán Hubert Lajos gondolkázik, majd „A Tamás-templom kántora” címmel Thurzó Gábor tart előadást Ticharich Zdenka közreműködésével.

Zsével. Este a Székesfővárosi Zenekar hangversenyét közvetíti a Rádió a Károlyi-kertből.

Július 15-én 18.00-kor Wehner Tibor zongorázik. Bp. II. hullámhosszán a Budapesti Kamarazene Társaság Beethoven: Septett-jét adja elő. Este Verdi: Aidáját halljuk hanglegyezműről a Milanói Scala előadásában.

Július 16-án Szakolczay Riegler Ernő orgonál a Zeneakadémia nagyermből; 19.20-kor a Károlyi-kertbe, a Székesfővárosi Zenekar hangversenyére látogat el a mikrofon.

Július 17-én Bp. II. hullámhosszán este művészlemezeket fogunk hallani, majd utána Szolcsányi György zongorázik.

Július 18-án 19.00 órakor Petry Kató énekel. Este kamarazenét hallunk hanglegyezműről.

Július 19-én B. Fehér Miklós hegedül. Bp. II. műsoran este a Székesfővárosi Zenekar játszik Paul Tibor vezényletével.

Július 20-án a Budai Dalárda énekel. Este az Operaházi zenekar játszik.

Július 21-én Kopeczky Alajos orgonál a Zeneakadémia nagyermből. Bp. II. hullámhosszán a Székesfővárosi Zenekar hangversenyét közvetíti a Rádió a Károlyi-kertből.

Július 22-én Felvinczy Takács Alice hegedül. Bp. II. műsoran „A modern zene kedvelőinek” címmel modern művekből összeállított lemezeket sugároz a Rádió.

Július 23-án a Végh vonósnégyes játszik Bp. II. hullámhosszán.

Július 24-én Adám Jenő népdalfelőráját fogjuk hallani.

Július 25-én délelőtt Heresi Aladár hárfázik. Bp. II. hullámhosszán a Waldbauer quartett Haydn: f-moll és Brahms: a-moll vonósnégyesét játsza.

Július 26-án Bacskák Erzsébet zongorázik, majd Verdi: Trubadurját halljuk hanglegyezműről.

KÜLFÖLDI HÍREK

Lisszabonból érkezett híradás alapján közöljük a hírt, hogy a new-yorki Metropolitan Opera bezárta kapuit. A Metropolitan opera az Egyesült Államok első színpada volt. Hatvan évig élt. Ez az idő az Újvilág legragyonzóbb korszakának története. A Metropolitan a világ leggazdagabb operája volt. Ma Amerika hadbalépésének első nagy áldozata. A 3000 személyt befogadó színház a világ legfényűzőbb színházi vállalkozása volt. Carnegie, Astor, Vanderbilt, Gould alapították. A legelső műnői színház volt, ahol csak a legnagyobb művészek szerepelhettek. Igaz, hogy mesés felléptidíjakat fizettek. Patti Adelina 25.000 aranyfrankot kapott egy fellépésért, Caruso 12.500-at. Tamagno, Jean de Reszke, Vincent Scotti óriási összegeket vettek fel. Állandó vendégei közé tartozott Tetrassini, Saljapin, Mary Garden, Geraldine Farrar, Emmy Destin, Burián, Slezák Leo, Lawrence Tibbett, Grace Moore. A helyátraké művészek nagy teljesítményeinek megfelelően magasak voltak, mégis mindig volt deficit, amelyet az alapító milliósok saját zsebükből fedeztek. Most, hogy az amerikai milliósok jövedelmük nagy részét a haza oltárán kénytelenek feláldozni, mecénások hiányában a Metropolitan becsukott.

Bartók Béla és Kodály Zoltán neve egyre népszerűbbé válik a francia muzsikuskok között. A párisi Magyar Intézet január hóban Bartók—Kodály hangversenyt rendezett, amelyen Artur Honegger, a nagy francia zeneszerző elnökölt, e ténykedéssel is hódolva nagy kortársai előtt. A hangverseny látogatói között volt Paul-Marie Masson, a párisi egyetem zenetörténettanára, aki szintén nagy tisztelője az új magyar zenének.

A negyvenéves Pelleas et Melisande. 1902. ápr. 30-án mutatta be a párisi Opera Comiqueben Albert Carré

igazgató és André Messager karmester Debussy operáját újszerű muzsikája miatt, a legnagyobb botrányok közepette. Azóta a franciák harmadik nemzeti operája lett Gounod Faustja és Charpentier Louisája mellett. A francia zenei élet most méltó módon ünnepelte meg e nevezetes évfordulót. A teljes operát a legkiválóbb francia művészek közreműködésével hanglemmezre vették fel. Az ünnepélyes bemutató február 22-én volt a Gaveau-házban. A franciák nemzeti ügyet csináltak az eseményből, amelyet az utcán falragaszok hirdettek.

Újítás a francia zenei életben. A francia zenei életben érdekes újításról veszünk tudomást. Az új tanügyi reform rendelkezése szerint a zene ez évtől kezdve érettségi tantárgy. Egyelőre ugyan nem kötelező formában és csak leányok számára, de a kezdeti eredmények után a szép elgondolás komolyabb formát fog ölteni. A feltehető kérdések: Zenetörténet, szolfézs és klasszikus zeneművek elemzése. Az osztályozást pontozási alapon végzik és az elnyert pontszám az általános eredményre döntően hat.

A milánói Scala évadzáró hangversenyét Ferencsik János, az Operaház karnagya vezényelte bravúros technikával és fényes sikerrel. Vendégszereplésének, amelyet az olasz közönség meglepő ünnepeléssel jutalmazott, az a külön érdekessége, hogy bevezetésül szolgált a Milanóban a közeli napokban kezdődő nagyszabású kiállításnak, amelynek célja az olasz-magyar kulturális kapcsolatok elmélyítése.

A milánói Scala színház most tette közzé 1941—42. évadjának mérlegét. A 119 nap alatt 80 megtartott előadása folyamán 23 operát és 11 balettet játszott. Az előadásokat 137.290 néző látogatta, 6,184.958 líra bevétellel.

Érdekes tanulmány jelent meg Giacomo Pighini, a párizsi egyetem

élettanárától, aki Verdi működését saját tudományköre szempontjából veti vizsgálat alá. A tanulmány címe »Biologia verdiana« és az »Archivio storico per le Provincie parmensi« c. folyóiratban jelent meg.

Luigi Ferrari-Trecate, aki már több, gyermekeknek szánt operát írt, jelenleg ismét hasonló művet komponál *Re Orso* (Medvekirály) címen. Szövegét Carlai és Anceschi Círták. Ferrari azzal a szándékkal komponálja ilyenfajta műveit, hogy a jövő színházlátogatóinak, a gyermekeknek figyelmét az opera iránt már korán felkeltse.

Francesco Malipiero, velencei zeneszerző új operát komponált, »Az élet álom« címmel, *Calderon de la Barca* színművéből, valamint még egy színpadi művet, amelyre *Calot* Jacques rézmetszetei adtak alkalmat. Ezek az olasz hagyomány legtipikusabb maszkjait ábrázolják. E mű címe még nincs megállapítva.

Firenzében meghalt 76 éves korában Gravina Blandina grófnő. Liszt Cosima és Hans von Bülow leánya volt. Május 25-én pedig Bayreuthban Chamberlain Éva, Liszt Cosima és Wagner utolsó leánya. Houston Stewart Chamberlain, a nagy német kultúrfilozófus felesége volt. Férje szellemi működésének benső munkatársa és szoros kapcsolatban állott anyja oldalán Wagner nagy művével, a bayreuthi színházzal.

Nemrégiben meghalt Genovában Domenico Monleone olasz zeneszerző és karmester 66 éves korában. (Szül. 1875. I. 4.) Monleone 35 évvel ezelőtt ugyancsak megzenésítette Verga drámája nyomán fivére, Giovanni Monleone librettojára a *Parasztbecsületet*. Az opera miatt szenvedélyes pör és háborúság folyt az olasz szerzők és kiadók között. Sonzogno, Mascagni kiadója kártérítési pört indított a Monleone fivérek és kiadójuk, Puccio ellen. Ez a pör nagy reklámot csinált az operának, amelyre több külföldi színház figyelmessé lett. Így került a budapesti Népszin-

ház-Vígoperához, ahol Máder Rezső igazgató 1908. I. 17-én Környei Bélával és Ney Leonával a főszerepekben bemutatta. Hosszas pörösködés után Monleone visszavonta művét és átdolgozta *La giostra dei falchi* (Sólyomvadászat) címen. Többi műve közül A nászlej c. operáját a bergamoi Donizetti színház 162 pályamunka közül kitüntette.

Korszerű zene hete Bécsben. Május 3–10-ig tartották meg Bécsben a »Korszerű zene« hetét. Baldur von Schirach birodalmi vezető védnökké lett, nem annyira ünnepi hét volt ez, mint inkább a munka gyűlése, amelyen alkalom adódott arra, hogy a hivatott hallgatóság megismerkedjék a német alkotóművészek munkáival. A művészi bemutatók öt részre oszlottak: 1. zenekari művek, 2. karművek, 3. kamarazeneművek és dalok, 4. operák, 5. felolvasások. A bemutatott művek közül különösen kiemelendők Joseph Marx Romantikus zongoraversenye, Kurt Hessenberg Concerto grossoja, Hans Pfitzner Columbus c. rendkívül komplikált nyolcszólamú a cappella műve, Wilhelm Jerger, Friedrich Engelbrecht, Alfred Uhl, Casimir von Pászthory, Ernst von Reznicek kamarazeneművei. A színpadi művek közül Werner Egk Columbus, Wagner-Régeny Johanna Balk, Strauss Richard Salome, Elektra és Daphne, valamint Pfitzner Palestrina c. operái kerültek előadásra. A felolvasássorozat kapcsán Walter Thomas Kultúrreferens, a művészi események főrendezője bejelentette, hogy Bécs városa a korszerű zenealkotás pártolására 10.000 márkás Beethoven-díjat és 5000 márkás Schubert-díjat alapított, amelyek a két zene-költő születésnapján évente kerülnek kiosztásra.

Június 7-én rendezte meg a Szlovákiai Magyar Közművelődési egyesület a szlovákiai éneklő ifjúság Kodály-hangversenyét. A pozsonyi, szunyogdi, püspöki és verekyei román. népiskolai egyesített énekkarai adták elő Kodály műveit.

BELFÖLDI HÍREK

♦♦♦

Geszler György a »Ferenc József« ösztöndíj nyertese. A Ferenc József-koronázási jubileumi alapítvány 2000 pengős zenei díját Morvay Endre dr. alpolgármester elnöklése alatt működött bizottság Geszler György-nak, a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola tanárának ítélte oda.

Geszler György a fiatal zeneszerzőgárda egyik legismertebb neve. Szerzeményeit hangversenyeken és a Rádióban gyakran előadják. Művei külföldön is elhangzanak. Rendezett két szerzői estet, melyeken zenekari és zongoraművek voltak műsoron. Nagyobb kompozíciói: Zongoraverseny, »Petőfi-szvit« zenekarra, »Sírva vigadó« zenekari szvit (külön zongorára is), »Szent György lovag« zenekari nyitány, »Szimfónietta« zenekarra. Nagy sikert ért el »Gépetüdők« c. darabjaival, melyek közül többet lemezre is felvettek (Comensoli Mária előadásában). »Bűgöcsiga« c. gépetüd nemrég hangzott el a bécsi és berlini Rádiókban zenekari átíratban. Több zongoradarab és dal egészíti ki Geszler György műveinek sorát. Műveit a bécsi Universal-cég adja ki. Több zongoraműve Rózsavölgyi-, Rozsnyai- és Németh József-cégek kiadásában jelent meg.

Geszler György mellett a Székesfőváros bizottsága még dícsérő oklevélben részesítette Lisznyai Szabó Gábor zeneszerzőt is. Lisznyai Dohnányi művészképzőjéből került ki. Számos mű sikerrel kísért előadása tette ismertté a nevét.

A magyar énekművészet három kiváló művelője: Basilides Mária, Budanovits Mária és Szügyi Kálmán az Operaház tagjai, a magyar zene-kultúra szolgálatában kifejtett odaadó lelkes és áldozatos munkája jutalmául most megkapta az operaházi aranygyűrűt. Márkus László igazgató bősőséges háziünnepség keretében nyújtotta át az értékes gyűrű-

ket és Hóman Bálint vallás- és közoktatási miniszter meglehangú kísérelveleit a kitüntetetteknek.

Pótlásul »A Zene« 21. számában közölt helyreigazításhoz: a milléniumi országos kiállításon volt színházi és zenei osztályról a Rózsavölgyiek »Művészeti Lapok«-jában írtam; (ott volt kiállítva Mosonyi Mihálynak azóta elő is adott »Álmos« c. operája, amelyről sokáig az a hír járta, hogy elveszett) az Ernst-múzeum kiállításáról írott cikkemet megtaláltam: a Zeneközlöny 1912. évi júniusi számban közöltem, hogy a múzeum megnyílt, első kiállításának XV. termében volt elhelyezve a színházi és zenei anyag; Tinódi nemeslevele azonban az irodalmi osztályon volt kiállítva. K. I.

Június 11—12-én hangversenyzett Budapesten a szófiai szimfónikus zenekar Sacha Popov vezényletével. A zenekar megszervezésének gondolata és a bolgár nép szolgálatába való állítása III. Borisz királytól ered. A megvalósítás érdeme Sacha Popov, szófiai zeneakadémiai tanáré, aki a zenekar 1936. évi fennállása óta több mint 600 hangversenyt vezényelt.

Kresz Géza, a Nemzeti Zenede főigazgatója (egykor az intézet növény-déke), június 12-én ünnepelte 60. születésnapját. Ebből az alkalomból a Nemzeti Zenede dísztermében bősőséges ünneplésben részesítették tisztelői. Márkus Jenő méltatta Kresz Géza működésének jelentőségét és átadta Berán Lajos művészi emlékérmét, amelyet ez alkalomra készíttetett a Múzeumbarátok és Eremkedvelők egyesülete. A tanári testület nevében Lajtha László üdvözölte, Bartha Dénes pedig Múzeumbarátok jókívánságait tolmácsolta.

Megnyílik az első magyar zenei gimnázium. Kresz Géza főigazgató kezdeményezésére a kultuszminiszter és az illetékes tanügyi hatóságok támogatásával a Nemzeti Zenede ez

év szeptemberében az intézetben tanuló növendékek számára gimnáziumi tanfolyamot nyit. Célja ezzel az, hogy a tanfolyamok keretében a zenetanulók gimnáziumi tanárok vezetésével csökkentett órásszámmal végzezhetik középiskolai tanulmányait. Ezáltal több időt fordíthatnak művészi fejlődésükre.

Dunkel Norbert kormányfőtanácsos, udvari zenemű és könyvkiadó, világhírű hangversenyigazgató, június 13-án töltötte be 80. életévét. Ő rendezte annak idején Liszt, Rubinstein, Sarasate, D'Albert, Patti Adelina, Kubelik hangversenyeit, valamint Hubay és Dohnányi első budapesti hangversenyét. Külföldi útján a magyar zenekultúra terjesztését mindig szem előtt tartotta. Az ünnepi alkalomból a művészeti intézmények és egyesületek ünnepeltek.

Sauer Emil világhírű zongoraművész emlékére a magyar zongoraművészgárda kiválóságai június 3-án József főherceg védnökségével hangversenyt rendeztek. Ezen azt a műsort játszották el, amelyet a 80 éves mester május 6-iki pesti hangversenyére tervbevelt. Mint ismeretes, a kítűzött dátum előtt néhány nappal a mester elhunyt. A hangverseny szereplői Engel Iván, Faragó György, Károlyi Gyula, Dániel Ernő, Stefániai Imre és Lászlóffy Margit voltak.

A Magyar Orsz. Kat. Kántorszövetség pályázatot hirdetett nyomtatásban meg nem jelent és ki nem adott magyar nyelvű egyházi népének dallamának és szövegének gyűjtésére. Az egyházi népének lehet régi és közszájon élő népének, de lehet szerzője ismert is. Az értékes népi eredetű dalokat a Kántorszövetség nyomtatásban megjelenteti.

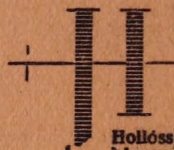
Az Operabarátok egyesülete legutóbbi közgyűlésén elhatározta, hogy 5000 pengős pályadíjat tűznek ki egész estét betöltő magyar operára.

Kodály Zoltán ezévi dec. 16-án bekövetkező 60. születésnapja alkalmából pedig az Opera igazgatóságával egyetértően Kodály-estet rendez, amelyen Svanholm Set, a kiváló svéd énekes magyarul éneklí a Psalmus Hungaricus tenorszólamát.

»Magyar kórus« két új énekkari gyűjteményt jelentetett meg. 1. Bartók Béla Kósuművei c. kiadvány 27 gyermek és női kart tartalmaz. Népi szövegek alapján saját dallamokat dolgozott fel Bartók, aki a hangszeres játszó gyermekek számára írott nagy művei után itt róttá le régi tarlozását az éneklő gyermekek számára költött e modern kóruszenéjében. 2. Kodály Zoltán »Kórusok« c. kiadványban negyven gyermekkar található. E Kodály-kötetben napvilágot láttak a már világhíressé vált gyermekkarok, amelyeknek ellenállhatatlan hatása felvirágoztatta nálunk a gyermekek énekét.

A Magyar Zenei Szemle legújabb száma. A Magyar Zenei Szemle júniusi száma közli Gárdonyi Zoltán »Vezérfonal az iskolai zenekarok munkájához«, a Zenepedagógiai Szeminárium 1942. IV. 8-iki ülésén tartott előadását; Heimlich Lajos »Chopin zongorasíflusa történeti megvilágításban« címen értekezik; Petkei Jenő »Egy lipcei karnagykurzus tanulságai«-ból von le érdekes és megszívlelendő tapasztalatokat; Gerely János Páris 1942 februári keltezővel tudósít »A zenetudomány újabb eseményei Franciaországban« címen. A számot a szokásos havi Könyvszemle és Folyóíratsszemle zárja le.

A legújabb népiskolai tanterv »Ének« fejezetének rendelkezése szerint a népiskolai használatra egyetemes dalgyűjtemény megjelenését helyezte kilátásba. Ez a »Hivatalos Dalgyűjtemény«, amely 600-nál több dalt tartalmaz, kéziratban már készen áll, és az ősz folyamán hagyja el a sajtót.

Budapest. VII.
Jósika-utca 20

Hollósy János
könyvnyomtató

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Főszerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. földm. 2
Telefon: 384—329

Budapest

XXIII. évfolyam, 15. szám.

1942. augusztus 1.

TARTALOM

Molnár Antal: Csokonai és a zene. — Horusitzky Zoltán: Múdal a múdal előtt. — Dohnányi Ernő 65 éves. — Hubay Jenő hegedűtanítási módszere. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek. — Pályázati hirdetmény.

BÉRLETHIRDETÉS

A SZÉKESFŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS 5 HÉTFŐ ESTI „M” JELZÉSŰ

Opera-hangverseny

sorozatára

Műsortervezet:

I. MOZART-EST

Figaro — nyitány

Éj királynője — ária

G-moll szimfónia

Szingisgató

Vidám opera 1 felvonásban

II. FRANCIA-EST

BERLIOZ: Római karnevál — nyitány

GOUNOD: Faust — ékszerárja

FRANCK C.: D-moll szimfónia

Debussy: A tékozló fiú

Lírai opera 1 felvonásban

III. OLASZ-EST

ROSSINI: Tolvaj szarka — nyitány

BELLINI: Áriák az „Alvajáró” c. operából

RESPIGHI: Stornellatrice — ária

RESPIGHI: Róma négy kútja

Pergolèse: Az úrhatnám szolgáló

Vidám opera 2 felvonásban

IV. ROMANTIKUS-EST

WEBER: Bűvös vadász — nyitány

WEBER: Bűvös vadász — Agata áriája

SCHUBERT: H-moll (befejezetlen) szimf.

Adam: Nürnbergi baba

Vidám opera 1 felvonásban

V. KLASSZIKUS-EST

BEETHOVEN: III. Leonóra — nyitány

BEETHOVEN: VII. szimfónia

Gluck: A részedett kádi

Vidám opera 1 felvonásban

Az előadások kb. hat hetenként egyszer és mindenkor hétfői napokon este 1/2 8 órai kezdettel lesznek.

Az előadásokon a SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR játszik.

A szereplők, karmesterek, rendezők nagyrészt a M. kir. Operaház, másrészt a magyar karmester-gárdának és fiatal énekművészeink legkiválóbbjai lesznek.

A díszleteket a legjelesebb díszlettervezőkkel tervezeteti és készítetteti a Bizottság, s legfőbb törekvése, hogy minden tekintetben elsőrendű előadást nyújtson.

Bérleti helyárák:

Előadásenként 0.50—4.40 P-ig. Az 5 előadás bérleti összege 5 havi részletben is fizethető. — A bérletek köznapokon válthatók a MAGYAR MŰVELŐDÉS HÁZA (VIII., Tisza Kálmán-tér) II. em. 28. sz. irodájában, d. e. 10—1-ig és d. u. 5—7-ig:

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:

DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kr. 19. III. 22

Telefon: 421—812

Felelős kiadó:

NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félélem. 2

Telefon: 384—529

MOLNÁR ANTAL

CSOKONAI ÉS A ZENE

Költészet és zene valaha egy test, egy lélek voltak. A költő nemcsak amúgy képletesen, hanem valósággal daltok, lantos volt. Régente az egész emberiség úgy mívelte a poézist, ahogyan ma már csak a nép. A nép ajkán egyszerre születik dallam és vers. Külön muzsikához pedig csak úgy jut a nép, ha zenésze — mint nálunk a cigány — vonójával lefejt a dalról a muzsikát. A homéroszi énekek rapszodosza nem szavalt, hanem dalolt. Sophokles drámái nem szövegek, hanem szöveges zene-partitúrák és ilyennek ismernők is azokat, ha a másoló középkori barátok a görög kótához is értettek volna. Régente a verset nem annyira a papiros őrizte meg, mint inkább az emlékezet; ami csak úgy volt lehetséges, hogy a röpke szó a mélyebb árktól vajú dallamhoz ragadt. És soká így maradt ez még a nyomtatás korában is. Igaz, ettől fogva már mindjobban érezhető a szakadás verselés és muzsikálás közt. A reneszánsz igényessé teszi a poézist, mely most már mind gyakrabban áll a maga lábára és egyedül is versenyre kél társaival a Parnasszuson. De a külön költészet: *arisztokrata*, viszont a tömegek, az egyszerű emberek versezetei továbbra is, sokáig megőrzik ősi szárnyukat: a zenét. A ponyván mai napig *dalt* jelentenek a szöveges rüplapok, — kótát nyomni drága dolog, meg aztán: ki tudja ki magát benne?!

Zene és költészet egymáson nőtt naggyá. Kevés muzsikos tudja ma már, hogy az ő *frázisa* nem más, mint poétai értelmi egység, hogy az ő *kádenciája* sorvégi hangleeresztés, az ő *dalformája* strófa. Még kevesebb az olyan költő, aki tudná, hogy a középkorban még *egy és ugyanaz* volt zenét és költészetet mívelni tanulni. Hogy az egységes zenehangnem készítette *egységes hangfelvételle* a verselést. Hogy a szimmetrikus zenetárlatok szülték a zene gyermekét: a *rím*et. És legfőként, hogy a büszke arisztokrata, az önálló költészet, csak azért jutott a Parnasszusra, mert pótolni igyekezett a levett szárnyat, a zenét: hangzók muzsikájával, asszonánccal, alliterációval, hangsúlykompozícióval; a muzsikát a muzsika álmával.

Nagy poétáink sorában egy sincs, aki a poézisnak ezzel a mitológiájával oly melegen ölekezett volna, mint Csokonai. Egy sincs, aki oly állandóan és oly hevesen kereste volna a találkozást a zene igéze-

tével. Ebből a látókörből nézve Csokonai egész költészete versenyfutás a zenével, esdeklés a zenéhez. rajongó mágia a zene elővarázslására. Mint ahogy az igazi szerelem a nemek egykori egységét, úgy hajszolja Csokonai olthatatlan szomjúsággal poézis és muzsika ősi vegyültségét. És a művészet aranykorának tárnáiból bányássza költészetének aranyát.

Nincs az a mód, amellyel meg ne próbálkozna Csokonai, hogy poézise szövegeit láncolja a muzsika szellemét. Idézi az *elmélet* szorgos nibelungjait, értekezve a „dal”-műforma műveltéről, „Az anakreoni dalokról”. Hallgassuk meg, hogyan! „Mikor pedig érzéseink lágyabbak, szelídebben, nyájasabbak — úgymond —; a tárgy vagy csekélyebb oldaláról vevődik fel s annál fogva énekünk is és előadásunk módja könnyebb és halkábban (így halkábban!) folyó; akkor az óda erejét és magasságát el nem érjük, és amit készítünk, annak neve nálunk *dal*, az idegeneknél: Lied, song, chanson, canzone vagy canzonetta... Az ilyen tárgyak és érzések szükségképpen megkívánják, hogy a dalnak egész előadása, minden kifejezése és teljes folyamata könnyen menő, természetes, egyszerű, kellemes és jóhangzású legyen; annyiival is inkább, minthogy minden *dal* főképpen éneklésre és muzsika mellé szokott készüdni.”

De költőnk távolról sem áll meg az elméleti meggondolásoknál: Költészetünk virágkorának hajnalán, amikor Kazinczy és köre minden rendű-rangú külföldi versek átültetésével bimbóztatják a magyar poézis zsenéit, Csokonai odahúz. ahonnan legtöbb lantpengés ígérkezik. Őt nem a tárgyi kedveltetés érdeke vonzza, hanem zeneforrásokat kutat varázsvesszejével. Így jut a versformák gazdag változatosságához is, amikor *Melastasio* énekes pásztorjátékait, más olasz költők canzonettáit, Anakreont és Mozart „Varázsfuvola”-ját fordítja. És pedig úgy fordítja, hogy képzeletében megeleveníti a szövegek rejtett vagy tudott muzsikáját s erre magyar lüktetésű sorokat gördít. A népi ösztön csalhatalan képességével gyökeresít magyarrá mindent, amit elültet. Például Guarini egyik dalesemetéből így válik magyar növény nála: „Egykor, hogy a kópüből Mézet lobinta Amor, Megcsipte őtet egy méh. Mérgébe a kis isten A mézet ujjá végén Lillámnak ajakára Kené s nevetve mondta: Leánya! e lopásom Szádon jegyül maradjon; És aki csókot ejt rá, E méhnek is magamként Erezzé tiszta mézét, Erezzé mérges ivét.” — És Csokonai az, aki először kimondja: „Hát te, Árpádnak nemzete! mikor fogod közönségesen érezni, hogy a te nyelved — és egyedül a te nyelved — alkalmas a görög Múzsák hasonlíthatatlan harmóniájára?”

Aki ennyire lesben állt, hogy fölverje rejtékéből a szunnyadó muzsikát, hogyne esatlakozott volna a legzenésőbb költői mozgalomhoz: az ú. n. *sperontizmushoz*?! Mire tanította járőiskolás költészetünket a 18. századbeli *Sperontes*, az ő „Singende Muse an der Pleisse”-ének mintájával? Arra, hogy meglévő dallamokra, bevált, ismert nótákra készítsünk új verseket, mondván, hogy „ad notam...” Mint *Kerényi György* írja „A magyar jambusdallamok ritmusa” c. munkájában: Pálóczi *Horváth* Adám a Magyar Múzsá 1787-es évfolyamában nagyszámban közöl példákat az olyan „új formájú” versekre, melyekben — mint mondja — „az énekhangok lassú vagy szapora volta szerint változtatnák a hangütések mértékei s egyszersmind az egyenlő végzet is megvagyon.” *Toldi* Ferenc még 1842-ben is úgy nyilatkozik, hogy „az időmértékes verselés érzéke a fül s a zene elveivel találkozván, ily vers énekelhetőbb.” *Négyesy* László szintén ammondó volt 1888-ban, hogy „Földiek idegen zenére énekelhetővé leszik a verset”. Az idegen, főként jambikus lüktetésű verselés ily módon meghonosítani köl-

lőink, élükön *Versegghy*-vel. Nagy volt az örömük, hogy sikerült az átültetés; „nem is figyeltek túlságosan arra — mondja Kerényi, — hogy még a legnémetesebb magyar jambusvers sem alkalmas teljesen simán a hullámzó ritmusú dallamok alá.” Mint oly gyakorta, most is az történt, hogy nyugoti értékgyarapodáshoz a magyarosság rovására jutottunk. Amikor idegen menetű zenére húzta versét a költő, roppant széthúzás támadt a nyelv és a rákényszerített dallam között; de le-szögezhetjük, hogy ez a széthúzás még akkor sem sértette az egy-korúak nyelvérzékét, ha valóban énekelték is a nyugati melódiát a magyar versre. Nem sértette, mert elfogulttá tette a vezető szempont: a hazai poézis európai színvonalra emelésének mindent átható szempontja és az a nemes vágy, hogy verseink muzsikája *époly művészi szerkezetű legyen, mint maguk a versek*. (Lásd Major: „Versegghy, mint dal- és zeneszerző” 1925.) Ézért kerülnek egymás mellé régi dalgyűjteményeinkben igen magyaros, a szöveggel jól összevágó dallamok és olyanok, amelyek egyenesen keréketörők a vers ritmusát. Utóbbiak képviselték azidőben a művelt Nyugatot műdalaink közt, előbbiek pedig a valódi magyar muzsika akkori képességét. A két irány: a nyugati műveltség és a tősgyökeres nemzeti ízlés nem egyesült még harmónikusan a kor magyar zenéjében. Zenénk visszamaradt volt a tündöklően kibontakozó költői fejlődés mögött. És ma, amikor régesrég leállott már spe-rontikus zenemodelljük az egykori versekről, ma már csak a fényes *nyereség* tündöklik a minden ívelésre hajlékonyá tett magyar költői nyelv.

Igy vagyunk Csokonai hasonló módon készült verseivel is. „A korán megízlelt virtus” c. kantatéjában lévő szövegek egyike-másika nyugati zenére készült, *Mátray* Gábor szerint a „Nohát hárfátok Ha lerakátok,” német vérű *meniettre*, a „Rekesszük mindnyájunkat Nagyságtok kegyes szívébe” kezdetű pedig hasonló származású polonézra. A „Serkenlés a nemes magyarokhoz” c., németből fordított kantató verseit *Tost* Ferenc pozsonyi német muzsikusz zenéjére húzta költőnk. De amit különösen javára kell elkönyvelnünk Csokonainak, az az, hogy a nemzeti zeneiqlés hajnal előtti derengő homályában is csak *elvtve* kapott bele ilyen idegenségekbé. Az alvajáró biztonságával járult ő még olyankor is, amikor kész dallam folyásán vezette versének sajkáját, a magyar költészet ősforrásához, *a magyar dalhoz*, eredeti muzsikánkhoz. Pálóczi Horváth és mások is egyértelműen voltak vele ilyen törekvésükben, de Csokonai volt a költői csoportban az *egyellen*, aki nek lantján a magyar múzsa halhatatlan értéket pengetett. Közkedvelt magyar dalra készültek például a „Rózsím sirja feletl” nagyszerű sorai, melyek a régi melódiával együtt élnek mai napig a sárospataki „Kántus” műsorán. Hasonlóan keletkezett a „Daphnis hajnalkor” c. vers is, nemkevésbé a „Cultura” és „Az özvegy Karnyóné” színművek dalbelétei. Utóbbiak dallamai közt a „Szeme nem sír, mégis nedves” és az „Oh dugába dült remények” egészen népdalszerűek. Régi népdalunk dallamára készülhetett a „Szerелеmdal a csikóbőrös kulacshoz” is, arra vall hangneme (frig) és egész tősgyökeres menete. Ez a dalunk azóta Csokonai versehez forrott és azzal maradt reánk.

Hogy Csokonai poétai tervei mennyire egybenőttek a magyar muzsikával és pedig a hangszeres verbunkos zenével is, az többek közt kiderül a „Lillá”-hoz írt Előbeszédből, ahol is költőnk enyhe gúnnyal szól a klasszikai verselés egyoldalú híveiről: „A metristákra nézve talán annyiban jó, hogy a régi görög és római kóták elvesztek, mivel a muzsikát is görög verbunkra és római minétre vévén, most már barbarusokká kiállának bennünket, ha *Lavolta* úrnak Magyarjait kedvellenők.” Verbunkos magyarra verset illeszteni divat volt abban

a korban. Amikor Csokonai „A korán megtisztelt virtus“ első dalát („Phóbus“) verbunkra készíti, ennek a dívatnak hódol csupán. De túl minden időszerűsége, a magyar költészet örökléte számára ragadta meg ő hangszeres muzsikánkat, amikor annak lüktetésébe állította a „Földiekkel játszó égi tünemény“ szívverését. Nagy Lavottánk egyik legnépszerűbb Hallgatójához, a „Lavotta első szerelmé“-hez símul ez a csodálatos búcsúzkodás a reménytől, már akár úgy, hogy később *Kossovits* József a zenét szorosabban ráalkalmazta a versre, akár úgy, hogy Csokonai mindjárt a *Kossovits*-féle változatra készítette ódáját. Kazinczy — aki egyébként a maga kissé finomkodó izlésével sehogy sem méltányolja e vers rendkívüli nagyságát — túbingai pályamunkájában odanyilatkozik, hogy költőnk az ő versformáját „a *Kossovits* közönséges kedvellést nyert musikai compositiója miatt választotta s meglehel, hogy parancsolatja volt, hogy erre írjon.“ Mi inkább azt hisszük, hogy Csokonai belső parancsra dolgozott. Költőnk nem kevesebbre törekedett, mint az európai színvonalú, de legvalószínűbb magyar műdal stílusára. Amit ő maga részéről ilyen irányban megtehetett, azt nem mulasztotta el. De a nagyszabású magyar műdal kialakulásához nem elég a költő; ahhoz éppoly kiváló és éppannyira magyar zeneszerzők is kellenek. Ezeket hívja porondra Csokonai „Az anákreóni dalokról“ szóló, már említett értekezésében, amikor így szól: „Vajha én hazánknak olyan componistájára találhatnék, aki egy magyar anákreontizmust muzsikára vevén, vélem és magyarimmal közelebbről tudná s kívánná éreztetni a görög szabású rhythmusoknak mennyei harmóniáját!“

És a zene emlőin nevelkedett költő a szavak muzsikájának egész zenekarát mozgósítja, mintha csak kényszeríteni akarná a sorsot, hogy a zene álma a zene valóságává igéződjék. Olyan verseket ír, amelyekre szinte lehetetlen tüstént meg nem teremteni az európai színvonalú magyar műdalt. Ilyen sorokat:

Hattyúba szállt lelkem síromra repülne
S még egyszer a magyar dalra megzendülne.

Egy Pope-fordításban ilyen zengő hexametereket:

Ily gyönyörű csendet szerez a philomela keserves
Éneke, hogyha Zephyr valamely szép napnak enyészten
A levelekbe cicáz s elalél a lombok utában.

Akárcsak Tóth Árpád énekelné! Máshelyütt így orkesztrál:

S a buta rézdobokon fabotok repedeztetik a bőrt!“

Sikerült is megteremtenie a valódi magyar költészetet, de nem úgy a magyar műdalt: arra még több, mint száz esztendeig várakozni kellett. Csokonai korában nem volt még ohozza méltó zenekultúránk. A magyar műzenének hosszú iskolát kellett végigjárnia, míg Csokonai szelleméhez férközhetett.

De iskolának aztán kitűnő volt a költő zenére készítő, páratlan verselése! Csokonai idején és a múlt század első felében kunyhótól palotáig mindenütt énekeltek verseit, — mai tudomásunk szerint vagy ötvenet, ami rendkívül nagy szám. Miféle dallamokra? Vannak ezek között népies hatásokban fogant, egyszerűlámán, kezdetlegesen főnmaradt nóták szép számmal, mint például a Tóth István-féle ária-kéziratban lévő „Búcsúvétel“. Az ilyenek lejtének legmagyarosabban,

viszont művészi erő dolgában meg sem közelítik szövegüket, — méltatlanok hozzá. Vannak aztán az egykorú palotaszene stílusában fogant és egyéb, szintén középosztályi magyaros szellemet árasztó termékek, mint a „Felfőhászkodás“, a „Haldokló pásztor“ dallama, vagy a régi úri muzsika remeke: a „Habozás“ nótája, továbbá néhány kitűnő diákdal, mint „Bacchushoz“ vagy „Miért ne innánk“; utóbbit később a debreceni Csokonai-Kör férfikari letételekben is népszerűsítette. Költőnk állítólag maga is beállott a verseit dallal kedveltető ismeretlen szerzők sorába: a múlt század 70-es éveiben, a Zenészetű Lapok hasábjain, *Hajdu László, majd Orbán József* „A sárospataki énekkar története“-ben (1882) régi hagyományt szólaltat meg ily értelemben. De nem valószínű, hogy Csokonai dallamai különösebben kirittak volna az egykorú dalkoszorú virágai közül. Mint később *Erdélyi János* és *Arany* tették: ő is szívesen eldúldogathatta egyik-másik kedvencét s olykor bizonyára talpraesett nótáig fokozódott föl benne az eredeti daloló készség. Szemben mindezen magyar szellemű terméssel, nem egyszer ellátták idegen, nyugatias, többnyire *németes dallamokkal* is a költő verseit. Ha eltekintünk is a sperontizmus divatjától, be kell látnunk: hogy is ne próbálták volna a 18. századbéli nyugati zenestílus fényes ruházatába öltöztetni a nyugati ritmikájú verseket, amikor ez a stílus volt a haladottság, a magas ízlés próbája nálunk! Kivált *főúri* köraink ajtaja, tehát a mecénásság szezámjának ajtaja volt az, mely csakis nyugati zene varázsszávára tárukt meg a magyar vers előtt. Így öltözik a Csokonai-költészet is német bugyogóba, csattos félcipőbe, így jut azokhoz a nagy klasszikusokhoz utánzó, meg kinyalt, kifest gáláns muzsikákhoz, amelyekben a magyar vér idegenül didereg. „A nap innepe“, „Az utolsó szerencsétlenség“, „A búkkal küszködő“, „Fannihoz“, „A magánosság“, „Megkövelés“ és egyéb versek jutottak ily módon olyan magyartalan deklamációhoz, aminőt ma már nehezen tudunk elviselni.

De legyenék igazságosak a múlt század eleji magyarsággal szemben! Még csak éppen megindulni készül akkorjában a honi nyelv elismertetésért vívott küzdelem. Többségben vannak oly műveltjeink, akik egyenest kétségbevonják a magyar nyelv tudományos és művészi alakító képességét. Akkor még a magyar ízlésű *tömeg*: műveltségben elmaradt volt; a kulturális vezetőréteg viszont magyartalan s a kettő közt alig is van összekötőkapocs. Ebben a világban csodaszerű főnix Csokonai, de nincs, aki fölismerje őt valódi értékében. Még Kazinczy ízlésének is darabos és durva ő, mihelyt igazi, gyökeres mer lenni. Mindazonáltal annyit mégis kiérez belőle a kor, hogy rendkívüli érték és pedig olyan költői nagyság, amelynek *zenei egyenértékét* nem tudja még kitermelni a honi föld. Amikor Márton József a múlt század elején Bécsben ki nyomtatja az első Csokonai-összkiadást és ahhoz dalmellékleteket fűz, nem az egyszerű magyar nótákból válogat: azok vajmi keveset mondanának a költészetpártoló előkelőségeknek! Hanem zongorázó művelt hölgyeinkre apellálva mellékeli a Kossovits-féle „Földiekkel játszó“-t, mint a magyar többszólamú stílus akkori tetőpontját, hozzá a bécsi *Stipa* és a pozsonyi *Fus* német dallamait Csokonai-versekre húzva, fő-útótkártyául pedig a nagy német klasszikus *Haydn* „Trauergesang“-ját, Csokonai „A pillangóhoz“ c. versére alkalmazva (!). Haydn kultúrája, a bécsi nagyklasszicizmus szelleme: valóban egyenrangú és az egykorú európai muzsikában talán egyedül egyenrangú Csokonai költészetével! Ha méltó zenével akarták párosítani a kor legnagyobb magyar poétájának strófáit, nem választhattak mást, mint ilyet. De Haydn zenéje nem magyar és az ő „Trauergesang“-ja olyan messze esik Csokonai „Pillangó“-jától, mint az egykorú. Bécsben farsangoló magyar főnemesség a nemzet életétől és vágyaitól.

A Csokonai-dalok útjának elején mégis világos már a célkitűzés. El kell majdan jutniuk oda, ahol a kezdetleges nóta magyar szelleme Haydn és a nagy klasszicizmus átfogó képességével, örök értékével egyesül. Már az 1810-es években megindul e fejlődés *Pfeifer* Ferenc magyaros biederemayerében, *Spech* János operás, félig mozzartos, félig sallangos dalaiban, hogy aztán hosszú, sivatagos pangás után, álmagyar és szalonzenei kísérletek álmos pislogásából egyszerre lángba csapjon a 20. század elején. A Csokonai-Kör új dalletétei az újjászületés hajnali harangszava. Az 1910-es évek hozzák *Lányi* Viktor, *Losonczy* Dezső és mások műdalait, amelyek közül toronymagasságban emelkedik ki az új magyar zene egyik tetőpontos alkotása. „A farsang búcsúszavai“, *Kodály* műve. Valósággá kezd hát válni napjainkban, amit Csokonai oly forrón áhított. Végre megértette a költőt és követni tudja őt végtelen felé való szárnyalásában örök szerelmese: a magyar zene.

HORUSITZKY ZOLTÁN:

MŰDAL A MŰDAL ELŐTT

A műdal, ez a hangszeres kíséretű, subjektív átélésű, bensőséges hangú szólóének feltűnik mindazokban a kultúrákban, amelyekben a társadalomból már kiválnak a magasabb szellemiség, differenciáltabb lelkiélet után sóvárgó egyének, individuumok. Ilyen kultúra volt már az ókori görögöké. Már Kr. e. az első évezred hajnalán voltak *aoiadoszok*, vagyis dalénekesek, akik lyrát pengetve énekelték *Homéros* époszait s a kedvelt hőskölteményeket.

A költészet, ének és hangszeres zene közössége — ami a műdal lényege — jellemzője az egész görög műzsai művészetnek. A poeta egyúttal zeneszerző is volt, sőt még a nagy drámaírók, *Sophokles*, *Aristophanes* és *Euripides* is maguk alkották műveikhez a zenét.

Ennek a közösségnek a jegyében alakult ki Kr. e. a VII. és VI. évszázadban a *görög lírai költészet*. (Az elnevezés a dalokat kísérő lyra nevű pengetős hangszertől ered.) A dor, aeol és ion törzsek kultúrájában születtek meg az első *elégiák*, *aeol meloszok* (azaz egyéni dalok), *epigrammák* és *skolinok* (vagyis bordalok), melyeket a műdal előfutárainak tekinthetünk. *Alkaios*, *Sappho*, *Anakreon* a műdal történelmének is nagy nevei.

Az igazi műdalnál azonban a kíséret is egyenrangú művészi érték az énekkel és a verssel. Erről azonban még szó sem volt az antik görögöknél. Több mint két évezrednek kellett addig még eltelti, amíg a hangszeres kíséretnek is önálló mondanivalója lett. A görög versek elválaszthatatlan dallamát kísérő lyra, vagy ennek előkelőbb változata, a kithara, szintén a dallamot játszotta. De már *Archilochos*, a Kr. e-i VII. évszázad zseniális újítója betoldott cifrázó hangokat a dallamba és valószínű az egyes strófákat is rövid, rögtönzött hangszeres közjátékok választották szét.

Lényegében ez a szellem teljesedik ki a görög művészetek fénykorában, kb. a Kr. e. ötszáz és háromszáz közé eső századokban. Daloskönyvek jelennek meg, főleg a közkedvelt skolionokkal, bordalokkal, melyek azonban a lélek mélyebb érzéseit is érintették, tovább fejleszlik az elégia-költészetet, melynek tárgya a szerelem volt. A versenyeken, az úgynevezett agonokon, melyek az egész ókori görökség feszült érdeklődése mellett zajlottak le, helyet kap a költészet, illetve zene is.

Sőt a delphi-i pytho-i versenyeiket a múzsai művészetek számára létesítették. A győztes dalénekes-költő-zeneszerző, a *kitharodos* babérkoszorús hős, nemzeti nagyság lett.

A hellenisztikus korban, vagyis a makedon birodalom kezdetétől, lassan a szerelem lesz a dalok csaknem egyedüli témája. A túlkultúráltság jelei azonban már a költészetben és zenében is mutatkoznak. A dalok raffináltakká, érzelgősekké válnak, az egyén elveszti minden kapcsolatát a néppel és a való élettel. A múzsai versenyek helyett a színházakban látjuk viszont a dalénekest és az elhivatott művész helyére hivatásos muzsikust, sokszor bálványozott virtuóz kerül. Ebben az időben válik el fokozatosan a zene a költészettől s ez által a műdal fejlődése jóidőre megszűnik.

A görög dalköltészet filozofikus mélységéről meggyőződhetünk a következő rövid skolionszövegből. Seikilos sírfelirata Kr. e. a II. vagy I. századból.

*A fény kacag rád Phainu
A gondot és bánatot tartsd magadtól távol
Az élet úgyis oly rövid
S oly hamar meg kell fizetned adósságod az időnek*

Egy évezrede múlik el a keresztény kultúrának, amikor mintegy feltámad a görög kitharodos, de új köntösben, új minőségben, új névvel. A költőt, dalmokot és zeneszerzőt most *troubadoure*-nak hívják. A vers, ének és hangszere zene viszonya ugyanaz marad, mint a görögöknél. A kísérlet itt is rögtönzött, a hangszer itt is csak a dallamot játssza, legfeljebb a melódiát cifrázatok teszik díszesebbé, vagy dudaszzerűen alátámasztja egy, vagy két zúgó hang.

A troubadour-énekek tárgya legnagyobb részt a női erény és szépség dicsérete, a szerelem örömei és fájdalmai. A szerelmi dalokat gyűjtőnéven *chansonnak* nevezték. Ez mindig műdalt jelentett, a népdalnak *lai* volt a neve. A chansonból lett a chant, chansonette, son, vagy a sonet. Érdekes szerelmi dalfajta volt az alba, vagy másnéven *aubades*, azaz hajnali dal. Tárnya: az éjszakát együtt töltő szerelmesekre rávirrad a nappal, az őr ébresztője hallatszik, ami figyelmezteti őket a közele, szomorú válásra. Ennek ellentéte a *serena*, vagyis az esti dal, melyben a szerelmesek az éjszaka beköszöntése után sóvárognak. A *tenzone* a szerelmi viszály dala, a *planc* a kedves, vagy jóbarát elhunytá feletti kesergés. De voltak egyéb tárgyú dalok is, úgymint: szolgálati dalok, táncdalok, köztük a ballade-ok, pásztordalok stb.

A troubadourok Dél-Franciaország dalköltői. Az északfranciaországiakat *trouvèrenak* nevezték. A műfaj művelői többnyire előkelő műkedvelők: királyok, hercegek, grófok, lovagok.

Milyen volt a dalok zenéje? Dallamaik meglepően elevenek, üdék, bájosak, természetesek és ötleletesek. Megérezni rajtuk, hogy nem fáradtságos munka eredményei, hanem a dalért rajongó szívekből közvetlenül fakadtak, mint a virág a mezőn. És érezni még a népzene közelségét. Az ófrancia troubadour- és trouvère-dal zenéje ugyanis a népdalból nemesedett műdallá. Különösen az északfranciaországi líra áll közeli kapcsolatban a népdallal.

A dalok formája strófikus, vagyis az egyes strófákat ugyanarra a dallamra énekelték. Voltak refrain-es dalok is.

Kérdés még, hogy milyen hangszereken kísérték a dalokat. Megjegyzendő, hogy sok troubadour nem tudott hangszeren játszani, s

dalai kísérésére külön muzsikust, ú. n. *minstrel*-t tartott. Néha még az éneklést is a minstrel végezte, aki dalos körútra is ment gazdája megbízásából. Ezeknek a muzsikuszolgáknak igen sok hangszerhez kellett érteniök. *Cabreirai Guiraut* troubadour kilenc hangszert nevez meg. A dal kíséretére azonban -- ugyanis a minstrelek tánchoz is szolgáltattak zenét -- csak egy vonós, vagy pengetős hangszert használtak. Leggyakoribb lehetett a viola, melyen azonban, mivel az oldal-bemélyedések még hiányoztak, csak úgy tudtak játszani, hogy a vonó az összes húrokat érintette. Így a legmagasabb húron szólt a dallam, míg a többin valószínűleg az alaphangon épülő kvint.

Közljük egy búbajos trouvère-dal szövegének szószerinti fordítását. A dal címe: Májusban történt. Szerzője, *Moniot*, a XIII. század első felében élt.

*Májusban történt, a vidám szelid időben,
amikor az évszak enyhe.
Korán felkeltem, játszadozni elmentem
egy friss forrásocska mellé.
Vadrózsabokor-kertben violát hallottam szólni
s ott láttam egy lovagot hölgyével táncolni.*

Megjegyzendő, hogy ez a történet, amit a költő a dalban elmond, csak kitalált, mint ahogy az egész troubadour-költészet főtárgya, a szerelem is csak elképzelt, de nem valóságos szerelem volt. Az eszményített hölgyek csak önkényesen választott ideálok voltak, kikhez semmilyen őszinte érzelmi kapcsolatok nem fűzték a hősszerelmes troubadourokat.

*

A troubadour-, illetve trouvère-láz csakhamar áterjedt Angliába, ahol maga Oroszlánszívű Richárd is beállott a nemes dalköltők sorába. De Németországn sem maradt érintetlen a XII. és XIII. századnak ettől a mámorától. A német dalköltők szerelmi énekesek: *Minnesängerek*. Szerelmi dalaik azonban a Mária-kultusból sarjadnak ki és nem egyes személyekhez szólnak, hanem az egész női nemet eszményesítik. A Minnesänger még közelebb áll a görög kitharodoshoz, mint a troubadour. Akárcsak ókori őse, ő is maga kíséri magaköltötte dalát. Nem tart minstrelt, mint francia költőtársa. A lovagok mellett polgári dalnokok is vannak, sőt egyházi személyek is, köztük az 1207-ben Warburgban tartott dalnokverseny egyik hőse: *Heinrich von Ofterdingen*.

A Minnesang mégközelebb áll a néphez, mint a trouvère-k dala. A francia főúri költők a maguk emelkedett világukban éltek, életük épp oly távol állt a reális világtól, mint szerelmeik. Képzleti világuk volt számukra az élet. A Minnesänger őszintébb, igazabb költő. Közel áll a való élethez s főleg a természet poézisa lelkesíti. A dallamok megkapóan kedvesek. Naiv elragadtatás itatja át melódiáikat. A formában is újítók: a versszakok három részesek, két rövidebb egyforma rész, az úgynevezett Stolle után hosszabb befejezés az Abgesang következik, melynek dallama új. A kíséret ugyanolyan lehetett, mint a troubadouroknál.

A Minnesang a XIII. században élte virágkorát. Ekkorra esik *Walter von der Vogelweide*, a leghíresebb Minnesängernek és méltó követőjének *Neidhart von Reuenthal*-nak működése is. Neidhart megteremtette a „Dörperliche Lyrik-et, a falusi lírát. Csaknem kizárólag táncdalokat írt a nép ifjúsága számára. Ime egy ilyen tavaszi táncdal szövegének értelmi fordítása:

*Május mámorosan virágba borította a hegyeket, völgyeket
és a zöld mezőket,
melyeken számtalan ibolyát szednek.
Harmat borítja a földet, most minden teremtmény boldog.
Lombdíszével áll a zöld erdő.
Gyönyörrel nézzük a napsütésben nyíló virágokat
és az ágakon éneklő madarak dalait hallgatjuk,
melyek mindegyike örömmel zengi:
Május mindezt neked köszönhetjük.*

Az a tűz, melyet a világi zene gyújtott a troubadourok és Minnesängerek dalaiban, hatalmas lánggá fokozódott a XIV. században Olaszországban és Franciaországban. Boccaccio és Petrarca kora ez. Mint a földi paradicsom víziója, életre támadt a klasszikus ókor, a görög világ csodálatos kultúrája. A renaissance és a humanizmus elemi erejű légáramlata szította lángra a mult század tűzét. Új művészet keletkezett, új muzsika kelt életre, melynek középpontjában a földi örömek, a földi lét teljessége áll. Új művészetnek, „ars nova”-nak hívja a zenetörténet is ezt a kort, melyben a világi zene visszahódította területeit az egyháztól. Egyik fő különbség a troubadourok és a firenzei trecentisták, valamint a francia újítók között az, hogy míg az előbbieket legtöbbször műkedvelők, addig az utóbbiak képzett szakzenészek, hivatásos zeneszerzők.

Az „ars nova” egyik legforradalmibb újítása a *kontrapunkt*. Előbb a többszólamúság csak kezdetleges szabályok szerint rögtönzött volt. Az „ars nova” határtalan lehetőségeket nyújt a képzeletnek, azáltal, hogy szabadabb teszi az ellenszólamokat és ezzel megteremti a „kontrapunktot”. Dallamok születnek dallammal szemben és az így alkotott ellenszólamok előfutárai az egyeduralkodó dallamnak, a XVII. század világhódítójának.

Ilyen két- és háromszólamú formák az „ars nova” műfajai. Legnevezetesebbek: a *balláta*, vagyis táncdal, a *caccia*, vadászjelenet, de emellett az élet legkülönbözőbb epizódjainak zenekölteménye is és végül a *kétszólamú madrigál*, mely pásztor-idill volt, de súlyosabb életproblémákat is felszínre hozott.

A műdal ezekben a két- és háromszólamú világi műformákban él és fejlődik tovább a XIV. században. Lényegében ugyanis ezek is hangszerrel, illetve hangszerekkel kísért szólóénekek, mert rendszerint csak a tenor énekeltek és a többi szólamokat hangszere játszották. Különösen közel áll a műdal fogalmához az „ars nova” francia többszólamúsága, ahol a felső szólamba került a dallam, s ez által a dakszerűség teljesen kidomborodott.

Óriási lépés a műdal történetében a XIV. század többszólamú világi zenéje, mert ha kíséretről nem is beszélhetünk, mivel a dallammal dallam áll szemben, mégis megszűnik a kezdetleges rögtönzött kíséret és a művészi hangszeres kíséret elindul útjára.

Közkedveltek voltak a Chanson balladée-k, vagyis táncnóták. Guillaume de Machaut, a francia „ars nova” legnevezetesebb zeneszerzője is alkotott ilyen 2 és 3 szólamú dalokat. Ezeknél a kísérőszólamok már önálló dallamiságot mutatnak. Szövegeik a troubadour-költészet szelleméből születtek, de a korszellemhez híven, igaz érzelmeiket fejezik ki.

Machaut egyik táncnótájának szövegét alább adjuk:

Ha mélyet sóhajtok és csendes bánatban sirdogálok
 ez azért van, hitemre, miattad van, úrnöm,
 amikor daliszép alakodat nem látom.
 Nyugodt és egyszerű magatartásod.
 kecses és ékes megjelenésed,
 fesztelen viselkedésed,
 ez a három gyengéden hatalmukba kerítették
 szívemet,
 annyira, hogy néked, nagyon szerelmesen, teljesen
 átadom szívemet,
 mely messze tőled sem örömet, sem szórakozást
 nem ismer.

A XV. században a németalföldiek veszik kezükbe a zeneművészet zászlaját. Első nagy zeneszerzőjük *Dufay*. Az „ars nova” szelleme él tovább. A világi és hangszeres zene a németalföldi zeneművészetben is megőrzi szerepét. *Dufay* kb. 150 műve közt például 59 világi dalkompozíció van és 36 egyházi. A világi dalok nagyrésze táncdal, melyben a dallam a felső szolamban van és az egyszerű, mérsékelt polifon szerkezetű többi szolamot hangszeren játszották.

A műdal a XVI. században az újraéledt madrigálban fejlődik tovább. Az a vetés, melyet a firenzei trecentisták vetettek el kétszáz évvel előbb, a XVI. században hozza legbővebb termését. A *Madrigál* képviseli az új szellemet, a haladás szellemét. A haladás iránya pedig a szubjektív élet kiteljesedése. A renaissance szelleme mind erősebb hatást gyakorol a zeneművészetre is. A madrigalisták megszüntetik az adott téma, a cantus firmus feldolgozásának rendszerét, szabadon alkotják dallamaikat a vers szellemében. Ezekben a rendszerint ötszólamú művekben a zeneköltők feltárják gazdag lelkivilágukat. Egyszerűsége, igazságra, életszükségre, emberire törekszenek. Főcéljuk a szöveg minden hangulati árnyalatát visszaadni, minden érzelmi mólvumot kidomborítani és a szöveget teljesen érthetővé tenni. A melódikus felszabadulás a ritmikus szabadságot is maga után vonta, ami mégjobban lehetővé tette az egyéni érzésvilág teljes kifejezését. Ha meggondoljuk azt, hogy az új madrigált már születése elején, tehát az 1530-as években átírták szólóénekre és lantra, világossá válik előttünk, hogy legalább érzelmi tartalom szempontjából a XVI. század madrigálja az első mai értelemben vett műdal.

A műdal fejlődésének újabb lökést a századvég két nagy vívmánya adott. Ezek: a *számozott basszus* feltalálása és a *monodia*. Ismét Firenze a forradalmi város. Lelkes újítók csoportja megteremtí az új stílust, mely szerintük az eszményhez, a görög zenéhez a legközelebb áll. Megszületik a *dallam*, mely egymagában képes az összes emberi szenvedélyek kifejezésére. A szenvedélyek gátját felhúzzák és minden áradást egyetlen dallam medrébe szorítanak. De amennyire ezzel közel jutottak az ember lelkét kifejező zeneművészethez, annyira el is távolodtak tőle azáltal, hogy a kíséretet csak harmónikus alátámasztásra szorították és hogy a színpadi művekben a görög mitológia világának labirintusából nem tudtak kikerülni.

Caccini, az újtók egyik legnagyobbja megírja 1601-ben a korszakalkotó „Nuove musiche“-t, mely áriákat és szóló madrigálokat tartalmaz. A csupán számozott basszusból álló kíséretet lanton, illetve theorbán, basszushúrokkal ellátott lanton játszották. A szóló madrigálok átkomponált szövegűek, mint a madrigálok általában. Caccini és kortársai úgy vélték, hogy sikerült rekonstruálni a görög kitharódikát. Ez az antikizáló törekvés az oka, hogy a madrigálok, de főleg az áriák a dal lényegétől elkanyarodnak. Sok bennük a pátosz és kevés az őszinte emberi érzés. Mindamellett akadnak olyan szóló madrigálok, melyekben őszinte bensőséges lélek, a z örök emberi nyilatkozik meg. Ilyen a közismert „Amarilli mia Bella“ c. madrigál, mely a mai napig is a hangversenyek gyakori műsorszámáa.

Ezzel a műdal előtti műdal fejlődésének utolsó állomásához érkezünk. Már dereng az igazi műdal hajnala Németország horizontján. Egy-néhány évtized múlva hajt ki a német népdal humuszából a mai értelembbe vett műdal, melynek első nagy művelője Heinrich Albert.

DOHNÁNYI ERNŐ 65 ÉVES

A magyar zeneművészet kimagasló alakja, *Dohnányi Ernő*, július 27-én tölti be életének 65-ik esztendejét. Az évforduló alkalmával fel-elevenítjük életpályáját és rámutatunk arra a széles munkaterületre, amit ma a magyar közéletben betölt.

A zongorázás kezdeti nehézségein édesapja segítette át, majd Forster Károly pozsonyi orgonista vette kezébe az oktatást. Első nyilvános fellépése a középiskolában zajlott le. Mozart g-moll zongoranégyesének zongoraszólamát játszotta. Első szerzeménye 15 éves korában került a közönség elé. Bécsben. A fis-moll zongoranégyest mutatták be komoly sikerrel.

1894-ben Budapestre jött tanulni. A Zeneakadémián elnyerte a Liszt Ferenc ösztöndíjat. Mestere Thomán István és Koessler János volt. Szorgalmasan tanult és szorgalmasan írt zenét. A Zrínyi-nyitányával miléniumi-királydíjat nyert.

A Zeneakadémia elvégzése után Berlinben önálló hangversenyen mutatkozott be. Budapesten pedig Beethoven G-dur zongoraversenyének előadásával Richter Jánost annyira megnyerte, hogy az magával vitte előbb Bécsbe, majd Londonba. A sikert jellemzi, hogy Angliában 2 hónap alatt 32 hangversenyt adott.

Hírneve gyorsan terjedt. A következő esztendő az Újvilágban tálalta. Amerika nagyobb városaiban 15 önálló hangversenyt tartott.

A zongoraművészt megillető sikersorozat nem gátolta őt meg zeneszerzői ténykedéseiben sem. Számos kisebb-nagyobb mű mellett ebben az időben írta e-moll zongoraversenyt és a d-moll szimfóniát. A zongoraversennyel a bécsi Bösendorfer díjat nyerte el.

További szerződés Norvégiába, Dániába, Svédországba, Franciaországba, Olaszországba és Oroszországba szólította. A hangversenykörutakat 1905-ben szakította meg, amikor a berlini Zeneművészeti Főiskola tanárnak hívta meg. Ebben a beosztásban 10 esztendőt töltött.

Az első világháború alatt Mihalovich Ödön meghívására Budapestre jött és elfoglalta az őt megillető helyet a Zeneakadémián. Tanári megbízását csakhamar az igazgatói követte. 1919-ben pedig a budapesti Filharmóniai Társaság elnöknaggyá választotta.

Számos kitüntetése közül Számos kitüntetése közül kiemeljük díszdoktori avatását Szegeden, a Greguss-díj elnyerését, valamint kinevezését a Felsőházba.

Ma három súlyos feladat nehezedik vállaira. A *Zeneművészeti Főiskola főigazgatói* székében az új magyar muzsikussal nemzedék legfőbb irányításával nehéz pedagógiai feladatot old meg. Nevéhez fűződik a kitűnő zongoristanevezdek nevelése. Volt növendékei ma világszerte ünnepezt művészek. Nagyrésztük a Főiskolán tanárkodik. Valamennyi méltó a Főiskola hírnevére.

Nemkülönbben nehéz munkát végez a *Rádió főigazgatói* tisztségében is. Megbízatása: a Rádió zenei műsorainak szellemi irányítása. Feladata ellátásában fáradhatatlan.

Két nehéz elfoglaltsága mellett 1919 óta betölti a *Filharmóniai Társaság elnökkarnagyi* tisztségét is.

Művei közül 38 számozott, de ennél sokkal többet írt. Nevezetes színpadi művei a következők: „Pierette fátyola“, „A tenor“, „Simona néni“, „A szent fátyla“ és a „Vajda torna“. Számos kamaraművét kívül sok zongoradarabot, egy zongoraversenyt és egy hegedűversenyt írt. Nagysikerű zenekari művek közül kiemelkedik a „fis-moll szvit“, a „Ruralia Hungarica“, a „Szimfónikus percek“, és a „Változatok egy gyermekdalra“, zongoraszólóval. Hatalmas siker koronázta a „Szegedi misét“ és legutóbb a „Cantus vitae“-t.

A 65 éves kitűnő muzsikussal munkateljesítménye emberfeletti. Allandóan dolgozik. hangversenyt ad, kamarazenézik, vezényel, tanít, ír stb. A muzsikussal világ szeretettel köszönti születésének évfordulóján.

Hubay Jenő hegedű-tanítási módszere

Igen változatos, sokoldalú és gazdag tartalmú könyv jelent meg *Ráth-Véghné Zipernovszky Mária* székesfővárosi felsőbb zeneiskolai hegedűtanár szerkesztésében. A Dr. Vajna és Bokor, Budapest kiadásában közreadott 308 oldalas munka Hubay Jenő hegedűpedagógiáját tárgyalja, de egyúttal a mai magyar hegedűoktatás alapelveit is lefekteti. A szerkesztő ügyesen összeválogatta azokat a tárgyköröket, melyek megvilágítása a nagy magyar mester páratlan pedagógiájának minden titkát közkinccsé teszi. Ezért munkájának elsősorban gyakorlati haszna van. Ezt a célkitűzést hangsúlyozza az előszóban *Ráth-Véghné* is. Gyakorlatban azonnal átültethető elveket kívánt az utókor részére lerögzíteni száraz elméleti fejtegetések helyett. Ezt különösen azért helyeseljük, mert a könyvet író pedagógusok és előadóművészek — mint Hubay Jenő nő-

vendékei, — még teljes egészében képviselik a mester szellemét, emlékeznek tanításának minden legapróbb mozzanatára, frissen él bennük minden emlék. Generációk múlva azonban a második- és harmadkézből kapott elvek már elválytoznak. Ez a könyv őrzi híven Hubay hegedűpedagógiájának tradícióit. Ennek a jelentőségét azzal mérhetjük fel leginkább, ha arra gondolunk, hogy mit jelentene a mai zongorapedagógiának az, ha Liszt halála után közvetlen írtak volna tanítványai hasonló tartalmú könyvet a mester metódusáról.

A könyv öt fejezetből áll. Az első fejezet a hegedűlésre vonatkozó tanulmányokat foglalja össze. 17 tanulmány tárgyalja Hubay hegedűjáték-módszerét a legkülönbözőbb oldaláról.

A második fejezet darabanalíziseket közöl. Ennek különösen gyakorlati haszna van, mert az olva-

sót hozzásegíti Hubay klasszikus játéktípusának megismeréséhez az egyes művek játékmódjának elemzésén keresztül. A harmadik fejezet „Egyéb tanulmányok” címmel Hubay Vieuxtemps-iskola vonatkozásai, a mester gyakorlatainak módszertani elemzésével, hegedűdarabjainak osztályozásával és a Hubay-mesteriskolával foglalkozik. A negyedik fejezetben Hubay-órák emlékei élnek. Végül emléksorok zárják le a munkát.

A tanulmányok írói között ott találjuk a legkitünőbb magyar pe-

dagóusokat és művészeket: Gabriel Ferenc, Zathureczky Ede, Klavdivko Vilmos, Zipernovszki Mária, Zipernovszki Fülöpke, Kresz Géza, Lengyel Gabriella, Szentgyörgyi László, Szerdahelyi László, Országh Tivadar, Temesváry János, Koller Ferenc stb. neveit. Több külföldre szakadt magyar hegedűművész is elküldte írását, úgyszintén Hubay külföldi növendékei közül is néhányan. A kitűnő könyv tartalmas előszavát dr. Rakovszky Iván, a Hubay Jenő Társaság elnöke írta.

A RÁDIO ZENEI TERVEI

Augusztus 10-én Tóth Lajos kamarakórusa ad elő Clemens non Papa, Isaac, Eccard, Kodály, Bárdos, Veress és Tóth-számokat. Peskó Zoltán tart előadást „A charlottenburgi orgona hangja” címmel.

11-én az Operaházi zenekart Paul Tibor vezényli. Műsrán Liszt rap-szódia, Kodály „Galántai táncok” és Csajkovszky „Patetikus” szimfónia szerepel. Ezen a napon kerül megismétlésre Kiszely Gyula kisoperája, a „Csizmás kandúr”. Lemezről Beethoven F-dur vonósnégyesét halljuk.

12-én Marik Irén zongorázik. Műsora: Frescobaldi: Fuga, Ciaia: Primo tempo, Scarlatti: Sonata, Schumann: Papillons, Debussy: Reflets dans l'eau és Liszt: Az Este-villa szökőkútjai.

13-án közvetítésre kerül a Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Károlyi-kertből.

14-én lemezről Ravel „Daphnis és Chloé” című szimfonikus szvitjét halljuk. Ádám Jenő tart előadást „Magyar ének — magyar lélek” címmel.

15-én Grieg II. Peer Gynt szvitje valamint Respighi: „Madarak” című szvitje kerül sorra. Bocskay Imre műsorára Horváth Attila műveit vette: Bajadérok tánc, Bölcsődal,

Nádas zúgása, Cigánylány, Gavott és Szánkázás. Dullien Klára: Kapi-Králik, Rieger, Lisznyay-Szabó. Hajdu- és Spur-számokat játszik. A kamarazene híveinek Debussy vonósnégyesét adja a Rádió, ezenkívül sor kerül néhány Bach-, Mozart-, és Haydn-mű előadására is.

A 17-iki Operaházi zenekar hangversenyén Réthy Eszter énekel magyar dalokat. Várhelyi Antal orgonahangversenyén a következő művek szerepelnek: Fegydy: Passacaglia és Wissmüller: Preludium és fuga. Másnap Milinkovich Gemma énekel Aggházy, Szendy, Tarnay és Kodály dalokat. A magyar-német művészcsere keretében Graf von Gessler zongorázik. Lemezről halljuk Respighi: Villanelláját.

19-én Loósz József hegedül, hangversenyét a kassai rádióból veszi át a budapesti rádió. A rádiózenekar hangversenyén Ritter Irén és Falvai Mihály énekel.

A Szent István-napi ünnepi lemez-műsorban Liszt, Erkel, Hubay, Poldini, Vecsey, Bartók és Kodály művek szerepelnek, valamint népdalfeldolgozások. Zakál Dénes dr. összeállításában és feldolgozásában mikrofón elő kerül az a rádió-ábránd, mely a Holland Rádió megbízásából készült. Ugyanazok a szereplők adják elő, akik májusban adták elő Hollandiában: Miklóssy Irén, Kelly Anna, Fodor János, Szabó Miklós és Udvardy Tibor.

Vezényel Zakál Dénes, rendező: Balogh Pál.

20-án játszik Ditrói Csiby József is. Műsora a következő: Liszt: Valse melancolique és Leggierezza, Dohnányi: részletek a Humoreszből.

21-én Molnár Imre beszél a magyar népmuzsikáról és Pataky Kálmán énekel. Hevessy Aladár hárfahangversenyén Rameau, Hasselmans és Schuecker számokat játszik. Lemezről halljuk a Lammermoori Lucia c. Donizetti operát. A főszerepet Mercedes Capsir énekli.

22-én a Végh-vonósnégyes játszik és lemezről halljuk a következő műsort: Leopold Mozart: Divertimento, Wagner: Siegfried-idill, Rimski-Korszakov: Nagy orosz húsvét, nyitány.

23-án Rossini „Selyemlétra” című című nyitányára kerül sor. Náray Irén Chopin, Grieg, Rachmaninoff, Schumann és Mozart műveket zongorázik.

24-én az Operaházi zenekar játszik, Dohnányi Ernő vezényel.

25-én Pusztai Sándor és Illosvay Eszter énekel.

26-án Balatonról ad a Rádió műsort és a Waldbauer-vonósnégyes játszik. Budapest II.-n Dr. Horvitzky Zoltán folytatja előadásorozatát a „műdal”-ról.

27-én Szűcsboros Etelka énekel

és sor kerül a Székesfővárosi Zenekar Károlyi-kerti hangversenyének közvetítésére.

28-án Ádám Jenő tartja meg népdalfőlőráját.

29-én Károlyi Gyula zongorázik. Műsora a következő: Beethoven: 32 változat, Chopin: f-moll ballada, Ravel: Un barque sur l'océan és Debussy: Feux d'artifice. Ugyanezen a napon kerül sor Puccini: „Manon Lescaut” című operájának leadására, lemezről.

30-án az Ujvidéki-vonósnégyes-társaság játszik és valószínűleg sor kerül Beethoven IX. szimfóniájának közvetítésére is.

31-én az operaházi zenekar hangversenyzik.

Szeptember 1-én „Tiszán innen, Tiszán túl...” címmel és Balogh Pál—Liszt Nándor összeállításában nagy magyar műsort tervez a Rádió.

2-án Margareta Strom énekel a magyar-német művészcsere keretében, s hanglemmez-operát is iktaltak a Rádió műsorába, a Carment.

3-án Weixelgärtner Egon dr. zongorázik, lemezről pedig nagyzenekari műveket hallunk.

4-én Ádám Jenő népdalfőlőrájára kerül sor.

5-én Palló Imre dr. énekel és a Máday-hármas ad hangversenyt.

6-án a Bohémélet következik lemezről, főszerepben Giglivel.

KÜLFÖLDI HÍREK

Hatvanéves a berlini fillharmóniai zenekar. Kevéssel a bécsi filharmónikusok centenáriuma után Németország legelőkelőbb zenekari testülete, a berlini filharmónikus zenekar megünnepelte április végén alapításának 60. fordulóját. Ez a világhírű zenekar szerény kezdetből indult el és komoly munkában küzdötte fel magát az első helyre. 1868-ban Benjamin Bilse zenekart szervezett meg, amely Berlinben a lip-

csei téri Konzerthausban rendezett népszerű hangversenyeket. Bizonyos mértékben ebből a zenekarból alakult meg a berlini filharmónikus zenekar. 1882-ben Bilse összekülömbözött a zenekar tagjaival és a felek szétváltak. A zenekar azonban együttmaradt, karmesterül a bécsi Ludwig von Brenner választották meg és első hangversenyüket 1882 május 5-én tartották. Ez év nyaratól használta a berlini filharmónikus zenekar elnevezést és Németország első autonómiát élvező zenekara lett. 1882 őszén átvették a Skating Rink műkorcsolyázópálya helyiségét,

amelyet Philharmonianak neveztek el és ebben tartották hangversenveiket. Világhírű karmesterek vezették: Franz Wüllner, Klindworth, Bülow, Ernst von Schuch, Richard Strauss, Arthur Nikisch. Ez utóbbi örökébe lépett 1922-ben Wilhelm Furtwängler, aki a testületet a világ legtekélyesebb zenekarává fejlesztette.

A nemzetiszocialista szimfónikus zenekar jubileuma. Ez év elején ülte meg a müncheni Krone-cirkuszban fennállásának 10. évfordulóját a nemzetiszocialista szimfónikus zenekar. Első hangversenyét 1932. I. 10-én tartotta. 1000. hangversenye 1939 januárjában volt Bécsben. Tíz-éves fennállása alatt a zenekar vendégszereplései folyamán 350.000 kilométert utazott. A zenekar egvébként teljesen a népművelés szolgálatában áll, a dolgozó embernek nyújtja a legmagasabb zenei élvezetet. Vezetője Franz Adam főzeneigazgató, akinek főmunkatársa Erich Klossz állami karmester.

100 éves a kölni férfikar egyesület. A közel múltban ülte meg a Kölni férfikar-egyesület 100. alapítási évfordulóját. 1842. ápr. 27-én alakult meg 30 taggal, ez év júniusában már énekelt a kölni dómépítkezés alköletételénél és szerenádöt adott az éppen Kölnben idöző Liszt Ferencnek. Kötünö karmesterei vezetése alatt csakhamar Németország egyik legkiválóbb énekkarává feildött, amelynek tökéletes előadását Rossini és Berlioz zenei csodának nevezték. A kar milánói vendégszereplése alkalmából Verdi falusi lakhelyét elhagyva sietett meghallgatására, miután két évvel előbb, 1887-ben már megjósolta olaszországi diadalát. Brahms, Strauss Richard, Pfitzner Hans számára külön írott alkotásokkal tüntették ki. Vendégszerepléseiben a kar eljutott Svájcba, Angliába, Olaszországba, Franciaországba, Belgiumba. A kar-egyesület kebelében működő zenekar karmestere, Heinz Joachim Körner, a jubileum előtt röviddel, a keleti harcúben hősi halált halt.

BELFÖLDI HÍREK

A Székesfehérvári Kamarakórus egyházzenei hangversenye. Május 31-én emelkedett művészi színvonalú hangversenyt adott a székesfehérvári Ciszterci Rend templomában a Székesfehérvári Kamarakórus. A Rend minap ünnepelte Magyarországra történt betelepülésének 800 éves fordulóját. A székesfehérvári ciszterciek ebből az alkalomból új orgonát építettek templomukba, melynek felavató hangversenyét adta a két éve alakult kamarakórus és a közreműködő Gergely Ferenc orgonamű-Gvész. A kórus Lassus „Super flumina“ c. művét Palestrina egyik „Missa sine nomine“-jét és Alessandro Scarlatti „Exultate Deo“ c. zsoltárát énekelte. Gergely Ferenc Pachellel és Bach műveket játszott. Az orgonista tradiciókhoz híven Gergely végül variációt rögtönzött az „Ah hol vagy magyarak“ témájára.

Karvezető továbbképző - tanfolyamok. A népi zenéből kivirágzott új magyar kórusművészet stílusának megismerésére az Országos Magyar Dalosszövetség továbbképző tanfolyamokat rendez azoknak a vidéki karvezetőknek a részére, akiknek eddig nem volt alkalmuk ennek tanulmányozására. Ez az izlésnemesítő tanfolyam mind művészi, mind nemzeti életünk szempontjából igen üdvös. Alkalmos arra, hogy a még sok helyen burjánzó idegen szellemű és alacsony művészi igényű dalárda-szellemet eltüntesse, s helyébe azt adja, mely teljesen a mienk. A tanfolyamok helye a Zeneművészeti Főiskola. Az első tanfolyam augusztus 17-én kezdődik és 29-ig tart. Jelentkezni a Dalosszövetségnél lehet.

Karnagyképző kurzus Csíkszeredán. Az országos magyar Cecília-egyesület kántor- és karnagyképző-kurzust tartott Csíkszeredán, a román. tanítóképző intézetben. A jú-

lius 6-án kezdődött 10 napos kurzust *Bárdos Lajos* vezette. Előadók voltak: *Kerbán Gyula*, *Forrai Miklós*, *Werner Alajos*, *Kósa Ferenc*, *Papp Géza* és *Pécsi Sebestvén*.

Miniszteri rendelet a Szózat ének-lése tárgyában. Egyes énekkarok a Szózatot a könnyebb énekelhetőség kedvéért *Vörösmarty* eredeti szövegének megváltoztatásával énekelik. Ezek a szöveg módosítások sokszor annyira lényegbe vágóak, hogy nemzeti hitvallásunk értelmének eltorzítására vezetnek. Az első versszak utolsó sorát például így éneklék: „Itt élend és meghalnok kell.”

A hasonló visszaállások elkerülése végett a vallás- és közoktatásügyi miniszter elrendelte, hogy a Szózat énekes előadásában *Vörösmarty* szövegét változtatlanul meg kell hagyni s azt értelemzavaró hozzátoldásokkal kiegészíteni nem szabad.

PÁLYÁZATI HIRDETMEY.

A magyar zenekultúra fejlesztése érdekében az ország területén működő hangversenyzenekarok művészi teljesítőképességének megállapítása és további fejlődésének előmozdítása céljából

zenekari versenypályázatot

hirdetek.

A pályázaton résztvehet minden olyan hangversenyzenekar, melynek székhelye Budapest székesfőváros és Kolozsvár sz. kir. thj. város területén kívül esik és nagyzenekari művet az eredeti partitúrában előírt hangszerekkel, már a pályázat megjelenése előtt is előadott.

A zenekar összeállítása az alább előírt zene-művek eredeti vezérkönyvében megkövetelt együttesnél kisebb nem lehet. Egy-egy hangszert hiánya, idegen (de nem budapesti vagy kolozsvári) erővel való pótlása megengedhető. E pótlás azonban három szólamnál többre nem terjedhet.

A pályázatra való jelentkezés végső határideje folyó évi augusztus hó 30. A jelentkezéseket a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez címezve (V., Klebelsberg-u. 16. sz. alá) a fenti határidőig lehet a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz benyújtani. A

postán küldött jelentkezéseket legkésőbb a fent megjelölt napig kell postára adni. Később benyújtott jelentkezéseket nem veszek figyelembe. Mellékelni kell a zenekar tagjainak névsorát, az egyesület karmesterének nevét és személyi adatait, továbbá az egyesület utolsó évi zárszámadását.

Ha a zenekarban idegen tagok is játszanak, azt is meg kell jelölni, hogy azok játszanak-e más zenekarban is és ha igen, melyik zenekarban a rendes tagjai.

A zenekari versenyre jelentkező zenekar műsortervet tartozik bemutatni, amelynek zeneszámok előadására szolgáló ideje 90 percnél rövidebb és 100 percnél hosszabb nem lehet. Ebbe az időbe kötelező előadási darabként — tetszés szerinti sorrendben — be kell iktatni:

1. **Liszt Ferenc:** »Les préludes« című szimfónikus költeményét, továbbá

2. **Mozart:** D-dur (Hafner K. 385.), C-dur (Jupiter K. 551.) és Es-dur (K. 543.), vagy pedig **Beethoven** I. és V. szimfóniái közül valamelyiket.

A fenti hangversenyszámokon túl fennmaradó idő szabadon választott műsorszámokkal töltendő ki.

A magyar zeneirodalom műveinek szélesebb körű ismertetése céljából kívánatosnak tartom, hogy a szabadon választott zenekari művek között elsősorban magyar zeneszerzők művei szerepeljenek.

A zenekart csak az egyesület állandó karnagya vezényelheti.

A versenyző zenekar, annak székhelyén, a zenekar vezetésével egyetértésben, általam megjelölendő időpontban, a folyó évi ősz folyamán hangversenyt rendez, amelynek művészi értékelését az általam kinevezett szakértő bizottság a helyszínen eszközli.

A legjobb zenekarok díjazására a Szövegírók és Zeneszerzők Szövetsége 4000 P-t, a Táraképzőintézet és Bankok Egyesülete 1000 P-t és a Gyáriparosok Országos Szövetsége 1000 P-t ajánlott fel. Az így rendelkezésemre álló 6000 P-ból a szakértői bizottság művészi és szociális szempontokra kiterjedő jelentése alapján fog omá pályadíjakat az érdemes zenekaroknak odaítélni.

Felhívom a pályázók figyelmét, hogy a hangversenyeknek rendezéséhez előzetes anyagi támogatást nem áll módomban nyújtani.

Budapest, 1942. évi július hó 8-án.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezüleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarány, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389-199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtérén elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

Budapest VII.
Jókegyházi 20.
Hollósy János
Könyvtárosa

2477 oky. 0. 209. 300182 9

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁCH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félelem. 2
Telefon: 384—529

Budapest

XXIII. évfolyam, 16. szám

1942. szeptember 15.

TARTALOM

Egy statisztika tanulságai. — Veress Endre: Magyar bábszínház és báboperajáték. — Boros Rezső: Christian Sinding (1856—1942). — Események a hangversenyéletből (Liszt—Kodály hangverseny a Magyar Művelődés Házában.) — Küzdelem a zenei ponyva ellen. — Lakatos István: A Kolozsvári Művészeti Hetek zenei kiállítása. — A Rádió zene tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

A SZÉKESFŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS 5 HÉTFŐ ESTI „M” JELZÉSŰ

Opera-hangverseny

sorozatára

Műsortervezet:

I.

OLASZ-EST

ROSSINI: Tolvaj szarka — nyitány
BELLINI: Ária a »Norma« c. operából
VERDI: Ária a »Rigoletto« c. operából
VERDI: Traviata III. felv. előjátéka
VERDI: Kettős a Traviata II. felv.-ből
RESPIGHI: Róma négy kútja

Pergolese: Úrhatnám komorna

Vidám opera 2 felvonásban

II.

MOZART-EST

Figaro — nyitány
Éj királynője — ária
G-moll szimfónia

Szinigazgató

Vidám opera 1 felvonásban

III.

FRANCIA-EST

BERLIOZ: Római karnevál — nyitány
GOUNOD: Faust — ékszerárja
FRANCK C.: D-moll szimfónia

Ibert: Angelika

Vígopera 1 felvonásban

IV.

ROMANTIKUS-EST

WEBER: Bűvös vadász — nyitány
WEBER: Bűvös vadász — Agata áriája
SCHUBERT: H-moll (befejezetlen) szimf.

Adam: Nürnbergi baba

Vidám opera 1 felvonásban

V.

KLASSZIKUS-EST

BEETHOVEN: III. Leonóra — nyitány
BEETHOVEN: VII. szimfónia

Gluck: A rászedett kadi

Vidám opera 1 felvonásban

Az előadások kb. hat hetenként egyszer és mindenkor hétfői napokon este 7 órai kezdettel lesznek.

Az előadásokon a SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR játszik.

A szereplők, karmesterek, rendezők nagyrészt a M. kir. Operaház, másrészt a magyar karmester-gárdának és fiatal énekművészeink legkiválóbbjai lesznek.

A díszleteket a legjelesebb díszlettervezőkkel terveztetni és készíttetni a Bizottság, s legfőbb törekvése, hogy minden tekintetben elsőrendű előadást nyújtson.

Bérleti helyárák:

Előadásenként 0.50—4.40 P-ig. Az 5 előadás bérleti összege 5 havi részletben is fizethető. — A bérletek köznapokon válthatók a MAGYAR MŰVELŐDES HÁZA (VIII., Tisza Kálmán-tér) II. em. 28. sz. irodájában, d. e. 10—1-ig és d. u. 5—7-ig:

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421-812

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. főem. 2
Telefon: 384-529

EGY STATISZTIKA TANULSÁGAI

A Magyar Zenei Szemle augusztusi számában megjelent az utolsó két évtized magyar zenekari műveinek bibliográfiája. Ez a jegyzék két szempontból igen értékes: áttekintést nyújt az új magyar zenekar-irodalom felett és világosan elénk tárja a magyar zenekari művek előadási és kiadási viszonyait.

A folyóirat bevezetőjében statisztikát közöl, amely szerint a jegyzékbe felvett 54 magyar zeneszerzőnek 225 zenekari műve közül 190-et adtak elő és 35-öt nem.

Alljunk meg ennél az adatnál. Első pillanatra a helyzet kedvezőnek látszik. 225 mű közül 35 eselleg a kisebb értékű alkotásokat foglalja magában. Ha ellenben arra gondolunk, hogy a 190 előadott mű között Bartók, Kodály, Dohnányi alkotásai is szerepelnek — már kevésbé látjuk a viszonyokat rózsásaknak. Nem elégedhetünk meg azzal, hogy világhírű zeneszerzőink kompozícióit előadják zenekaraink. Az élet folytonossága megköveteli, hogy az újabb nemzedék művei is a közönség elé kerüljenek. Tovább vizsgálva az adatokat méginkább megerősödik bennünk a fellevés, hogy az elő nem adott 35 mű az új magyar zeneszerző-nemzedék termése. A jegyzék ugyanis felöleli azokat a zeneszerzőket is (természetesen), akik bárminő kitűnő munkásai a magyar zenekultúrának, de mégsem képviselik a haladás szellemét. Levonva világhírességeink és az említett zeneszerzők alkotásait, bizony a 35-ös szám ijesztő nagygyá növekszik. Az új magyar zene lényeges mellőzését kell kiolvasnunk ebből a statisztikai adatból. Meg kell állapítanunk, hogy még mindig nincs nemzeti elgondolású műsorpolitika, hogy még mindig üzleti vállalkozás a hangversenyrendezés.

Számtalanszor hangoztattuk, hogy magyarságunkat nemcsak vallanunk kell, hanem cselekedeteinkben is kifejezésre kell juttatnunk. Nem magyar karmester az, aki nem tud áldozatokat hozni a magyar zene

jelenéért és jövőjéért, aki: nem vállalja az új, kipróbálatlan magyar művek betanítási nehézségeit és emiatt nem mond le egy-két közönség-sikert nyújtó darab vezényléséről. És nem magyar hangversenyrendező az, aki nem tekinti foglalkozását nemzetnevelő hivatásnak. Téves az a felfogás, hogy egy új mű betanítási nehézségei nem állanak arányban a sikerrel. Arányban állanak, csakhogy ez a siker nem a koncertterem tapsa, hanem az ország elismerése.

Olaszországban és Németországban az állam gondoskodik az új művek bemutatásáról; nálunk is erre volna szükség.

Ha a Népművelési Bizottság példáját követnék, biztos nem kellene most a közölt statisztikában 35 előadatlan magyar műnek szerepelni. A Székesfővárosi Zenekar még a nyári időnyt is felhasználta az új magyar zeneművek megszerettetése érdekében: minden hangversenyén legalább egy magyar mű hangzott el.

Ezzel rátértünk a kérdés második lényeges pontjára: a műveket propagálni, népszerűsíteni kell és meg kell szeretetni.

Az előadott művek számát közlő adat nem világít rá az igazi helyzetre. Sajnos, magyar művek nagyrésze alig éli túl a bemutató előadást. Effekintve nagyjaink és egy-két népszerűbb fiatal zeneszerző alkotásaitól, mondhatjuk, hogy a karmesterek nem tartják az új magyar műveket állandóan műsoron. A 190 előadott mű csak akkor jelentené a magyar zenekultúra igazi virágzását, ha legalább tízszerese lenne a művek előadásainak száma. Érthetetlen, hogy még a nagy sikerrel bemutatott alkotások is alámerülnek rövidesen a sablonos műsorszámok tengerében. A művek állandó műsorontartása már csak azért is szükséges, mert azok előadási stílusa csak a hosszas gyakorlathat alulul ki. Így volt ez a világirodalom legnagyobb alkotásainál is. Számos példa van erre a zenetörténelemben, hogy olyan művek, melyek eleinte a közönség előtt megbuktak s a kritika egyhangúlag zavarosnak, kiforratlannak minősített, idők folyamán a leghatásosabb bravúrdarabokká váltak, mert kialakult a művek előadási stílusa.

A kiadott és kiadatlan művek adatait vizsgálva, még kedvezőlemben látjuk az állapotokat. A statisztika szerint 225 mű közül 172 kézirat. Tehát 53 zenekari mű jelent csak meg nyomtatásban. Ezek egyrésze a szerző kiadása. Le kell még vonnunk világhírességeink többnyire külföldi cégeknél kiadott műveinek számát, hogy a „fiatalok” helyzetét világosan lássuk és a magyar viszonyokat megítélhessük. Az eredmény: zenekari művekre nincs magyar kiadó. Bír a Magyar Zenei Szemle kimutatása szerint az 53 megjelent mű közül 16-ot magyar kiadó hozott nyilvánosságra, azonban ezek közül 8 iskolai zenekarra írt instruktív mű, a másik 8 pedig Bartók (3), Dohnányi (1) és Weiner (4) alkotásai. Tehát csak világsikerű szerzők művei jutottak nyomdafestékhez. Sőt még azok is csak részben. (Például Dohnányi Ünnepi nyílánya, melyet a szerző Buda és Pest városok egyesítésének

59. évfordulójára írt, még kézirat. A Főváros figyelmét felhívjuk erre a tényre.)

A magyar kiadók hiánya nagyban hozzájárul az új magyar zeneszerzők vergődését előidéző okokhoz. Nagyobb mű szölamanyagának kiiratása ugyanis olyan anyagi áldozatba kerül, amelynek meghozása rendszerint nem áll a fiatal zeneszerző módjában. Sok esetben kénytelen anyagi okok miatt lemondani műve előadásáról. De ha meg is hozza a szükséges anyagi áldozatokat, a művész igazi érvényesülési területe: a nagypvilág még mindig zárva van előtte, mivel vezérkönyve és szölamanyaga csak egy példányban van meg s azt nem lehet az elvésés kockázata nélkül külföldre küldeni.

Mi az írottak végső konkluziója?

Egységes nemzeti elgondolású műsorpolitika szükséges, mely gondoskodik arról, hogy minden arra érdemes magyar ujdonság keletkezése után rövidesen műsorra kerüljön, s biztosítja azt is, hogy a már előadott művek, a magyar zenei termés árnyában gyakran műsorra tűzessenek. Másrészt szükséges nemzeti zeneműkiadóvállalat létesítése, melynek kiadásában az új magyar zeneművészet legjava terméke nyomtatásban megjelenhetik.

VERESS ENDRE:

MAGYAR BÁBSZÍNHÁZ ÉS BÁBOPERA-JÁTÉK

A bábjáték olyan régi, mint maga a történelmi ember. A művelődéstörténet kimutatja nyomát már az emberiség legelső kultúrtörékvéseivel egyidőben. Bölcsője — akárcsak a sakkjátéké — Ázsia. Kínában, Japánban, Kelet-Indiában keletkeztek a legelső bábszínházak, onnan húzódtott ez a sajátságos hangulatú művészet nyugat felé és elérve Európát, minden országában talál lelkes barátokat.

Nyilvánvalóan az ember ősi játékosztönéből fakadt és ez táplálja is. Magunkkal hozzuk éveink nehezedő tarsolyában a mese szeretetét elmerült gyermekkorunkból és szívesen ringatjuk magunkat olyan lelkiállapotba, mely feledtetni velünk a való élet ridegségét. Játszani vágyó felnöttek szórakoztatják és gyönyörködtetik vele egymást. Felnöttek, mondom, mert éppenúgy nem gyermekeknek való időtöltés, mint a Verne-regények olvasása vagy mint közeli rokona, a rajzfilm. Abban is, ebben is, a gyermek csupán az érdekteljesítő kalandokat habzsolja, az erkölcsi, bölcséleti mélyebb tartalmat azonban még nem érzi ki belőle. Az igazi bábjáték sokkal több vásári, gyereket, népet mulattató paprikajancsiságnál: komoly, átszellemült művészet, mely a szemlélőt elvezeti a mesék világába s rá különös benyomást gyakorol. Semmivel sem kisebb értékű a valódi színpadművészetnél, sőt, nem egyszer felülmulja is. Lehet, hogy a bábszínház mozgatóművészei maguk ügyellenül mozognának egy emberszabású színpadon — más a játszás és más a játszátás — amit azonban a fabábok életrekeltésével nyújtanak, az a maga nemében tökéletes. A bábnak nemcsak feje és karja mozoghat minden irányban, hanem a szeme és szája is, ülni, kezével pedig fogni, emelni, vinni tud. viselkedése teljesen élethű, tehát emberi. Mozgatója veszi ajkára szavait, mon-

danivalóját is s a beszéd nemcsak a szájmozgással, hanem a kísérő mozdulatokkal is tökéletes összhangba vegyül, annyira, hogy nem hat groteszkul a csecsemő-nagyságú báb ajkáról hangzó rendes emberi hang.

Ilymódon teljes illúziót keltvén, az előadóművészetnek ez az ágazata kivívta teljes létjogosultságát. A közönség elfelejti, hogy holt, önmagukkal tehetetlen fabábokat néz, sorsuk teljesen lekötött figyelmét, velük aggódik, örül, bosszankodik vagy bánkodik. Lekicsinylői ugyan a bábjátéknak is bőven akadnak, olyan élcelődő egyének, akik szerint nem több, mint jó papuskák gyerekjátéka, ellenzéki szavuk azonban a bábjátékkal való egyszerű találkozás után elcsendesül, szégyenkeznek korábbi éretlen felfogásuk miatt és beállnak a báb-barátok sokasodó táborába.

Hazánkban Rév István a bábozás legkiválóbb szaktekintélye. Egész életét a bábozásnak szentelve, másfélévtizedes tanulás, készülődés, külföldi tanulmányozás után, tavaly megnyitotta kis színházát a Podmaniczky-utcában, Nemzeti Bábszínház névvel. Ez az első állandó magyar bábszínház. Bemutató darabnak — jobban nem is választhatott volna — Arany János „Toldi”-ját vette. Próbálkozása nem várt intenzitású visszhangot keltett. A Toldi tükéletes, élményt nyújtó előadásával kis színháza egyik napról a másikra Budapest kedvence lett. Ma már túl vannak a Toldi ötszázadik előadásán, ami azt jelenti, hogy eddig mintegy nyolcvanezer főnyi közönség nézte végig Arany költői elbeszélését, a legszebb magyar — sőt, nyugodtan mondhatjuk: világirodalmi vonatkozásban is kimagasló nyelvezetű — remekművet, a költő rangjához teljesen méltó megszólaltatásban. Sikeréhez hozzájárult Laurits Miklós finoman alkalmazkodó kísérezése is, melynek Induló-ját bárhol, önálló számként is játszhatják. Rév és buzgó munkatársai azóta már bemutattak népi játékokat, gyermek- és kabaré-műsort, sőt, utoljára operát is, a legfőbb vonzerő azonban mindmáig, a színház nyilvános működését elindító Toldi maradt.

A báb megelevenítésére többféle megoldás használatos. Legismertebb közöttük a felülről mozgatás. Ennél a játékos a színpad felett helyezkedik el és a báb fejét, karját, testét hajszálvékony fémhuzalokkal erősíti ujjaihoz. Kissé már meghaladott álláspont, kezd kiszorulni a mutatóványos bódékba. Mozgáslehetősége korlátozott, a kifejezés finomabb árnyalására képtelen, mert a báb szeme és szája merev, arcjátéka tehát nincsen. Tökéletesebb megoldást képvisel a kínai rendszer. Ennél a játékos alulról mozgatja a bábót; szilárdan kezében tartja, közvetlen kapcsolatot teremt tehát vele s így beléolthatja saját életritmusát, művészi temperamentumát. Keze felett a báb hús-vér, értelmes élőlényvé válik, érzéseit korlátlanul kifejezni képes. Mozgatójának akaratára érzékenyen reagál, elképzelését híven továbbítja. Így érthető, hogy a bábszínpadon is annyiféleképpen alakul ugyanaz a szerep, ahányféle mozgó formálja.

Rév ezt a kínai rendszert vette át és fejleszti tovább. Bábjait maga faragja, rokona Rév Mária pedig a jelmezeket tervezi és kivitelez. Egy-egy báb percek alatt átöltöztethető, miáltal a figurák amúgy is gazdag tárháza (csendőrtől császárig minden jellegzetes típusra van már készen bábjuk) viszonylag megkészterezhető. Mint ahogyan a színész is számtalan alakban jelenhet meg a színpadon, úgy a bábnak is egész „szerepköre” van. Természetesen díszletezésben, jelmezben, kellékben és világításban éppen olyan tág tere nyílik a képzeletnek és szakértelemnek, mint a nagy színpadon, megfelelő kicsinyítésben. A Toldi díszletei közül több (nádas a világító szemű baglyokkal, Budavár a hajnal pírjában) nyíltzini tapsot aratott!

Hogy a legegyszerűbbnek tűnő mozdulat is mennyire összetett moz-

gás, azt a bábosok tudják legjobban. Az ember társaságban leül, lábát kényelmesen keresztbeveti, odafordul szomszédjához és rábólint szavára: mindennapos mozdulatunk ez, a bábos kezének és ujjainak azonban egész mozgáshalmazat, mit egyszerre kell végrehajtania! A folyamatos mozgás elsajátításához hosszú, kitartó gyakorlat és pontos mozgásmegfigyelő, leutánozkészítő kell. Ezenkívül meg kell legyen a jó bábosban az önzetlenség ritka jellemvonása vagyis a hajlandóság a szerény, háttérben maradó rejtőzködésre, önönmagának rivalda elé lépése helyett egy életelen jelkép kiküldetésére és sütkéreztetésére az ünneplés napfényében.

Minden tisztelőtünk Rév Istváné és különő játékosaié, emlékezve pompás összteljesítményükre. Gondoljunk csak a Toldi-nak akár lendületes crescendoba fokozódó párbeszédeire, akár a tagolatlan indulatkitörésekkel tarkított, avagy néma közjátékaira, amelyekben percekre abbamarad a beszéd s az előadás menete mégsem válik vontatottá s látni fogjuk, hogy a bábszínház ugyanazokkal a művészi eszközökkel ér el hatást, mint az élő, nagy színpad. Amint Toldi Miklós a malomkövet odavágja, a nádásban bújkal, a farkasokkal viaskodik, a fiait sirató anyát vigasztalja, Bencével mulat a csárdában, a bikát megfékezi vagy az álnok, cseh bajnok fejét lemetszi, mind-mind a bábozás csúcspontján haladó teljesítmény.

Rév e tavasszal kísérletképpen előadatta Pergolese „Úrhatnám” szológó” és Haydn „A patikus” című vígoperáit. Azzal, hogy műsorát operával kibővíteni és teljessé tenni akarja, egyszerűségének feltétlen őszinteségét igazolja. Mert beszélő bábbal még aránylag könnyű élethűnek lenni, az éneklő báb azonban már erősen hajlik a komikum, tehát a kifejezés torzulása felé. Annak a bábosnak, aki operát is akar játszani, a legalaposabban ismernie kell a bábjáték lehetőségeinek határát, az előadható darabok természetét, igyekezete különben kudarcba fullad. Révék próbálkozását e műfaj terén is siker koronázta. Mintegy harminc operatesten át hallgatta a közönség a negyven-ötvencentiméteres emberké éneket, ugyanolyan szent áhítattal, mint a világhírű operanékeseket.

A báb-opera terén idők folyamán kétféle irányzat alakult ki. Az egyik amerikai ötlet. Ez a drámai operákat paródizálja. Például Verdi operáit játssza, célja azonban nem a bábjáték iránt kifejezett hódolat, csupán mulattató fíntor. Erős fíntor, Európában nem is bírt gyökeret verni. Nemesebb nála a másik irányzat, az, amelyet az olasz marionett-színház képvisel. Ez rövid, többnyire egyfelvonásos dalműveket játszik, olyanokat, melyeknek tárgya vidám vagy mesészerű és személyzetük kis létszámú. Mentés a legesekélyebb paródisztikus célzattól is, tisztán az az elgondolás űzi, hogy ez az operatípus bábelőadásra is kiválóan alkalmas. A Nemzeti Bábszínház stílusa ennek a marionett-irányzatnak hódol.

A sikeren felbátorodva s látva, hogy az opera műsorba iktatása nem csupán életképes ötlet, hanem a műfajt népszerűsítő mód is, a színház állandó operatársulatot szervezett s hetenként háromszor rendszeresen operát fog játszani. Gluck, Grétry, Mozart, Pergolese, Weber és mások egyfelvonásosai fognak rendre megszólalni a liliputi színpadon, Súlyom Károly vezényletével. A bábjáték keretébe leginkább az a zenei stílus és tárgy illik, amelyet ez az irodalomkör képvisel. Mozdékony, szípkázó, löprengésmentes zene a hangszereken és énekesek ajkán, keleti mesék, tréfás polgári történetek, törökbugyogós, kaftános csalafintaságok a színpadon, ez a bábjáték fő életeleme. A kisoperák közül Gluck „Rászédett kádi”-ja, Weber „Abu Hasszán”-ja, a nagyok közül Mozart „Szöktetés”-e eszményien alkalmasak bábelőadásra is.

A magyar operairodalomban is találunk megfelelő műveket. Ilyenek Dohnányi „Simona néni”-je, Poldini „Csavargó és királylány”-a, Kodály „Háry János”-a. Ilyen Farkas Ferencnek Operaházunkban nemrég

bemutatott „Bűvös szekrény“-e is, mert tárgyát az Ezeregyéjszakából meríti, zenéje pedig a perzsa élet jellegét domborítja ki. Azonkívül készülnek új magyar kisoperák, melyeket szerzőik már eleve a bábozás természetrajzához szabnak. Hírlik, hogy *Kazacsay* Tibor és *Veress* Sándor írnak báboperákat.

A bábjáték szeretete kisgyermek koromtól fogva áthat. Az operaelőadásokon való részvételemmel így egyik régi vágyam teljesül. Örvendetes lenne, ha a nemzeti kultúránk sokrétűségét új színfolttal gyarapító Nemzeti Bábszínház a báboperakultuszt is meg bírná teremteni és tartósan meghonosítani Magyarországon!

BOROS REZSŐ:

CHRISTIAN SINDING

(1856—1942.)

A maiak nem ismerik már az elnémult hőst.

Élő anakronizmus volt a mult esztendő végén, nyolevanhatodik életévében búcsút mondott legendaszerű hőrosz. Anakronizmus volt az impresszionizmus szenzibilis vibrálásaiban, de a lineáris zene önemésztlő vajúdásaiban is.

Ha gyermekkorunkban nevét hallottuk, mintha hatalmas, zordon északi tájak tűntek volna élénk. Nem az Eduard Grieg vidéke ez. Nem a fjord síma tükrében nesztelen fürdő színes bércek, a hegyoldal kis házíkói, a bégető nyáj, a szökdécselő gödölyék, a csendes magános csónak az öböl tükrén, a mókás nótaszó mellett, lérdüket csapkodva táncoló falusi legények, az egy szál hegedű vígan cifrázó kantilénája...

Nem. A sós tenger sötét hullámokat görget, nedves, csepegő szirtfalak, konokul süvöltő északi szél, köd, éjfél nap. Mintha egy éles férfiare tűnne föl előttünk, elszánt és bátor tengerjáró, ki az elemekkel szívósan küzd, kemény sasteintetű, összeharapott ajakkal. Talán az ősi vikingek utóda vagy a mondabeli kemény hősöké, a bersaerkereké.

Magábanálló jelenség korunkban. Ma, mikor zene, irodalom és képzőművészet a pillanat zszibadt szenzációit tükrözi, az elfáradt, elnyűtt, remegő idegrendszer sajgó vonaglásait, hallucinációit, pillanatnyi öröm után való tehetetlen kapkodását és csapkodását, futó dühkítőréseit, redkét és erőltetett kurta kacaját, egy hit nélkül való szakadatlan kísérletezést: íme egy őserős, ősegeszségű atléta előttünk, hatalmas sziluett, mely sehogysem találja helyét ebben a korban, amelyet valahogy mi sem tudunk beleképzelni. Mint mikor a félelmetes „Heraklés árnya” (Shakespeare) jelent meg Schillernek kora lapos, nyárspolgári színpadán.

*

Christian Sinding Königsbergben született január 21-én, abban az évben, melyben Ibsen első sikereit aratta történelmi és mondai levegőjű ifjúkori drámaival, 1856-ban. Apja ottani mineralógus a bányában. Két bátyjából szintén neves művész lett, az idősebbik, Ottó, festő és költő, a középső, Stefan, hírneves szobrász. A legkisebbik fiú azonban oly rosszul tanult, hogy nagybátyjuk suszterinasnak akarja adni. A suszter szakmát mégis szimpatikusabb iparágra enyhítik: Christian egy zongoragyárba kerül inasnak. Most azonban úgy nekifekszik a zongorázásnak, hegedűnek, zeneszerzésnek, hogy 18 éves korában leküldik Lipcsébe, a világhírű konzervatóriumba. Hazájában a jeles népdalgyűjtő, Matthias Lindemann volt elméleti mestere. A népzene üdesége, dallamossága, ő-

creje át meg átitatta saját alkotásait is. Nem utánozza a nála 13 évvel idősebb Grieget, nem gyűjtött néptáncokat dolgoz föl, — a népdal *lelkét* szívja be magába. Vérévé lesz. A népi dallam gátlástalan ömlése még hősi lendületű szimfóniáiban sem hagyja el.

Németországban sokat tartózkodott fiatalkorában, a németiséggel egész életére szóló barátságot kötött. 1880-ban azzal a határozott szándékkal utazik — nehéz anyagi gondok árán — Münchenbe, hogy ott közvetlen tanulmányozza Wagner művészetét. A norvég állami ösztöndíj, mely Björnsont, Ibsent szárnyaikra segítette, az ifjú Sindingnek is lendületet ad a munkához. Peters nagy lipcei zeneműkiadóhoz pedig Grieg lelkes ajánlása vezeti be. „Meglátja, Sinding a legnagyobbak közül való!” — írja neki.

A bayreuthi óriás varázsa már-már egyéniségét kezdi veszélyeztetni, de a hatalmas, erős lélek fölszívja a Feledhetetlent s megy előre a maga útján. A nyomok megmaradnak szimfóniáiban, hegedűversenyében, néha dalaiban, — de egészen átszindgiesülve. (Közbe egy sor hegedű-átíratot is készített a tetralógiából és a Mesterdalmnokokból.)

Szimfóniáiban hatalmas ritmusok zúgnak, őserős, férfias melódika. Micsoda hatalmas izomzata a feledhetetlen zord szépségű d-moll szimfóniának! (op. 21.) Ahogy „wild dreinschlagend” rántkor azonnal a duzzadó-hatalmas téma, mint egy forró nyári zivatar, aeol menetű diadalmas zengéssel, harsogással, ahogy a modulációk zúgó hullámain föl-alá csapdok, közbe-közbe a jellegzetes sindingi trillák hősi kacaja: egy zenei Szigfrid übermensch-i temperamentuma zúg és hömpölyög benne. Mesteri a szimfónia tématisz szövése, fölépítése: az egész mű minden fontosabb gondolata közös töről fakad, egyetlen törzsből hajt ki. Csodálatos egységet ad ez neki. Tökéletesebben megvalósítja a „ciklikus” szimfónia gondolatát, mint Franck *Cézár* kissé heterogén témaösszefoglalásai, vagy *Csajkovszki Ötödik-jének* időnkint váratlan fölbukkanó sors-motívuma.

Nyilván nem pusztla véletlene a zenetörténetnek, hogy mindhárom nagy mester szimfóniája (kettője d-moll, egyik e-moll), melyben (wagneri példától indítva) az új formaegységet keresik, azonagy évben (1889) keletkezett. Ha Franck metafizikai-lírai mélységben, Csajkovszki hangulat-gazdagsgban, szellemességben, lírai-tragikus szenvedélyben, Sinding a tösgyökéres gondolati és formai egységben, soha nem lankadó őserős temperamentumban tűnik ki társai közül.

Nem egy helyen érzik meg a szimfónia két első tételén a *Walkür*-élmény, de az egy-két „idézet” észrevétlen beleölelkezik a sindingi zene logikájába. Az Andante (második tétel) elbeszélő lejtésű szép népies kantilénája egy gyakori sindingi eljárást mutat meg: páros tagolódásra hajló gondolat hármas ütembe való áttörését (efféle Brahmsnál is akad, pl. a hegedűversenyben).

Van a mesternek egy pompás négykezes zongoraszvítje, mely hangulata révén utóbb az *Episodés cheveralesques* címet kapta. Második tétele szélesen hömpölygő, teli tudóval zengő gyászinduló. Ennek a Szigfridnek a halálraeszmélés is az erő, hit, tett újabb forrása lesz. Ezt látjuk halál-vonalkozású dalaiban, a *Totentanz*-ban, a nyers-erősen odacsapott végű *Du kannst ja doch nicht singen*-ben is.

Későbbi szimfóniáiban már érzik kicsit a kor változása: az 1921-ben keletkezett F-dur (Tavaszzimfónia, op. 121.) nyugtalanul csapongó, már nem népdalfűz, de itt is közös *motívikából* kifejtett tematikával, gazdag vonósligúrációval, több kromatikával, tremolóval, de a régi duzzadó ritmussal hirdeti a tavaszi hév szétáradását, a virágbomlást.

Titáni erő van fiatalkori Desz-dur zongoraversenyében. Ezt és A-dur hegedűversenyét adták korábban olykor filharmonikusaink; a D-moll

szimfóniát a Székesfővárosi Zenekar mutatta be nálunk 1927-ben; az első világháború előtt még kamaraműveit s néhány dalát is hallottuk időnkint. Ma a „névben él csak“ is alig illik már — legalább is nálunk — ez ösegeszségű nagy Korszerűtlenre. Pedig lapidáris ereje, kemény kontra-punktiája, izmos, éneklő dallamszövege korunkban händelszerű jelenséggé teszik.

Harmóniában egyébiránt konzervatív, megállapodik a tristanelőtti Wagnernél. Modulálása, formaépítése nagyvonalú.

Meg kell említenünk még a Dessauban, 1914-ben színrekerült operáját, *A szent hegyet*. 1921—22-ben egy évig az unióbeli Rochester egyetemén adta elő a zeneszerzést. Azóta Christianiában, Homansby városnegyedben levő villájában élt elvonulva. Kérve kértünk 80-dik születésnapja alkalmából levelünkben ifjúkori bálványunktól valami kis közlést emlékeiből, életéről. A posta meghozta az aggastyán erős betűkkel írt, kedvesen szigorú válaszát. Megköszöni az érdeklődést, de kérésünknek, sajnálatára, nem tud megfelelni. „Egyáltalán semmi oly rendkívülit nem életem át, hogy merészelhetnék valakit a rólam szóló közlésekkel zaklatni. Kérem, engedje meg azért, hogy csak a mellékelt kép mutasson be Önnek.“ A fénykép energikus, egészséges, kis kecskeszakállú, villogó és mégis jószágos tekintetű, szemüveges, szinte ötven évesnek látszó férfit mutat, az aggság ráncai nélkül.

De ha maga nem akar vallani önmagáról, vallanak róla *dalai*. Erről a daltermésről, melynek száma 250 körül jár, külön kell megemlékeznünk.

Ne várjunk odalehelt hangulatképeket, de olvatag lírizmust sem. Méltatói általában egész művészetéről megállapítják, hogy nem engedi át magát a szubjektivitásnak, — „távolságot tart“, nem fakad föl lelke mélye szabadon, — objektív, epikus természet. Dalaiban is inkább jellemmez, mint vall. Sok bennük a kis ballada, genrekép, vagy rövid világszemlélő meditáció. A szerelem is kevesebbet mutatkozik lírai vagy ábrándos formájában; hol kesernyész, szkeptikus, önkínzó, humoros (*Winternächte*), hol ellenkezőleg: az egymásért élő emberpár nemes, meghitt ideális lelki egységét dalolja északi germán bensőséggel (*Perlen, Weit schweife ich über die Erde, Siehst du den Stern*).

Formában is más, mint Grieg. Nem nőies-naív csengésű, lörékeny lírai dallamvirágok, szimmetrikus visszatérésekkel. Nagyobb lélekzetű s a zene a jellemzés szolgálatában áll. Bár mesterünk erősen abszolút-muzsikusz természet, énekkölteményei (*Gesänge*, nem *Lieder*) vagy szabadon hajlanak néha a drámaibb lüktetésű szöveggel együtt, vagy a variált strófikus forma, esetleg az összetett dalforma keretén belül festik hol diszkrét-hangulatosan, hol lapidáris-markánsan a költői szöveget.

Pompás erejű két korábbi dalsorozata: a *Filzer* brémai festő-poéta 10 versére készült zordon, humoros és öngyöttrő *Winternächte* és a *Gottfried Seller*-dalok. (Viszont a késői évek termésében általában az invenció bizonyos lankadását észlelhetjük.) Előbbi egy kesernyésen megszikkadt „öregedő“ művésztélekeknek mohó és balgatag fátalngolását festi — témában néhol *Brahmsnak Daumer-* és *Klaus Groth* szövegeivel mutat lélektani párhuzamokat, — tele eredeti pszichológiai meglátásokkal, — balga bódulat, masochisztikus hódolás, alkotómámor, szépségszisz, öngúny, akasztófahumor és végül sivár kiábrándulás. Fátalmas az első, „*In Eis erstarrt mein Herze lag*“ kezdetű dalban a „jégburok“ feszülése, repedezése a költő szívéről, — alterált és üres szubdomináns és domináns heledék, hosszas feszülő „csuszkálásával“ — míg végre pompázó H-dur árad ki: az addig mélybefojtott szenvedélyes vagy kitorése bőrtönéből. Zengő fatalizmussal hömpölyög a keserű-szép ballada a három sorsnővérről, kiknek harmadika égető Nessus-palástot szőtt lelkére, hogy

minden örömré, az élet élésére bénává tegye. Erős költői tartalmú már a szöveg is (*Es sitzen drei Weiber zu weben*). Gyönyörű az önesaló boldogságetázisnak ábrándos révületbe-süllyedése az *Ich liege dir zu Füßen*-ben. Egyszerű eszközökkel, pl. szubdomináns hetedhangzatok kacagó tremolójával, démonikus hatást tud elérni, mint az *Einst verlor um eine Braune* dalban: eddigi szerelmi esetlésbottlásain hahotázva keserű-férfitasan.

Démonikus, diadalmas-szilaj hosszabb lélekzetű balladaféle poétai önarckép a *Walpurgislied*. A későbbi termésből való a pompás tempójú, idillikusan víg *Kirschenballade*. Epigrammásan zárt, nemes-bensőséges gyöngéd hálaköltemény a *Perven*. Érzékibb-extatikus a *Selig mich wärmend an wogender Brust*.

A *Gottfried Keller*-dalok egy része kis humoros női jellemkép. Az öregasszony gyermekded képzelődései a túlvilágról, az erdei manókban hívó parasztlánya, majd tovább a zsenge fiúcska bámuló szemének mélyértelmű kérdőjele (*Du milchjunger Knabe*): csupa kis remekbefaragott miniatűr. Mély, nemes rezignáció tölti el az önostorozó-bölcs *In der Trauer*-t és a bűvös világűr-csillogással telt méla-áhitatos *Siehst du den Stern* dalt, a szépség, gyöngédség elmúlásának bölcs-megnyugvó elcsíratását.

E mély hangulatú dalokhoz képest jelentéktelen a viszonylag — és „szalónilag” — „népszerű” *Viel Träume*; az orgonazengésű *Maria Gnadenmutter* viszont erősen *Giordano Caro mio ben*-jének hatásában fogant.

Utóbbi a *Des Knaben Wunderhorn* versikéire szintén nagyobb számmal termett dalok sorából való. E — népies, ájtatos és humoros — dalocskáknak régies primitívséget keres, egyházi hangnemeket, különös „plagális” harmoniafűzéseket alkalmaz (*Es starben zwei Schwestern*, bölcsődalok, stb.).

ESEMÉNYEK A HANGVERSENYÉLETBŐL

LISZT-KODÁLY HANGVERSENY A MAGYAR MŰVELŐDÉS HÁZÁBAN

Ez év Szent István hetében is megrendezte a Székesfővárosi Zenekar a szokásos ünnepi magyar hangversenyt a Magyar Művelődés Házában. A hangverseny ünnepi jellegét a nagyszabású műsor adta meg, amelynek második felében a magyarság bűvöshangú poétája, Kodály Zoltán vezényelte két remekművét a „Repülj páva” variációkat és a „Galántai táncok”-at. Kitünőbb művekkel nem is lehetett volna Szent István emlékének hódolni. A „Repülj páva” évezredes dallama első királyunk magyar világát idézte meg. A szenvedélyes kitérések, az elfojtott indulatok, az öröm és bánat végleteiben örvénylő variációk az örök magyarság lelki arculatát vetítették elénk.

A közönség a nagy magyar Mester iránti minden szeretetét és elragadtatását kifejezésre juttatta.

A műsor első felében először Liszt: Les Preludes c. szimfónikus költeményét vezényelte Csilléry Béla elismerésre méltó lendülettel és technikai tudással.

Az ünnepi est két világhírű szólistája Réthy Eszter a bécsi operaház közkedvelt művésznője és Károlyi Gyula volt. Réthy Eszter két Liszt-dalt énekelt igen finoman és áhítattal. Károlyi Gyula Liszt: A-dur zon-

goraversenyét adta elő. Rég hallottuk ezt a versenyművet ilyen költői és egyúttal ragyogó virtuóztatású előadásban.

Meg kell jegyeznünk, hogy a közönség, bár szépszámú volt, mégsem volt olyan, amilyent a Szent István heti idegenforgalomtól vártunk volna. A közönség, sajnós, legnagyobbbrészt csak a budapesti hangverseny látogatókból tevődött ki. Pedig Szent István ünnepe országos ünnep. Nem Budapesté, hanem egész Magyarországé. Érthetetlen, hogy a száz-
ezres vidéki közönségből nem telik legalább egy ünnepi hangversenyre való! Ez a tény részben a kellő propaganda hiányára, részben a vidéki közönség zenekultúrájának fejletlen voltára mutat. Az iskolai énektanítás és a vidéki népművelés reformja szükséges, hogy vidéki magyarságunk a cigányzene mellett észrevegye a magasabbrendű, művészi zene létezését. Ha a vidék közönsége eléri azt a kultúrfokot, hogy szükségét érzi a rendkívüli lelki élményeket nyújtó zenei remekművek meghallgatásának, akkor majd a szentistvánheti ünnepi magyar hangverseny jegyei hetekkel előre elkelnek, különösen akkor, ha maga Kodály Zoltán áll a karmesteri dobogón.

Küzdelem a zenei ponyva ellen

Korunk egyik szomorú tünete a szórakoztató zene elértéktelenedése. Ezt a zenét már nem is nevezhetjük „szórakoztató zenének”, mert már senki sem szórakoztat. Még a „könnyű zene” kifejezés is hamis, mert igen nehéz elviselni. Csak a szellemes, ötletes zene szórakoztat, csak az, amely szerkesztésében mesteri. A szórakoztató zene elnevezés, az olyan zenétől való megkülönböztetésül szolgál, amely az élet nagy kérdéseinek, a lét nagy problémáinak átgondolásából fakad, amely nagy élményeket, tragikumokat, örömeket, küzdelmeket, diadalokat, bukásokat ad vissza a művészet nyelvén. Az ilyen ú. n. „komoly zene” nem „szórakoztat” hanem lelki megrázkódtatást okoz. Aki szórakozni vágyik az kerüli a lelki megrázkódtatást előidézhető körülményeket. Csakhogy, amint írjuk, csak a művészi tökéletességű zene szórakoztathat. Aki tehát szórakozni akar, az a művészi értékű, szellemes, a lélek egyensúlyját, a kedélyvilág derűjét, a súlytalan lét küzdelemmentes légkörét felidéző zenét keresi. Ilyen zene volt a barokkvilág „Hausmusik”-ja, és a bécsi klasszikusok „szórakoztató zenéje”, Mozart, Haydn divertimentói, táncai, stb. Hol van a mai

„könnyű” zene ettől? Régen a szórakoztató zene hívei nem különböztek el a komoly zene híveitől, hiszen a kettő között művészi értékben különbség nem volt. Ma a közönség két táborra szakadt: egy nagyra és egy kicsinyre: a könnyű zene nagyszámú hívei élvezhetetlennek minősítik a művészi értékű zenét, a komoly zene kisszámú rajongói pedig nem tudnak hová menekülni a szórakozást egyáltalán nem nyújtó „szórakoztató zenét” harsógó rádiókészülékek ostroma elől. A szórakoztató zene hívei véletlenül sem tévednek be hangversenyre. Innen ered koncertéletünk közönséghiány-belegrésze. A könnyű zene elposványosodása ugyanis fokozatosan elrontotta a közönség ízlését és eltompította érzékét az igazi művészi értékekkel szemben. A „Hausmusik” korában a szórakoztató zene ízlésnemesítő, nevelőhatású és valóban szórakoztató volt, — ma ízlésrontó, destruáló. Nem vonjuk kétségbe, hogy a mai szórakoztató zene hívei tényleg szórakoznak, mert a szórakozás végeredményben egyéni. Van akinek például az alkohol nyújtja a legnagyobb szórakozást. Azt azonban senki sem állítja, hogy az alkohol élvezése nemesebbé teszi az embert.

A szórakoztató zenének destruktív hatását már a német hivatalos jórumok is felismerték. Ezért rendeztek Münchenben egy propaganda-hetet a nemes szórakoztató zene érdekében. „A Feketeerdőtől a Bécsi erdőig” volt a címe a hétnek. Az előadások és hangversenyek célja a szórakoztató zene művészi értékének visszaállítása volt. A záróelőadást maga a birodalmi zenekamara elnöke, dr. Peter Raabe tartotta. Az első hangverseny a szórakoztató zene eszményeit állította a hallgatóság elé Telemann és Mozart műveiben. A többi hangversenyen 32 élő zeneszerző műve

hangzott el.

Ideje volna, hogy hazánkban is meginduljon a küzdelem a silány, destruáló, szórakoztató zene ellen. Amíg a zenei ponyva olyan mértékben uralja a „piacot” mint ahogy nálunk napjainkban, addig hangversenyéletünk csak kezdetleges lehet. Igen, legyen szórakoztató zene, de művészi értékű. A szórakozás a szellem és lélek szórakozása legyen, ne az alacsonyabb ösztönöké. És még valami igen fontos: a néger, kínai, spanyol, meg mindenféle zenék helyett a magyar népzene legyen a „könnyű” zenének is az alapja.

A Kolozsvári Művészi Hetek Zenei Kiállítása

A Kolozsvári Művészi Hetekkel kapcsolatosan, az Egyetemi Könyvtár kiállítótermében május hó 9-től június hó 6-ig zenei kiállítás volt, mely a megszállás huszonkét évének mutatta be magyar zenei keresztmetszetét. A kiállítás anyaga azt akarta bizonyítani, hogy a román megszállás éveiben a magyarság hamar magáratálalt, nem vesztette el pillanatig sem a talajt lába alól, hanem szervezéshez fogott, hogy az új viszonyok adta lehetőségek határain belül élje saját eszközeinek alapos kihasználásával a maga erdélyi hagyományokon épülő zenei életét.

A Romániai Magyar Dalosszövetség megkezdte szervezési munkáját és minden kis faluban énekkarok alakultak, ahol magyarul daloltak. Hogy ez a remekül megszervezett szövetség tartalmilag maradt volt, hogy a német Liedertafeleket vette mintául és megfeleltezett, illetőleg nem vett tudomást arról, hogy időközben új, nemzetközi jelentőségű magyar kórusműveltség született, azt csak mélyen lehet sajnálni. Az évenként megrendezett országos dalosversenyek, melyekre Románia minden sarkából magyarul énekelni összesereglettek a dalosok, ilyen-

módon sajnos zenei műveltségünk szempontjából nem jelenthettek nagy értéket. A kiállításon bemutatott műsorok, plakátok, szabályzatok, dalosszövetségi kiadványok és fényképek mind csak az imént mondottakat bizonyítják. Az erdélyi énekkari műveltség egy másik csoportja kellett jöjjön, hogy rámutasson az igazi útra, az erdélyi Éneklő Ifjúság, mely apostolává szegődött az új magyar karművészetnek.

A Magyar Zenekonzervatórium szerény anyagi viszonyok között és a meglevő adottságok mellett folytatta munkáját. Ez a keret sem volt korszerű tartalommal megtöltve. Az ország legrégebb zeneiskolája (1819-ben alapították) azonban gyűjtőpontjává vált így is az erdélyi magyarság zenei életének. Hangversenyeket rendez és ünnepeket ül. Lehozatja Bartókot, aki több zongoraestélyt rendez és egyik zenekari hangversenyen jelenlétében eljátsszák Két Portré című művét, majd sorra kerülnek Beethoven összes szimfóniái is. A Beethoven jubiláris évben 1927-ben a kilencedik szimfóniát is előadják Dohnányi Ernő vezényletével. A filharmónikus zenekar hivatásos muzsikuskok-

ból és jobb műkedvelőkből, valamint a zeneiskola növendékeiből toborzódik, míg a fúvós testet a román operától bérlik drága pénzért. Ez is hibás politikának bizonyult, mert egy tisztán magyarokból alakított kamarazenekar a célt éppen úgy szolgálhatta volna. A barokk zene műsorratúzáásával remek hangversenyeket lehetett volna rendezni. Ennek nevelői értéke, mint a teljesítmények művészeti színvonala messze kiemelkedhetett volna a romantikus művek adta mesterségbeli igények fölé. A műsorokon szereplő sok romantikus zenekari mű olyan nehézségeket róhatott az előadók elé, melyekkel a nagyrészt műkedvelőkből alakított zenekar aligha tudott megbirkózni. Így is bámulatos élniakarásról tesz tanúságot a sok hangverseny műsora és plakátja. Ude szigetként hat Kodály Te Deumának (1940.), valamint a Hány Jánosnak színházi bemutatója (1938). Mindez csak azt bizonyítja, hogy bár Erdélyt elszakították erőszakkal Magyarországtól, de szellemileg és műveltségében szorosan tartotta a kapcsolatot a csonka országgal. Sok magyar előadó járt le az első megszállási években Erdélybe hangversenyezni, sajnos a hivatalos hatóságok néhány év elteltével ezt is eltiltották.

A kiállítás tárgyai között volt néhány szép új vonóshangszer erdélyi hegedűkészítő mesterektől. Hangjegyeket, kéziratokat láttunk, melyeket erdélyi zeneszerzők írtak

és Erdélyben nyomtattak. Zenei lapokat, tanulmányokat, könyveket, karszerzeményeket és sok egyebet, mind olyanokat, melyek itt születtek a megszállás éve alatt és itt kerültek kiadásra.

Számos levél, fénykép és egyéb tárgy bizonyítja, hogy Erdély zenei élete szoros kapcsolatot tartott fenn az európai zene nagyságaival, akik meleg érdeklődéssel fordultak a kialakulóban levő erdélyi zenei élet felé. A kor jelentősebb muzsikussai buzdítják és tanácsaikkal látják el az erdélyi magyarságot. Alban Berg, Peters, Haas, Reuss, Weingartner, Felix, Ducas, Pierné, Rabaud, Ravel, Ibért, Reger-Ducasse, Roussel, Jongen, Milhaud, d'Indy, Grecsáninov, Glazunov, Cserepnin, Prokofjev, Juon, Wladigeroff, C. Scott, V. Williams, Delius, Elgar, Casella, Malipiero, J. B. Förster, V. Novak, Jirak, E. Bossi, Sinding, Siibelius, De Falla és mások Erdélybe írt leveleivel, fényképeivel, kézírataival találkoztunk, akik nem udvarias közhelyeket közölnek, hanem okosan tanácsolnak és irányítanak.

A kiállítás Erdély hősi küzdelmét mutatta be. A magyarság harcolt zenei arculének kialakításáért. Az arcul nem mindig volt szabályos, a mögötte meghúzódó szellem nem volt mindig magasrangú, de hősi volt, mely nem tévesztett soha célt és mindig műveltségbeli főlényűnket bizonyította.

Lakatos István.

A RÁDIÓ ZENEI TERVEI

♦♦♦

Szeptember 15-én Puccini áriákkal, valamint Bizet 2-ik, „Arles-i lány”-szvitjét és Grieg I. „Peer Gynt”-szvitjét halljuk a Rádió műsorán.

16-án Leoncavallo: „Bajazók”-ját adja a Rádió lemezről, valamint Peskó Zoltán orgonajátékát, aki Bach, Antalfy—Zsirus, Kodály,

Franck és Gárdonyi műveket ad elő.

17-én Ravel: „Spanyol rapszódia” című műve kerül mikrofon elé, valamint Chopin b-moll szonátája. A tervek között szerepel a Batáry-vonósnégystársaság hangversenye is.

18-án Zenezenekari művek” során Leopold Mozart: „Divertimento”-jára kerül sor, továbbá Kodály „Galántai táncok” című alkotására. Layer Mária Debussy, Wolff,

Marx dalokat, továbbá a Molnár-Kern daloskertből énekel. „Mozart-művek” címmel nyitányt, hegedűversenyt és a „Requiemet” halljuk.

19-én Ravel átdolgozásában Muszorgszki: „Egy kiállítás képei” című műve szerepel a tervek között. Magda Richter: Beethoven. Liszt és Suchon műveket zongorázik. Kamarazene is lesz ezen a napon: Schubert: „Trio”, Boccherini: „Siciliana” és Debussy: „g-moll vonósnyégyes”.

20-án Ország Tivadar: Corti, Beethoven, Scambati és Sarasate műveket hegedül.

21-én az Operaházi zenekart Ferencsik János vezényli. A műsoron opera-sextettek, quintettek és quartettek szerepelnek. Közreműködik Gyurkovics Mária, Warga Livia, Máthé Jolán, Járay József, Szabó Miklós, Jámbor László és Fodor János. A műsor a következő: Doni-

zetti: Lammermoori Lucia, sextett, Wagner: Mesterdalnokok, quintett, Verdi: Rigoletto, quartett, Poldini: Farsangi lakodalom, quartett, és Puccini: Bohémélet, quartett.

22-én Laczkovics János orgonál és a Waldbauer vonósnyégyes játszik, Dohnányi Ernő közreműködésével.

23-án Liana Pasquali hárfaművésznő játszik a magyar-olasz művészcsere keretében.

24-én Erdélyi János hegedül és „Kalotaszegi zenés mozaik” címmel Szabóné Sz. Anna tart előadást. A tervek között szerepel néhány klasszikus magyar mű előadása is.

25-én Ádám Jenő tartja meg népdalfőelőadását és Basilides Mária énekel. Lesz kamarazene is.

26-án Verdi „Ernani” című operája és Mascagni: „Parasztbecsület” kerül sorra.

KÜLFÖLDI HÍREK

Olasz népdalok a római Rádióban. A római Rádió vezetősége érdekes és követendő újítást kezdeményezett. Közvetlen beszélgetés formájában végigvezeti hallgatóságát Olaszország egész területén. Minden egyes beszélgetés alkalmával Itália más és más vidékét ismertetik, tárgyalják annak természeti szépségeit, művészeti kincseit, népszokásait és bemutatják népdalait. A leadások szövegeit az olasz művészet és irodalom legkiválóbbjai állítják össze, a zenei részt pedig a római Santa Cecilia akadémia tanára, Nataletti vezeti. A magyar Rádióknak figyelmébe ajánljuk ezt a gondolatot.

Kodály vendégzereplése Svájcban. A zürichi filharmóniai zenekar meghívta a nagy magyar mestert, hogy a „Repülj páva” zenekari variációkat vezényelje. A hangverseny előreláthatólag október 20-án lesz.

Händel - operák reneszánsza. Tudnivaló, hogy Händel, az oratórium utolérhetően mestere élete javát, mint a Londoni Covent Garden operatársulatának vezetője töltötte el. Ez alatt az idő alatt oratóriumai mellett egymásután írta operáit (számszerint 40-et), melyek nagy sikert arattak, de halála után oratóriumai mellett elhalványodtak és nemsokára letűntek a színpadokról. Az utóbbi években Németországban ismét feljük fordult az érdeklődés és már több Händel-operát felújítottak. Az új évadban először „Tamerlano” c. operája kerül előadásra Trierben Hermann Roth átdolgozásában. A németországi operák reneszánszmozgalmához kapcsolódik a budapesti Operaház is a Rodelinda előadásával.

Magyar zongoraművek német városi zeneiskola hangversenyein. Litzmannstadt városi zeneiskolája az 1941/42. évben hangversenyeinek egy részét a mai zenének szentelte. Ezen elhangzott egy-egy zongoramű Bartók Bélától és Dohnányi Ernőtől.

Az olasz zenetörténeti intézet első kiadványai. Az olasz zenetörténeti intézet első kötetei felölelik a XVI., illetőleg XVII. század két zeneszerzőjének, Gesualdo venetsai hercegnek és Pomponio Nennának madrigáljait. A következő kötet de Antiquis 1574-ben kiadott nápolyi népies dalok gyűjteményének újranyomása lesz.

Jubilál az esseni Opera. F. év őszén 50. évadját kezdi Essen város operaháza. A jubilaris évad műsorának tekintélyes részét a mai operairodalomnak szenteli. Többek között bemutatásra kerül Malipiero, a halványes világhírű olasz mester Capricci di Callot c. dalműve, melynek ez lesz első németországi előadása.

Beethoven Kilencedikje — előszőr. Szinte hihetetlen, hogy még napjainkban is akad olyan európai főváros, ahol nem ismerték mind- eddig a Kilencedik szimfóniát. A A Zeitschrift für Musik közlése szerint Athénben csak a közelmúltban adták elő először a monumentális remekművet. A közönség az „ujdonságot” nagy lelkesedéssel fogadta.

A kölni Operaház együttese Párisban. A kölni operaház világhírű együttese a nyár folyamán Párisban vendégzerepelt, ahol a Bolygó hollandi került előadásra Karl Danner vezényletével.

Strauss Richard »Elektra«-ja Athénben. A görög fővárosban bemutatták Strauss Richard Elektra című dalművét. Az előadást Franz Hoesslin, a híres bayreuthi Wagner-karmester vezényelte.

Versenymű két zongorára. A idősebb német zeneszerző Helmut De-gen legújabb műve: Versenymű két zongorára. Az új művet Bochumban mutatják be a tél folyamán.

Nyári operaszínon Olaszországban. Míg nálunk a nyár beköszöntével Operaházunk becsukja kapuit, addig Olaszországban, az opera hazájában, a nyár csak egy új szezon kezdetét jelenti. Olaszországban az opera iránti érdeklődés olyan ál-

talános és olyan nagy, hogy a nyár folyamán is sok helyütt folytatták az előadásokat. Városokban — mint Róma, Velence, Firenze, Nápoly, Triest — az egész nyár alatt tartottak operaesteket, másokban pedig egyhónapos ciklusok voltak. Júliusban Genuában, Ennában, Lugoban, Acquiban és Speziában voltak nyitva az operaházak a fenti városokén kívül. Augusztusban pedig Fano, Fermo, Rimini, Roma, Senigallia, Viareggio, Casale Monferrato Spoleto és Varano Scrivia színházai tartottak még operaciklusokat. Erdemes volna minálunk is foglalkozni a nyári operaelőadások gondolatával. A vállalkozás biztos sikerre vezetne, a közönség éppoly örömmel fogadná, mint a Károlyi-kerti hangversenyeket.

Kodály zenekari műve a német muzsikusz-növendékek salzburgi ünnepélyén. A német zeneművészeti intézetek növendékei július 2–5-ig zeneünnepélyt rendeztek Salzburgban. Az ünnepélyen résztvevett a berlini, kölni és bécsi zenei főiskola, a salzburgi Mozarteum, a drezdai városi és a würzburgi állami konzervatórium. A német művészeti intézetek diákságának ezen az imponáló megnyitalkozásán sok érdekes hangverseny és operaest volt. Különösen kiemelést érdemel a kölniek „Bach-család” című estje és a würzburgi konzervatórium „Az európai zene órái” c. hangversenye, mely utóbbin a mai zenekari művek között Kodály Zoltán egy műve is elhangzott.

A Háy-szvit a Gewandhaus-Orchester jubileumi programján. A világhírű lipcsei Gewandhaus-Orchester a legrégibb német zenekari intézmény. 1743 tavaszán létesítette Johann Friedrich Doles, Bach növendéke és utóda a Tamás-templomban. „Grosse Concert zu Leipzig” volt a neve az első koncertnek, azóta csak a 7 éves háború okozott rövid megszakítást. Ezekből a lipcsei nagy koncertekből lettek a későbbi Gewandhaus-koncertek, melyeknek a 19. század zeneéletében

olyan rendkívüli a zenetörténeti jelentősége. Az új évad tavaszán, március 11-én lesz tehát a Gewandhaus-Orchester 200 éves jubileuma. A jubileumi évadot hatalmas programmal ünnepli a lipcei zenevilág. Műsorra kerülnek a zeneművészet remekművei Bachtól a legmodernebbekig. Előadásra kerülnek a legkiválóbb mai német zeneszerzők alkotásai, azonkívül a modern európai zene legjava, köztük Kodály Zoltán közkedvelt Hány János-szvitje.

Spanyol-német zenei hét. Elsterben a közelmúltban rendezték a második spanyol-német zenei hetet. Ez alatt egy megnyitó hangverseny, 3 szimfónikus hangverseny, egy kamaraest, egy koncert szórakoztató zenével, egy táncest és egy balettel-előadás volt. A szimfónikus koncerteken Albeniz, Falla, Turina, Campo, Rodrigo, Guridi és Halffter spanyol komponisták művei hangzottak el. A műsor német részén Händel, Weber, Schumann, Brahms, Wartisch, Berger és Trapp nevei állottak. Kimagasló eseménye volt a hétnek a drezdai operaházban lezajlott balettel-est, melyen Halffter Szonatina c. mesetáncjátékát, Strauss Richard Couperin táncszvitjét és Falla »Háremszögleltű kalap« c. baletjét adták elő. A Zeitschrift für Musik a spanyol-német zenei hétet a spanyol zenének szentelte.

Új kiadású klasszikus zongoramuzsika. A »Peters« kiadó vállalat két klasszikus zeneművet adott ki újra. Az egyik Beethoven Diabelli variációi (az eredeti után revideálta Georg Kuhlmann), a másik Mozart kevésbé ismert könnyebb zongoradarabjaiból egy gyűjtemény. A közreadó a zongoradarabokat kifejezetten a műkedvelőknek szánta. A kiadvány jelentősége a nemes cél mellett még az, hogy benne jelent meg először Mozart egy indulója, melynek címe „Marche funèbre del S. gnr. Contrapunto“. Ez a tréfas gyászinduló eddig csak Teschert 1930-ban kiadott „Mozart, Ein

Künstlerleben“ c. könyvének faksimileje által volt hozzáférhető. Az ötleletes zongoradarab Mozart legértetlebb éveiben, 1784-ben készült Bécsben.

A német birodalmi zenekamara 1942. ápr. -én kelt rendeletében — tekintettel a nyár folyamán tervbe vett nagyszámú zenei eseményekre — megtiltotta mindazoknak a zenei ünnepélyeknek rendezését, amelyek nem szigorúan művészi célzatúak és a helyi forgalmat meghaladják. Tilos volt minden idegenforgalomra beállított zenei esemény megrendezése. E tilalom alá estek azok is, amelyek teljes vendégszereplő társulatok utaztatását igényelték. Kivételt csak a bayreuthi és salzburgi ünnepi játékok képeztek.

Az o'asz kultuszminiszter neves szakértőik bevonásával értekezletet tartott, amelyen a miniszter előadta azokat az alapelveket, amelyek Mussolini törekvéseivel összhangban az o'asz zenei nevelés megreformálását célozzák. A zeneoktatás reformjára keresztülvitelére Mussolini a megfelelő anyagi eszközöket rendelkezésre bocsátotta.

BELFÖLDI HÍREK

A Magyar Zenei Szemle új számai. A folyóirat július havi számában Brodsky Ferenc tanulmányt ír egy múlt század elején élt ismeretlen veszprémi zeneszerzőről, Tardó Pálról. A 17-éves korában elhunyt fiatal muzikusnak csak egy Lassú Magyar c. szerzeménye jelent meg a Ruzitska Ignác által szerkesztett „Veszprémmegyei Nóták“-ban. A további oldalon Eckert László ismerteti Lakatos István „Brassai Sámuel és a muzsika“ c. tanulmányát és Koch Lajos közli könyvszemléjét. Az augusztusi szám a magyar zenekari művek bibliográfiáját közli, melyet Raics István statisztikai és kritikai cikke vezet be. A szeptemberi számban megjelent a magyar zeneművek jegyzékének foly-

talása. Bartók János zongorapedagógiai cikke, Bartha Dénes könyvismeretesei és Koch Lajos könyvszemléje található még a legújabb számban.

Az Éneklő Ifjúság új számai. Meglepetést hozott az Éneklő Ifjúság c. folyóirat júliusi száma: tartalmát kitölti Kodály „Székely fonó” c. daljátékának részletes ismertetése. A folyóirat igen helyesen a magyar remekművek megismertetésén keresztül szándékozik nevelni a fiatalságot. A Székely fonó hangjegyes és szöveges ismertetésével az ifjúság nemcsak zeneileg lesz műveltebb, nemcsak egy remekmű belső szerkezeti törvényeivel ismerkedhetik meg közelebbről, hanem a magyar népzenevel is. Így lesz egyszerre műveltebb és magyarabb. Az ifjúsági folyóirat augusztus—szeptemberi számát Liszt Ferenc emlékeztetének szenteli.

Mai magyar zeneszerzők rádióhangversenye. Október 12-én lesz a »Mai magyar zeneszerzők« legközelebbi hangversenye a Rádióban. A műsor első száma Országh Tivadar »Brácsa-fantáziája«-ja. Ezután Horvitzky Zoltán öt dala következik (Ady és Kosztolányi szövegekre). Befejezésül D'Isoz István Trioszerénádja hangzik el.

Estztikai tanulmány az orgonáról. Igen értékes és házagpólló könyv jelent meg az orgona estztikájáról K. Dedinszky Izabella tollából. A munka első része az orgona és orgonazene történeti összefoglalását adja. A szerző részletesen ismerteti az egyes művészeti korok síprendszerét, miáltal hozzásegíti az orgonajátzókat a korhű előadáshoz. A hangtani rész akusztikailag tárgyalja az orgona hangját. Két rövid fejezetben foglalkozik a szerző az orgonán való játékmóddal és az orgonára való zeneköltéssel. Az utóbbiban kitér az improvizálásra is. Végül a szerző „Az orgona estztikai jellemzése” c. részben minden oldalról megvilágítja az orgonajátékot, ír annak

művészi eszközeiről, stílusáról és elemzi az orgonazene lélektani hatását. A könyv függeléke az orgona templomi alkalmazásainak összefoglalása. Meg kell még említenünk, hogy Dedinszky munkája az első nagyobb terjedelmű magyar mű, mely az orgonazene estztikájával foglalkozik.

Új magyar művek az Operaház jövő évadjában. Minden évad előtt felfokozott kívánsággal várja a közönség, hogy milyen új magyar színpadi művek kerülnek majd bemutatásra. A nemrég nyilvánosságra hozott műsortervezet csak részben felel meg várakozásunknak. Új magyar dalmű csak egy szerepel a műsoron: *Kenessey Jenő* „Arany meg asszony” c. operája. Bemutatásra kerül még *Lehár* egy régebbi műve „Garabonciás diák” címmel. Új magyar táncjátékokban gazdagabb az Operaház új műsora. A tervek szerint három balettújdontság lesz: *Tóth Dénes* „Dorottya”-ja, *Laurisin*, *Delreceni története*”-ja és *Veress Sándor* „Térszili Katicája”-ja. Örömmel olvassuk a felújítások között *Kodály* „Székely fonó”-ját. A modern világirodalom legújabb terméséből szintén kapunk 3 dalműbemutatót: a bolgár *Stojanoff Vesselin* „Salambo” c. hindu tárgyú operáját, a finn *Madetoja* „Északiak” c. művét és *Werner Egk*-t német zeneszerző „Csodahegedű” c. nagysikerű operáját. Először hangzik el nálunk *Händel* „Rodelinda”-ja és *Schubert* „Bécsi asszonyok” c. egyfelvonásos dalműve. Felújításra kerül *Debussy* „Pelleas és Melisande” c. operája, mely régi óhaja a magyar zeneszerelő közönségnek. Ugyancsak felújítják *Donizetti* „Szerelmi bájital”-át és *Puccini* „Nyugat lánya” c. operáját, *Gluck* Orfeuszát, továbbá *Sztravinszki* „Petruská”-ját. Két Wagner-opera is új köntösben kerül a közönség elé: a *Siegfried* és az *Istenek alkonya*.

TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZITŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kifülfülfések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!

Budapest VII,
József-utca 20

Hollósy János
könyvnyomató